

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 25

Vuorovaikutusta Pohjanlahden yli

Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen
suomalaiseen sotataitoon ennen talvisotaa

Max Sjöblom

MAX SJÖBLOM

VUOROVAIKUTUSTA POHJANLAHDEN YLI

Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen suomalaiseen
sotataitoon ennen talvisotaa

Akateeminen väitöskirja, joka Maanpuolustuskorkeakoulun
tutkimusneuvoston suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi
sotatieteiden tohtorin tutkintoa varten Maanpuolustuskorkeakoulun Santahamina-
talossa, Helsingissä, perjantaina 23. toukokuuta 2018 klo 10.

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2018

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
JULKAISUSARJA 1: TUTKIMUKSIA NRO 25

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
SERIES 1: RESEARCH PUBLICATIONS NO. 25

VUOROVAIKUTUSTA POHJANLAHDEN YLI

Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen suomalaiseen
sotataitoon ennen talvisotaa

MAX SJÖBLOM

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2018

Max Sjöblom: *Vuorovaikutusta Pohjanlahden yli – Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen suomalaiseseen sotataitoon ennen talvisotaa*

Maanpuolustuskorkeakoulu
Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 25
Väitöskirja /
National Defence University
Series 1: Research Publications No. 25
Doctoral dissertation

Tekijä:	Eversti (evp), Max Sjöblom
Ohjaava professori:	Professori, FT, kenraalimajuri (evp) Vesa Tynkkynen, Maanpuolustuskorkeakoulu
Esitarkastajat:	Dosentti, ST, prikaatikenraali (evp) Pentti Airio Maanpuolustuskorkeakoulu ST, kapteeni Jussi Pajunen Maanpuolustuskorkeakoulu
Vastaväittäjä:	Dosentti, ST, everstiluutnantti Marko Palokangas Kainuun prikaati

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi>

Kannen kuva: Ruotsin maavoimien komentaja, kenraaliluutnantti Per Sylvan ja esikuntapäällikkö, kenraalimajuri Helge Jung keväällä 1940.

Kansikuvan kuvalähde: Bildarkiv/Armémuseum, Stockholm.

© Tekijä & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3014-4 (nid.)
ISBN 978-951-25-3015-1 (PDF)
ISSN 2342-9992 (painettu)
ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu
National Defence University

Juvenes Print
Tampere 2018

TIIVISTELMÄ

Tämän väitöskirjan tehtävänä on selvittää, mitkä olivat ne tärkeimmät vaikutuskanavat, joiden kautta ruotsalaisvaikutus välittyi suomalaiseen sotataitoon Suomen itsenäistymisestä talvisotaan kattavan ajanjakson aikana. Tutkimuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena on ollut myös muodostaa kokonaiskuva suomalaisen ja ruotsalaisten upseerien naapurimaahan tekemistä ulkomaanmatkoista ja kokemuksista.

Tutkimuksessa yhdistyvät sotalaitoksen, sotataidon ja sotien historia. Väitöskirja perustuu pääosin Ruotsissa ja Suomessa tehtyyn laajaan arkistotutkimukseen. Tutkimusmenetelmänä on käytetty laadullista sisällönanalyysia. Tutkimuksessa on käytetty ja sovellettu osin myös sisällön määrällistä erittelyä.

Läheisempi sotilaallinen yhteistyö ruotsalaisten kanssa käynnistyi 1920-luvun puolivälissä maiden välisten suhteiden parannuttua. Yhteistyön käynnistyttyä suomalaiset hakivat vaikutteita ja oppeja Ruotsista varsin laaja-alaisesti ja monipuolisesti.

Ruotsalaiset suhtautuivat suomalaisiin ja suomalaisille luovutettuihin tietoihin pääosin myönteisesti. Suomalaisilla näytti olleen erityisasema, sillä suomalaiset saivat ruotsalaisilta sellaisia tietoja, joita ei annettu muille ulkomaalaisille, sekä pääsivät selaisiin harjoituksiin ja opintoihin, joihin muiden ulkomaiden edustajilla ei ollut mahdollisuuksia päästä tai osallistua.

Tärkeimmät vaikutuskanavat olivat Sotakorkeakoulun opettajina toimineet ruotsalaiset upseerit ja ensimmäiset Ruotsin sotakorkeakoulussa ja Merisotakorkeakoulussa opinnot suorittaneet suomalaiset upseerit. Ruotsalaisen sotataidon keskeiset periaatteet ja perusteet siirtyivät suoraan suomalaiseen sotataitoon Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien ja heidän seuraajiensa välittämänä. Yksi tutkimuksen tärkeimmistä tuloksista on, että nimenomaan Ruotsista saadut mallit ja perusteet vaikuttivat Sotakorkeakoulun ja myös muiden suomalaisten sotakoulujen opetuksen järjestelyihin ja sisältöön.

Toinen tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia on, että ruotsalaisvaikutuksen välittymisen taustalla olivat kummankin maan kansalliset intressit ja yhteistyötarpeet. Vuorovaikutus perustui kahteen tekijään. Ensinnäkin ruotsalaisilla oli halua ja sotilaallinen tarve työntää vaikutusta Suomeen. Toiseksi suomalaisilla oli tarve saada tietoja, oppeja ja kokemuksia Ruotsista puolustuslaitoksen ja omien toimintatapojen kehittämistä varten. Tämän tutkimuksen perusteella ruotsalaiset näyttävät olleen puolueettomuudestaan huolimatta selvästi suomalaisia aktiivisempi osapuoli sotapotentiaalin käyttöä koskevassa suunnittelussa. Suomalaisten tietotarpeet kohdistuivat 1920-luvulla ennen kaikkea sotapotentiaalin luomiseen ja myöhemmin 1930-luvulla lisääntyneessä määrin myös potentiaalin käyttöön ja sen suunnitteluun liittyviin asioihin.

Avainsanat: sotahistoria, ruotsalaisvaikutus, ruotsalainen sotataito, suomalainen sotataito, sotalaitos, sotapotentiaali, verkostoajattelu.

ABSTRACT

The purpose of this doctoral thesis was to discover what were the main channels through which Swedish influence was transmitted into the Finnish Art of War and military theory in the time period between Finland becoming independent and the Winter War in 1939-40. Another important goal has been to get a general overview of the Finnish and Swedish officers' travels and postings to the neighbouring country.

This research combines history of the armed forces, history of military theory and of wars. The thesis is based on extensive archival research conducted mainly in Sweden and Finland. The research method has been qualitative content analysis. Additionally, quantitative content classification has also been used and applied in this research.

Closer military cooperation with Sweden started in the mid-1920s as the relations between the countries improved. After the cooperation started, the Finns sought influences and practical experiences from Sweden rather extensively and in a variety of topics.

The attitude of the Swedes towards the Finns and to providing information was mainly positive. Finland seems to have enjoyed a special position since Finns received information that was not given to other foreigners, and they were able to participate in exercises and courses that other foreign representatives were not allowed to attend.

The most important influence channels were the Swedish officers who taught in the Finnish War College, and the first Finnish officers who studied in the Swedish War College and Naval War College. Thus, the central principles and grounds of the Swedish Art of War were directly transferred to the Finnish one, as passed on by the Swedish teachers of the Finnish War College and their successors. One of the main results of this research is that particularly the models and grounds received from Sweden influenced the teaching arrangements and content of the Finnish War College and of other military education establishments.

Another one of the main results is that the Swedish influence transference was driven by national interests of both countries and the need to work together. The interaction was based on two factors. Firstly, Sweden had the desire and military need to push influence into Finland. Secondly, Finland had the need for information, learning and experiences from Sweden to develop their own military and operating procedures. Based on this research, despite its neutrality, Sweden seems to have clearly been the more active party in the planning of the use of military potential than Finland. The knowledge needs of Finland were directed in the late 1920s particularly towards the creation of military potential, and later in the 1930s increasingly to the planning and use of that potential.

Keywords: military history, Swedish influence, Swedish art of war, Finnish art of war, military, military potential, network thinking.

ESIPUHE

Tämä tutkimusprosessi alkoi konkreettisesti tammikuussa 2015 jäätyäni reserviin puolustusvoimista 35 palvelusvuoden jälkeen. Tuolloin edessä oli väijäämättä uusi aika ja uudet haasteet. Ensimmäinen vakavasti otettava ajatus väitöskirjatutkimuksen käynnistämisestä syntyi keväällä 2014 ollessani rauhanturva-tehtävässä Etelä-Libanonissa. Sain tuolloin sähköpostiviestin tutkimukseni ohjaajalta, professori Vesa Tynkkyseltä. Viestissä oli kaksiosainen kysymys: mitä ajattelin tehdä reserviin jäätyäni ja mikäli minua kiinnostaa tutkimuksen tekeminen tarjolla olisi minulle sopiva hyvä aihe. Päätin tarttua mielenkiintoiseen tarjoukseen ja haasteeseen.

Väitöskirjatutkimuksen tekeminen historian alalta on pitkäjänteisyyttä, järjestelmällisyyttä ja aikaa vaativaa yksinäistä työtä, jossa tunteet ja työn edistyminen vaihtelevat epätoivosta hienoihin löytämisen ja oivalluksen hetkiin. Pääosa työstä tehdään yksin eri arkistoissa etsimällä, lukemalla, arvottamalla, analysoimalla, taltioimalla ja järjestämällä mittava määrä erilaisia dokumentteja ja muita lähteitä. Alkuperäislähteiden lisäksi tutkimus edellyttää perehtymistä suureen määrään omaa tutkimusaihetta käsitteleviä tai sivuavia kotimaisia ja ulkomaisia tutkimuksia, kirjoja ja muita julkaisuja. Suunnitelmallisuuden ja lähdekriittisyyden lisäksi historia-alan tutkijalta vaaditaan kestäviä istumalihaksia.

Vaikka tutkimus on pääosin yksinäistä puurtamista, niin lopputulokseen pääsemiseen tarvitaan monien kanssaihminen tukea ja apua. Minulla onkin ollut mahdollisuus tehdä tutkimustani tiedeyhteisössä, jossa on vallinnut kannustava, rakentavan kriittinen, toisiaan tukeva ja omaa tutkimusta eteenpäin vievä yhteishenki. Suuri kiitos tutkimukseni valmistumisesta kuuluu kaikille yhteisiin seminaareihin ja keskusteluihin osallistuneille tohtoriopiskelijakollegoilleni.

Tutkimuksessa tarvitaan monien eri aloja edustavien asiantuntijoiden tukea, apua ja ohjausta. Suurin kiitos kuuluu tutkimukseni ohjaajalle, professori Vesa Tynkkyselle. Ilman hänen positiivisen vaativaa ohjausta, asiantuntemusta, neuvoja ja kannustusta tutkimusta ei olisi saatu päätökseen. Väitöskirjani esitarkastajia, dosentti, prikaatikenraali (evp) Pentti Airiota ja sotatieteiden tohtori, kapteeni Jussi Pajusta haluan kiittää asiantuntevista, rakentavan kriittisistä korjausesityksistä ja kommentista, joita he esittivät käsikirjoituksestani. Lisäksi haluan kiittää heitä palautteesta, hyödyllisistä tiedoista ja tuesta, jota olen heiltä saanut koko tutkimusprosessin ajan. Kiitos kuuluu myös dosentti Mikko Karjalaiselle tutkimukseni ohjauksesta sekä arvokkaista tiedoista ja näkemyksistä.

Yksi historia-alan tutkimusten suurimmista haasteista on löytää riittävästi todistusvoimaista ja tutkimustehtävän kannalta oleellista lähdeaineistoa. Tutkijan on vaikeaa ja työlästä selvittää haasteesta yksin ilman asiantuntevaa apua. Minulla on ollut onni saada neuvoja ja tukea usealta asiakasystävällisesti ja asiantuntevasti tutkimukseeni suhtautuneelta henkilöltä Suomessa ja Ruotsissa. Suuri kiitos kuuluu Kansallisarkiston ja Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston asiantuntijoille osaavasta ja joustavasta tuesta sekä kannustavasta suhtautumisesta tutkimukseeni. Erityisesti haluan

kiittää Ruotsin Sota-arkiston Per Clasonia sekä Anna Lindh kirjaston Sonja Fagerholmia ja Johan Anderssonia saamastani korvaamattomasta avusta ja neuvoista lähdeaineiston etsimisessä ja käyttöönsaannissa sekä tutkimusta edistäneistä keskusteluista.

Väitöskirjan luettavuuden kannalta kiitos kuuluu toimituspäällikkö Pekka Salorannalle, jonka antama pyyteetön apu käsikirjoituksen kieliasun ja terminologian tarkastamisessa on ollut merkittävä. Englanninkielisen tiivistelmän osalta kiitos kuuluu Maanpuolustuskorkeakoulun kieliasiantuntijalle, filosofian maisteri Annastina Reimsille. Kirjan kuvituksen osalta haluan kiittää Tukholman Armeijamuseon Rauno Vaaraa ja Sotamuseon Johanna Palokangasta.

Väitöskirjani on edellyttänyt useiden materiaalihankintamatkojen tekemisen Tukholman Sota-arkistoon ja sotatieteellisiin kirjastoihin. Matkojen tekemiseen on tarvittu taloudellista tukea. Kiitokset siitä kuuluvat Suomen Marsalkka Mannerheimin Sotatieteelliselle Rahastolle, kauppaneuvos Werner Hacklinin Säätiölle, Vapaussodan Invalidien Muistosäätiölle, Maanpuolustuskorkeakoulun Tukisäätiölle, Suomalais-ruotsalaiselle Kulttuurirahastolle ja Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusalalle.

Monivuotisen tutkimusprosessin toteuttaminen ei ole mahdollista ilman entisten kollegoiden, ystävien sekä läheisten henkistä tukea ja ymmärrystä. Ystävien ja läheisten tuki on erityisen tärkeää niinä hetkinä, jolloin tutkimus ei tunnu edistyvän ja epätoivo kohtaa yksinäisen tutkijan. Olen ollut tässä suhteessa onnellisessa asemassa, että hyviä ystäviä ja läheisiä on ollut tukenani koko prosessin ajan. Haluan osoittaa lämpimän kiitokseni tuesta ja ymmärryksestä ystävilteni. Tärkein voimavara ja eteenpäin kannustava voima on ollut oma perheeni. Kiitos Anne, Rikhard ja Niklas huolenpidosta, lämpimistä sanoista ja teoista sekä rakkaudesta, sillä ilman niitä tutkimus olisi jäänyt tekemättä.

Haluan omistaa tämän tutkimuksen ja väitöskirjan edesmenneelle isälleni Kaalevi Sjöblomille. Hänelle kuuluu suuri kiitos kiinnostuksestani historiaan, uravalinnastani ja saamastani isänmaallisesta elämänkatsomuksesta.

Yksin ja yhdessä

Helsingissä 8.4.2018

Max Sjöblom

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	i
-------------------	---

ABSTRACT	ii
----------------	----

ESIPUHE.....	iii
--------------	-----

1. TUTKIMUSPERUSTEET	1
1.1. Johdatus tutkimusaiheeseen	1
1.2. Tutkimuksen asemoituminen sotahistorian tutkimuskenttään.....	2
1.3. Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä	8
1.4. Tutkimustehtävä, tutkimusaiheen rajausta ja tutkimuksen rakenne	10
1.5. Lähdeaineisto	18
1.5.1. Arkistolähteet	21
1.5.2. Aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuus	24
1.5.3. Muut tärkeimmät lähteet	29
2. RISTIRIITAISET NAAPURUUSSUHTEET 1918–1924	31
2.1. Vastakkainasettelusta yhteistyöhön.....	31
2.1.1. Kaksi lähtökohtaa – suuntaansa hakeva Suomi ja pasifistinen Ruotsi	31
2.1.2. Suhtautuminen sotilaallisen yhteistyön hyödyllisyyteen muuttuu	39
2.2. Vapaussodan ruotsalaisvaikuttajat.....	47
2.2.1. Yli tuhat vapaaehtoista ruotsalaista valkoisen armeijan palveluksessa	47
2.2.2. Ruotsalaiset upseerit valkoisen armeijan johto- ja esikuntatehtävissä	52
2.2.2.1. Päämaja	52
2.2.2.2. Komentajantehtävissä toimineet.....	61
2.2.2.3. Armeijan ja ryhmien esikunnassa toimineet	64
2.2.2.4. Alemman tason johtotehtävissä toimineet.....	67
2.2.3. Erityisosaamista ja monipuolista apua Ruotsista.....	68
2.2.3.1. Tykistö.....	68
2.2.3.2. Erityistoimialat.....	72
2.2.3.3. Lentojoukot.....	73
2.2.3.4. Ruotsalainen prikaati ja muu Ruotsista saatu tuki.....	75
2.2.4. Arvio ruotsalaisten merkityksestä ja vaikuttavuudesta	77
2.3. Ruotsalainen sotataito 1920-luvulla – dilemma teoreettisen osaamisen ja käytännön suorituskyvyn välillä	82
2.3.1. Kerätyt sotakokemukset muokataan ruotsalaiseksi sotataidoksi	82
2.3.2. Aselajit ja niiden merkitys	87
2.3.3. Taistelumuodot ja -lajit.....	91
2.3.4. Perusta muuttuu asevoimien alasajon seurauksena.....	98
2.3.5. Johtopäätöksiä ja aikalaishätkäyksiä ruotsalaisesta sotataidosta 1920-luvulla	103

3. SUHTEIDEN LÄHENTYMINEN 1924–1930	107
3.1. Tilanteen muuttuminen ja yhteiset intressit johtavat suhteiden paranemiseen.....	107
3.2. Suomalaisten ulkomaankomennusten tärkein kohdema – Ruotsi	109
3.2.1. Opettajia ja Kannaksesta kiinnostuneita vierailijoita Ruotsista.....	113
3.2.1.1. Ruotsalaiset opettajat	113
3.2.1.2. Ylimmän johdon vierailut Suomeen	114
3.2.1.3. Operatiivisiin asioihin liittyvät komennukset	119
3.2.1.4. Lyhyet opinto- ja tutustumismatkat	120
3.2.2. Oppeja ja osaamista haetaan laaja-alaisesti Ruotsista	122
3.2.2.1. Opinnot.....	123
3.2.2.2. Osaamisen kehittäminen ja kokemusten hakeminen	135
3.2.2.3. Materiaaliyhteistyö.....	141
3.2.2.4. Harjoitusten seuraamiseen, operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvät komennukset	143
3.3. Ruotsalaisvaikutteet suomalaisissa sotakouluissa.....	148
3.3.1. Kadettikoulun ja Sotakorkeakoulun opetuksen mallit haettiin Ruotsista	148
3.3.2. Sotakorkeakoulun ruotsalaiset opettajat keskeisessä roolissa ruotsalaisvaikutuksen välittäjinä.....	159
3.4. Vastavuoroista tietojen ja kokemusten vaihtoa talvisodankäynnistä ennen talvisotaa	171
3.4.1. Yhteistyön käynnistyminen.....	171
3.4.2. Varusteisiin ja välineisiin painottuvaa tietojenvaihtoa vastavuoroisuusperiaatteella	177
3.4.3. Koulutuksen ja taktiikan korostuminen teknillisten kysymysten ohessa.....	183
3.4.4. Ohjesäännöt, oppaat ja sotilaskirjallisuus talvisodankäyntiin liittyvänä tietojenvaihdon välineenä	190
 4. OPERATIIVISEN YHTEISTYÖN TIIVISTYMINEN 1930–1935.....	197
4.1. Kansainvälisen turvallisuustilanteen heikkeneminen ja puolustuslaitoksia koskevat uudistukset lisäävät yhteistyötä.....	197
4.2. Ruotsalainen sotataito 1930-luvulla – tavoitteena taistelukyvyyn palauttaminen.....	204
4.2.1. Aktiiviset kehittämistoimenpiteet johtavat taistelukyvyyn paranemiseen 1930-luvun lopulla.....	204
4.2.2. Laajamittainen kokeilutoiminta kehittämisen perustana.....	209
4.2.3. Esimerkkejä arvioista Ruotsin sotaväen tilasta 1930-luvun lopulla.....	218
4.3. Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaankomennukset.....	220
4.3.1. Sanktiojoukkojen käyttöön liittyvää suunnittelua ja tutustumismatkoja joukko-osastoihin.....	223
4.3.1.1. Sanktioapuun ja operatiiviseen suunnitteluun liittyvät komennukset.....	223
4.3.1.2. Ylimmän johdon matkat Suomeen.....	229
4.3.1.3. Vierailut suomalaisissa joukko-osastoissa ja harjoituksissa	231
4.3.2. Suorituskyvyn kehittäminen ja ruotsalaisten sotilaspua koskeva yhteistyö suomalaisten komennusmatkojen keskiössä.....	232
4.3.2.1. Opinnot.....	233
4.3.2.2. Osaamisen kehittäminen ja kokemusten hakeminen	241

4.3.2.3. Materiaaliyhteistyö.....	252
4.3.2.4. Harjoitusten seuraamiseen, operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvät komennukset	255
4.4. Ohjesäännöt vaikutuskanavana.....	268
4.4.1. Ohjesääntöjen hierarkia, tehtävä ja laatimisprosessi.....	269
4.4.2. Ruotsalaisten ohjesääntöjen vaikutus suomalaisiin ohjesääntöihin.....	275
4.4.2.1. Kenttäohjesäännöt	275
4.4.2.2. Jalkaväen harjoitusohjesäännöt	279
4.4.2.3. Esimerkkejä muiden aselajien ohjesäännöistä	282
4.4.3. Ruotsalaisia ohjesääntöjä hyödynnettiin opetusmateriaalina ja suomalaisten ohjesääntöjen tausta-aineistona	284
5. YHDESSÄ KOHTI TULEVAA SOTAA 1935–1939	289
5.1. Ulkopoliittiset suunnanmuutokset yhdistävät Suomea ja Ruotsia	289
5.2. Ulkomaankomennukset naapurimaahan vuosina 1935–1939	293
5.2.1. Ahvenanmaan puolustuskysymys ja ylimmän johdon vierailut ruotsalaisten tekemien komennusmatkojen keskiössä	297
5.2.1.1. Operatiiviseen suunnitteluun liittyvät komennukset	297
5.2.1.2. Ylimmän johdon matkat Suomeen.....	302
5.2.1.3. Vierailut suomalaisissa joukko-osastoissa ja harjoituksissa	308
5.2.2. Sotilaallinen varautuminen ja Ahvenanmaan puolustus suomalaisten komennusmatkojen painopisteessä.....	311
5.2.2.1. Opinnot.....	311
5.2.2.2. Osaamisen kehittäminen ja kokemusten hakeminen	315
5.2.2.3. Materiaaliyhteistyö.....	321
5.2.2.4. Harjoitusten seuraamiseen, operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvät komennukset	327
5.3. Ruotsalaisten tavoitteet vaikuttavat Ahvenanmaan puolustusta koskeviin ratkaisuihin	338
5.3.1. Yhteistyön edellytykset löytyvät näkemyseroista huolimatta	338
5.3.2. Rinnakkaisista suunnitelmista yhteiseen suunnitelmaan	341
5.4. Sodan syttyminen Euroopassa muuttaa tilanteen ja suunnitelmia.....	359
6. SOTAPOTENTIAALIN LUOMISESTA KÄYTÖN SUUNNITTELUUN	367
LÄHDELUETTELO	389
HENKILÖHAKEMISTO	421

KUVAT

Kuva 1.	Henkilökuva kapteeni Gustaf Mauritz Törngrenistä.....	57
Kuva 2.	Ryhmäkuva kenraalimajuri Ernst Löfströmistä ja everstiluutnantti Axel Rappesta	66
Kuva 3.	Ryhmäkuva Ruotsin yleisesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti C. G. V. Hammarskjöldin vierailusta Suomessa syyskuussa 1927	116
Kuva 4.	Ryhmäkuva everstiluutnantti Harald Öhquististä ja Ruotsin sotakorkeakoulun johtajasta, eversti Erik Testrupista	125
Kuva 5.	II Armeijakunnan hyökkäyssuunnitelma joulukuussa 1939.....	127
Kuva 6.	Ryhmäkuva Suomen Sotakorkeakoulun ensimmäisen yleisen osaston oppilaista ja opettajista heinäkuussa 1926	169
Kuva 7.	Ryhmäkuva ruotsalaisista upseereista suksilla	174
Kuva 8.	Ryhmäkuva Ruotsin ensimmäisestä panssariautokurssista vuonna 1928	215
Kuva 9.	Kuva taisteluammunnoista Ruotsin Jalkaväen ampumakoulussa	245
Kuva 10.	Kuva Ruotsin armeijan syyskuussa 1935 järjestetystä kenttäharjoituksesta	259
Kuva 11.	Henkilökuva Kreivi Carl August Ehrensvärdistä	301
Kuva 12.	Ryhmäkuva Ruotsin puolustuseseikunnan päällikön, kenraaliluutnantti O. G. Thörnellin vierailusta Suomessa syyskuussa 1938.....	304
Kuva 13.	Kuva ruotsalaisesta panssariautosta.....	329
Kuva 14.	Kuva ruotsalaisten vuoden 1935 ilmapuolustusharjoituksesta.....	330
Kuva 15.	Ahvenanmaan demilitarisoitu alue ja sitä koskevat muutokset	346

KAAVIOT

Kaavio 1.	Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaan-	
	komennukset vuosina 1918–1924.....	45
Kaavio 2.	Puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden	
	suomalaisten Ruotsiin vuosina 1918–1924 suuntautuneiden ulkomaan-	
	komennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella.....	46
Kaavio 3.	Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaan-	
	komennukset vuosina 1924–1930	111
Kaavio 4.	Puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden	
	suomalaisten Ruotsiin vuosina 1924–1930 suuntautuneiden ulkomaan-	
	komennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella	123
Kaavio 5.	Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaan-	
	komennukset vuosina 1930–1935	222
Kaavio 6.	Puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden	
	suomalaisten Ruotsiin vuosina 1930–1935 suuntautuneiden ulkomaan-	
	komennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella	233
Kaavio 7.	Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaan-	
	komennukset vuosina 1935–1939.....	296
Kaavio 8.	Puolustuslaitoksen ja Suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden	
	suomalaisten Ruotsiin vuosina 1935–1939 suuntautuneiden ulkomaan-	
	komennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella	311
Kaavio 9.	Kooste suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan vuosina 1918–	
	1939 suuntautuneista ulkomaankomennuksista	371
Kaavio 10.	Kooste Ruotsiin vuosina 1924–1939 suuntautuneiden ulkomaanko-	
	mennusten jakaantumisesta matkan tarkoituksen perusteella	377

TAULUKOT

Taulukko 1.	Vapaussotaan osallistuneiden ruotsalaisten vapaaehtoisten kokonaismäärä ja taustakoulutus	50
Taulukko 2.	Valkoisen armeijan Päämajassa palvelleet ruotsalaiset	55
Taulukko 3.	Valkoisen armeijan yhtymien johtotehtävissä toimineet henkilöt 17.2.1918 alkaen	61
Taulukko 4.	Tampereen valtausoperaation aikana 15.3.–16.4.1918 valkoisen armeijan yhtymien johtotehtävissä toimineet upseerit	62
Taulukko 5.	Tampereen valtausoperaation jälkeen huhtikuusta 1918 alkaen valkoisen armeijan yhtymien johtotehtävissä toimineet upseerit	63
Taulukko 6.	Tykistökoulun perustamat patterit ja niiden sijoittuminen eri rintamille	69
Taulukko 7.	Ruotsalaisten viralliset ulkomaankomennukset 1919–1924	82
Taulukko 8.	Asevelvollisten koulutusaikoja eri maissa 1920-luvulla	101
Taulukko 9.	Ruotsin sotakorkeakoulussa vuosina 1924–1930 opiskelleet upseerit	124
Taulukko 10.	Ruotsin merisotakorkeakoulussa vuosina 1924–1930 opiskelleet upseerit	130
Taulukko 11.	Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa vuosina 1924–1930 opiskelleet upseerit	133
Taulukko 12.	Muut Ruotsissa vuosina 1924–1930 pidempiaikaisesti opiskelleet suomalaiset upseerit ja erikoisupseerit	134
Taulukko 13.	Ruotsin sotakouluihin suuntautuneet komennukset vuosina 1924–1930	137
Taulukko 14.	Suomalaisten komennukset ruotsalaisten järjestämiin harjoituksiin vuosina 1923–1930	144

Taulukko 15.	Suomen, Ruotsin ja Ranskan sotakorkeakoulujen tärkeimpien oppiaineiden luokkatuntimäärät 1920-luvulla	153
Taulukko 16.	Suomen Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien suomalaiset seuraajat	168
Taulukko 17.	Ruotsalaisten joukkoyksiköiden vuosien 1928 ja 1937 kokoonpanot ja niiden vertailu vuoden 1939 vastaaviin suomalaisiin kokoonpanoihin	213
Taulukko 18.	Ruotsin sotakorkeakoulussa vuosina 1930–1935 opiskelleet upseerit	234
Taulukko 19.	Ruotsin merisotakorkeakoulussa vuosina 1930–1935 opiskelleet upseerit	236
Taulukko 20.	Muut pidemmillä kursseilla Ruotsissa vuosina 1930–1935 opiskelleet upseerit	238
Taulukko 21.	Ruotsin sotakouluihin suuntautuneet komennukset vuosina 1930–1935	244
Taulukko 22.	Suomalaisten komennukset ruotsalaisten järjestämiin harjoituksiin vuosina 1930–1935	256
Taulukko 23.	Ruotsissa vuosina 1935–1939 pidempiaikaisilla kursseilla opiskelleet suomalaiset	312
Taulukko 24.	Ruotsin sotakouluihin suuntautuneet komennukset vuosina 1935–1939	316
Taulukko 25.	Suomalaisten komennukset ruotsalaisten järjestämiin harjoituksiin vuosina 1935–1939	328

TUTKIMUSPERUSTEET

1.1. Johdatus tutkimusaiheeseen

Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 syntyi tarve perustaa oma sotaväki sekä luoda perusteet ja toimintamallit maan puolustamiseksi. Yhtenä tärkeänä osana maan puolustamista oli oman, suomalaisiin olosuhteisiin ja toimintaedellytyksiin perustuvan sotataidon ja taktiikan luominen ja kehittäminen. Itsenäistyneen Suomen armeijan päällystö muodostui alkuvaiheessa kolmesta erilaisen koulutustaustan omaavasta ryhmästä, hajotetun Suomen armeijan upseereista ja aliupseereista, Venäjän armeijassa palvelleista suomalaisista upseereista sekä jääkäreistä. Lisäksi Suomessa oli useita eri maista lähtöisin olevia ulkomaalaisia upseereja. Päällystön koulutustaso vaihteli huomattavasti. Osa Venäjän armeijan palveluksessa olleista upseereista oli saanut korkeampaa sotatieteellistä koulutusta Venäjän sotilasakatemioiden ja monella heistä oli myös käytännön kokemusta sodasta. Jääkärit olivat saaneet myös sotakokemusta, mutta pääosa jääkäreistä oli saanut vain aliupseerikoulutuksen.¹

Itsenäistymisen jälkeen suomalaisen sotaväen ja sotataidon luomiseen ja kehittämiseen haettiin vaikutteita ulkomailta. Itsenäistymisen jälkeisten ensimmäisten vuosien aikana tukeuduttiin voimakkaasti ulkomaisiin asiantuntijoihin ja neuvonantajiin. Kokemusta ja oppia haettiin lähettämällä upseereita opiskelemaan ulkomaisiin sotakouluihin. Suomalaisten perustamissa omissa sotakouluissa käytettiin alkuvaiheessa myös ulkomaalaisia opettajia. Lisäksi upseerien opetuksessa ja sotataidon perustana käytettiin ulkomaisia ohjesääntöjä tai niiden käännöksiä. Tärkeimpinä vaikuttajamina olivat Saksa, Ranska, Italia, Iso-Britannia ja Ruotsi.²

Itsenäistymisen alusta talvisotaan asti suomalaisen sotataidon kehittämiseen ja kehittymiseen liittyvän vaikutuksen suunta oli suurilta osiltaan ulkomailta Suomeen. Saksalaisten ja ranskalaisten vaikutus oli merkittävin. Ruotsalaisten vaikutus lisääntyi 1920-luvun puolivälistä alkaen useasta syystä. Suomalaisen sotataidon löytäessä oman suuntansa 1930-luvulla ulkomaisten vaikutteiden merkitys väheni lukuun ottamatta ruotsalaisten vaikutusta.³

Ruotsalaisten vaikutusta suomalaisen sotataidon kehitykseen on tutkittu tai sivuttu jonkin verran eri tutkimuksissa ja opinnäytetöissä. Myös suomalaisen ja ruotsalaisen sotataidollisen ajattelun taustalla olevista teoreettisista perusteista ja käsityksis-

¹ Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittämisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa* (diss.), Joutsa 1996, s. 27–29 ja Arimo, R.: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939, osa I*, Helsinki 1986, s. 50–51, 163–167.

² Tynkkynen (1996), s. 27–31; Arimo, I osa (1986), s. 148–149 ja Kronlund, Jarl (toim.): *Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, puolustusvoimien rauhan ajan historia*, Porvoo 1988, s. 245–247.

³ Tynkkynen (1996), s. 89.

tä, esimerkiksi doktriinista, puolustusratkaisuista ja sotataitoon liittyvistä käsitteistä, on myös aiempia tutkimuksia. Sen sijaan kokonaisvaltainen tutkimus puuttuu siitä, miten ruotsalaisten vaikutteet välittyivät Suomeen ja suomalaiseen sotataitoon.

Tämä tutkimus liittyy Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitoksen tutkimussuunnitelmassa 2014–2018 määritettyyn laajempaan tutkimusprojektiin ”Ulkomaiset vaikutteet suomalaisessa sotataidossa”. Väitöskirjatutkimus on yksi projektin viidestä osatutkimuksesta. Vaikka tutkimus kohdistuu suomalaisten ja ruotsalaisten sotilaalliseen yhteistyöhön 1920- ja 1930-luvulla, tutkimuksella on liityntäpinta myös tähän aikaan. Tutkimus on ajankohtainen siitä syystä, että se tuo syvällisempää historiallista taustatietoa Suomessa ja Ruotsissa käynnissä olevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun mahdollisuuksista tiivistää maiden välistä puolustusyhteistyötä.⁴

Vesa Tynkkynen on esittänyt väitöskirjassaan *Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*, että keskusteltaessa ulkomaisista vaikutteista 1920- ja 1930-luvulla korostetaan yleensä saksalaisten ja ranskalaisten vaikutusta suomalaisen sotataidon kehitykseen. Saksalais- ja ranskalaisvaikutus ovat yleisesti tunnettuja myös nykyisten upseerisukupolvienkin keskuudessa. Sen sijaan ruotsalaisten vaikutusta tunnetaan hyvin vähän. Tynkkynen mukaan ”ruotsalaiset vaikutteet ohitetaan yleensä lähes kokonaan”, vaikka näin ei kuitenkaan voida hänen väitöskirjatutkimuksensa perusteella tehdä.⁵

Tynkkynen edellä esitetyistä väittämistä ja tutkimustuloksista sekä tämän tutkimuksen otsikosta herää kaksi jatkokysymystä. Ensimmäinen jatkokysymys on, oliko Ruotsista ylipäättään saatavissa jotain suomalaista sotataitoa palvelevaa tai kehittävää, sillä Ruotsi oli viimeksi ollut sodassa vuonna 1814. Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myöntävä, siitä herää toinen kaksiosainen jatkokysymys, mitä suomalaiset sitten hakivat Ruotsista ja miten edeltävän kysymyksen vastauksiin sisältynyt tieto välittyi Suomeen.⁶

1.2. Tutkimuksen asemoituminen sotahistorian tutkimuskenttään

Tämän tutkimuksen huomion keskipisteessä ovat ruotsalaisvaikutuksen välittyminen ja siihen keskeisesti liittyvät tärkeimmät vaikutuskanavat. Tutkimuksen perustana ovat sotatieteet ja sen yhden tieteenalan, sotahistorian tutkimusperinteet. Tutkimuksessa hyödynnetään myös operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksesta sekä verkostoajattelusta saatuja vaikutteita ja ajatuksia.

Mikko Viitasalo on analysoinut artikkelissaan sotatieteiden tutkimuskenttää ja sen eri tieteenaloja tutkimusalueena. Viitasalon mukaan operaatiotaidon ja taktiikan tutkimus pyrkii tarjoamaan tieteellisesti pitäviä perusteita puolustusdoktriinin, toimintamenetelmien, järjestelmien ja organisaatioiden kehittämiseksi sekä puolustus-

---

⁴ Sotahistorian laitoksen tutkimus 2014–2018, hyväksytty 6.11.2013, s. 10–11. Kopio tutkijan hallussa.

⁵ Tynkkynen (1996), s. 89.

⁶ Söderlund, Ernst: *Uusimman ajan valtio- ja yhteiskuntahistoria* (suomennos), Juva 1985, s. 87 ja Talvitie, Heikki: Ruotsin vuoden 1812 politiikka, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002, s. 31–32.

voimille tehtäville hankinnoille ja niiden valmistelulle. Sotahistoria on tieteenalana historian tutkimuksen se osa, joka tutkii sotien, sodankäynnin ja sotalaitosten historiaa. Lähdeaineistona historiatiede käyttää ihmisen toiminnan synnyttämää, useimmiten kirjallista aineistoa (jäännöksiä) ja aiemmista tapahtumista kertovaa aineistoa (traditio).⁷

Tässä tutkimuksessa yhdistyvät sotalaitoksen, sotataidon ja sotien historia. Tutkimuksen kohteena olevat vaikutuksen välittyminen ja vaikutuskanavat liittyvät suoraan suomalaisen sotalaitoksen, toimintamenetelmien ja järjestelmien kehittymiseen sekä puolustuslaitoksen hankintoihin ja niiden valmisteluihin 1920- ja 1930-luvulla.

Marko Palokangas on analysoinut omassa väitöskirjassaan sotatieteitä eri näkökulmista. Palokankaan mukaan *sotatieteillä tarkoitetaan pelkistään sotilaallisten toimintojen, niiden perusteiden, valmistelujen ja seurausten järjestelmällistä tutkimusala*a. Sotatieteet voidaan jakaa perustaviin ja kokoaviin sotatieteisiin. Perustavia sotatieteitä ovat sotahistoria, sotateknikka, sotilaspedagogikka, sotilaspsykologia ja sotilassosiologia. Niiden tiedekäsitykset perustuvat pitkälti vastaavien emotieteenalojen tiedekäsitykseen ja tieteenfilosofiaan. Kokoavia sotatieteitä ovat strategia, operaatiotaito ja taktiikka sekä johtaminen. Kokoavat sotatieteet ovat monimetodisia ja usein myös tieteidenvälisiä tieteenaloja. Niissä hyödynnetään usein kahden tai useamman tieteenalan tutkimusperinteitä.⁸

Sotahistoria on käsitteenä haasteellinen. Kirjaimellisesti tulkittuna sotahistorialla tarkoitetaan sotien ja niiden osatapahtumien historiaa. Käytännössä käsite on kuitenkin laajentunut kattamaan huomattavasti monipuolisemmin sotaan liittyviä ilmiöitä ja tekijöitä. Yhtenä sotahistorian kokonaiskäsitteeseen sisältyvänä käsitteenä voidaan pitää sotataidon historiaa. On oleellista havaita, että sotataidon historia ei ole synonyymi sotahistorialle. Matti Lauerma mukaan sotataidon historiaa voidaan pitää eräänlaisena sodankäynnin kulttuurihistoriana, joka pyrkii ensisijaisesti tutkimaan ilmiöitä, jotka ovat olleet tyypillisiä kunkin aikakauden sodankäynnille tai johtaneet alan kehitystä uusille urille. Pasi Kesselin mukaan sotataidon historia voidaan pitää myös sotien aatehistoriana. Sotataidon historian tutkimuksella voidaan hahmottaa sotataidossa esiintyneitä ja esiintyviä kehityssuuntia sekä henkilöitä ja heidän ajatuksiaan kehitystyön taustalla.⁹

Lauerma ja Kesselin esittämien perusteiden ja kriteerien pohjalta tätä tutkimusta voitaneen ainakin jossain suhteessa pitää myös sodankäynnin kulttuurihistoriaan ja aatehistoriaan kuuluvana tutkimuksena, sillä siinä selvitetään osin myös niitä ilmiöitä, jotka ovat olleet kunkin aikakauden sodankäynnille tyypillisiä tai johtaneet alan kehitystä uuteen suuntaan. Lauerman esittämiä sodankäynnin kulttuurihistorial-

⁷ Viitasalo, Mikko: Sotatieteet ja niiden kehittyminen Suomessa 21. vuosisadalla, *Tiede ja Ase* 60, 2002, s. 14.

⁸ Palokangas, Marko: *Rajajättävää tyhjyyttä, sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa* (diss.), Vaasa 2014, s. 25 ja Kesseli, Pasi: Operaatiotaito ja taktiikka tieteenalana, teoksessa Huttunen, Mika ja Metteri, Jussi (toim.): *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*, Helsinki 2008, s. 9.

⁹ Lauerma, Matti: Sotahistorian tutkimuksen problematiikkaa ja metodiikkaa, *Tiede ja Ase* 35, 1977, s. 74; Palokangas (2014), s. 24–27 ja Kesseli, Pasi: Mihin sotahistorian tutkimuksen painopiste tulisi tulevaisuudessa suunnata? teoksessa *Suomalaisen sotahistorian tutkimuksen nykytila*, Helsinki 2008, s. 47.

lisiä piirteitä on löydetävissä lähinnä niistä tutkimuksen osista, joissa käsitellään ruotsalaista sotataitoa ja sen kehitystä sekä ohjesääntöjä vaikutuskanavana. Ruotsalaista sotataitoa ja ohjesääntöjä koskevia lukuja voidaan pitää myös Kesselin näkemyksen mukaisena sotataidon historiaan kuuluvana aatehistoriallisena tutkimuksena.

Sotataidolla tarkoitetaan taitoa johtaa sotatoimia sodalle asetetun päämäärän saavuttamiseksi ja tehdä rauhan aikana tarpeelliset valmistelut mahdollista sotaa varten. Tavallisimmin sotataito jaetaan strategiaan, operaatiotaitoon ja taktiikkaan. Lisäksi voidaan puhua erikseen merisotataidosta ja ilmasotataidosta, joskus myös maasotataidosta. Sotataitoon kuuluvat taktiikka eli oppi taistelun voittamisesta, sotatoimien johtaminen sekä strategia eli sodankäyntitaito. Laajasti ymmärrettyä sotataitoon kuuluu myös sodan johtamistaito eli taito yhdistää kaikki toimialat sodan lopputulosten saavuttamiseksi. Oleellista on havaita, että sotataito ei ole itsenäinen, oma tieteenala, sillä sotataitoon sisältyvät tiedekäsitykset poikkeavat toisistaan merkittävästi. Sotataidon tutkiminen on nähtävä poikkitieteellisenä, eri tieteenalojen tutkimuskäytänteitä hyödyntävänä tutkimuskohteena.¹⁰

Pasi Kesseli esittelee tykistötaktiikan kehitystä käsittelevässä kirjassaan nykyaikaisen tulkinnan sotataidon käsitteestä. Kesselin näkemys perustuu Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitoksella laadittuun ja nykypäivää paremmin vastaavaan määritelmään sotataidosta. Sen mukaan strategia on valtion kaikkien voimavarojen käyttöä ja käytön valmistelua poliittisen johdon asettamien turvallisuuspäämäärien saavuttamiseksi rauhassa ja sodassa joko suoraan tai välillisesti. Operaatiotaito on oppi tai taito suunnitella, valmistella ja johtaa taktisten taistelujen muodostama sarja. Taktiikka on taistelujen suunnittelua, valmistelua, toteuttamista ja johtamista.¹¹

Ruotsalaiset määrittivät sotataidon 1900-luvun alkupuolella seuraavasti: *Sotataito (krigskonsten) on kahden eri käsitteen, sodankäynnin (krigsförande) ja joukkojen käytön (truppernas användande), yhdistelmä. Koska sotaan liittyy useita erilaisia tekijöitä, olosuhteita ja toimintaympäristöjä sotataidossa ei voida määrittää kaiken kattavia ohjeita tai sääntöjä, vaan ohjeet ja säännöt ovat yleisluonteisia. Sotataito jaetaan yleensä strategiaan ja taktiikkaan. Strategialla tarkoitetaan taitoa johtaa sotaa. Taktiikalla tarkoitetaan oppia joukkojen käytöstä strategiassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.* Ruotsalaisen näkemyksen mukaan taktiikka nähtiin alisteisena strategialle. Oleellista on myös huomata, että käsitettä operatiivinen ei ollut vielä tuolloin käytössä.¹²

Suomen sotakorkeakoulun taktiikan pääopettajana vuosina 1924–1927 toiminut everstiluutnantti Harald Malmberg esittää vuonna 1924 julkaistussa kirjassaan *Svenska försvarsproblem efter världskriget, Lantförsvaret* myös yhden ruotsalaisen aikalais-määritelmän strategiasta ja taktiikasta. Malmbergin kirjan mukaan strategialla tarkoitetaan kaikkea toimintaa, mikä liittyy sotatoimien (krigsrörelserna) ja operaatioiden johtamiseen. Taktiikalla tarkoitetaan johtamisen ja joukkojen toimintatapoja (förfa-

¹⁰ Ahto, Sampo: *Sotataito, Strategian käsikirja*, Helsinki 1983, s. 36–37 ja Kesseli (2008a), s. 9–10.

¹¹ Kesseli, Pasi: *Tykistö taistelee tulellaan. Tykistötaktiikan kehitys Suomessa itsenäisyytemme aikana*, Keuruu 2017, s. 14.

¹² Nordisk Familjebok, Konversationslexikon och realencyklopedi, Band 14, Stockholm 1911, s. 1305–1306. Käännös on tutkijan tekemä.

ringssätt) itse taistelukentällä. Malmberg tosin toteaa, että aika ajoin ja erityisesti joissakin rajatapauksissa käsitteet menevät helposti sekaisin ja päällekkäin. Ruotsalaisessa 1920-luvun sotataidossa strateginen ja taktinen liittyvät käsitteinä myös taistelutapoihin, sillä ruotsalaisen sotataidon keskeisiä termejä ja taistelutapoja ovat strateginen hyökkäys ja strateginen puolustus sekä taktinen hyökkäys ja taktinen puolustus.¹³

Suomessa sotataito jaettiin 1920-luvulla strategiaan ja taktiikkaan. Strategia ymmärrettiin oppina tai taitona sodan voittamisesta. Taktiikka taas määritettiin opiksi tai taidoksi taistelun voittamisesta. Tynkkysen mukaan edellä esitettyä määrittelyä ei kuitenkaan näkynyt käytännön ajattelussa, vaan taktiikka jaettiin kahteen osaluueeseen, muodolliseen ja sovellettuun taktiikkaan.¹⁴

Majuri Hannes Olkkonen tuo vuonna 1928 julkaistussa kirjassa *Taktiikan perusteet* edellä esitetyn aikalaismääritelmän lisäksi esiin myös jo Malmbergin kirjassaan korostaman vaikeuden tehdä selkeää ja jyrkkää eroa strategian ja taktiikan välillä. Mielenkiintoinen havainto on, että Olkkosen kirjassa näkyy myös muita ajatuksellisia yhtäläisyyksiä Malmbergin kirjan kanssa. Havainto tukee Tynkkysen väitöskirjassaan esittämää tulkintaa, jonka mukaan suomalaiset saivat sotataitoonsa vaikutteita Saksan lisäksi ilmeisesti myös Ruotsista.¹⁵

Sotataidon tavoitteena ja tehtävänä on taistelun suorittaminen menestyksellisesti. Taistelun suorittamista varten tarvitaan kaksi tekijää; sodankäyntiin tarvittava väline ja perusteet sen käyttämiseen. Koska molemmat osatekijät ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa toisiinsa ja menestyminen taistelussa on riippuvainen molemmista, välinettä ei voi rajata sotataidon käsitteen ulkopuolelle. Edellä esitetyt perinteiset sotataidon määritelmät korostavat tiukasti tulkittuna vain potentiaalinen käyttöä työvälineen, sotapotentiaalinen, jäädessä vähemmälle huomiolle.

Juha Ratinen on esittänyt käynnissä olevan väitöskirjatutkimuksensa käsikirjoituksen yhteydessä uuden ja laajemman näkemyksen sotataidon olemuksesta. Ratinen lähestyy väitöskirjatutkimuksensa johdannossa suomalaista sotataitoa tehtävien kautta. Ratinen mukaan sotataitoa voidaan luonnehtia kolmena toisiinsa kytkeytyneenä tehtävänä; 1) *Suomen sotavoiman rakentamista rauhan aikana olemassa olevilla ja sodanuhkan sekä sodan aikana käyttöön saatavilla suorituskyvyillä*, 2) *valmistelua sotavoiman käyttöön saamiseksi sekä* 3) *sotavoiman sodanaikaisen käytön valmistelua ja käyttöä sodan päämäärien saavuttamiseksi. Tehtävät ilmenevät kaikilla sotataidon tasoilla, strategisella, operatiivisella ja taktisella tasolla.*¹⁶

Jussi Pajunen on väitöskirjassaan lähestynyt sotataitoa useasta eri näkökulmasta ja päätynyt sotataidon määritelmässä kaksijakoiseen ja perinteistä määritelmää laa-

¹³ Malmberg, Harald: *Svenska försvarsproblem efter världskriget, Lantförsvaret*, Stockholm 1924, s. 34–37.

¹⁴ Olkkonen, Hannes: *Taktiikan perusteet*, Helsinki 1928, s. 10–11 ja Tynkkynen (1996), s. 11–12.

¹⁵ Olkkonen (1928), s. 10–11; Tynkkynen (1996), s. 11; Palokangas (2014), s. 20 ja Pajunen, Jussi: *Ilmatähtitöspalveluksesta alueelliseen ilmapuolustukseen – Suomen ilmapuolustuksen kehittäminen 1930–1942* (diss.), Tampere 2017, s. 27–28.

¹⁶ Majuri Juha Ratinen tiedoksianto sotahistorian tohtoriseminaarissa 18.12.2017. Muistinpänot ovat tutkijan hallussa.

jempaan tulkintaan. Pajusen mukaan *sotataidolla ymmärretään sekä sotaa varten toteutettuna valmistelutöinä että sotavoimien johtamisena sodan aikana*.¹⁷

Myös tässä tutkimuksessa sotataitoa lähestytään Pajusen ja Ratisen tavoin laajemman tulkinnan ja sotataidon tehtävän kautta. Tässä tutkimuksessa sotataito ymmärretään sotapotentiaalin luomisena ja sotapotentiaalin käyttönä.

Sotapotentiaali¹⁸ on yhteinen yleisnimitys kaikille niille tekijöille, jotka vaikuttavat sodankäynnin menestykselliseen lopputulokseen. Sotapotentiaalin tarkka ja yksiselitteinen määrittäminen on haasteellinen tehtävä, eikä yksiselitteistä määritelmää voida tehdä. Määrittelyn haasteellisuus johtuu siitä, että sotapotentiaalia voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta ja siihen vaikuttavat monet eri tekijät.

Sotapotentiaali voidaan jakaa tarkastelunäkökulman mukaan erilaisiin alaryhmiin kuten esimerkiksi taloudellinen sotapotentiaali tai sotilaallinen sotapotentiaali (military war potential). Esimerkiksi taloudellinen sotapotentiaali ilmaisee kunkin valtion kykyä suunnata taloudellisia voimavaroja sodan hyväksi. Ilkka Nummela korostaa tutkimuksessaan, että 1930-luvun lopulla Suomen armeijan johdossa taloudellinen sotapotentiaali ymmärrettiin konkreettisena, erilaisten hyödykkeiden saatavuuteen ja määrällisiin rajoittimiin liittyvänä kysymyksenä.¹⁹

Sotapotentiaalia voidaan lähestyä myös henkisten voimavarojen näkökulmasta. Henkiseen sotapotentiaaliin liittyviä keskeisiä tekijöitä ovat muun muassa yhteiskunnan ja eri henkilöryhmien puolustustahto ja moraali, kyky ja valmius sietää sodan aiheuttamia tappiota ja ongelmia, yleinen koulutustaso sekä päällystön ja joukkojen koulutustaso.²⁰

Toinen haaste on sotapotentiaalin arvioiminen tai mittaaminen. Mittaamisen tai arvioimisen vaikeus johtuu lähinnä kahdesta asiasta, valtioiden erilaisista olosuhteista ja arvioinnin pohjaksi valittavista tekijöistä. Arvioinnin perustana voidaan käyttää muun muassa valtion maa-alueen kokoa ja sen käytössä olevia resursseja, maantieteellistä sijaintia ja sen tarjoamia resursseja, yhteiskunnan kehitystasetta, väestöpohjaa tai poliittisia tekijöitä.²¹

Sotapotentiaali oli terminä käytössä jo 1920-luvulla, vaikka yksiselitteisiä määritelmiä käsitteestä ei ole löydetävissä aikalaislähteistä. Sotapotentiaaliin sisältyvät osatekijät tai käsite ovat kuitenkin löydetävissä esimerkiksi Versailles'n rauhansopimuksen sisällöstä ja aikakauden lehtiartikkeleista. Sotapotentiaalilla on käsitteenä yhtymäkohtia useiden nykyään käytettävien suomalaisten termien, kuten esimerkiksi sotilaallinen suorituskyky, sotilaalliset voimavarat tai sodankäyntikyky, kanssa.²²

¹⁷ Pajunen (2017), s. 28–29.

¹⁸ Ruotsiksi *krigspotential*, englanniksi *War Potential*, saksaksi *kriegspotential* ja ranskaksi *potentiel de guerre*. Tekstissä käytetään välillä lyhyempää muotoa potentiaali, millä tarkoitetaan nimenomaan sotapotentiaalia.

¹⁹ Nummela, Ilkka: *Inter arma silent revisores rationum, Toisen maailmasodan aiheuttama taloudellinen rasitus Suomessa 1939–1952*, Jyväskylä 1993, s. 34; Kinnunen, Erkki: *Kriisiajan teollisuusballinto Suomessa vuosina 1930–1955* (diss.), Mikkeli 1967, s. 2–3 ja Knorr, Klaus: *The War Potential of Nations*, New Jersey 1956, s. 40–41.

²⁰ Katso esimerkiksi Knorr (1956), s. 63–80 ja Kennedy, Paul: *The Rise and Fall of the Great Powers, Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London 1988, s. 198, 208.

²¹ Knorr (1956), s. 40–41, 47–60 ja Kinnunen (1967), s. 2–3.

²² Treaty of Peace with Germany (Treaty of Versailles), 28.6.1919, osa IV, s. 115–133, <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf> ja esimerkiksi artikkeli *Ranska ja*

Tässä tutkimuksessa sotapotentialilla tarkoitetaan sotilaallisia voimavaroja ja sodankäyntikykyä. Sotilaalliset voimavarat muodostuvat materiaalista, henkilöstöstä sekä henkilöstön ja joukkojen osaamis- ja koulutustasosta. Sotapotentiali luodaan pääosin jo rauhan aikana. Potentialin käyttö sisältää sotavoimien käyttöön liittyvän valmistautumisen ja toiminnan sodassa. Potentialin käytön suunnittelua tehdään sekä rauhan että sodan aikana.²³

Vaikutusta ja vaikutuksen välittymistä ei voi luotettavasti tutkia ja analysoida, ellei ensin tiedetä, mitkä ovat olleet ne reitit, yhteydet, välineet tai toimijat, joiden kautta vaikutus on siirtynyt tai siirretty. Edellä esitetystä syystä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikutuskanavien selvittämiseksi ja analysoimiseksi on tutkimuksessa hyödynnetty ja sovellettu myös verkostoajattelusta ja sen tutkimuksesta saatuja ajatuksia. Oleellista on havaita, että tämä tutkimus ei kuitenkaan ole verkostotutkimus, eikä tutkimuksessa ole hyödynnetty ja käytetty verkostoajattelun teoreettisia perusteita eikä verkostotutkimuksen tutkimusmenetelmiä.

Verkostoajattelussa kiinnitetään huomiota yhteyksien muodostumiseen sekä niiden ilmenemismuotoihin ja vaikutukseen. Verkostojen rooli tiedon leviämisessä on keskeinen, sillä verkostot yhdistävät yksilöt, yhteisöt tai organisaatiot toisiinsa. Myös toiminta ja sen vaikutukset kietoutuvat toisiinsa verkostojen välityksellä. Verkostot muodostuvat rajatuista havaintoyksiköistä ja niiden välisiä suhteita koskevasta tietovarannosta ja verkostoaineistosta. Havaintoyksikköinä voi olla erilaisia toimijoita, tapahtumia tai muita ilmiöitä.²⁴

Verkostoja voidaan pitää myös sosiaalisena pääomana. Tällä tarkoitetaan yleensä sosiaalisia verkostoja, joiden tarkoituksena on edistää niihin kuuluvien toimijoiden tiedonsiirtoa ja tavoitteiden toteutumista. Sosiaalisen verkoston toimivuuden kannalta keskeistä ovat toimijoiden välinen luottamus, vastavuoroisuus ja tiedonkulku. Nämä verkostojen toimivuuteen kuuluvat keskeiset periaatteet on otettu yhdeksi tarkastelukohteeksi myös tässä tutkimuksessa.²⁵

Verkostoja tutkittaessa on aiheellista korostaa, että suhteita ja vuorovaikutusta ei voi eikä saa irrottaa asiayhteyksistään, vaikka ne ovat verkostoajattelun keskiössä. Kaikki merkitykselliset ilmiöt ovat aina riippuvaisia myös ympäristöstään ja siinä vallitsevista suhteista. Asioiden merkitys on riippuvainen niiden asemasta osana laajempaa ja muuttuvaa verkostoa sekä niiden yhteydestä muihin asioihin ja niiden välisiin suhteisiin. Tässä tutkimuksessa vaikutuksen välittyminen ja vaikutuskanavat sekä

---

aseistustensipistus, Uusi Suomi, sunnuntai 6.6.1926, N:o 127, s. 13,
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1705335?page=13&term=sotapotentiali>.

²³ Tynkkynen (1996), s. 72 ja <http://www.suomisanakirja.fi/sotapotentiali> ja
<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?search-Word=voimavarat&SW=arvioida&dic=1&page=kwic&UI=fi80&O=1&showfld=0.0.0&Opt=0>, luettu 23.11.2016. Vertaa myös Lauerma (1977), s. 73–74.

²⁴ Eriksson, Kai: Yhteiskuntatieteellinen verkostoajattelu, teoksessa Eriksson, Kai (toim.): *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*, Tallinna 2015, s. 7; Ruuskanen, Petri: Sosiaalinen pääoma, teoksessa Eriksson, Kai (toim.): *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*, Tallinna 2015, s. 223–224 ja Johanson, Jan-Erik – Mattila, Mikko – Uusikylä, Petri: Johdatus verkostotutkimukseen, Kuluttajatutkimuskeskuksen menetelmäraportteja ja käsikirjoituksia 3/1995, s. 4–5.

²⁵ Ruuskanen (2015), s. 223–224 ja Eriksson, Kai (2015), s. 21.

niitä koskevat muutokset on kytketty laajemmin Suomen ja Ruotsin välisten suhteiden kehittymiseen sekä siihen vaikuttaviin tekijöihin.²⁶

1.3. Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä

Tämä väitöskirja on luonteeltaan perustutkimus, jossa selvitetään ruotsalaisvaikutuksen²⁷ välittymistä²⁸ suomalaiseen sotataitoon itsenäistymisestä talvisotaan kattavan ajanjakson aikana. Tutkimuksessa keskitytään välittymisen kannalta tärkeimpiin vaikutuskanaviin. Vaikutuksen ilmenemistä ja vaikuttavuutta ei tutkita ja analysoida syvällisemmin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, vaan se jätetään jatkotutkimuksen tehtäväksi. Tärkeimpinä syinä tutkimuksen kohdentamiseen nimenomaan vaikutuskanaviin on, että ruotsalaisvaikutusta on jo tutkittu jonkin verran aikaisemminkin.

Vaikutuksen välittymistä ja erityisesti vaikutuskanavia ei ole aiemmin tutkittu näin syvällisesti ja näin kattavasti. Vaikutuskanavilla on kuitenkin keskeinen merkitys vaikutuksen välittymiseen lähtökohteesta tulokohteeseen. Ilman toimivaa vaikutuskanavaa välittyminen ei ole mahdollista. Vuorovaikutuksen ja vaikutuksen välittymisen näkökulmasta myös sosiaalisten suhteiden ja verkostojen merkitys on erityisen tärkeää.²⁹

Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen selvittämiseksi on oleellista määrittää ja valita ne keskeiset kysymykset, joihin on tärkeää löytää vastaukset tutkimustehtävän toteuttamiseksi. Tutkimustehtävä toteutetaan vastaamalla seuraaviin tutkimuskysymyksiin. Päättökysymys on, mitkä olivat ne tärkeimmät vaikutuskanavat, joiden kautta ruotsalaisvaikutus välittyi suomalaiseen sotataitoon Suomen itsenäistymisestä talvisotaan kattavan ajanjakson aikana.

Päättökysymyksen tueksi on asetettu kahdeksan alatutkimuskysymystä, joihin vastaamalla on mahdollista muodostaa synteesi tutkimusaiheesta. Alatutkimuskysymykset ovat:

---

²⁶ Ruuskanen (2015), s. 223–224 ja Eriksson, Kai (2015), s. 21.

²⁷ Suomalaisen sanakirjan mukaan vaikutuksella voidaan tarkoittaa neljää eri asiaa. Ensimmäisenä vaikutustermiin liittyy verbi vaikuttaminen. Tämä tarkoittaa aktiivista ja päämäärätietoista pyrkimystä saada aikaan muutoksia tai kehitystä. Toinen vaikutus-termiin liitettävä sana on vaikutuskyky, vaikuttava voima, teho. Tähän liitetään usein myös termi vuorovaikutus, jolla tarkoitetaan keskinäistä ja vastavuoroista vaikutusta. Kolmanneksi vaikutus voidaan nähdä toiminnan objektina, jolloin siitä seuraa jokin seuraus, tulos, aikaansaannos tai jälki. Neljäs tapa ymmärtää vaikutusta on, että se on jonkin aiheuttama tuntu tai vaikutelma. Kielitoimiston sanakirja, Kotimaisten kielten keskus, www.kielitoimistonsanakirja.fi ja <http://www.suomisanakirja.fi>, luettu 9.11.2016.

²⁸ Termiin välittyminen liittyy myös useita merkityksiä. Verbillä välittää tarkoitetaan sanakirjan mukaan kahta asiaa. Välittää tarkoittaa samaa kuin siirtää tai johtua johonkin jonkin välittämänä tai tulla perille. Välittyä-termiin liittyy kiinteästi kaksi muuta termiä, välittää ja välittäjä. Välittää tarkoittaa samaa kuin olla tai toimia välineenä tai tekijänä, jonka kautta tai avulla tai jota pitkin jokin siirtyy, tai toimitetaan jostakin johonkin. Välittää-verbillä voidaan tarkoittaa myös samaa kuin olla yhdyssiteenä tai -elimenä. Välittäjä taas tarkoittaa samaa kuin olla välikäsi, välimies, neuvottelija tai edustaja. <http://www.suomisanakirja.fi>, luettu 9.11.2016.

²⁹ Katso esimerkiksi Johanson (2015), s. 200–202.

1. Millaista oli ruotsalainen sotataito 1920- ja 1930-luvulla ja mihin se perustui?
2. Miten Suomeen ja Ruotsiin tehdyt ulkomaanmatkat ja -komennukset toimivat vaikutuskanavana?
3. Millainen oli vapaussotaan valkoisten puolelle vapaaehtoisina osallistuneiden ruotsalaisten rooli ja merkitys vaikutuskanavana?
4. Millainen oli ruotsalaisten rooli ja merkitys vaikutuskanavana Ahvenanmaan kysymykseen liittyvissä ratkaisuissa 1920- ja 1930-luvulla?
5. Millainen oli ruotsalaisten opettajien rooli ja merkitys vaikutuskanavana Suomen sotakorkeakoulun opetuksen järjestelyissä ja opetuksen sisällössä?
6. Miten ruotsalaiset ohjesäännöt toimivat vaikutuskanavana?
7. Miten ruotsalaisten talvisodankäyntiosaaminen ja kokeilujen tulokset välittyivät Suomeen ja päinvastoin?
8. Keiden henkilöiden kautta ruotsalaisvaikutus välittyi Suomeen ja suomalaiseen sotataitoon?

Tutkimuskysymyksiin haetaan vastaus suomalaisten ja ruotsalaisten alkuperäislähteiden, aikaisempien tutkimusten, kirjallisuuden ja artikkelien avulla. Tutkimusaineiston analysoinnissa ja tulkinnassa hyödynnetään laadullista sisällönanalyysia. Laadullisella tutkimuksella haetaan vastaus myös vaikutuksen välittymisen taustalla olleisiin ilmiöihin ja tekijöihin sekä selitetään niihin vaikuttaneita tekijöitä ja syitä. Tutkimuksessa käytetään ja sovelletaan osin myös sisällön määrällistä erittelyä. Laadullisen tutkimuksen tuottamia tutkimustuloksia täydennetään, verrataan ja vahvistetaan määrällisen tutkimuksen avulla. Tutkimus ei kuitenkaan ole varsinainen kvantitatiivinen tutkimus.³⁰

Kokonaiskuva ulkomaanmatkoista ja -komennuksista on muodostettu sisällön analyysin ja erittelyn avulla. Analyysin ja erittelyn mahdollistamiseksi aineisto on luokiteltu ja kategorioitu matkakohteiden, tehtyjen matkojen määrän, osallistujien määrän, matkojen tehneiden taustojen, matkan tarkoituksen sekä keston pohjalta. Luokiteltu aineisto on kvantifioitu ja siitä on tuotettu määrällisiä tuloksia. Tuloksista on laadittu edellä esitettyjen luokittelukriteerien pohjalta matriiseja aineiston selkeyttämiseksi sekä laadullisen analyysin ja johtopäätösten tekemisen tueksi.³¹

Lähdekritiikkiä käytetään yhtenä tutkimuksen tutkimusmenetelmänä. Lähteiden pätevyyttä, käytettävyyttä, monipuolisuutta, ristiriidattomuutta ja todistusvoimaa arvioidaan kriittisesti koko tutkimusprosessin ajan. Monitahoinen lähdekritiikki on erityisen tärkeää arvioitaessa ja valittaessa laajasta ja runsaasta lähdeaineistosta juuri tässä tutkimuksessa hyödynnettäviä lähdekokonaisuuksia tai yksittäisiä lähteitä.³²

Tutkimuksen lähtökohtana on ollut aiemman tutkimuksen tuottamat tutkimustulokset ja tulkinnat ruotsalaisten vaikutuksesta. Aiempiin tutkimuksiin ja niiden tutkimustuloksiin on suhtauduttu ehdollisesti ja niitä on lähestytty kriittisesti kahdesta

³⁰ Metteri, Jussi: Laadullinen tutkimus, teoksessa Huttunen, Mika ja Metteri, Jussi (toim.): *Ajatuksia operaatio- taidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*, Helsinki 2008, s. 34.

³¹ Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Vantaa 2013, s. 105–106, 113–114, 120–122.

³² Katso esimerkiksi Renvall, Pentti: *Nykyajan historiantutkimus*, Porvoo 1965, s. 202–208.

näkökulmasta. Ensimmäiseksi aiemman tutkimuksen tuloksien luotettavuutta ja tulkintoja on verrattu alkuperäislähteistä saatavaan tietoon. Toiseksi aiemman tutkimuksen tutkimustuloksia ja niiden luotettavuutta on arvioitu vertaamalla ristiin aiheesta laadittuja tai niitä sivuavia suomalaisia ja ruotsalaisia tutkimuksia ja kirjallisuutta. Kaikissa tapauksissa ristiinarviointi ei kuitenkaan ole ollut mahdollista, esimerkiksi tieteelliset kriteerit täyttävän tutkimuksen puuttumisen vuoksi. Erityisesti näissä tapauksissa on korostunut alkuperäislähteiden pohjalta saatava tieto sekä aiemmissa tutkimuksissa käytettyjen lähteiden kriittinen arviointi.³³

Yhtenä tärkeänä tutkimuksen toteuttamisessa hyödynnettynä työtapana on ollut Pentti Renvallin esittämä kokonaispäättely, jonka mukaan tulee koko tutkimusprosessin ajan etsiä ratkaisuja suuremmalle joukolle tosiasioita. Kokonaispäättelyn avulla kytketään yhteen eri ilmiöt ja tekijät sekä etsitään kokonaisselitystä, johon kaikki käytettävissä olevat tosiasiat sopivat ristiinriidattomasti.³⁴

1.4. Tutkimustehtävä, tutkimusaiheen rajausta ja tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen viitekehyksen tarkoituksena on havainnollistaa tutkimuksen rakennetta ja tutkimusasetelmaa. Tämän tutkimuksen viitekehys muodostuu kolmesta osasta tai tasosta. Perustana on tutkimuskysymyksiä ja eri aikakausia läpileikkaava tutkimusala, jonka pohjalta tutkitaan syvällisemmän tutkimuksen kohteeksi valittuja havaintoyksiköitä. Tutkimusala muodostuu kahdesta osasta: vaikutuskanavista ja ruotsalaisvaikutuksen ilmenemiskohteista. Kolmannen tason muodostaa Suomen ja Ruotsin väliset suhteet ja niissä tapahtuneet muutokset.³⁵

Suomen ja Ruotsin väliset suhteet muodostavat yleiset taustat, perusteet ja raamit maiden väliselle yhteistyölle. Muun muassa sotalaitoksen organisaatiota, vahvuutta, varustusta ja koulutusta koskevat ratkaisut ja kehittämistoimenpiteet perustuvat ensisijaisesti poliittiseen kokonaistilanteeseen ja sen kehityksen arviointiin. Sotapotentialin luomiseen vaikuttavat ulko- ja sisäpoliittinen tilanne sekä niihin liittyvät tavoitteet. Poliittiset tavoitteet ja tilanne vaikuttavat myös sotapotentialin suunnitteluun ja käyttöön.

Aikalaiskuvan, keskeisten taustatekijöiden ja syy-seuraussuhteiden ymmärtämiseksi tutkimuksessa esitetään pelkistetty kuva Suomen ja Ruotsin poliittisen ja sotilaallisen johdon keskinäisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen kehittymisestä ja sen eri vaiheista sekä niihin vaikuttaneista tärkeimmistä tekijöistä. Ylimmän johdon yhteistyöhön liittyviä vaiheita ja asioita on tutkittu runsaasti ja varsin kattavasti jo aiemmin ja siksi niitä käsitellään vain siinä laajuudessa ja niiltä osin, mikä on oleellista tutkimustehtävän ja tutkimuskysymysten sekä syy-seuraussuhteiden selvittämisen kannalta.³⁶

---

³³ Renvall (1965), s. 85–86, s. 220–222 ja Kalela, Jorma: *Historiantutkimus ja historia*, Tampere 2002, s. 144–147.

³⁴ Renvall (1965), s. 224.

³⁵ Katso Kalela (2002), s. 76–81.

³⁶ Lauerma (1977), s. 75.

Tässä tutkimuksessa ruotsalaisvaikutuksen välittymistä ja sotataittoa lähestytään sotapotentiaalin kautta. Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen ja ilmeneminen näkyi lähinnä kahdella tavalla, (A) sotapotentiaalin luomisena sekä (B) sotapotentiaalin käyttönä ja siihen valmistautumisena. Potentiaalin luominen sisältää osaamisen ja materiaalsen valmiuden sekä niiden kehittämisen. Sotapotentiaalin käyttö voidaan jakaa toimeenpanovaiheiden perusteella käytön suunnitteluun ja varsinaiseen käyttöön. Suunnittelun ja käytön taustalla tarvitaan sotataidollista osaamista.

Potentiaalin luomiseen liittyvä ruotsalaisvaikutus kohdentui kumpaankin kokonaisuuteen; osaamiseen ja materiaaliin. Osaamiseen liittyvä yhteistyö ja vuorovaikutus konkretisoituivat muun muassa koulutuksena, opetuksena sekä osaamisen, kokemusten ja opetusmateriaalin hankintana ja vaihtoina. Materiaaliin liittyvä yhteistyö ja vuorovaikutus ilmenivät muun muassa kehittämis- ja kokeilutoimintana, materiaalsen osaamisen kartuttamisena sekä materiaalihankintoina.

Sotapotentiaalin käyttöön liittyvä ruotsalaisvaikutus näkyi kahdella tavalla; valmistautumisena potentiaalin käyttöön ja konkreettisesti Ruotsin sotapotentiaalin käyttönä Suomen alueella. Valmistautuminen potentiaalin käyttöön ilmeni muun muassa rinnakkain tai yhdessä tehtyinä operatiivisina suunnitelmina sekä materiaalsen valmiuden kehittämiseen liittyvänä yhteistyönä. Käyttö konkretisoitui vapaussodassa ja talvisodassa vapaaehtoisten osallistumisena ja materiaaliapuna.

Sotilasosaamisen ja kokemusten vaihtaminen oli yksi tärkeimmistä yhteistyön kohteista ja vaikutuskanava ruotsalaisvaikutuksen välittymisen taustalla. Tutkimuksen tarkoituksena on luoda kuva niistä tärkeimmistä vuorovaikutuskanavista ja toiminnoista, joiden kautta sotataidollista osaamista ja kokemuksia välittyi ja siirtyi Suomen ja Ruotsin välillä. Suomen ja Ruotsin välistä sotilasosaamisen vaihtoa on tutkittu jonkin verran jo aiemmin, mutta syvällisempää tutkimusta yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta sekä erityisesti niiden tuloksista ja vaikuttavuudesta ei ole tehty.

Puolustushaarojen ja aselajeja koskevasta yhteistyöstä Suomen ja Ruotsin välillä on löydettävissä selkeitä ajallisia sekä puolustushaarojen ja aselajien välillä olevia eroja ja vaihteita. Osa puolustushaaroista ja aselajeista oli aktiivisesti yhteistyössä naapurimaan kanssa. Joidenkin puolustushaarojen ja aselajien välillä vuorovaikutusta ja yhteistyötä oli sen sijaan varsin vähän. Suomen ja Ruotsin välillä ollutta puolustushaarojen ja aselajien välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta ja eri tasoilla. Jokaisen puolustushaaran ja aselajin yhteistyöhön liittyvä syvällisempi ja yksityiskohtaisempi tutkiminen edellyttäisi kuitenkin tutkimuksen merkittävää laventamista ja lähdepohjan moninkertaistamista. Kunnollisen ja riittävän syvällisen tutkimustuloksen aikaan saaminen puolustushaarojen ja aselajien välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä edellyttäisi omaa tutkimusta.

Tässä tutkimuksessa on keskitytty muodostamaan yleiskuva puolustushaarojen ja aselajien välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä lähinnä ulkomaanmatkojen ja -komennusten osalta. Lisäksi tutkimuksessa on keskitytty pääosin maavoimiin ja niiden piirissä tapahtuneeseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen. Eri aselajeja tai muita puolustushaaroja ei käsitellä eikä analysoida yksityiskohtaisemmin.

Materiaalinen yhteistyö sekä siihen liittyvä tietojen ja kokemusten vaihto olivat yksi konkreettinen vuorovaikutuskanava sotataidon kehityksen taustalla. Suomen ja Ruotsin materiaallinen yhteistyö oli kokonaisuudessaan laajaa sekä monia toimintoja ja ulottuvuuksia sisältänyt kokonaisuus. Materiaalinen yhteistyö ilmeni usealla eri tasolla käsittäen erilaisia asioita yksittäisistä välineistä, aseista ja varusesineistä valtakunnallisesti merkittäviin materiaaliseen valmiuteen ja tuotantoon liittyviin kysymyksiin.³⁷

Materiaalisen yhteistyön laajuus ja siihen liittyvien vaikutuskanavien kokonaisvaltainen tutkiminen ja esittäminen tämän tutkimuksen yhteydessä kasvattaisivat tutkimusta kohtuuttomasti sekä sisällöllisesti että lähdeaineiston osalta. Tästä syystä materiaalista yhteistyötä käsitellään vain niiltä osin kuin ne liittyvät oleellisesti tutkittaviin teemoihin. Tässä tutkimuksessa materiaalista yhteistyötä koskevia kysymyksiä tarkastellaan kokonaisvaltaisemmin vain ulkomaankomennusten yhteydessä.

Tässä tutkimuksessa ruotsalaisvaikutuksen välittymistä tutkitaan kahdeksan alatutkimuskysymyksen pohjalta muodostettujen havaintoyksiköiden kautta. Tutkittavat havaintoyksiköt ovat (1) ruotsalainen sotataito, (2) Suomeen ja Ruotsiin tehdyt ulkomaanmatkat ja -komennukset, (3) vapaussota, (4) Ahvenanmaa, (5) ruotsalaiset opettajat Suomen sotakorkeakoulussa, (6) ohjesäännöt, (7) talvisodankäynti sekä (8) tärkeimmät vaikuttajahenkilöt. Tutkimuksessa analysoidaan jonkin verran myös havaintoyksiköiden merkitystä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ilmentymänä, havaintoyksiköissä tapahtuneita sisäisiä muutoksia ja kehitystä sekä niiden taustalla olleita keskeisiä tekijöitä ja syitä. Tutkimuksessa kuvataan myös eri vuorovaikutuskanavien keskinäisiä riippuvuus- ja vaikutussuhteita sekä niissä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia syineen.

Kukin syvällisemmän tutkimuksen kohteeksi valittu havaintoyksikkö on valittu tutkimuksen kohteeksi asetettujen tutkimuskysymysten, aiemman tutkimuksen esittämien tulkintojen ja lähdeaineistoanalyysin avulla syntyneen esiymmärryksen perusteella. Kohteiden valintaan ovat vaikuttaneet seuraavat kriteerit. Ensinnäkin valittu havaintoyksikkö on noussut korostetusti esiin käytetyn lähdeaineiston joukossa. Toiseksi sen avulla kyetään hakemaan vastaus asetettuun päättämiskysymykseen. Kolmanneksi havaintoyksikkö on ollut riittävän edustava ja todistevoimainen analysoitaessa ja todennettaessa ruotsalaisvaikutuksen välittymistä. Neljänneksi se on konkreettinen esimerkki vaikutuskanavasta. Tärkein kriteeri on ollut, että valitut havaintoyksiköt syventävät parhaiten kuvaa ruotsalaisvaikutuksen välittymisestä. Kriittikinä on aiheellista todeta, että käyttämällä toisenlaista rajausta, lähdeaineistoa tai erilaista lähestymistapaa valituksi voisi tulla muitakin havaintoyksiköitä. Vaihtoehtoisia havaintoyksiköitä voisivat olla esimerkiksi metsätaistelut, jokin puolustushaara, materiaaliyhteistyö tai jokin sen osa sekä muut sotakoulut Suomen Sotakorkeakoulun lisäksi.³⁸

³⁷ Katso esimerkiksi Tynkkynen (1996), s. 43–45; Juottonen, Jorma: *Millainen materiaallinen puolustuskyky?* Riihimäki 1997, s.190–192 ja Turtola (1984), s. 170.

³⁸ Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2013), s. 100.

Ruotsalainen sotataito on valittu yhdeksi tutkittavaksi kysymykseksi siitä syystä, että ilman taustatietoa ja ymmärrystä ruotsalaisten sotataidosta 1920- ja 1930-luvulla sekä siinä tapahtuneista muutoksista ei voi arvioida vaikutuksen välittymistä eikä sen ilmentymistä suomalaisessa sotataidossa. Vaikutuskanavia tutkittaessa on oleellista tunnistaa se tieto, joka on välittynyt Ruotsista Suomeen. Ruotsalaisen sotataidon perusteiden tunnistaminen on ollut erityisen tärkeää taustatietoa, kun on tutkittu muun muassa ruotsalaisten opettajien roolia vaikutuskanavana Suomen Sotakorkeakoulun opetuksen sisältöihin, ruotsalaisia ohjesääntöjä vaikutuskanavana ja Ahvenanmaan puolustussuunnitelmia.³⁹

Vuorovaikutuksen ja vaikutuksen välittymisen näkökulmasta sosiaalisten suhteiden ja verkostojen merkitys on erityisen tärkeää. Sosiaalisten suhteiden ja verkostojen merkitys näkyy esimerkiksi siinä, että mitä useammin henkilöillä on merkittävää keskinäistä kanssakäymistä, esimerkiksi opettaja-oppilas suhde, sitä yhdenmukaisemmiksi heidän toimintansa ja tuntemuksensa tulevat. Tämä vaikuttaa myös näiden henkilöiden välisiin tietovirtoihin. Tietovirta kahden eri toimijan välillä kiihtyy myönteisten suhteiden lisääntyessä ja vastaavasti vähentyy suhteiden vähentyessä tai yhteyksien pidentyessä. Jo aikaisempien tutkimusten ja tämän tutkimuksen lähdeaineiston läpikäynnin yhteydessä nousi selvästi esiin, että tärkeimpänä verkostojen muodostumiseen ja sosiaalisten suhteiden syntymiseen johtaneena vaikutuskanavana olivat suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan tekemät ulkomaanmatkat ja komennukset sekä opinnot ruotsalaisissa sotilasopetuslaitoksissa. Tästä syystä tärkeimmäksi tutkittavaksi kysymykseksi valikoituivat juuri ulkomaankomennukset.⁴⁰

Vapaussodan valinta yhdeksi tutkittavaksi kysymykseksi perustuu siihen, että ruotsalaisilla oli suuri merkitys ja vaikutus valkoisen armeijan eri toimintoihin, erityisesti vapaussodan alkuvaiheessa. Ruotsalaisten antama apu, panos ja vaikutus näkyivät valkoisen armeijan toiminnassa ja sen kehityksessä usealla tavalla koulutuksesta operatiiviseen suunnitteluun. Vapaussota oli myös tärkeä vaihe verkostojen syntymiselle. Erityisesti Päämajassa toimineet ruotsalaiset upseerit sekä muutamat rintamatehtävissä palvelleet upseerit loivat sodan aikana henkilökohtaiset suhteet suomalaisiin upseereihin ja Suomen puolustuslaitokseen. Osa valkoisessa armeijassa palvelleista upseereista nousi myöhemmän virkauran aikana merkittäviin tehtäviin Ruotsin puolustusvoimissa ja he olivat myöhemmin 1920- ja 1930-luvulla yhteistyössä suomalaisten kanssa. Nimenomaan henkilökohtaisilla suhteilla ja Suomen puolustuskykyksen tuntemuksella oli suuri merkitys myöhemmälle keskinäiselle yhteistyölle.⁴¹

Ahvenanmaan valikoitumiseen yhdeksi syvällisemmin tutkittavaksi kysymykseksi on kolme syytä. Ensinnäkin Ahvenanmaahan liittyvät kiistat ja puolustuskysymys vaikuttivat Suomen ja Ruotsin keskinäisiin suhteisiin kaikilla tasoilla. Kielteiset kokemukset ja epäluulo vaikuttivat negatiivisesti yhteistyöhaluihin ja mahdollisuuksiin. Suhteiden parannuttua yhteistyöhalut ja -tarpeet lisääntyivät, mikä johti konk-

³⁹ Vertaa esimerkiksi Eriksson, Kai (2015), s. 7 ja Ruuskanen (2015), s. 223–224.

⁴⁰ Johanson (2015), s. 200–202.

⁴¹ Katso esimerkiksi Wadner, G. M. (toim.): *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig år 1918*, Stockholm 1928, s. 68–69 ja Peyron, Henry: *Finska högkvarteret 1918. Några minnen och iättagelser*, Helsingfors 1965, s. 9–10.

reettiseen Ahvenanmaata ja sen merialuetta koskevaan puolustussuunnitteluyhteistyöhön. Toiseksi Ahvenanmaa ja sitä koskeva puolustuskysymys on konkreettinen esimerkki valmistautumisesta sotapotentialin käyttöön ja ruotsalaisvaikutuksen välittymisestä. Kolmanneksi Ahvenanmaa ja siihen liittyvät kysymykset olivat yksi tärkeä syy 1930-luvun loppupuolen ulkomaanmatkoihin ja -komennuksiin.⁴²

Suomen Sotakorkeakoulun perustamisella ja siellä annetulla sotatieteellisellä opetuksella oli keskeinen merkitys suomalaisen, paikalliset olosuhteet huomioon ottavan sotataidon kehittämiseksi. Sotakorkeakoulun merkitys perustui lähinnä siihen, että se tuotti teoreettiseen pohdiskeluun ja kokeilutoimintaa johtamaan kykeneviä upseereita. Tutkimuskirjallisuudessa löydettävistä erilaisista näkemyksistä ja tulkinnoista huolimatta ulkomaisten opettajien vaikutus Sotakorkeakoulun opetuksen järjestelyihin ja sisältöön oli alkuvaiheen jälkeenkin edelleen merkittävä. Ruotsalaiset upseerit toimivat sotataidon kannalta tärkeimpien oppiaineiden, yleisen taktiikan, sotahistorian ja strategian opettajina vuoden 1924 syksystä vuoden 1927 syksyyn asti. Opetus siirtyi tämän jälkeen suomalaisten yleisesikuntaupseerien vastuulle. Näistä moni oli itse saanut oppinsa ruotsalaisten opettajien ohjauksessa. Sotakorkeakoulun opetuksen kautta ruotsalaiset opettajat välittivät suoraan maansa sotataidollista ajattelua ja osaamista suomalaisille.⁴³

Suomen itsenäistyttyä haasteena oli, että omia suomalaisia ohjesääntöjä tai opaita ei ollut. Alkuvuosina jouduttiin turvautumaan ulkomaisiin ohjesääntöihin. Ulkomaisia ohjesääntöjä hyödynnettiin vielä myöhemmin oman suomalaisen ohjesääntöjen kirjoitustyön käynnistämisen jälkeenkin, jolloin ulkomaisia ohjesääntöjä käytettiin suomalaisten ohjesääntöjen kirjoittamisen tukena ja taustamateriaalina. Ohjesääntöjen suuren lukumäärän takia tässä tutkimuksessa selvitetään vain tärkeimpien ruotsalaisten ohjesääntöjen vaikutusta suomalaisiin ohjesääntöihin ja sitä kautta suomalaiseen sotataitoon ja sen kehitykseen. Suomalaisten ja ruotsalaisten ohjesääntöjen yhtäläisyyksien vertailussa ja ruotsalaisten ohjesääntöjen vaikuttavuuden analyysissä keskitytään maavoimien ohjesääntöihin. Muiden puolustushaarojen ohjesääntöjä ei käsitellä tarkemmin, vaikka meri- ja ilmavoimien ohjesääntöjen osalta ruotsalaisten vaikutus oli myös suuri ja merkittävä. Kumpikin puolustushaara käytti ja hyödynsi ruotsalaisia ohjesääntöjä opetuksessa ja oman sotataitonsa perustana aina talvisodan syttymiseen asti.⁴⁴

⁴² Katso esimerkiksi Gustavsson, Kenneth: *Ålandsöarna – en säkerhetsrisk? Spelet om den demilitariserade zonen 1919–1939*, Litauen 2012, s. 10 ja Stjernfelt, Bertil: *Ålandshav och öar – brygga eller barriär? Svensk-finska försvarsfråga 1915–1945*, Karlskrona 1991, s. 65 ja 76–77.

⁴³ Tynkkynen (1996), s. 384; Kilkki, Pertti: Upseerikoulutus itsenäisessä Suomessa, teoksessa Kuosa, Tauno - Viljanen, T. V. – Kilkki, Pertti: *Suomalainen upseerikoulutus 200 vuotta 1779–1979*, Joensuu 1978, s. 312–313; Kemppi, Jarkko: *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924*, Helsinki 2006, s. 175; Tynkkynen Vesa: *Sotakorkeakoulu ja suomalainen sotataito 1920- ja 1930-luvuilla*, teoksessa *Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä*, Juva 2009, s. 49–52, 97 ja Raunio, Ari: *Sotataidollinen viitekehys ennen talvisotaa, Tiede ja Ase 50, 1992*, s. 58.

⁴⁴ Tynkkynen (2009), s. 51, 71 ja 75 sekä Raunio (1992), s. 57–58. Merivoimien ohjesääntöpyynnöt Ruotsista koskevat 1920- ja 1930-lukua ja Ilmavoimien osalta erityisesti 1930-luvun loppupuolta. Eri ohjesääntöpyynnöitä käsitellään säännöllisesti Suomen sotilasasiemiehen asiakirjoissa vuosina 1924–1939.

Suomalaisen sotataidon kehittämisen yhtenä keskeisenä lähtökohtana oli luoda paikallisiin olosuhteisiin soveltuvaa ja sen erityispiirteitä hyödyntävä taktiikka ja välineistö. Yksi tärkeimmistä kehittämistyön kohteista oli erityisesti talvisodankäynti. Perusteet suomalaiselle taistelutaidolle talviolioissa luotiin kokeilutoiminnalla. Oman kokeilutoiminnan lisäksi talvitaisteluun ja -koulutukseen liittyviä kokemuksia ja osaamista haettiin lähinnä kahdesta suunnasta, Ruotsista ja Norjasta. Erityisesti ruotsalaisten vaikutus oli tärkeä, sillä Ruotsissa oli pitkään ja järjestelmällisesti kehitetty talvitaisteluun liittyviä toimintatapoja, koulutusta, ohjesääntöjä ja välineistöä. Yhteistyö ja tiedonvaihto Suomen ja Ruotsin välillä oli aktiivista. Talvisodankäynti on valittu tarkemmin tutkittavaksi kysymykseksi myös siitä syystä, että sen puitteissa konkretisoitui kaikki verkoston toimivuuden kannalta keskeiset periaatteet. Talvisodankäyntiin liittyvä tietojen vaihto on erittäin hyvä esimerkki molempien maiden välillä vallinneesta luottamuksesta, vastavuoroisuudesta ja tiedonkulusta.⁴⁵

Suomen ja Ruotsin välinen yhteistyö ja vuorovaikutus perustuivat organisaatioiden välisten virallisten suhteiden lisäksi merkittävässä määrin eri yksilöiden henkilökohtaiseen toimintaan ja verkostoihin. Henkilökohtaisella tasolla tehty yhteistyö ja monitahoinen vuorovaikutus vaikuttivat maiden sotataidon kehitykseen sekä suoraan että välillisesti. Tutkimuksen tarkoituksena on luoda kuva niistä suomalaisista ja ruotsalaisista henkilöistä, joilla oli joko suoraa tai välillistä vaikutusta tai vaikuttavuutta ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen suomalaiseen sotataitoon. Tärkeimpiä vaikuttajahenkilöiden roolia ja merkitystä vaikutuskanavana tarkastellaan ja analysoidaan sen teeman yhteydessä, jossa ruotsalaisvaikutuksen välittyminen on osoitettavissa. Tärkeä havainto on, että muutamat henkilöt tulevat esiin useamman teeman yhteydessä. Henkilöitä koskevat taustatiedot esitellään pääosin viitteissä siinä yhteydessä, jossa henkilö esiintyy tekstissä ensimmäistä kertaa. Viitteiden pituuden pitämiseksi kohtuullisena taustatiedot on esitetty varsin pelkistetyksi keskittyen henkilön roolin ja merkityksen kannalta oleellisimpaan tietoon.

Tutkimus kattaa ajanjakson Suomen itsenäistymisestä talvisodan syttymiseen. Tutkimus aloitetaan Suomen itsenäistymisestä ja sen jälkeen vallinneesta sotataidollisesta tilanteesta. Ennen itsenäistymistä koskevaa aikaa ei käsitellä. Perusteluna on, että suomalainen puolustusjärjestelmä jouduttiin rakentamaan lähes tyhjästä, sillä autonomian ajalta ei ollut omaa kansallista perintöä eikä valmiita toimintamalleja, joiden pohjalta järjestelmää ja sotataitoa olisi voinut lähteä kehittämään omista lähtökohdista. Valtaosa suomalaisista ei ollut saanut sotilaskoulutusta. Lisäksi käytössä ollut varustus ja aseistus olivat sekalaista ja osittain vanhentunutta. Ainoat toimintamallit ja perusteet saatiin jääkärien mukana Saksasta ja Venäjällä palvelleiden upseerien välityksellä Venäjältä. Tutkimuksen aiheen kannalta on oleellista se, että ruotsalaisten osuus ja vaikutus Suomen sotataidolliseen tilanteeseen heti itsenäistymisen jälkeen oli hyvin vähäinen.⁴⁶

---

⁴⁵ Tynkkynen (2009), s. 76, 79 ja Raunio (1992), s. 68.

⁴⁶ Kronlund (toim.) (1988), s. 69–70 ja Vahtola, Jouko: *Suomen historia, Jääkaudesta Euroopan unioniin*, Keuruu 2003, s. 312.

Tutkimuksen ajallisen rajauksen asettaminen päättymään talvisotaan on perusteltua kokonaistilanteesta tapahtuneen merkittävän muutoksen takia. Ensinnäkin talvisota muodostaa selvän murroskohdan ruotsalaisvaikutuksen välittymisessä, sillä talvisodan aikana pääosa tutkimuksen kohteena olevista vaikutuskanavista sulkeutui tai muuttui muuten oleellisesti sodan takia. Esimerkiksi ulkomaankomennusten määrä maiden välillä laski huomattavasti ja muutti muotoaan. Toiseksi potentiaalın käyttöä koskevat suunnitelmat menettivät pääosin perusteensa Ruotsin hallituksen tekemien päätösten takia ja muun muassa Ahvenanmaan puolustus jäi pelkästään suomalaisten vastuulle. Kolmanneksi vaikutuksen suunta kääntyi toisinpäin ja ruotsalaiset olivat kiinnostuneita samaan oppeja ja kokemuksia Suomesta esimerkiksi sotatoimista ja talvisodankäynnistä.

Tutkittavana oleva ajanjakso voidaan jakaa neljään aikakauteen Suomen ja Ruotsin välisissä suhteissa tapahtuneiden suurempien muutosten ja murrosvaiheiden perusteella:

1. Vuodet 1918–1924 (ristiriitaiset naapurussuhteet),
2. Vuodet 1924–1930 (suhteiden lähentyminen),
3. Vuodet 1930–1935 (operatiivisen yhteistyön tiivistyminen),
4. Vuodet 1935–1939 (yhdessä kohti tulevaa sotaa).

Vuoden 1918 sodan aikana Ruotsin poliittinen johto suhtautui Suomelle annettavaan tukeen kielteisen varovaisesti. Sen sijaan ruotsalaiset sotilaspiirit olivat aktiivisesti Suomelle annettavan avun takana. Vapaussodassa valkoisen armeijan palveluksessa olleilla ruotsalaisilla sotilailla oli tärkeä rooli ja merkitys valkoisen armeijan toimintaan ja sen kehittymiseen. Sodan päättymisen jälkeen suhteet Ruotsiin muuttuivat merkittävästi huonommiksi. Kummassakin maassa koettiin epäluuloa ja osin suoraan uhkaa naapurimaata kohtaan. Osa Suomen poliittisesta johdosta, puolueista ja upseerikunnasta suhtautui kielteisesti yhteistyöhön Ruotsin kanssa. Kielteisen suhtautumisen taustalla oli sekä sisäpoliittisia että ulkopoliittisia syitä. Yksi suurimmista syistä epäluuloon oli Ahvenanmaata koskenut poliittinen ja sotilaallinen kriisi.⁴⁷

Maiden välisissä suhteissa tapahtui 1920-luvun puolivälissä merkittävää paranemista molemmissa maissa. Suhteiden paraneminen näkyi osin sekä valtiojohdon että sotilasjohdon piirissä. Molempien maiden ylin poliittinen johto, erityisesti Ruotsissa suhtautui tiiviimpään sotilaalliseen yhteistyöhön kuitenkin varovasti. Vuonna 1924 alkanut tiiviimpi yhteistyö johti useisiin konkreettisiin asioihin, joilla oli vaikutusta myös myöhempään keskinäiseen vuorovaikutukseen ja sitä kautta myös ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen.⁴⁸

---

⁴⁷ Meinander, Henrik: *Tasavallan tiellä: Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle*, Porvoo 2012, s. 44; Lönnroth, Erik: *Den svenska utrikespolitikens historia*, Del V 1919–1939, Stockholm 1959, s. 53–54 ja Turtola, Martti: *Tornionjoella Rajajoelle, Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940* (diss.), Porvoo 1984, Turtola (1984), s. 38.

⁴⁸ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje 6.5.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA ja Turtola (1984), s. 55, 67.

Vuosina 1930–1935 Suomen ja Ruotsin välinen sotilaallinen yhteistyö oli kiinteää ja läheistä. Sotilasviranomaisten välisen yhteistyön ja tietojen vaihdon keskeisimmät kysymykset koskivat materiaaliyhteistyötä, vuoden 1930 puolustuskomitean sotilaallisen alakomitean tutkimuksia, sanktioapua⁴⁹ sekä Ahvenanmaan puolustusjärjestelyjä ja siihen liittyviä rajoitteita. Yhteydenpito, tietojen vaihto ja vuorovaikutus tapahtuivat yksilöiden välillä pitkälti henkilökohtaisten suhteiden välityksellä ja epävirallisia kanavia pitkin. Kummankin maan sotilasjohto ja osa poliittisesta johdosta olivat tietoisia yhteistyöstä ja käynnissä olevasta suunnittelutyöstä.⁵⁰

Viimeinen vaihe alkoi vuonna 1935, kun Ruotsi alkoi hakea tiiviimpää yhteistyötä muiden Pohjoismaiden ja myös Suomen kanssa. Myös Suomen ulkopoliittinen suunta muuttui pohjoismaista yhteistyötä edistäväksi. Suomen kannalta pohjoismaiden yhteistyö tarkoitti käytännössä samaa kuin suomalais-ruotsalainen yhteistyö. Tärkeimpinä syinä Ruotsin ja Suomen poliittisen johdon haluun läheisemmästä yhteistyöstä olivat kansainvälisen tilanteen kiristyminen erityisesti Itämeren alueella, Saksan varustautuminen sekä Kansainliiton epäonnistuminen pienten valtioiden turvallisuuden takaamisessa. Suomen hakeutuminen virallisesti pohjoismaiseen yhteyteen lisäsi myös Ruotsin halua kiinteämpään yhteistyöhön.⁵¹

Valittujen aikakausien määrittämisen ja rajaamisen taustalla on ollut kaksi syytä. Ensinnäkin tutkimuksen tulee tehdä oikeutta tutkimuksen kohteena oleville ihmisille ja asioille sekä vastattava heidän todellisuuskäsityksiään. Tutkimuksen ja aikakausien määrittämisen tärkeänä lähtökohtana on ollut aikalaiskuva tutkittavista ilmiöistä ja niiden taustalla vaikuttaneesta kokonaiskuvasta ja kokemusmaailmasta. Valinta ja aikakausien määrittäminen on ollut myös tutkimusmenetelmällinen apukeino. Aikakausien muodostamisen tarkoituksena on ollut luoda täsmälliset perusteet tutkimustehtävän toteuttamiselle sekä selkiyttää tutkimuksen rakennetta.⁵²

Valitut ajanjaksot on muodostettu tutkimusprosessin aikana syntyneen kokonaisymmärryksen pohjalta niin, että kukin aikakausi muodostaisi sisäisesti yhdenmukaisen kokonaisuuden. Kokonaisuuden hahmottamiseksi ja mahdollisten syyseuraussuhteiden selvittämiseksi myös valitut tutkimuskohteet on kytketty edellä esitettyihin ajanjaksoihin ja tapahtumasarjoihin. Esitetyt vaiheet ja aikakaudet toimivat myös väitöskirjan rakenteen ja sisällön sekä asioiden käsittelyjärjestyksen pohjana.⁵³

---

⁴⁹ Sanktioapu ja sanktioapujoukot (jatkossa tässä tutkimuksessa käytetään vain nimitystä sanktiojoukot) perustuivat Kansainliiton peruskirjan kuudenteentoista artiklaan. Kuudennessatoista artiklassa esiteltiin eri toimenpiteet, joihin liiton jäsenvaltioiden oli ryhdyttävä sitä liiton jäsenvaltioita vastaan, joka oli ryhtynyt sotaan vastoin sopimuksen muissa artikloissa määritettyjä reunaehtoja. Artiklassa esitetyt toimenpiteet, ”sanktiot”, olivat kahdentyyppisiä, taloudellisia ja sotilaallisia. Vain taloudelliset sanktiot olivat kaikille jäsenmaille pakollisia ja ne edellyttivät jäsenmaita katkaisemaan kaikki kaupalliset ja rahalliset suhteet sopimusrikkokan kanssa. Katso esimerkiksi Selén, Kari: *Genevestä Tukholmaan, Suomen turvallisuuspolitiikan painopisteen siirtyminen Kansainliitosta pohjoismaiseen yhteistyöhön 1931–1936*, Suomen Historiallisen Seuran historiallisia tutkimuksia 94, Helsinki 1974, s. 33–36 ja Turtola (1984), s. 21–22.

⁵⁰ Turtola (1984) s. 136, s. 169–170; Meinander (2012), s. 125–127 ja Vahtola (2003), s. 319.

⁵¹ Lönnroth (1959), s. 128–129 ja Vahtola (2003), s. 319.

⁵² Vertaa esimerkiksi Renvall (1965), s. 285–287

⁵³ Kalela (2002), s. 55, 99–100, 106–109, 120–121, 136, 155–158 sekä Renvall (1965), s. 69–72, 259–267.

Tutkimuksen rakenne ja jäsentely noudattavat kronologista ja temaattista asioidenkäsittelytapaa. Kronologinen ja temaattinen esitystapa mahdollistavat sen, että asioita voidaan tarkastella aikakausisidonnaisesti poikittaistarkasteluna, mutta myös aihealuesidonnaisesti pitkittäistarkasteluna.

Tutkimusraportin pääluvut on laadittu kronologisesti Suomen ja Ruotsin välisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen murrosvaiheisiin perustuvien aikakausien pohjalta. Temaattiset alaluvut on muodostettu aikakausikohtaisesti painottaen niitä yhteistyön ja vuorovaikutuksen sekä vaikutuksen välittymisen ilmenemismuotoja tai havaintoyksiköitä, jotka ovat löydettävissä kyseisestä tutkittavana olevasta ajanjaksosta ja tapahtumaketjusta. Joidenkin kysymysten osalta käsittely kattaa tarkasteltavana olevaa aikakautta laajemman ajanjakson kokonaisuuden ymmärtämiseksi. Analyysin tulokset ja johtopäätökset esitellään pääosin asian käsittelyn yhteydessä.⁵⁴

Väitöskirja muodostuu kuudesta osasta. Johdanto-osassa selvitetään tutkimusperusteet. Pääluvut on muodostettu Suomen ja Ruotsin keskinäisestä yhteistyöstä löydettävien neljän aikakauden pohjalta. Viidennen luvun lopussa on esitetty omassa alaluvussa myös lyhyesti ja ”loppunäytöksenomaisesta” keskeiset talvisodan seurauksesta tapahtuneet muutokset. Päätösluvussa esitetään tärkeimmät muutokset aiempien tutkimusten tuottamiin tuloksiin, vastataan tutkimuskysymyksiin ja esitetään synteesi tutkimuksen keskeisimmistä tuloksista.

Väitöskirja sisältää varsin runsaasti taulukoita ja kaavioita. Taulukoiden ja kaavioiden runsaalla käytöllä on ollut kolme syytä. Ensinnäkin taulukoita ja kaavioita on käytetty tutkimuksessa tarvittavien tietojen kokoamisen ja analysoinnin tukena. Toiseksi taulukoita ja kaavioita on hyödynnetty tutkimustulosten ja tiettyjen trendien esittämiseen. Kolmanneksi taulukoiden ja kaavioiden tarkoituksena on havainnollistaa tutkimuksen kannalta tärkeitä yksityiskohtia, taustatietoja tai tutkimustuloksia lukijoiden kannalta helpommin hahmotettavaan muotoon.

1.5. Lähdeaineisto

Tutkimuksen keskeisimmän lähdeaineiston muodostavat Ruotsin Sota-arkistossa (Krigsarkivet) ja Suomen Kansallisarkistossa säilytettävät alkuperäisasiakirjat, aiemmat tutkimukset, ruotsalaiset ja suomalaiset ohjesäännöt ja -oppaat, henkilöitä koskevat ansioluettelot ja biografiat, ruotsalainen ja suomalainen aiheita käsittelevä tai sivuava kirjallisuus, ruotsalaiset ja suomalaiset sotilasammattilehdet, artikkelit, opinäytetyt sekä internetistä löydettävissä olevat artikkelit ja selvitykset.

Väitöskirja perustuu pääosin Ruotsissa ja Suomessa tehtyyn laajaan arkistotutkimukseen. Suomesta löydettävän tutkimusaineiston läpikäymisen lisäksi väitöstutkimus on edellyttänyt yhteensä yhdentoista yhden tai kahden viikon mittaisen ja noin kymmenen 1–2 päivän mittaisen lyhemmän tutkimusmatkan tekemistä Tukholmaan. Ruotsissa saadulla lähdeaineistolla on ollut keskeinen asema tutkimustehtävän toteuttamiseen ja vastausten hakemiselle tutkimuskysymyksiin. Tukholmassa on hyö-

---

⁵⁴ Katso Renvall (1965), s. 74–75.

dynnetty lähinnä Ruotsin Sota-arkistossa säilytettäviä alkuperäisaineistoja sekä arkiston kirjastossa säilytettävää kirjallisuutta ja ohjesääntöjä. Toinen merkittävä lähdekokonaisuuksien säilytyspaikka on ollut Anna Lindh kirjasto (Anna Lindh bibliotek).

Lähteitä koskevat suurimmat haasteet ovat olleet niiden sirpaleisuus, erilaisuus, monitahoisuus ja joidenkin lähdekokonaisuuksien osalla myös niiden runsaus. Vaikka lähteiden erilaisuus on haaste, se on samalla myös yksi tutkimuksen vahvuus. Eri-laisten lähdeaineistokokonaisuuksien käyttö on mahdollistanut sen, että tutkimuskysymyksiin on voitu hakea vastaus eri näkökulmista. Joidenkin lähdeaineistojen sirpaleisuus on johtanut siihen, että tutkimuksessa tarvittavia tietoja on jouduttu hakemaan lukuisista yksittäislähteistä. Joidenkin lähderyhmien, esimerkiksi ohjesääntöjen tai lehtiartikkeleiden, haasteena on ollut, että lähteiden kokonaismäärä ja yksittäisistä lähteistä olevien versioiden määrä on suuri. Tutkimustyön pitämiseksi kohtuullisena ja toteuttamiskelpoisena on jouduttu sekä lähdekokonaisuuksien että yksittäisten lähteiden osalta tekemään lähdeaineiston arviointia ja karsintaa sopivimman ja todistusvoimaisimman lähdeaineiston valitsemiseksi.

Lähteiden sirpaleisuus ja suuren määrän takia tehtävä lähdeaineiston valinta saattavat johtaa siihen, että jokin tai jotkin tutkimuksen kannalta oleelliset lähteet jäävät joko kokonaan huomaamatta tai liian vähäiselle huomiolle. Haaste on otettu huomioon arvioimalla jokaista tutkimuksessa käytettyä lähdetä, sen todistusvoimaa ja hyödynnettävyyttä sekä sen perusteella tehtyjä johtopäätöksiä tapauskohtaisesti ja kriittisesti. Lisäksi muiden tutkimuksen kannalta mahdollisesti hyödyllisten, mutta tässä tutkimuksessa käyttämättä jätettyjen lähteiden käyttöarvoa on analysoitu ja arvioitu pistokokein.

Yksittäistä lähdetä ja sen perusteella tehtyjä johtopäätöksiä on verrattu useampaan eri lähteeseen. Pääperiaatteena on ollut verrata lähdetä ja sen sisältöä vastaavaan lähteeseen naapurimaassa. Suomalaisia lähteitä ja niiden perusteella saatuja tuloksia on verrattu ruotsalaisiin lähteisiin ja tutkimustuloksiin ja päinvastoin. Kaikissa tapauksissa tämä ei ole ollut kuitenkaan mahdollista. Näissä tapauksissa vertailukohtaa on haettu joko vain asianomaisen maan muiden lähteiden joukosta tai esittelemällä tulokset ja johtopäätökset vain olettamuksina yleisellä tasolla.⁵⁵

Lähdeaineistoa on käytetty laajasti ja monipuolisesti tutkimalla ja vertailemalla lähdeaineistoa koko tutkimusprosessin ajan tutkimuskysymyksiin sekä Ruotsissa ja Suomessa tehtyjen tutkimusten tuottamiin tutkimustuloksiin. Lähdeaineiston valinnan ja käytön lähtökohtana on ollut kolmivaiheinen prosessi. Ensimmäisessä vaiheessa on muodostettu kokonaiskuva tutkittavista asioista ja niiden perusteista ruotsalaisen lähdeaineiston pohjalta. Toisessa vaiheessa ruotsalaista lähdeaineistoa ja niiden perusteella syntynyttä kuvaa on verrattu suomalaisen lähdeaineiston pohjalta tehtyyn kuvaan ja tulkintoihin. Kolmannessa vaiheessa tutkimustuloksia on syvennetty ja varmennettu vertailemalla ja analysoimalla ruotsalaisia ja suomalaisia lähteitä rinnakkain sekä analysoimalla syntyneitä tutkimustuloksia aiemman tutkimuksen tuottamiin tulkintoihin ja tutkimustuloksiin. Suomessa ruotsalaisvaikutuksen välit-

---

⁵⁵ Katso esimerkiksi Lauerma (1997), s. 105.

tymiseen liittyvän aiemman tutkimuksen tuottamia tuloksia ja tulkintoja on analysoitu ja vertailtu etsimällä uusia lähteitä nimenomaan Ruotsista.⁵⁶

Yksittäisen lähteen tai asiakirjan pohjalta tehty johtopäätös ja tulkinta voi johtaa yksipuoliseen ja virheelliseen tutkimustulokseen. Tässä tutkimuksessa lähteiden todistusvoimaa on analysoitu ja arvioitu kolmesta näkökulmasta. Ensimmäiseksi lähteitä on lähestytty niiden sisällön pohjalta. Kunkin lähteen ja asiakirjan osalta on analysoitu sitä, miten hyvin siinä esitetyt asiat pitävät paikkansa ja miten tarkoin ne vastaavat vallinnutta todellisuutta. Toiseksi lähteitä on analysoitu niiden merkittävyyden näkökulmasta. Lähdettä ja asiakirjaa on arvioitu siitä näkökulmasta, mikä on ollut näiden dokumentin asema ja tehtävä sekä missä ne ovat syntyneet. Kolmas näkökulma on ollut tarkastella yksittäistä lähdettä osana laajempaa kokonaisuutta ja kokonaiskuva. Kukin asiakirja ja siitä tehdyt johtopäätökset on kytketty osaksi aikalaiskuvaa.⁵⁷

Väitöskirjatutkimuksen yksi tärkeimpiä tavoitteita ja tuloksia on ollut muodostaa kokonaiskuva suomalaisten ja ruotsalaisten upseerien naapurimaahan tekemistä ulkomaanmatkoista ja -komennuksista. Ulkomaanmatkojen ja komennusten määriä ja tarkoitusta koskevat muutokset ovat heijastaneet myös sitä, mitä vaikutteita Ruotsista haettiin tai mitä vaikutteita Suomeen välittyi. Ulkomaankomennuksia ja -matkoja koskeva tutkimus muodostaa yhtenäisen, läpi tutkimuksen kulkevan tutkimusketjun, tutkimuksen ”punaisen langan”.

Suomen ja Ruotsin sotilasasiamiesten alkuperäisaineisto on ollut yksi tärkeä lähde selvitettäessä matkojen ja komennusten määriä ja tarkoitusta. Kaikki viralliset vierailut, osallistuminen harjoituksiin, opintokomennukset ja tutustumismatkat edellyttivät virallista esittelyä ja hyväksymistä. Esitykset tehtiin pääsääntöisesti jomman kumman maan sotilasasiamiehen kautta.

Tarkempi tutkimus kuitenkin osoitti, että varsin paljon matkoja tehtiin myös ilman virallisia esittelyjä sotilasasiamiesjärjestelmän ohi. Tästä syystä ulkomaanmatkoista ja -komennuksista on ollut varsin haasteellista muodostaa kokonaiskuva, sillä tieto on ollut hajallaan eri lähteissä. Lisäksi komennuksia ja matkoja koskevat yksityiskohdat ovat olleet osin ristiriitaisia ja puutteellisia. Tiedot on kerätty yhdistämällä ja vertaamalla eri lähteistä saatuja tietoja. Ruotsin ja Suomen välillä toteutuneista ulkomaanmatkoista ja -komennuksista on tutkimuksessa otettu huomioon pääosin vain ne matkat, joista on löytynyt varmennettu tieto vähintään kahdesta toisistaan riippumattomasta lähteestä.

Suomalaisten upseerien Ruotsiin tekemien virallisten matkojen ja komennusten selvittämiseen on päälähteinä käytetty molemman maan sotilasasiamiesten ja Suomen puolustusministeriön arkistoaineistoa. Tietoja on täydennetty ja varmennettu muilla lähteillä. Ruotsalaisten upseerien tekemät viralliset ulkomaamatkat ja komennukset Suomeen on ollut mahdollista selvittää varsin kattavasti sotilasasiamiesten arkistoaineiston avulla ja maavoimien osalta Ruotsin maavoimien komentotoimiston (Lantförsvarets Kommandoexpedition) asiakirjojen perusteella. Tietoja on varmis-

⁵⁶ Vertaa Renvall (1965), s. 153, s. 86–87.

⁵⁷ Katso Renvall (1965), s. 166–167, 288–289 ja Lauerma (1977), s. 101–105.

tettu ja täydennetty henkilöiden virka- ja palvelusluetteloista (tjänsteförteckningar). Saatujen tutkimustulosten luotettavuus on varmistettu ristikkäistarkistamalla eri lähteitä.

Virallisten matkojen lisäksi suomalaiset ja ruotsalaiset tekivät myös erityyppisiä epävirallisia matkoja Suomeen. Osa epävirallisista matkoista liittyi operatiivisiin ja muihin salassa pidettäviin asioihin. Matkat ja niiden aikana käydyt keskustelut ja tietojenvaihto tapahtuivat henkilökohtaisten suhteiden pohjalta matkoihin liittyvien tapaamisten yhteydessä. Kuinka paljon tällaisia matkoja tehtiin ja millaisia tietoja niiden yhteydessä vaihdettiin, ei voida käytettyjen lähteiden perusteella aukottomasti selvittää. Muodostettu kokonaiskuva ulkomaankomennusten määristä ja tarkoituksesta sekä niitä koskevista muutoksista on arvioni mukaan kuitenkin riittävän oikea analyysin ja johtopäätösten tekemiseksi.

Virallisten ja salaisten virkamatkojen lisäksi sekä suomalaiset että ruotsalaiset upseerit tekivät myös yksityismatkoja, muun muassa lomamatkoja naapurimaahan. Myös epävirallisten yksityismatkojen yhteydessä oltiin joskus yhteydessä naapurimaan kollegoihin. Tältä osin tässä tutkimuksessa esitetty kokonaiskuva tehdyistä ulkomaanmatkoista ja -komennuksista on myös osin vaillinaisen.

1.5.1. Arkistolähteet

Väitöskirjatutkimuksen keskeisimmän ja lähdearvoltaan tärkeimmän lähdeaineiston muodostavat ruotsalaiset ja suomalaiset alkuperäiset arkistolähteet. Tutkimuskysymyksiin liittyviä suomalaisia ja ruotsalaisia arkistonmuodostajia ja arkistokokoelmia on löydettävissä todella runsaasti. Arkistonmuodostajien ja käyttökelpoisten asiakirjojen suuri määrä on ollut koko tutkimuksen ajan merkittävä haaste. Koska kaikkia arkistoja ja alkuperäisiä asiakirjoja on mahdotonta tutkia järkeväksi katsottavan ajan puitteissa, haaste on ratkaistu määrittämällä selkeä painopiste ja keskittymällä tutkimustehtävän ja tutkimuskysymysten kannalta oleellisimpaan alkuperäisaineistoon.⁵⁸

Selkeän painopisteen muodostamisesta ja tietyn arkistoaineiston poisrajaamisesta voi aiheutua aineiston kattavuuteen ja vaikuttavuuteen liittyviä tutkimuksellisia ongelmia. Ongelmaa on pyritty ratkaisemaan ja minimoimaan arvioimalla jatkuvasti ja kriittisesti lähdeaineiston määrää, laatua ja todistusvoimaa. Tutkimustehtävän toteuttaminen ja tutkimuskysymyksiin vastaaminen on kuitenkin ollut mahdollista tehdä tutkimukseen valittujen lähteiden pohjalta, kun otetaan huomioon historiatutkimukseen ominaisesti kuuluva tulkintalähtöinen lähestymistapa absoluuttisen totuuden etsimisen sijasta.⁵⁹

Suomen ja Ruotsin sotilasasiamiesten arkistot ja niissä olevat viralliset raportit, ilmoitukset, kirjeet, muut asiakirjat ja aineisto sekä yksityiskirjeet ovat olleet tutkimuksen tärkein lähde. Sotilasasiamiesten arkistot pitävät sisällään sotilasasiamiehen laatiman aineiston lisäksi myös hänen vastaanottamansa aineiston. Aineisto on varsi laaja ja pitää sisällään hyvin monentyyppisiä virallisia ja epävirallisia asiakirjoja sekä

⁵⁸ Vertaa esimerkiksi Kalela (2002), s. 91–93.

⁵⁹ Katso esimerkiksi Renvall (1965), s. 297 ja Palokangas (2014), s. 70.

muuta lähdeaineistoa. Aineiston suuri määrä ja osin sirpalemainen lajittelu ei kuitenkaan ole vaikeuttanut käytettävyyttä, sillä arkistot on hyvin järjestetty. Aineiston järjestelmällinen läpikäynti ja arviointi ovat mahdollistaneet hyvin tutkimuksen kannalta keskeisten lähteiden ja vastausten löytämisen. Sotilasasiamiesten arkistoja onkin hyödynnetty varsin monipuolisesti. Tutkimustehtävän edellyttämien tietojen hakemisen ja analysoinnin lisäksi sotilasasiamiehen arkisto on ollut tärkeä lähderyhmä myös aikalaiskuvan muodostamisessa sekä ymmärryksen laajentamisessa ja syventämisessä Suomen ja Ruotsin sekä eri henkilöryhmien välillä vallinneesta ilmapäristä.

Sotilasasiamiehen arkistoista löytyvää aineistoa voidaan pitää varsin luotettavana kahdesta syystä. Ensinnäkin pääosa sotilasasiamiehen arkistossa olevista asiakirjoista on laadittu virka-asioden välittämiseen eri viranomaisien välillä. Toiseksi lähetettyjen ja vastaanotettujen asiakirjojen laadintaan on osallistunut useita eri henkilöitä. Runsaat ja monen eri henkilön laatimat asiakirjat mahdollistavat aineiston ristiinverailun, mikä lisää aineiston luotettavuutta.

Tutkimuksessa on käytetty Ruotsin Helsingissä olevan sotilasmiehen alkupe-
räisaineistoa vuodesta 1918 vuoteen 1939 asti. Ruotsin sotilasasiamiehen arkistoaineisto muodostuu kahdesta kokonaisuudesta, Ruotsin yleisesikunnan ulkomaanosaston (Utrikesavdelningen/Generalstaben) ja Puolustus-esikunnan⁶⁰ tiedusteluosaston (Underrättelseavdelningen/Försvarsstaben) kokoelmista. Sotilasasiamiehen arkistoaineiston lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty myös muiden arkistonmuodostajien arkistoista löytyvää alkuperäisaineistoa. Tutkimuksen kannalta tärkeimpinä ovat olleet Ruotsin yleisesikunnan komento-osaston (Chefsexpeditionen) ja kulkulaitososaston (Kommunikationsavdelningen), Ruotsin puolustus-esikunnan ulkomaanosaston (Utrikesavdelningen) ja Ruotsin sotakorkeakoulun (Kungliga Krigshögskolan) arkistot sekä ruotsalaisten upseerien ansioluettelot (tjänsteförteckningar).

Tutkimuksessa on hyödynnetty vähäisessä määrin myös sellaista arkistomateriaalia, jota ei ilmeisesti ole ollut tutkijoiden käytössä aikaisemmin. Tämä erillisessä kirjekuoressa säilytettävä, alkuperäisiä asiakirjoja, muistioita ja yksityiskirjeitä sisältävä kokoelma on toimitettu Ruotsin Sota-arkistoon vasta 2000-luvulla eikä sitä ole vielä ehditty järjestää Ruotsin puolustus-esikunnan virka-arkistoon. Kokoelma sisältää lähinnä Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ja sen taustalla olleisiin aikalaisnäkemuksiin ja kirjeenvaihtoon liittyvää materiaalia. Kokoelmasta löytyvät lähteet eivät kuitenkaan sisällä sellaisia uusia tietoja, jotka merkittävästi muuttaisivat aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyjä tulintoja. Kokoelmasta löytyvät lähteet ovat olleet hyödyllisiä vertailtaessa ja tarkistettaessa aiemmissa tutkimuksissa esitettyjä tulintoja ja tietoja sekä tässä tutkimuksessa tarvittavien yksityiskohtien ja perusteiden selvittämisessä.⁶¹

Ruotsin sotakorkeakoulun arkisto on ollut tärkeä päälähde kahden tutkittavan asian osalta. Ruotsin sotakorkeakoulun opetusmateriaali on ollut yksi tärkeimmistä

---

⁶⁰ Ruotsin puolustuslaitoksen uudelleen organisoinnin yhteydessä vuonna 1937 yleisesikunta muuttui puolustus-esikunnaksi (Försvarsstaben). Samassa yhteydessä muutettiin myös esikunnan organisaatiota ja tehtäviä.

⁶¹ Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv. Handlingar rörande Åland 1921–1939. Under ordnande. Förvaras hos Krigsarkivarien, KrA.

lähteistä tutkittaessa ruotsalaisvaikutuksen välittymistä ja ilmenemistä Suomen Sotakorkeakoulun opetuksen järjestelyissä ja sisällössä. Toiseksi Ruotsin sotakorkeakoulun taktikanopetuksessa käytettyä luentomateriaalia on hyödynnetty muodostettaessa kuvaa ruotsalaisesta sotataidosta. Luentomateriaali osoittautui erittäin hyödylliseksi lähteeksi luentomateriaalin runsaan ja laaja-alaisen sisällön takia. Luentomateriaalissa esimerkiksi käsitellään ohjesääntöjä monipuolisemmin ja perusteellisemmin sotataittoa ja siihen kuuluvia eri elementtejä taustoineen. Luentomateriaalin käyttökelpoisuutta ja hyödyllisyyttä lähdeaineistona lisää se, että luentomateriaalista löytyy myös aikalaiskeskustelua ja -näkemyksiä sotataitoon liittyvistä asioista ja kysymyksistä sekä viittauksia ruotsalaisen sotataidon taustalla oleviin ulkomaisiin vaikutteisiin.

Tutkimuksessa on käytetty kattavasti Suomen Tukholmassa olevan sotilasasiamiehen alkuperäisaineistoa vuodesta 1923 vuoteen 1939. Sotilasasiamiehen arkistoaineiston lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty myös muiden arkistonmuodostajien arkistoista löytyvää alkuperäisaineistoa. Tutkimuksen kannalta tärkeimpiä ovat olleet puolustusministeriön sota-asiaosaston ja koulutusosaston, Yleisesikunnan ulkomaanosaston, Päämajan ulkomaatoimiston sekä Sotakorkeakoulun alkuperäisaineistot.⁶²

Puolustusministeriön alaisten osastojen arkistoja on hyödynnetty täydentämään ja varmentamaan muun muassa ulkomaanmatkoja ja -komennuksia, ohjesääntöjen kirjoittamista sekä materiaalihankkeita ja kokeilutoimintaa koskevia tietoja. Sotakorkeakoulun arkisto on ollut Ruotsin sotakorkeakoulun arkiston ohella toinen päälähte tutkittaessa ja analysoitaessa ruotsalaisvaikutuksen välittymistä ja ilmenemistä Suomen sotakorkeakoulun opetuksen järjestelyissä ja sisällöissä.

Kokonaiskuvan täydentämiseksi ja syvällisemmän aikalaisnäkemyksen saamiseksi tutkimuksessa on hyödynnetty tutkimustehtävän kannalta keskeisten henkilöiden pikkukokoelmia ja yksityisarkistoja (Enskilda arkiv). Ruotsin sota-arkistossa olevista yksityisarkistoista tutkimuksen kannalta hyödyllisimmät ovat olleet K. A. Brattin, Carlos Adlercreutzin ja Helge Jungin arkistot. Brattin yksityisarkiston avulla on muodostettu ja täydennetty kuvaa Suomen sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien tehtävistä ja erityisesti heidän vaikutuksestaan opetukseen sekä sitä kautta vaikutuksesta sotataidon, operatiiviseen suunnittelun ja valmistelujen kehittymiseen. Adlercreutzin yksityisarkistossa oleva aineisto käsittelee vuoden 1934 aikana Suomen ja Ruotsin yleisesikuntien upseerien välillä käytyjä keskusteluja ja tiedonvaihtoa ruotsalaisten sanktioapujoukkojen käyttöön liittyvästä suunnittelusta ja kysymyksistä. Jungin yksityisarkisto osoittautui hyödylliseksi lähteeksi Ruotsin vuoden 1930 puolustuskomission sotilaallisen alakomission tehtävien, toiminnan ja tulosten taustalla olleiden asioiden ja kysymysten selvittämisessä ja ymmärtämisessä.⁶³

---

⁶² Suomi lähetti ensimmäisen virallisen sotilasasiamiehen Tukholmaan joulukuussa 1923. Kapteeni Carl Alfred Wilhelm Rothen ansioluettelo (N:o 28142), KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 235/6.12.1923, GS/UA, Serie EJa/Vol 13, KrA.

⁶³ K. A. Bratts arkiv/Vol 2, KrA, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KA ja Helge Jungs arkiv, Serie FII, Handlingar 1930–1936/Vol 5, KrA.

Suomalaisista yksityisarkistoista tutkimuksen kannalta hyödyllisimmät ovat olleet kenraali Paavo Talvelan, kenraaliluutnantti Harald Öhquistin ja kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelmat. Paavo Talvelan kokoelma ja erityisesti siellä säilytettävät muistiinpanovihkot ja yksityiskirjeet ovat olleet kolmas tärkeä lähde muodostettaessa kuvaa ruotsalaisvaikutuksen välittymisestä ja ilmenemisestä Suomen sotakorkeakoulun opetuksessa. Harald Öhquistin kokoelma on ollut hyödyllinen lähde analysoitaessa Ruotsin sotakorkeakoulussa saatujen oppien ja kokemusten välittymistä Öhquistin omaan sotataidolliseen ajatteluun ja sitä kautta laajemminkin suomalaisen sotataitoon. Hannes Ignatiuksen kokoelma osoittautui hyödylliseksi lähteeksi täydentää kirjallisuudessa esitettyjä tulkintoja ruotsalaisten merkityksestä ja vaikutuksesta vapaussodan Päämajan toimintaan ja yleisemminkin sotatoimiin. Ignatiuksen kokoelmassa olevissa muistelmissa ja erityisesti kirjeenvaihdossa näkyy toiminnan keskiössä olleen henkilön aikalaisnäkemys ruotsalaisten merkityksestä ja vaikutuksesta. Ignatiuksen esittämiin arvioihin ja näkemyksiin on kuitenkin suhtauduttu lähdekriittisesti, koska joissakin hänen esille ottamissa asioissa ja näkemyksissä näkyy tarkoitushakuisuutta ja tiedot ovat osin ristiriitaisia muiden lähteiden kanssa.

Lisäksi keskeisten henkilöiden elämää ja virkauraa tutkittaessa on hyödynnetty Kansallisarkistossa ja Ruotsin sota-arkistossa säilytettäviä nimikirjaotteita, ansioluetteloja ja henkilöarvosteluja sekä virka- ja palveluluetteloja, henkilötietokortteja (rullkort) ja erilaisia biografiaita. Erityisesti Ruotsin sota-arkistossa säilytettävät maavoimien upseereita koskevat ansioluettelokokoonnot (tjänsteförteckningar) osoittautuivat hyödylliseksi täydentäväksi lähteeksi. Ansioluetteloja on käytetty henkilötietoja ja virkauraa koskevien tietojen lisäksi täydentämään ja varmentamaan muun muassa Suomeen tehtyjä ulkomaankomennuksia koskevia tietoja.

Ruotsalaisia ansioluettelokokoonnoton käyttöä ja viimeisimmän ajan tasalla olevan henkilötiedon löytämistä on hankaloittanut se, että kokoonnotot on laadittu epäsystemaattisin väliajoin vain tiettyjä vuosia koskien. Jokaisesta maavoimien upseerista julkaistiin ansioluettelo, joka pitää sisällään henkilötietojen lisäksi tiedot tutkinnoista, ylennyksistä, palveluspaikoista aikamäärineen, nimityksistä ja tehtävään määräyksistä, osallistumisesta harjoituksiin ja ulkomaille tehdyistä komennuksista. Yksittäisen upseerin henkilökohtaiset ansioluettelot on koottu ansioluettelokokoonnotoihin, jotka on laadittu esikunnittain, toiminnoittain tai joukko-osastoittain kustakin aselajista erikseen. Merivoimilla ja ilmavoimilla on omat edellisestä poikkeavat järjestelyt, mikä on osaltaan jonkin verran vaikeuttanut henkilötietojen tai muun tutkimuksen kannalta tärkeän tiedon löytämistä.⁶⁴

1.5.2. Aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuus

Ruotsalaisten vaikutusta suomalaisen sotataidon kehitykseen on tutkittu ja sivuttu jonkin verran eri tutkimuksissa ja opinnäytetöissä. Aihetta käsitellään muun muassa seuraavissa suomalaisissa tutkimuksissa tai opinnäytetöissä: Vesa Tynkkysen väitös-

---

⁶⁴ Söderberg, Ulf: *Personalredovisningarna för militärpersonal aktiv på 1900-talet*, Borås 1983, s. 266–272.

kirja *Hyökkäyksestä puolustukseen*, Martti Turtolan väitöskirja *Tornionjoelta Rajajoelle*, Jarkko Kempin tutkimus *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924* sekä Ari Raunion artikkeli *Sotataidollinen viitekehys ennen talvisotaa* ja pro gradu -tutkimus *Suomalainen taktiikka suuntaa etsimässä*. Lisäksi aihetta on käsitelty tai sivuttu muu-
missa Sotakorkeakoulun ja Maanpuolustuskorkeakoulun diplomitoissa ja pro gradu -
tutkimuksissa.

Ruotsalaista sotataittoa koskevia tai sivuavia tutkimuksia on varsin vähän. Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulun (Försvarshögskolan) sotahistorian professorin Lars Ericson Wolken mukaan Ruotsissa ei ole tehty kokonaisvaltaista tutkimusta ruotsalaisen sotataidon kehityksestä 1920-luvun jälkeen. Aiemmat tutkimukset ovat keskittyneet pääosin puolustuspolitiikkaan ja strategiseen tasoon. Taktisen tason tutkimus puuttuu kokonaan. Myös kaksi muuta johtavaa ruotsalaista sotahistorian asiantuntijaa, professori Kent Zetterberg ja professori Gunnar Åselius, ovat todenneet saman tutkimuksellisen puutteen.⁶⁵

Muutamia puolustusvoimien kehitystä, operatiivisia suunnitelmia sekä puolustus- ja ulkopolitiikkaa käsitteleviä ruotsalaisia tutkimuksia on kuitenkin olemassa. Tämän tutkimuksen kannalta hyödyllisin teos on ollut Arvid Cronenbergin kirjoittama *Kriget kommer! Den hemliga svenska krigsplanläggningen under vinterkriget 1939–1940*. Cronenbergin kirja on erinomainen kooste Ruotsin puolustuspäätöksistä, puolustus-
suunnitelmista, Ruotsin puolustuskyvystä ja sen kehittymiseen liittyvistä tekijöistä sekä edellisten taustalla vaikuttaneista poliittisista ja sotilaspoliittisista taustoista. Kirjan tieteellistä arvoa ja hyödynnettävyyttä lähteenä vähentää se, että se on viitteistämätön. Kirjan käytettävyyttä ja luotettavuutta lisää kuitenkin se, että Arvid Cronenberg on yksi Ruotsin johtavista sotahistorian tutkijoista.⁶⁶

Vesa Tynkkysen väitöskirja *Hyökkäyksestä puolustukseen – taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa* on yksi tämän tutkimuksen keskeisimpiä lähteitä lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin kirjassa on useassa kohtaa korostettu ruotsalaisen vaikutusta ja tuotu esiin vaikutuksen ilmenemiskohteita. Tutkimuksessa luodaan pelkistetty kuva ruotsalaisvaikutuksesta. Tutkimuksessa ei kuitenkaan ole esitetty ja analysoitu syvällisemmin sitä, miten ruotsalaisvaikutus siirtyi tai välittyi suomalaiseen sotataitoon. Tynkkysen esille nostama vaikutus ja sen ilmenemiskohteet ovat olleet yksi tärkeä lähtökohta ja -tieto, kun on valittu yksityiskohtaisemmin tutkittavat teemat.

Toiseksi väitöskirja on tärkeä lähde myös siitä syystä, että Tynkkysen esittämät tulkinnot ja johtopäätökset suomalaisesta sotataidosta ja sen keskeisistä tekijöistä ovat perusta sille, mitä vasten Ruotsista tulleita vaikutteita on vertailtu ja analysoitu.

Tynkkysen tutkimus käsittää kolme osaa. Tutkimuksen ensimmäinen osa käsittelee 1920- ja 1930-lukua ulottuen talvisotaan asti. Tutkimuksen ensimmäisessä osas-

---

⁶⁵ Professori Lars Ericson Wolken tiedoksianto 9.2.2015; professori Gunnar Åseliuksen tiedoksianto 15.2.2017 ja professori Kent Zetterbergin tiedoksianto 16.2.2017.

⁶⁶ Cronenberg, Arvid: *Kriget kommer! Den hemliga svenska krigsplanläggningen under vinterkriget 1939–1940*, Lettland 2015. Cronenberg on tehnyt useita tutkimuksia ruotsalaisesta puolustuspolitiikasta, sotilaallisesta valmiudesta sekä puolustussuunnitelmista 1800-luvun alusta vuoteen 1945 asti.

sa on annettu vastaus kolmeen kysymykseen: minkälaisiin taktisiin periaatteisiin ja toimintatapoihin suomalainen taktiikka nojasi 1930-luvun loppupuolella, mitkä olivat suomalaisen taktiikan kansalliset piirteet ja mikä oli kansainvälisen, lähinnä eurooppalaisen vaikutuksen osuus.

Väitöskirjassa käsitellään lähinnä maasodankäynnin taktiikkaa. Tynkkynen mukaan suomalainen taktiikka perustui maailmansotien välisenä aikana yleiseurooppalaisiin periaatteisiin ja toimintatapoihin. Hän kuitenkin toteaa, että suomalaista taktiikkaa ei voida pitää suorana lainauksena Keski-Euroopasta, vaikka vaikutteita saatiin paljon Saksasta ja Ranskasta. Ruotsalaisilla vaikutteilla oli oma osuutensa suomalaisen sotataidon kehitykseen.⁶⁷

Martti Turtolan vuonna 1984 julkaistu väitöskirja *Tornionjoelta Rajajoelle, Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940* on kattava kokonaisuus Suomen ja Ruotsin välisestä salaisesta sotilaallisesta yhteistyöstä. Tutkimus on jatkoa Turtolan vuonna 1978 valmistuneella poliittisen historian lisensiaattityölle *Suomalais-ruotsalainen sotilaallinen yhteistyö 1923–1933*. Turtolan tutkimuksessaan käyttämä lähdeaineisto on kattava ja monipuolinen.⁶⁸

Turtolan väitöstutkimus antaa erittäin laajan ja perusteellisen kokonaiskuvan Suomen ja Ruotsin välisestä salaisesta sotilaallisesta yhteistyöstä 1920-luvun alusta talvisotaan asti. Tutkimuksessa selvitetään perusteellisesti ja seikkaperäisesti yhteistyön taustalla olleita poliittisia, turvallisuuspoliittisia ja sotilaspoliittisia taustatekijöitä, perusteita ja yhteistyön eri vaiheita. Turtola esittelee myös, millaisia epävirallisella tasolla käytyjä neuvotteluja käytiin tai mitä toimenpiteitä tehtiin puolustusyhteistyön kehittämiseksi eri vaiheissa.

Tutkimuksessa esitellään jonkin verran yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen osallistuneita ihmisiä ja vuorovaikutuskanavia. Syvällisempi analyysi ja vaikutuksen arviointi kuitenkin puuttuvat tutkimusasetelman takia. Tutkimuksen päätavoitteena on ollut keskittyä turvallisuus- ja sotilaspoliittisiin asioihin poliittisen historian näkökulmasta. Turtolan tutkimuksen tärkein anti tälle tutkimukselle on se, että siinä avataan varsin kattavasti ruotsalaisten sanktiojoukkoja koskevaa suunnittelua ja suunnitelmia. Turtolan väitöskirjassa on varsin paljon yksityiskohtia ja tietoa, jotka käsittelevät tai sivuavat myös keskinäistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

Jarkko Kempin vuonna 2006 julkaistun tutkimuksen *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924* tavoitteena on ollut tuoda aikaisempia tutkimuksia selkeämmin esille itsenäisyyden alkuvuosien sotataidollinen tilanne ja ulkomaiset vaikutteet. Kempin tutkimus antaa hyvän kokonaiskuvan itsenäisen Suomen alkuvaiheen sotataidon tilasta ja sen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä. Kokonaiskuvan li-

---

⁶⁷ Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*, Joutsa 1996.

⁶⁸ Turtola, Martti: *Tornionjoelta Rajajoelle, Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940*, Porvoo 1984.

säksi tutkimus sisältää runsaasti tähän tutkimukseen liittyvää yksityiskohtaista tietoa.⁶⁹

Kempin mukaan suomalaisilla ei ollut omaa sotataidollista perintöä, vaan se piti luoda itsenäistymisen jälkeen. Ulkomaisilla vaikutteilla ja malleilla oli suuri merkitys. Ulkomailta saatiin oppeja ja malleja pääosin neljän vaikutuskanavan kautta: ulkomaisilta asiantuntijoilta, opiskelemalla ulkomaisissa sotakouluissa, opintomatkojen välityksellä sekä hyödyntämällä ulkomaisia ohjesääntöjä ja muuta kirjallisuutta. Kemppi käsittelee tutkimuksessaan varsin monipuolisesti kaikkia neljää vaikutuskanavaa. Tutkimuksessa keskitytään kuitenkin muita enemmän pidempiaikaisten opintojen ja ohjesääntöjen vaikutukseen ja vaikuttavuuteen. Tutkimuksen suurimpana puutteena on sotilasasiamiestoiminnan ja muiden Ruotsiin suuntautuneiden matkojen sekä niiden vaikutusten vähäinen käsittely.⁷⁰

Ahvenanmaata ja siihen liittyviä kysymyksiä tutkittaessa tärkeimpänä kirjallisuuslähteenä ovat olleet Kenneth Gustavssonin tutkimukset *Ålandsöarna – en säkerhetsrisk? Spelet om den demilitariserade zonen 1919–1939* ja *Kring Åland hösten 1939, Politiska och militära aktiviteter i norra Östersjön*. Tutkimuksien tavoitteena on ollut selvittää ja esitellä, miksi Ahvenanmaa oli potentiaalinen turvallisuusriski sekä Suomelle että Ruotsille ja siitä syystä molempien maiden kattavien operatiivisten suunnitelmien kohteena sotien välisenä aikana. Kirjoissa käsitellään kronologisesti Ahvenanmaan kysymystä poliittisesta, turvallisuuspoliittisesta ja sotilaallisesta näkökulmasta. Tutkimuksissa on käytetty monipuolisesti Ruotsin ja Suomen sota-arkistoissa säilytettyjä alkuperäisaineistoja.⁷¹

Gustavssonin kirjat ovat olleet päälähte Ahvenanmaan kysymystä käsittelevien lukujen kirjoittamisessa, sillä tutkimuksissa on käsitelty laaja-alaisesti ja monipuolisesti suomalaisten ja ruotsalaisten eri vaiheissa laatimia sotilaallisia suunnitelmia Ahvenanmaan puolustamiseksi sekä niihin liittyvää yhteistyötä. Tutkimuksissa selvitetään perusteellisesti ja seikkaperäisesti myös yhteistyön taustalla olleita poliittisia, turvallisuuspoliittisia ja sotilaspoliittisia taustatekijöitä, perusteita ja yhteistyön eri vaiheita. Ahvenanmaa ja siihen liittyvät kysymykset on kytketty myös laajempaan kokonaisuuteen ja turvallisuustilanteen kehittymiseen Itämerellä ja Euroopassa. Gustavssonin tutkimuksien tärkein anti tähän tutkimukseen on se, että niissä on varsin paljon yksityiskohtia ja tietoa, jotka käsittelevät tai sivuavat ruotsalaisvaikutusta sekä maiden keskinäistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

---

⁶⁹ Kemppi, Jarkko: *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924*, Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2, N:o 9, Helsinki 2006.

⁷⁰ Kemppi tarkoittaa pidempiaikaisilla kursseilla vähintään kaksi vuotta kestäviä opintoja ulkomailla. Sotilasasiemiesjärjestelmä käynnistyi jo 1918 alkaen kattaen Kempin tutkimuksen aikakauden osalta ainakin seuraavat maat: Ruotsi, Ranska, Saksa, Puola, Neuvostoliitto. Kempin tutkimuksessa sotilasasiamiesten vaikutuksesta on käsitelty hyvin lyhyesti.

⁷¹ Gustavsson, Kenneth: *Ålandsöarna – en säkerhetsrisk? Spelet om den demilitariserade zonen 1919–1939*, Liettua 2012 ja *Kring Åland hösten 1939, Politiska och militära aktiviteter i norra Östersjön*, Liettua 2017.

Ruotsin yleiskunnassa palvelleen kapteeni G. M. Wadnerin⁷² johdolla toimitettu ja kirjoitettu kirja *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig år 1918* on ollut hyödyllinen lähde selvitettyä ruotsalaisten osuutta ja vaikutusta vapaussodassa. Teos on julkaistu vuonna 1928 kymmenen vuotta sodan päättymiseen jälkeen ja sen kirjoittamiseen osallistui yhteensä yksitoista joko vuoden 1918 sotaan tai ”Finlands Vänner” -seuran johtotehtäviin osallistunutta henkilöä muun muassa W. A. Douglas ja Ernst Linder. Kirjassa on esitelty yksityiskohtaisesti sotaan osallistuneiden ruotsalaisten sotilaiden ja vapaaehtoisjoukon tehtäviä ja roolia toimintatasoittain sodan eri vaiheissa.⁷³

Kirjassa esitetyt yksityiskohtaiset tiedot ja arviot ruotsalaisten vaikutuksesta vapaussodan sotataitoon, operaatioihin, johtoportaiden tai aselajien organisointiin sekä koulutukseen antoivat hyvät lähtökohdat kokonaisvaltaisen analyysin tekemiseen ruotsalaisten vaikutuksesta. Lisäksi kirjassa olevat taulukot ja numerotiedot ovat täydentäneet kokonaiskuvaa ja antaneet tärkeitä lisätietoja analyysin ja arvioiden tekemiseen ruotsalaisten vaikutuksesta valkoisen armeijan organisointiin, operaatioihin ja sotataitoon.

Kirja sisältää paljon yksityiskohtaista tietoa ja lukuja, jotka antavat olettaa, että ne perustuvat virallisiin dokumentteihin ja muuhun tausta-aineistoon. Esitettyjä faktoja voitaneen pitää varsin luotettavina. Kirja on vain muutamissa kohdissa viitteistetty. Kirjan lopussa on lähdeluettelo kirjan kirjoittamisen taustalla käytetystä painetusta kirjallisuudesta. Viitteiden puuttuminen heikentää jonkin verran kirjan lähdearvoa.

Kirja on kirjoitettu ruotsalaisesta näkökulmasta. Teos on laadittu Ruotsin yleisesikunnan johdolla ja sen kirjoittamiseen on osallistunut moni Suomelle annetun vapaaehtoisen avun taustalla ollut, avaintehtävissä toiminut henkilö. Kirjan kirjoittajat ovat osallistuneet henkilökohtaisesti Suomelle annetun avun valmisteluihin, suunnitteluun ja toteutukseen.

Kirjassa esitettyihin arvioihin ruotsalaisten vaikutuksesta ja merkityksestä on suhtauduttu varauksellisesti kirjoittajien mahdollisten henkilökohtaisten pyrkimysten ja korostuneen ruotsalaisnäkökulman takia. Kirjassa esitettyjä faktoja ja arvioita on verrattu kriittisesti myöhemmin julkaistussa ruotsalaisessa ja suomalaisessa lähdekirjallisuudessa esitettyihin tietoihin. Lisäksi vapaussotaa koskevassa tutkimuksessa on hyödynnetty useita muita ruotsalaisia ja suomalaisia kirjallisuuslähteitä ja artikkeleja.⁷⁴

---

⁷² Wadner, Gustaf Martin, syntynyt 18.6.1889, upseerintutkinto 1910, Ruotsin sotakorkeakoulu 1916–1918, palvelus Ruotsin yleisesikunnassa 1918–1922 ja 1927–1928, Tjänsteförteckning från Infanteriet 1934, KrA.

⁷³ Wadner, G. M. (toim.): *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig år 1918*, Stockholm 1928. Wadnerin johdolla laadittua versiota täydennettiin vuonna 1938. Kirjan täydentämisestä vastasivat everstiluutnantti E. J. Zeeh ja everstiluutnantti C. A. Ehrensvärd. Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty rinnan molempia versioita.

⁷⁴ Vertaa Lauerma (1997), s. 106–107.

1.5.3. Muut tärkeimmät lähteet

Yhtenä tutkimuksen päälähteenä on käytetty alkuperäisiä suomalaisia ja ruotsalaisia ohjesääntöjä. Suomalaiset julkaisivat 1920- ja 1930-luvulla yhteensä noin 500 ohjesääntöä, opasta tai niitä vastaavaa ohjetta. Ruotsalaiset julkaisivat samana ajanjaksona myös useita satoja ohjesääntöjä tai niitä vastaavaa sotilaskirjallisuutta. Tarkkaa lukumäärää on vaikea arvioida tai laskea, koska ohjesäännöistä tai niihin rinnastettavista oppaista on löydettävissä useita eri vaiheessa olevia versioita tai painoksia.⁷⁵

Ohjesääntöjen käyttämistä lähteenä on hankaloittanut se, että ohjesääntöjä on erittäin runsas määrä ja ohjesäännöistä on useita erilaisia versioita. Kaikkia ohjesääntöjä ja niiden versioita ei ole voitu ottaa yksityiskohtaisemman tutkimisen kohteeksi. Lähdeaineiston runsaus ja monipuolisuus ovat johtaneet siihen, että ohjesääntöjä koskeva osa tutkimuksesta on tehty otantatutkimuksena. Tarkemman analysoinnin kohteiksi on valittu harkinnanvaraisesti kummankin maan sotataidon kannalta tärkeimpiä ohjesääntöjä.⁷⁶

Toinen haaste on ollut ohjesääntöjen säilytys ja löydettävyyys. Kattavan ja kaikki eri ohjesääntöversiot sisältävän kokoelman löytäminen keskitetysti yhdestä paikasta on osoittautunut vaikeaksi. Tässä tutkimuksessa hyödynnetyt ohjesääntöjen käyttöön saamiseksi on jouduttu käyttämään neljää eri kirjastoa; Maanpuolustuskorkeakoulun kirjastoa, Kansallisarkistoa, Ruotsin sota-arkiston kirjastoa ja Anna Lindh - kirjastoa Tukholmasta.

Ruotsin maavoimien ja merivoimien komentotoimistojen vuosittain julkaisemat kirjat: *Samling av författningar, kungliga brev, generalorder m.m. rörande landförsvaret, Tjänstemeddelanden rörande landförsvaret ja Tjänstemeddelanden rörande sjöförsvaret* ovat olleet tärkeä täydentävä lähde tutkittaessa muun muassa ruotsalaisten ulkomaille tekemiä virallisia matkoja ja komennuksia, ulkomailta Ruotsiin tehtyjä virkamatkoja, ohjesääntöjen käyttöönottoa, harjoituksia, kokeiluja sekä sotilasasiamiesten nimityksiä. Kirjoja on yhteensä 27 ja ne sisältävät kootusti kaikki tärkeimmät kyseisen vuoden aikana laaditut sotilaalliset käskyt (generalorder), kuninkaan kirjeet (kungliga brev) ja asetukset (författningar). Lisäksi Ruotsin puolustuslaitoksen organisaatiota, henkilöitä ja heidän tehtäviä selvittäessä ja tutkittaessa tärkeänä lähteenä ovat olleet Ruotsin puolustuslaitoksen henkilöluettelot (Svenska försvarsväsendets rulla). Komentotoimistojen koonnelmakirjojen suurimpana puutteena on ollut, että epävirallisesti tai salaisesti tehtyjä komennusmatkoja eikä kaikkia virallisiakaan ulkomaankomennuksia löydy kirjoista. Kirjoissa esitettyjen vaillinaisten tietojen takia esimerkiksi ulkomaankomennuksia koskevan kokonaiskuvan muodostamiseksi on jouduttu käyttämään myös muita lähteitä.

---

⁷⁵ Katso esimerkiksi Kansallisarkistossa säilytettävä, 21.9.2005 tulostettu luettelo suomalaisista ohjesäännöistä. Ruotsalaisista ohjesäännöistä ei ole vastaavaa kokonaisluetteloa, vaan ohjesäännöt on etsittävä erikseen eri hakusanoilla tai kirjojen tunnistetiedoilla kirjastojen tietokannoista. Esimerkiksi Ruotsin sota-arkiston kirjaston kirjastoluettelo löytyy verkosta osoitteesta <http://webbsok.mikromarc.se/Mikromarc3/web/search.aspx?ST=Form&Unit=6487&dnhb=riksarkivet>

⁷⁶ Katso esimerkiksi Heikkilä, Tarja: *Tilastollinen tutkimus*, Porvoo 2014, s. 33–39.

Suomalaiset ja ruotsalaiset sotilasalan lehdistö ja sotatieteelliset julkaisusarjat muodostavat tutkimuksen yhden keskeisen lähdekokonaisuuden. *Sotilas aikakauslehtien* vuosikerrat sekä *Tiede ja Ase* -vuosikirjat ovat olleet tärkeimmät tutkimuksessa käytetyt suomalaiset lähteet. Ruotsalaisista lähteistä tärkeimmät ovat olleet *Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift*⁷⁷, *Svenske Militär Tidskrift* (vuoteen 1927 asti) ja *Ny Militär Tidskrift* (vuodesta 1927 lähtien) sekä *Allmänna Försvarsförningens Tidskrift (Vårt Försvar)*⁷⁸.

Valitut sotilasammattilehdet ja julkaisut ovat olleet merkittävä lähdekokonaisuus useista eri syistä. Ensinnäkin valittujen lehtien ja julkaisujen levikki on ollut suuri. Toiseksi näitä lehtiä ja julkaisuja on pidetty tieteellisinä julkaisuina. Niitä on hyödynnetty kahdella tavalla. Lehtiä ja julkaisuja on käytetty tiettyjen tutkimuksen kannalta tärkeiden erityisteemojen määrällisen ja laadullisen tarkastelun ja analyysin perustana. Lisäksi julkaistut artikkelit ovat täydentäneet ja syventäneet virallisten asiakirjojen antamaa kokonais kuvaa. Artikkelit ovat olleet hyvä lähde myös muodostettaessa kuvaa aikalaiskeskustelusta sekä keskeisistä kummankin maan sotalaitoksesta ja henkilöstön keskuudessa pinnalla olevista asioista ja kysymyksistä.⁷⁹

---

⁷⁷ Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift (KrigVAHT) on tieteellinen julkaisu, joka sisältää artikkeleja ja tutkielmia eri aiheista. Krigsvetenskaps-Akademiin vastaa Suomen Sotatieteellistä Seuraa ja sen jäseniksi valittiin vain korkea-arvoisia ruotsalaisia ja ulkomaalaisia upseereja ja siviilejä. Suomalaisista seuran jäseniksi kutsuttiin marsalkka Mannerheim ja kenraali Nenonen.

⁷⁸ Vårt försvar on ruotsalaisen maanpuolustusyhdistyksen (Allmänna försvarsförningen) aikakausjulkaisu. Aikakauslehteä julkaistiin 2–4 numeroa vuodessa. Lehdet sisältävät artikkeleja muun muassa maanpuolustuksesta, turvallisuuspolitiikasta ja sotilaspoliittisesta tilanteesta sekä puolustuslaitoksen puolustushaarojen ja aselajien kehittämiseen liittyvistä kysymyksistä. Julkaisusta löytyy myös aikalais- ja mielipidekirjoituksia julkaisujankohdan ajankohtaisista teemoista ja käynnissä olevista keskusteluaiheista ja teemoista. Kirjoittajina oli eri alojen siviili- ja sotilasasiantuntijoita. Julkaisu ei ollut viitteistettyä, mutta artikkelit ja kirjoitukset käsiteltiin ennen julkaisua yhdeksänjäsenisessä tieteellisten kriteerit täyttävässä toimikunnassa.

⁷⁹ Tynkkynen (1996), s. 20 ja Anna Lindh -kirjaston asiantuntijoiden tiedoksianto 10.2.2015, 30.11.2016 ja 1.12.2016. Ruotsalaisten julkaisujen taustalla oli erillinen korkeassa sotilas- tai siviiliarvossa oleva toimituskunta sekä vertaisarviointijärjestelmä. Tutkimuksen kannalta tärkeitä erityisteemoja ovat olleet muun muassa talvitaistelut, ohjesäännöt, harjoitukset ja muut sotataidon kehitykseen liittyvät artikkelit tai kirjoitukset.

RISTIRIITAISET NAAPURUUSSUHTEET 1918–1924

2.1. Vastakkainasettelusta yhteistyöhön

2.1.1. Kaksi lähtökohtaa – suuntaansa hakeva Suomi ja pasifistinen Ruotsi

Suomen ja Ruotsin väliset naapuruussuhteet olivat vuosina 1918–1924 monin tavoin ristiriitaiset. Suomessa ja Ruotsissa eri puolueiden, kansalaisryhmien ja yksilöiden suhtautuminen naapurimaahan ja sen kanssa tehtävään yhteistyöhön vaihteli positiivisesta yhteistyöhalukkuudesta hyvinkin kielteisiin näkemyksiin. Suhtautuminen naapurimaahan vaihteli myös eri ajanjaksoina. Suomen ja Ruotsin sotilaallisessa yhteistyössä ja ruotsalaisvaikutuksen välittymisessä oli 1920-luvulla kolme vaihetta.

Vuoden 1918 sodan aikana Ruotsin poliittinen johto suhtautui Suomelle annettavaan tukeen kielteisen varovaisesti. Sen sijaan ruotsalaiset sotilaspiirit olivat aktiivisesti Suomelle annettavan avun takana. Vuoden 1918 sodassa valkoisen armeijan palvelukseen tulleet vapaaehtoiset ruotsalaiset sotilaat olivat tärkeä vaikutuskanava, ja heillä oli huomattava merkitys valkoisen armeijan kehittämisessä ja toiminnassa.⁸⁰

Vuoden 1918 sodan päättymisen jälkeen suhteet Ruotsiin muuttuivat oleellisesti huonommiksi. Kummassakin maassa koettiin epäluuloa ja osin suorastaan uhkaa naapurimaata kohtaan. Suomen ja Ruotsin väliset suhteet pysyivät huonoina lähes 1920-luvun puoliväliin asti. Osa Suomen poliittisesta johdosta, puolueista ja upseerikunnasta suhtautui kielteisesti yhteistyöhön Ruotsin kanssa. Suomalaisten kielteiseen suhtautumiseen vaikuttivat muun muassa sisäpoliittiset syyt, Ahvenanmaan kiista ja väheksyvä näkemys Ruotsin sotilaallisesta kyvystä. Sotilaallisen yhteistyön näkökulmasta erityisesti Suomen yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Oscar Paul Enckellin kanta oli hyvin torjuva ja negatiivinen Ruotsia kohtaan. Tilanne oli Ruotsissa samankaltainen, sillä pääosa Ruotsin poliittisesta ja sotilaallisesta johdosta suhtautui Suomeen ja läheisempään sotilaalliseen yhteistyöhön aluksi kielteisesti tai neutraalisti.⁸¹

Suhtautuminen naapurimaahan ja mahdolliseen sotilaalliseen yhteistyöhön alkoi muuttua 1920-luvun puoliväliin mennessä, kun Suomen ja Ruotsin välisissä suhteissa tapahtui huomattavaa paranemista. Vuonna 1924 alkanut tiiviimpi sotilaallinen yhteistyö johti useisiin konkreettisiin tuloksiin. Maiden väliset viralliset suhteet säi-

⁸⁰ Katso esimerkiksi Hellner, Johannes: *Memorandum rörande Sveriges politik i förhållande till Finland under tiden från Finlands självständighetsförklaring till det finska inbördeskrigets slut*, Stockholm 1936, s. 6–7; Wadner (1928), s. 11 sekä Lauerma (1966), s. 81–83, 234–242.

⁸¹ Kronlund (toim.) (1988), s. 202; Turtola (1984), s. 38; Arimo, R.: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939, osa II*, Helsinki 1986, s. 16; Ruotsin Helsingin sotilasasiamiehen raportit, N:o 247/1923, 18.9.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA, N:o 82/1923, 23.3.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 12, KrA ja N:o 32/1926, 25.5.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 18, KrA sekä Ahlbäck, Anders: *Rapport från det militära samarbetets vardag – finska militärattachéers syn på Sverige och svensk-finsk militär samverkan, 1924–1939, Militärhistorisk tidskrift 2011–2012*, s. 98–99.

lyivät kuitenkin pidättyvinä aina Relanderin presidenttikaudelle asti, jolloin suhteet alkoivat normalisoitua.⁸²

Suomi oli sisäpoliittisesti koko 1920-luvun hajanainen ja levoton. Vuosina 1920–1930 Suomessa oli kaikkiaan 14 hallitusta, joista pääosa oli lyhytikäisiä. Suurin syy hallitusten lyhytikäisyyteen ja hajanaiseen sisäpolitiikkaan oli puolueiden pidättyminen omissa tavoitteissa ja muiden puolueiden pyrkimysten tiukka vastustaminen. Haasteena oli, että puolueet eivät kyenneet yhteistyöhön keskenään ja kompromissien löytäminen puolueiden kesken oli siitä syystä vaikeaa. Keskeisimpiä sisäpoliittisia, puolueiden välillä erimielisyyttä aiheuttaneita kysymyksiä 1920-luvulla olivat kielikysymys, puolustuskysymys, kieltolaki ja suhtautuminen kommunismiin. Erityisesti kieli- ja puolustuskysymys kiinnostivat ruotsalaisia ja niihin liittyvät haasteet sekä ristiriidat vaikuttivat ruotsalaisten suhtautumiseen suomalaisiin ja maiden väliin yhteistyömahdollisuuksiin.⁸³

Vaikka Suomen puolustusvoimissa annettiin omat määräykset suomen ja ruotsin kielen käytöstä eikä kielitaistelu käytännössä näyttäytynyt sotaväen piirissä, Suomessa käynnissä ollut kielitaistelu vaikutti negatiivisesti Suomen ja Ruotsin väliin keskinäisiin suhteisiin ja yhteistyöhalukkuuteen. Ruotsin puolustusvoimien piirissä seurattiin aktiivisesti kielikysymystä ja esimerkiksi Ruotsin Helsingissä ollut sotilas-asiamies raportoi asiasta säännöllisesti. Myös ruotsalaisessa lehdistössä käsiteltiin asiaa usein ja julkaistuissa jutuissa otettiin voimakkaasti kantaa kielikysymykseen.⁸⁴

Itsenäistymisen jälkeen Suomen suurin turvallisuuspoliittinen haaste oli Suomen suhteet ja suhtautuminen Venäjään ja Neuvostoliittoon. Suomen ulkopoliitiikan päätavoitteena oli pyrkiä suojautumaan Neuvosto-Venäjän suunnalta koetulta uhkalta. Ensin turvaa haettiin Saksasta. Saksan hävittyä Suomen oli haettava ulkopoliittista suuntaa ja tukea muualta. Saksalaisten poistuttua maasta Suomi pyrki hakemaan tukea Englannista ja Ranskasta. Molemmat maat kuitenkin vetäytyivät Itämeren alueelta. Seuraavaksi Suomi alkoi hakea turvallisuutta kehittämällä yhteistyötä muiden Venäjästä itsenäistyneiden valtioiden, Puolan ja Baltian maiden kanssa.⁸⁵

Reunavaltioyhteistyö johti Suomessa esitykseen puolustuksellisen reunavaltiosopimuksen allekirjoittamisesta. Sopimus allekirjoitettiin Varsovassa maaliskuussa 1922 pidetyssä reunavaltiokonferenssissa. Ruotsalaiset seurasivat aktiivisesti ja huolestuneena Suomen suuntautumista muiden reunavaltioiden kanssa. Ruotsalaisten mielestä Suomen suuntautuminen reunavaltioihin lisäsi turvattomuutta Itämerellä.⁸⁶

---

⁸² Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje 6.5.1924, GS/UA, Serie EIA/Vol 15, KrA; Arimo (1986), II osa s. 16 ja Turtola (1984), s. 55 ja 67.

⁸³ Vahtola (2003), s. 310–311; Hentilä, Seppo: Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917–1944, teoksessa Osmo Jussila, Seppo Hentilä, Jukka Nevakivi: *Suomen poliittinen historia 1809–2006*, Helsinki 2006, s. 146–149; Meinander (2012), s. 59, 63; Arimo (1986), II osa, s. 22 sekä esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen raportti 28.10.1920, GS/UA, Serie EIA/Vol 4, KrA.

⁸⁴ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen raportti 28.10.1920, GS/UA, Serie EIA/Vol 4, KrA.

⁸⁵ Puolustusrevisionin mietintö 1926, osat I–II, s. 5–9, 19–20; Hentilä (2006), s. 138–139; Salokangas, Raimo: Itsenäinen tasavalta, teoksessa *Suomen historian Pikkujättiläinen*, Porvoo 2003, s. 630–631; Lönnroth (1959), s. 9–10; Ruotsin sotilasasiamiehen raportti 4.4.1922, GS/UA, Serie EIA/Vol 8, KrA ja Turtola (1984), s. 18–19.

⁸⁶ Turtola (1984), s. 17–19; Salokangas (2003), s. 634–635; Lönnroth (1959), s. 9–10, 75–76; Talvitie (2002), s. 56–57 sekä Ruotsin sotilasasiamiehen raportti 4.4.1922, GS/UA, Serie EIA/Vol 8, KrA.

Reunavaltioiden sotilasliittoyhteistyö kuitenkin kariutui suomalaisten puolueiden näkemyseroihin ja valtioiden välisiin keskinäisiin kiistoihin. Reunavaltioyhteistyön kariuduttua Suomi pyrki vuoden 1922 jälkeen pysyttelemään ulkopoliittisesti puolueettomana ja sitoutumattomana. Suomen kannalta tarkoituksenmukaista olisi ollut hakea tukea Ruotsista ja tehdä yhteistyötä sen kanssa. Ruotsi ei kuitenkaan ollut halukas yhteistyöhön eristäytymiseen perustuvan politiikkansa takia. Suomen ainoaksi vaihtoehdoksi jäi Kansainliitto. Suomen ulkopoliittikka perustuikin suuren osan 1920-lukua uskoon siihen, että Kansainliitto kykenisi estämään konfliktit ja takaamaan rauhan Euroopassa. Suomi teki anomuksen Kansainliittoon liittymisestä lopputyksellä 1920 ja tuli hyväksytyksi sen jäseneksi 16. joulukuuta 1920.⁸⁷

Suomella oli kaksi pääsyä ja -tavoitetta Kansainliittoon liittymisessä. Ensimmäinen syy liittyi Suomen alueellisiin tavoitteisiin Ahvenanmaalla ja Itä-Karjalassa. Tärkein syy oli kuitenkin Suomen turvallisuus ja Kansainliiton tarjoama turva hyökkäyksen sattuessa. Suomalaisten turvallisuuteen liittyvät toiveet ja tavoitteet perustuivat Kansainliiton peruskirjan kymmenenteen ja kuudenteentoista artiklaan. Kymmenen artiklan keskeisin sisältö oli, että liiton jäsenet sitoutuivat kunnioittamaan liiton kaikkien jäsenien alueellista koskemattomuutta ja valtiollista riippumattomuutta. Kuudennessatoista artiklassa esiteltiin eri toimenpiteet, joihin liiton jäsenvaltioiden oli ryhdyttävä sitä liiton jäsenvaltiota vastaan, joka oli ryhtynyt sotaan vastoin sopimuksen muissa artikloissa määritettyjä reunaehdoja. Artiklassa esitetyt toimenpiteet, ”sanktiot”, olivat kahdentyyppisiä, taloudellisia ja sotilaallisia. Vain taloudelliset sanktiot olivat kaikille jäsenmaille pakollisia ja ne edellyttivät jäsenmaita katkaisemaan kaikki kaupalliset ja rahalliset suhteet sopimusrikkokojen kanssa.⁸⁸

Maanpuolustuksen kannalta itsenäisen Suomen lähtökohdat olivat varsin haasteelliset. Suomalainen maanpuolustusjärjestelmä jouduttiin rakentamaan lähes tyhjästä, sillä autonomian ajalta ei ollut valmista yhtenäistä perintöä eikä valmiita toimintamalleja, joiden pohjalta järjestelmää olisi voinut lähteä kehittämään. Valtaosalta suomalaisista puuttui myös sotilaskoulutus. Lisäksi käytössä ollut varustus ja aseistus olivat sekalaista ja osittain vanhentunutta. Suomalaisen sotataidon, puolustuslaitoksen ja -järjestelmän luomiseksi ja kehittämiseksi vaikutteita ja oppeja oli haettava ulkomailta.⁸⁹

Vuonna 1918 Suomen sotaväkeä lähdettiin aluksi rakentamaan tiukasti saksalaisten ohjauksessa saksalaisten mallien mukaan. Suomalaisten puolueiden ja kansanedustajien suhtautuminen puolustusvoimien tilanteeseen ja kehittämiseen oli 1920-luvun alkupuolella ristiriitainen. Koko 1920-luvun Suomen sotaväen pitkäjänteistä luomista ja kehittämistä häittäsi kuitenkin jatkuva kiista puolustusmäärärahoista, materiaaliapuutteen sekä henkilöstön sisäiset riidat.⁹⁰

⁸⁷ Selén, Kari: *Genevestä Tukholmaan, Suomen turvallisuuspolitiikan painopisteen siirtyminen Kansainliitosta pohjoismaiseen yhteistyöhön 1931–1936*, Suomen Historiallisen Seuran historiallisia tutkimuksia 94, Helsinki 1974, s. 31–33; Hentilä (2006), s. 140 ja Meinander (2012), s. 122–123. Katso myös Turtola (1984), s. 19–21 ja Salokangas (2003), s. 636–637.

⁸⁸ Selén (1974), s. 33–36 ja Turtola (1984), s. 21–22.

⁸⁹ Kronlund (toim.) (1988), s. 69–70; Vahtola (2003), s. 312 ja Kemppi (2006), s. 76.

⁹⁰ Meinander (2012), s. 65; Kronlund (toim.) (1988), s. 69–70, 182–183; Vahtola (2003), s. 312 ja Kemppi (2006), s. 76.

Ruotsin ja ruotsalaisten yleinen mielipide ja suhtautuminen itsenäistyneeseen Suomeen oli kaksijakoinen. Vuoden 1918 sota herätti myös ruotsalaisissa ristiriitaisia mielipiteitä. Suomella ja Ruotsilla oli ollut pitkä yhteinen historia, jonka vaikutuksesta maiden ja henkilöiden välillä oli paljon yhteistä muun muassa kulttuurin, oikeuslaitoksen ja hallinnon alalla. Lisäksi itsenäisen valtion syntyminen Ruotsin ja Venäjän välille nähtiin hyvänä asiana. Suomesta tuli tavallaan puskurivaltio idästä mahdollisesti suuntautuvaa hyökkäystä vastaan.⁹¹

Maailmansotien välisenä aikana Ruotsin eduskunnan vaikutusvalta hallitukseen verrattuna oli suuri. Hallitukset olivat lyhytikäisiä, ja puolueet olivat vuorotellen vallassa 1920-luvulla. Koska millään puolueella ei ollut enemmistöasemaa valtiopäivillä, hallituksilla ei ollut mahdollisuutta luoda pitkäjänteistä ja järjestelmällistä kantaa ja suunnitelmaa keskeisissä sisäpoliittisissa kysymyksissä. Tilanne muuttui merkittävästi vasta 1930-luvun puolivälissä. Ruotsin sisäpolitiikan tärkeimmät kysymykset ja kiistat 1920-luvulla liittyivät maanpuolustukseen, sosiaalisiin uudistuksiin ja opetuslaitokseen. Kullakin puolueella ja muilla intressiryhmillä oli selkeät, mutta poikkeavat näkemykset kehittämiskohteista ja kehityksen suunnasta.⁹² Ruotsin sisäpoliittinen hajanaisuus ja yhtenäisen kannan puuttuminen moniin keskeisiin kysymyksiin vaikutti myös yhteistyömahdollisuuksiin Suomen kanssa.

Ruotsin ja ruotsalaisten turvallisuuspoliittiset ja sotilaalliset lähtökohdat 1920-luvulla poikkesivat huomattavasti suomalaisten lähtökohdista. Ruotsilla oli jo valmis järjestelmä, jonka taustalla oli pitkät perinteet ja vakiintuneet toimintatavat. Ruotsin turvallisuuspolitiikan keskeisenä periaatteena oli ollut vuodesta 1812 lähtien pysyttyminen Venäjää vastaan suunnattujen suurvaltapoliittisten sotilasliittojen ulkopuolella. Ruotsin turvallisuuspoliittisiin keskeisiin periaatteisiin ja tavoitteisiin kuului myös pyrkimys tukea muiden Itämeren valtioiden riippumattomuutta. Ruotsi ei kuitenkaan halunnut sitoutua takaamaan muiden maiden riippumattomuutta.⁹³

Vuoden 1812 turvallisuuspolitiikan periaatteet myös näkyivät Ruotsin politiikassa ja toiminnassa 1920- ja 1930-luvulla. Ruotsin ulkopoliittinen johto suhtautui esimerkiksi hyvin varovaisesti sotilaalliseen yhteistyöhön Suomen kanssa. Varovaisuus sai korostuneita piirteitä Ruotsin ulkoasiainministerin, kreivi Carl Hederstiernan lokakuussa 1923 pitämän juhlapuheen aiheuttaman kriisin jälkeen. Hederstierna esitti puheessaan ajatuksen puolustusliiton solmimisesta Ruotsin ja Suomen välille. Juhlapuhe synnytti suuren kohun julkisuudessa ja johti lopulta Hederstiernan erottamiseen ministerin tehtävästä.⁹⁴ Hederstiernan puheen synnyttämän kohun ja reaktioiden jälkeen ruotsalaiset poliitikot ja myös osa sotilaista esiintyi virallisesti hyvin varovaisesti sotilaallista yhteistyötä koskevissa kysymyksissä.

---

⁹¹ Meinander (2012), s. 44; Turtola (1984), s. 37; Agrell, Wilhelm: *Finis Finlandiae*, Suomi Ruotsin sotasuunnitelmissa kylmän sodan aikana, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002, s. 250 ja Ahlbäck (2012), s. 94.

⁹² Lönnroth (1959), s. 9–10 ja Söderlund (1985), s. 184–185.

⁹³ Talvitie (2002), s. 19–21 ja Meinander (2002), s. 277–284.

⁹⁴ Lönnroth (1959), s. 65–68; Turtola (1984), s. 47; Arimo (1986), II osa, s. 17 ja Meinander (2002), s. 277–284.

Vuosina 1890–1917 Ruotsissa oli pitkä puolustuksen kehittämisjakso. Esimerkiksi vuosina 1905 ja 1914 puolustusmäärärahoihin tehtiin lisäyksiä. Ensimmäisen maailmasodan jälkeen suhtautuminen puolustuskysymykseen muuttui radikaalisti. Ruotsissa asetettiin vuonna 1919 puolustusrevisio (försvarsrevisionen) tekemään esityksen Ruotsin puolustusvoimien uudelleen järjestelyistä. Revision tehtävän taustalla oli kova poliittinen paine pienentää Ruotsin puolustusvoimia. Pienentämispainneiden syinä olivat yleinen rauhanoptimismi, negatiivinen suhtautuminen maanpuolustukseen, toiveet kansainvälisestä aseidenriisunnasta sekä rahojen säästäminen. Revisionin mietintö valmistui vuonna 1924 ja se oli pohjana vuoden 1925 puolustuspäätökselle (försvarsordning).⁹⁵

Vuoden 1925 puolustuspäätös oli aikalaisten mukaan suurin vapaaehtoinen puolustusvoimien alasajo Ruotsin historiassa. Päätöksen perusteella Ruotsin puolustusvoimista lakkautettiin kolmannes, palvelusaikoja lyhennettiin ja myös johtoportaita lakkautettiin. Puolustuspäätös herätti suurta vastustusta ja kritiikkiä erityisesti nuoremman ruotsalaisen upseeriston keskuudessa. Myös suomalainen lehdistö ja kansalaiset kritisoivat voimakkaasti Ruotsin puolustusratkaisua.⁹⁶

Ruotsin vuoden 1812 politiikka ei kuitenkaan estänyt Ruotsin sotilasjohdon ja joidenkin sotilaspiirien halua ja tarvetta tehdä sotilaallista yhteistyötä suomalaisten kanssa. Vaikka virallinen keskustelu ja valmistelut Ruotsin ja Suomen välisestä puolustusliitosta ja sotilaallisesta yhteistyöstä päättyivät poliittisella tasolla Hederstiernan puheen jälkeen, asian pohtimista kuitenkin jatkettiin. Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Carl Gustaf Valdemar Hammarskjöld ja nuorempi yleisesikuntaupseeristo kannattivat voimakkaasti sotilaallista yhteistyötä Suomen kanssa.⁹⁷

Sotilaallista yhteistyötä Suomen kanssa kannattavilla upseereilla ja maanpuolustuspiireillä oli kaksi päämotiivia. Ensimmäisen päämotiivin taustalla oli Ruotsin muuttunut sotilaspoliittinen ja strateginen tilanne. Ensimmäisen maailmasodan jälkeen Ruotsin ja Venäjän välinen asetus oli Ruotsin kannalta merkittävästi parantunut, sillä maiden välille oli syntynyt useita uusia valtioita puskuriksi Venäjän mahdollista hyökkäystä vastaan. Uusien valtioiden syntymisen vuoksi Venäjän oli pakko vetäytyä Itämeren itäiseen pohjukkaan. Suomelle annettava sotilaallinen tuki edesauttaisi tämän aselman säilyttämistä. Sotilasjohdon kiinnostukseen vaikutti merkittävästi myös ensimmäisen maailmansodan jälkeen Ruotsissa vallitsevaan asemaan noussut ajattelu strategisesta offensiivista sekä halu torjua Neuvostoliiton uhka jo Suomen alueella yhteisvoimin suomalaisten kanssa.⁹⁸

⁹⁵ Zetterberg, Kent: Helge Jung, teoksessa Wennerholm, Bertil ja Zetterberg, Kent (toim.), *Militära ledare under kalla kriget*, Forskningsprojekt Försvaret och det kalla kriget, publikation nr 41, Riika 2014, s. 21 ja 25 ja Betänkande och förslag rörande revision av Sveriges försvarsväsende (Försvarsbeslut 1925), Del 1–3.

⁹⁶ Betänkande och förslag rörande revision av Sveriges försvarsväsende (Försvarsbeslut 1925), Del 1–3, Stockholm 1923; Åberg (1949), s. 103; Carlsson, Sten: Internationalism och nedrustning 1920–1926, *Den svenska historien*, band 10, Stockholm 1968, s. 46; Konow, Jan von: *Helge Jung, opinionsbildare, försvarets nydanare, överbefälhavare*, Karlskrona 1999, s. 36 ja Ruotsin sotilasasiameiehen raportit ulkomaanosaston päälliköille 13.3., 18.4. ja 4.5.1925, GS/UA, Serie EIIa/Vol 16, KrA.

⁹⁷ Turtola (1984), s. 40–41, 48; Kronlund (toim.) (1988), s. 118; Meinander (2002), s. 277–284 ja Ahlbäck (2012), s. 95.

⁹⁸ Turtola (1984), s. 49; Meinander (2002), s. 277–284 ja Agrell (2002), s. 250.

Toinen päämotiivi liittyi Ruotsissa 1920-luvun alussa käytyyn kamppailuun puolustuslaitoksen supistamisesta. Sotilaallisen avun antaminen Suomelle edellytti riittävän vahvaa puolustuslaitosta. Suomelle annettavaa sotilaallista apua ja Kansainliiton edellyttämiä sanktiovelvoitteita käytettiin siis vahvana perusteena ja argumenttina supistamista ajaneita puolueita vastaan.⁹⁹

Ahvenanmaan kysymys vaikutti merkittävästi Suomen ja Ruotsin välisiin suhteisiin ja yhteistyöhön kaksi eri kertaa 1920- ja 1930-luvulla. Kummallakin kerralla kysymys oli oikeastaan kahdesta eri asiasta. Ensimmäisessä kiistassa kysymyksessä oli Ahvenanmaan omistus ja ahvenanmaalaisten toivomus liittyä uudelleen osaksi Ruotsia. Toisessa Ahvenanmaata koskevassa asiassa kysymyksessä oli suomalaisten ja ruotsalaisten suunnitelmat saada linnoittaa jo rauhan aikana demilitarisoidut ja kansainvälisen sopimuksen mukaisesti neutraaliksi alueeksi määritetyt saaret.¹⁰⁰

Ahvenanmaata koskeva kiista alkoi vaikuttaa kielteisesti Suomen ja Ruotsin keskinäisiin suhteisiin syksystä 1918 alkaen. Kiista näkyi maiden hallitusten välillä, mutta myös kiivaana kirjoitteluna ja keskusteluna kummankin maan lehdistössä. Vastakkainasettelun ja kiistan taustalla oli lähinnä kaksi erimielisyyttä aiheuttanutta pääkysymystä; ahvenanmaalaisten itsemääräämisoikeus sekä Suomen valtion vaikutusvalta Ahvenanmaan saarilla. Taustalla vaikuttaneena todellisena syynä olivat Ruotsin ja Suomen turvallisuuspolitiikka ja siihen liittyvät vastakkaiset intressit.¹⁰¹

Vaativuudesta liittää Ahvenanmaa Ruotsin yhteyteen perusteltiin pääasiallisesti strategisilla syillä. Sotilaspoliittisesti tärkein syy oli se, että Ahvenanmaata voitaisiin käyttää Ruotsiin suunnattavan hyökkäyksen tukikohtana. Toinen tärkeä syy perustui kansalliseen itsemääräämisoikeuteen sekä kulttuuri- ja kielisiteisiin. Ahvenanmaa oli ruotsinkielinen ja kuului näin ollen lähemmin Ruotsiin kuin Suomeen. Ruotsalaisten mielestä Ahvenanmaan osalta tuli noudattaa samaa moraalista periaatetta kansallisesta itsemääräämisoikeudesta, kuten oli kyseessä myös Suomen itsenäistymisessä Venäjän alaisuudesta.¹⁰²

Ahvenanmaata koskeva ensimmäinen kiista oli merkittävin Ruotsin ja Suomen välisiin suhteisiin negatiivisesti vaikuttanut asia 1920-luvun alkupuolella. Suomen ja Ruotsin väliset suhteet olivat 1920-luvun alkupuolella niin huonot ja epäluuloiset, että Suomessa varauduttiin Ruotsin mahdolliseen hyökkäykseen Suomeen. Ruotsin uhkaa vastaan laadittiin jopa oma puolustus suunnitelma, Ruotsin keskitys (R. K. 1).¹⁰³

Ahvenanmaan kysymykseen liittyvä uhka johti Ruotsissakin uusien suunnitelmien laatimiseen. Ruotsissa oli 1920-luvun alussa varauduttu sotilaalliseen uhkaan Venäjän, Saksan sekä Englannin ja Norjan suunnasta. Kutakin uhkaa torjumaan oli

⁹⁹ Turtola (1984), s. 49; Meinander (2002), s. 277–284; Agrell (2002), s. 250 ja Erfarenheter beträffande härorganisationernas utveckling under och efter världskriget, Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar år 1924, Bihäfte 2 (KrigVAH/1924/Bi2), 154.

¹⁰⁰ Gustavsson (2002), s. 9 ja Hentilä (2006), s. 135.

¹⁰¹ Meinander (2012), s. 43–44; Hellner (1936), s. 22–27; Tingsten, Herbert: Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen, Stockholm 1944, s. 120–121, 130.

¹⁰² Tingsten (1944), s. 120–121, 132 ja Ahvenanmaata käsittelevä artikkeli otsikolla Åland, Svensk Militär Tidskrift (SMT), Häfte 2/2002, s. 49–56.

¹⁰³ Kronlund (toim.) (1988), s. 202, Arimo (1986), II osa, s. 15–17 ja Turtola (1984), s. 38.

laadittu omat suunnitelmat. Ahvenanmaa-kysymykseen liittyvä mahdollinen sotilaallinen konflikti Suomen kanssa nousi vuosina 1920–1921 tärkeysjärjestyksessä merkittävimmäksi uhkaksi. Uhkan torjumiseksi laadittiin oma suunnitelma (krigsfall F).¹⁰⁴

Suunnitelman pohjana oli Ruotsin yleisesikunnan arvio suomalaisten sotilasvoimasta. Sen mukaan Suomelta puuttui taistelukykyinen laivasto, eikä sillä kyettäisi toteuttamaan hyökkäystä merten yli. Suomi voisi sen sijaan hyökätä maavoimiensa pääosilla, noin 70 000 miehellä, Tornionjoen yli. Ruotsalaisten operaatioajatuksena oli ensin torjua puolustuksellisesti suomalaisten hyökkäys Tornionjokilaaksossa ja siirtyä sen jälkeen ratkaisevaan hyökkäykseen. Operaatiota jatkettaisiin kesäoloissa avaamalla toinen rintama maavoimien strategisten reservien hyökkäyksellä Länsi-Suomeen. Suunnitelmaan sisältyi myös mahdollisesti Ahvenanmaan valtaaminen.¹⁰⁵

Ahvenanmaan tilanne herätti Ruotsissa paljon huomiota ja siitä kirjoiteltiin runsaasti ruotsalaisessa lehdistössä. Tilanteen takia Ruotsi päätti lähettää 14. helmikuuta 1918 sotilasosaston Ahvenanmaalle tehtävänäään ahvenanmaalaisien evakuointi Ruotsiin turvaan. Ahvenanmaalaisien antama yleiskuva saarilla vallitsevasta turvallisuustilanteesta osoittautui myöhemmin virheelliseksi ja liioitellun negatiiviseksi. Suomen ja Ruotsin myöhempiin keskinäisiin suhteisiin tuli vaikuttamaan se, että ruotsalaiset toteuttivat intervention ilmoittamatta suomalaisille ja ilman Suomesta saatua mandaattia.¹⁰⁶

Ruotsalaisten Ahvenanmaan intervention taustalla ilmoitettiin virallisesti olevan humanitäariset syyt. Todellisuudessa Ruotsin tavoitteet olivat poliittiset eli Ahvenanmaan liittäminen Ruotsiin. Ruotsalaisten interventiolla Ahvenanmaalle oli myös tiedusteluun liittyviä tavoitteita. Intervention aikana ruotsalaiset selvittivät ja dokumentoivat saarilla olevien rannikkotykistöpatterien asemat. Lisäksi ruotsalaiset tekivät tulevaisuutta silmälläpitäen perusteellisen sotilasmaantieteellisen selvityksen Ahvenanmaan tärkeistä kohteista, muun muassa laivaston ankkurointipaikoista, mahdollisista maihinnousupaikoista, teistä, silloista ja lauttayhteyksistä, maaston kulkukelpoisuudesta, tähtystyspaikoista ja majoitusmahdollisuuksista. Ruotsalaisten intervention aikana hankituista tiedoista oli hyötyä myös 1930-luvun lopulla tehtyjen suunnitelmien tausta-aineistona.¹⁰⁷

Ahvenanmaan tilanne muuttui merkittävästi 5. maaliskuuta 1918, kun saksalaiset nousivat maihin Eckerössä. Saksalaisten saapumisen jälkeen Ahvenanmaa jaettiin kolmeen valvonta-alueeseen. Saksalaisten vastuulle tuli läntisin ja itäisin valvonta-alue. Ruotsalaisten haltuun jäi keskimäinen alue, johon kuului Finström, Geta, Jomala ja Maarianhamina. Suomalaiset halusivat myös varmistaa omat intressinsä Ah-

¹⁰⁴ Gustavsson (2012), s. 49–50 ja Åselius, Gunnar: Vihamielinen Suomi, ”vihamielisesti puolueeton” Ruotsi. Neuvostoliiton merivoimien arviointeja maailmansotien välillä, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekekyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002, s. 215–216. Krigsfall R oli tarkoitettu Venäjää vastaan, Krigsfall T Saksaa vastaan ja Krigsfall EN Iso-Britanniaa ja Norja vastaan.

¹⁰⁵ Gustavsson (2012), s. 49–50 ja Åselius (2002), s. 215–216. Katso myös Arimo (1986), II osa, s. 51, 227–234.

¹⁰⁶ Gustavsson (2012), s. 23; Meinander (2012), s. 43–44; Ahto, Sampo: Sotaretkillä, teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993, s. 231, 361–364 sekä Arimo (1986), I osa, s. 99.

¹⁰⁷ Gustavsson (2012), s. 28–29 ja Tingsten (1944), s. 128–129.

venanmaalla. Suomen hallitus lähetti virallisen edustajan, eversti Hjalmar von Bonsdorffin Ahvenanmaalle 9. maaliskuuta 1918.¹⁰⁸

Ruotsalaisten intressit intervention jatkamisesta vähenivät vähitellen maaliskuun puolivälistä alkaen. Toukokuun 1. päivänä Tukholmasta tuli käsky joukkojen lopullisesta vetäytymisestä Ahvenanmaalta. Viimeiset ruotsalaiset joukot poistuivat saarilta 16. toukokuuta 1918. Vastaavasti ensimmäiset Suomen puolustuslaitoksen viralliset joukot, yksi suomenkielinen jalkaväkipataljoona, saapuivat Maarianhaminaan yhtä päivää ennen ruotsalaisten poistumista eli 15. toukokuuta 1918.¹⁰⁹

Ruotsalaisten sotilaiden saapuminen Ahvenanmaalle jäi pitkäksi aikaa hiertämään Suomen ja Ruotsin keskinäisiä välejä. Ruotsalaisten perustelut siitä, että operaatio toteutettiin vain humanitäärisistä syistä, eivät vakuuttaneet suomalaisia. Osa suomalaisista arvioi, että operaation todellisenä tavoitteena oli Ruotsin halu liittää Ahvenanmaa osaksi Ruotsia. Kiista operaation todellisista syistä jatkui 1930-luvun loppuun asti. Ruotsin ulkoministerinä vuosina 1917–1920 toiminut oikeusneuvos Johannes Hellner julkaisi maaliskuussa 1936 muistion, jossa hän tuo esiin näkemyksensä ja perusteet Ruotsin vuonna 1918 toteutetusta operaatiosta Ahvenanmaalle. Muistio ja siinä esitetyt perusteet herättivät Suomessa suurta huomiota sekä lehdistössä että muutenkin. Helsingin yliopiston professori, Herman Gummerus kirjoitti virallisen vastineen Hellnerin muistioon. Vastineessa esitellään perusteellisesti ja konkreettisesti faktoja ja analyyssejä Hellnerin väittämiä ja perusteita vastaan.¹¹⁰

Ahvenanmaata koskevaan kiistaan pyrittiin hakemaan ratkaisu kolmea eri kanavaa pitkin. Ensimmäiseksi kiistaan yritettiin löytää ratkaisu neuvottelemalla asiasta suoraan Ruotsin ja Suomen hallitusten välillä. Suorat kahden väliset neuvottelut eivät kuitenkaan johtaneet tuloksiin. Tämän jälkeen kiista yritettiin viedä Pariisin rauhanneuvottelujen asialistalle onnistumatta yrityksessä. Kolmas kanava oli Kansainliitto, johon kiista vietiin Englannin aloitteesta ratkaistavaksi.¹¹¹

Ahvenanmaan kysymyksen käsittely lisäsi jännitteitä entisestään Suomen ja Ruotsin välillä. Kiista huipentui kesäkuussa 1920, kun keskeiset ahvenanmaalaiset aktivistit, Julius Sundblom ja Carl Björkman, oli vangittu ja lähetetty vankilaan Helsinkiin. Tilanteen kärjistymisen seurauksesta molemmat maat vaihtoivat nootteja asiasta. Lisäksi Ruotsi kutsui Suomessa olevan suurlähettiläänsä Tukholmaan. Kiista kärjistyi lähes sodan asteelle kesällä 1920, ja tilanteen kiristymisen johdosta Ahvenanmaalla olevia suomalaisia joukkoja vahvennettiin lähettämällä siellä olevan yhden jalkaväkipataljoonan lisäksi vielä yksi kokonainen jalkaväkipataljoona. Jo ennen lisäjoukkojen lähettämistä alettiin Suomessa kohottaa valmiutta.¹¹²

Kiristynyt tilanne rauhoittui, kun Ahvenanmaan kysymys vietiin Kansainliiton käsiteltäväksi. Kansainliitto teki 24. kesäkuuta 1921 viisi pääkohtaa sisältävän pää-

¹⁰⁸ Gustavsson (2012), s. 27–28 ja Ahto (1993), s. 358–364.

¹⁰⁹ Gustavsson (2012), s. 29, 35.

¹¹⁰ Hellner (1936), s. 22–44; Ruotsin sotilasiamiehen ilmoitus N:o 65/2.5.1936, GS/UA, Serie EIa/Vol 34, KrA ja Gummerus, Herman: *Sverige och Finland 1917–1918, fakta och erinringar med anledning av svenska utrikesdepartementets blå bok 1936*, Helsingfors 1936, s. 22–64.

¹¹¹ Tingsten (1944), s. 134–139 ja Hentilä (2006), s. 135–136.

¹¹² Gustavsson (2012), s. 46–49 ja Arimo (1986), II osa, s. 15–16.

töksen asiassa. Päätöksen mukaan Ahvenanmaa kuuluu Suomelle. Muut päätöksen pääkohdat koskivat itsehallintolakia, opetuskieltä, maanhankintaa ja saarien demilitarisointia.¹¹³

Kansainliiton päätöksen jälkeen Suomen hallitus teki laajennusmuutoksen Ahvenanmaan itsehallintolakiin. Eduskunta hyväksyi lainmuutoksen 9. joulukuuta 1921. Samaan aikaan myös aikaisemmin vangitut kapinanjohtajat armahdettiin. Vaikka lopputulos oli Ruotsin ja ahvenanmaalaisten alkuperäisten tavoitteiden kannalta kielteinen, päätös oli riittävän tyydyttävä eikä johtanut jatkotoimenpiteisiin. Päätöksen jälkeen Ruotsi lähetti myös uuden lähettilään Helsinkiin.¹¹⁴ Ahvenanmaalaisten kielteinen suhtautuminen Suomeen näkyi kuitenkin koko 1920- ja 1930-luvun ja kohdistui erityisesti suomalaisten 1930-luvulla tekemiin suunnittelemiin saariryhmän puolustuksen järjestämisestä.

Myös toinen Ahvenanmaan asemaan liittyvä kysymys ratkaistiin 20. lokakuuta 1921 Kansainliiton johdolla tehdyllä päätöksellä. Päätöksen seurauksesta syntyi kansainvälinen Ahvenanmaan neutraliteettia ja linnoittamattomuutta koskeva sopimus (Konventionen om Ålandsöarna). Suomen eduskunta ratifioi sopimuksen 22. päivä tammikuuta 1922. Huomioon arvoista on, että Neuvosto-Venäjää ei otettu missään vaiheessa prosessia mukaan käsittelemään Ahvenanmaan kysymystä.¹¹⁵

Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimus osoittautui merkittäväksi Ahvenanmaan puolustuskysymyksen kannalta. Suomi, Ruotsi ja kahdeksan muuta eurooppalaista valtiota allekirjoittivat yhdessä sopimuksen 20. lokakuuta 1921. Sopimuksessa tunnustettiin ja vahvistettiin Ahvenanmaan vuodesta 1856 voimassa ollut asema puolueettomana ja demilitarisoituna vyöhykkeenä. Sopimuksen mukaan Suomella oli oikeus lähettää saarille joukkoja vain, jos Ahvenanmaata tai Suomea uhattaisiin hyökkäyksellä sen kautta.¹¹⁶ Sopimus nousi 1930-luvulla tärkeäksi ristiriitoja sekä tulkinta- ja näkemyseroja aiheuttavaksi kysymykseksi Suomen ja Ruotsin välillä.

2.1.2. Suhtautuminen sotilaallisen yhteistyön hyödyllisyyteen muuttuu

Ahvenanmaan kysymyksen ratkettua vuonna 1921 poistui suurin yhteistyötä estänyt tekijä Suomen ja Ruotsin väliltä. Osa keskeisistä suomalaisista poliittiseen ja sotilaalliseen johtoon kuuluvista henkilöistä suhtautui vielä Ahvenanmaan kriisin ratkettua edelleen negatiivisesti yhteistyöhön. Suomalaisten suhtautuminen kuitenkin muuttui vähitellen poliittisessa ja sotilaallisessa johdossa tapahtuneiden muutosten ja reuna-valtiopoliitiikkaan perustuvien toiveiden toteutumattomuuden myötä. Suomen ja Ruotsin sotilas- ja turvallisuuspoliittiset intressit olivat pitkälti yhtenevät Itämeren alueella, mikä antoi hyvän perustan läheisemmälle yhteistyölle. Ruotsalaiset pitivät Suomen reunavaltiopoliitiikkaa Itämeren turvallisuustilannetta vaarantavana, ja Ruotsin tavoitteena oli irrottaa Suomi reunavaltiopoliitikasta. Tämä oli mahdollista vain

¹¹³ Gustavsson (2012), s. 53 ja Meinander (2012), s. 45–46.

¹¹⁴ Meinander (2012), s. 46.

¹¹⁵ Gustavsson (2012), s. 53–55. Jatkossa tekstissä sopimuksesta käytetään nimeä Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimus.

¹¹⁶ Meinander (2012), s. 46.

suhtautumalla positiivisesti Suomen puolustuskysymykseen ja antamalla tukea Suomelle.¹¹⁷

Ahvenanmaan kriisin ratkettua Suomessa alettiin hakea mahdollisuuksia sotilaallisen yhteistyön kehittämiseen Ruotsin kanssa. Suhtautuminen Ruotsin kanssa tehtävälle yhteistyölle ja oppien hakemiselle oli Suomen sotilasjohdossa kuitenkin hyvin kaksijakoinen. Esimerkiksi yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Enckellin mielestä sotilaalliselle yhteistyölle Ruotsin kanssa ei ollut edellytyksiä. Suomalaisista ylimpään sotilasjohtoon kuuluneista henkilöistä sen sijaan ratsuväenkenraali Carl Gustaf Emil Mannerheim ja eversti Viljo Petter Nenonen suhtautuivat positiivisesti Ruotsista haettavaan sotilaskoulutukseen ja olivat asiassa aktiivisia.¹¹⁸ Taustalla lienee vaikuttanut Mannerheimin ja Nenosen läheinen yhteistyö ruotsalaisten upseerien kanssa vapaussodan aikana sekä yhteistyön aikana saatu käsitys ruotsalaisten upseerien korkeasta osaamistasosta.

Esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen kanssa alkusyksyllä 1923 käytyjen keskustelujen yhteydessä Mannerheim oli tuonut esiin ylemmän sotilaallisen koulutuksen puutteista ja tarpeista sekä niiden toimeenpanomahdollisuuksista Ruotsissa. Nenonen puolestaan tiedusteli Ruotsin sotilasasiamiehen kautta mahdollisuutta yhdelle suomalaiselle tykistöupseerille opiskella Ruotsissa. Myös muutama Suomen hallituksen edustaja, esimerkiksi valtiovarainministeri Risto Ryti, oli ainakin epävirallisesti kiinnostunut läheisemmästä sotilaallisesta yhteistyöstä.¹¹⁹ Mannerheimin Ruotsin sotilasasiamiehen kanssa käymää keskustelua ja Nenosen tekemää kyselyä syksyllä 1923 voitaneen pitää ensimmäisinä virallisina aloitteina ylemmän upseerikoulutuksen hankkimisesta Ruotsissa.

Suomen itsenäistyttyä sotaväen materiaalitalanne pohjautui pitkälti venäläisiltä saatuaan materiaaliin. Vuoden 1918 sodan aikana ja sen jälkeen materiaalia ostettiin pääosin Saksasta ja Ranskasta. Ostettu materiaali oli pääosin ylijäämämateriaalia, jonka laatu oli vaihtelevaa. Lukumääräisesti materiaalia oli varsin runsaasti, mutta 1920-luvun puolivälissä se alkoi jo olla vanhentunutta. Suomessa ryhdyttiin 1920-luvun alussa myös panostamaan sotataloudelliseen suunnitteluun. Ruotsissa oli myös realistinen kuva Suomen materiaalitalanteesta ja ruotsalaiset pitivät Suomen materiaalisia puolustusmahdollisuuksia ja valmiuksia, erityisesti kansanhuollon ja välttämättömien tavaroiden tuonnin osalta hyvin huonoina. Ruotsissa arvioitiin suomalaisten olevan sotatilanteessa hyvin riippuvaisia Ruotsista saatavasta tuesta. Huonosta materiaalisesta valmiudesta ja riippuvuussuhteesta Ruotsiin oltiin huolestuneita myös Suomen hallituksessa.¹²⁰

¹¹⁷ Kronlund (toim.) (1988), s. 118; Åselius, Gunnar: Tukholmalainen perspektiivi, teoksessa Meinander, Henrik (toim.): *Historian kosto. Suomen talvisota kehyksissään*, Helsinki 2015, s. 178 ja Martin Wetzlerin kirje Linderille 31.3.1924, Ernst Linders arkiv/Vol 2, KrA.

¹¹⁸ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 144/1921, 12.8.1921, GS/UA, Serie EIa/Vol 6, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportit Ruotsin puolustusministerille N:o 218/1923, 10.8.1923 ja N:o 247/1923, 18.9.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA sekä raportti N:o 120/1923, 9.4.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 12, KrA.

¹¹⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle, N:o 1/1923, 11.1.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 13, KrA.

¹²⁰ Juottonen (1997), s. 239; Ruotsin sotilasasiamiehen asiakirja N:o 287/1923, 18.10.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle, N:o 1/1923, 11.1.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 13, KrA.

Toinen merkittävä haaste oli sotaväen tarpeisiin tarvittavan materiaalin hankinnat ja tuotanto. Eri intressipiirien omista tavoitteista johtui, että puolustuslaitoksen materiaalihankinnat haluttiin 1920-luvun alun jälkeen kohdentaa pääosin kotimaisille yrityksille. Tästä syystä Suomeen syntyi 1920-luvulla useita joko valtion omistamia tai yksityisiä tuotantolaitoksia, muun muassa vuonna 1923 perustettu Valtion patruunatehdas sekä vuonna 1926 perustetut Valtion kivääritehdas ja Valtion ruutitehdas. Oman kotimaisen tuotannon käyntiin saanti vaati aikaa ja investointeja. Siksi tarpeiden edellyttämä tuotantoa ei ollut saatu riittävälle tasolle talvisodan sytyessä. Koska Suomessa ei 1920-luvun alussa ollut tarvittavaa osaamista ja kapasiteettia, oppeja ja hyviä käytänteitä oli haettava aluksi ulkomailta. Yhtenä tärkeänä kohdemaana oli erityisesti Ruotsi.¹²¹

Tarpeista ja kiinnostuksen heräämisestä huolimatta lähtökohdat ja mahdollisuudet tiiviimmälle sotilaalliselle yhteistyölle olivat aluksi kuitenkin heikot, sillä molemmissa maissa nähtiin 1920-luvun alkupuolella naapurimaan puolustusvoimat tällaisesta huonoina. Suomalaisten käsitykset Ruotsin puolustuslaitoksesta olivat negatiivisia, eikä Ruotsin yleisesti arvioitu kykenevän sotaan. Ruotsin sotaväen nähtiin suomalaisten lehtikirjoitusten ja sotilaspiirien näkemysten perusteella olevan teknisesti vanhentunutta ja ruotsalaisten koulutustason arvioitiin olevan puutteellinen. Ainoa arvostusta herättävä asia Suomessa oli ruotsalaisen upseerikunnan korkea osaamistaso.¹²²

Ruotsalaisten yleinen näkemys Suomen puolustuslaitoksen koulutustasosta ja kyvystä torjua Neuvosto-Venäjän hyökkäykset oli myös epäileviä. Muun muassa Ruotsin Helsingin-sotilasasiamies, everstiluutnantti Henrik Leonard Lagerlöf arvioi Ruotsin yleisesikuntaan lähettämässään monipuolisessa ja laajassa raportissa Suomen puolustuslaitoksen koulutustilannetta ja -tasoa. Lagerlöf korostaa raportissaan muun muassa seuraavia asioita. Ensinnäkin Suomen puolustuslaitoksen ylin johto oli saanut koulutuksensa Venäjän armeijassa ja pääosan ylempi sotilaallinen koulutus oli vanhentunutta ja puutteellista virkatehtävien vaatimuksiin verrattuna. Vain neljällä ylemmissä tehtävissä palvelleista upseereista oli taustalla Ruotsin sotakorkeakoulua vastaavia opintoja. Pääosalla oli taustalla vain Suomen Kadettikoulussa hankittu koulutus. Toiseksi Suomen armeijan päällystön runko muodostui Saksassa koulutuksensa saaneista jääkäreistä, joiden koulutus vastasi aliupseerien ja reservinupseerien koulutusta. Merkittävänä haittana todettiin olevan syvällisemmän ja laajemman sotatie-teellisen koulutuksen puute. Kolmanneksi Suomen armeijan alipäällystössä oli liian vähän ja heidän koulutuksensa oli pinnallista.¹²³

Lagerlöf arvioi raportissaan myös suomalaisia sotilaita. Pitkän koulutusajan vuoksi suomalaiset sotilaat olivat yleisesti paremmin koulutettuja ja sotilaiden taistelukestävyys oli tämän takia korkeammalla tasolla kuin Ruotsissa. Ainoastaan ampu-

---

¹²¹ Nummela, Ilkka: *Hauptseilla ja haulikolla – sotataloudellisen ajattelun muuttuminen*, teoksessa Meinander, Henrik (toim.): *Historian kosto – Suomen talvisota kehyksissään*, Helsinki 2015, s. 39–40.

¹²² Ruotsin sotilasasiamiehen raportit Ruotsin puolustusministerille N:o 43/1921, 10.3.1921 ja N:o 168/1921, 28.7.1921, GS/UA, Serie EIA/Vol 6, KrA.

¹²³ En översikt över utbildningen vid finländska armén, Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 39/1921, 24.2.1921, s. 1-8, GS/UA, Serie EIA/Vol 6, KrA.

mataidossa Lagerlöf arvioi ruotsalaisten olevan korkeammalla tasolla. Koulutustaso ja osaaminen vaihtelivat alueittain, mutta pääsääntöisesti keskityttiin muodolliseen koulutukseen maastoharjoitusten ja tulitoimintaharjoitusten sijaan. Joukkojen suurimpana ongelmana todettiin olevan isojen harjoitusten puuttuminen.¹²⁴

Lagerlöf toteaa johtopäätöksissä, että suomalaiset joukot ovat käytännössä saattujen kokemusten ansiosta ruotsalaisia parempia asemasodantyyppisissä taistelutilanteissa. Sen sijaan suurempien harjoitusten puuttumisen ja huonomman johdon takia suomalaiset joukot eivät ole kykeneviä liikkumaan sodankäyntiin. Lagerlöf korosti raportissa esitetyistä yksittäisistä asioista erityisesti sitä, että Suomessa oli myös alettu kiinnittää huomiota talvikoulutukseen.¹²⁵

Jääkärien noustessa puolustuslaitoksen johtotehtäviin suhtautuminen Ruotsin kanssa tehtävään yhteistyöhön muuttui. Jääkäriupseerien positiivisen suhtautumisen taustalla vaikutti lähinnä jo aiemmat henkilökohtaiset suhteet ruotsalaisiin ja erityisesti jääkärivaiheen aikana Ruotsista saatu tuki. Ruotsin sotilasasiamies arvioi lisäksi, että jääkäriupseerien toimenpiteet oli epäsuorasti suunnattu myös ranskalaista ja aitosuomalaista suuntautumista vastaan. Vaikutteita haluttiin hakea muualta kuin Ranskasta.¹²⁶

Ruotsalaiset suhtautuivat vastavuoroisesti huomattavasti myönteisemmin jääkäriupseereihin kuin Venäjällä koulutuksena saaneisiin upseereihin. Ruotsalaiset olivat hyvin tietoisia Suomen puolustuslaitoksen johdon ja eri upseerikuntien keskinäisistä kiistoista ja valtataistelusta. Ruotsin sotilasasiamies, kapteeni Carl Olof Frey Rydeberg piti Ruotsin kannalta suotuisana jääkäriupseerien valtaan nousua ja arvioi, että sen myötä Suomen puolustuslaitoksen johto pyytäisi apua Ruotsista erityisesti opintoihin, ruotsalaisiin opettajiin ja sotateollisuuden organisointiin liittyvissä kysymyksissä.¹²⁷

Myös ruotsalaisten sotilaiden keskuudessa oli useita henkilöitä, jotka kannattivat Suomen ja Ruotsin välistä sotilaallista yhteistyötä. Siitä huolimatta Ruotsin sotilasasiamies, kapteeni Rydeberg, oli huolissaan kotimaansa suhtautumisesta yhteistyöhön Suomen kanssa. Hänen mielestään oli huono asia, että Ruotsi oli antanut Suomen suuntaan vaikutelman siitä, että Ruotsi suhtautuu Suomen puolustuskysymykseen välinpitämättömästi ja se johtaisi siitä syystä Suomea tiiviimpään yhteistyöhön reunavaltioiden tai muiden maiden kanssa. Rydebergin huolena oli Ruotsin jät-

---

¹²⁴ Ensimmäinen suurempi kenttäpalveluharjoitus (sotaharjoitus) järjestettiin vasta 20.–23.8.1923 jalkaväenkenraali Wikkmanin johtamana Luumäki-Kaipainen alueella. Ruotsin sotilasasiamies laati harjoituksesta saamistään havainnoista 13 sivua sisältävän raportin. Raportissa todetaan, että vertailua on vaikea tehdä Ruotsiin, sillä kyseessä oli ensimmäinen laatuaan oleva harjoitus. Lisäksi raportissa tuodaan esiin voimakas ranskalaisvaikutus. Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 244/1923, 26.8.1923, GS/UA, Serie E Ia/Vol 11, KrA.

¹²⁵ En översikt över utbildningen vid finländska armén, Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 39/1921, 24.2.1921, s. 12–14 ja luutnantti Segerstrålen raportti Suomen Suojeluskuntajärjestön harjoituksista, Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 13/1921, 2.2.1921, GS/UA, Serie E Ia/Vol 6, KrA.

¹²⁶ Muun muassa Ruotsin sotilasasiamiehen kirjeet ulkomaosaston päällikölle N:o 18/1924, 26.4.1924, N:o 20/1924, GS/UA, Serie E Ia/Vol 15, KrA; Lauerma, Matti: *Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, vaiheet ja vaikutus*, Porvoo 1966, s. 234–237, 240 sekä Lackman, Matti: *Suomen vai Saksan puolesta?* Keuruu 2000, s. 139–144.

¹²⁷ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet N:o 18/1924 ja N:o 24/1924, 22.5.1924 sekä asiakirja N:o 325/1924, 15.9.1924, 26.4.1924, GS/UA, Serie E Ia/Vol 15, KrA.

täminen sivuun muun muassa Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä mahdollisesti alkavan yhteistyön takia.¹²⁸

Ruotsalaisilla oli virallisen statuksen omaava sotilasasiamies Helsingissä vuodesta 1918 lähtien. Ensimmäisenä sotilasasiamiehenä vuosina 1918–1922 toimi majuri, myöhemmin everstiluutnantti H. L. Lagerlöf¹²⁹. Vuodesta 1922 vuoteen 1928 sotilasasiamiehenä toimi kapteeni C. O. F. Rydeberg¹³⁰. Sotilasasiamiehillä oli tärkeä rooli ja merkitys sotilaallisen yhteistyön ja tiedonvaihdon taustalla. Sotilasasiamiesten tehtävänä oli koota tietoja kohdemaan ja muiden maiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta, puolustuslaitoksesta ja armeijasta sekä muista sotaväkeen liittyvistä ajankohtaisista asioista. Sotilasasiamiehet olivat vastuussa myös ulkomaankomennuksia koskevien esitysten tekemisestä kohdemaan viranomaisille sekä osallistumisesta tärkeimpiin virallisiin vierailuihin.¹³¹

Keväällä 1923 Suomessa heräsi syvällisempi kiinnostus tiivistää yhteistyötä ja parantaa tiedonvaihtoa Suomen ja Ruotsin välillä lähettämällä sotilasasiamies Tukholmaan. Tukholmaan oli yritetty saada sotilasasiamiestä jo aiemminkin, mutta yritykset olivat rauenneet Suomen ja Ruotsin huonojen suhteiden takia. Kevään 1923 aikana Yleisesikunta teki useamman kerran esityksen sotilasasiamiehen palkkausjärjestelyistä kuitenkin tuloksetta. Se, että Suomella ei ollut sotilasasiamiestä Tukholmassa, sai paljon huomiota lehdistössä, minkä seurauksesta valtioneuvosto joutui lopulta lokakuussa 1923 tekemään myönteisen päätöksen asiasta. Päätös ei kuitenkaan ollut yksimielinen, vaan asia päätettiin hallituksen äänestyksessä mahdollisimman niukoin luvuin kuusi–viisi.¹³²

Lähetämisspätöksen jälkeen Suomessa alettiin etsiä sopivaa henkilöä tehtävään. Sotilasasiamiehen valinnasta tulikin monta vaihetta sisältänyt prosessi, johon kustannusten lisäksi vaikutti puoluepolitiikka. Ensimmäisenä ehdokkaana oli jääkäritaustan omannut yleisesikuntamajuri Sven-Hjalmar Selander. Hän kuitenkin kieltäytyi tehtävästä liian pienen palkan takia. Tämän jälkeen hallituksen kansallismieliset edustajat vaativat, että tehtävään valitaan äidinkielenään suomea puhuva henkilö. Seuraavana tehtävään oli ehdolla majuri Kaarle Heikki Kekoni. Hänkin kieltäytyi tehtävästä saatuaan paremman tehtävän Suomessa. Lopulta tehtävään valittiin kapteeni Carl Alfred Wilhelm Rothe¹³³. Valintaprosessin jäsentymättömyys ja Rothen

¹²⁸ Ahlbäck (2012), s. 95; Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 16/1923, 15.1.1923 ja N:o 45/1923, 8.2.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 12, KrA ja esimerkiksi Kronlund (toim.) (1988), s. 118.

¹²⁹ Majuri (myöhemmin everstiluutnantti Ruotsin armeijassa) Lagerlöf, Henrik Leonard, (1872–1966), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1894, Ruotsin sotakorkeakoulu 1900–1902, kieliopintoja Suomessa 1911–1912, useita eri kertoja palveluksessa Ruotsin yleisesikunnassa 1906–1918, sotilasasiamies Suomessa 16.4.1918–31.8.1922. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1924, KrA.

¹³⁰ Kapteeni (myöhemmin everstiluutnantti Ruotsin armeijassa) Rydeberg, Carl Olof Frey, (1897–1943), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1899, Ruotsin sotakorkeakoulu 1911–1913, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa, kieliopintoja Venäjällä 1913, palvelus Ruotsin yleisesikunnassa 1914–1917, 1920–1921 ja 1933–1934, sotilasasiamiehenä Helsingissä 1.9.1922–30.4.1928, sotilasasiamiehenä Tallinnassa ja Riiaassa 1927–1928, upseerien talvikurssi 1926. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1934, KrA.

¹³¹ Katso esimerkiksi Elfvengren (1997), s. 237–240 ja Ahlbäck (2012), s. 96.

¹³² Elfvengren, Eero: *Suomen yleisesikunnan organisaation synty ja vakiintuminen vuosina 1918–1925*, Helsinki 1997, s. 239–240 ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 97/1923, 12.4.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 12, KrA.

¹³³ Kapteeni (myöhemmin everstiluutnantti reservissä) Rothe, Carl Alfred Wilhelm (Kay), synt. 24.7.1894 Viipurissa, kuollut 12.3.1954, oikeustutkinto 1917, varatuomari 1920, vapaussodassa Satakunnan rintamalla, nuorempi upseeri Ratsujääkäriyrykmentissä 1919–1920, aktiiviupseerikurssi Kadettikoulussa 1920, Sotaministe-

sotilaalliset taustat herättivät ruotsalaisissa monia kysymyksiä. Lähtökohdat hedelmälliselle yhteistyölle olisivat voineet olla paremmatkin. Kaikesta huolimatta Rothe onnistui tehtävässään erinomaisesti.¹³⁴ Sotilasasiamiehen lähettäminen Tukholmaan mahdollisti henkilökohtaisten suhteiden muodostamisen Ruotsin puolustuslaitoksen avainhenkilöihin ja avasi runsaasti yhteistyömahdollisuuksia.

Suomalaisten upseerien ulkomaankomennukset suuntautuivat 1920-luvun alkupuolella moneen eri maahan. Komennusten suuntautumiseen vaikutti arviot siitä, mistä maasta oli saatavissa korkeatasoisinta oppia ja kunkin puolustushaaran tai ase-lajin kannalta parasta ja hyödyllisintä tietoa. Lentäjien ja ilmatorjunnan osalta tärkein kohdema oli Englanti, meriupseerien osalta Italia ja maavoimien yleisesikuntaupseerien koulutuksen osalta Ranska. Laskettaessa yhteen vuosien 1919–1923 ulkomaankomennusten kokonaismäärät suosituin kohdema oli Ranska. Vuonna 1924 tilanne muuttui, sillä siitä alkaen tärkeimmäksi kohdemaaksi nousi Ruotsi.¹³⁵

Ruotsalaisten tärkeimmät syyt aktivoitua yhteistyön lisäämiseen ja lupien myöntämiseen suomalaisten ulkomaankomennuksille olivat turvallisuuspoliittisten ja sotilaallisten syiden lisäksi henkilökohtaisten suhteiden luominen, Ruotsin armeijan arvostuksen lisääminen sekä kauppapoliittiset ja kaupalliset syyt.¹³⁶ Ruotsiin suuntautuneiden ulkomaankomennuksien haasteena alkuvaiheessa oli kuitenkin suomalaisten toiminnan jäsentymättömyys, henkilövalintoja koskevien perusteiden vaillinaisuus sekä jatkuvat ja nopeassa tahdissa tehdyt ulkomaille lähetettäviä henkilöitä koskevat muutokset.

Huonojen suhteiden ja naapurimaan puolustuslaitosta koskevien kielteisten näkemysten takia virallisia ulkomaankomennuksia naapurimaahan ei vuosina 1919–1922 tehty. Ainoat poikkeukset ovat kahden Lentokoulussa palvelleen lentäjän, Kuno Valdemar Chansonin ja Carl Lennart Collinin Ruotsiin vuonna 1918 tekemä opintomatka sekä ruotsalaisen luutnantti Georg Torsten Magnus Segerstrålen komennus Suomeen vuonna 1921. Samantyyppisiä matkoja lienee tehty ehkä muitakin, mutta niitä ei ole kirjattu tai tilastoitu niihin lähteisiin, joita tutkimuksessa on käytetty.¹³⁷

Suhteiden parannuttua ja näkemysten lisääntyessä yhteistyön tarpeellisuudesta suomalaisten virallisten ulkomaankomennusten määrä kasvoi huomattavasti. Vuosi-

---

riön yleisen sota-asiainosaston täydennystoimiston v.t. päällikkö 1920–1923, Suomen Tukholman-sotilasasiamies (Skandinavia) 10.12.1923–14.9.1929, komennettuna Polkupyöräpataljoona 1:een komppanian-päälliköksi ja v.a. pataljoonankomentajaksi, sijaisena tänä aikana kapteeni Rosenbröijer, palveluksessa Uudenmaan Rykmentissä 1929–1931, ero puolustusvoimista 26.2.1931. Rothe sai esimiehiltään hyvät henkilöarvostelut sotilasasiamiehen tehtävien hoitamisesta ja joukko-osastopalveluksesta, ylennykset vänrikki 1918, luutnantti 1920, kapteeni 1922, majuri 1927, everstiluutnantti (reservissä) 1931. Rothen ansioluettelo (N:o 28142) ja henkilöarvostelut 1926–1931, KA.

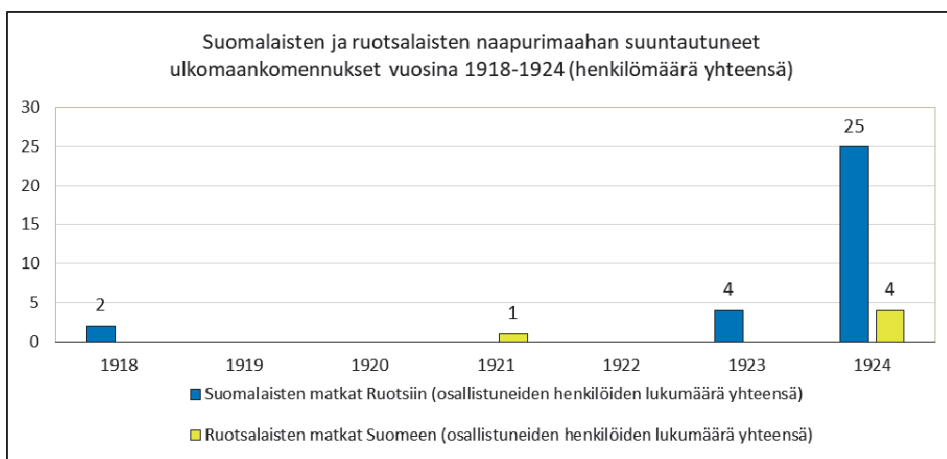
¹³⁴ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 97/1923, 12.4.1923, GS/UA, Serie EIA/Vol 12, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 64/1923, 9.4.1923, GS/UA, Serie EIA/Vol 12, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 250/1923, 8.10.1923, N:o 259/1923, 15.10.1923, N:o 280/1923, 26.10.1923 ja N:o 315/1923, 26.11.1923, GS/UA, Serie EIA/Vol 13, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 18/1923, GS/UA, Serie EIA/Vol 13, KrA sekä Ahlbäck (2012), s. 92.

¹³⁵ Kronlund (toim.) (1988), s. 330–331 ja taulukko 41.

¹³⁶ Ruotsin sotilasasiamiehen asiakirja N:o 44/1924, 9.2.1924 ja yksityiskirje N:o 4/1924, 9.2.1924, GS/UA, Serie EIA/Vol 15, KrA.

¹³⁷ Yhteenveto upseerien ulkomaankomennuksista 1918–1926, PLM-32/Bai2-Bai3, KA.

na 1918–1924 yhteensä 31 suomalaista oli ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Vuonna 1924 Ruotsiin suuntautuneiden komennusten määrä nousi yhteensä 25 henkilöön. Selkeästi suurin osa matkoista (12 kpl) koski osaamisen kehittämistä ja kokemusten hankintaa. Ruotsista vuosina 1918–1924 yhteensä viisi henkilöä oli virallisella komennuksella Suomessa. Komennuksista neljä ajoittuu vuoteen 1924. Ruotsalaisten komennusten kasvu oli hyvin maltillista suomalaisiin verrattuna.¹³⁸

Kaavio 1. *Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaankomennukset vuosina 1918–1924.*

Aiemmin esitetyistä syistä molemmissa maissa haluttiin vuonna 1923 käynnistää läheisempi sotilaallinen yhteistyö ja tiedonvaihto. Erityisesti suomalaiset olivat kiinnostuneita tiedon, osaamisen ja kokemusten hakemisesta Ruotsista. Tärkeänä syynä oli, että Ruotsin olosuhteiden nähtiin vastaavan pitkälti suomalaisia olosuhteita.

Ensimmäinen ruotsalaisen upseerin virallinen komennus Suomeen oli luutnantti Segerstrålen opintomatka Suomeen seuraamaan suojeluskuntajärjestön harjoitusta. Segerstråle kirjoitti harjoituksesta saaduista havainnoista kaksisivuisen raportin. Raportin tärkeimmät havainnot olivat, että suomalaisten sotilaiden osaaminen vaihteli alueittain ja koulutuksessa keskityttiin pääosin muodolliseen koulutukseen.¹³⁹

¹³⁸ Katso esimerkiksi Samling av författningar, kungliga brev, general order m.m. rörande lantförsvaret 1919–1921 ja Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1922–1924, KrA ja yhteenveto upseerien ulkomaankomennuksista vuosina 1918–1926, PLM-132/Bai2-Bai3, KA. Lähteiden ja virallisten tilastojen antama kuva ei kuitenkaan liene täysin oikea, sillä todennäköisesti yhteyttä pidettiin molempiin suuntiin, ja virallisten komennusten lisäksi tehtiin epävirallisia vierailuja. Esimerkiksi vapaussodan aikana tehtyjä komennuksia ei ole tilastoitu lähteenä käytetyissä virallisissa dokumenteissa.

¹³⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 13/1921, 2.2.1921, GS/UA, Serie EIa/Vol 7, KrA.

Kaavio 2. Puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden suomalaisten Ruotsiin vuosina 1918–1924 suuntautuneiden ulkomaankomennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella.

Vuonna 1923 suomalaiset tekivät neljä virallista komennusmatkaa Ruotsiin. Luutnantti Arvi Höyssä aloitti opinnot Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa (Artilleri- och Ingenjörhögskolan) syksyllä 1923 ja everstiluutnantti Edvard Fritjof Hanell oli syksyllä 1923 seuraamassa sotaharjoitusta Ruotsissa. Kaksi muuta vuonna 1923 Ruotsissa ulkomaankomennuksella ollutta henkilöä olivat arkkitehti Wäänänen ja divisioonan lääkäri Wellman. Molempien matkan tarkoituksena oli oman alan kokeiden ja osaamisen hankinta.¹⁴⁰

Eversti Nenonen oli aktiivisesti ajanut suomalaisen tykistöupseerin saamista kurssille Ruotsiin. Nenosen ajatuksena oli lähettää suomalaisia tykistöupseereita ulkomaille saamaan syvällisempää opetusta ja valmiuksia toimia opintojen jälkeen opettajana Suomessa. Nenosen mukaan Ruotsi oli paras paikka tämän tyyppiselle koulutukselle. Luutnantti Höyssän tarkoituksena oli opiskella aseoppia ja muita aineita, joita hänelle voitiin ruotsalaisten puolelta tarjota. Höyssän osalta opinnot eivät kuitenkaan sujuneet halutulla tavalla, vaan hän jätti opinnot kesken joulukuussa 1923 henkilökohtaisista syistä. Tästä aiheutui sekaannuksia molemmissa maissa, ja ruotsalaisille jäi negatiivinen kuva opintoihin liittyvästä yhteistyöstä ja erityisesti Suomen ulkomaankomennusjärjestelmän toimivuudesta.¹⁴¹

¹⁴⁰ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 64/1923, 9.4.1923 ja N:o 103/1923, 18.5.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA sekä raportit N:o 185/1923, 21.6.1923 ja N:o 258/1923, 7.10.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 12, KrA.

¹⁴¹ Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 64/1923, 9.4.1923, N:o 103/1923, 18.5.1923, N:o 154/1923, 10.8.1923 ja N:o 242/1923, 6.12.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA sekä Suomen sotilasasiamiehen kirjeet yleisesikunnan päällikölle N:o 1/1923, 15.12.1923 ja N:o 6/1924, 31.1.1924, SARk 1399/12, KA.

Tärkein ja jatkon kannalta merkityksellisin ulkomaankomennus oli everstiluutnantti Hanellin syksyllä 1923 tekemä matka Ruotsissa järjestettyyn harjoitukseen. Hanell toimi tuohon aikaan 1. Divisioonan Esikunnassa esikuntapäällikkönä. Koska maiden väliset suhteet eivät olleet vielä täysin normalisoituneet, ruotsalaiset sotilasviranomaiset tiedustelivat ennen virallisen kutsun lähettämistä sotilasasiamieheltä suomalaisten mahdollista suhtautumista kutsuun. Suomalaisten lähettämä vastaus oli positiivinen ja kutsu otettiin kiitollisuudella vastaan. Hanell osallistui Skånessa 27.9.–1.10.1923 järjestettyyn sotaharjoitukseen (fälttjänstövning).¹⁴²

Ruotsin sotilasasiamies, kapteeni Rydeberg, arvioi, että Hanellin osallistumisen olleen merkittävää molemmille maille. Hanell oli kertonut Rydebergille nähneensä paljon uutta Ruotsissa sekä todennut sotilaiden toiminnan, järjestyksen ja kurin olleen hyvällä tasolla. Saamiensa havaintojen ja kokemusten perusteella Hanell oli tuonut esiin, että Suomessa oli ollut paljon virheellisiä käsityksiä ja näkemyksiä Ruotsin armeijan tilasta ja osaamisesta.¹⁴³ Hanellin osallistumista harjoitukseen ja siitä saatuja positiivisia havaintoja ja kokemuksia voitaneen pitää yhtenä käännekopistena suhtautumisessa naapurimaan puolustuslaitokseen.

2.2. Vapaussodan ruotsalaisvaikuttajat

2.2.1. Yli tuhat vapaaehtoista ruotsalaista valkoisen armeijan palveluksessa

Ruotsalaisten vapaaehtoisten roolia ja merkitystä vaikutuskanavana suomalaisten sotataitoon vapaussodassa on analysoitu varsin vähän suomalaisissa tutkimuksissa ja kirjallisuudessa. Enimmäkseen tuodaan esiin Venäjän armeijan palveluksessa olleiden upseerien, jääkärien ja saksalaisten osuus vuoden 1918 sodan lopputulokseen. Ruotsista saadun tuen ja avun merkitystä on pääosin vain sivuttu. Syinä lienee ollut heti sodan jälkeen Suomessa puhjennut sisäinen valtataistelu eri koulutustaustoja omaavien upseeriryhmien välillä, yleinen kielteinen suhtautuminen Ruotsiin 1920-luvun alkupuolella sekä sisäpoliittiset syyt. Väheksymättä kolmen edellä mainitun ryhmän merkitystä vapaussodan lopputulokseen näiden rinnalle on aiheellista nostaa myös ruotsalaiset vapaaehtoiset, joiden panos ja vaikuttavuus oli myös huomattava.

Ruotsin virallinen johto ja yleinen mielipide suhtautuivat alkuvaiheessa myötämieleisesti Suomen pyrkimyksiin irtautua Venäjästä. Myötämielisyys konkretisoitui erityisesti jääkäriliikkeen saamana tukena. Ruotsi oli myös ensimmäinen valtio, joka virallisesti tunnusti Suomen itsenäisyyden. Ruotsin johto suhtautui Suomelle annettavaan tukeen aluksi varovaisen neutraalisti, mutta Ruotsin hallituksen kanta muuttui kuitenkin tammikuun lopulla 1918 entistä varovaisemmaksi ja pidättyväiseksi.¹⁴⁴

¹⁴² Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 185/1923, 21.6.1923 ja N:o 258/1923, 7.10.1923, GS/UA, Serie E1a/Vol 12, KrA.

¹⁴³ Ruotsin sotilasasiamiehen henkilökohtainen kirje ulkomaosaston päällikölle N:o 18/1923, 9.10.1923, GS/UA, Serie E1a/Vol 13, KrA.

¹⁴⁴ Meinander (2012), s. 44–45; Ylikangas, Heikki: Ruotsalaiset vapaaehtoiset Suomen sisällissodassa 1918, teoksessa Nuorteva, Jussi – Happonen, Päivi – Strömberg, John (toim.) *Suomen tie itsenäisyyteen*, Pro Finland,

Tärkein syy pidättyvyyteen oli Ruotsin sosiaalidemokraattien kielteinen suhtautuminen valkoisen puolen auttamiseen Suomessa olevia aatetovereitaan vastaan. Myös Suomen valkoisen armeijan palvelukseen vapaaehtoisesti siirtyvien ruotsalaisupseerien määrän huomattava kasvu alkoi huolestuttaa Ruotsin hallitusta, minkä seurauksena hallitus joutui jyrkästi rajoittamaan Suomeen siirtyvien määrää. Rajoituksen taustalla oli hallituksen huoli Ruotsin oman sotilaallisen valmiuden laskemisesta liian monen aktiivipalveluksessa olevan upseerin siirtyessä Suomeen. Ruotsin hallitus suhtautui kielteisen varovaisesti myös valkoisen Suomen asehankintoja ja asetoimintuksia koskeviin pyyntöihin.¹⁴⁵

Valkoisten ja punaisten sotilaallinen tilanne oli vuoden 1918 sodan syttyessä heikko. Suomelta puuttui kansallinen puolustuslaitos ja suomalaiset oli vapautettu asevelvollisuudesta. Sotilaallista osaamista ei ollut, ja joukot jouduttiin aluksi perustamaan ja kouluttamaan molemmilla puolilla puutteellisin resurssein. Myös sotamateriaalissa oli merkittäviä puutteita. Taistelukykyisten ja operaatioihin kykenevien joukkojen muodostamisessa kriittiseksi kysymykseksi nousi osaavan ja kokemusta omaavan päällystön saaminen eri tason johtotehtäviin esikunnista joukkoihin saakka.¹⁴⁶

Ratsuväenkenraali C. G. Mannerheimin tultua nimitetyksi valkoisen armeijan ylipäälliköksi 16. tammikuuta 1918 hän alkoi viipymättä organisoida itselleen esikuntaa. Alkuperäisenä tavoitteena oli muodostaa esikunta suomalaisista upseereista. Varsin pian tavoite kuitenkin osoittautui mahdottomaksi. Päällystökysymyksen ratkaisemiseksi Mannerheim kiirehti jääkärien kotiin paluuta sekä kääntyi Pohjoismaiden puoleen saadakseen vapaaehtoisia, lähinnä upseereita ja aliupseereita valkoisen armeijan palvelukseen. Käytännössä päällystöä koskevaa tukea oli saatavissa suuremmissa määrin vain Ruotsista.¹⁴⁷

Suomen valkoinen hallitus pyysi henkilöstön lisäksi useita kertoja Ruotsista myös joukkoihin ja materiaaliin liittyvää apua. Avunpyynnöt koskivat kolmenlaista tukea: 1) Ruotsin aseellista interventiota, 2) lupaa ostaa Ruotsin puolustusvoimien varastosta aseita, ampumatarvikkeita ja muuta sodankäynnissä tarvittavaa materiaalia sekä 3) lupaa viedä Ruotsista yksityistä kautta hankittuja aseita ja ammuksia sekä kuljettaa Ruotsin kautta muista maista ostettuja sodankäyntivälineitä. Kahteen ensimmäiseen pyyntöön Ruotsin hallitus suhtautui kielteisesti. Osaan aseita ja ampumatarvikkeita koskevista kauttakulkuluvista Ruotsi kuitenkin suhtautui myönteisesti.¹⁴⁸

Ruotsalaisten upseerien saapuminen valkoisen armeijan palvelukseen helmi-kuun alkupuolella merkitsi huomattavaa parannusta henkilöstötilanteeseen. Ruotsalaisen päällystön merkitys ja vaikutus oli ratkaisevaa valkoisen armeijan toiminnalle

---

näkökulma: Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti, Porvoo 2016, s. 475; Hellner (1936), s. 6–7; Wadner (1928), s. 11 sekä Lauerma (1966), s. 81–83, 234–242.

¹⁴⁵ Meinander (2012), s. 44–45; Ylikangas (2016), s. 475; Hellner (1936), s. 9–11; Boëthius, Axel: *Svenska brigaden*, Stockholm 1920, s. 4; Wadner (1928), s. 13–14 sekä *Suomen vapaussota, osa IV*, Jyväskylä 1931, s. 66, 144.

¹⁴⁶ Hoppu, Tuomas: Suomi ja Ensimmäinen maailmansota, teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*, Porvoo 2010, s. 34; Hoppu, Tuomas: Taistelevat osapuolet ja johtajat, teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*, Porvoo 2010, s. 112–143 ja Wadner (1928), s. 32.

¹⁴⁷ Wadner (1928), s. 34.

¹⁴⁸ Hellner (1936), s. 12–21; Gummerus (1936), s. 6–19 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 64–65.

juuri sodan alkuvaiheessa. Jääkärien ottaessa merkittävemmän roolin valkoisen armeijan joukkojen eri johtotehtävissä ja saksalaisten osallistuttua sotatoimiin ruotsalaisten vaikutus suhteellisesti katsottuna väheni maaliskuun ja huhtikuun kuluessa. Ylimmissä esikunnissa ja johtotehtävissä ruotsalaisten vaikutus säilyi kuitenkin merkittävänä sodan loppuun asti.¹⁴⁹

Värväytyminen Suomen valkoisen armeijan palvelukseen oli haasteellinen tilanne sekä upseerille itselle että sotilasviranomaisille, sillä värväytymisen edellytyksenä oli irtisanoutuminen sotilasvirasta Ruotsin puolustusvoimissa. Toinen värväytymiseen liittyvä ongelma oli, mitä toimenpiteitä vieraan valtion palvelukseen siirtymisen edellytti ja millä ehdoilla palvelus voitiin Suomessa käynnistää. Ensimmäisille Suomeen siirtyneille upseereille myönnettiin ero Ruotsin puolustusvoimien upseerin virasta, mutta pian tämän jälkeen toimintatapaa muutettiin niin, että eroa ei pääsääntöisesti ja automaattisesti enää myönnetty. Ongelma saatiin ratkaistuksi niin, että värväystoiminnasta vastuussa ollut Suomen Ystävät -seura teki yhteistyössä Mannerheimin kanssa perustellun esityksen Ruotsin puolustusministeriölle (försvarsdepartementet) kustakin upseerista tai upseereista, jotka erityisesti haluttiin Suomeen. Hyväksytyksi tulemisen jälkeen Suomeen palvelukseen siirtyvä upseeri teki henkilökohdaisen sopimuksen Suomen lähetystön kanssa. Sopimuksella varmistettiin vapaaehtoisena Suomeen siirtyvän henkilön palkka ja vakuutus.¹⁵⁰

Myös ruotsalaisia aliupseereita ja miehistöön kuuluvia sotilaita ilmoitautui runsaslukuisesti Suomen valkoisen armeijan palvelukseen. Varsin nopeasti saatiin kootuksi riittävä määrä Mannerheimin asettamien vaatimusten täyttäviä aliupseereita ja erikoiskoulutuksen saaneita sotilaita. Suomen valkoisen armeijan palvelukseen siirtyminen edellytti myös aliupseerien osalta eron hakemista sotapalveluksesta. Poiketen upseeria koskevasta käytännöstä eroanomus esitettiin oman joukko-osaston tai joukon komentajalle, joka pystyi myöntämään eron ilman hallituksen kantaa asiaan. Komentajan oli kuitenkin ennen eropäätöksen hyväksymistä otettava huomioon valmiuteen liittyvät henkilöstötarpeet. Saatuaan hyväksytyn päätöksen Suomeen siirtyvät aliupseerit ja miehistöön kuuluvat sotilaat tekivät henkilökohtaisen sopimuksen Suomen lähetystön kanssa, jonka jälkeen heidät varustettiin Suomen Ystävät -seuran ylläpitämistä varastoista ja lähetettiin rintamalle. Jonkin verran ruotsalaisia vapaaehtoisia siirtyi myös suoraan valkoisen armeijan palvelukseen ohi virallisen organisaation.¹⁵¹

Kun Mannerheimin ensimmäiset henkilöstöä koskevat tarpeet oli saatu hoide-
tuiksi ja virallinen Ruotsi edelleen empi päätöksenteossa Suomen auttamisessa, Suomen Ystävät -seurassa heräsi ajatus muodostaa vapaaehtoisista yhtenäinen, vain ruotsalaisista muodostettava sotajoukko. Helmikuun 10. päivänä 1918 seura teki päätöksen käynnistää valmistelut kokonaan Ruotsin kustannuksella ja ruotsalaisista sotilaskoulutuksen saaneista henkilöistä muodostettavan joukko-osaston kokoami-

¹⁴⁹ Wadner (1928), s. 34 ja Manninen, Ohto: Taistelevat osapuolet, teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920*, 2. osa *Taistelu vallasta*, Helsinki 1993, s. 152–154.

¹⁵⁰ Wadner (1928), s. 15; Kenraali Linderin muistio ”Angående Ernst Linders återinträde i och avgång ur svenska armén, s. 1–2, Ernst Linders arkiv/Vol 2, KrA ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 143–144.

¹⁵¹ Wadner (1928), s. 15 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 146.

sesta. Joukko-osasto kyettiin perustamaan, joskaan määrällisesti se ei aivan saavuttanut haluttua tasoa.¹⁵²

Pääosa ruotsalaisista vapaaehtoisista saapui Suomeen helmikuussa ja maaliskuussa, jolloin valkoisen armeijan tilanne oli haastavimmillaan. Punaisten hyökkäysten torjuntataistelut olivat käynnissä useilla rintamanosilla ja valkoista armeijaa oltiin vasta organisoimassa. Jääkäreiden pääosat eivät olleet vielä ehtineet ottaa vastuuta rintamataisteluista. Valkoisen armeijaan palvelukseen saapuneet vapaaehtoiset ruotsalaiset palvelivat esikuntien lisäksi lähinnä ruotsinkielisissä joukoissa. Useimmat palvelivat värvetyissä jalkaväkijoukoissa, tykistössä ja lentojoukoissa.¹⁵³

TAUSTAKOULUTUS	UPS (AKT)	UPS (RES)	AUPS (AKT)	AUPS (RES)	NV- PÄÄLL	ALIPÄÄL	MIEH	EUPS	MUUT	YHTEENSÄ
YLEISESIKUNTA	4	0	0	0	0	0	0	0	0	4
JALKAVÄKI	17	30	5	4	0	147	242	0	0	445
RATSUVÄKI	3	5	4	1	0	29	53	0	0	95
TYKISTÖ	9	12	4	1	0	56	68	0	0	150
PIONEERI	2	3	4	0	0	14	28	0	0	51
HUOLTO (kuljetus)	2	2	0	0	0	5	18	0	0	27
TALOUS	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2
LÄÄKÄRI	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5
SAIRAANKULJETUS	0	0	0	0	0	0	0	0	78	78
NOSTOVÄKI	0	0	0	0	21	0	0	0	0	21
LAIVASTO	0	1	0	1	0	4	38	0	0	44
RANNIKKOTYKISTÖ	0	1	0	0	0	2	25	0	0	28
TUNTEMATON	0	1	0	0	0	14	41	0	0	56
SIVIILILENTÄJÄ	0	0	0	0	0	0	12	0	0	12
LENTOMEKAANIKKO	0	0	0	0	0	0	9	0	0	9
SÄHKÖTÄJÄ	0	0	0	0	0	0	8	0	0	8
KARTOITTAJA	0	0	0	0	0	0	3	0	0	3
KOULUTTAMATON	0	0	0	0	0	0	0	0	131	131
YHTEENSÄ	38	56	17	7	21	271	545	5	209	1169

Taulukko 1. *Vapaussotaan osallistuneiden ruotsalaisten vapaaehtoisten kokonaismäärä ja taustakoulutus.*¹⁵⁴

Ruotsalaisten vapaaehtoisten palvelus voidaan tilastollisesti jakaa palveluspaikan mukaan kolmeen kokonaisuuteen. Koko ajan pelkästään Ruotsalaisessa prikaatissa palveli yhteensä 675 henkilöä. Koko ajan pelkästään valkoisen armeijan joukoissa palveli yhteensä 288 henkilöä. Yhteensä 128 henkilöä palveli osittain molemmissa

¹⁵² Wadner (1928), s. 16–17; Manninen (1993b), s. 156 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 143.

¹⁵³ Douglas, W. A.: *Kriget i Finland 1918 till 10-årsminnet*, Stockholm 1928, s. 210; Wadner (1928), s. 16, 68 ja Ylikangas (2016), s. 476.

¹⁵⁴ Wadner, Zeeh, Ehrensärd (1938), s. 64–67, taulukkoa on muokattu alkuperäisestä taulukosta.

joukoissa. Ruotsalaisten vapaaehtoisten sotilaallinen ja muu koulutustausta oli hyvin kirjavaa.¹⁵⁵

Ruotsalaisia päällystään¹⁵⁶ kuuluvia henkilöitä palveli valkoisessa armeijassa yhteensä 582 henkilöä, joista korkeampaa johtamisosaaamista edusti yhteensä 410 henkilöä¹⁵⁷. Lukumäärä on merkittävä, sillä valkoisen armeijan yksi suurimmista ongelmista sodan alkaessa oli nimenomaan koulutetun suomalaisen päällystön vähyys. Ruotsalaista päällystää palveli eri sotilasarvoissa ja tehtävissä ylimmistä komentajan-tehtävistä alimpiin upseerintehtäviin. Valkoisen armeijan palveluksessa oli yhteensä 94 upseeria¹⁵⁸. Ruotsalaisia upseereita palveli Päämajan lisäksi myös muissa eri tason esikunnissa sekä eri tason komentajantehtävissä joukko-osastotasalta alkaen.¹⁵⁹

Upseereiden lisäksi vapaaehtoisesti valkoisen armeijan palvelukseen ilmoittautui yhteensä 21 nostoväen (landstorm) päällystään kuuluvaa, 24 aliupseeria (underofficerare)¹⁶⁰ ja 271 alipäällystön (underbefäl)¹⁶¹ ylimmässä sotilasarvossa (furir) olevaa henkilöä. He palvelivat valkoisessa armeijassa upseerin arvossa, pääasiallisesti komppanianpäällikköinä ja joukkueenjohtajina sekä vastaavissa erikoisjoukkojen johtajatehtävissä. Ruotsalaisen päällystön pätevyys ja osaaminen oli riittävä näihin tehtäviin, sillä kunkin päällystöryhmän tehtävät valkoisessa armeijassa vastasivat myös kunkin henkilöstöryhmän sodan tehtäviä Ruotsissa.¹⁶²

Arvioitaessa ruotsalaisten upseerien ja aliupseeriston vaikutusta ja merkitystä valkoisen armeijan sotatoimiin on otettava huomioon se koulutus- ja kokemuspohja, joka heillä oli tullessaan palvelukseen Suomeen. Ruotsalaiset upseerit olivat saaneet perusteellisen ja ajanmukaisen koulutuksen. Aktiivipalveluksessa olevien upseerien peruskoulutus oli kestänyt 30 kuukautta ja reservinupseerienkin peruskoulutus 20 kuukautta. Lisäksi Ruotsissa oli ensimmäisen maailmansodan aikana toimeenpantua useita joukkojen liikekannallepanoja ja kutsuttu miehiä palvelukseen, minkä seurauksesta sekä aktiivi- että reservinupseerit olivat olleet aktiivisessa palveluksessa pitkiä aikoja ja hankkineet palveluksessa olon aikana hyvän valmiustason.¹⁶³

---

¹⁵⁵ Wadner, Zeeh, Ehrensverd: *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig*, Stockholm 1938 s. 64–67. Tehtävien erilaisen luonteen lisäksi palveluspaikka vaikutti myös siihen, miten ja kenen kanssa allekirjoitettiin palvelus-sopimukset ja kuka vastasi vakuutuksista.

¹⁵⁶ Ruotsin armeijan henkilöstö jaettiin neljään kategoriaan; upseereihin, aliupseereihin, alipäällystään ja miehistään. Infanteriet/Underbefälsinstruktion/1918 års upplaga, Stockholm 1918, s. 16.

¹⁵⁷ Lukumäärään on laskettu upseerit, nostoväen päällystö, aliupseerit ja furirin sotilasarvossa olevat henkilöt. Wadner, Zeeh, Ehrensverd (1938) s. 66.

¹⁵⁸ Upseerit jaettiin kolmeen luokkaan: aliluutnantista (vänerik) kapteeniin kuuluivat komppaniaupseereihin (kompaniofficerare), majurista everstiin rykmenttiupseereihin (regementsofficerare) ja kaikki kenraalit sekä marsalkka kenraalikuntaan (generalpersoner), Infanteriet/Soldatinstruktionen/1918 upplaga, Stockholm 1918, s. 15–19.

¹⁵⁹ Wadner, Zeeh, Ehrensverd (1938) s. 66 ja Manninen (1993b), s. 154. Manninen esittää artikkelissaan hie-man eri lukuja esimerkiksi ruotsalaisten upseerien määräksi Manninen esittää 84.

¹⁶⁰ Ruotsissa aliupseerien sotilasarvot (underofficerare) olivat fanjunkare ja sergeant. Fanjunkare vastasi lähinnä väepeliä ja sergeant kersantia. Infanteriet/Underbefälsinstruktion/1918 års upplaga, s. 16, ja Wikmanin ja Brobergin ruotsalais-suomalainen sotilassanakirja, Lahti 1939, s. 90.

¹⁶¹ Ruotsissa alipäällystön (underbefäl) sotilasarvot olivat furir, korpral ja vicekorpral. Furir vastasi lähinnä alemman palkkaluokan kersantia. Infanteriet/Underbefälsinstruktion/1918 års upplaga, s. 16, ja Wikmanin ja Brobergin ruotsalais-suomalainen sotilassanakirja, s. 94.

¹⁶² Wadner (1928) s. 56, 69–71.

¹⁶³ Wadner (1928) s. 69–71 ja Suomen vapaussota, IV osa, s. 144–145.

Myös ruotsalaiset aliupseerit ja alipäällystöön kuuluvat olivat saaneet 2–3 vuoden koulutuksen ja monet olivat palvelleet useita vuosia Ruotsin puolustusvoimissa ennen Suomeen siirtymistään. Ruotsalaiset aliupseerit ja alipäällystöön kuuluvat palvelivatkin valkoisen armeijan joukoissa kotimaan sotilasarvoa ja rauhan ajan tehtäviä ylemmällä tasolla.¹⁶⁴

Ruotsalaisen prikaatin henkilömäärä vaihteli koko sodan ajan, ja suurimmillaan prikaatin vahvuus oli noin 500 miestä. Pelkästään senaatin joukoissa palveli yhteensä 288 ruotsalaista vapaaehtoista. Kun siihen lisätään ne 128 henkilöä, jotka palvelivat jonkin aikaa myös Ruotsalaisessa prikaatissa, senaatin joukkojen riveissä palveli yhteensä 416 vapaaehtoista ruotsalaista. Vapaussotaan osallistuneiden ruotsalaisten vapaaehtoisten kokonaismäärä oli yhteensä 1091 henkilöä. Luvusta puuttuu Ruotsista vapaaehtoisena tullut ambulanssihenkilöstö, jota oli yhteensä 78 henkilöä. Valkoisen armeijan palveluksessa oli kaikki ruotsalaiset vapaaehtoiset mukaan laskettuna yhteensä 1 169 henkeä.¹⁶⁵

2.2.2. Ruotsalaiset upseerit valkoisen armeijan johto- ja esikuntatehtävissä

2.2.2.1. Päämaja

Useita ruotsalaisia upseereja ja muita asiantuntijoita palveli valkoisen armeijan sota-toimien suunnittelun ja johtamisen kannalta keskeisissä esikunta- ja johtotehtävissä Mannerheimin Päämajassa, yhtymissä ja niiden esikunnissa sekä alemman tason komentaja- ja päällikkötehtävissä.

Valkoisen armeijan suurimpia puutteita oli yleisesikuntakoulutuksen saaneiden upseerien vähyys. Mannerheimilla oli käytössään muutamia vanhempia upseereita, jotka olivat saaneet yleisesikuntakoulutuksen Venäjällä ja palvelleet ensimmäisessä maailmansodassa. Lisäksi tilannetta vaikeutti se, että vuoden 1918 sodan alkaessa Suomessa ei ollut valmiina operatiivisesta suunnittelusta sekä sotatoimien johtamisesta ja toteutuksesta vastaavaa yleisesikuntaa. Suomalta puuttui myös puolustusministeriö, jonka tehtäviin yleensä kuului muun muassa varustaminen, organisaatioasiat ja hallinnolliset asiat. Sodan syttyessä Päämajan piti ottaa hoitaakseen myös molempien edellä mainittujen tehtävät. Päämajassa tarvittiin juuri tästä syystä erityisesti yleisesikuntaupseereita, joilla on tehtävien edellyttämä monipuolinen ja laaja-alainen osaaminen.¹⁶⁶

Yleisesikuntaupseeritilanteen korjaamiseksi Mannerheim pyysi tukea Ruotsista. Mannerheimin tukipyyntö johtikin positiiviseen lopputulokseen, ja ensimmäiset kolme ruotsalaista yleisesikuntakoulutettua upseeria, kapteeni Gustaf Mauritz Törngren¹⁶⁷, kapteeni, kreivi Wilhelm Archibald Douglas¹⁶⁸ ja kapteeni Henry Georg Ru-

¹⁶⁴ Wadner (1928), s. 34–35.

¹⁶⁵ Wadner, Zeeh, Ehrensward (1938) s. 64–67.

¹⁶⁶ Elfvengren (1997), s. 47 ja Wadner (1928), s. 35.

¹⁶⁷ Eversti (myöhemmin kenraalimajuri Ruotsin armeijassa) Törngren, Gustaf Mauritz, (1879–1958), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1898, Ruotsin sotakorkeakoulu 1906–1908, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1909–1911, esikuntapalvelun opettaja sotilashallinnon kursseilla 1915–1916, palvelus Ruotsin yleisesi-

dolf Peyron¹⁶⁹ saapuivat 10. ja 11. helmikuuta 1918 tilapäisesti organisoituun Päämajaan Seinäjoelle. Törngren ylennettiin myöhemmin everstiksi sekä Douglas ja Peyron everstiluutnanteiksi¹⁷⁰

Peyronin mukaan valkoisen armeijan esikunnan tilanne oli ennako-odotuksia parempi, mikä oli kaikille kolmelle saapuneelle ruotsalaiselle yleisesikuntaupseerille positiivinen yllätys. Mannerheimilla oli jo käytössään väliaikainen esikunta. Lisäksi Mannerheim ja hänen esikuntansa oli kyennyt laatimaan alustavat strategiset perusteet tuleville sotatoimille ja resurssitilannekin oli ruotsalaisten saamaa ennakkokäsitystä parempi.¹⁷¹ Mielenkiintoinen kysymys on, miten Mannerheimin väliaikainen esikunta olisi selvinnyt monitahoisista tehtävistään ilman ruotsalaisten upseerien merkittävää panosta.

Saapuneiden ruotsalaisten upseerien ensimmäinen tehtävä oli laatia ylipäällikölle ehdotus Päämajan organisaatiosta. Ruotsalaisten upseerien saama tehtävä oli sekä vallitsevan tilanteen takia että valkoisen armeijan jatkotoiminnan kannalta tärkeä. Valkoinen armeija oli ruotsalaisten tullessa ehtinyt käynnistää vain muutamia nopeita operaatioita rautateiden suunnissa. Tulevien isompien operaatioiden toteuttaminen edellytti, että johto toimisi järjestelmällisesti ja tiettyjen perustoimintaperiaatteiden mukaisesti. Lisäksi Päämajan tuli kyetä hoitamaan sekä yleisesikunnalle että puolustusministeriölle kuuluvia tehtäviä. Ruotsalaisten tekemä esitys esiteltiin jo 15. helmikuuta ylipäällikölle hyväksyttäväksi.¹⁷²

Päämajan organisoinnissa mallia otettiin ruotsalaisen armeijan esikunnasta (armékvarter) ja sen toiminnasta. Valkoisen armeijan ylimmän johdon organisoimiseen vaikutti oleellisesti myös se, että Päämajan ohessa ei ollut olemassa muita korkeampia sotilasviranomaisia kuten puolustusministeriötä tai armeijan hallinnosta vastaavaa toimijaa. Organisaatiota laadittaessa näille muille korkeammille sotilasvi-

---

kunnassa 1915–1918, osallistui vapaussotaan 1918 Valkoisen armeijan Päämajan operatiivisen osaston päällikönä, strategian opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1919–1920, Gotlannin sotilasalueen komentaja 1937–1939, virkamatka Suomeen 1930, Ruotsin sotatieteellisen seuran jäsen (Kungliga Krigsvetenskapsakademiens) vuodesta 1930. Tjänsteförteckning från Generalitetet 1940, KrA.

¹⁶⁸ Everstiluutnantti (myöhemmin kenraaliluutnantti Ruotsin armeijassa) Douglas, Wilhelm Archibald, (1883–1960), ratsuväkiupseeri, upseerintutkinto 1903, Ruotsin sotakorkeakoulu 1907–1909, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa, sotahistorian opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1917–1918, osallistui Suomen vapaussotaan 12.2.–31.7.1918 Päämajan operatiivisella osastolla, Ruotsin kuninkaan adjutantti 1920–1922, Ruotsin yleisesikunnassa 1922–1926, maasotataidon opettaja Ruotsin merisotakorkeakoulussa 1919–1929, 2. Armeijakunnan esikuntapäällikkö 1939–1940, maavoimien tarkastaja 1942, maavoimien komentaja 1944–1948. Douglas oli yksi varteenotettava seuraajaehdokas Ruotsin puolustusvoimien komentajaksi 1943. Tjänsteförteckningar från Kavalleriet 1939; Svenska män och kvinnor, Biografiskt uppslagsbok, band 2, Stockholm 1944, s. 273 ja Ericson, Lars: Archibald Douglas, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 177–200.

¹⁶⁹ Everstiluutnantti (myöhemmin kenraalimajuri Ruotsin armeijassa) Peyron, Henry Georg Rudolf, (1883–1972), ratsuväkiupseeri, upseerintutkinto 1903, Ruotsin sotakorkeakoulu 1910–1912, palvelus Ruotsin yleisesikunnassa 1917–1918 ja 1926–1932, sotilasasiamiehenä Roomassa 1919–1921 ja Berliinissä 1924–1926, opettajana taktiikan kursseilla 1930 ja 1931, osallistui Suomen vapaussotaan helmi–toukokuussa 1918 Päämajan operatiivisella osastolla, opintomatka Suomeen 1928, ratsuväen tarkastaja 1940–1943. Tjänsteförteckningar från Kavalleriet 1940, KrA ja Jägerskiöld, Stig: *Gustaf Mannerheim, 1918*, Helsingfors 1967, s. 82.

¹⁷⁰ Peyron (1965), s. 4; Manninen, Ohto: Sodanjohdo ja strategia, teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993, s. 25 ja *Suomen vapaussota, osa VIII*, Jyväskylä 1927, s. 7–8.

¹⁷¹ Peyron (1965), s. 4 ja Suomen vapaussota, osa VIII, s. 7–8.

¹⁷² Peyron (1965), s. 4–5; Elfvengren (1997), s. 47–48; Wadner (1928), s. 36; Douglas (1928), s. 48; Manninen (1993a), s. 26 ja Suomen vapaussota, osa VIII, s. 11–13. Mannisen mukaan uusi organisaatio esiteltiin 14.2. ja otettiin käyttöön 16.2.

ranomaisille normaalisti kuuluvat tehtävät tuli sisällyttää jollakin tavalla myös Päämajan vastuulle ja toimintaan. Valkoisen armeijan Päämajan rooli ja tehtävät poikkesivat muutoinkin normaaleista ylimmän tason esikunnista siinä, että Suomesta ei löytynyt riittävästi osaavia henkilöitä alemman tason esikuntien ja johtoportaiden perustamiseen. Päämajan piti näin ollen pystyä johtamaan suoraan myös operaatioita ja joukkoja sekä ottamaan kantaa operaatioissa tarvittavien resurssien luomiseen liittyviin kysymyksiin. Kokoonpanon ja tehtävien perustaksi muotoutui vapaussodan olosuhteisiin sovellettava yhdistelmä Ruotsin eri ylimpien sotilasviranomaisten, pääesikunnan ja armeijan esikunnan kokoonpanoista, tehtävistä ja toimintatavoista.¹⁷³

Mannerheim hyväksyi 15. helmikuuta 1918 Päämajan kokoonpanon. Päämaja muodostui neljästä pääosasta, jotka olivat 1) yleisesikunta, 2) ase-esikunta, 3) etapiesikunta ja 4) joukkojen koulutuksen ylitarkastusvirasto. Kaikki neljä pääosaa olivat suoraan ylipäällikön johdossa. Jokainen pääosasto jaettiin vielä alaosastoiksi, toimistoiksi. Päämajan kokoonpano säilyi pääosin samana koko sodan ajan.¹⁷⁴

Yleisesikunta oli jaettu neljään osastoon: päämajoitustestarin osastoon, henkilöosastoon, toimistoon ja komendantin virastoon. Päämajoitustestarin osasto oli vastuussa kaikista operaatioihin sekä niiden suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyvistä asioista ja kysymyksistä. Päämajoitustestarin osastoa johti päämajoitustestari, ja osastoon kuului neljä toimistoa: operatiivinen toimisto, tietotoimisto, yhteystoimisto ja topografinen toimisto. Päämajan ja sen eri osien toiminta sekä esikuntapalvelus järjestettiin Ruotsista saatujen mallien pohjalta. Aluksi pääosa eri toiminnoista oli yhdistetty operatiivisen toimiston yhteyteen, muun muassa tiedustelutoiminta ja asiakirjahallinto.¹⁷⁵

Valkoisen armeijan Päämajan esikuntapäällikkönä toimi ensin eversti Paul Martin Wetzter ja hänen jälkeensä eversti Carl Gustaf Theslöf. Päämajan esikuntapäällikön rooli ja tehtävät kuitenkin poikkesivat ruotsalaisesta mallista. Ruotsissa esikuntapäällikön tehtävänä oli johtaa operaatioiden suunnittelua ja toimeenpanoa sekä toimia komentajan ylimpänä neuvonantajana operatiivisissa asioissa. Valkoisen armeijan esikunnassa näin ei ollut, vaan vastuu operatiivisista asioista oli päämajoitustestarilla. Valkoisen armeijan esikuntapäälliköiden rooli ja tehtävät poikkesivat Ruotsin, Saksan ja Ranskan yleisesikunnissa yleisesti noudatetuista periaatteista. Esikuntapäällikön rooli ja tehtävät vastasivat lähinnä venäläistä käytäntöä.¹⁷⁶

Päämajoitustestarina toimi ratsumestari, myöhemmin kenraalimajuri Hannes Ignatius¹⁷⁷. Operatiivisten asioiden hoito tapahtui hyvässä yhteistyössä ja hengessä

¹⁷³ Peyron (1965), s. 4–5 ja Suomen vapaussota, osa VIII, s. 12–13.

¹⁷⁴ Peyron (1965), s. 6 ja Manninen (1993a), s. 26.

¹⁷⁵ Elfvingren (1997), s. 57; Peyron (1965), s. 7–8 ja Manninen (1993a), s. 26.

¹⁷⁶ Nurmio, H: Vapaussodan päämajan perustamisvaihe, s. 5–13, SAL 1/1938 ja *Suomen vapaussota, osa V*, Jyväskylä 1925, Liite 5, s. 559; Peyron (1965), s. 7–8; Elfvingren (1997), kaavio 11, s. 65, 69–70, 250, Manninen (1993a), s. 25 sekä Suomen vapaussota, osa VIII, s. 20–21.

¹⁷⁷ Kenraalimajuri Ignatius, Johannes (Hannes) Ferdinand, (1871–1941), Suomen Kadettikoulu Haminassa 1885–1892, Nikolain Yleisesikunta-akatemia Pietarissa 1896–1899, palvelus Suomen Rakuunarykmentissä 1892–1901. Ignatius erosi sotaväen palveluksesta vuonna 1901 Suomen Rakuunarykmentin lakkauttamisen jälkeen, jonka jälkeen hän toimi liikemiehenä. Ignatius toimi vapaussotaa valmistelevan Sotilaskomitean puheenjohtajana 1914–1918. Määrättiin Ylipäällikön esikunnan päämajoitustestariksi 18.2.1918. Erosi aktiivipalveluksesta 1.6.1918, mutta palasi uudelleen vakinaiseen palvelukseen toimien ensin vuonna 1919 yleisesi-

ylipäällikön, päämajoitusestärin ja operatiivisen toimiston ruotsalaisten upseerien kesken. Kenraali Mannerheimin henkilökohtainen panos operatiivisissa kysymyksissä oli aktiivinen ja osaava, sillä hän ei jättänyt operatiivisia asioita pelkästään päämajoitusestärin ja operatiivisen toimiston tehtäviksi. Mannerheimin osaaminen ja henkilökohtainen osallistuminen olivat sekä Törngrenin että Peyronin mukaan myös korkeaa tasoa aiemmin hankittujen sotakokemusten takia. Ylipäällikkö allekirjoitti itse useimmat operatiiviset käskyt ja hän oli hyvä määrittämään annettavien käskyjen ja ohjeiden sisällön ja sanamuodot väärinymmärrysten välttämiseksi.¹⁷⁸ Lähteiden perusteella vaikuttaa siltä, että operatiivisten asioiden hoito tapahtui kiinteässä yhteistyössä Mannerheimin, Ignatiuksen ja operatiivisen toimiston ruotsalaisten upseerien kesken.

1. Päämajan yleisesikunta			
Ev.lutn. Petersén, C. J. K. (komendantti) Kapt. Bille, K. W. (Yleisesikunnan päällikön adjutantti)			
Päämajoitusestärin osasto			
Operatiivinen toimisto	Tietotoimisto	Yhteystoimisto	Topografinen toimisto
Ev. Törngren, G. M. (päällikkö) Ev.lutn. Douglas, W. A. Ev.lutn. Peyron, H. G. R. Ratsum. Hultkranz, A.	Ei ruotsalaisia	Ev.lutn. von Heijne, L.	Ev.lutn. Antoni, R. Hra Kjällin Hra Wolter valokuvaaja piirtäjä
Muut yleisesikunnan osastot (3)			
Ei ruotsalaisia			
2. Ase-esikunta			
Ei ruotsalaisia			
3. Etappiesikunta			
Ev.lutn. Tannlund, C. Hj. (esikuntapäällikkö) Ev.lutn. Lychnell, T. (etappi-intendentti)			
4. Joukkojen koulutuksen ylitarkastusvirasto			
Ev.lutn. Arnberger, F. (esikuntapäällikkö)			

Taulukko 2. *Päämajassa palvelleet ruotsalaiset.*¹⁷⁹

Operatiivisen toimiston rooli ja merkitys olivat keskeisiä. Operatiivisten asioiden lisäksi toimisto osallistui useiden muiden organisatoristen ja hallinnollisten asioiden tai operatiivisiin asioihin kytköksissä olevien kysymysten hoitamiseen, muun muassa

kunnan päällikkönä ja tämän jälkeen vuosina 1919–1920 Sotakoulujen tarkastajana. Kornetti 1892, luutnantti 1896, aliratsumestari 1900, eversti 18.2.1918, kenraalimajuri 3.5.1918, kenraaliluutnantti 16.5.1928. Lipponen, Rauno (toim.): *Itsenäisen Suomen kenraalikuunta 1918–1996*, Porvoo 1997, s. 136–137.

¹⁷⁸ Katso esimerkiksi kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen käsikirjoitus: Muistelmia vapaussodan ajoilta, s. 22, kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelma, Pk-1228/4 (tutkimuslupa), KA; Peyronin kirje Ignatiukselle 6.6.1918, Törngrenin kirje Ignatiukselle 22.6.1918 ja Douglasin kirje Ignatiukselle 7.6.1938, kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelma, Pk-1228/2 (tutkimuslupa), KA; Peyron (1965), s. 34–35; eversti J. O. Hannulan käsikirjoitus ”Itäarmeijan operaatioiden suunnittelu ja johto vuonna 1918”, s. 4, 83, eversti J. O. Hannulan kokoelma, Pk-1297/12, KA ja Olkkonen, H.: Arvio ja analyysi Suomen vapaussota -teoksesta, s. 213, SAL 4/1929; Manninen (1993a), s. 27–28 sekä Suomen vapaussota, osa VIII, s. 21–22.

¹⁷⁹ Wadner, Zeeh, Ehrensärd (1938), s. 33–38 ja Suomen vapaussota, osa V, Liite 5, s. 559.

kuljetuksiin ja varusteisiin liittyviin kysymyksiin. Operatiivinen toimisto joutui alkuvaiheessa hoitamaan myös tietotoimistolle kuuluvia tehtäviä, sillä tietotoimistossa ei aluksi ollut lainkaan henkilöstöä sopivien ja osaavien ihmisten puuttumisen takia. Vasta 25. helmikuuta tähän tuli parannus. Yhtenä tärkeänä syynä operatiivisen toimiston tehtävien ja roolin monitahoisuuteen ja runsaaseen työmäärään oli se, että vapaussodan alkaessa Suomessa ei ollut valmiita, rauhan aikana laadittuja suunnitelmia tai perusteita.¹⁸⁰

Operatiivisen toimiston työmäärä oli erittäin suuri erityisesti Päämajan muodostamisvaiheessa. Operatiivisen toimiston tehtäviä oli muun muassa maan jakaminen sotilashallintoalueisiin, maavoimien organisaatiouudistusten suunnittelu ja siihen liittyen hankinnat ja henkilöstön koulutus sekä sotilaskuljetusten ja postinkulun järjestäminen. Ruotsalaisten upseerien työpanos jakaantui operatiivisen toimiston sisällä niin, että Törngren ja Peyron sitoutuivat Tampereen valtausoperaation suunnitteluun. Peyronin rooli ja merkitys olivat tärkeitä kytkettäessä etappilaitokselle kuuluvien asioiden operaatioihin ja niiden suunnitelmiin. Douglasin tehtävät liittyivät joukkojen organisaatioihin ja niiden kehittämiseen.¹⁸¹

Valkoisen armeijan organisointi tapahtui kolmessa päävaiheessa. Ensimmäinen vaihe toteutettiin ennen Tampereen valtausoperaatiota. Tällöin vakinaisten ja suoje-luskunnista perustettujen joukkojen välillä oli selviä eroja. Toinen vaihe käynnistettiin Tampereen valtausoperaation päättyttyä, jolloin poistettiin vakinaisten joukkojen ja suojeluskuntajoukkojen välillä olleet eroavuudet. Kolmas vaihe toteutettiin viimeisten operaatioiden aikana ja pian sen jälkeen. Toukokuun lopulla tehtiin suunnitelmat sodan jälkeen toimeenpantavista järjestelyistä.¹⁸² Päämajassa palvelleiden ruotsalaisten upseerien työpanos ja rooli oli merkittävä kaikissa joukkojen organisoimisvaiheissa. Ruotsalaisvaikutus päättyi kuitenkin pian saksalaisten saavuttua Suomeen ja saksalaisten ottaessa vastuun Suomen puolustuslaitoksen organisoimisesta ja järjestämisestä.

Rintamien johto- ja komentosuhteissa sekä joukkojen tehtävissä oli helmikuun puoliväliin asti epäselvyyksiä ja järjestymättömyyttä. Selkeiden johtosuhteiden muodostaminen ja vastuunjako eri rintamanosien välillä oli Päämajan tärkeimpiä tehtäviä alkuvaiheessa. Siihen liittyen yksi operatiivisen toimiston ensimmäisiä tehtäviä oli tilannekuvan muodostaminen molempien osapuolien joukoista ja niiden tilanteesta. Tilannekuvan muodostamiseksi eversti Ernst Linder lähetettiin esikuntapäällikön kanssa tarkastuskierrokselle rintamalle selvittääkseen joukkojen vahvuudet, aseistuksen ja materiaalin. Lisäksi rintamavastuussa oleville komentajille lähetettiin perusteet tilanne- ja vahvuusilmoitusten tekemisestä Päämajaan. Operatiivisen toimiston rooli ja merkitys valkoisen armeijan kokonaistilannekuvan muodostamisessa ja ylläpitämisessä oli keskeinen erityisesti sotatoimien epäselvän ja haasteellisen alkuvaiheen aikana.¹⁸³

¹⁸⁰ Peyron (1965), s. 8–11 ja Elfvengren (1997), s. 58–59.

¹⁸¹ Wadner (1928), s. 37.

¹⁸² Douglas (1928), s. 210–213 ja Manninen (1993b), s. 128.

¹⁸³ Peyron (1965), s. 28–29; Douglas (1928), s. 48–49 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 309–310.

Osa operatiivisen toimiston henkilöistä toimi välillä tärkeissä tehtävissä myös esikunnan ulkopuolella. Törngren toimi koko Tampereen valtausoperaation ajan Wetzlerin ryhmän esikunnassa, ensin Päämajan yhteysupseerina ja sen jälkeen valtausoperaation tärkeimmän vaiheen ajan esikuntapäällikkönä. Douglas oli lyhyen ajan eversti Hjalmarsonin adjutanttina Länsi-Savon operaation aikana. Törngrenin ollessa Wetzlerin ryhmän esikunnassa operatiivinen toimisto oli Douglasin johdossa.¹⁸⁴

Kuva 1. Kapteeni, myöhemmin eversti *Gustaf Mauritz Törngren* (1879–1958) toimi lähes koko vapaussodan ajan Päämajan operatiivisen toimiston päällikkönä. Operatiivinen toimisto suunnitteli operaatiot ja kirjoitti ylipäällikön operatiiviset päätökset käskyiksi. Toimiston tehtävät ja rooli olivat perusta kaikkien muiden osastojen ja toimistojen toiminnalle. Kuva Bildarkiv/Armémuseum.

Operatiivisessa toimistossa työskennelleiden ruotsalaisten tehtävät eivät suinkaan loppuneet sotatoimien lopun hämmöittäessä. Törngren ja Douglas saivat Mannerheimiltä toukokuun alussa laajan neliosaisen tehtävän puolustuslaitoksen tulevaan organisointiin liittyen. Tehtävänä oli laatia ehdotukset 1) puolustuslaitoksen rauhan ja sodan ajan johdon ja hallinnon organisoimisesta, 2) maavoimien kokoonpanosta, johtoportaista vastuualueineen sekä niiden ja joukkojen sijoituspaikoista rauhan aikana, 3) asevelvollisuuden järjestelyistä ja hevosten otosta sekä 4) maavoimien kehittämisen suuntalinjoista koulutusajalle toukokuu–syyskuu 1918 ottaen huomioon sotavalmiuden vaatimukset.¹⁸⁵

Alun perin Mannerheimin antamaan suunnittelutehtävään oli tarkoitus käyttää Törngrenin ja Douglasin lisäksi myös kärkipään jääkäreitä, mutta kyseisiä upseereita ei voitu irrottaa tehtävään. Suunnitelman laatiminen jäi näin ollen vain ruotsalaisten

¹⁸⁴ Wadner (1928), s. 37; Ahto, Sampo: Sotaretkillä, teoksessa *Ilsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993, s. 317 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 382.

¹⁸⁵ Mannerheimin kirjallinen tehtäväksianto Mikkelissä 5.5.1918 ja V.P.M. rörande an befälsförhållandena inom Armén, avvaktan på definitivt fastställande av arméns förläggning och dess indelning i divisioner, Archibald Douglas arkiv/Vol 1, KrA; Ericson (1996), s. 182–183; Arimo (1986), I osa, s. 6 ja Manninen, Ohto: Rauhantahtoa ja väkivaltaa, teoksessa *Ilsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993, s. 468–469.

vastuulle. Suunnitelman mukaan Suomen armeijaan kuuluisi yhteensä yhdeksän divisioonaa, tykistöä, pioneerijoukkoja, lennätinjoukkoja ja huoltojoukkoja. Kaikki esikunnat oli tarkoitus perustaa supistettuina jo rauhan aikana. Kuhunkin divisioonaan kuului kolme rykmenttiä. Kussakin rykmentissä oli rauhan aikana toiminnassa vain yksi pataljoona koulutusyksikkönä. Muut kaksi pataljoonaa oli tarkoitus perustaa liikekannallepanon yhteydessä. Suojeluskuntapiirien määrää oli tarkoitus lisätä syksyllä 1917 tehtyyn piirijakoon verrattuna, sillä kunkin suojeluskuntapiirin piti perustaa yksi rykmentti. Ruotsalaisten laatimaa suunnitelmaa ei kuitenkaan toteutettu, vaan Suomen armeijan uudelleenjärjestelyt toteutettiin saksalaisten johdolla tehdyn suunnitelman pohjalta. Saksalaisten suunnitelman mukaan muodostettaisiin vain kolme divisioonaa yhdeksän sijasta.¹⁸⁶

Päämajan eri osastoilla ja toimistoissa palveli myös muita ruotsalaisia. Yleisesikuntaan kuuluvassa yhteystoimistossa, jonka tehtävänä oli ylläpitää sähköiset yhteydet Päämajan ja joukkojen esikuntien välillä, palveli kapteeni, myöhemmin everstiluutnantti Knut August Lennart von Heijne¹⁸⁷. Yhteystoimiston tehtävänä oli huolehtia Päämajan sähköisistä yhteyksistä valkoisen armeijan operatiivisiin johtoportaisiin ja joukkoihin sekä muihin viranomaisiin. Yhteystoimisto oli vastuussa myös kaikista muista olemassa olevista sähköisistä viestiyhteyksistä, joita tarvittiin operaatioiden johtamisessa. Johtamisessa käytettiin olemassa olevia pysyviä sähkösanoma- ja puhelin yhteyksiä sekä niin sanottuja Hughesin järjestelmiä. Viestiyhteyksien kannalta suurimpia haasteita olivat puutteelliset salaamismahdollisuudet, käytettävien viestiyhteyksien vähyys sekä ammattitaitoisen henkilökunnan vähyys.¹⁸⁸

Yleisesikunnan topografisen toimiston päällikkönä palveli suomalainen ratsu- mestari, myöhemmin majuri Claës Richard Stenius. Topografisen toimiston tehtävänä oli tuottaa ja jakaa sekä Päämajan että joukkojen tarvitsemat kartat. Toimistossa palveli yhteensä viisi ruotsalaista. Luutnantti, myöhemmin everstiluutnantti Fridolf Rudolf Edward Antoni oli erikoistunut Suomen alueeseen. Hänen lisäksi toimistossa palveli kaksi kartanpiirtäjää, valokuvaaja ja piirtäjä. Ruotsalaisten panos valkoisen armeijan karttatuotantoon oli huomattava, sillä asiaa osaavia suomalaisia ei oikeastaan ollut käytettävissä.¹⁸⁹

Toinen merkittävä pääosasto, Yleisesikunnan ja sen operatiivisen toimiston lisäksi, oli etappiesikunta. Etappiesikunnan rooli oli kaksijakoinen, sillä se toimi taval- laan sekä sotaministeriönä että huolto- ja sotatalousesikuntana. Etappiesikunnalla oli kahdenlaisia tehtäviä. Esikunta oli vastuussa rintamajoukkojen elintarvikkeista, vaa- tetuksesta ja muusta varustuksesta, mikäli niitä ei saatu joukkojen sijoituspaikalta.

¹⁸⁶ Arimo (1986), I osa, s. 8, 44 sekä Manninen (1993c), s. 468–469. Suunnittelutyöhön oli tarkoitus irrottaa jääkärimajurit Heinrichs ja Malmberg, jääkärikapteeni Hanell, jääkäriratsumestari Weckström ja majuri Rosen.

¹⁸⁷ Everstiluutnantti (kapteeni Ruotsin armeijassa) von Heijne, Knut August Lennart, (1883–1973), pioneeririippuseeri, erikoistunut linnoitusoppiin ja viestitoimintaan, upseerintutkinto 1903, Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulun linnoituskurssi 1907–1908, palvelus Ruotsin kenttäviestijoukoissa 1915–1917, osallistui Suomen vapaussotaan 21.2.–31.7.1918, toimi vapaussodassa useissa tehtävissä muun muassa Pietarsaaren kenttäviestivarikon päällikkönä, Päämajan viestiupseerina Tampereen operaation ajan ja itäarmeijan pioneeririippuseerina Viipurin ja Karjalan kannaksen operaatioiden ajan, osallistui maastontiedusteluihin Karjalan kannaksella tou- kokuu–kesäkuu 1918. Tjänsteförteckningar från Fortifikation 1924, KrA.

¹⁸⁸ Peyron (1965), s. 12–14.

¹⁸⁹ Wadner (1928), s. 37 ja Suomen vapaussota, osa VIII, s. 28.

Esikunta oli myös vastuussa rintaman takana perustettavien joukkojen varustamisesta aseita ja ampumatarvikkeita lukuun ottamatta. Kaksijakoisesta roolista johtui, että esikunnan tehtävät olivat hyvin laajat ja vaikeat. Etappiesikunnan toiminnan onnistuminen oli valkoisen armeijan sodankäynnin kannalta hyvin tärkeää.¹⁹⁰

Etappiesikunnassa palveli kaksi ruotsalaista upseeria. Kapteeni, myöhemmin everstiluutnantti Carl Hjalmar Tannlund oli yleisesikuntakoulutettu ja kokenut, huoltokuljetuksiin perehtynyt upseeri. Kapteeni, myöhemmin everstiluutnantti Torgy Lychnell oli talousupseeri, jolla oli kokemusta myös ulkomailta. Tannlund toimi aluksi etappiesikunnan esikuntapäällikkönä. Tannlundin siirryttyä toukokuun alussa huoltokuljetusten tarkastajaksi Lychnell määrättiin hänen tilalleen esikuntapäälliköksi.¹⁹¹

Etappiesikunnan kokoonpano ja toiminta perustuivat myös Ruotsista saatuihin vaikutteisiin. Tosin valkoisen armeijan etappiesikunnalla oli laajemmat tehtävät kuin Ruotsissa, sillä se toimi samalla ylimpänä huolto- ja materiaalikysymyksistä vastaavana hallinnollisena viranomaisena. Etappiesikunta toimi etappipäällikön johdossa, jonka lähimpinä apulaisina olivat esikuntapäällikkö ja etappi-intendentti. Etappiesikuntaan kuuluva liikenneosasto oli vastuussa muun muassa rautatiekuljetuksista. Koska osaston henkilöstössä ei ollut sotilaita ja heiltä näin ollen puuttui tarvittava sotilastekninen osaaminen, kuljetuksien suunnittelussa hyödynnettiin operatiivisen toimiston ja etappiesikunnan ruotsalaisia yleisesikuntaupseereita.¹⁹²

Päämajan neljännen osasto, joukkojen koulutuksen ylitarkastusvirasto vastasi monilta osin Ruotsin yleisesikunnan järjestelyosastoa (Generalstabens organisationsavdelning). Joukkojen koulutuksen ylitarkastusviraston päällikkönä toimi kenraalimajuri Paul von Gerich ja hänen esikuntapäällikkönään ruotsalainen kapteeni, myöhemmin everstiluutnantti F. Arnberger. Ylitarkastusvirasto oli vastuussa armeijan organisoimisesta ja koulutuksesta. Virasto toimi läheisessä yhteistyössä operatiivisen toimiston ja erityisesti kapteeni Douglasin kanssa. Ylitarkastusviraston tehtävänä oli aluksi joukkojen värväminen ja kouluttaminen. Yleisen asevelvollisuuden astuessa voiman viraston työmäärä kasvoi, ja 9. maaliskuuta 1918 sen toiminta jouduttiin jatkamaan kahtia. Jaon jälkeen joukkojen koulutuksen järjestäminen ja johtaminen kuuluivat yliohtajan osastolle ja olemassa olevien joukkojen koulutuksen tarkastaminen ylitarkastusosastolle.¹⁹³

Päämajan komendanttina toimi pääosan ajasta ruotsalainen tykistökapteeni, myöhemmin everstiluutnantti Carl Jakob Karsten Petersén¹⁹⁴. Petersén oli välillä lyhyen aikaa, 12.–25. maaliskuuta, osasto Hjalmarsonin esikuntapäällikkönä. Komendantin tehtävänä oli muun muassa huolehtia Päämajan sisäjärjestyksestä ja varti-

¹⁹⁰ Elfvengren (1997), s. 67–68.

¹⁹¹ Wadner (1928), s. 38–39 ja Suomen vapaussota, osa VIII, s. 33.

¹⁹² Peyron (1965), s. 18–20 ja Elfvengren (1997), s. 66–68.

¹⁹³ Peyron (1965), s. 23; Douglas (1928), s. 208; Wadner (1928), s. 39–40 ja Elfvengren (1997), s. 68–69.

¹⁹⁴ Everstiluutnantti (kapteeni Ruotsin armeijassa) Petersén, Carl Jakob Karsten, synt. 18.4.1883, tykistöpupseeri, upseerintutkinto 1903, Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulun tykistökurssi 1906, palvelus Persiassa 1911–1913, osallistui Suomen vapaussotaan 7.2.–31.7.1918 Päämajassa ja Virtain ryhmän esikuntapäällikkönä. Tjänsteförteckningar från Artilleriet 1918, KrA.

oinnista. Lisäksi Päämajan esikuntapäällikön, kenraalimajuri Theslöfin adjutanttina toimi ruotsalainen upseeri, kapteeni Karl Wilhelm Bille.¹⁹⁵

Arvioitaessa Päämajan toimintaa ja siellä palvelleiden ruotsalaisten upseerien vaikutusta vapaussotaan on aiheellista korostaa, että Valkoisen armeijan Päämaja oli toiminnallisesti yhdistelmä ruotsalaisista ja venäläisistä esikunnista. Perusteet ja toimintatavat tulivat kuitenkin pääosin Ruotsista. Ruotsalaisia perusteita ja malleja tosin jouduttiin soveltamaan henkilöstön puutteellisen osaamisen, Päämajan poikkeuksellisen laajojen tehtävien ja toimintaedellytysten takia.

Päämajassa palveli yhteensä viisitoista ruotsalaista, yksitoista upseeria, kaksi kartanpiirtäjää, yksi valokuvaaja ja yksi piirtäjä.¹⁹⁶ Päämajassa palvelleet ruotsalaiset upseerit olivat tärkeä vaikutuskanava ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta. Päämajassa palvelleiden ruotsalaisten upseerien rooli ja vaikuttavuus näkyivät esikunnan toiminnan lisäksi myös koko valkoisen armeijan toiminnassa. Erityisesti operatiivisessa toimistossa työskennelleiden upseerien tekemällä työllä, muun muassa Päämajan ja sen toiminnan organisointi sekä toimiston vastuulla olevien keskeisten operatiivisten asioiden hoitaminen, oli suuri merkitys.

Ruotsalaisilla yleisesikuntaupseereilla oli esikuntien organisoinnin sekä niiden toimintakyvyn luomisen ja ylläpitämisen lisäksi huomattava konkreettinen vaikutus myös sotatoimien onnistumiseen, erityisesti Tampereen valtausoperaatiossa. Ruotsalaisia yleisesikuntaupseereita lähetettiin Päämajasta tai muista johtoportaista joukkoihin tai esikuntiin varmistamaan operatiivisten suunnitelmien toteutuminen tai hoitamaan kriittisiä tai muutoin vaikeita tilanteita sisältäviä operaatiota tai taistelujen vaiheita.¹⁹⁷

Päämajajoitusmestarina toiminut kenraalimajuri Hannes Ignatius kirjoitti muistelmateoksensa käsikirjoituksessa, että ”*ruotsalaiset upseerit tuottivat meille paljon hyvää sodan aikana, vaikeai läheskään niin paljon kuin mitä Ruotsissa on kirjoitettu*”¹⁹⁸. Ignatiuksen kriittisen kommentin taustalla on nähtävissä vapaussodan jälkeen laajemmin esiin nousseet näkemyserot eri upseeriryhmien merkityksestä valkoisen armeijan voiton taustalla. Kukin upseeriryhmä; jääkäriupseerit, Venäjän armeijan palveluksessa olleet upseerit ja ruotsalaiset upseerit, halusivat vapaussodan jälkeen tuoda korostetusti esiin omaa merkitystään. Eri henkilöiden kirjoittamien kirjojen ja julkaisujen näkemyksiin on tästä syystä suhtauduttava erityisen kriittisesti. Poikkeavien ja osin ristiriitaisten näkemysten taustalla lienee vaikuttanut henkilökohtaisten syiden ja oman näkökulman lisäksi myös upseeriryhmien välinen valtataistelu sekä Ruotsin ja Suomen suhteiden yleinen huonontuminen 1920-luvun alussa.

Aikalaisten kirjoituksista esille nousevista näkemyseroista huolimatta Päämajassa palvelleilla ruotsalaisilla oli erittäin tärkeä rooli. Ruotsalaisten yleisesikuntaup-

¹⁹⁵ Wadner, Zeeh, Ehrensvärd (1938), s. 35 ja Suomen vapaussota, osa VIII, s. 30.

¹⁹⁶ Wadner (1928), s. 40.

¹⁹⁷ Esimerkiksi Törngren lähetettiin Päämajasta Tampereen valtausoperaation kriittisen vaiheen ajaksi tilapäisesti Hämeen ryhmään ensin yhteysupseeriksi ja sitten esikuntapäälliköksi ja Petersén Virtain ryhmään esikuntapäälliköksi sekä Hjalmarson ja Douglas lähetettiin Heinolaan 28.2.1918 taistelujen kriittisen vaiheen ajaksi.

¹⁹⁸ Muistelmia vapaussodan ajoilta, s. 10, kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelma, Pk-1228/4 (tutkimuslupa), KA.

seerien ammattitaitoa ja osaamista hyödynnettiin monipuolisesti Päämajan vaatimissa ja tärkeimmissä tehtävissä. Erityisen tärkeä rooli ruotsalaisilla operatiivisen toimiston upseereilla oli Tampereen valtausoperaatiossa tarvittavien resurssien luomisessa sekä operaation suunnittelussa ja toteutuksessa. Ruotsalaisilla upseereilla voidaan katsoa olleen, ainakin välillisesti, vaikutusta myös valkoisen armeijan sotataitoon ja sen kehittymiseen.¹⁹⁹

2.2.2.2. Komentajantehtävissä toimineet

Rintamalinjojen vakiinnuttua ja sotilas- ja suojeluskuntapiirien tehtäväkentän laajentuessa valkoinen Suomi jaettiin 17. helmikuuta 1918 koti- ja sota-alueeseen. Sota-alue ja valkoisen armeijan joukot jaettiin neljään ryhmään, Satakunnan, Hämeen, Savon ja Karjalan ryhmiin. Savossa ja Karjalassa ryhmistä käytettiin myös nimitystä armeijakunta. Samalla määritettiin johtosuhteet, jotka pysyivät pääpiirtein samanlaisina Tampereen valtausoperaation päättymiseen saakka. Johtosuhteiden määrittämisen ja päällystökysymysten ratkaisemisen suurimpina haasteina olivat laadukkaan päällystön ja esikuntatyöskentelyyn pystyvän henkilöstön puute.²⁰⁰

Perustettujen ryhmien tehtävät olivat samanaikaisesti sekä operatiivisia että organisatorisia. Ryhmien piti käynnissä olevien sotatoimien lisäksi perustaa, varustaa ja kouluttaa omia joukkojaan. Tehtävä oli haasteellinen, sillä ryhmien komentajilla oli helmikuussa käytössään vain ruotsalaisia vapaaehtoisia, pieni määrä jo Suomeen saapuneita jääkäreitä, muutama tuhat suojeluskuntalaista ja pari tykistöpatteria.²⁰¹ Ruotsalaisten vapaaehtoisten merkitys ja vaikuttavuus korostuivat Päämajan lisäksi myös yhtymissä.

Yhtymä	Komentaja	Esikuntapäällikkö	Majoitusmestari
Satakunnan ryhmä	Ev. E. Linder (ru)	Maaherra K. J. M. Collan	Kapt. H. Malmberg (ru)
Hämeen ryhmä	Ev. M. Wetzer	Ev. luutn. M. Spåre	Kapt. I. Hult (ru)
Savon ryhmä (AK)	Kenr.maj. E. Löfström	Ev. A. Tunzelman von Adlerflug	Kapt. A. Rappe (ru)
Karjalan ryhmä (AK)	Jääk.kapt. A. Sihvo	Jääk.kapt. J. W. Hägglund	

Taulukko 3. 17.2.1918 alkaen yhtymien johtotehtävissä toimineet henkilöt.²⁰²

Satakunnan ryhmän komentajaksi määrättiin ruotsalainen eversti, myöhemmin kenraalimajuri Ernst Linder²⁰³. Linder sai Satakunnan ryhmän komentajana valkoisen

¹⁹⁹ Elfvengren (1997), s. 58–60; Ylikangas (2016), s. 483 ja Hoppu (2010b), s. 130.

²⁰⁰ Douglas (1928), s. 50–51 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 57.

²⁰¹ Douglas (1928), s. 50–51.

²⁰² Wadner, Zeeh, Ehrensward (1938), s. 39–43; Manninen (1993a), s. 30; Suomen vapaussota, osa V, Liite 5, s. 559–560 ja Suomen vapaussota, osa VI, s. 143–144.

²⁰³ Kenraalimajuri (myöhemmin ratsuväenkenraali Suomen armeijassa) Linder, Ernst, (1868–1943), syntyi Suomessa, ratsuväkiupseeri, upseerintutkinto 1889, Ruotsin sotakorkeakoulu 1900–1902, kokelaan (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1903–1905, sotilasasiamiehenä Pariisissa ja Lontoossa 1909–1911, Strömsholmin ratsastuskoulun johtaja 1912, osallistui Suomen vapaussotaan 12.2.–30.10.1918 ja toimi useissa merkittävässä komentajantehtävissä, Suomen ratsuväen tarkastaja 1918–1919, talvisodassa ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon komentaja Pohjois-Suomessa 1939–1940, Mannerheimin pitkäaikainen ystävä, Ruotsi-Suomi Seuran (Samfundet Sverige-Finland) puheenjohtaja 1920–1943. Svensk Biografiskt Lexikon, Band 23, Stockholm 1980–1981, s. 393–396; SAL 5/1928, s. 205–207 ja Itsenäisen Suomen kenraalikunta 1918–1996, s. 244–245.

armeijan ylipäälliköltä, kenraali Mannerheimilta virallisen tunnustuksen hyvästä toiminnasta operaatioiden toteuttamisessa.²⁰⁴

Tampereen valtausoperaation valmistelujen ja ensimmäisten hyökkäysten aikana hyökkäykseen osallistuneet joukot oli jaettu kuuteen suoraan Päämajan alaiseen osastoon, joista yhtä, Virroille sijoitettua osastoa johti ruotsalainen eversti Harald Ossian Hjalmarson²⁰⁵. Tampereen valtauksen tähtäävässä operaatiossa molemmilla ruotsalaisten johtamalla joukolla, Linderin johtamalla Satakunnan ryhmällä ja Hjalmarsonin johtamalla Virtain ryhmällä oli tärkeä osuus.²⁰⁶

Yhtymä	Komentaja	Esikuntapäällikkö
Satakunnan ryhmä	Ev. E. Linder (ru)	Kapt. H. Malmberg (ru)
Virtain osasto	Ev. H. O. Hjalmarson (ru)	Kapt. C. Petersén (ru)/ Kapt. Rantza (Tanska)
Hämeen ryhmä	Ev. M. Wetzer	Maj. I. Hult (ru)/ Kapt. G. M. Törngren (ru)
Jämsän ryhmä	Ev. K. F. Wilkman	Ev. Grafström (ru)
Savon ryhmä (AK)	Kenr.maj. E. Löfström	Kapt. A. Rappe (ru)
Karjalan ryhmä (AK)	Jääk.maj. A. Sihvo	Jääk.kapt. J. W. Hägglund

Taulukko 4. *Tampereen valtausoperaation aikana 15.3.–16.4.1918 yhtymien johtotehtävissä toimineet upseerit.*²⁰⁷

Tampereen operaation jälkeen valkoisella armeijalla oli kaksi vaihtoehtoa operaatioiden jatkamiseksi. Yhtenä vaihtoehtona oli jatkaa hyökkäystä päävoimilla läntisessä Suomessa yhteistyössä saksalaisten kanssa tavoitteena punaisten päävoimien tuhoaminen. Toisena vaihtoehtona oli luopua edellä esitetystä tavoitteesta ja jatkaa alkupe räisen ajatuksen mukaisesti tavoitteena katkaista punaisten yhteydet Venäjälle. Ensimmäinen vaihtoehto olisi helpommin toteutettavissa, mutta sisälsi suuren riskin siitä, että punaisten päävoimat pääsisivät vetäytymään itään. Tästä voisi seurata Venäjän aktiivinen puuttuminen sotaan ja sodan pitkittyminen.²⁰⁸

Edellä esitetystä syistä Mannerheim päätyi jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Tehdävän toteuttamiseksi valkoinen armeija jaettiin kahteen osaan: Länsi- ja Itäarmeijaan. Armeijoiden välirajaksi määritettiin Päijänne. Länsiarmeijan komentajaksi määrättiin kenraalimajuri M. Wetzer ja Itäarmeijan komentajaksi kenraalimajuri Ernst Löfström. Kummankin armeijan esikuntapäälliköiksi määrättiin ruotsalainen upseeri. Länsiarmeijaan eversti Erik Frans Michaël Grafström²⁰⁹ ja Itäarmeijaan everstiluut-

²⁰⁴ Wadner (1928), s. 40–41 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 57.

²⁰⁵ Eversti (everstiluutnantti Ruotsin armeijassa, myöhemmin kenraalimajuri Suomen armeijassa) Hjalmarson, Harald Ossian, (1868–1919), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1889, Ruotsin sotakorkeakoulu 1892–1894, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1895–1897, osallistui vapaussotaan 1918 ja toimi Hjalmarsonin ryhmän komentajana ja Ruotsalaisen prikaatin nimellisenä johtajana. Svenska män och kvinnor, Biografisk uppslagsbok, Band 3, s. 468–469 ja Itsenäisen Suomen kenraalLIKunta 1918–1996, s. 124.

²⁰⁶ Douglas, (1928), s. 104; Wadner (1928), s. 40–41 ja Hoppu, Tuomas: Tampereen valtausoperaatio, teoksessa *Sisällissodan pikekujättäminen*, Porvoo 2010, s. 185.

²⁰⁷ Wadner, Zeeh, Ehrensärd (1938), s. 39–43; Manninen (1993a), s. 30 ja Suomen vapaussota, osa V, Liite 5, s. 559–560.

²⁰⁸ Douglas (1928), s. 157.

²⁰⁹ Eversti (myöhemmin eversti Ruotsin armeijassa) Grafström, Erik, Frans, Michaël, synt. 26.4.1872, jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1892, Ruotsin sotakorkeakoulu 1896–1898, palveli Ruotsin yleisesikunnassa 1889–

nantti Axel Oscar Rappe²¹⁰. Uusia esikuntia ei kuitenkaan tarvinnut muodostaa, vaan molempien armeijoiden esikunnat muodostettiin kummankin komentajan käytössä olleista ryhmien esikunnista. Huhtikuun lopulla Itäarmeijasta erotettiin erikseen Savon ryhmä. Savon ryhmän komentajana toimi ensin eversti Alexander Tunzelman von Adlerflug ja toukokuun alusta kenraalimajuriksi ylennetty Linder.²¹¹

Yhtymä	Komentaja	Esikuntapäällikkö	Alajohtoportaiden komentajat
Länsiarmeija	Kenr.maj. M. Wetzer	Ev. E. Grafström (ru)	Ev. H. O. Hjalmarson (ru) Kenr.maj. E. Linder (ru) Ev.luutn. Bergström
Itäarmeija	Kenr.maj. E. Löfström	Ev.luutn. A. Rappe (ru)	Jääk.ev.luutn. A. Sihvo Kenr.maj. K. F. Wilkman Ev. E. Ausfeld
Savon ryhmä 27.4.1918 alkaen	Ev. A. Tunzelman von Adlerflug Kenr.maj. E. Linder (ru)	Ev.luutn. H. Malmberg (ru)	

Taulukko 5. *Tampereen valtausoperaation jälkeen huhtikuusta 1918 alkaen yhtymien johtotehtävissä toimineet upseerit.*²¹²

Tampereen valtausoperaation jälkeen toteutettu valkoisen armeijan uudelleen järjestäminen edellytti myös joukkojen uudelleen organisointia ja muodostamista sekä tehtävien määrittämistä uusille joukoille. Uudelleen organisoinnin yhteydessä oli määritettävä uudelleen myös johtosuhteet sekä laadittava tarvittavat operatiiviset suunnitelmat. Koko uudelleen organisointi ja siihen liittyvien lukuisten tehtävien ja kysymysten ratkaiseminen oli Päämajan vastuulla ja erityisesti siellä palvelleiden ruotsalaisten yleisesikuntaupseerien tehtävänä.²¹³

Länsiarmeija jaettiin aluksi kahteen ruotsalaisten upseerien johtamaan ryhmään. Kenraalimajuri Linder johti läntistä ryhmää ja eversti Hjalmarson itäistä ryh-

1902 ja 1906–1909, palveli Itävallan armeijassa 1911, Suomen vapaussota 1918. Svenska män och kvinnor, Biografisk uppslagsbok, Band 3, Stockholm 1946, s. 82.

²¹⁰ Everstiluutnantti (myöhemmin kenraalimajuri Ruotsin armeijassa) Rappe, Axel Oscar, (1884–1945), tykistöupseeri, upseerintutkinto 1904, Ruotsin sotakorkeakoulu 1908–1910, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1911–1913, sotataidon apuopettaja Ruotsin tykistö- ja pioneerikoulussa, osallistui vapaussotaan 12.2.–31.6.1918 ensin Savon ryhmän operaatiopäällikkönä ja myöhemmin itäarmeijan esikuntapäällikkönä, Ruotsin yleisesikunnan sotahistoriallinen osasto 1924–1927, osallistui asiantuntijana Ruotsin kenttäohjesäännön uudistamiseen vuosina 1926–1927 ja 1936–1937, asiantuntijana Ruotsin vuoden 1930 puolustuskomissiossa, yleisesikunnan keskusosaston päällikkö 1931–1935, Ruotsin puolustuseseikunnan virkaatekevä päällikkö 1939–1941, tykistön tarkastaja 1941–1942, 5. sotilasalueen komentaja 1942 ja tämän jälkeen 4. sotilasalueen komentajana Tukholmassa, virkamatka Suomeen 1930, aktiivinen kirjoittaja muun muassa teos ”Sveriges läge”, Ruotsin sotatieteellisen seuran jäsen vuodesta 1932. Rappe oli yksi varteenotettava seuraajaehdokas Ruotsin puolustusvoimien komentajaksi 1943. Rappe oli ehdottomasti yksi merkittävimmistä Suomen ja Ruotsin sotilaallisen yhteistyön taustalla vaikuttaneista upseereista. Rappella oli merkittävä rooli ja vaikutusvalta Ruotsin turvallisuuspolitiikkaan 1939–1940. Rappe osallistui aktiivisesti kesällä ja syksyllä 1917 Tukholmassa Suomelle annettavan avun suunnitteluun. Rappe ajoi myös voimakkaasti Suomelle annettavaa sotilaallista tukea talvisodan aikana. Rappe oli myös tärkeä vaikuttaja talvisodan aikana Ruotsista saatujen asetoimitusten taustalla. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1940, KrA; Svensk Biografiskt Lexikon, Band 29, Stockholm 1995–1997, s. 694–697 ja Andolf, Göran: Axel Rappe d.y., teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 201–231.

²¹¹ Douglas (1928), s. 157–159, 209; Kronlund (toim.) (1988); Wadner (1928), s. 27–28 ja Ahto (1993), s. 416.

²¹² Wadner, Zeeh, Ehrensward (1938), s. 39–43, Manninen (1993a), s. 32; Ahto (1993), s. 424, 439 sekä Suomen vapaussota, osa VI, Jyväskylä 1927, s. 279, 288.

²¹³ Douglas (1928), s. 158–160. Suunnittelutyön lisäksi Päämajan edustajat tekivät henkilökohtaisesti myös maastontiedusteluja operaatioalueelle.

mää. Yhteysjärjestelyistä johtuvien vaikeuksien vuoksi itäinen ryhmä jaettiin vielä hieman myöhemmin kahtia, jolloin eversti Hjalmarsonin vastuualueen itäisimmistä joukoista muodostettiin oma osasto suomalaisen everstilutnantti Bergströmin johtoon.²¹⁴ Lähes kaikissa Länsiarmeijan ylimmissä johtotehtävissä komentajaa lukuun ottamatta oli ruotsalainen upseeri.

Ruotsalaisten upseerien merkitys ja rooli korostuivat nimenomaan Länsiarmeijassa. Linderin ja Hjalmarsonin lisäksi neljä muuta ruotsalaista upseeria toimi valkoisen armeijan ylemmissä komentajan- tai päälliköntehtävissä. Esimerkiksi majuri, myöhemmin eversti E. Grafström, joka johti yhtä kolmesta hyökkäysryhmästä Tampereen valtauksen johtaneessa lopullisessa hyökkäyksessä. Grafströmin merkitys ja osuus Tampereen valtausoperaatioiden loppuvaiheissa oli tärkeä. Grafström johti vanhimpana upseerina kolmen hyökkäysryhmän taistelua Tampereen keskustassa käydyissä katutaisteluissa. Pääosan palvelusajastaan Grafström kuitenkin toimi ensin Wilkmanin johtaman Jämsän ryhmän esikuntapäällikkönä ja Tampereen valtauksen jälkeen kenraalimajuri Wetzlerin johtaman Länsiarmeijan esikuntapäällikkönä.²¹⁵

Suomen ja Ruotsin tulevan sotilaallisen yhteistyön kannalta merkittävissä johtotehtävissä toiminut henkilö oli luutnantti, myöhemmin majuri, kreivi Carl August Ehrensvärd²¹⁶, joka toimi Saariston vapaajoukon (Skärgårdens Frikår) nimisenä tunnetun joukko-osaston johtajana. Ehrensvärdin johdolla joukko valtasi Ahvenanmaalta käsin ensin Turun ja sen lähialueet. Myöhemmin Ehrensvärdin joukko osallistui Linderin ryhmän osana Hämeenlinnan valtauksen. Myös kaksi muuta ruotsalaista upseeria toimi osaston komentajana.²¹⁷

2.2.2.3. Armeijan ja ryhmien esikunnassa toimineet

Useita ruotsalaisia yleisesikuntakoulutettuja tai sotakorkeakoulun käyneitä upseereita toimi eri johtoportaiden esikuntapäällikkönä. Ruotsalaisilla upseereilla oli tarvittava

---

²¹⁴ Douglas (1928), s. 170–171, 192.

²¹⁵ Douglas (1928), s. 136, 140–143; Wadner (1928), s. 42–44 ja Ahto (1993), s. 351.

²¹⁶ Majuri (myöhemmin kenraali Ruotsin armeijassa) Ehrensvärd, Carl August, (1892–1974), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1913, osallistui vuonna 1918 ensin ruotsalaisten joukkojen mukana Ahvenanmaan operaatioon ja sen jälkeen toimi komppanianpäällikkönä ja pataljoonankomentajana Saariston Vapaajoukoissa, Ruotsin sotakorkeakoulu 1920–1922, strategianopettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1928–1934, pitkäaikainen palvelus Ruotsin yleisesikunnan keskusosastolla (centralavdelningen), keskusosaston päällikkö 1935–1937, Ruotsin puolustuseseikunnan (Försvarsstaben) maavoimaoperaatio-osaston päällikkö 1937–1938, toimi ruotsalaisista vapaaehtoisista muodostetun joukon esikuntapäällikkönä talvisodassa 1940, Ruotsin sotakorkeakoulun johtaja 1940–1941, jalkaväkirykmentin komentaja 1941–1942, puolustuseseikunnan päällikkö 1945–1947, Ruotsin maavoimien komentaja 1948–1957, käytettiin asiantuntijana vuoden 1930 puolustuskomissiossa ja Ahvenanmaan puolustuskysymyksessä 1938–1939, useita virkamatkoja ja kontakteja Suomeen. Ehrensvärd oli 1920- ja 1930-luvulla yksi merkittävimmistä henkilöistä Suomen ja Ruotsin sotilaallisen yhteistyön ja vuoro-vaikutuksen näkökulmasta. Carl August Ehrensvärds rullkort, AS/AA, Serie DIII, begynnelsebokstav A-K, volym 1, KrA ja Nordberg, Erik: Carl August Ehrensvärd, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officers-profiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 343–353.

²¹⁷ Wadner (1928), s. 42; Douglas (1928), s. 172 ja Suomen vapaussota, osa VI, s. 236, 259. Vapaussodan aikana syntyivät Ehrensvärdin ensimmäiset henkilökohtaiset kontaktit, millä oli positiivinen vaikutus tulevaan läheiseen yhteistyöhön suomalaisten kanssa. Osastolla tarkoitetaan tässä yhteydessä useammasta joukko-osastosta muodostuvaa joukkoa. Förbergin osasto osallistui muun muassa Viipurin ja Kotkan operaatioihin sekä Lindholm osallistui taisteluihin Tampereella kahdesta pataljoonasta muodostetun osaston johtajana Satakunnan ryhmän suorassa johdossa.

osaaminen ja kokemus esikuntatyöskentelystä, esikuntien organisoinnista ja esikuntapalvelusta. Ylimpien esikuntien esikuntapäällikön tai majoitusmestarin tehtäviin sijoitetut ruotsalaiset upseerit tehtävineen on esitetty taulukoissa 2–5.

Ruotsin armeijassa esikuntapäällikön rooli ja merkitys oli tärkeä. Esikuntapäällikön tehtävinä oli muun muassa esitellä komentajalle tilanne ja siihen vaikuttavat tekijät, esittää vaihtoehdot toimenpiteistä sekä komentajan päätöksen jälkeen johtaa esikunnan työskentelyä, jakaa tehtävät esikunnan sisällä, koota käsky ja ottaa siihen komentajan allekirjoitus. Esikuntapäällikön osaamiselle ja henkilökohtaisille ominaisuuksille asetettiin suuret vaatimukset. Häneltä edellytettiin runsasta tietämystä, henkilötuntemusta ja toimintakykyä. Hänen tuli nauttia alajohtoportaiden ja komentajan luottamusta. Esikuntapäällikkö oli kokoava voima, joka komentajan hengessä suuntasi esikunnan työn oikeille raiteille.²¹⁸ Ruotsalaisten näkemys esikuntapäällikön tehtävistä poikkesi huomattavasti venäläisestä näkemyksestä ja perinteestä.

Ryhmien esikunnat eivät olleet yhdenmukaisesti organisoituja. Ne oli pääpiirtein organisoitu ruotsalaisen armeijaosaston (*arméfördelning*) esikunnan mukaisesti sisältäen toimialakohtaiset osastot. Esikuntapäällikköinä toimivat Satakunnan ryhmässä maaherra Karl Johan Mikael Collan, Hämeen ryhmässä eversti Maximilian Spåre, Savon ryhmässä eversti Alexander Tunzelman von Adlerflug ja Karjalan ryhmässä jääkärikapteeni, myöhemmin majuri Johan Woldemar Hägglund. Venäläisen käytännön mukaisesti kolmen ensimmäisen esikuntapäällikön tehtäviin eivät kuuluneet operatiiviset asiat, vaan ne kuuluivat ryhmän majoitusmestarille. Helmi-kuun 17. päivänä muodostetusta neljästä ryhmästä kolmessa ryhmässä majoitusmestarina toimi ruotsalainen upseeri, Satakunnan ryhmässä kapteeni, myöhemmin everstiluutnantti Helge Karl Rudolf Malmberg, Hämeen ryhmässä kapteeni Ivar Hult ja Savon ryhmässä majuri, myöhemmin everstiluutnantti Axel Rappe. Majoitusmestarit hoitivat käytännössä kaikki operatiiviset asiat.²¹⁹

Tampereen operaatioiden jälkeen perustetut Länsi- ja Itäarmeijan esikunnat oli organisoitu pääosin ruotsalaisen armeijaesikunnan (*Armékvarter*) mukaisesti. Esikuntapäällikköinä toimivat ruotsalaiset upseerit, Länsiarmeijassa eversti Grafström ja Itäarmeijassa everstiluutnantti Rappe. On aiheellista korostaa, että Itäarmeijan esikuntapäällikön, everstiluutnantti Rappen, merkitys ja vaikutus Itäarmeijan operaatioihin oli huomattava, sillä esikunnassa palveli yhteensä vain viisi ammattiupseeria.²²⁰

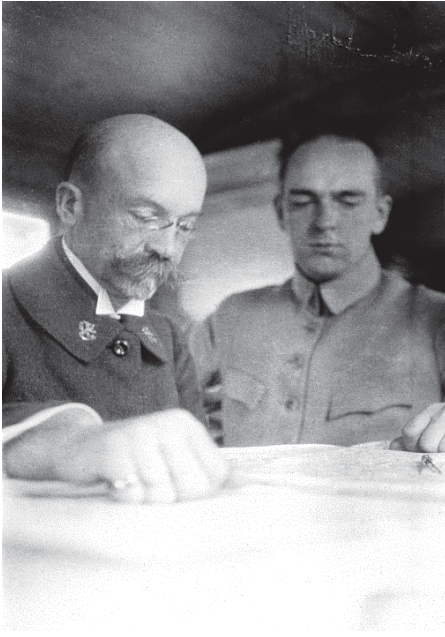
Rappe oli vastuussa myös ensimmäisen vapaussodan jälkeisen puolustus suunnitelman laatimisesta. Mannerheim määräsi Rappen ja majuri von Heijnen Itäarmeijan komentajan käyttöön laatimaan Karjalan kannaksen linnoittamissuunnitelma.

²¹⁸ Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaali (*Föreläsningar i taktik*), *truppernas ledning*, s. 7, *Taktik I/K.H.S./1923–1924, KHS/Undervisning/ Taktik, Serie F 24/Vol 5, KrA*.

²¹⁹ Douglas (1928), s. 208–209, Wadner (1928), s. 44 sekä Suomen vapaussota, osa V, Liite 5, s. 559–560 ja *Suomen vapaussota, osa VI*, Jyväskylä 1927, s. 143–145.

²²⁰ Esikunnassa palveli kaksi suomalaista (kenraalimajuri Löfström ja everstiluutnantti Schwindt) ja kolme ruotsalaista (everstiluutnantti Rappe, majuri von Heijne ja luutnantti Hällén) ammattiupseeria. Douglas (1928), s. 208–209; Wadner (1928), s. 44; Ahto (1993), s. 420–423; eversti J. O. Hannulan Itäarmeijan operaatioiden suunnittelua ja johtoa koskeva aineisto ja aiheesta tehty käsikirjoitus, s. 84, Eversti J. O. Hannulan kokoelma, Pk-1297/12, KA; Rappe, Axel: *Operationerna i Karelen april 1918*, s. 171–172, *Ny Militär Tidskrift (NMT)/1928*.

Rappen suunnitelma valmistui 1.6.1918. Suunnitelman pääajatus oli, että vihollinen torjuttaisiin ensin defensiivisesti Kannaksen pääteiden suunnassa, jolla luotaisiin edellytykset offensiiviseen toimintaan sodan päämäärien saavuttamiseksi. Rappe ei kuitenkaan ollut ainoa henkilö, joka oli saanut tehtävän laatia puolustussuunnitelma, sillä samaan aikaan Rappen kanssa saksalaiset laativat omia suunnitelmiaan itärajan suunnalla.²²¹ Rappen suunnitelma ja siinä esitetty pääajatus noudattavat pitkälti Ruotsissa ensimmäisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen vallinnutta sotataidollista ajattelua (strategisk offensiv) ja siinä on yhtäläisyyksiä ruotsalaisten puolustushyökkäystaistelun (försvars-anfallsstrid) periaatteiden kanssa.

Kuva 2. Itäarmeijan komentajana toimi kenraalimajuri Ernst Löffström (1865–1937) ja esikuntapäällikkönä everstiluutnantti Axel Rappe (1884–1945). Rappen merkitys ja vaikutus Itäarmeijan operaatioihin olivat keskeisiä. Rappe oli vielä myöhemmin 1920- ja 1930-luvulla tärkeässä roolissa Ruotsin puolustuslaitoksessa ja oli aktiivisesti vaikuttamassa Suomen kanssa tehtyyn yhteistyöhön. Kuva Gösta Törngrens arkiv/ Vol 4/ Krigsarkivet.

Rintamajoukkojen esikunnissa tärkeissä tehtävissä toimi muitakin ruotsalaisia upseereita. Kapteeni Petersén, joka toimi Päämajassa komendanttina, oli eversti Hjalmarsonin johtaman Virtain osaston esikuntapäällikkönä 14.–21. maaliskuuta, jolloin tilanne osaston alueella oli erityisen haastava käynnissä olevan organisoitumisen sekä Vaskikiven ja Kurun alueilla käytyjen taistelujen takia. Majuri Hult toimi Wetzlerin johtaman Hämeen ryhmän operatiivisen osaston päällikkönä siihen asti, kunnes Päämajasta Tampereen valtauksen ajaksi Wetzlerin käyttöön siirtynyt Törngren korvasi hänet tehtävässä. Törngren määrittiin Hämeen ryhmän esikuntapäälliköksi 27. maaliskuuta ja hän oli esikuntapäällikkönä keskeisessä roolissa suunniteltaessa ja toteutettaessa Tampereen lopullista valtausta. Edellisten lisäksi ainakin kahdeksan muuta ruotsalaista upseeria toimi rintamajoukkojen esikunnissa erilaisissa tehtävissä.²²²

²²¹ Arimo (1986), I osa, s. 6, s. 10–12, 57–58 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 88, 187–189, 193. Vuoden 1918 aikana eri henkilöiden johtamina laaditut suunnitelmat menivät sisällöllisesti ja laatuajankohdittain osittain päällekkäin. Saksalaisilla oli omaan suunnittelutyöhönsä liittyen tehtävänä ottaa yhteyttä myös Rappeen, mutta Arimon mukaan asiakirjoista ei selvinnyt, tapahtuiko näin.

²²² Wadner (1928), s. 45 ja Ahto (1993), s. 317.

Arvioitaessa ruotsalaisten upseerien merkitystä ja vaikutusta on todettava, että ruotsalaisilla upseereilla oli aivan keskeinen rooli valkoisen armeijan eri esikuntien toiminnan organisoimisessa ja esikunnalle kuuluvien tehtävien hoitamisessa. Ruotsalaisilla upseereilla oli teoreettisen osaamisen lisäksi runsaasti käytännön kokemusta esikuntien toiminnasta, esikuntapalvelusta ja johtamisesta. Valkoisen armeijan esikuntien toimintakyky oli pitkälti ruotsalaisten ansioita. Ilman ruotsalaisia ja heidän panostaan esikuntien toiminta lienee ollut huomattavasti puutteellisempaa, millä olisi todennäköisesti ollut vaikutusta myös operaatioiden onnistumiseen ja lopputulokseen.

2.2.2.4. Alemman tason johtotehtävissä toimineet

Riittävän koulutuksen ja kokemuksen omaavan päällystön saaminen valkoisen armeijan joukkojen johtajiksi oli keskeisimpiä haasteita, erityisesti sodan alkuvaiheessa tammikuun lopusta maaliskuun loppuun. Ruotsista saatu apua oli tärkeää, sillä tilanne parani merkittävästi vasta sen jälkeen, kun jääkärit olivat saapuneet Suomeen ja jääkärien johtamat ja kouluttamat joukot voitiin siirtää rintamapalvelukseen. Tarkemmat kokonaisluvut Suomeen siirtyneiden upseerien, aliupseerien ja alipäällystön määristä on esitetty taulukossa numero 1.²²³

Moni ruotsalainen upseeri ja erityisesti aliupseeri tai alipäällystön kuuluva palveli huomattavasti vaativammassa tehtävässä Suomessa kuin sotilasarvon tai osaamisen perusteella olisi ollut mahdollista Ruotsin puolustusvoimissa. Useita vuosia kestäneen perusteellisen koulutuksen ja Ruotsin puolustusvoimissa hankitun palveluksen vuoksi esimerkiksi moni ruotsalainen aliupseeri ja alipäällystön kuuluva palveli valkoisessa armeijassa upseerintehtävissä joko komppanianpäällikkönä tai joukkueenjohtajana. Lukumäärän lisäksi ruotsalaisilta saatu apu ja tuki oli laadullisesti merkittävä, sillä useilla ruotsalaisilla oli hyvä erityisalojen koulutus ja kokemus, esimerkiksi konekivääreistä ja niiden käytöstä.²²⁴

Lähdeaineiston perusteella ei ole mahdollista muodostaa yksityiskohtaista kokonaiskuvaa ruotsalaisten tehtävistä ja joukoista, joissa he palvelivat. Yksi syy siihen, että tarkkaa kuvaa ei pysty muodostamaan, on se, että ruotsalaiset vapaaehtoiset saapuivat Suomeen eri kanavia ja reittejä pitkin. Lisäksi valkoisen armeijan joukkojen kokoonpanot olivat varsin löyhiä ja ne muuttuivat sodan aikana useita kertoja, joten eri henkilöstöryhmien tehtäviä on vaikeaa selvittää. Yleisesti ruotsalaiset tulivat Suomeen joko keskitetysti Ruotsalaisen prikaatin kautta tai suoraan omia reittejä pitkin. Huomattava enemmistö kuitenkin kirjautui valkoisen armeijan palvelukseen Ruotsalaisen prikaatin henkilöluetteloiden (rulla) kautta.²²⁵

Useammissa läntisellä operaatioalueella toimineissa ryhmissä, esimerkiksi eversti Linderin johtaman Satakunnan ryhmän ja eversti Wetzerin johtaman Hämeen ryhmän päällystöstä iso osa oli ruotsalaisia. Nuoremmat ruotsalaiset upseerit

²²³ Wadner (1928), s. 46, 70.

²²⁴ Wadner (1928), s. 46, 69–71. Katso myös Ylikangas (2016), s. 476 ja Hoppu (2010b), s. 138.

²²⁵ Wadner (1928), s. 46, 70 ja Suomen vapaussota, osa IV, s 143–144.

toimivat komppanianpäälliköinä ja pataljoonankomentajina. Alimmissa upseerintehdävissä toimi ruotsalaisia aliupseereita ja alipäällystään kuuluvia.²²⁶

Ruotsalaisten panos oli sotatoimien onnistumisessa tietyillä alueilla ja suunnilla merkittävä. Esimerkiksi Tampereen lopulliseen valtaamiseen osallistuneen kolmen osaston yhteensä viidestätoista pataljoonasta viittä johti ruotsalainen upseeri. Tunnetuin näistä ruotsalaisista pataljoonankomentajista lienee luutnantti, myöhemmin majuri Martin Ekström, joka myöhemmin muun muassa organisoï ja johti Länsiarmeijaan kuulunutta Vaasan rykmenttiä sekä osallistui talvisotaan Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon (Svenska Frivilligkåren) mukana.²²⁷

Tampereen valtauksen jälkeen muodostetussa Länsiarmeijassa ruotsalaisen päällystön ja joukkojen vaikutus ja merkitys oli huomattava. Kuudessa yhteensä kahdeksastatoista pataljoonasta komentajana oli ruotsalainen upseeri. Lisäksi useita ruotsalaisia toimi komppanianpäälliköinä ja joukkueenjohtajina. Itäarmeijassa jääkärijoukot muodostivat suurimman osan käytettävissä olevasta voimasta, ja ruotsalaisten merkitys oli muutoinkin huomattavasti pienempi kuin Länsiarmeijassa.²²⁸

Arvioitaessa alemman tason tehtävissä toimineiden ruotsalaisten vapaaehtoisuuden roolia vaikutuskanavana ja vaikuttavuutta voidaan todeta, että joukkojen johtamisen ja organisoinnin lisäksi ruotsalaisilla oli tärkeä merkitys joukkojen ja tiettyjen erikoisalojen kouluttamisessa.

2.2.3. Erityisosaamista ja monipuolista apua Ruotsista

2.2.3.1. Tykistö

Valkoisen armeijan tykistön tilanne oli varsin huono, vaikka heti sodan alkuvaiheessa valkoinen armeija sai sotasaaliiksi runsaasti tykistöä. Pohjanmaalla tapahtuneen venäläisten joukkojen aseistariisumisen yhteydessä valkoinen armeija sai käyttöönsä yhteensä noin 40 tykkiä ja kranaatinheitintä. Kalusto ja muu tarvittava materiaali oli pääosin vanhentunutta, eivätkä kaikki sotasaalistykrit olleet käyttökunnossa. Ampumatarvikkeita ei ollut myöskään riittävästi. Venäläinen tykkikalusto oli tarkoitettu Pohjanmaan rannikon puolustamiseen kiinteistä tulasemista, eivätkä ne siitä syystä soveltuneet parhaalla mahdollisella tavalla liikkuvien tykistöpatterien käyttöön.²²⁹

Kalustoa ja materiaalia koskevan haasteen lisäksi merkittävä puute koski osaaavaa henkilöstöä. Erityisesti päällystöstä oli kova puute. Kalustoa, materiaalia, henkilöstöä ja koulutusta koskevien kysymysten ratkaisemiseksi perustettiin 10. helmikuuta 1918 Pietarsaaren tykistökeskus, joka oli aluksi tykistövarikko. Varikko muutettiin pian perustamisen jälkeen Tykistökouluksi. Tykistökeskus perustettiin alun perin

²²⁶ Wadner (1928), s. 46–51 ja Grafström, E.: Några minnen från organisationsarbetet i Finland vintern 1918, *Ny Militär Tidskrift* (NMT), N:o 2/joulukuu 1927, s. 163–164.

²²⁷ Wadner (1928), s. 46–51; Ylikangas (2016), s. 481–482 ja Mörtberg (diplomityö N:o 781/1962), s. 15–17 sekä liitteet 7 ja 12, KA.

²²⁸ Wadner (1928), s. 46–51.

²²⁹ Kesseli (2017), s. 27; Paulaharju, Jyri: *Tykistökoulu 1918–1983*, Kuopio 1982, s. 39; Wadner (1928), s. 56 ja Manninen (1993b), s. 166–167.

everstiluutnantti Nenosen esityksestä. Nenonen toimi koulun johtajana, tosin erittäin lyhyen ajan ennen siirtymistään ase-esikunnan päälliköksi. Nenosen jälkeen vastuu tykistövarikon ja -koulun johtamisesta siirtyi ruotsalaiselle kapteenille, myöhemmin everstiluutnantti kreivi Adolf Hamiltonille.²³⁰

Hamiltonin lisäksi Pietarsaareen siirtyi toinenkin ruotsalainen upseeri, luutnantti Ivar August Ferdinand Enhöring. Tykistökoululla palveli aluksi useita nuorempia, tykistökoulutuksen saaneita Venäjän armeijan palveluksessa olleita upseereita. Jääkärit ja suojeluskuntalaiset eivät kuitenkaan halunneet palvella Venäjällä koulutuksensa saaneiden upseerien alaisuudessa. Kaikki Venäjän vallan aikaiset upseerit siirrettiinkin pois, ja koulutus jäi vain ruotsalaisten vastuulle. Henkilöstöä koskevaa puutetta lähdettiin ensin ratkaisemaan värväämällä vapaaehtoisia ja helmikuun lopusta alkaen kouluttamalla myös asevelvollisia. Alkuvaiheessa tykistössä tarvittava päällystö tuli pääosin Ruotsista. Ensimmäiset jääkäritaustaiset päällystöön kuuluvat henkilöt saapuivat tykistökouluun 28. helmikuuta alkaen. Suurin piirtein samaan aikaan alkoi myös asevelvollisten koulutus.²³¹

Tykistökoulun rooli ja merkitys valkoisen armeijan tarvitseman tykistön luomisessa, perustamisessa ja kouluttamisessa oli keskeinen. Pietarsaareissa perustettiin helmi–maaliskuussa 1918 runsaan kuuden viikon aikana yhteensä 17 patteria, joissa oli yhteensä 39 tykkiä sekä yksi neljä miinanheittäjää sisältävä miinanheittäjäosasto. Joukkojen perustamisen ja kouluttamisen kannalta suurimpia haasteita oli kiire saada nopeasti tykistöä rintamalle. Osa tykistöjoukoista jouduttiin lähettämään rintamalle vain viiden päivän koulutuksen jälkeen. Lyhyt koulutus tietysti näkyi joukon koulutustasossa.²³²

RINTAMA	PATTEREITA YHTEENSÄ	RUOTSALAISTEN JOHDOSSE OLLEITA PATTEREITA
Satakunta	2	2
Häme	12	6
Savo	3	3
Karjala	1	1
Yhteensä	18	13

Taulukko 6. *Tykistökoulun perustamat patterit ja niiden sijoittuminen eri rintamille.*²³³

Eri lähteissä esitetään perustettujen pattereiden määristä hieman eri lukuja. Tykistöpattereita perustettiin jatkuvasti ja lähetettiin sitä mukaa rintamalle. Lisäksi sotatoimien aikana perustettiin uusia johtoportaita ja joukkoja organisoitiin uudelleen.

²³⁰ Adolf Hamilton oli yksi niistä ensimmäisistä ruotsalaisista upseereista, joka otti eron Ruotsin armeijasta osallistuakseen vapaaehtoisena vuoden 1918 sotaan. Ennen Suomeen siirtymistä Hamilton palveli tykistöupseerina Svean kuninkaallisessa tykistörykmentissä (Kungliga Svea Artilleriregemente). Henkilöarviointien mukaan Hamilton oli poikkeuksellisen lahjakas, hyvin energinen, originaali ja huumorintajuinen upseeri. Wadner (1928), s. 56–57; Kesseli (2017), s. 27–28; Paulaharju (1982), s. 42 ja Kemppi (2006), s. 30.

²³¹ Paulaharju (1982), s. 42; Wadner (1928), s. 56–58, Manninen (1993b), s. 125 ja Kemppi (2006), s. 30.

²³² Wadner (1928), s. 57–58; Paulaharju (1982), s. 51–52; Manninen (1993b), s. 125 ja Kesseli (2017), s. 30. Eri lähteissä esitetään perustettujen pattereiden määristä eri lukuja. Paulaharjun mukaan Pietarsaareissa perustettiin yhteensä 18 patteria, joissa oli yhteensä 44 tykkiä sekä yksi miinanheittäjäosasto. Kesselin mukaan Pietarsaaren tykistökoulussa perustettiin 19 kenttätykistön yksikköä. Yhtenä syynä tilastojen erilaisuuteen saattaa olla, että yksi patteri (1. RsPtri) perustettiin ja lähetettiin rintamalle Kaskisista.

²³³ Katso esimerkiksi Wadner, Zeeh, Ehrensverd (1938), s. 56–58 ja Manninen (1993b), s. 125.

Muutokset vaikuttivat myös johtosuhteisiin ja joukkojen alistuksiin. Huomionarvoista on, että Tampereen valtausoperaatioiden päättymiseen asti noin 70 prosenttia valkoisen armeijan tykistöpattereista oli ruotsalaisten johtamia.²³⁴

Pietarsaaren Tykistökoulu kykeni puutteellisesta lähtötilanteesta huolimatta varustamaan, kouluttamaan ja huoltamaan tuliyksiköt alustavaan taistelukuntoon muutamassa vuorokaudessa. Valkoisen armeijan tykistöjoukkojen nopea perustaminen johtui majuri Hamiltonin tarmokkaasta ja nopeasta toiminnasta sekä ammattitaitoisesta upseeristosta ja erittäin korkean taistelutahdon omaavista joukoista. Majuri Hamiltonin rooli ja merkitys valkoisen armeijan tykistön luomisessa oli suuri. Tykistökoulun organisoimisen lisäksi hän oli alussa henkilökohtaisesti vastuussa myös koulutuksesta. Hamilton piti henkilökohtaisesti teorialuennot sekä koulutti upseerit ja aliupseerit. Miehistökoulutuksessa hän sai apua perehtyneiltä upseereilta ja aliupseereilta.²³⁵

Tampereen valtauksen jälkeen 6. huhtikuuta 1918 valkoinen armeija organisoi-
ttiin ja järjestettiin uudelleen. Tykistön osalta uudelleenjärjestely merkitsi sitä, että perustamisvaihe päättyi ja aselajin toimintaa arvioitiin saatujen sotakokemusten pohjalta. Uudelleenjärjestelyjen pohjaksi otettiin määrän sijasta laatu, tykistöjoukkojen koulutuksen ja ampumatekninen yhtenäistäminen sekä kiinteämpi yhteistyö tykistön ja jalkaväen kanssa. Tykistöjoukkojen organisaatiot ja toimintatavat poikkesivat toisistaan. Pietarsaaren ja myöhemmin Tampereen tykistökoulun perustamien patterien kokoonpanot ja toimintatavat perustuivat pääosin ruotsalaiseen malliin. Sen sijaan Jääkärytykistöosasto ja sitä seurannut Jääkärytykistöprikaati olivat kokoonpanoiltaan ja ampumamenetelmiltään saksalaisperäisiä.²³⁶

Tampereen taistelujen päätyttyä Valkoisen armeijan Päämaja antoi määräyksen Tykistökoulun siirtämisestä Tampereelle. Kuljetukset Pietarsaaresta alkoivat jo 6. huhtikuuta. Päämajan antamaan käskyyn liittyen Hämeen ryhmän komentaja, kenraalimajuri Wetzter antoi määräyksen koota Tykistökoulun lisäksi kaikki Tampereen valtauksen osallistuneet tykistöyksiköt ja valtauksen yhteydessä saatu tykistöllinen sotasaalis kaupungin itäpuolella uudelleenjärjestelyjä varten. Myös Ruotsalaisen prikaatin kaikki tykistöjoukot käskettiin koota Tykistökouluun Tampereelle.²³⁷

Everstiluutnantti Hamilton otti Tykistökoulun johtajan tehtävät vastaan 10. huhtikuuta 1918 ja aloitti tykistön uudelleenjärjestelyjä koskevan suunnittelun. Saamansa esitehtävän mukaisesti Hamilton jakoi Tykistökoulun joukot kolmeen prikaatiin. Ensimmäisen prikaatin muodosti Jääkärytykistöprikaati, jonka komentajan toimi jääkärimajuri Lauri Malmberg. Kahden muun prikaatin komentajiksi määrättiin ruotsalaiset majurit Ivar Enhörning ja Oscar Palme.²³⁸

Tykistökoulu sijaitsi Tampereella tehdasalueella. Koulun sijainti ei ollut hyvä, sillä tehtaita tarvittiin tuotantotoimintaan, ja sen takia koulu haluttiin siirtää sopivaan paikkaan muualle. Tiedustelujen pohjalta Hamilton teki esityksen Päämajalle koulun

²³⁴ Katso esimerkiksi Kesseli (2017), s. 34–36, 38.

²³⁵ Paulaharju (1982), s. 43, 49 sekä Peyron (1965), s. 17–18.

²³⁶ Kesseli (2017), s. 27–31; Paulaharju (1982), s. 52 ja Manninen (1993b), s. 125.

²³⁷ Paulaharju (1982), s. 53 ja Boëthius (1920), s. 134.

²³⁸ Paulaharju (1982), s. 54.

sijoittamisesta Lappeenrantaan. Lappeenrannassa oli valmiina koulun toiminnassa tarvittava infrastruktuuri, kasarmitilat ja harjoitusammuntoja varten ampumakenttä. Päämaja hyväksyi esityksen 13. toukokuuta 1918 ja Tykistökoulu siirtyi tämän jälkeen Lappeenrantaan.²³⁹

Everstiluutnantti Hamilton jatkoi Tykistökoulun johtajana Lappeenrannassa 12. kesäkuuta 1918 asti, jolloin hän ja ruotsalaiset poistuivat koulusta. Ruotsalaisten lähtöön päättyi ruotsalaisvaikutus ja yksi merkittävä suomalaisen tykistön kehitysvaihe. Tykistön koulutus siirtyi ruotsalaisten lähdön jälkeen kokonaan saksalaisten ja suomalaisten vastuulle.²⁴⁰

Arvioitaessa ruotsalaisten vapaaehtoisten vaikutusta tykistön luomisessa ja kehittämisessä on todettava, että huomattava osa valkoisen armeijan tykistöjoukkojen päällystöstä oli alun perin lähtöisin Ruotsista. Kolmessatoista yhteensä kahdeksatoista helmikuun ja maaliskuun aikana rintamalle lähetetystä patterista päällikkönä oli ruotsalainen upseeri. Lisäksi pääosa näiden patterien aliupseereista ja alipäällystöstä oli ruotsalaisia. Tampereen operaation jälkeen perustetussa Länsiarmeijassa ruotsalaisten panos oli edelleen merkittävä. Länsiarmeijan yhteensä seitsemästä patterista ruotsalaisten johdossa oli kolme. Itäarmeijan tykistöjoukot muodostuivat pääosin jääkärytykistöstä. Itäarmeijan käytössä olleista pattereista kolme oli ruotsalaisten johdossa. Ruotsalaisten vaikutus myös tykistön osalta päättyi saksalaisten ottaessa Suomen puolustuslaitoksen kehittämisen vastuulleen.²⁴¹

Ruotsalaisten tykistöupseerien merkittävä panos ja toiminta vapaussodan aikana vaikuttivat Nenosen myönteisiin näkemyksiin ja arvioihin ruotsalaisten osaamis-
tasosta seurauksena se, että Nenonen halusi 1920-luvun puolivälissä lähettää suomalaisia tykistöupseereita Ruotsiin saamaan syvällisempää opetusta.²⁴²

Jyri Paulaharju kirjoittaa kirjassaan, että everstiluutnantti Hamiltonin merkitystä ja osuutta suomalaisen tykistön kehittämisessä on vaikea määrittää ja arvioida täsmällisesti. Hamiltonin panos ja merkitys tykistön perustamisessa Tykistökoulun Pietarsaaren-vaiheen aikana oli joka tapauksessa keskeinen. Paulaharju kuitenkin toteaa: ”*Asiakirjojen, muistelmateosten sekä erilaisten yhteenvedojen perusteella on luotavissa kuva, jossa tykistön päälinjaista kehitystä ohjasi loppujen lopuksi tykistön tarkastaja. Tarmokas sekä erinomainen organisaattori, everstiluutnantti Hamilton puolestaan sitten käytännössä toteutti Päämajan suunnitelmat. Tampereen taistelujen jälkeinen tilanne toi Hamiltonissa esiin piirteitä, jotka kenties myöhemmin olisivat aiheuttaneet hyvin vaikeita näkemyseroja suomalaisten, ruotsalaisten sekä saksalaisten kesken.*”²⁴³

²³⁹ Paulaharju (1982), s. 56–57, 60.

²⁴⁰ Paulaharju (1982), s. 56–57, 60 sekä Arimo, I osa, s. 51, 54.

²⁴¹ Wadner (1928), s. 58, 60–61; Hoppu (2010b), s. 138–139 ja Kesseli (2017), s. 27–30, 45.

²⁴² Ruotsin sotilasasiamiehen asiakirjat N:o 64/1923, 9.4.1923, N:o 103/1923, 18.5.1923, N:o 154/1923, 10.8.1923 ja N:o 242/1923, 6.12.1923, GS/UA, Serie EIA/Vol 11, KrA sekä Suomen sotilasasiamiehen kirjeet Yleisesikunnan päällikölle N:o 1/1923, 15.12.1923 ja N:o 6/1924, 31.1.1924, SArk-1399/12, KA.

²⁴³ Paulaharju (1982), s. 60 ja Jägerskiöld (1967), s. 92.

2.2.3.2. Erityistoimialat

Tykistökoululla oli tykistön perustamisen ja kouluttamisen lisäksi muitakin joukkoja koskevia koulutustehtäviä. Tykistökoulussa koulutettiin 23. helmikuuta ja 2. maaliskuuta 1918 yhteensä viisi räjäytyskomennuskuntaa. Räjäytyskomennuskuntien tehtävänä oli räjäyttää siltoja, junaratoja ja muita liikenneyhteyksiä. Tykistökoululla perustetuista ja koulutetuista räjäytyskomennuskunnista yksi lähetettiin Savon ryhmän ja kaksi ryhmää sekä Satakunnan ryhmän että Jämsän ryhmän käyttöön. Molempien Satakunnan ryhmään kuuluvien räjäytyskomennuskuntien johtajina toimi ruotsalainen. Myös toisessa Jämsän ryhmään lähetetyistä räjäytyskomennuskunnista oli ruotsalainen päällikkö. Näiden lisäksi ruotsalaisten johtovastuulla oli myös yksi pioneeri-komppania.²⁴⁴

Kolmas Tykistökoulun tärkeä perustamis- ja koulutustehtävä koski kenttälennätinjoukkoja. Päämajan operatiivisella osastolla oli jo aikaisessa vaiheessa todettu tarve perustaa, varustaa ja kouluttaa kenttälennätinosastoja tulevia operaatioita varten. Kenttälennätinjoukkoja koskevasta tehtävästä Tykistökoululla oli vastuussa ruotsalainen pioneeriupseeri, kapteeni, myöhemmin everstiluutnantti Lennart von Heijne²⁴⁵. Kapteeni von Heijnen johdolla perustettiin Tykistökouluun 24. helmikuuta kenttälennätinvarikko. Toiminnan aloittamiseen oli käytettävissä venäläisiltä saatua kalustoa ja materiaalia, jota oli runsaasti, mutta joka oli vanhanaikaista. Materiaalilantteen parantamiseksi von Heijne esitti, että sitä ostettaisiin uushankintana Ruotsista.²⁴⁶

Tykistökoulussa perustettiin ja koulutettiin yhteensä neljä kenttälennätinosastoa, joiden kaikkien vahvuus oli 80 miestä. Kahden ensimmäisen kenttälennätinosaston johtajana toimi ruotsalainen. Kahden muun osaston johtajina toimi suomalainen insinööri. Kaikkien osastojen alipäällystö ja myös osa miehistöstä olivat ruotsalaisia. Osastojen perustamiseen ja kouluttamiseen käytettiin aikaa vain 14 vuorokautta. Osastot siirrettiin rintamalle osastoittain 6.–13. maaliskuuta. Kenttälennätintoiminnan haasteellisuudesta ja lyhyestä koulutusajasta huolimatta osastot selviytyivät tehtävistään kohtuullisen hyvin.²⁴⁷

Saatuaan kenttälennätinosastot perustetuiksi ja koulutetuiksi kapteeni von Heijne sijoitettiin Päämajan yhteystoimistoon. Tampereen operaation aikana von Heijne oli pitkän ajan komennettuna eversti Wetzlerin johtaman Hämeen ryhmän esikuntaan. Wetzlerin esikunnassa von Heijnen tehtävänä oli valvoa ryhmän viestitoimintaa sekä järjestää viestiyhteydet ryhmän esikunnasta alajohtoportaisiin sekä Linderin johtamaan Satakunnan ryhmän ja Wilkmanin johtamaan Jämsän ryhmän esikuntiin. Tehtävä oli Tampereen operaation merkittävyyden ja sirpaleisuuden takia haasteellinen. Tampereen operaation päättymisen jälkeen von Heijne määrättiin Itä-

²⁴⁴ Wadner (1928), s. 58, 60–61, 64 sekä Paulaharju (1982), s. 51.

²⁴⁵ Wadner (1928), s. 62. Kapteeni Heijne oli käynyt Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulun (Artilleri- och Ingenjörhögskolan) ylimmän tason kurssin ja häntä pidettiin yhtenä parhaista kenttälennätinupseereista Ruotsin armeijassa.

²⁴⁶ Wadner (1928), s. 62–63. ja Paulaharju (1982), s. 48.

²⁴⁷ Wadner (1928), s. 63.

armeijan esikuntaan yhteysosaston päälliköksi, jossa hänen tehtävänä oli esimerkiksi vastata Viipurin operaation viestijärjestelyistä ja viestiyhteyksien toimivuudesta.²⁴⁸

Ruotsalaisilla oli oma osuutensa myös valkoisen armeijan lääkintähuollon organisomisessa. Ruotsalaiseen prikaatiin alun perin kuulunut huoltokuljetusjoukkojen reservinvänrikki, myöhemmin kapteeni C. Mothander sai tehtäväkseen Tampereen operaatioon liittyen organisoida suomalainen lääkintähuoltopataljoona. Lääkintähuoltopataljoonan tehtävänä oli kouluttaa ja varustaa tarvittavat lääkintähuoltokomppaniat. Mothanderin avuksi määrättiin Ruotsalaisesta prikaatista ruotsalainen upseeri, vänrikki Gustaf Toll. Lääketieteen tohtori M. Kjöllnerfeldt ja seitsemän lääketieteen kandidaattia määrättiin vastaamaan pataljoonan lääkinnällisestä toiminnasta. Lääkärien apulaisiksi kapteeni Mothander hankki noin 40 opiskelijaa ja lukiolaista. Pataljoonan tarvitsemiin miehistötehtäviin sijoitettiin 200 asevelvollista Hämeen läänistä.²⁴⁹

Ensimmäinen lääkintähuoltokomppania lähetettiin Karjalan rintamalle 20. huhtikuuta. Komppania saapui Karjalan rintamalle sopivasti siinä vaiheessa, kun Viipurin piirittäminen oli alkamassa. Komppania perusti yhden joukkosidontapaikan ja kenttäsairaalan. Toinen lääkintähuoltokomppania saapui Karjalan rintamalle 1. toukokuuta. Lääkintähuoltopataljoonan saapuminen Karjalan rintamalle paransi merkittävästi joukkojen lääkinnällistä suorituskykyä. Maastossa annetun ensiavun ja hoidon lisäksi molemmilla pääjoukkosidontapaikoilla hoidettiin lyhyen ajan sisällä yli 500 haavoittunutta.²⁵⁰

Arvioitaessa ruotsalaisten merkitystä on tarpeen korostaa, että Valkoisen armeijan tykistön ja erikoisaseelajien perustaminen ja koulutuksen organisointi oli, erityisesti alkuvaiheessa pääosin ruotsalaisten vastuulla. Myös merkittävä osa tykistö- ja erikoisjoukkojen johtotehtävistä oli ruotsalaisten miehittämiä. Ruotsista saadulla muulla avulla, esimerkiksi lääkintähuoltopataljoonalla oli myös moraalinen ja henkeä kohottava vaikutus.

2.2.3.3. Lentojoukot

Vuoden 1918 sodan syttyessä Suomessa ei ollut omia sotilaskäyttöön soveltuvia lentokoneita. Suomessa oli ainoastaan kaksi koulutettua lentäjää, jotka molemmat jouduivat sodan alettua punaisten käsiin. Valkoisen armeijan lentojoukkojen perustamiseksi oli käännettävä ulkomaiden puoleen tarvittavan kaluston, materiaalin ja henkilöstön saamiseksi. Lähinnä kyseeseen tuli avun saaminen Ruotsista.²⁵¹

Ensimmäiset Ruotsista saapuneet koneet koottiin Vilppulan pohjoispuolelle Kolhoon, jonne jo helmikuun loppupuolella oli tehty tilapäinen lentoasema. Koneista muodostettiin lento-osasto, jonka päälliköksi määrättiin ruotsalainen luutnantti

---

²⁴⁸ Wadner (1928), s. 63–64.

²⁴⁹ Wadner (1928), s. 67–68.

²⁵⁰ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti puolustusministerille N:o 71/1923, 28.2.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA ja Wadner (1928), s. 68.

²⁵¹ Wadner (1928), s. 64; Manninen (1993b), s. 174 ja Hoppu (2010b), s. 140–141.

Allan Hygerth. Lento-osastoa käytettiin Kolhon kentältä tiedustelutehtäviin lähinnä Hämeen ryhmän vastuualueella joukkojen siirtyessä Tampereelle ja Tampereen valtauksen aikana. Lento-osasto siirrettiin 19. maaliskuuta Orivedelle ja sen jälkeen Vehmaisiin. Tampereen operaation aikana koneita käytettiin tiedusteluun ja jonkin verran myös pommien ja lentolehtisten pudottamiseen.²⁵²

Tampereen operaation aikana lento-osaston henkilöstömäärä lisääntyi tasaiseen tahtiin, kun Ruotsista saapui useita siviililentäjiä ja mekaanikkoja. Henkilömäärän lisääntyessä lento-osaston henkilöstö jaettiin 7. huhtikuuta lähtien kahteen osastoon. Itäinen lento-osasto siirtyi Hygerthin johdolla Antreaan. Läntisen lento-osaston päälliköksi nimitettiin ruotsalainen luutnantti Sture Gustaf Gram Landergren, ja osasto siirtyi 10. huhtikuuta Tampereelle. Koneiden määrässä ei tapahtunut muutoksia.²⁵³

Molemmat lento-osastot koottiin 11. toukokuuta uudelleen yhteen Lappeenrantaan. Antreassa olleen itäisen osaston konemäärässä oli tapahtunut parannusta Saksasta tilattujen koneiden saavuttua ja neljän tsaarinupseerin lennettyä koneillaan Venäjältä Antreaan. Sodan loppuvaiheessa Suomeen saapui Saksasta useita lentäjiä ja ruotsalaisten tilalle lentovoimien päälliköksi nimettiin saksalainen kapteeni Carl Seber. Seberin johdolla käynnistettiin ilmailuvoimien uudelleenorganisointi.²⁵⁴

Kokonaisuudessaan valkoisen armeijan lentojoukoissa palveli yhteensä 29 henkilöä, 16 lentäjää, 2 tähystäjää ja 11 mekaanikkoa. Kuusi lentäjää oli palvellut Ruotsissa sotilaslentäjinä ja saanut siihen koulutuksen. Kaksi edellä mainituista ei kuitenkaan palvellut rintamalla, vaan he palasivat pian takaisin Ruotsiin. Pääosalla siviililentäjistä puuttui asianmukainen ja riittävä koulutus. Vain muutamilla oli taistelutehtävien edellyttämä koulutus. Molemmat tähystäjät olivat saaneet erikoiskoulutuksen tehtäviinsä. Ruotsalaisten vaikutus Suomen lentojoukkojen ja ilmailuvoimien kehittämisen jäi kuitenkin pieneksi ja tilapäiseksi. Ilmailuvoimat tukeutuivat ensin Saksaan ja vuodesta 1919 lähtien Ranskaan. Kummastakin maasta haettiin koulutusta ja saatiin kalustoa.²⁵⁵

Ruotsalaisilla oli tärkeä rooli valkoisen armeijan lentotoiminnan käynnistämisessä ja toiminnan ylläpitämisessä. Taistelutoimintaan lentojoukoilla ei kuitenkaan ollut kovinkaan suurta merkitystä. Lentokaluston vähyys oli sekä määrällisesti että laadullisesti suurin lentotoimintaa ja sen tehokkuutta heikentänyt tekijä. Tilanne parani vasta kun Suomeen saatiin lisää koneita Saksasta ja Venäjältä. Haasteellisesta tilanteesta huolimatta kyettiin yksittäisellä koneella lentämään yhteensä yli satakin

---

²⁵² Wadner (1928), s. 65 ja Manninen (1993b), s. 174.

²⁵³ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 71/1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA ja Wadner (1928), s. 66 ja Manninen (1993b), s. 175.

²⁵⁴ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 71/1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA; Wadner (1928), s. 66–67; Manninen (1993b), s. 175 ja Hoppu (2010b), s. 141.

²⁵⁵ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 71/1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA; Wadner (1928), s. 67 ja Manninen (1993b), s. 175. Mannisen artikkelissaan esittämät luvut poikkeavat jonkin verran muissa lähteissä esitetyistä.

tuntia.²⁵⁶ Lentojoukoilla oli kuitenkin oma vaikutuksensa valkoisten joukkojen moraaliin ja taistelutahtoon.

2.2.3.4. Ruotsalainen prikaati ja muu Ruotsista saatu tuki

Ruotsalaisten alkuperäisenä tavoitteena oli muodostaa vapaaehtoisista kolme pataljoonaa käsittävä prikaati, joka sai nimekseen Ruotsalainen prikaati (Svenska brigaden). Prikaati kyettiin perustamaan, mutta se ei missään vaiheessa saavuttanut määrällisesti haluttua tasoa. Prikaatin vahvuus oli eri vaiheet huomioon ottaen yhteensä 803 miestä koostuen upseereista, aliupseereista, alipäällystöstä ja miehistöstä. Henkilöstön sotilaallinen koulutustaso oli pääosin hyvä. Päällystö oli palvellut useita vuosia Ruotsin sotaväessä, ja miehistön osalta pääosa oli palvellut joko useita vuosia alipäällystössä tai ainakin suorittanut asepalveluksen. Vain pieneltä osalta joukkoa puuttui kokonaan sotilaskoulutus.²⁵⁷

Joukon komentajaksi määrättiin kapteeni, myöhemmin majuri Hjalmar Frisell. Maaliskuun 23. päivänä prikaati sai tehtävän siirtyä rintamalle Tampereelle, jossa se alistettiin vahventamaan eversti Wetzlerin johtamaa Hämeen ryhmää. Prikaatin vahvuus oli tällöin yhteensä 360 miestä, joista muodostettiin kaksi kiväärikomppaniaa, konekiväärikomppania, hiihto-osasto, pioneeri- ja lääkärintäosastot sekä soittokunta. Prikaati osallistui useaan eri taisteluun Tampereen suunnalla ja prikaatin johdossa tapahtui myös vaihdoksia. Prikaatin joukot kunnostautuivat erityisesti Tampereen lopulliseen valtaamiseen johtaneen hyökkäyksen aikana keskustassa käydyissä katu-taisteluissa.²⁵⁸

Tampereen jälkeen prikaati liitettiin Länsiarmeijaan eversti Hjalmarsonin johtamaan ryhmään ajatuksena käyttää prikaattia nopeasti liikuteltavana ja tehokkaana reserviysikkönä. Prikaati taisteli tämän jälkeen useissa eri paikoissa ennen Helsinkiin saapumista, muun muassa Lempäälässä, Valkeakoskella ja Hauholla. Prikaatin vahvuus kasvoi tappioista huolimatta koko sodan ajan ollen Helsingissä yli 500 miestä. Prikaatin johdossa tapahtui myös vaihdoksia.²⁵⁹

Arvioitaessa Ruotsalaisen prikaatin merkitystä ja vaikutusta voidaan todeta, että prikaatin sotilaallinen valmius, koulutustaso ja suorituskyky olivat varsin hyvällä tasolla verrattuna aikakauden olosuhteisiin ja erityisesti pääosaan vuoden 1918 sotaan osallistuneista valkoisten ja punaisten joukoista. Hyvin koulutetulla, kokemusta omaavalla, suorituskykyisellä ja tehokkaalla joukolla oli kahdenlaista merkitystä valkoiselle armeijalle. Operatiivis-taktisesta näkökulmasta Ruotsalainen prikaati vajaa-vahvuisenakin tarjosi valkoisille mahdollisuuden käyttää sitä iskuosastomaisesti niillä alueilla ja suunnissa, joissa oli hankala tilanne tai haluttiin saada nopeasti vaikutusta

---

²⁵⁶ Ruotsin sotilasiamiehen raportti N:o 71/1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA; Manninen (1993b), s. 175–176 ja Hoppu (2010b), s. 141.

²⁵⁷ Wadner (1928), s. 51–52; Manninen (1993b), s. 156; Ahto (1993), s. 340 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 297–298.

²⁵⁸ Wadner (1928), s. 53–54; Suomen vapaussota, osa IV, s. 298; Boëthius (1920) s. 103–126 ja Ylikangas (2016), s. 478.

²⁵⁹ Boëthius (1920), s. 54–56, 134–135 sekä Douglas (1928), s. 136.

aikaan kuten prikaatin käyttö Tampereen keskustan valtaamiseen tai Hjalmarsonin ryhmän reservinä osoittavat.²⁶⁰

Ruotsalaisella prikaatilla oli myös moraalista vaikutusta molempiin osapuoliin. Valkoiselle puolelle prikaatilla ja sen suorituskyvylä oli positiivinen ja uskoa lisäävä vaikutus. Ruotsalaisen prikaatin vaikutus punaiseen puoleen oli taas päinvastainen ja taistelumoraalia heikentävä. Ruotsalaisella prikaatilla oli laajempaakin merkitystä. Pelkästään ruotsalaisista vapaaehtoisista muodostetun joukon osallistumisella Suomen vapaussotaan oli suuri moraalinen ja symbolinen merkitys yleiseen mielipiteeseen Ruotsissa. Suomen auttamisesta ja ruotsalaisten osallistumisesta Suomessa käytävään vapaustaisteluun vahvasti niiden piirien mielipiteitä ja vaikutusvaltaa, jotka halusivat kehittää ja palauttaa kytköksiä ja yhteistyötä Suomen ja Ruotsin välillä.²⁶¹ Ruotsalaisen prikaatin merkitys vaikutuskanavana ja ruotsalaisvaikutteiden välittäjänä jäi kuitenkin kokonaisuuden kannalta katsottuna varsin vähäiseksi.

Ruotsista saadun vapaaehtoisen sotilaallisen avun lisäksi merkittävän kokonaisuuden muodostaa ruotsalaisten antama monipuolinen humanitaarinen apu. Humanitaarinen apu vaikutti ainakin välillisesti valkoisen armeijan toimintaedellytyksiin. Suomen Ystävät -seuran naisjaosto toimitti tasaisin välein suuria määriä lääkkeitä, sidontatarvikkeita ja muuta lääkintämateriaalia Suomeen. Naisjaosto oli yhteistyössä Ruotsin Punaisen Ristin kanssa merkittävässä määrin vaikuttamassa siihen, että valkoisen armeijan puolelle kyettiin varustamaan, miehittämään ja lähettämään yhteensä neljä ambulanssia lääkintähenkilöstöineen. Ambulanssien lääkintähenkilöstö muodostui yhteensä 11 lääkäristä, 28 sairaanhoitajasta ja 20 apuhoitajasta. Hevosten lääkintähoitoa varten Ruotsin Punainen risti lähetti Suomeen yhden eläinlääkintäambulanssin, jonka miehistöön kuului yhteensä 19 alan koulutuksen saanutta henkilöä.²⁶²

Ruotsista saatu vapaaehtoinen taloudellinen apu oli myös merkittävä. Ruotsiin perustettu finanssikomitea hankki yhteensä 13 miljoonaa kruunua käytettäväksi Suomen tukemiseen. Lisäksi kerättiin vapaaehtoisina lahjoituksina yksityisiltä henkilöiltä ja Ruotsin talouselämän edustajilta yhteensä lähes 1,4 miljoonaa kruunua. Taloudellisen avun myötä kyettiin muun muassa hankkimaan elintarvikkeita, aseita, ampumatarvikkeita ja muuta sotamateriaalia, varustamaan Suomeen lähetetyt ambulanssit ja maksamaan lääkintähenkilöstön palkat. Kerätyn rahoituksen turvin maksettiin myös Ruotsalaisen prikaatin henkilöstön palkat ja vakuutukset.²⁶³

---

²⁶⁰ Douglas (1928), s. 140–143; Wadner (1928), s. 52–53 ja Ylikangas (2016), s. 481–482. Arvioon Ruotsalaisen prikaatin sotilaallisesta suorituskyvystä ja tasosta on suhtauduttava kriittisesti, sillä joukosta on esitetty ristiriitaisia näkemyksiä, vertaa esimerkiksi Suomen vapaussota, osa IV, s. 298–299.

²⁶¹ Wadner (1928), s. 52–53, 56 ja Jägerskiöld (1967), s. 101–102. Katso myös Mannerheimin päiväkäsky numero 21, 13. maaliskuuta 1918.

²⁶² Wadner, Zeeh, Ehrensärd (1938), s. 15–17 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 66.

²⁶³ Wadner, Zeeh, Ehrensärd (1938), s. 17–19; Vapaussota, osa IV, s. 67–68 ja Ylikangas (2016), s. 475.

2.2.4. Arvio ruotsalaisten merkityksestä ja vaikuttavuudesta

Valkoisessa armeijassa palveli yhteensä noin 1 000 ruotsalaista vapaaehtoista, joista osa toimi erittäin merkittävässä komentaja-, johto-, esikunta- ja asiantuntijatehtävissä. Ruotsalaisten yleisesikuntaupseerien rooli ja merkitys olivat aivan keskeinen valkoisen armeijan eritasoisten johtoportaiden ja joukkojen operaatioiden johtamisessa, suunnittelussa ja toimeenpanossa. Ruotsalaisten upseerien ja asiantuntijoiden panos näkyi myös monissa joukkojen organisointiin, toimintamallien luomiseen ja koulutuksen järjestelyihin liittyvissä kysymyksissä. Upseerien ja asiantuntijoiden lisäksi myös muilla, alemmista sotilasarvoista lähtöisin olevilla ruotsalaisilla oli merkitystä joukkojen ja tiettyjen erikoisalojen kouluttamisessa. Näiden henkilöiden kautta ruotsalaiset vaikuttivat myös valkoisen armeijan sotataidolliseen kehittymiseen taktisella ja taisteluteknisellä tasolla. Ruotsista saatiin myös tärkeää henkistä tukea ja materiaalista apua.

Vapaussodassa kaatui yhteensä 55 ruotsalaista vapaaehtoista. Vakavasti haavoittuneita oli 103. Kaatuneista 37 palveli Ruotsalaisessa prikaatissa ja 18 muissa joukoissa. Kaatuneista seitsemän oli upseereita, yhdeksän aliupseeria ja loput 39 ali-päälystöstä tai miehistöstä. Ruotsalaisten tappiot kaatuneina oli yhteensä viisi prosenttia vapaussotaan osallistuneiden ruotsalaisten vapaaehtoisten kokonaismäärästä. Vertailun vuoksi on hyvä todeta, että vapaussotaan osallistuneista von der Goltzin ja Brandensteinin joukoissa palvelleista saksalaisista kaatui kolme prosenttia.²⁶⁴

Ruotsalaisilla oli useita syitä osallistua vapaussotaan. Henkilökohtaisten syiden lisäksi taustalla vaikutti myös vilpittön halu auttaa suomalaisia. Ruotsalaisilla oli myös kansallisia tavoitteita ja syitä tukea suomalaisia. Ruotsalaisvaikutus jäi kuitenkin varsin lyhyeksi Suomen suuntautuessa sodan jälkeen voimakkaasti Saksaan. Maiden välisen tilanteen kiristytessä Ahvenanmaan kriisin takia sotilaalliselle yhteistyölle ei ollut muutoinkaan edellytyksiä. Vapaussodan yhteydessä syntyneelle hyvälle yhteistyölle tuli tilapäinen katkos, ja ruotsalaisten vaikutus suomalaiseen sotataitoon alkoi uudelleen vasta 1920-luvun puolivälissä. Vapaussodan aikana syntyneet henkilökohdalliset suhteet ja verkostot olivat tärkeä perusta ja vuorovaikutusta edistävä tekijä 1920- ja 1930-luvun sotilaallisen yhteistyön taustalla.

Vaikka ruotsalaisia vapaaehtoisia palveli runsaasti erityyppisissä tehtävissä organisaation eri tasoilla, ruotsalaisten upseerien rooli ja merkitys olivat aivan keskeisiä valkoisen armeijan Päämajan toiminnassa. Operatiivisessa toimistossa, joka oli vastuussa sotatoimien ja operaatioiden suunnittelusta sekä monien muiden tärkeiden asioiden hoitamisesta, palveli koko vapaussodan ajan kolme ruotsalaista yleisesikuntaupseeria avaintehtävissä. Näistä kolmesta vähintään kaksi oli koko ajan Päämajassa. Operatiivisen toimiston ruotsalaiset upseerit toimivat lisäksi yhteysupseereina tai

²⁶⁴ Wadner, Zeeh, Ehrensverd (1938), s. 67, 71–74 ja Ylikangas (2016), s. 480–481. Vakavasti haavoittuneita ruotsalaisia koskeva lukumäärä on suuntaa antava. Tappioluvut vaihtelevat jonkin lähteissä. Heikki Ylikangas on esittänyt, että ruotsalaisia kaatuneita ja kuolleita oli yhteensä 61 tappioprosentin ollessa 6,7 prosenttia ruotsalaisten vapaaehtoisten kokonaismäärästä.

jonkin keskeisen johtoportaan esikuntapäällikkönä erityisen tärkeän operaatiovaiheen ajan.²⁶⁵

Ruotsalaisten merkitys ja vaikutus olivat ratkaisevia juuri sodan alkuvaiheessa. Jääkärien ottaessa merkittävemmän roolin valkoisen armeijan joukkojen eri johtotehtävissä ja saksalaisten osallistuttua sotatoimiin ruotsalaisten vaikutus ja merkitys vähenivät määrällisesti katsottuna. Laadullisesti ruotsalaisten vaikutus säilyi kuitenkin merkittävänä sodan loppuun asti, sillä sekä Mannerheimin esikunnassa että ylempien johtoportaiden esikunnissa operatiivinen johto oli käytännössä ruotsalaisten vastuulla. Lisäksi useissa tärkeissä ylimmissä päällystötehtävissä toimi ruotsalaisia.²⁶⁶

Maaliskuun loppuun ja huhtikuun alkuun mennessä ruotsalaisten antama apu, panos ja vaikutus näkyivät valkoisen armeijan toiminnassa ja sen kehityksessä erityisesti kuudessa asiassa: 1) Mannerheimin esikunta oli organisoitu ruotsalaisten johdolla toimivaksi, ja esikunnan työskentelyssä sovellettiin ruotsalaisten toimintatapoja, 2) ylempien johtoportaiden esikunnat oli saatu toimintakykyisiksi, 3) asevelvollisten kutsunnat oli saatu toimeenpannuiksi, 4) armeijaa koskevat kehittämissuunnitelmat oli saatu tehdyiksi, 5) operaatiosuunnitelmat oli saatu laadituiksi ja osa niistä oli jo toimeenpantu sekä 6) eräiden aselajien, erityisesti jalkaväki- ja tykistöjoukkojen, toimintaperiaatteet oli muodostettu ja koulutus oli käynnistetty ruotsalaisten kouluttajien ja johtajien toimenpitein.²⁶⁷

Ruotsalaisten merkitystä ja vaikuttavuutta lisää se, että Päämajan ja valkoisen armeijan organisointi sekä operaatioiden suunnittelu ja toteutus tehtiin ilman rauhan aikana laadittuja esisuunnitelmia sotatoimien ollessa jo käynnissä. Operatiivisen toimiston rooli oli tässä keskeinen, ja ilman sen aloitteellista ja päämäärätietoista otetta valkoisen armeijan tilanne ja kyky sotatoimien toteuttamiseen olisi ollut huomattavasti hankalampi. Päämajan ruotsalaiset upseerit, erityisesti operatiivisessa toimistossa ja etappiesikunnassa, olivat ainoat uudenaikaisen koulutuksen saaneet esikuntaupseerit.²⁶⁸

Ruotsin Helsingissä toiminut sotilasasiamies, majuri Lagerlöf, lähetti toukuussa raportin Tukholmaan, jossa arvioitiin ruotsalaisten upseerien panosta valkoisen armeijan sotatoimissa. Lagerlöfin saama yleisesti tunnustettu vaikutelma oli, että valkoisen armeijan organisointi ja operaatioiden suunnittelu ja toimeenpano eivät olisi onnistuneet niin hyvin kuin tapahtui ilman ruotsalaisten upseerien henkilökoh- taista panosta. Lagerlöf korostaa erityisesti kenraalimajuri Linderin, everstien Hjalmarson, Grafström ja Törngren sekä everstiluutnanttien Douglas, Peyron, Petersén ja Rappe panosta ja merkitystä. Raportissa todetaan, että erityisesti Mannerheim piti ruotsalaisten palvelusta ja työpanosta korkeassa arvossa ja hän olisi halunnut ruotsalaisten jatkavan palvelusta vielä alkuperäisen sopimuksen mukaisen päättymisajan jälkeen.²⁶⁹

---

²⁶⁵ Peyron (1965), s. 10.

²⁶⁶ Wadner (1928), s. 69.

²⁶⁷ Wadner (1928), s. 68–69.

²⁶⁸ Peyron (1965), s. 9–10 ja Elfvengren (1997), s. 46–49 ja 69.

²⁶⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen raportit, N:o 37/1918, 14.5.1918 ja n:o 38/1918, 17.5.1918, Serie EIA/Vol 1, KrA.

Vapaussodan päätyttyä saksalaisten vaikutus Suomen puolustuslaitoksen luomiseen ja kehittämiseen oli keskeinen. Mannerheim suhtautui saksalaisten rooliin ja vaikutusvaltaan kuitenkin kriittisesti. Hän olisi halunnut säilyttää ruotsalaisten vaikutuksen voimakkaampana ja pitää ruotsalaisia upseereita palveluksessa. Myös osa vapaaehtoisina saapuneista ruotsalaisista olisi halunnut jäädä sodan jälkeen pysyvästi palvelukseen Suomeen. Saksalaissuuntaus sai kuitenkin Suomessa laajaa kannatusta ja siihen liittyen myös ruotsalaisista upseereista haluttiin päästä eroon. Edes Suomen kansalaisuuden hakemisen ei nähty olevan riittävä peruste palveluksen jatkamiselle Suomen armeijassa. Palveluksen jatkamisen epäämisen virallisena syynä pidettiin suomen kielen osaamattomuutta.²⁷⁰

Lagerlöf arvioi raportissa, että päätös kotiuttaa Mannerheimin armeija ja vapauttaa ruotsalaiset upseerit ja aliupseerit palveluksesta heikensi merkittävästi Suomen puolustuskykyä.²⁷¹ Lagerlöfin kirjojen taustalla näkyy selvästi, että saksalaissuuntauksella ja voimistuvalla saksalaisvaikutuksella nähtiin olevan negatiivinen vaikutus Ruotsin vaikutusmahdollisuuksiin Suomessa ja edellytyksiin sotilaalliseen yhteistyöhön Suomen kanssa.

Vapaussotaan osallistuneiden ruotsalaisten palvelukseen liittyvät kysymykset ja palvelussuhteen ehdot eivät kaikilta osin olleet selkeitä. Osa vapaaehtoisista teki henkilökohtaisen palvelussopimuksen Suomen lähetystön kanssa jo Tukholmassa ja osa vasta saavuttuaan Suomeen. Ruotsalaiseen prikaatin sijoittuneilla sopimus tehtiin kollektiivisesti ruotsalaisten toimenpitein. Eri tavalla laaditut sopimukset ja sopimusperusteet aiheuttivat myöhemmin haasteita erilaisten korvauksien maksamisessa. Toinen haaste oli se, että monilla vapaaehtoisilla oli puutteelliset tiedot tulevasta tehtäväkentästä ja siihen liittyvistä asioista. Vapaussodan yhteydessä saaduista kokemuksista otettiin kuitenkin oppia ja talvisotaan osallistuneiden ruotsalaisten vapaaehtoisten palvelussopimusasiat hoidettiin huomattavasti paremmin ja sotilaat olivat paremmin informoituja tulevasta toimintaympäristöstä.²⁷²

Siihen kysymykseen, missä määrin vapaussodassa saatuja kokemuksia ja oppeja hyödynnettiin Ruotsissa, ei ole ollut mahdollista vastata syvällisesti käytetyn lähdeaineiston pohjalta. Ruotsalaisten upseerien saamia kokemuksia hyödynnettiin kuitenkin jonkin verran, muun muassa luennoimalla aiheesta Ruotsin sotakorkeakoulus-

²⁷⁰ Sotilasasiamiehen raportit, N:o 37/1918, 14.5.1918, n:o A13/1918, 20.5.1918 ja n:o A28/1918, 16.6.1928, Serie EIA/Vol 1, KrA ja Lagerlöfin henkilökohtaiset kirjeet ulkomaosaston päällikölle N:o 5, 14.5.1918 ja N:o 6, 26.5.1918, Serie EIA/Vol 1, KrA sekä Kemppi (2006), s. 68. Ruotsalaisten tekemän sopimuksen mukaan palveluksen oli määrä päättyä 31.7.1918, mutta Mannerheim olisi halunnut jatkaa sopimusta toistaiseksi.

²⁷¹ Sotilasasiamiehen raportit, N:o 37/1918, 14.5.1918, N:o A13/1918, 20.5.1918 ja N:o A28/1918, 16.6.1928, Serie EIA/Vol 1, KrA ja Lagerlöfin henkilökohtaiset kirjeet ulkomaosaston päällikölle N:o 5, 14.5.1918 ja N:o 6, 26.5.1918, Serie EIA/Vol 1, KrA.

²⁷² Osalle vapaussodassa haavoittuneista ruotsalaisista maksettiin Suomen valtion varoista korvaus sodan aiheuttamasta vammasta tai kaatuneen omaisille elatustuki. Eduskunta teki päätöksen korvauksien maksamista koskevasta laista 4.9.1922. Korvauksien maksamiseen liittyviä ongelmia oli Ruotsalaisessa prikaatissa palvelleilla eri tavalla tehtyjen sopimuksien ja vakuutusten johdosta. Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen asiakirja N:o 105/1923, 9.4.1923, GS/UA, Serie EIA/vol 11, KrA; Suomen sotilasasiamiehen asiakirja puolustusministerille D N:o 29/1929, 25.2.1929, SArk-1408/15, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje professori Jägerskiöldille, 14.9.1931, SArk-1621/6, KA ja Suomen sotilasasiamiehen asiakirja puolustusministeriöön D n:o 84/1934, 19.4.1934, SArk-1621/9, KA; Ulkomaalaisia vapaaehtoisia koskeva ohjeistus, ulkoasiainministeriön kiertokirje ulkomaanedustukselle N:o 6, salainen, 22.1.1940, PM/ULK.1, T-19932/21, KA; Wadner (1928), s. 16–17 ja Suomen vapaussota, osa IV, s. 146.

sa.²⁷³ Ainakin osa ruotsalaisista upseereista piti osallistumista vapaussotaan ja palvelusta valkoisessa armeijassa sekä johtamistaidon kehittymisen että sotataidon kannalta hyödyllisenä.

Palvelus valkoisen armeijan Päämajassa oli Peyronin mukaan hyödyllinen kokemus erityisesti esikuntapalveluksesta ja esikunnan toiminnasta saatujen kokemusten takia. Vaikka esikuntapalvelusta ja toimintaa esikunnan eri tehtävissä oli Ruotsissa harjoiteltu eri kenttäharjoituksissa (fältövningar) ja kenttäpalvelusharjoituksissa (fältjänstövningar) eikä varsinaisia yllätyksiä tullut, saadut kokemukset ja havainnot esikunnan työskentelyajoista, sisäisestä työnjaosta, raporttien ja tiedotusten merkittävyydestä sekä tiedon hallinnasta olivat hyödyllisiä. Operaatioiden suunnittelusta, toteutuksesta ja johtamisesta saadut käytännön kokemukset, esimerkiksi kitkan vaikutuksesta ja suunnitelmien jatkuvista muutostarpeista, syvensivät ja täydensivät aiemmin sotakouluissa ja harjoituksissa saatuja oppeja.²⁷⁴

Myös Douglas piti vapaussotaa hyödyllisenä kokemuksena. Hän arvioi kirjasaan vapaussodan olleen sotatoimi, joka ruotsalaisten olisi hyvä tuntee laajemminkin. Douglasin mukaan puhtaasti operatiivisesta näkökulmasta vapaussota tarjosi paljon sellaista, jota kannattaisi käyttää hyväkseen. Vaikka vapaussota oli pienten joukkojen sotaa, Douglas arvioi sen olevan sodankäynnin ja sotataidon tutkimisen kannalta hyödyllinen tutkimuskohde.²⁷⁵

Vapaussodasta julkaistujen kirjojen lisäksi sodasta kirjoitettiin myös muutamia kirjoituksia ruotsalaisissa sotilaslehdissä. Esimerkiksi ruotsalaisessa sotilasaikakauslehdessä (Svensk Militär Tidskrift) vuodelta 1926 on pitkä artikkeli Suomen vapaussodasta ja siitä saatavista opeista. Kirjoituksen mukaan tärkeimpinä oppeina pidettiin muun muassa seuraavia asioita: 1) improvisoitujen joukkojen taistelukestävyys on vähäinen ja taistelukyvyyn palauttaminen vaatii runsaasti aikaa, 2) joukkojen joutuessa voimakkaan tulituksen kohteeksi niissä syntyy helposti paniikkia puutteellisen koulutuksen ja kokemattomuuden takia, 3) johtajien merkitys korostuu improvisoiduissa joukoissa ja siitä syystä raskaat johtajatappiot lamaannuttavat joukon nopeasti, 4) improvisoiduilla joukoilla on huono kyky ja valmius liikkuvaan sodankäyntiin, minkä takia ne ovat sitoutuneita tiestöön ja alttiita sivustahyökkäyksille.²⁷⁶

Kirjoituksessa korostettiin, että Suomen vapaussodassa käytettiin pääosin improvisoituja joukkoja, jotka olivat nopeasti perustettuja ja pikakoulutettuja. Kirjoituksessa todettiin myös, että vuoden 1925 puolustus päätösten seurauksesta tapahtuvien supistusten myötä Ruotsissakin jouduttaisiin mahdollisessa sotatilanteessa käyttämään improvisoituja joukkoja. Lisäksi Suomen vapaussodasta saatavilla opeilla ja kokemuksilla todettiin olevan hyötyä taktiikan ja johtamisen opetuksessa sekä käytännön esimerkkien antamisessa.²⁷⁷ Kirjoituksessa esille nostetuilla teemoilla on sel-

²⁷³ Douglas (1928), s. VIII ja Douglasin kirje Ignatiukselle 23.9.1918, kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelma, kirjeenvaihtoa 1889–1941, Pk-1228/2 (tutkimuslupa), KA.

²⁷⁴ Peyron (1965), s. 27–28, 33–38.

²⁷⁵ Douglas (1928), s. VIII ja Douglasin kirje Ignatiukselle 23.9.1918, kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelma, kirjeenvaihtoa 1889–1941, Pk-1228/2 (tutkimuslupa), KA.

²⁷⁶ Artikkel ”Operationerna kring Tammerfors 1918”, s. 422–426, Svensk Militär Tidskrift (SMT) 1926.

²⁷⁷ Artikkel ”Operationerna kring Tammerfors 1918”, s. 422, 428–426, Svensk Militär Tidskrift (SMT) 1926.

keä liityntäpinta ruotsalaisten 1920-luvun sotataitoon ja Ruotsin puolustuslaitoksen uudelleenorganisointiin sekä niistä käytyyn keskusteluun.

Moni vapaussodassa tärkeässä tehtävässä toiminut ruotsalainen upseeri, Ehrensvärd, Douglas, Peyron, Rappe ja Törngren, toimi myöhemmin merkittävässä tehtävässä Ruotsin armeijassa ja ylennettiin kenraalikuntaan. Talvisodan syttyessä muutama heistä toimi Suomen kannalta keskeisessä tehtävässä. Muun muassa kenraaliluutnantti Linder toimi Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon (Svenska Frivilligkåren) komentajana ja everstiluutnantti Ehrensvärd esikuntapäällikkönä, kenraalimajuri Rappe toimi Ruotsin puolustuseseikunnan virkaatekevänä päällikkönä ja kenraalimajuri Douglas Pohjois-Ruotsiin keskitettyjen joukkojen esikuntapäällikkönä.

Ruotsalaisilla vapaaehtoisilla oli tärkeä rooli ruotsalaisvaikutuksen välittäjinä valkoisen armeijan toiminnan ja sotataidon kehittämisessä. Avaintehtävissä toimineet upseerit ja asiantuntijat olivat tärkeitä vaikutuskanavia vaikutuksen välittymisessä. Ruotsalaisten vaikutus ja sen tulokset näkyivät konkreettisesti monissa asioissa sotapotentiaalin luomisesta sen käyttöön. Lisäksi vaikutus kohdistui molemmille sotataidon perinteisen määritelmän mukaisille tasoille. Välitön vaikutus suomalaiseen sotataitoon jäi kuitenkin lyhyeksi suhteiden huonontumisen ja saksalaissuuntauksen takia.

Yksi tärkeimpiä pysyviä tuloksia ruotsalaisten vapaaehtoisten osallistumisesta vapaussotaan oli sodan aikana syntyneet henkilökohtaiset suhteet. Vapaussodan aikana syntyneillä henkilökohtaisilla sosiaalisilla suhteilla ja verkostoilla oli huomattava merkitys myöhempään sotilaallisen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen, erityisesti edellä mainittujen ruotsalaisten upseerien ja suomalaisten välillä. Toinen tärkeä myöhempään yhteistyöhön ja vaikutteiden hakemiseen liittyvä tulos oli arvostuksen lisääntyminen ruotsalaisen upseerikoulutuksen tuottamasta osaamisesta.

2.3. Ruotsalainen sotataito 1920-luvulla – dilemma teoreettisen osaamisen ja käytännön suorituskyvyn välillä

2.3.1. Kerätyt sotakokemukset muokataan ruotsalaiseksi sotataidoksi

Ruotsalaiset keräsivät ja kokosivat järjestelmällisesti ja laaja-alaisesti ensimmäisen maailmasodan sotakokemuksia ja oppeja monista eri maista, erityisesti Ranskasta ja Saksasta. Ruotsalaiset tekivät vuosina 1919–1924 useita pidempiaikaisia opinto- ja ulkomaanmatkoja eri maihin. Ruotsalaisten poikkeuksellisen laaja-alaiseen ja järjestelmälliseen kokemusten ja oppien hakemiseen kiinnitti huomiota myös Suomen sotilasasiamies.²⁷⁸

VUOSI	Ranska	Italia	Englanti	Tanska	Belgia	Norja	Saksa	Alankomaat	Sveitsi	Itävalta	Espanja	Puola	USA	Suomi	Yhteensä
1919	8	0	1	1	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	14
1920	12	4	3	3	4	5	1	2	2	0	1	0	1	0	38
1921	11	4	3	2	5	1	1	2	1	0	0	1	1	1	33
1922	13	6	2	3	2	1	2	2	0	1	1	0	0	0	33
1923	5	1	5	3	2	1	3	0	0	1	1	1	0	0	23
1924	12	1	2	2	0	0	1	2	2	1	0	0	1	4	28
Yht.	61	16	16	14	13	11	9	8	5	3	3	2	3	5	169

Taulukko 7. Ruotsalaisten viralliset ulkomaankomennukset 1919–1924 (Maavoimat).²⁷⁹

Hyvä esimerkki ruotsalaisten järjestelmällisen sotakokemusten hankinnan ja analysoinnin tuloksista on Ruotsin yleisesikunnan sotahistoriallisen osaston (Generals-tabens krigshistoriska avdelning) johdolla laadittu perusteellinen ja analyttinen selvitys maavoimien organisaatioiden ja taktiikan kehityksestä ensimmäisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Raportista selviää, että oppeja ja kokemuksia kerättiin varsin laajasti ja eri suunnista muun muassa Saksasta, Ranskasta, Itävalta-Unkarista, Italiasta, Venäjältä ja Romaniasta. Selvityksessä tuodaan myös esiin se, että kokemuksia ja oppeja haettiin eri maista, vaikka ne pääosin oli kerätty länsirintamalta. Selvitys perustui eri maista saatuihin ohjesääntöihin ja sotilaskirjallisuuteen sekä painamattomiin lähteisiin. Selvityksen lähdeluettelo on varsin laaja ja kattava ja siinä on mainittu yhteensä 97 eri lähdettä, joista valtaosa oli saksalaisia tai ranskalaisia. Lähdeluettelossa on yhteensä 39 saksalaista ja 28 ranskalaista teosta.²⁸⁰ Selvitys antaa varsin

²⁷⁸ Suomen sotilasasiamiehen asiakirja D 9/25.Sal., 12.2.1925, s. 6–7, SArk-1399/14, KA.

²⁷⁹ Samling av författningar, kungliga brev, general order m.m. rörande lantförsvaret 1919–1921 ja Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1922–1924.

²⁸⁰ Erfarenheter beträffande härorganisationernas utveckling under och efter världskriget, Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar år 1924, Bihäfte 2, Stockholm 1925. Selvitys on erittäin perusteellinen analyysi maavoimien pääasialajien organisaatioiden kehityksestä ja niihin vaikuttaneista tekijöistä ensimmäisen maailmansodan aikana. Selvitys sisältää yhteensä 154 sivua ja 29 liitettä. Lähteeseen viitataan jatkossa käyttämällä siitä lyhennettyä muotoa KrigVAH/1924/Bi2. Katso tarkemmin KrigVAH/1924/Bi2, s. 3–4. Selvityk-

selkeän kuvan ruotsalaisen sotataidon perusteista ja keskeisistä kysymyksistä aikalaisnäkökulmasta.

Sotahistoriallisen osaston kokoamassa selvityksessä analysoitiin ensimmäisen maailmansodan vaikutuksesta tapahtunutta kehitystä lähinnä eri taisteluvälineiden ja organisaatioiden kehityksen näkökulmasta. Taktiikkaan liittyviä kysymyksiä käsiteltiin vain niiltä osin, kun niillä nähtiin olleen vaikutusta organisaatiokehitykseen. Selvityksessä keskitytään analysoimaan jalkaväen, ratsuväen, tykistön, panssariaseen ja ilmavoimien kehitystä. Selvityksen lopussa on erinomainen kooste tärkeimmistä johtopäätöksistä ja niiden soveltamismahdollisuuksista Ruotsin olosuhteissa.²⁸¹

Selvityksen kokoamis- ja laatimisvaiheen kanssa samaan aikaan työskenteli vuoden 1919 puolustuskomitea, jonka yhtenä päätavoitteena oli vähentää puolustusmenoja. Ruotsin yleisesikunnan julkaisemalla selvityksellä näyttäisi olleen myös sisä- ja puolustuspoliittisia tavoitteita, sillä erityisesti selvityksen lopussa perustellaan monipuolisesti, miksi joukkojen määrää ei saisi vähentää ja koulutusaikoja lyhentää sekä mitä seurauksia puolustuslaitoksen alasajosta voi pitkällä aikavälillä seurata.²⁸²

Ensimmäisen maailmansodan alkuvaiheessa korostettiin liikesotaa ja joukkojen kykyä liikkua nopeasti. Tuli nähtiin vain välineenä mahdollistaa liike. Yhtenäisen aseistuksen, yksinkertaisten taistelutapojen ja hyvän koulutuksen nähtiin edistävän mahdollisuuksia liikuntasotaan. Operaatioille oli tyypillistä pyrkimys päästä määrätietoisilla taktisilla ratkaisuilla nopeasti strategiseen vaikutukseen. Pian sodan alun jälkeen kuitenkin selvisi, että nopeaan ratkaisuun ei päästäkään. Suurimpina syinä olivat jalkaväen ja tykistön puutteellinen yhteistoiminta sekä riittämätön kyky täydentää henkilöstöä ja ampumatarvikkeita. Asemasotavaiheessa sodan luonne muuttui kokonaan. Rintamalinjat pidentyivät ja ryhmitys levisi. Materiaali sai yhä suurempaa merkitystä elävän voiman sijaan, ja tulen merkitys kasvoi liikkeen kustannuksella. Aseiden tulinopeudet ja kantamat paranivat. Osapuolet alkoivat käyttää suuria määriä tykistöammuksia vaikutuksen aikaan saamiseksi.²⁸³

Järjestelmällisen tiedonhankinnan lisäksi toinen oleellinen piirre ruotsalaisten toiminnassa oli se, että oppeja ja kokemuksia ei otettu käyttöön sellaisinaan, vaan ulkomailta saatua aineistoa ja tuloksia analysoitiin ruotsalaisista lähtökohdista. Ruotsalaiset suhtautuivatkin hyvin kriittisesti ensimmäisestä maailmansodasta saatuihin kokemuksiin ja johtopäätöksiin. Ruotsin erityisolojen, maaston ja ilmaston takia joukkojen toiminnan ja taistelujen luonteen todettiin poikkeavan merkittävästi Keski-Euroopan olosuhteista. Ruotsin pinta-alasta suuri osa oli metsää tai muutoin rikkonaista maastoa, jossa oli paljon liikkumista rajoittavia tekijöitä. Lisäksi talven nähtiin aiheuttavan erityisiä vaikeuksia joukoille ja taistelutoiminnalle. Keskeisenä johtopäätöksenä oli, että erityisolojen vuoksi Keski-Euroopasta saatuja kokemuksia ei

---

sessä todetaan, että itärintaman taisteluista saatavien kokemusten ja oppien analysointiin ei ollut perusteita lähdeaineiston epäluotettavuuden ja vähäisen määrän takia.

²⁸¹ KrigVAH/1924/Bi2, s. 3, 133–154.

²⁸² Vertaa KrigVAH/1924/Bi2, s. 154.

²⁸³ KrigVAH/1924/Bi2, s. 3, 134–135 ja Taktik I/K.H.S. 1923–1924, s. 2–4, KHS/Undervisning, Serie F/vol 5, KrA.

voitu sellaisinaan soveltaa Ruotsissa, ja vaatimukset joukoille olivat muutoinkin korkeammat kuin Keski-Euroopan armeijoille.²⁸⁴

Ruotsalaiset arvioivat, että asemasota sellaisena kuin se ilmeni ensimmäisessä maailmansodassa, ei ollut mahdollinen Ruotsissa. Esimerkiksi hyökkäys Ruotsin koillisosiin rajan yli voitiin torjua jokilinjoihin ja linnoitettuihin asemiin perustuvalla puolustustaistelulla. Pohjois-Ruotsin (Övre Norrland) maasto ja tiestön vähäisyys sitoisi mahdollisen hyökkääjän tiestöön, ja länsirintaman kaltaisten aukottomien rintamalinjojen muodostuminen ei ollut mahdollista. Puolustajan liikkuville operaatioille nähtiin jäävän aina tilaa ja mahdollisuuksia.²⁸⁵

Toinen keskeinen kysymys, johon sotahistoriallisen osaston kokoamassa selvityksessä erityisesti kiinnitettiin huomiota sodankuvan ja Ruotsin olosuhteisiin soveltuvan taktiikan lisäksi, koski osaamista ja koulutusta. Selvityksessä tuodaan esiin, että ennen ensimmäistä maailmasotaa koulutus ja sen järjestelyt oli helpompaa järjestää yhtenäisen ja vähemmän eri variaatioita sisältävän aseistuksen sekä yksinkertaisten taistelutapojen avulla. Sodan aikana käyttöön otetut uudet aseet, muun muassa konekivääri, kranaatinheitin ja käsikranaatti, lisäsivät erikoiskoulutuksen määrää ja vaikeuttivat koulutuksen ja harjoitusten järjestelyjä. Yksiköiden muuttuneet kokoonpanot ja eri taistelutavat myös vaikeuttivat ja monimutkaistivat koulutusta ja sen järjestelyjä. Ennen ensimmäistä maailmansotaa taistelujen peruselementtinä (eldenhet) oli joukkue. Maailmansodan aikana ryhmästä muodostui peruselementti. Ryhmien erikoistuminen ja tehtävien monipuolistuminen muuttivat osaamisvaatimuksia ja lisäsi tarvetta itsenäiseen toimintaan. Erityisen tärkeänä nähtiin eri tasojen johtajien koulutus. Koulutuksen luonne muuttui aiempaa henkilökohtaisemmaksi.²⁸⁶

Myös rauhan aikana tehdyt puutteelliset valmistelut osoittautuivat yhdeksi merkittäväksi haasteeksi sodan pitkittyessä ja muuttuessa asemasodaksi. Sodan alussa taisteluihin käytettiin parhaiten varustettuja ja koulutettuja joukkoja. Monessa maassa oli varauduttu vain lyhyeen sotaan. Sodan pitkittyessä ja tappioiden kasvaessa tuli suuri tarve henkilö- ja materiaalitäydennyksille. Erityisesti osaavista ja koulutetuista johtajista tuli suuri puute. Monessa maassa ei kuitenkaan ollut koulutettu koko asevelvollisten ikäluokkaa eikä varauduttu täydennysjoukkojen varustamiseen. Sodan pitkittyessä pakollisten täydennysten saamiseksi oli panostettava määrään laadun kustannuksella.²⁸⁷ Ruotsalaiset kiinnittivät paljon huomiota koulutuksen merkittävyyteen ja siitä tehtyihin johtopäätöksiin. Asian tärkeydestä huolimatta asevelvollisten koulutusjärjestelmää kuitenkin heikennettiin Ruotsissa vuoden 1925 puolustus päätöksen seurauksena. Ensimmäisestä maailmansodasta tehtyjen johtopäätösten ja vuoden 1925 puolustus päätöksen seurannaisvaikutusten välillä oli selkeä ristiriita.

Sen lisäksi, että ulkomailta saatuja lähteitä ja aineistoa analysoitiin ruotsalaisista lähtökohdista, eri maista saatujen lähteiden sisältöä vertailtiin myös keskenään.

---

²⁸⁴ KrigVAH/1924/Bi2, s. 146.

²⁸⁵ KrigVAH/1924/Bi2, s. 144.

²⁸⁶ KrigVAH/1924/Bi2, s. 142.

²⁸⁷ KrigVAH/1924/Bi2, s. 141. Vertaa esimerkiksi Jouko, Petteri: Mustavalkoisten kuvien miehet. Ranskalaisen strategian ja taktiikan kehityspiirteitä, teoksessa Tynkkynen Vesa (toim.): *Tuleva sota. Ennustamisen sietämätön vaikeus*, Keuruu 2017, s. 57.

Ruotsalaiset toteavat esimerkiksi vuosina 1921–1923 ilmestyneistä ranskalaisesta kenttäohjesäännöstä *Instruction provisoire sur l'emploi tactique des grandes unités* (G.U.) ja saksalaisesta kenttäohjesäännöstä *Führung und Gefecht der verbundenen Waffen* (F.u.G. I ja II), että ne ovat pääosin sisällöllisesti samanlaisia. Ruotsalaisten ohjesäännöistä tekemässä analyysissä korostetaan, että saksalaiset pitivät hyökkäystä ainoana ratkaisevana sotatoimena. Ranskalaisten käsitysten todettiin vaihtelevan molempien taistelulajien välillä, eikä edellä esitetyssä ranskalaisessa kenttäohjesäännössä asiaan oteta lopullisesti kantaa.²⁸⁸ Molemmat edellä esitetyt kenttäohjesäännöt olivat tärkeitä opetuksessa käytettyjä lähteitä, sillä kumpakin käytettiin Ruotsin ja Suomen Sotakorkeakoulun taktiikanopetuksessa ja niihin viitattiin monta kertaa opetuksessa käytetyssä luentomateriaalissa.

Ulkomailta kerättyjä oppeja ja kokemuksia sekä niistä tehtyjä johtopäätöksiä haluttiin siirtää mahdollisimman nopeasti myös koulutukseen. Ruotsissa julkaistiin 1920-luvun alussa kaksi kenttäohjesääntöä täydentävää ohjesääntöä. Vuonna 1922 julkaistun ohjesäännön *Studier i högre truppföring* tarkoitus oli täydentää kenttäohjesäännössä esitettyjä periaatteita käytännön esimerkein. Ohjesäännön esimerkissä käsitellään armeijaosaston (arméfördelning)²⁸⁹ taistelua. Vuonna 1923 julkaistu *Utkast till reglemente för den högre truppföringen under strid* sisältää myös ylemmän tason sotataidollisia perusteita ja toimintaperiaatteita. Ohjesäännössä tuodaan esiin myös eri taistelulajit: hyökkäys, puolustus ja viivytyt. Ohjesäännön yhtenä tärkeimpänä tarkoituksena lienee ollut päivittää ylemmän tason perusteita ja toimintaperiaatteita ensimmäisestä maailmasodasta saatujen kokemusten ja oppien sekä ulkomailta saatujen ohjesääntöjen mukaisiksi.²⁹⁰

Ensimmäisestä maailmasodasta saatujen kokemusten ja oppien pohjalta tehdyt johtopäätökset ja johtopäätösten soveltaminen ruotsalaisiin olosuhteisiin näkyivät ohjesäännöissä pääsääntöisesti kuitenkin vasta 1920-luvun loppupuolella. Ohjesääntötyön hitaudesta johtui, että ruotsalaiset halusivat siirtää ensimmäisestä maailmasodasta saadut kokemukset ja niiden pohjalta luodut ruotsalaisen sotataidon periaatteet ja ajatukset mahdollisimman nopeasti upseerien koulutukseen. Ensimmäisestä maailmansodasta saadut kokemukset ja opit näkyvät selkeästi muun muassa Ruotsin sotakorkeakoulun (Kungliga Krigshögskolan, K.H.S.) opintovuosina 1923–1924 ja 1925–1926 taktiikan luentomateriaalissa. Luentomateriaalin oli koostanut Ruotsin sotakorkeakoulun taktiikanopettaja, majuri Achates Ernst Wilhelm af Klercker.²⁹¹

²⁸⁸ Artikkelin *Nya franska och tyska fältjänsreglementen*, s. 171–173, Svensk Militär Tidskrift (SMT), 1922. Artikkelin oli kirjoittanut nimimerkki N-n.

²⁸⁹ Armeijaosasto (arméfördelning) on ylin Ruotsin maavoimien joukkoyksikkö/perusyhtymä (vastaa suomalaisten divisioonaa). Armeijaosastoon kuuluu muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta neljä jalkaväkirykmenttiä, yksi ratsuväkirykmentti, yksi tykistörykmentti ja yksi huollon joukko-osasto sekä sodan aikana pioneeri-joukkoja. Yhtymä on tarkoitettu itsenäiseen toimintaan. Nordisk Familjebok, Konversionlexikon och Realencyklopedi, Band 2, Stockholm 1904, s. 7.

²⁹⁰ *Studier i högre truppföring*, 1922 ja *Utkast till reglemente för den högre truppföringen under strid*, 1923. Ohjesäännön ”Utkast till reglemente för den högre truppföringen under strid” sisältö noudattelee Ruotsin sotakorkeakoulun vuoden 1924 taktiikan luentomateriaalissa esitettyjä periaatteita ja ajatuksia.

²⁹¹ Majuri (myöhemmin kenraalimajuri Ruotsin armeijassa) af Klercker, Achates Ernst Wilhelm, (1881–1955), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1902, Ruotsin sotakorkeakoulu 1909–1911, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1912–1915, taktiikan 2. opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa, 1917–1918, taktiikan opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1923–1926, Ruotsin yleisesikunnan ulkomaanosaston päällikkö 1926–1930, useita

Ruotsalaiset korostivat sotataidossaan sotaliikkeiden (manöver) ja teknisen kehityksen tarjoamia mahdollisuuksia tasoittaa voimasuhteita. Alivoimaisen nähtiin voivan taitavilla operaatioilla ja sotaliikkeellä saattaa ylivoimainen epäedulliseen tilanteeseen, jolloin oli mahdollista tuottaa ylivoimaiselle merkittäviä ja ratkaisevia tappioita. Ratkaisevien tai merkittävien tappioiden tuottaminen edellytti operaatioiden kohdistamista niitä vastustajan osia vastaan, jotka oli mahdollista lyödä. Tavoitteena oli, että ratkaisevien tai merkittävien tappioiden tuottaminen heikentää ylivoimaisen voimia niin, että hän joutuu luopumaan alkuperäisistä tavoitteistaan. Ruotsalaisten näkemyksillä oli tässä suhteessa paljon yhtäläisyyksiä suomalaisten näkemysten kanssa.²⁹²

Ruotsalaisten sotataidon periaatteet perustuivat siihen, että Ruotsin sotilaspoliittisen tilanteen ja käytössä olevien resurssien takia useimmissa arvioituissa uhkamalleissa (krigsfall) ja vaihtoehtoisissa tilanteissa sotatoimilla oli päästävä nopeasti ratkaisevaan lopputulokseen. Johtopäätöksenä oli, että ratkaisevaa tulosta ei voida saavuttaa asemasodalla. Vaikka ruotsalaiset korostivat liikkuvaa sodankäyntiä, niin sen lisäksi kuitenkin valmistauduttiin käymään myös puolustustaistelua hyvin linnoitetuista asemista puolustuksen kannalta keskeisillä alueilla, Koillis-Ruotsissa ja rannikolla.²⁹³

Ruotsin 1920-luvun alun taloudellinen kehitys oli johtanut siihen, että kaikki ne alueet, joihin vihamielinen invaasio oli mahdollista toteuttaa, olivat Ruotsin kannalta elintärkeitä muutamia Norrlannin alueita lukuun ottamatta. Suurimpana uhkakuvana nähtiin maihinnousu jollain Ruotsin rannikkoalueella. Maihinnousun alkuvaiheen torjuntaan liittyen myös lyhytaikaista asemasotavaihetta pidettiin mahdollisena ja tarkoituksenmukaisena vihollisen pysäyttämiseksi ja lisävoimien tulon estämiseksi. Lyhyttä asemasotavaihetta perusteltiin sillä, että mikäli maihin noussut vihollinen saisi vallatuksi riittävästi maa-alueita, se kykenisi operoimaan laaja-alaisesti ja torjumaan ruotsalaisten vastahyökkäykset.²⁹⁴

Ruotsalaisten sotavoimien käytön lähtökohtana oli, että koko maata oli pystytävä puolustamaan. Periaate puolustaa koko maata synnytti kuitenkin resurssiongelman, sillä Ruotsi on iso maa ja sillä on pitkät rajat puolustettavanaan, mutta väkiluku on pieni. Resurssiongelmasta seurasi kaksi merkittävää haastetta joukkojen käytölle. Ensinnäkin rajallisen kantahenkilökuntamäärän ja puutteellisen koulutuksen takia täydennysjoukkoja (ersättningsstrupper) nähtiin voitavan käyttää vain puolustustaisteluihin hyvin linnoitetuista asemista tai puolustettaessa erityisen suotuisaa maastoa.²⁹⁵

---

erilaisia opettajatehtäviä, osallistunut useisiin kenttä- ja kenttäpalvelusharjoituksiin. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1940, KrA; Tjänstemeddelanden rörande landförsvaret 1920–1930, KrA ja Ruotsin sotakorkeakoulun taktikan luentomateriaali (Föreläsningar i taktik), Taktik I, II, III och IV/K.H.S./1923–1924 ja 1925–1926, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 4–11, KrA.

²⁹² Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 1–3, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Utkast till Reglemente för den högre truppföringen under strid (Utkast R.H.T.), 1923, s. 3. Vertaa esimerkiksi Tynkkynen (1996), s. 90 ja Puolustusrevisionin mietintö 1926, osat I–II, s. 23–29, 34–39, 58–61.

²⁹³ KrigVAH/1924/Bi2, s. 143–145.

²⁹⁴ KrigVAH/1924/Bi2, s. 144–145.

²⁹⁵ KrigVAH/1924/Bi2, s. 151–152.

Toinen resurssiongelmasta aiheutuva haaste koski paremmin koulutettujen ja varustettujen operatiivisten joukkojen (linje- och reservfördelningar) käyttöä. Operatiivisten joukkojen käyttöön liittyvän haasteen taustalla vaikutti ruotsalaisten näkemykset sodan alkuvaiheessa vallitsevasta sotilaspoliittisesta tilanteesta ja asetelmasta. Ruotsalaisten näkemyksenä oli, että joutuessaan sotaan yhtä naapuriaan vastaan kaikkia resursseja ei voitaisi käyttää kootusti heti, vaan oli tarpeellista jakaa joukot ja pitää osaa joukoista valmiudessa muita mahdollisia aggressioita vastaan. Operatiivisten joukkojen vähäisen määrän ja usean puolustettavan alueen takia joukot piti ryhmittää niin, että ne kykenivät suojaamaan tai valmistautumaan suojamaan useampaa aluetta samalta ryhmitysalueelta. Operatiivisia joukkoja nähtiin lähtökohtaisesti käytettävän niin, että joukko taistelee ensin yhdellä taistelualueella ja se siirretään sen jälkeen toiselle alueelle uuteen operaatioon ja uusiin taisteluihin.²⁹⁶

Suomalaisten 1920-luvun näkemykset sodankuvasta ja pienen maan sotavoimia koskevista vaatimuksista olivat pääosin yhtenevät ruotsalaisten tekemien johtopäätösten kanssa. Yhtäläisyydet tulevat hyvin esille esimerkiksi verrattaessa ruotsalaisten edellä esitettyjä keskeisiä periaatteita vuonna 1926 allekirjoitetussa puolustusrevisionin mietinnössä esitettyihin johtopäätöksiin ja esityksiin. Myös Suomessa haluttiin välttää asemasotaan perustuvaa kulutussotaa, sillä Suomella ei nähty olevan pitkäaikaisen puolustussodan edellyttämiä materiaali- ja henkilöresursseja. Liikkuvien sota-toimien tarpeellisuus nähtiin olevan keskeinen vaatimus ja edellytys myös Suomessa. Hyökkäystaistelu nähtiin Suomessa ainoaksi mahdolliseksi menettelytavaksi saada aikaan suotuisa käänne ja lopputulos. Hyökkäystaistelun tärkeys korostuikin suomalaisten puolustussuunnitelmissa sekä joukkojen varustamisessa ja kouluttamisessa. Puolustustaistelu nähtiin kuitenkin myös Suomessa yhtenä vaihtoehtona. Puolustustaistelua pidettiin tärkeänä erityisesti sotatoimien alkuvaiheessa. Puolustustaistelun tavoitteena oli vihollisen pysäyttäminen ennen sen lyömistä pääjoukkojen vastahyökkäyksellä.²⁹⁷

2.3.2. Aselajit ja niiden merkitys

Ruotsin yleisesikunnassa laaditussa selvityksessä analysoidaan monipuolisesti myös pääaselajeissa tapahtunutta kehitystä ja niiden roolien muutosta syineen. Jalkaväen osalta oleellisia muutoksia olivat elävän voiman merkityksen väheneminen ja taistelutapojen monimutkaistuminen. Jalkaväen tulivoiman huomattava lisääntyminen sekä tarve joukkojen määrän lisäämiseen johtivat taistelevien osien vahvuuksien pienenemiseen. Jalkaväkijoukkojen tärkeimmäksi omaksi tulitukiasseeksi tuli konekivääri. Toinen merkittävä syy jalkaväkijoukkojen vahvuuksien pienenemiseen oli asemasodan luonne sekä rintamalinjojen huomattava laajeneminen.²⁹⁸

²⁹⁶ KrigVAH/1924/Bi2, s. 151–152.

²⁹⁷ Tynkkynen (1996), s. 54–55, 90; Puolustusrevisionin mietintö 1926, osat I–II, s. 73–82 ja Arimo, R.: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939, osa III*, Helsinki 1987, s. 282–286, 297–298.

²⁹⁸ KrigVAH/1924/Bi2, s. 136–137 ja Taktik II (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. 44–48, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA.

Ruotsissa jalkaväkeä pidettiin tärkeimpänä aselajina ja taistelukentän pääelementtinä. Teknisestä kehityksestä huolimatta jalkaväen nähtiin olevan ainoa aselaji, joka kaikissa tilanteissa ja olosuhteissa kykeni puolustamaan ja hyökkäämään. Jalkaväen taistelukyky perustui kolmen tekijään, liikkeeseen, tuleen ja suojaan. Suoja perustui kaivautumiseen. Ruotsalaiset korostivat omassa analyysissään, että poiketen Keski-Euroopan olosuhteista joukon iskuvoimaa (stötkraft) ei voida sivuuttaa tulivoiman (eldförmåga) kustannuksella. Suomalaisten näkemys jalkaväen merkityksestä oli yhtenevä ruotsalaisten käsitysten kanssa ja myös Suomessa tärkeimpinä aselajeina pidettiin jalkaväkeä ja tykistöä.²⁹⁹

Ensimmäisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen useimpien maiden, muun muassa Ranskan, Italian, Puolan, Venäjän ja Suomen jalkaväkijoukkojen organisaatio oli kolmijakoinen. Sotien aikana kolmijako ei johtunut niinkään taktisista syistä, vaan pakosta saada riittävästi joukkoja tyydyttämään pitkien rintamalinjojen ja leveiden ryhmitysten edellyttämiä tarpeita. Monien maiden armeijoissa divisioonat yleensä sisälsivät kolme jalkaväkirykmenttiä ja yhden tykistörykmentin. Jalkaväkirykmentteihin kuului kolme jalkaväkipataljoonaa ja usein myös yksi konekiväärikomppania. Jalkaväkipataljoonien kokoonpanoihin kuului pääosin kolme komppaniaa ja yksi konekiväärikomppania.³⁰⁰

Poiketen monien muiden maiden maavoimien vahvuuksista Ruotsissa operatiivisen perusyhtymän, armeijaosaston vahvuutta ei pienennetty. Maasto-olosuhteista ja tehtävien monipuolisuuden vuoksi armeijaosastoon (arméfördelning) kuului edelleen neljä jalkaväkirykmenttiä. Kussakin rykmentissä oli kolme pataljoonaa, joissa kussakin oli neljä kiväärikomppaniaa. Kolmijakoon siirtyminen oli palvellut asemasotaa, mutta se ei soveltunut ruotsalaisten valitsemaan liikkuvaan sodankäyntiin. Kolmijaon todettiin rajoittavan armeijaosaston operointimahdollisuuksia ja tekevän ryhmityksistä jäykkiä. Kolmijako vähensi myös mahdollisuuksia toteuttaa erilaisia tiedustelu-, valvonta-, suojaus- ja reservitehtäviä.³⁰¹

Jalkaväkiomppanioiden vahvuus pieneni sotia edeltävästä 250 miehestä noin 200 mieheen. Sen sijaan viesti-, yhteys- ja huoltotoimintaan tarvittavien henkilöiden määrä kasvoi. Komppaniaan kuului useimmissa maissa kolme joukkuetta. Poikkeuksen muodostivat Ranska ja Ruotsi, jotka noudattivat komppanian sisällä nelijakoa. Ruotsissa jalkaväkijoukkojen vahvuudet vuodesta 1928 alkaen olivat rykmentissä 3 800 miestä, pataljoonassa 1 175 miestä ja kiväärikomppaniassa 230 miestä.³⁰²

Tärkein syy ruotsalaisten jalkaväkijoukkojen kokoonpanojen erilaisuuteen muihin maihin verrattuna olivat erityisolot. Peitteisessä ja rikkonaisessa maastossa

²⁹⁹ Katso esimerkiksi KrigVAH/1924/Bi2, s. 146; Taktik I/K.H.S./1923–1924, s. 4–6, 17–21, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 5, KrA; Taktik II/K.H.S./Y.K./1935–1936, liite 1: Vertaileva katsaus ruotsalaisten jalkaväkijoukkojen vuosien 1928 ja 1935 kokoonpanojen välillä, Serie F24/Vol 24, KrA; Artikkel Till frågan angående Förslag E. R. I. och dess tillämpning, s. 23, KrigVAT/1925 ja Tynkkynen (1996), s. 64.

³⁰⁰ KrigVAH/1924/Bi2, s. 148 ja liite 25, s. 191.

³⁰¹ KrigVAH/1924/Bi2, s. 148 ja liite 25, s. 191 sekä Taktik II/K.H.S./Y.K./1935–1936, liite 1: Vertaileva katsaus ruotsalaisten jalkaväkijoukkojen vuosien 1928 ja 1935 kokoonpanojen välillä, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 24, KrA. Ruotsalainen perusyhtymä, armeijaosasto, vastaa organisaationa divisioonaa.

³⁰² KrigVAH/1924/Bi2, liite 21, s. 186.

jalkaväen merkitys nähtiin olevan suuri. Peitteisessä maastossa jalkaväkeä tarvittiin varsinaisten taistelutehtävien lisäksi myös tiedustelu- ja valvontatehtävissä. Ruotsalaiset pitivät jalkaväkikomppanian nelijakoa hyvänä ratkaisuna vastata tehtävien ja olosuhteiden asettamiin vaatimuksiin.³⁰³

Suomalaisen divisioonan kokoonpano vastasi Euroopassa yleisesti käytössä olutta kolmijakoa. Divisioonaan kuului kolme jalkaväkirykmenttiä. Kussakin rykmentissä oli kolme pataljoonaa, joissa oli kolme kiväärikomppaniaa. Suomessa tunnistettiin kolmijaosta johtuvat heikkoudet, joustamattomuus ja joukkojen riittämättömyys, mutta kokoonpanosta ja sen muuttamisesta ei kuitenkaan käyty keskustelua ennen talvisotaa. Muutostarpeet johtuivat lähinnä uusien aseiden hankinnoista ja niiden tarkoituksenmukaisesta sijoittamisesta organisaatioon.³⁰⁴

Suomessa kiivasta keskustelua 1920-luvun alkupuolella herätti ryhmän ja joukkueen kokoonpanot. Saksalaista ajatusta edusti näkemys siitä, että jalkaväen tuli ja liike yhdistyvät joukkueessa. Ranskalaisen näkemyksen mukaan tulen ja liikkeen yhdistäminen oli tehtävä jo ryhmätasolla. Useiden välivaiheiden jälkeen Suomessa päädyttiin saksalaista periaatetta noudattavaan ratkaisuun tulen ja liikkeen yhdistämisestä joukkueen tasalla. Ruotsissa sen sijaan päädyttiin ranskalaisen näkemyksen kannalle, ja Ruotsissa tulen ja liikkeen nähtiin yhdistyvän jo ryhmän tasalla.³⁰⁵

Ratsuväen merkitys ja käyttö strategiseen tiedusteluun menetti merkitystään ensimmäisen maailmansodan kuluessa lentokoneiden ja niiden käytön kehittymisen myötä. Ratsuväki nähtiin kuitenkin tarpeellisena ja sen merkitystä korostettiin taktiseen tiedusteluun ja valvonnan tehtävissä sekä isompien joukkojen reservinä. Ratsuväkirykmenttien kokoonpanot pysyivät lähes muuttumattomina, mutta yksiköiden henkilövahvuudet pienenivät. Konekiväärien määrä lisääntyi myös ratsuväkijoukoissa. Ratsuväen tehtäviä ja roolia koskevat muutokset heijastuivat myös koulutukseen. Koulutuksen tuli tuottaa ratsumiestaitojen lisäksi valmiuksia toimia myös jalkaväen tapaan jalan.³⁰⁶

Ruotsissa nähtiin ratsuväellä olevan huomattavasti selkeämpi rooli taktisen tiedustelun toteuttajana kuin Keski-Euroopan taistelukentillä. Strategista tiedustelua ei myöskään voitu jättää vain ilmavoimien tehtäväksi maasto-olojen vuoksi. Vaikka maaston vaikeakulkuisuuden todettiin vaikeuttavan liikkumista, niin sen ei kokonaan nähty estävän ratsuväen liikkeitä. Ruotsissa ratsuväellä oli useita erilaisia tehtäviä nimenomaan liikkuvissa operaatioissa. Ratsuväellä nähtiin olevan tärkeä merkitys erityisesti takaa-ajossa ja taisteltaessa vetäytymisvaiheessa useissa peräkkäisissä asemissa. Ruotsissa korostettiin itsenäisten ratsuväkiyhtymien tarvetta, sillä isoilla itsenäisillä ratsuväkijoukoilla (självständiga kavalleriet) nähtiin olevan paremmat edelly-

³⁰³ Katso esimerkiksi KrigVAH/1924/Bi2, s. 146; Taktik I/K.H.S./1923–1924, s. 4–6, 17–21, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 5, KrA; Taktik II/K.H.S./Y.K./1935–1936, liite 1: Vertaileva katsaus ruotsalaisten jalkaväkijoukkojen vuosien 1928 ja 1935 kokoonpanojen välillä, Serie F24/Vol 24, KrA; Artikkel i Till frågan angående Förslag E. R. I. och dess tillämpning, s. 23, KrigVAT/1925.

³⁰⁴ Tynkkynen (1996), s. 53.

³⁰⁵ Tynkkynen (1996), s. 36–37 ja Salwén, E. R.: Det nya infanteriexercisreglementet, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Tidskrift (KrigVAT)* 1927, s. 203.

³⁰⁶ KrigVAH/1924/Bi2, s. 137, 143 sekä Taktik III F (Kavalleriet)/K.H.S./1923–1924, s. 8–11, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 7, KrA.

tykset kuin divisioonien ratsuväestä (fördelningskavalleriet) muodostetuilla osastoilla valmistautua pidempiaikaisiin operaatioihin.³⁰⁷

Suomessa ratsuväen roolia ja merkitystä ei pidetty yhtä tärkeänä kuin Ruotsissa, vaikka ratsuväki säilyikin omana aselajina. Ratsuväellä nähtiin kuitenkin olevan oma roolinsa erityisesti aktiivisen liikkuvan sodankäynnin mahdollistajana. Ratsuväkeä oli hyödyllistä käyttää taktilliseen tiedusteluun, verhoamiseen ja takaa-ajoon. Suomessa ratsuväkeä suunniteltiin käytettävän suojajoukkotehtäviin Karjalan kannaksella. Käyttötapa noudatteli tältä osin yleiseurooppalaista ajattelua.³⁰⁸

Tykistön merkitys kasvoi ensimmäisen maailmansodan kuluessa huomattavasti. Merkityksen kasvu perustui jalkaväen lisääntyneisiin tulitukitarpeisiin hyökättäessä linnoitettuja asemia vastaan. Tykistön tehtävien lisääntyminen johti tykkien kantamisen ja ampumatarvikkeiden parannuksiin sekä kevyen että raskaan tykistön kehittymiseen. Tykistörykmenttien kokoonpanoissa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Pattereissa oli yleensä neljä tykkiä, ja tykistödivisioonien kokoonpanoon kuului kolme patteristoa. Ruotsalaisten mielestä tykistö oli jalkaväen ohella toinen tärkeä aselaji. Ruotsalaiset korostivat jalkaväen ja tykistön yhteistoimintaa.³⁰⁹

Ruotsissa tykistöllä oli seitsemän tehtävää: 1) jalkaväen suora tukeminen ja suojaaminen, 2) vihollisen taisteluvoiman ja materiaalien esteiden tuhoaminen, 3) tykistötaistelu (artilleribekämpning), 4) taistelu yhteyksiä vastaan (förbindelsebekämpning), 5) jalkaväen välitön seuraaminen, 6) taistelu panssarivaunuja vastaan (pansarvagnsbekämpning) ja 7) taistelu ilmamaaleja vastaan (luftvärnsartilleri).³¹⁰

Ruotsalaisten maasto-olojen takia tykistön käyttömahdollisuuksien todettiin vaihtelevan huomattavasti. Vain poikkeustapauksissa olosuhteiden nähtiin olevan samanlaiset kuin tykistön käytöllä länsirintamalla. Tulenkäyttömahdollisuuksien lisäksi ruotsalaiset toivat esiin sen, että maasto usein vaikeuttaa tai jopa estää välittömän yhteistoiminnan jalkaväen ja tykistön välillä. Ruotsalaiset arvioivat, että näin ollen yhteistoiminta keskittyisi vain sellaisille taistelukentän alueille, jotka ovat riittävän avoimia ja tykistön hallittavissa. Johtopäätöksenä oli, että ruotsalainen jalkaväki joutuu usein tilanteisiin, joissa sen on taisteltava vain omin välinein ilman tykistön tukea. Ruotsin maasto-olojen takia armeijaosaston tykistön (fördelningsartilleri) vahvuuden nähtiin voivan olevan pienempi kuin ensimmäisen maailmansodan kokemukset muutoin olisivat edellyttäneet. Erityistykistön osalta ilmatorjuntatykistöä pidettiin tarpeellisenä vahventaa ja kehittää ilma-aseen merkityksen kasvun takia.³¹¹

Myös Suomessa tykistöä pidettiin jalkaväen ohella tärkeimpänä aselajina. Suomessa jalkaväki edusti liikettä ja tykistö tulta. Tykistön rooli ja merkitys nähtiin Suomessa tärkeämpänä kuin Ruotsissa. Suomessa tykistön tärkeimpänä tehtävänä pidet-

³⁰⁷ KrigVAH/1924/Bi2, s. 147 ja Taktik III F (Kavalleriet)/K.H.S./1923–1924, s. 14–30, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 7, KrA.

³⁰⁸ Tynkkynen (1996), s. 368.

³⁰⁹ KrigVAH/1924/Bi2, s. 137 ja liite 24, s. 189 sekä Taktik I/luku III C (Artilleriet)/K.H.S./1923–1924, s. 33–34, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 5, KrA.

³¹⁰ Tykistön ensimmäistä ja toista tehtävää kutsutaan ruotsalaisessa sotilaskirjallisuudessa nimellä infanteribekämpning. Ruotsissa kranaatinheittimistö ei kuulunut tykistöön vaan jalkaväkeen. Taktik I/luku III C (Artilleriet)/K.H.S./1923–1924, s. 11–33, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 5, KrA.

³¹¹ KrigVAH/1924/Bi2, s. 149–150.

tiin jalkaväen tukemista ja toisena päätehtävänä vastatykistötoimintaa. Jalkaväen tukeminen suomalaisissa maasto-oloissa oli haasteellista. Tykistön ampumamenetelmien ja liikkuvan tulenjohtoon kehittämisen ansiosta jalkaväen joustavaa tukemista pidettiin kuitenkin mahdollisena maastosta riippumatta. Suomalaisen divisioonan kokoonpanoon kuului kevyt kenttätykistörykmentti, jossa oli kolme patteristoa. Lisäksi perustettiin erillisiä ylijohdon raskaita tykistöyksiköitä. Ilmatorjuntaa ei Suomessa nähty 1920-luvulla yhtä tärkeänä kuin Ruotsissa. Ilmatorjunnan määrätietoinen kehittäminen alkoi Suomessa vasta 1930-luvulla.³¹²

Ruotsin yleisesikunnassa laaditussa selvityksessä analysoitiin myös panssarivaunusta ja ilma-aseesta saatuja kokemuksia. Kummankin roolin arvioitiin kasvavan tulevaisuudessa. Panssarivaunuista todettiin, että saatujen kokemusten perusteella niillä voi olla suuri vaikutus ja merkitys, mikäli niitä käytetään kootusti. Haasteena todettiin olevan vaunujen tuottaminen ja erityisesti tappioiden korvaaminen niissä maissa, joissa ei ole omaa kapasiteettia vaunujen valmistamiseen. Ilma-aseella todettiin myös olevan kasvavaa merkitystä erityisesti sodan aikana tapahtuneen huomattavan kehityksen tarjoamien mahdollisuuksien takia.³¹³

Panssarivaunujen merkitystä ja hyötyä pidettiin Ruotsissa kuitenkin vähäisenä maaston ja puutteellisen tiestön takia. Selvityksessä tuotiin esiin, että vaunuyksikkö voisi tuoda joissakin tilanteissa tarpeellista lisävoimaa. Selvityksessä kuitenkin korostettiin, että vaunujen hankkimista ei saa tehdä muiden aselajien kustannuksella. Ilma-aseen osalta todettiin tarpeelliseksi seurata aktiivisesti sen kehittymistä ja siitä seuraavia muutoksia. Välittömiin toimenpiteisiin ryhtymistä ei kuitenkaan nähty tarpeellisenä.³¹⁴

Suomessa panssarivaunujen soveltuvuutta ja käyttömahdollisuuksia Karjalan kannaksella tutkittiin jo vuonna 1920. Tutkimukset osoittivat, että vaunujen käyttö olisi mahdollista eräillä alueilla. Suomalaisten vallitseva käsitys koko 1920-luvun kuitenkin oli, ettei panssarivaunuja voida hyödyntää peitteisen ja epätasaisen maaston takia. Suomalaisten käsitys oli yhtenevä ruotsalaisten näkemyksien kanssa. Kuten Ruotsissakin panssarivaunu nähtiin vain yhtenä jalkaväen taistelua tukevana aseena. Suomessa päädyttiin ilma-aseen ja ilmavoimien kehittämisessä noudattaa Ruotsin tavoin varovaisuutta ja rauhallisuutta sekä seurata lentoaseen kehitystä. Suomessa ilmavoimien tärkeimpinä tehtävinä 1920-luvulla pidettiin tiedustelua ja lentopommituksia.³¹⁵

2.3.3. Taistelumuodot ja -lajit

Ruotsalaisen ja suomalaisen sotataidon käsitteet ja termit poikkesivat jonkin verran tosistaan 1920-luvulla. Esimerkiksi termille taistelujen perusmuodot (*stridens grundformer*) ei ole täsmälleen samanlaista suomalaista vastinetta. Käsitteiden ja taistelula-

³¹² Kesseli (2017), s. 45–47, 49–62; Tynkkynen (1996), s. 40, 77–78 ja Pajunen (2017), s. 89–90.

³¹³ KrigVAH/1924/Bi2, s. 139 ja Taktik I/ luku III D (Pansrade motorvagnar) /K.H.S./1923–1924, s. 11–12, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 5, KrA.

³¹⁴ KrigVAH/1924/Bi2, s. 150.

³¹⁵ Tynkkynen (1996), s. 76, 80 ja Puolustusrevisionin mietintö 1926, osat I–II, s. 294–299.

jien vertailu on ollut tästä syystä varsin haasteellista. Taistelujen perusmuodot ovat tulkintani mukaan hieman eri käsite kuin suomalaisten käyttämä taistelulajit. Taistelumuodot sopivat paremmin ylemmän tason johtoportaille³¹⁶. Alemman tason johtoportaisissa ja joukoissa³¹⁷ käytetään sen sijaan suomalaisen termin, taistelulajit, kanssa yhdenmukaisia käsitteitä kuten esimerkiksi hyökkäys, puolustus ja viivytys.³¹⁸

Ruotsalainen sotataito sisälsi 1920-luvulla kuusi taistelujen perusmuotoa:³¹⁹

- hyökkäys (strategisk offensiv),
- puolustus (strategisk defensiv),
- hyökkäyksen ja puolustuksen yhdistelmä (växelverkan mellan offensiv och defensiv),
- takaa-ajo (förföljning),
- taistelujen keskeyttäminen (avbrytande av striden) ja
- peräytyminen (återtåg).

Ruotsalaisen ylemmän tason joukkojen taistelua koskevan ohjesäännön mukaan operaatiot jaettiin hyökkäysoperaatioihin, puolustusoperaatioihin ja puolustus-hyökkäysoperaatioiden yhdistelmään Alemmilla organisaatiotasoilla taisteluja voitiin käydä hyökkäyksellisesti (taktisk offensiv), puolustuksellisesti (taktisk defensiv), puolustus-hyökkäys-yhdistelmänä (taktisk defensiv-offensiv). Lisäksi alemman tason taistelulajeihin kuuluivat viivytys (uppehållande strid), takaa-ajo (förföljning), taistelujen keskeyttäminen (avbrytande av striden), perääntyminen (återtåg) ja taistelut linnoitetuista asemista (strider om befästa ställningar).³²⁰

Hyökkäys nähtiin Ruotsissa tärkeimpänä taistelumuotona, sillä sen avulla kyettiin saavuttamaan ratkaiseva voitto. Puolustuksellinen asemasota ei ollut, ensimmäisen maailmasodan kokemustenkaan perusteella, kuitenkaan kokonaan menettänyt merkitystään. Puolustustaistelulla voitiin torjua vihollinen, mutta sen todettiin harvoin pelkästään tuottavan ratkaisevaa lopputulosta. Ruotsalaiset pitivät parhaimpana taistelumuotona yhdistää molemmat taistelumuodot puolustus-hyökkäysyhdistelmäksi (försvarsanfallsstrid). Puolustus-hyökkäysyhdistelmässä noudatettiin aktiivisen

³¹⁶ Ruotsissa ylemmän tason johtoportaisiin kuuluivat armeijaosasto ja sitä ylemmät johtoportaat.

³¹⁷ Ruotsalaisen jaottelun mukaan alemman tason johtoportaisiin ja joukkoihin kuuluivat armeijaosastoon kuuluvat joukot ja niitä vastaavat joukot.

³¹⁸ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 3–4, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA. Katso myös Taktik II (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. 42–44, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA ja Utkast R.H.T., s. 2. Suomalaiset ja ruotsalaiset termit poikkeavat toisistaan ja suorien käännosten tekeminen on tässä yhteydessä varsin haasteellista. Käännosten haasteellisuutta osoittaa muun muassa se, että niitä ei ole käsitelty tai käännetty kumpaankaan suuntaan edes Wikmanin ja Brobergin tekemässä suomalais-ruotsalais-suomalaisessa sotilassanakirjassa vuodelta 1939.

³¹⁹ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 3–4, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA; Taktik II (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. 42–44, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA ja Utkast R.H.T., s. 2. Käsitteiden käyttöön ja tulkintaan liittyviä haasteita osoittaa esimerkiksi se, että taistelumuotoja koskevasta luettelosta puuttuu kokonaan viivytys (uppehållande strid), joka on kuitenkin yksi taistelulajeista.

³²⁰ Utkast R.H.T., s. 4–5. Tässä yhteydessä voitaneen käyttää suomalaista vastinetta taistelulaji.

taistelun periaatteita puolustamalla ensin koko syvyydessä ja siirtymällä sopivassa vaiheessa ratkaisevaan hyökkäykseen.³²¹

Hyökkäys muodostui kolmesta osatekijästä: tulen ja liikkeen yhteisvaikutuksesta, jalkaväen ja tykistön yhteisvaikutuksesta sekä etenemisestä vihollista kohti. Hyökkäyksen suunnittelun ja toteutuksen todettiin olevan riippuvainen erityisesti siitä, millaisessa tilanteessa ja millaista vihollista vastaan joudutaan hyökkäämään. Niiden perusteella voitiin joutua kolmeen erilaiseen hyökkäystilanteeseen: kohtaamishyökkäys (rekonterstriden), hyökkäys puolustukseen ryhmittynyttä vihollista vastaan (anfall mot redan grupperad fiende) ja hyökkäys linnoitetuissa asemissa olevaa vihollista vastaan (anfall mot fältbefäst ställning).³²²

Kahdesta viimeksi mainitusta hyökkäystilanteesta käytettiin yhteisnimitystä suunniteltu tai valmisteltu hyökkäys (planlagt anfall). Suunniteltu tai valmisteltu hyökkäys muodostui neljästä vaiheesta, jotka olivat suoritusjärjestyksessä joukkojen keskittäminen ja siirtyminen hyökkäysalueelle (anmarsch), etujoukon toiminta (avantgarde), ryhmittyminen ja hyökkäyksen toteutus.³²³

Ruotsalaisilla oli neljä erilaista tapaa toteuttaa hyökkäys; rintamahyökkäys (frontalanfall), saarrostaava hyökkäys (omfattande anfall), läpimurto (genombrytning) ja sivustahyökkäys (flankanfall). Saarrostaava hyökkäys oli ruotsalaisten tärkein hyökkäysmuoto. Ruotsalaisten hyökkäystä koskevat käsitteet, vaiheistus ja toimintatavat ovat yhteneviä suomalaisten näkemysten kanssa. Saarrostausta pidettiin myös Suomessa tehokkaimpana hyökkäysmuotona.³²⁴

Puolustus nähtiin taistelumuotona, jota voitiin hyödyntää useissa erilaisissa tilanteissa ja tarkoituksissa. Puolustustaistelun päämäärä ja tarkoitus olivat myös vaihtelevia, joiden seurauksesta puolustukseen liittyi useita erilaisia lisänimikkeitä, kuten estävä (avvisande), torjuva (avvärjande), ratkaiseva (avgörande) tai viivyttävä (uppehållande).³²⁵

Ratkaiseva puolustus on käsitteenä tietyllä tavalla harhaanjohtava. Ratkaisevalla puolustuksella tarkoitettiin tavallisesti puolustus-hyökkäysyhdistelmää (försvarsanfallsstrid). Tässä yhteydessä on aiheellista tuoda myös esiin, että puolustus-hyökkäysyhdistelmän hyökkäyksellinen vaihe on ymmärrettävä eri asiana kuin hyökkäys. Puolustus-hyökkäysyhdistelmässä hyökkäysvaihe oli selkeämmin kytköksissä vastustajan tilanteeseen ja sen mahdollisuuksiin jatkaa toimintaansa. Puolustus-hyökkäysyhdistelmän hyökkäysvaihe oli tarkoituksenmukaisinta käynnistää tilantees-

³²¹ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 1–3, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA.

³²² Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 93, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Taktik II (Infanteriet) /K.H.S./1923–1924, s. a8–a9, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA.

³²³ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 93–95, 105, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA sekä Utkast R. H. T., § 15, 16 ja 17, s. 30–54.

³²⁴ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 56–58, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Tynkkynen (1996), s. 32, 55–56.

³²⁵ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 24, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA. Käännökset ovat tekijän tekemiä. Käännöksiin on suhtauduttava kriittisesti, sillä ammattikäsitteiden tai -termien kääntämiseen liittyy aina ainakin kaksi haastetta. Ensinnäkin täsmälleen oikean suomalaisen vastineen löytäminen alkuperäisestä sanasta on hankalaa. Toiseksi käännetyt käsitteet tulkinta ja ymmärtäminen täsmälleen sen alkuperäisessä merkityksessä on usein hyvin vaikeaa.

sa, jossa puolustaja oli torjunut hyökkäykset puolustusasemaa vastaan ja vihollisen voima jatkaa toimintaansa oli ainakin tilapäisesti merkittävästi heikentynyt. Toinen huomionarvoinen käsitteellinen ero koski viivyttävää puolustusta. Viivyttävällä puolustuksella tarkoitettiin eri asiaa kuin viivytyksen puolustuksellisesti (uppehållande strid försvarsvis). Kumpikin piti sisällään samoja periaatteita, toimintoja ja toimintamalleja, mutta viivytyksen oli oma taistelulaji ja se koski käsitteenä lähinnä alemman tason joukkoja ja johtoportaita.³²⁶

Strategisella tasolla puolustuksen tarkoituksena oli, että vihollisen tunkeutumista vastustetaan asemissa tai toteutetaan vetäytymisoperaatioita. Päämääränä oli vetäytymällä tuottaa viholliselle mahdollisimman suuria tappioita antautumatta ratkaisevaan taisteluun. Tällaisten operaatioiden tarkoituksena oli usein luoda edellytykset hyökkäykseen siirtymiseen joko sopivana ajankohtana tai kun vihollisen hyökkäys oli saavuttanut kulminaatiopisteen. Taktisella tasolla puolustus sisälsi myös asemien miehittämisen.³²⁷

Ruotsalaiset määrittivät puolustuksen myös taistelutilanteen perusteella joko suunnitelmalliseksi tai tilanteen pakottamaksi. Suunnitelmallisessa (planlagt) puolustuksessa puolustajalla oli mahdollisuus valita maasto ja tehdä tarvittavat valmistelut. Tilanteen pakottama (påtvingen) puolustus oli pitkälti riippuvainen vastustajan toiminnasta ja liikkeestä, jolloin esimerkiksi puolustusvalmisteluja ei ehditty tehdä.³²⁸

Puolustustaistelu oli hyökkäystä riippuvaisempi vastustajan toiminnasta, mikä pakotti mukautumaan tilanteen aiheuttamiin muutoksiin. Toiminnan vapaus ja mahdollisuudet reagoida tilanteen aiheuttamiin muutoksiin nähtiin kuitenkin tärkeänä. Toiminnan vapaus ja reagoitakyky nähtiin olevan parempi pienempien joukkojen puitteissa. Ruotsalaisessa sotataidossa korostettiin pienempien joukkojen itsenäistä toimintakykyä. Tästä syystä Ruotsissa esimerkiksi juuri ryhmä nähtiin tulen ja liikkeen yhdistävänä yksikkönä (eldenhet).³²⁹

Puolustustaistelun valmistelut ja toimenpiteet jaettiin seuraaviin osakokonaisuuksiin: puolustusasemat (försvarsställningen), ryhmitys (gruppering), puolustusjärjestelyt (tryggandet av försvarets ordnande) ja puolustustaistelun toteutus (försvarsstridens utförande). Valmisteluihin ja toimenpiteisiin käytettävissä olevan ajan todettiin olevan riippuvainen tilanteesta sekä siitä, onko kyseessä suunnitelmallinen vai tilanteen pakottama puolustus.³³⁰

Puolustusasemat muodostuivat seuraavista rakenteellisista osista: pääpuolustusasema (försvarsställning), etuvartioasemat (förpostställning), taka-asemat tai tuki-

---

³²⁶ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 24, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA.

³²⁷ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 3–4, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Taktik II (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. 47–56, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA. Strategisella tasolla tarkoitettiin ylempää johtoportaita ja taktisella tasolla alempia johtoportaita ja joukkoja.

³²⁸ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 25, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA.

³²⁹ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 26, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Salwén, s. 203, KrigVAT/1927. Vertaa myös Tynkkynen (1996), s. 383.

³³⁰ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 26–27, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA.

linja, joita saattoi olla useita (bakre ställningar) sekä sulkuasemat tai -linja, joka sijoitetaan vinoittain pääpuolustusaseman ja taka-aseman väliin (regelställning). Ruotsalaisten omaksumat puolustusasemien käyttöperiaatteet, tarkoitus, sijoittaminen, järjestelyt ja termit perustuvat ranskalaiseen ohjesääntöön. Ruotsalaiset periaatteet ja termit vastasivat täysin myös suomalaisten käytössä olleita puolustusasemaa koskevia termejä, periaatteita ja järjestelyjä.³³¹

Yksi ruotsalaisessa sotataidossa esiintyvistä puolustustaisteluun liittyvistä toimintaperiaatteista oli liikkuva puolustus. Periaate siitä, että vihollinen torjutaan aina pääpuolustusaseman eteen, ei nähty olevan lopputuloksen kannalta aina tarkoituksenmukaisin tapa toteuttaa puolustusta. Liikkuvan puolustustaistelun toimintatapoja ja vaiheita olivat muun muassa asemista luopuminen, asemien miehittäminen ja menetetettyjen asemien takaisin valtaaminen. Liikkuvan puolustuksen ajatus, jossa puolustus siirtyy olosuhteiden salliessa eteenpäin tai taaksepäin, oli peräisin ranskalaisilta. Liikkuvan puolustuksen toteuttaminen todettiin olevan johtamisen ja joukkojen koulutustason kannalta hyvin haasteellista, mutta liikkuvan puolustuksen nähtiin lisäävän menestymismahdollisuuksia.³³²

Hyökkäyksen ja puolustuksen yhdistelmässä (växelverkan mellan offensiv och defensiv) oli teoreettisesti kysymys kummankin taistelumuodon tuomien etujen maksimoimisesta ja haittojen minimoimisesta. Hyökkäys-puolustusyhdistelmä voitiin toteuttaa kolmella eri tavalla: 1) toimimalla hyökkäyksellisesti jollakin taistelukentän alueella ja taistelemalla samanaikaisesti puolustuksellisesti jollakin toisella alueella, 2) puolustus-hyökkäystaistelulla (försvars-anfallsstrid) ja 3) miehittämällä vihollisen sivustoille valmistellut valmiusasemat ja hyökkäämällä niistä vihollisen sivustaan (anfallsberedskapsuppställning).³³³

Puolustushyökkäystaistelussa puolustajan joukot jaettiin kahteen osaan, puolustaviin ja hyökkääviin. Puolustavan osan tehtävänä oli torjua hyökkäys ja kuluttaa hyökkääjän voimia. Puolustustaistelu järjestettiin ja toteutettiin kuten puolustuksessa yleensä. Hyökkäävän osan tehtävänä oli vihollisen tuhoaminen tai lyöminen. Kun puolustustaistelussa hyökkäävän osan päämääränä oli vastaiskulla tai vastahyökkäyksellä ottaa haltuun menetetyt asemat tai maastonkohdat, puolustushyökkäystaistelussa hyökkäävän osan vaikutus suuntautui taistelualueella syvemmälle ja päämäärä oli ratkaisevan menestyksen aikaansaaminen. Hyökkäys toteutettiin soveltamalla hyökkäystaistelun periaatteita ja toimintatapoja. Hyökkäävän osan vahvuuden oli oltava

³³¹ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 26, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA; Utkast R. H. T., s. 56–58 ja Instruction provisoire sur l'emploi tactique des grandes unités (G.U.), 1922. Katso myös Tynkkynen (1996), s. 57, 111–112. Käännöksissä on hyödynnetty osin Wikmanin ja Brobergin ruotsalais-suomalaisista sotilassanakirjaa vuodelta 1939, mutta käännöksissä on pyritty hyödyntämään myös vastaavia virallisia suomalaisia termejä. Ruotsalaisten käyttämät puolustusasemaa koskevat periaatteet ja termit on lainattu suoraan Ranskasta ja esimerkiksi puolustusta käsittelevässä luentomateriaalissa on ruotsalaisten termien yhteyteen kirjoitettu vastaava ranskalainen termi.

³³² Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 36–37, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Taktik II (Infanteriet) /K.H.S./1923–1924, s. 42–44, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA. Vertaa esimerkiksi Jouko (2017), s. 32.

³³³ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 115–116, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA; Utkast R. H. T., § 20, s. 67–69 ja Raunio, Ari: *Suomalainen taktiikka suuntaa etsimässä – taktiikan kehittämisen vaikeudet 1920-luvulla*, poliittisen historian pro gradu -tutkielma 1989, HY, s. 31–32.

suuri ja reservien oli oltava tavallista nopeammin keskitettävissä ja käytettävissä hyökkäyssuuntaan.³³⁴

Miehittämällä vihollisen sivustoille valmistellut valmiusasemat valmistauduttiin hyökkäämään vihollisen etummaisista joukkoja vastaan yllättäen ja ylivoimaisin voimin. Valmiusasemista toteutettavan hyökkäyksen päämääränä oli rikkoa vihollisen taisteluryhmitys, lyödä vihollisen etumaiset joukot ja pakottaa se vetäytymään sekä luoda edellytykset jatkaa hyökkäystä syvemmälle vihollisen ryhmitykseen. Hyökkäys toteutettiin soveltamalla vastahyökkäyksen periaatteita ja toimintamalleja.³³⁵

Viivytyksen (uppehållande strid) päämääränä oli luoda edellytykset myöhemmin toteutettavalle ratkaisutaistelulle. Viivytyksen tarkoituksena oli hankkia aikaa tai harhauttaa vihollista. Viivytyksessä oli oleellista olla joutumatta ratkaisutaisteluihin. On oleellista huomata, että ratkaisutaistelujen välttäminen ei ollut varsinaisesti viivytyksen päämäärä, vaan pikemmin toimintatapa tai väline. Viivytyksessä pyrittiin vaikuttamaan viholliseen kaukaa, jolloin korostui sekä tykistön että konekiväärien käyttö. Jalkaväkeä pyrittiin käyttämään säästeliäästi. Ratsuväen nähtiin soveltuvan liikkuvuutensa takia erityisen hyvin viivytykseen. Vastuu- ja toiminta-alueiden todettiin olevan muita taistelumuotoja isommat.³³⁶

Viivytystaistelua voitiin käydä kahdella tavalla, puolustuksellisesti tai hyökkäyksellisesti. Puolustuksellisessa viivytyksessä (uppehållande strid försvarsvis) taistelu toteutettiin hyödyntämällä eteentyönnettyjä asemia, etuasemia, etujoukkoja ja sivustaosastoja. Puolustukselliseen viivytykseen sisältyi vastaiskuja esimerkiksi edessä olevan joukon irrottamiseksi tai menestyksen hyödyntämiseksi. Hyökkäyksellisessä viivytyksessä (uppehållande strid anfallsvis) käytettiin etujoukkoja ja sivustaosastoja vihollisen eteneviä joukkoja vastaan tai niitä taistelukentän kohteita tai alueita vastaan, jotka vihollisen joukkojen keskittämisen tai ryhmittymisen kannalta olivat erityisen tärkeitä. Hyökkäyksellinen viivytyks toteutettiin lyhyinä vastaiskuina, joita tuettiin voimakkaalla tykistön ja ilmavoimien tulella. Ruotsalaisten viivytykseen liittyvissä termeissä ja toimintaperiaatteissa näkyi saksalaisten vaikutus. Esimerkiksi Ruotsin sotakorkeakoulun viivytystä käsittelevässä luentomateriaalissa on useita viittauksia saksalaisiin lähteisiin. Viivytyks nähtiin Ruotsissa kuitenkin selkeästi vähämerkityksellisempänä taistelulajina kuin hyökkäys ja puolustus. Suomessa tilanne oli viivytyksen osalta aivan sama.³³⁷

Takaa-ajon (förföljning) päämääränä oli tuhota vihollinen tai saattaa päätökseen vastustajan häviö. Takaa-ajon lähtökohtana pidettiin tilannetta, jossa tappiolla joutunut vihollinen pyrki irtautumaan ja vetäytymään taistelusta ennen kuin se koh-

³³⁴ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 115–116, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Utkast R. H. T., s. 67–68.

³³⁵ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 119–125, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Utkast R. H. T., s. 68–69.

³³⁶ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 126–129, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA; Utkast R. H. T., s. 70–71 ja Taktik III F (Kavalleriet)/K.H.S./1923–1924, s. 28–29, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 7, KrA.

³³⁷ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 129–131, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA; Utkast R. H. T., s. 71–73; Taktik II (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. a15–a17, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA ja Tynkkynen (1996), s. 60–61.

taisi lopullisen tuhoutumisen. Taistelujen keskeyttäminen (avbrytande av striden) tuli kysymykseen, kun taistelu ei ollut tuottamassa haluttua lopputulosta ja joukkojen tappiot nähtiin kasvavan kohtuuttoman suuriksi käynnissä olevan taistelun tavoitteisiin nähden.

Joukkojen perääntyminen (återtåg) osalta todettiin, että se tuli toteuttaa vaihteittain ja se piti suojata tykistöllä ja ilmavoimien toiminnalla. Tarvittaessa irtaantumista ja vetäytymistä tuettiin ja suojattiin vastaiskuilla. Ruotsalaisissa lähteissä muita taistelumuotoja käsiteltiin omina kokonaisuuksina. Takaa-ajoa käsittelevässä osassa oli jälleen viittauksia ja lainauksia Saksasta. Myös Suomessa takaa-ajoa, perääntymistä ja asemasotaa saatettiin 1920-luvun alkupuolella käsitellä ohjesäännöissä omina lyhyinä kokonaisuuksina.³³⁸

Ruotsalaisissa ohjesäännöissä ja Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaalissa käsiteltiin omana lukuna olosuhteita sekä niiden vaikutusta taistelumuotoihin ja niiden toteutukseen. Erityisolosuhteista tuotiin esiin metsät, asutut alueet, vesistöt, kapeikat, pimeys, avomaasto, peitteinen maasto ja rikkonainen maasto. Mielenkiintoinen ja yllättäväkin havainto oli, ettei luentomateriaalissa eikä ohjesääntöluonnoksessa käsitelty lainkaan talvea ja sen mahdollisia vaikutuksia taistelutoimintaan.³³⁹

Ruotsalaiset arvioivat olevansa mahdollisessa sodassa alivoimaisia todennäköisiin vihollisiinsa, Neuvostoliittoon ja Saksaan nähden. Ruotsalaiset korostivat sota-aidossaan sotaliikkeiden ja operaatioiden merkitystä tasoittaa voimasuhteita. Myös vallitsevan yleiseurooppalaisen teorian ja kokemusten mukaan ratkaisevan päämäärän saavuttaminen edellytti hyökkäystä. Hyökkäys oli vallitseva taistelulaji myös Suomessa 1930-luvulle asti.³⁴⁰

Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaalin ja ohjesääntöluonnoksen *Utkast till reglemente för den högre truppföringen under strid* mukaan hyökkäys ja puolustus olivat selvästi tärkeimmät taistelumuodot. Muiden taistelumuotojen käyttö liittyi hyökkäys-taistelun ja puolustustaistelun eri vaiheisiin edellytysten luomiseksi tehtävän toteuttamiselle tai ratkaisevan päämäärän saavuttamiselle. Poikkeuksen muodosti puolustuksen ja hyökkäyksen yhdistelmä, joka todellisuudessa nousi erityisen merkittäväksi taistelumuodoksi nimenomaan alivoimaiselle. Toinen mielenkiintoinen havainto koski sissitoimintaa tai sissisotaa, jota ei luentomateriaalissa eikä ohjesääntöluonnoksessa käsitellä lainkaan. Suomalaisille sissitoiminta oli osa alivoimaisen taistelua, ”neljäs taistelulaji”. Taistelutapa oli ruotsalaisille kuitenkin tuttu jo varhaisemmilta ajoilta.³⁴¹

Hyökkäystä ja hyökkäystaistelua koskeissa osissa on useita viittauksia saksalaisiin sotateoreetikoihin ja sotapäällikköihin sekä saksalaisiin ohjesääntöihin. Toisaal-

³³⁸ Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 139–140, s. 143–144, 150, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA; Utkast R. H. T., s. 74–78; Taktik II, luku III E (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. a1, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA; Taktik III F (Kavalleriet)/K.H.S./1923–1924, s. 25–28, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 7, KrA, s. 25–28 sekä Tynkkynen (1996), s. 62.

³³⁹ Taktik II, luku III E (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. a9–a13, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA ja Utkast R. H. T., s. 31, s. 80–91.

³⁴⁰ Tynkkynen (1996), s. 387.

³⁴¹ Katso esimerkiksi Tynkkynen (1996), s. 62 ja Palokangas (2014), s. 43–44.

ta jalkaväen taistelua koskeva osa luentomateriaalia sisältää erittäin runsaasti lainauksia, esimerkkejä ja piirroksia myös ranskalaisista ohjesäännöistä. Ruotsalaisten hyökkäystaisteluun liittyvät periaatteet ja terminologia näyttävät saaneen vaikutteita erityisesti Saksasta, mutta jonkin verran myös Ranskasta.

Puolustusta ja puolustustaistelua koskevassa luvuissa on sen sijaan useita kertoja viittauksia ranskalaisiin ohjesääntöihin. Ranskalaisten vaikutus näkyy erityisen voimakkaasti juuri puolustusta ja puolustustaistelua koskevissa osissa. Jonkin verran vaikutteita otettiin myös saksalaisilta. Ruotsalaisen puolustustaistelun teoria, periaatteet, käsitteet ja toimintatavat ovat suurella määrällä yhdenmukaiset suomalaisten ennen sotia sekä myös vuosina 1939–1944 käymien sotien aikana käytössä olleiden periaatteiden ja toimintatapojen kanssa. Suomeen puolustustaisteluun liittyvät periaatteet tulivat kuten Ruotsissa myös suoraan Ranskasta, mutta mahdollisesti välillisesti myös Ruotsin kautta.

Ruotsalaisten joukkojen kaksijakoisuus, ylempi taso ja alempi taso sekä aktiivipalveluksessa olevat joukot ja täydennysjoukot, vaikutti sotataidon periaatteisiin ja taistelumuotoihin sekä joukkojen käytettävyyteen, käyttöperiaatteisiin ja tehtäviin. Strategisella tasolla Ruotsissa korostettiin 1920-luvun sotataidossa hyökkäystä (strategisk offensiv) merkittävimpänä taistelumuotona. Taktisella tasolla puolustus näyttää olevan tärkein taistelulaji. Viivytystä pidettiin selkeästi vähempiarvoisena taistelumuotona tai -lajina kuin hyökkäystä ja puolustusta.

2.3.4. Perusta muuttuu asevoimien alasajon seurauksena

Ruotsin puolustuslaitosta koskevat päälinjaukset ja kehittäminen toteutettiin poliittisten näkökulmien pohjalta puolustuskomiteoissa. Ruotsin puolustuskysymysten kysymysten ratkaisemiseksi työskenteli 1900-luvun alkupuolella kaksi merkittävää komiteaa, joiden tulokset julkaistiin vuonna 1914 ja vuonna 1924. Huomionarvoista on, että tuolloin puolustuskomiteoihin pääsääntöisesti nimitettiin edustajat vain poliittisista puolueista ja sotilasasiantuntijoiden käyttö oli vähäistä. Komiteoiden työskentelyä leimasi puolueiden suuri erimielisyys ja Ruotsin puolustuslaitoksen kehittämistä koskevat näkemyserot. Toinen merkittävä kysymys oli Ruotsin maavoimien ja merivoimien toimiminen erillään omien johtoportaiden johtamina. Meri- ja maavoimien yhdistämisestä saman johtoportaahan johtoon käytiin keskusteluja, mutta yhdistämisen tarpeellisuudesta vallitsi suuri erimielisyys.³⁴²

Vuosina 1890–1917 Ruotsissa oli pitkä puolustuksen kehittämisjakso. Kehittämisjakson keskeisiä tuloksia olivat esimerkiksi panssarilaivojen hankinta, Bodenin linnoitus ja yleinen asevelvollisuus. Puolustusmäärärahoihin tehtiin lisäyksiä vuosina 1905 ja 1914. Vuoden 1914 puolustuspäätöksen taustalla oli halu panostaa puolustuksen kehittämiseen. Maavoimien operaatioiden johtamiseksi perustettiin yhteensä

³⁴² Everstiluutnantti Helge Jungin esitelmä (käännös Jungin esitelmästä, joka oli julkaistu Kungliga Krigsvetenskaps-Akademins Handlingar -kirjassa), kertomukset, ohjeet, selostukset ja muut asiakirjat 1923–1951, YE/Järjestelytoimisto, T-22104/50, KA ja Zeeh, Erik: Nedrustning – upprustning – tillbakagång 1925–1948, teoksessa *Svenska Armén genom tiderna*, Malmö 1949, s. 580.

kaksitoista armeijaosastoa (arméfördelning), joista kuusi oli vakituisia aktiivipalveluksessa olevia ja kuusi reservissä olevia. Merivoimia vahvennettiin hankkimalla muun muassa Ruotsi-luokan panssarilaiva, useita torpedoveneitä ja modernisoimalla rannikkotykistöä.³⁴³

Ensimmäisen maailmasodan jälkeen suhtautuminen puolustuskysymykseen muuttui Ruotsissa radikaalisti. Uuden tilanteen johdosta Ruotsissa asetettiin vuonna 1919 puolustusrevisio (Försvarsrevisionen) tekemään esityksen Ruotsin puolustusvoimien järjestelystä. Revision tehtävän taustalla oli kova poliittinen paine pienentää Ruotsin puolustusvoimia. Revisionin mietintö valmistui vuonna 1924 ja se oli pohjana vuoden 1925 puolustuspäätökselle. Vuoden 1925 puolustuspäätös johti jyrkkiin supistuksiin. Supistukset herättivät huomiota monissa piireissä myös Suomessa. Esimerkiksi Ruotsin päätös lyhentää palvelusaikojä herätti sotilaiden lisäksi kiinnostusta myös Suomen eduskunnan puolustusvaliokunnassa. Puolustusvaliokunta oli erityisesti kiinnostunut ruotsalaisten perusteista, sillä Suomessakin mietittiin mahdollisuuksia lyhentää palvelusaikaa.³⁴⁴

Vuoden 1925 puolustuspäätös johti merkittäviin rauhan ja sodan ajan puolustuslaitosta koskeviin vähennyksiin. Palkatun henkilöstön määrää vähennettiin noin 2 000 henkilöllä ja joukko-osastojen (truppförband) määrää supistettiin. Asevelvollisten³⁴⁵ palvelusmääräyksiä muutettiin niin, että vain kaksi kolmasosaa saapumiserän vahvuudesta kutsuttiin palvelukseen ja koulutusaikaa lyhennettiin 165 vuorokaudesta 140 vuorokauteen. Muutoksen seurauksesta jouduttiin luopumaan myös talvikoulutuksesta lähes kokonaan.³⁴⁶

Rauhan ajan joukkoja koskevat supistukset astuivat kokonaisuudessaan voimaan tammikuussa 1928. Supistusten seurauksena lakkautettiin kuusi jalkaväkirykmenttiä, neljä ratsuväkirykmenttiä, kaksi tykistörykmenttiä, kaksi huoltorykmenttiä

³⁴³ Zetterberg (2014), s. 21 ja 25.

³⁴⁴ Ruotsin sotilasasiameiehen yksityiskirje N:o 4, 6.3.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 18, KrA; Zetterberg (2014), s. 21, 25; Betänkande och förslag rörande revision av Sveriges försvarsväsende (Försvarsbeslut 1925), Del 1–3; Åberg, Alf: Svensk krigföring genom tiderna, *Svenska Armen genom tiderna*, Malmö 1949, s. 10; Carlsson (1968a), s. 46 ja Ruotsin yleisesikunnan päällikön esitys Ruotsin kuninkaalle 30.11.1923, Förslag till lantförsvarets ordnande, Generalstaben N:r H. 238, C. G. V. Hammarskjöld's arkiv/Vol 3, KrA. Ruotsin puolustusvoimien kehittäminen oli jo vuodesta 1901 ollut kytköksissä puolustuspäätöksiin (försvarsbeslut). Puolustuspäätökset määrittivät puolustusvoimien kehittämisen aikaraamit ja perusteet. Vuoden 1901 puolustuspäätöksen aikaraamiksi oli määritetty kaksitoista vuotta. Vuosien 1914 ja 1925 päätöksen aikajakso oli kymmenen vuotta. Puolustuspäätökset olivat vuodesta 1901 alkaen kehyspäätöksiä, jotka antoivat suuntalinjat ja perusteet Ruotsin puolustusvoimien kehittämiselle tai muutoksille. Allekirjoittamaton taustamuistio Ruotsin puolustuspäätöksiä koskevista periaatteista ja prosessista, taustamuistiot säilytetään Ruotsin puolustuspäätöksiä käsittelevän materiaalin yhteydessä, säilytys Anna Lindh bibliotek/Försvarshögskolan, Stockholm, kirjoittajan hallussa oleva kopio otettu 16.3.2015.

³⁴⁵ Ruotsissa asevelvolliset jaettiin varusmiehiin (beväringen) ja nostoväkeen (landstormen). Palvelukseen astuvat asevelvolliset määritettiin erikseen määritettyjen kriteerien mukaisesti joko asepalvelukseen (linjetjänst) tai aseettomaan palvelukseen täydennysjoukkoihin (ersättningsreserv). Täydennysjoukkoihin määrätty palvelivat aputehtävissä ja he saivat vain lyhyen sotilaskoulutuksen (30 vrk). Zeeh (1949), s. 580 ja Suomen sotilasasiameiehen ilmoitus Ruotsin puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelystä, ak D N:o 47/25. Sal., SARk-1399/14, KA.

³⁴⁶ Asevelvollisten palvelusaika jaettiin kahteen osaan; ensimmäiseen palvelukseen ja kertausharjoituksiin. Muutoksen jälkeen yleinen palvelusaika oli pääosalla asevelvollisista 140 vuorokautta (90+25+25). Ratsuväessä, tykistössä ja pioneerijoukoissa palvelusaika oli 200 vuorokautta (140+30+30). Ylioppilaila palvelusaika oli 260 vuorokautta (230+30). Suomen sotilasasiameiehen ilmoitus Ruotsin puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelystä, ak D N:o 47/25. Sal., SARk-1399/14, KA; YE/Os 2/Ulkomaatoimisto, ak n:o 325/IV/26. Sal., 4.12.1926, SARk-1399/14, KA; Zetterberg (2014), s. 22; Zeeh (1949), s. 581 ja Carlsson (1968a), s. 46.

(*trängkåren*³⁴⁷) ja yksi talouskomppania (intendenturkompani). Rauhanajan armeijaan kuului supistusten jälkeen yhteensä 19 jalkaväkirykmenttiä, neljä ratsuväkirykmenttiä, yhdeksän tykistörykmenttiä, neljä insinöörikuntaa³⁴⁸, neljä kuormastokuntaa ja kolme intendentuurikomppania.³⁴⁹

Supistukset koskivat myös ylimpiä johtoportaita. Vuodesta 1902 lähtien Ruotsi oli jaettu yhteensä kuuden armeijaosaston (I–VI *Arméfördelning*) ja yhden sotilasalueen (*Gotlands militärområde*) vastuualueisiin. Tammikuussa 1928 astui voimaan uusi vastuualuejako. Muutoksen seurauksesta armeijaosastojen määrää vähennettiin neljään (*Södra, Östra, Västra ja Norra Arméfördelning*). Näiden lisäksi oli vielä kaksi sotilasaluetta (*Övre Norrlands militärområde* ja *Gotlands militärområde*) ja yksi erillinen prikaati (*Östra brigaden*). Myös vuoden 1914 puolustus päätöksen jälkeen perustetut kuusi reservin armeijaosastoa lakkautettiin. Armeijaosaston kokoonpanoon kuului supistusten jälkeenkin edelleen neljä jalkaväkirykmenttiä, yksi ratsuväkirykmentti, yksi tykistörykmentti, kuormastokunta ja pioneeri- ja intendentuurijoukkoja. Sotilasalueiden ja erillisen prikaatin kokoonpanot sisälsivät vähemmän joukkoja.³⁵⁰

Supistuksilla oli huomattava heikentävä vaikutus Ruotsin sotilaalliseen puolustuskykyyn. Kantahenkilökuntaan kohdistuneet supistukset osoittautuivat merkittävimmäksi heikennykseksi. Kantahenkilökunnan vähentäminen johti siihen, että sodan ajan joukkojen taistelukestävyys pieneni ja joukkojen perustamiseen liikekannalleanon yhteydessä ei ollut riittävästi ammattitaitoista henkilöstöä. Kent Zetterberg on arvioinut artikkelissaan, että vuonna 1939 Ruotsin armeijassa oli noin 200 000 kouluttamatonta miestä ja pääosa joukoista oli saanut vain lyhyen koulutuksen. Lisäksi joukoilta puuttui talvikoulutus, mikä oli suuri puute toimittaessa ruotsalaisissa olosuhteissa.³⁵¹

Vuoden 1925 puolustus päätös ja sen seurauksesta käynnistetty puolustusvoimien pienentäminen oli myös henkisesti vaikeaa aikaa ruotsalaisille ammattisotilaille. Tunnelmat olivat huonot ja tulevaisuus nähtiin epävarmana. Työpaikan jatkumisesta ei ollut varmuutta, minkä takia sotilaiden keskuudessa oli halua hakeutua siviilitöihin. Kantahenkilökunnan vähentäminen johti jopa siihen, että muutamia ruotsalaisia kantahenkilökuntaan kuuluvia lähetti hakemuksen päästä palvelukseen Suomeen.³⁵² Po-

³⁴⁷ Ruotsalaisten *trängkår* oli huoltorykmentin ja huoltopataljoonan välimuoto. Wikman-Broberg: Ruotsalais-suomalainen sotilassanakirja, s. 138.

³⁴⁸ Insinöörikunta (*ingengörkår*) vastaa lähinnä pioneerijoukko-osastoa. Vertaa Wikman-Brobergin ruotsalais-suomalainen sotilassanakirja, s. 105.

³⁴⁹ Lakkautettujen joukkojen määrät vaihtelevat jonkin verran eri lähteissä. Muistio vuoden 1925 puolustus päätöksen toimeenpanosta ja materiaalihankinnoista 1925–1935, Helge Jungs arkiv, handlingar 1930–1936, Serie F/II/Vol 5, KrA; Zetterberg (2014), s. 22; Zeeh (1949), s. 581 ja Carlsson (1968a), s. 46 sekä Suomen Tukholman-sotilasasiamiehen ilmoitus 1.12.1924–31.1.1925 väliseltä ajalta, ak D N:o 9/25. Sal./ 12.2.1925, SArk-1399/14, KA.

³⁵⁰ Promemoria puolustuskysymyksen kehityksestä Ruotsissa 1927, 30.6.1927, SArk-1399/12, KA, 1925 års försvarsordning, s. 88; Holmberg, Björn: *Arméns förband, skolor och staber*, Luleå 1993, s. 83–84; Carlsson (1968a), s. 46 ja Zetterberg (2014), s. 25.

³⁵¹ Ruotsissa jalkaväen alokat astuivat palvelukseen joko syksyllä tai keväällä. Palvelusajan lyhyden takia keväällä palvelukseen astuneet eivät saaneet minkäänlaista talvikoulutusta. Zetterberg (2014), s. 26; Zeeh (1949), s. 581, ja Suomen sotilasasiamiehen raportti jalkaväen upseereille järjestetystä talvikurssista Ruotsissa, N:o 6/1925 Sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA.

³⁵² Majuri Henrik Lagerlöfin kirje Ignatiukselle 17.1.1926, kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelma (tutkimuslupa), Pk 1228/2, KA; Suomen Tukholman-sotilasasiamiehen vastaanottamat hakemukset 7.8.1925

tentiaalin konkreettisen vähentymisen lisäksi supistukset ja huonot tulevaisuudennäkymät vaikuttivat päällystön henkiseen tilaan heikentävästi.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen monissa sotaan osallistuneissa maissa otettiin huomioon kokoonpanoista ja toiminnasta saatuja kokemuksia ja oppeja myös koulutuksen näkökulmasta. Merkittävimpana poikkeuksena oli Saksa, jolta rauhansopimuksen perusteella kiellettiin sotapotentiaalin luominen³⁵³. Ruotsista poiketen useissa maissa pääosa ikäluokasta kutsuttiin edelleen palvelukseen. Asevelvolisten palvelusajoissa oli tosin suuria eroja eri maiden kesken. Taloudellisista syistä joissakin maissa palvelusaikaa joskus lyhennettiin.³⁵⁴

Maa	Jalkaväki (vrk)	Ratsuväki (vrk)
Ranska	604	604
Italia	547	547
Romania	730	730
Puola	786	786
Suomi	428	518
Ruotsi vuonna 1914	340	365
Ruotsi vuodesta 1925	140	200

Taulukko 8. *Asevelvollisten koulutusaikoja eri maissa.*³⁵⁵

Ruotsissa tuotiin korostuneesti esiin joukkojen riittävyteen ja erityisesti täydennysjoukkojen (ersättningsstrupper) koulutukseen liittyvät haasteet. Yleisesikunnan sotahistoriallisen osaston johdolla laaditussa selvityksessä kritisoidaan Ruotsin ensimmäisen maailmansodan jälkeistä tilannetta siitä, että pienennettyjen koulutusaikojen vuoksi joukot eivät kestäisi pitkäaikaisten taistelujen räsitusta ja siitä syystä olisi tarpeellista pystyä vaihtamaan rintamavastuussa tai taistelutehtävissä olevia joukkoja. Tätä varten olisi oltava riittävästi täydennysjoukkoja. Ensimmäisestä maailmansodasta saatujen kokemusten perusteella todettiin, että täydennysjoukkojen koulutus ja varustus olisi puutteellista, mikä olisi otettava huomioon joukkojen käytössä.³⁵⁶

Vuoden 1925 puolustuspäätöksellä ei ollut pelkästään negatiivisia vaikutuksia. Päätöksen jälkeen Ruotsiin perustettiin ilmavoimat, jotka aluksi olivat varsin pienet. Maavoimien lentojoukot ja merivoimien lentolaitos erotettiin maa- ja merivoimista ja niistä muodostettiin itsenäiset lentovoimat suoraan kuninkaan johtoon. Lisäksi tehtiin päätös perustaa yksi ilmatorjuntatykistörykmentti ja yksi panssarivaunupataljoona sekä hankkia aivan välttämättömäksi arvioitua uudenaikaista materiaalia. Materiaalihankintojen lähtökohdaksi otettiin, että ne tuli saattaa päätökseen vuoden 1936 loppuun mennessä.³⁵⁷

ja 11.9.1925, ak N:o 101/25, SArk 1399/15 ja sotilasasiamiehen raportti yleisesikunnan päällikölle, N:o 76/1924, 31.10.1924, SArk-1399/12, KA.

³⁵³ Katso esimerkiksi Treaty of Peace with Germany (Treaty of Versailles), 28.6.1919, osa IV, s. 115–133.

³⁵⁴ KrigVAH/1924/Bi2, s. 141.

³⁵⁵ KrigVAH/1924/Bi2, liite 20, s. 185. Taulukossa on esitetty palvelusajan kokonaisvuorokausimäärät. Aina-kin Ruotsissa palvelusaika jaettiin kahteen osaan, varusmiespalvelukseen ja kertausharjoituksiin. Lisäksi palvelusajat vaihtelivat aselajin ja puolustushaaran mukaan.

³⁵⁶ KrigVAH/1924/Bi2, s. 151.

³⁵⁷ Zeeh (1949), s. 581 ja Promemoria puolustuskysymyksen kehityksestä Ruotsissa 1927, 30.6.1927, SArk-1399/12, KA, 1925 års försvarsordning, s. 88.

Merkittäviä muutoksia materiaalihankinnoissa ei kuitenkaan tapahtunut vuosina 1926–1929. Materiaalitalanteen parantamiseksi oli suunniteltu käytettävän yhteensä 19 miljoonaa kruunua kymmenen vuoden aikajänteelle. Vuosina 1925–1930 käytettiin yhteensä noin 7,6 miljoonaa. Suunnitellun hankintakauden päätyessä vuonna 1936 määrärahoista oli vielä käyttämättä 4 miljoonaa kruunua. Sotilasviranomaiset yrittivät toki parantaa materiaalitalannetta esimerkiksi hankkimalla panssarintorjuntatykkeitä ja modernisoimalla kenttätykistöä, mutta eduskunta eväsi sotilaiden tekemät esitykset.³⁵⁸

Vuoden 1925 puolustuspäätös vaikutti myös käytössä oleviin ohjesääntöihin ja joidenkin ohjesääntöjen käynnissä olevaan uudistamiseen. Puolustuspäätökseen liittyviä ratkaisuja alettiin soveltaa tietyin osin jo keväällä ja kesällä 1924. Joukkoja koskeviin muutoksiin ja uudistuksiin liittyvät kokeilut käynnistettiin myös jo vuonna 1924. Vasta vuodesta 1926 alkaen oli saatu riittävät perusteet laajamittaiseen ohjesääntöjen päivittämiseen. Muutosten ja uudistusten takia esimerkiksi ruotsalaisten vuoden 1917 kenttäohjesääntö *Fälttjänstreglemente* (F.R.) piti uudistaa kokonaan ja myös vuonna 1923 julkaistu *Utkast till Reglemente för den högre truppföringen under strid* (UTKAST R. H. T.) edellytti tarkistamista. Muiden alemman hierarkiatason ohjesääntöjen uudistamisessa ja tarkistamisessa piti ottaa huomioon puolustuslaitosta ja joukkoja koskevien muutosten ja kokeilujen tulosten lisäksi ylemmän tason ohjesääntöihin tulossa olevat muutokset. Ohjesääntöjä syntyikin eri tahtiin eri vuosina. Huippuvuosi oli 1930, jolloin Ruotsissa hyväksyttiin ja otettiin käyttöön poikkeuksellisen paljon uusia ohjesääntöjä.³⁵⁹

Ruotsin vuoden 1925 puolustuspäätös vaikutti tietysti myös puolustussuunnitelmiin. Ruotsin uusi puolustus suunnitelma valmistui vuonna 1927. Vuoden 1927 puolustus suunnitelman (Allmän försvarsplan A.F.P. 1927) pohjana oli kaksi vaihtoehtoisia uhkamallia, sota Venäjää vastaan (krigsfall A ja B) tai sota länsivaltaa vastaan (krigsfall C). Uhkamallissa A lähtökohtana oli, että Venäjä oli hyökännyt Suomeen, mutta ei ollut vielä saavuttanut Tornionjokea eikä Pohjanlahtea. Uhkamallissa B neuvostojoukot olivat edenneet lähelle Tornionjokea sekä miehittäneet Ahvenanmaan. Kummassakin tapauksessa ruotsalaisia joukkoja oli tarkoitus käyttää Ruotsin maaperällä ja tapauksessa A myös Ahvenanmaan miehittämiseen. Alkuperäisessä Ruotsin yleisesikunnan ja Meriesikunnan laatimassa versiossa oli omana artiklanaan, artikla V, myös sanktiojoukkojen käyttöä koskeva suunnitelma, mutta sitä ei koskaan hyväksytty virallisesti. Ruotsin hallituksen kielteisestä asenteesta huolimatta Ruotsin yleisesikunnassa ja Meriesikunnassa kuitenkin jatkettiin sanktiotoiminnan suunnittelua yhteistyössä suomalaisten kanssa.³⁶⁰

³⁵⁸ Muistio vuoden 1925 puolustuspäätöksen toimeenpanosta ja materiaalihankinnoista 1925–1935, s. 1, Helge Jungs arkiv, Serie F/II/Vol 5, KrA.

³⁵⁹ Salwén, s. 177–181, KrigVAT/1927 ja Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1930, Krigsarkivets bibliotek.

³⁶⁰ Tiivistelmä vuoden 1927 puolustus suunnitelma, den svenska militära beredskapen 1937–1945, Band A I, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol A 7, KrA ja Turtola (1984), s. 94–96. Myöhemmistä 1930-luvulla laadituista suunnitelmista ja uhkamalleista poiketen vuoden 1927 suunnitelmassa ei vielä ollut omaa uhkamallia Saksaa varten.

2.3.5. Johtopäätöksiä ja aikalaisnäkemyksiä ruotsalaisesta sotataidosta 1920-luvulla

Ruotsalaisten sotataito oli 1920-luvun puolivälistä alkaen eurooppalaisellakin mittarilla mitattuna teoreettisesti korkeatasoista. Ruotsalaiset keräsivät ja analysoivat järjestelmällisesti ja laajasti kokemuksia ja oppeja ensimmäisestä maailmansodasta. Lisäksi ruotsalaisten tasokas upseerikoulutusjärjestelmä ja monipuolinen harjoitusjärjestelmä tuottivat korkeatasoista osaamista. Ruotsalaisten upseerien suurimpana puutteena oli käytännön harjaantumisen ja taistelukokemuksen puute, mistä asiasta myös Ruotsissa opiskelleet tai ruotsalaisten opettajien johdolla opiskelleet suomalaiset upseerit perustellusti esittivät kritiikkiä.

Ruotsalainen sotataito ja sen teoreettinen perusta pohjautuivat ja tukeutuivat monessa kohdassa ranskalaisiin ja saksalaisiin ohjesääntöihin, sotilaskirjallisuuteen ja asiantuntijoihin sekä laajemminkin useasta ensimmäiseen maailmansotaan osallistuneesta maasta kerättyihin kokemuksiin ja oppeihin. Kokemuksia ja oppeja ei kuitenkaan lähdetty soveltamaan sellaisinaan, vaan niitä analysointiin ruotsalaisten erityisolojen, puolustusvoimien tehtävien ja resurssien sekä toimintaympäristön näkökulmasta ennen käyttöönottoa.

Ruotsalaisten mielestä pienille kansakunnille, kuten Ruotsi ja Suomi, pitkäaikainen asemasota ei ollut toivottavaa. Sotilaallisesta näkökulmasta niiden tuli hakea ratkaisu liikesodalla (*rörlig krigföring*), jolloin erityisesti saarrostushyökkäys sai suuren merkityksen. Myös muita taistelumuotoja ja -lajeja tuli käyttää, jos ei muutoin niin pilkkomaan ja jakamaan vihollisen voimat, minkä jälkeen voitiin toteuttaa hyökkäys ratkaisevan lopputuloksen saavuttamiseksi.

Ruotsalaisten sodankäynti perustui sekä puolustukseen että hyökkäykseen. Parhaana taistelumuotona alivoimaiselle nähtiin omia olosuhteita hyödyntävä hyökkäys-puolustusyhdistelmä. Sotataidon periaatteiden toteuttamisen näkökulmasta ongelmaksi muodostui voimakas puolustuslaitoksen alasajo 1920-luvun puolivälin jälkeen. Pääosa ruotsalaisten ensimmäisen maailmasodan kokemuksista tehdyistä johtopäätöksistä olivat yhteneviä suomalaisten tekemien johtopäätösten kanssa. Ruotsalaisesta sotataidosta onkin löydettävissä paljon yhtäläisyyksiä 1920- ja 1930-luvun suomalaisessa sotataidossa ja taktiikassa vallinneiden periaatteiden ja toimintatapojen kanssa.

Ruotsin sotavoimien päätehtävänä oli maihinnousujen torjuminen maan kaikissa osissa. Olosuhteet huomioon ottava liikkuva sodankäyntitapa ja Ruotsin sotavoimille määritetyt tehtävät edellyttivät operaatiokykyisiä joukkoja. Vaatimukset piti ottaa huomioon joukkojen aseistuksessa, varustamisessa ja koulutuksessa. Sotataidollinen teoria, joukkojen käyttöajatus ja joukkojen varustamista, koulutusta ja määrää koskevat vaatimukset eivät kuitenkaan konkretisoituneet. Suorituskyvyn kehittämisen sijaan Ruotsin puolustusvoimiin kohdistettiin vuoden 1925 puolustuspäätöksen seurauksesta merkittäviä supistuksia. Teoreettisen osaamisen, joukkoja koskevien suorituskykyvaatimusten ja käytännön suorituskyvyn välille syntyi suuri kuilu. Näillä oli vaikutusta myös Suomen ja Ruotsin väliseen sotilaalliseen yhteistyöhön.

Suomalaisten yleinen käsitys ruotsalaisesta sotataidosta, erityisesti 1920-luvun alkupuolella, oli, että Ruotsin puolustuslaitos oli jälkeen jäänyt ja sen puolustusvalmius oli alhainen. Suomen ylimmän sotilasjohtoon näkemys ruotsalaisista ja ruotsalaisesta sotataidosta oli negatiivinen, esimerkiksi yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Enckellin mielestä sotilaalliselle yhteistyölle Ruotsin kanssa ei ollut edellytyksiä useastakin syystä. Alustavat tiedot Ruotsin puolustuslaitoksen tulevista supistuksista vahvistivat Enckellin ja Yleisesikunnan negatiivisia näkemyksiä Ruotsin armeijasta ja yhteistyön tarpeettomuudesta.³⁶¹

Näkemykset sotilaallisesta yhteistyöstä ja Ruotsin puolustuslaitoksen tasosta muuttuivat vuodesta 1924 alkaen. Ruotsiin tehdyt opintomatkat, yhteistyön lisääntyminen, opinnot ruotsalaisissa sotakouluissa ja ruotsalaisten upseerien tulo Suomen Sotakorkeakoulun taktiikan ja sotahistorian opettajiksi muuttivat vähitellen suomalaisten näkemyksiä. Tietyntylaisena suhtautumisen muutoksen alkupisteenä voidaan pitää everstiluutnantti Hanellin opintomatkaa Ruotsissa järjestettyyn suureen sotaharjoitukseen vuonna 1923. Erityisesti niiden suomalaisten, jotka opintojen takia saivat mahdollisuuden syvällisemmin perehtyä ruotsalaiseen sotataitoon, ruotsalaisesta sotataidosta ja sen tasosta saamat näkemykset olivat pääosin positiivisia. Myös Suomen Sotakorkeakoulun ruotsalaisiin opettajiin ja opetuksen sisältöön oltiin yleisesti tyytyväisiä. Ruotsalaisten ja muiden Sotakorkeakoulun ulkomaiden opettajien opetuksesta oli tosin myös toisenlaisia näkemyksiä.³⁶²

Hyvä konkreettinen esimerkki ruotsalaisten sotilaiden kriittisestä aikalaishälytyksestä on kapteeni Karl Gunnar Berggrenin³⁶³ *Ny Militär Tidskrift* -lehdessä vuonna 1929 julkaisema ruotsalaista 1920-luvun sotataitoa ja sen toteuttamismahdollisuuksia käsittelevä artikkeli *Synpunkter rörande en svensk taktik*. Berggren kritisoi artikkelissaan ruotsalaisen sotataidon tilaa erityisesti suorituskyvyn näkökulmasta. Ruotsalaisten edellytykset käydä sotaa paremmin varustettua ja koulutettua ylivoimaista vihollista vastaan arvioitiin johtavan katastrofiin.³⁶⁴

Berggrenin mukaan aktiivipalveluksessa oleva päällystö oli laadukasta ja sen osaamistaso oli korkea. Haasteena oli aktiivipäällystön vähyys. Reservissä olevan

³⁶¹ Ruotsin sotilasasiamiehen raportit Ruotsin puolustuksesta vastaavan osaston päällikölle (Kungliga Försvarsdepartementet), 10.3.1921, N:o 43/1921 ja 28.7.1921, N:o 168/1921, GS/UA, Serie EIa/Vol 6, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen raportit, N:o 247/1923, 18.9.1923, Serie EIa/Vol 11/1923, n:o 82/1923, 23.3.1923, Serie EIa/Vol 12/1923 ja N:o 32/1926, 25.5.1926, Serie EIa/Vol 18/1926 KrA sekä Ahlbäck (2012), s. 98–99.

³⁶² Katso esimerkiksi Öhquistin muistiinpanokirja ”Dagboksanteckningar” 1926, muistiinpanot 22.3.1926, Pk 1205/16, KA; K. A. Tapolan kirje Harald Öhquistille 1.4.1925 ja 31.5.1925, kenraaliluutnantti Harald Öhquistin kokoelma Pk 1205/4, KA ja Paavo Talvelan kirje Aarne Sihvolle 9.1.1925 ja 7.2.1925, kenraali Aarne Sihvon kokoelma, Pk 1039/11, KA. Esimerkkinä toisenlaisesta näkemyksestä ovat viisi suojeluskunnassa palvelutta upseeria, jotka olivat opiskelleet ennen opintojen aloittamista Suomen Sotakorkeakoulussa salaisilla kursseilla Saksassa. He pitivät Suomen Sotakorkeakoulussa annettua opetusta huonona ja sekavana. Katso Tynkynen (2009), s. 51–52.

³⁶³ Kapteeni (myöhemmin everstiluutnantti Ruotsin armeijassa) Berggren, Karl Gunnar, (1893–1972), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1914, Ruotsin sotakorkeakoulu 1921–1923, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1924–1925, sotataidon opettaja Kuninkaallisen tykistö- ja pioneerikorkeakoulun ylemmillä kursseilla 1928–1933, osallistui asiantuntijana Ruotsin vuoden 1930 puolustuskomission työskentelyyn, taktiikanopettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1935–1937, opintomatka Suomen Sotakorkeakouluun 1937, kokemuksia useista kenttä- ja kenttäpalvelusharjoituksista myös johdon tehtävissä. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1939, KrA.

³⁶⁴ Berggren, Gunnar: *Synpunkter rörande en svensk taktik*, *Ny Militär Tidskrift* (NMT), 1929, s. 286, 289.

aktiivipäällystön osaamistaso oli myös hyvä, mutta määrä vähäinen. Asevelvollisali-päällystää oli sen sijaan määrällisesti paljon, mutta sen laatu oli alhainen. Asevelvol-listen todettiin olevan joukkojen perusta, mutta heidän koulutusaikansa oli lyhempi kuin pääosassa muita maita. Sotilasaineksen todettiin kuitenkin olevan hyvää. Erityi-sen hyvänä pidettiin sitä, että se oli tottunut siviilissä toimimaan ruotsalaisissa eri-tyisoloissa, metsässä ja maastossa.³⁶⁵

Kokoonpanojen osalta ruotsalaisten operatiivisten joukkojen suurin heikkous oli niiden raskaus, mikä merkittävästi vähensi niiden liikkuvuutta. Joukkojen vah-vuuksien muuttamista ei nähty kuitenkaan tarkoituksenmukaiseksi. Berggren toteaa artikkelissaan myös, että liikkuvuuden lisäämiseksi voitaisiin lisätä joukkojen moot-torointia tai keventää henkilökohtaista varustusta, mikä ei hänen mukaan kuitenkaan ollut tarkoituksenmukaista. Ratkaisuna Berggren näki taktista liikkuvuutta hidastavi-en esteiden poistamisen ja viholliselle yllättävien liikkeiden hyväksikäyttämisen.³⁶⁶

Ruotsalaisen jalkaväen tulivoima perustui suureen miesmäärään. Vaikutuksen aikaansaamiseksi mahdollisimman monen jalkaväkitaistelijan tuli päästä lähietäisyy-delle vihollisen kanssa, mikä teki joukosta haavoittuvan. Ruotsalaisen tykistön vähäi-sen määrän ja olosuhteista johtuvien huonompien tukemismahdollisuuksien takia pääosan jalkaväestä oli varauduttava hakeutumaan taistelukosketukseen vain oman tuen turvin ja pääsemään riittävän lähelle vihollista tulivoiman hyödyntämiseksi. Ruotsalaisen jalkaväen lähitaistelukykyä pidettiin erittäin tärkeänä taistelujen perus-tekijänä ja kehittämiskohteena.³⁶⁷

Koska ruotsalaiset jalkaväkijoukot eivät hyökkäyksessä voineet edetä vaiku-tusetäisyydelle tykistön tukemana samalla tavalla kuin Keski-Euroopassa, hyökkäyk-sessä oli hyödynnettävä maaston tarjoamaa suojaa ja pimeyttä. Myös puolustuksessa ruotsalaiset olivat kauaskantoisemman tulen osalta alivoimaisia. Puolustustaistelu perustui ruotsalaisten joukkojen lähitaistelukykyyn, ja tästä syystä puolustusasemia pidettiin tarpeellisina useimmiten sijoittaa aukeiden paikkojen sijasta peitteiseen maastoon. Vihollisen kauaskantoisen tulen vaikutusta nähtiin voitavan vähentää myös liikkuvan puolustuksen keinoin. Berggrenin mukaan ruotsalaisen tykistötaktii-kan kehittämisen lähtökohtana tuli olla nimenomaan jalkaväen tukeminen ruotsalai-sissa olosuhteissa.³⁶⁸

Operatiivisten joukkojen (*arméfördelning*) tykistön määrä oli huomattavan pieni jalkaväkijoukkoihin verrattuna. Tykistön materiaallinen tilanne oli hyvä, mutta se ei vastannut enää aikakauden vaatimuksia eikä sotatoimien rasituksia. Operatiivis-ten joukkojen kokoonpanolla ja vahvuudella nähtiin olevan suuri painoarvo. Ruotsa-laisten joukkojen tuli olla vahvuudeltaan suurempia kuin muiden maiden vastaavien

---

³⁶⁵ Berggren (1929), s. 286.

³⁶⁶ Berggren (1929), s. 288.

³⁶⁷ Berggren (1929), s. 288–289. Berggren esittää artikkelissaan arvion, jonka mukaan saman tulivoiman saa-vuttamiseksi ruotsalaisen joukon tuli käyttää 40 prosenttia enemmän miehiä vaikutusalueella kuin vastaavan venäläisen joukon.

³⁶⁸ Berggren (1929), s. 289.

joukkojen vahvuus. Heikkojen ilmavoimien tuli pystyä yhteistoimintaan maavoimien kanssa.³⁶⁹

Berggren arvioi artikkelin lopussa, että Ruotsi ei kykenisi toteuttamaan sota-toimia valitsemiensa periaatteiden ja perusteiden mukaisesti ennen kuin määrälliset ja laadulliset puutteet saataisiin korjatuiksi. Tilanteen korjaamiseksi nähtiin tarvittavan syvällistä asioiden sekä tilanteen selvittämistä ja tutkimista. Berggren korostaa, että vasta perusteellisen tutkimuksen ja selvittämisen jälkeen voitaisiin määrittää tarvittavat suuntalinjat puolustusvalmiuden parantamiseksi.³⁷⁰ Berggrenin esille tuomat ajatukset ja tarve perusteellisen tutkimuksen ja selvittämisen käynnistämisestä ennakoivat hyvin vuonna 1930 käynnistynyttä Ruotsin puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelyihin johtanutta laajaa komissiotyötä sekä kokeilutoiminnan voimakasta kasvua 1930-luvun alkupuolella.

---

³⁶⁹ Berggren (1929), s. 287.

³⁷⁰ Berggren (1929), s. 287.

SUHTEIDEN LÄHENTYMINEN 1924–1930

3.1. Tilanteen muuttuminen ja yhteiset intressit johtavat suhteiden paranemiseen

Suomen ja Ruotsin välisissä suhteissa tapahtui merkittävää lähentymistä 1920-luvun puolivälissä. Kiista Ahvenanmaasta oli saatu ratkaistuksi ja siihen liittyneet mielipiteet olivat rauhoittuneet. Reunavaltio politiikkaa kannattavien puolueiden vallan väheneminen ja tasavallan presidentti Kaarlo Juho Ståhlbergin kauden päättyminen helmikuussa 1925 vaikuttivat suhteiden paranemiseen. Maalaisliiton Lauri Kristian Relanderin valinta uudeksi presidentiksi poisti ylimmän poliittisen tason esteet Suomen ja Ruotsin lähentymiselle. Relanderin Ruotsiin kesäkuussa 1925 tekemää ensimmäistä valtiovierailua Ruotsiin voidaan pitää käännekohkaksi maiden välisten virallisten suhteiden paranemisessa. Myös jääkäriupseerien nousu Suomen puolustusvoimien johtoon on yhtenä merkittävänä syynä myönteisen suhtautumisen lisääntymiseen.³⁷¹

Vuodesta 1924 alkanut suhteiden lähentyminen näkyi myös Ruotsissa. Yksi konkreettinen esimerkki oli ruotsalaisten ison laivasto-osaston vierailu Suomessa kesäkuussa 1924³⁷². Suhteiden paraneminen näkyi myös valtiojohdon ja poliittisen johdon tasolla. Ruotsin kuningas Gustaf V teki vastavierailun Suomeen elokuussa 1925. Kuninkaan vierailu sai lämpimän vastaanoton Suomessa. Toinen konkreettinen osoitus suhteiden paranemisesta oli Ruotsin uuden pääministerin Rickard Sandlerin Tukholmassa järjestetyn Suomi-viikon yhteydessä pitämä puhe, jossa hän mainitsi Suomen kuuluvan pohjoismaisten maiden joukkoon. Suhteiden lähentymisestä huolimatta Ruotsin poliittinen johto suhtautui tiiviimpään sotilaalliseen yhteistyöhön kuitenkin varovasti.³⁷³

Suhteiden paraneminen näkyi erityisesti molempien maiden sotilasjohdon piirissä. Vuonna 1924 alkanut tiiviimpi yhteistyö johti useisiin konkreettisiin asioihin, joilla oli vaikutusta myös myöhempään keskinäiseen vuorovaikutukseen. Muun muassa kummankin maan yleisesikuntien välille syntyi läheinen keskusteluyhteys. Ruotsin ylimmän johdon kaksijakoisen ja varauksellisen suhtautumisen takia Ruotsin ulkopoliittinen johto pidettiin kuitenkin yleisesikuntien välisten keskustelujen ulkopuolella.³⁷⁴

³⁷¹ Ruotsin sotilasasiain miehen yksityiskirje ulkomaanosaston päällikölle 6.5.1924, GS/UA, Serie EIA/Vol 15, KrA ja Turtola (1984), s. 55, 67.

³⁷² Laivastovierailun yhteydessä käytiin monilla tasoilla keskustelua yhteistyön kehittämisestä suomalaisten ja ruotsalaisten kesken. Keskustelua käytiin muun muassa Ruotsin laivaston merkityksestä Suomen itsenäisyydelle, materiaalihankinnoista Ruotsista ja suomalaisten upseerien mahdollisuudesta opiskella Ruotsissa. Ruotsin sotilasasiain miehen raportti N:o 135/1924, 15.5.1924 ja yksityiskirje numero 32/1924, 17.7.1924, GS/UA, Serie EIA/Vol 15, KrA.

³⁷³ Turtola (1984), s. 68.

³⁷⁴ Meinander (2002), s. 277–284; Talvitie (2002), s. 56–57; Turtola (1984) s. 70, 76 sekä Åselius (2015), s. 178–179.

Maanpuolustuksen ja puolustuslaitoksen eri aloilla tapahtui Suomessa myönteistä kehitystä 1920-luvun loppupuolella. Kehitys oli tosin varsin hidasta. Vuonna 1926 vakinaistettiin puolustuslaitoksen ja puolustusministeriön virat. Jo tätä ennen, vuonna 1924, oli perustettu oma sotakorkeakoulu antamaan korkeampaa sotatieteellistä opetusta. Hankintamäärärahoja alettiin poliittisista näkemyseroista huolimatta vähitellen lisätä, merkittävämminkin toki vasta vuodesta 1931 alkaen perushankintaohjelman hyväksymisen jälkeen.³⁷⁵

Suomalaisen puolustusjärjestelmän ja puolustuslaitoksen kehittämiseksi sekä kansallisen puolustuskeskustelun perustaksi perustettiin 1920-luvulla useita valtion puolustuskomiteita. Merkittävin komitea oli Eirik Hornborgin johtama komitea, Puolustusrevisionin nimisenä tunnettu komitea, jonka jäseniksi nimitettiin edustajat sekä siviilisektorilta että puolustushallinnon piiristä. Puolustusrevisioni työskenteli vuosina 1923–1926.³⁷⁶

Puolustusrevisionin ja myös muiden komiteoiden työn tulokset antoivat perusteet Suomen puolustuslaitoksen kehittämisen suunnalle ja tavoitteille. Komiteoiden tulokset toivat esiin myös ne puutteet, esimerkiksi osaamisessa tai puolustusjärjestelmän eri toiminta-aloilla, joita oli tarpeellista kehittää. Komiteoiden työn tulokset antoivat myös perusteita siihen, millä aloilla tai missä kysymyksissä oli tarpeen hankkia osaamista ja kokemuksia ulkomailta sekä käynnistää läheisempi sotilaallinen yhteistyö.³⁷⁷

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiset tavoitteet sekä Itämeren sotilaspoliittinen tilanne olivat Ruotsin kannalta haasteellinen ja ristiriitainen kysymys. Jotta Suomi ei suuntautuisi muiden reunavaltioiden yhteyteen, Ruotsin olisi tarjottava Suomelle vastaavia turvallisuustakuita. Turvallisuustakuut olivat kuitenkin ristiriidassa Ruotsin omaksuman puolueettomuuspolitiikan ja liittoutumattomuustradition kanssa. Ristiriitainen tilanne oli tärkeä syy ruotsalaisten poliitikkojen ja sotilaiden erilaisiin näkemyksiin suhtautumisessa Suomen kanssa tehtävään sotilaalliseen yhteistyöhön.³⁷⁸

Suomen ja Ruotsin välien lähentymiseen kiinnitettiin huomiota myös Neuvostoliitossa. Neuvostoliitossa seurattiin huolestuneina merkkejä myös mahdollisesta tiivistyvistä sotilaallisesta yhteistyöstä. Venäläiset pitivät esimerkiksi ruotsalaisten Suomeen vuonna 1924 tekemää laivastovierailua selkeänä viitteenä maiden välisten suhteiden muutoksesta ja uudesta suunnasta. Venäläiset olivat erityisen huolestuneita Ahvenanmaata koskevista suunnitelmista.³⁷⁹

Ristiriitaisista näkemyksistä huolimatta suhtautuminen naapurimaahan ja mahdolliseen sotilaalliseen yhteistyöhön alkoi muuttua 1920-luvun puoliväliin mennessä. Molemmipuolinen yhteistyötarpeiden ja -mahdollisuuksien esille nouseminen johti

³⁷⁵ Vahtola (2003), s. 312 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 312–316.

³⁷⁶ Puolustusrevisionin mietintö 1926, osat I–II, s. 1–14; Meinander (2012), s. 64 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 286–287.

³⁷⁷ Vertaa esimerkiksi Puolustusrevisionin mietintö 1926, osat I–II, s. 301–335.

³⁷⁸ Talvitie (2002), s. 57; Wahlbäck, Krister: Ruotsin luontainen haluttomuus ottaa riskejä, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Isekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002, s. 84–85 ja Åselius (2015), s. 178–179.

³⁷⁹ Åselius (2002), s. 219–223 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 332–333.

vuorovaikutuksen lisääntymiseen Suomen ja Ruotsin välillä. Vuodet 1924 ja 1925 muodostavatkin selkeän murrosvaiheen suhteiden kehityksessä.

Murros näkyy erityisesti sotilaallisen yhteistyön huomattavana lisääntymisenä maiden välillä. Suhteiden lähentymisen seurauksena esimerkiksi molempien maiden upseerien komennukset naapurimaahan lisääntyivät huomattavasti. Tällä oli merkitystä myös ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen sekä myöhemmälle ja entistä tiiviimmälle sotilaalliselle yhteistyölle, sillä komennusten kautta saatiin avatuksi tarvittavat kontaktit ja vaikutuskanavat.

Vuosi 1925 oli suhteiden lämpenemisestä ja upseerien välisen yhteistyön lisääntymisestä huolimatta kaksijakoinen. Ruotsin vuoden 1925 puolustuspäätös johti merkittäviin rauhan ja sodan ajan joukkoja koskeviin vähennyksiin. Puolustuspäätöksen seurauksesta Ruotsin sotilaallinen kyky ja valmius kokivat merkittävän alasajon, mikä heikensi ratkaisevasti myös Ruotsin sotilaallista kykyä ja mahdollisuuksia tukea Suomea.³⁸⁰ Mielenkiintoinen havainto on, että Ruotsin puolustuslaitoksen alasajo ei kuitenkaan vaikuttanut merkittävästi tietojen vaihtoon maiden välillä eikä suomalaisten aktiivisuuteen hankkia osaamista ja kokemuksia Ruotsista

3.2. Suomalaisten ulkomaankomennusten tärkein kohdema – Ruotsi

Sotilasasiamiehillä oli tärkeä rooli ja merkitys sotilaallisen yhteistyön ja tiedonvaihdon taustalla. Sotilasasiamiesten henkilökohtaisen panoksen ja roolin vaikuttavuus oli erityisen suuri yhteistyön käynnistymisvaiheessa. Sotilasasiamiehelle kuuluvat tehtävät edellyttivät hyviä henkilökohtaisia suhteita kohdemaan avainhenkilöihin ja kykyä luoda toimiva tietojen hankinta- ja vaihtojärjestelmä. Suomalaisten osalta alku oli erityisen haasteellinen, sillä henkilökohtaiset suhteet, kanavat ja luottamus ruotsalaisiin avainhenkilöihin jouduttiin käynnistämään lähes tyhjästä.

Suomen ensimmäinen Tukholman-sotilasasiamies, kapteeni C. A. W. Rothe, aloitti tehtävässään 10.12.1923 ja toimi asiamiehenä lähes yhtäjaksoisesti melkein kuusi vuotta 14.9.1929 saakka. Lyhyt katkos tehtävien hoitamiseen tuli maaliskuussa 1927, kun Rothe määrättiin kahdeksi ja puoleksi kuukaudeksi joukko-osastopalvelukseen Suomeen. Rothen Suomen-palveluksen aikana virkaa tekevänä sotilasasiamiehenä Tukholmassa toimi kapteeni Rosenbröjjer.³⁸¹

Suomen ensimmäisen Tukholman-sotilasasiamiehen valintaprosessin jäsentymättömyydestä ja monivaiheisuudesta sekä Rothen sotilaallisten taustojen herättämistä kysymyksistä huolimatta Rothe onnistui tehtävässään erinomaisesti. Rothe onnistui luomaan henkilökohtaiset ja luottamukselliset suhteet moniin keskeisiin Ruotsin puolustuslaitoksen avaintehtävissä toimineisiin henkilöihin. Rothen hyviä henkilökohtaisia suhteita ja molemminpuolista luottamusta osoittaa, että Rothe sai

³⁸⁰ Zetterberg (2014), s. 22; Zeeh (1949), s. 581; Carlsson (1968a), s. 46 ja Turtola (1984), s. 70, 76.

³⁸¹ Rothe määrättiin joukko-osastopalvelukseen Polkupyöräpataljoona 1:een, jossa hän toimi ensin kompanianpäällikkönä ja sitten kaksi viikkoa pataljoonankomentajan viransijaisena. Rothen ansioluettelo (N:o 28142) ja henkilöarvostelut 1926–1931; Puolustusvoimiemme upseeristo 1929, s. 425–426; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 265/IV/1927, 2.3.1927, SArk-1408/15, KA sekä Rosenbröjjerin ansioluettelo (N:o 28129), KA. Rothen henkilötiedot ja virkaura on esitelty tarkemmin luvun 2.1.3. yhteydessä.

ruotsalaisilta sotilasviranomaisilta myös sellaisia salaisena pidettäviä tietoja, joita ei annettu muiden maiden edustajille ja hän pääsi osallistumaan harjoituksiin, joihin ei ulkomaalaisia haluttu päästää.³⁸² Väheksymättä Rothen ansioita on toki todettava, että suomalaisilla oli muutoinkin tietynlainen erityisasema ruotsalaisten sotilaiden keskuudessa, mikä myös vaikutti luottamuksellisten tietojen antamiseen.

Rothen jälkeen Suomen Skandinavian-sotilasasiamieheksi Tukholmaan määrättiin kapteeni Edvin Bertel Rosenbröijer³⁸³. Rothen seuraajan valinta seuraavaksi sotilasasiamieheksi oli, kuten Rothen osaltakin, jälleen monivaiheinen prosessi, mihin vaikuttivat myös sisäpoliittiset tavoitteet ja vastakkainasettelu. Rothen seuraajaehdokkaaksi oli useita vaihtoehtoisia nimiä. Haasteena oli, että tietyissä suomalaisissa piireissä seuraavaksi sotilasasiamieheksi olisi ehdottomasti haluttu suomenmielinen henkilö. Ruotsalaiset olivat tietenkin erityisen kiinnostuneita Rothen seuraajasta, ja Ruotsin sotilasasiamies käsitteli seuraajakysymystä muutamissa yksityiskirjeissään.³⁸⁴

Ruotsilla oli ollut virallisen statuksen omaava sotilasasiamies Helsingissä jo vuodesta 1918 lähtien. Vuodesta 1922 vuoteen 1928 Ruotsin Helsingin-sotilasasiamiehenä toimi kapteeni C. O. F. Rydeberg³⁸⁵. Rydeberg oli Ruotsin sotilasasiamiehenä Suomessa murrosvaiheen ja sitä seuranneen sotilaallisen yhteistyön alkuvaiheen ajan. Rydeberg oli henkilökohtaisesti ja aktiivisesti mukana vaikuttamassa vuorovaikutuskanavien avaamiseen ja yhteistyömuotojen kehittämiseen.

Rydebergin seuraajaksi määrättiin majuri Gustaf Alarik Nyqvist³⁸⁶. Nyqvist toimi sotilasasiamiehenä Helsingissä 1.5.1928–20.3.1932. Hän oli tehtävässä lähes neljä vuotta. Näyttää kuitenkin siltä, että Ruotsin sotilasjohto ei ollut kaikilta osin tyytyväinen Nyqvistin toimintaan sotilasasiamiehenä. Tärkeimmät syyt Nyqvistin pestin päättymiseen keväällä 1932 olivat Ruotsin yleisesikunnan kokemus epäluottamus Nyqvistin toimintaan sekä halu korvata hänet Ruotsin uutta puolustusratkaisua

---

³⁸² Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 63/1924, 6.9.1924; ak N:o 19/1926, 16.3.1926 ja ak N:o 38/1926, 30.4.1926, SArk-1399/12, KA sekä Suomen sotilasasiamiehen yksityiskirje yleisesikunnan päällikölle N:o 22/1929 Sal., 20.4.1929, SArk-1399/12, KA.

³⁸³ Kapteeni (myöhemmin everstiluutnantti) Rosenbröijer, Edvin Bertel, synt. 14.12.1887 Bakussa, kuollut veritulpun jälkiseuraukseen 26.9.1943, suoritti lakitieteen tutkintoja varten vaadittavat alustavat opinnot Helsingin yliopistossa, palveli rautatiehallituksessa kirjurina ja kirjanpitäjänä ennen vapaussotaa, vapaussodassa Helsingin jääkäriprikaatin 2. Rykmentin lähettiupseeri, aktiiviupseerin tutkinto Kadettikoulussa 1920–1921, täydennyskurssi (2 kk) Ranskassa 1920–1921, Taistelukoulun komppanianpäällikkökurssi 1928, useita kertoja adjutanttin tehtävissä muun muassa vuonna 1918 Armeijan Yleisesikunnan päällikön ja valtionhoitaja, kenraali Mannerheimin adjutanttina sekä vuonna 1919 presidentin adjutanttina, palvelus Yleisesikunnassa eri tehtävissä 1919–1928, Yleisesikunnan ulkomaatoimiston toimistoupseeri 1928, Suomen Skandinavian sotilasasiamies Tukholmassa 1.9.1929–15.9.1933, ulkomaatoimiston päällikkö 1933 alkaen, sotilasasiamiestoimiston päällikkö 1941–1943, ylennykset: res.vänr. 1918, res.luutn. 1919, luutn. 1920, kapt. 1923, maj. 1928, ev.luutn. 1938. Rosenbröijerin ansioluettelo (N:o 28129), päällystökortti ja henkilöarvioinnit, KA sekä Puolustusvoimemme upseeristo ja virkamiehistö 1934, Helsinki 1933, s. 405–406.

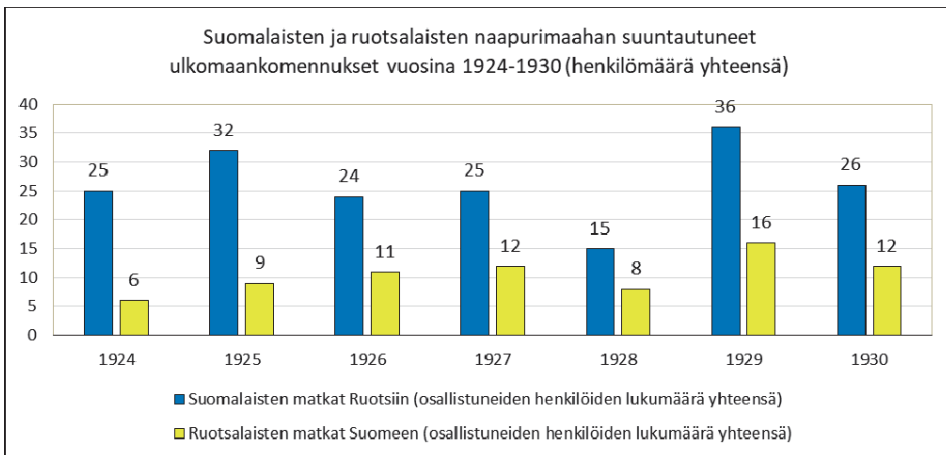
³⁸⁴ Ruotsin sotilasasiamiehen ilmoitukset N:o 1, 11.1.1929 ja N:o 25, 3.5.1929, GS/UA, Serie EIa/Vol 22, KrA.

³⁸⁵ Rydebergin henkilötiedot ja ansioluettelo on esitelty jo aiemmin luvussa 2.1.3.

³⁸⁶ Majuri (myöhemmin everstiluutnantti) Nyqvist, Gustaf Alarik, (1883–1962), pioneeriupseeri, upseerintutkinto 1904, Ruotsin sotakorkeakoulu 1910–1912, sotalaitosopin opettajana Ruotsin sotakorkeakoulussa 1924–1928, useita eri tehtäviä yleisesikunnan eri osastoilla 1923–1927, osallistui Ruotsin rauhan ajan puolustuslaitoksen uudelleen organisointityöhön yleisesikunnassa 1926–1929. Tjänsteförteckning från Infanteriet 1933, KrA.

laatineeseen ”sisäpiiriin” kuuluneella miehellä. Nyqvistin tilalle uudeksi sotilasasiamieheksi Helsinkiin lähetettiin majuri Axel Fredrik Carlos Adlercreutz.³⁸⁷

Suomen ja Ruotsin välisten suhteiden parannuttua naapurimaahan suuntautuneiden ulkomaankomennusten määrä kasvoi ensin radikaalisti. Komennusmatkojen määrä vakiintui kuitenkin nopeasti. Vuosina 1924–1930 yhteensä 183 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Ulkomaankomennuksella olleiden henkilöiden lukumäärän perusteella Ruotsista tuli vuodesta 1924 alkaen tärkein kohdema. Ruotsista kävi vuosina 1924–1930 yhteensä 74 henkilöä komennuksella Suomessa. Suomi ei ollut ruotsalaisten tärkein kohdema, vaan ruotsalaisten ulkomaille suuntautuvien komennusten tärkeimpinä kohdemaina olivat Ranska, Englanti ja Italia. Selvästi eniten matkoja suuntautui Ranskaan.³⁸⁸

Kaavio 3. Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaankomennukset vuosina 1924–1930.

Vuosina 1924–1930 suomalaisia kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa vuosittain keskimäärin 26 henkilöä. Merkittävimmän poikkeuksen muodostavat vuodet 1925 ja 1929 sekä vuosi 1928. Vuonna 1925 yhteensä 32 suomalaista oli ulkomaankomennuksella Ruotsissa ja vuonna 1929 yhteensä 36 henkilöä. Vuoden 1925 suuren lukumäärän taustalla oli yleinen suhtautumisen muutos ja sitä kautta syntyneiden mahdollisuuksien avautuminen sekä tietojenhankintatarpeet. Vuoden 1929 kohonneen lukumäärän tärkeimpänä yksittäisenä syynä ovat useamman henkilön muodostamien

³⁸⁷ Nyqvistin esittämät näkemykset esimerkiksi Suomen ja Ruotsin sotilaallisesta yhteistyöstä ja siihen vaikuttavista tekijöistä poikkesivat Ruotsin yleisesikunnan näkemyksistä. Nyqvistiä ei myöskään informoitu kaikista ruotsalaisten upseerien tekemistä salaisista matkoista Suomeen. Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet N:o 27, 10.12.1930 ja N:o 29, 16.12.1930 ja niistä Ruotsissa herännyt huoli, GS/UA, Serie E1a/Vol 23, KrA; Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle, D.N:o 41/28.sal., 1.8.1928, SARk-1399/12, KA ja Turtola (1984), s. 143, 163. Majuri Adlercreutzin henkilötiedot ja virkaura on esitelty luvussa 4.3.

³⁸⁸ Suomalaisten upseerien ulkomaankomennukset suuntautuivat 1920-luvun alkupuolella moneen eri maahan. Laskettaessa yhteen vuosina 1919–1923 ulkomaankomennusten kokonaismäärät suosituin kohdema oli Ranska. Vuonna 1924 tilanne muuttui, sillä siitä alkaen tärkeimmäksi kohdemaaksi nousi Ruotsi. Vertaa esimerkiksi Kronlund (toim.) (1988), taulukko 41, s. 331. Katso esimerkiksi Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1924–1930, KrA sekä Suomen ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti vuosilta 1924–1930.

ryhmien yhteiskomennukset. Aiempina vuosina komennuksille oli osallistunut pääosin vain yksi tai kaksi henkilöä kerrallaan.

Vuosi 1928 muodostaa alhaisen lukumäärän takia selkeän poikkeuksen Ruotsiin suuntautuneiden ulkomaankomennusten määrässä. Tärkein syy suomalaisten selvästi alempaan määrään oli ruotsalaisten tilapäinen nihkeä ja osin kielteinen suhtautuminen ulkomaalaisten komennuksiin Ruotsiin. Määrän väheneminen näkyi erityisesti osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvien opintomatkojen määrässä (katso tarkemmin kaavio 5).

Hyvänä esimerkkinä nihkeästä suhtautumisesta on Ruotsin armeijan vuoden 1928 syysotaharjoitukset. Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Hammarskjöld oli antanut ehdottoman kiellon päästää ulkomaalaisia seuraamaan syysotaharjoituksia. Viralliseksi syyksi ilmoitettiin halu estää venäläisen sotilasasiamiehen pääsy seuraamaan harjoituksia. Ruotsin sotilasviranomaiset olisivat halunneet tarjota suomalaisille mahdollisuuden seurata harjoituksia, mutta totesivat, että jos he myöntäisivät suomalaisille luvan, he eivät voisi kieltää sellaista venäläisiltä. Todellinen syy ulkomaalaisten mahdollisuuksien kieltämiseen oli puolustuslaitoksessa vuoden 1925 puolustuspäätöksen perusteella toteutetut joukkojen supistukset ja puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelyt, jotka astuivat voimaan tammikuussa 1928. Vuoden 1928 kenttäharjoituksessa sekä joukkojen harjoituksissa kokeiltiin ja harjoiteltiin uuden organisaation mukaisia toimintoja ensimmäisiä kertoja, eikä ulkomaalaisia siksi haluttu päästää seuraamaan niitä.³⁸⁹

Sen sijaan ruotsalaisten Suomeen suuntautuneiden komennusten määrän kasvu oli tasaista, mutta määrät pysyivät hyvin maltillisina suomalaisten komennuksiin verrattuna. Selvän poikkeaman tasaisesti nousevaan komennusten määrään muodostavat vuodet 1928 ja 1929. Vuonna 1928 ruotsalaisten Suomeen suuntautuneiden komennusten määrä laski hieman. Tärkeimpinä syinä lienevät Ruotsin puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelyt ja niiden seurauksena tapahtuneet henkilövähennykset ja uuden järjestelmän edellyttämät työt. Vuonna 1929 ruotsalaisten tekemien komennusten määrä kasvoi selvästi. Huomionarvoista on, että erityisesti vuonna 1929 Suomeen suuntautui useita korkean tason sotilasvierailuja.³⁹⁰

Yhtenä tärkeänä syynä komennusten ja erityisesti korkean tason vierailujen määrän lisääntymiseen vuonna 1929 oli ruotsalaisten sotilaiden ja sotilasjohdon piirissä herännyt suurempi mielenkiinto puolustusyhteistyöstä. Ruotsin upseeriston keskuudessa oli 1920-luvun puolivälissä voimistunut ajatus siitä, että Ruotsin oli sodan syttyessä kaikin voimin tuettava Suomea. Suomen tukemista kannattavia ajatuksia oli esillä monissa upseerien kirjoittamissa lehtiartikkeleissa. Lisäksi Helge Jungin johtama nuorten upseerien ryhmä oli käynnistänyt sisäisen mielipiteiden muokkauk-

³⁸⁹ Suomen sotilasasiamiehen kirjeet yleisesikunnan päällikölle, D.N:o 33/28.sal., 3.7.1928 ja 1.8.1928, SARk-1399/12, KA. Suomen sotilasasiamies arvioi kirjeessään, että esitetty syy oli vain virallinen tekosyy kieltää ulkomaalaisia, suomalaiset mukaan lukien, päästää seuraamaan harjoituksia.

³⁹⁰ Katso esimerkiksi Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1924–1930, KrA sekä Suomen ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti vuosilta 1924–1930.

sen sotilaallisesta yhteistyöstä ja Suomen sotilaallisesta tukemisesta.³⁹¹ Vaikka tiiviimpään sotilaalliseen yhteistyöhön tähtäävä toiminta oli alkanut alustavasti jo 1924, vuoden 1929 kirjoituksia ja vierailuja voidaan pitää ensimmäisinä selkeinä julkisesti esillä olleina merkkeinä ruotsalaisten halusta tiivistää sotilaallista yhteistyötä suomalaisten kanssa.

3.2.1. Opettajia ja Kannaksesta kiinnostuneita vierailijoita Ruotsista

3.2.1.1. Ruotsalaiset opettajat

Ruotsalaisten vuosina 1924–1930 Suomeen suuntautuneet komennukset voidaan jakaa niiden luonteen sekä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikuttavuuden perusteella neljään ryhmään. Ehdottomasti merkittävimmän ryhmän muodostivat Suomeen opettajiksi lähetetyt upseerit. Vaikka ryhmään kuuluvien henkilöiden määrä oli pieni, näiden henkilöiden vaikuttavuus oli erittäin suuri.

Kun arvioidaan ruotsalaisvaikutuksen välittymistä suomalaiseen sotataitoon kokonaisuutena, yhtenä ehdottomasti merkittävimmistä vaikutuskanavista oli Suomen Sotakorkeakoulun pääaineiden opettajina toimineet ruotsalaisupseerit, majuri, myöhemmin everstiluutnantti Erik Emil Harald Malmberg, kapteeni, myöhemmin majuri Karl-Axel Bratt sekä ratsumestari Olof Ribbing. Malmbergin ja Brattin vastuulla olivat yleisen taktiikan sekä yleisesikunta- ja huoltopalveluksen opetus. Bratt opetti myös pedagogiikkaa. Ribbingin vastuulla olivat sotahistoria ja strategian opetus. Malmberg ja Ribbing toimivat kumpikin opettajina yhteensä kaksi ja puoli vuotta ja Bratt yhteensä kaksi vuotta. Edellisten lisäksi tärkeä ruotsalaisvaikutuksen välittymiskanava oli ruotsalaisen meriupseerin, kapteeni Sven Yngve Ekstrandin saaminen vuonna 1929 lyhyeksi ajaksi opettajaksi Suomen Sotakorkeakouluun.³⁹² Sotakorkeakoulun ruotsalaisia opettajia ja heidän merkitystään on käsitelty tarkemmin luvussa 3.3.2.

Kolmas vaikuttavuudeltaan tärkeä, opetukseen liittyvä ruotsalaiskomennus oli kapteeni Nils Einar Jönnickin³⁹³ saapuminen Suomeen vuonna 1926 intendentuuri-asioissa. Suomen puolustusministeriö oli lokakuussa 1925 tehnyt esityksen saada palvelukseen yksi ruotsalainen intendentuorialan asiantuntija. Ruotsalaisen intendentuorialan asiantuntijan tehtävä oli kolmiosainen. Hänen piti ensinnäkin toimia puolustusministeriön neuvonantajana kaikissa rauhan ja sodan ajan intendentuuripalvelusta ja taloudenhoitoa koskevissa kysymyksissä sekä sotatalouden valmistelukysy-

³⁹¹ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen henkilökohtainen kirje yleisesikunnan päällikölle, D.N:o 22/29.sal., 20.4.1929 sekä D.N:o 37/29.sal., 6.6.1929 ja 9.6.1929, SArk-1399/12, KA sekä Turtola (1984), s. 112–116.

³⁹² Luettelo Sotakorkeakoulun johdosta ja opettajista 1924–1939, Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972, T-25819/Bb:3, KA. Malmberg oli opettajana 1.11.1924–28.2.1927, Ribbing 1.1.1925–1.9.1927 ja Bratt 1.11.1924–30.9.1926. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1936, Tjänsteförteckningar från Kavalleriet 1936, KrA ja *Kungliga Sjökrigsskolan 1867–1942*, Eskilstuna 1942, s. 227–228.

³⁹³ Kapteeni Jönnick, Nils Einar, (1891–1969), upseerintutkinto 1911, eri intendentuorialan tehtävissä vuodesta 1914 alkaen, palvelus Ruotsin armeijahallinnon talousosastolla 1923–1926 ja 1928–1930, huollonopettaja sotilashallinnon kursseilla vuosina 1924–1926 ja uudelleen palattuaan Suomesta vuodesta 1928 alkaen sekä sotilashallinnon kurssien opettaja vuosina 1929–1930. Tjänsteförteckningar från Intendenturkåren 1930, KrA.

myksissä. Toiseksi tehtävänä oli avustaa ministeriötä ja sotilashallinnollisen kurssin johtajaa kurssin järjestelyissä ja johtamisessa. Lisäksi tehtävänä oli toimia näillä kursseilla talousupseereille soveltuvan esikuntapalveluksen opettajana.³⁹⁴

Ruotsi lähetti Suomeen aluksi kaksi intendentuurialan asiantuntijaa, majuri Johan Helge Frithiof Söderbomin ja kapteeni Jönnickin. Molempien palvelus Suomessa alkoi 14. toukokuuta 1926. Söderbomin palveluksen kestoksi sovittiin vähintään kaksi kuukautta. Jönnickin palveluksen pituus sovittiin jo heti alussa pidemmäksi ja sen oli määrä kestää vuoden 1926 loppuun. Jönnickin palveluksen nähtiin kuitenkin olevan niin tärkeää ja merkityksellistä, että sitä pidennettiin kaksi eri kertaa niin, että palvelus päättyi lopulta vasta 31.5.1928.³⁹⁵

Jönnickin tehtävät Suomessa olivat monipuoliset ja laajat. Puolustuslaitoksen taloushallinnon järjestelytehtävien lisäksi Jönnick toimi eri taloushallintoon kuuluvien asioiden opettajana taloushallinnon kursseilla sekä taloushallinnon opettajana muun muassa Suomen Sotakorkeakoulussa. Jönnickin merkittävä panos näkyi erityisesti puolustuslaitoksen taloushallinnon ohjesääntötyössä, sillä hän laati ehdotuksen molemmista, sekä rauhan että sodan aikaa koskevista taloushallinnon ohjesäännöistä.³⁹⁶

Käytännön tasolla tapahtuneen yhteistyön ja ruotsalaisen intendentuurialan asiantuntijuuden hyödyntämisen lisäksi yhteistyötä tehtiin myös ylimmällä tasolla, mistä hyvänä esimerkkinä on Ruotsin intendenttiosaston (intendentdepartementet) johtajan, kenraalimajuri Axel Fredrik Hultkrantzin vierailu Suomeen vuonna 1928.³⁹⁷ Ruotsalaisilla oli muutoinkin huomattava rooli ja vaikutus suomalaisen intendenttuurialan kehittämisessä. Kapteeni Jönnickin yli kaksi vuotta kestäneen palveluksen lisäksi useita suomalaisia upseereja kävi hakemassa intendentuurialaa koskevia oppeja ja kokemuksia Ruotsista.

3.2.1.2. Ylimmän johdon vierailut Suomeen

Opettajina toimineiden ruotsalaisten upseerien jälkeen toisen tärkeän vaikuttajaryhmän muodostivat Ruotsin puolustuslaitoksen ja -hallinnon ylimpään johtoon kuuluvat henkilöt³⁹⁸. Ylimpään johtoon kuuluvien henkilöiden merkitys vaikutuksen välittäjänä ja erityisesti mahdollistajina perustui siihen, että heillä oli virka-asemansa pe-

---

³⁹⁴ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto N:o 1181/IV/1926, 18.12.1926, PLM-32/Hg:11, KA; Puolustusministeriön ak K/3756, 20.10.1925, SArk-1399/14, KA ja Suomen sotilasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 7/28, 14.2.1928, SArk-1399/12, KA.

³⁹⁵ Majuri Söderbomin ja kapteeni Jönnickin palvelusta koskeva sopimus 4.5.1926 ja YE/Os 2/Ulkomaatoimisto N:o 1181/IV/1926, 18.12.1926, PLM-32/Hg:11, KA; Puolustusministeriön ak K/3756, 20.10.1925, SArk-1399/14, KA; Suomen sotilasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle n:o 7/28, 14.2.1928, SArk-1399/12, KA sekä kooste ulkomaisista asiantuntijoista, FS/UtA, Serie ÖI:6/Vol 4, KrA.

³⁹⁶ Puolustusministerin asiakirja yleisesikunnalle KD N:o 1841.26. Y1, 20.12.1926, PLM-32/Hg:11, KA ja Kronlund (toim.) (1988), s. 320–322.

³⁹⁷ Kenraalimajuri Aksel Fredrik (1870–1965) Hultkrantzin ansioluetteloon (tjänsteförteckning) on kirjoitettu erikseen hänen osallistumisestaan sotilashallinnon (militära förvaltningen) organisointityöhön Suomessa vuonna 1928. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1930, KrA.

³⁹⁸ Tässä tutkimuksessa ylimpään johtoon lasketaan kuuluvaksi kenraalit ja everstit.

rusteella mahdollisuus vaikuttaa siihen, missä asioissa Suomen kanssa voitiin tehdä yhteistyötä ja mistä kysymyksistä voitiin keskustella ja mitä tietoja voitiin vaihtaa.

Ylemmän johtoon kuuluvien upseerien tekemiä matkoja oli vuosina 1924–1930 yhteensä yksitoista. Matkojen virallisena tarkoituksena oli tutustumisen Suomen puolustuslaitokseen ja sen toimintaan sekä lisäksi henkilökohtaisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen. Ylemmän johdon vierailuihin liittyi usein myös keskusteluja ja tietojen vaihtoa myös salaisista operatiivisista kysymyksistä. Ylemmän johdon tekemien matkojen merkitys ja vaikuttavuus ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen oli lähinnä kaksijakoinen. Henkilökohtaisten kontaktien syntyminen ja parempi tietoisuus naapurimaan puolustuslaitoksesta ja sen sotilaallisesta suorituskyvystä oli lähtökohta keskinäiselle ymmärrykselle ja yhteistyölle. Ylemmän tason kontaktit loivat perustan myös muiden toimijoiden välillä tapahtuvalle läheisemmälle sotilaalliselle yhteistyölle ja tiedonvaihdolle.

Ruotsin linnoitustoiminnan päällikkö (Chefen för Kungliga Fortifikation), kenraalimajuri Henri Leopold de Champs kävi adjutantinsa, kapteeni Emil Fredrik Theodor Fevrellin kanssa vuonna 1925 kaksi viikkoa kestäneellä vierailulla Suomesa. De Champsin vierailu oli luonteeltaan salainen ja siihen liittyi myös operatiivisia asioita. Vierailun aikana de Champs ja Fevrell kävivät Karjalan kannaksella ja Laatokan Karjalassa. Ruotsalaiset laativat matkastaan raportin, joka sisälsi tiedot Suomen kantalinnoituslaitteista ja rannikkolinnakkeista sekä kuljetusteknisiä asioita ruotsalaisten joukkojen kuljetusmahdollisuuksista Suomenlahden ja Pohjanlahden satamista Itä-Suomeen. De Champsin käynnin voidaan nähdä myös olleen ensimmäinen merkki molempien maiden yleisesikuntien keskinäisestä kiinnostuksesta läheisempiin kontakteihin ja yksityiskohtaiseen tietojenvaihtoon. De Champs oli henkilökohtaisesti vakuuttunut Ruotsin ja Suomen läheisemmän sotilaallisen yhteistyön tarpeellisuudesta. De Champs kirjoitti näkemyksistään myöhemmin vuonna 1929 vaikutuksiltaan tärkeän kirjoituksen myös Ruotsin lehdistössä.³⁹⁹

Vuonna 1927 merkittävin ruotsalaisten komennus oli Ruotsin yleisesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Carl Gustaf Valdemar Hammarskjöldin⁴⁰⁰ matka Suomeen syyskuussa 1927. Hammarskjöldin lisäksi matkalle osallistuivat yleisesikunnan keskusosaston (centralavdelning) päällikkö, majuri Gunnar Otto Edvard Virgin ja operatiivisen toimiston (operationsdetalj) päällikkö, kapteeni Carl August Ehrens-värd sekä Ruotsin Helsingin-sotilasasiamies, majuri Rydeberg. Hammarskjöldin vierailu suuntautui Helsingin lisäksi myös Kaakkois-Suomeen ja Karjalan kannakselle. Hammarskjöldin vierailuohjelma oli monipuolinen, ja hän tutustui matkan aikana useisiin aselajeihin, varuskuntiin ja joukkojen toimintaan sekä tapasi vierailun yhteydessä kaikkien puolustushaarojen korkeinta johtoa. Matkan aikana tarjoutui useita

³⁹⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 23/1925, 12.9.1925, GS/UA, Serie EIA/Vol 17, KrA; Suomen sotilasasiamiehen henkilökohtainen kirje yleisesikunnan päällikölle, D.N:o 22/29.sal., 20.4.1929 ja D:N:o 37/29.sal., 6.6.1929 ja 9.6.1929, SArk-1399/12, KA; Åselius (2002), s. 221 sekä Turtola (1984), s. 72–76.

⁴⁰⁰ Kenraaliluutnantti (myöhemmin kenraali) Hammarskjöld, Carl Gustaf Valdemar (1865–1940), Ruotsin sotakorkeakoulu 1884–1885, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1892–1895, palvelus Ruotsin yleisesikunnassa 1906–1914, VI Armeijaosaston komentaja 1919–1923, puolustusministeri 1920–1921, Ruotsin yleisesikunnan päällikkö 1926–1930, Svenskt Biografiskt Lexikon, Band 18, Stockholm 1969–1971, s. 187–188.

mahdollisuuksia henkilökohtaisiin keskusteluihin ylimmissä tehtävissä toimineiden suomalaisten upseerien kanssa. Hammarskjöldin mukana olleiden Virginin ja Ehrensvärdin tärkeimpänä tehtävänä oli nimenomaan suhteiden luominen suomalaisiin upseereihin ja tietojen vaihto. Ehrensvärd jäi vielä muutamaksi päiväksi Helsinkiin muun delegaation palattua Tukholmaan. Hammarskjöld korosti Suomen yleisesikunnan päällikölle, eversti Kurt Martti Walleniukselle matkan jälkeen lähettämässään kiitoskirjeessä matkan tärkeyttä sotilaallisen yhteistyön kehittymiselle. Matka syvensi henkilökohtaisia suhteita sekä vahvensi Suomen ja Ruotsin yleisesikunnissa palvelleiden upseerien yhteyttä.⁴⁰¹

Kuva 3. Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Hammarskjöld (1865–1940) kävi vierailulla Suomessa 8.9.–16.9.1927. Kuvassa vasemmalta alkaen Ruotsin Helsingin-sotilasasiamies, majuri Rydeberg, Hammarskjöldin adjutantti, majuri Virgin, everstiluutnantti Tuompo, majuri Kämppe, kenraaliluutnantti Hammarskjöld, Suomen Yleisesikunnan päällikkö, eversti Wallenius ja kapteeni Ehrensvärd. Kuva C. G. V. Hammarskjölds arkiv/ Vol 8/ Krigsarkivet.

Ruotsin ja Suomen yleisesikuntien läheisemmän yhteistyön kannalta Hammarskjöldin vierailu oli tärkeä. Erityisesti kapteeni Ehrensvärdin luomat henkilökohtaiset kontaktit Suomen yleisesikunnan avainhenkilöihin, esimerkiksi operatiivisen toimiston päällikköön, everstiluutnantti Väinö Adolf Mathias Karikoskeen mahdollistivat luottamuksellisen tiedon vaihtamisen yleisesikuntien välillä virallisten kanavien ohi. Ehrensvärd teki vielä uuden matkan Suomeen elokuussa 1928. Matkan virallisena

⁴⁰¹ Katso esimerkiksi Hammarskjöldin kiitoskirje Walleniukselle 23.9.1927, T-21644/1, KA; C. G. V. Hammarskjölds arkiv/vol 5 ja vol 8, KrA sekä Turtola (1984), s. 88–90.

tarkoituksena oli tutustuminen sotaharjoituksiin, mutta matkan luonne lieenee ollut aivan muuta, sillä matkan valmistelut hoidettiin poikkeuksellisesti Suomen Tukholman-asiamiehen kautta pikaisesti, ja Ruotsin Helsingin-sotilasasiamies, majuri Nyqvist haluttiin Ruotsin yleisesikunnan pyynnöstä pitää sivussa.⁴⁰²

Vuonna 1929 Suomeen tehtiin kolme kenraalitasoista vierailua. Ensimmäinen vierailu oli Ylä-Norlannin sotilasalueen komentajan, kenraalimajuri Gösta Lilliehöök-kin⁴⁰³ vierailu Suomeen yhdessä majuri Carl Johan Magnus Björnstjernan kanssa helmi–maaliskuussa 1929. Lilliehöök oli kiinnostunut suomalaisten talvikoulutuksesta ja -välineistöstä ja hän esitti marraskuussa 1928 henkilökohtaisen pyynnön Suomen sotilasasiamiehelle päästä Suomeen seuraamaan jotakin Pohjois-Suomessa toimeenpantavaa hiihtoretkeä ja talvisotaharjoitusta. Lilliehöök oli Ruotsin parhaita talvisodankäynnin asiantuntijoita, ja Suomen sotilasasiamies näki erittäin tärkeänä ja hyödyllisenä vastata myöntävästi Lilliehöök in esitykseen ja lähettää hänelle kutsu. Sotilasasiamiehen perusteluna oli, että vierailun yhteydessä tarjoutuisi erinomainen mahdollisuus saada Lilliehöökiltä arvokasta tietoa talvitaisteluista ja koulutuksesta.⁴⁰⁴ Ruotsalaisten upseerien talvisodankäyntiin ja -koulutukseen liittyviä komennuksia on käsitelty tarkemmin luvussa 3.4.

Toinen kenraalitasoisen vierailu oli Ruotsin maanpuolustuksen komentotoimiston päällikön, kenraalimajuri Bo Ivar Boustedin⁴⁰⁵ matka Suomeen adjutanttinsa kapteeni Curt Sixten Reinhold Kempffin kanssa kesäkuussa 1929. Matkan alustavan ohjelman mukaan tarkoituksena oli vierailla eri varuskunnissa Kannaksella ja tutustua johonkin sopivaan harjoitukseen. Boustedin oma esitys kuitenkin oli, että vierailun yhteydessä keskityttäisiin koko Karjalan kannakseen niin, että vierailu aloitettaisiin Terijoelta ja Rajajoelta, joiden jälkeen matka jatkuisi Kannaksen halki aina Sortavalaan asti.⁴⁰⁶ Boustedin Kannakseen kohdistuneen mielenkiinnon taustalla oli hänen nähtävissä olevat tulevat tehtävät ensin Itäisen armeijaosaston komentajana

---

⁴⁰² Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle, D.N:o 41/28.sal., 1.8.1928, SArk-1399/12, KA ja Turtola (1984), s. 88–89, 93.

⁴⁰³ Kenraalimajuri Lilliehöök, Gösta, (1871–1952), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1891, Ruotsin sotakorkeakoulu 1894–1896, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1897–1899, taktikanopettajana Ruotsin sotakorkeakoulussa 1905–1910, Ruotsin sotakorkeakoulun johtaja 1915–1917, Ylä-Norlannin sotilasalueen komentaja 1928–1930. Lilliehöök oli Ruotsin arvostetuimpia talvisodankäynnin asiantuntijoita. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1930, KrA sekä Svenska män och kvinnor, Biografiskt uppslagsbok, band 4, Stockholm 1944, s. 592–593.

⁴⁰⁴ Suomen sotilasasiamiehen yleisesikunnan kirje päällikölle D N:o 52/1928, sal., 1.11.1928 ja 19.11.1928; Suomen sotilasasiamiehen kirje Ruotsin maanpuolustuksen komentotoimiston päällikölle D N:o 52/1928, 26.1.1929 ja 4.2.1929, SArk-1399/12, KA.

⁴⁰⁵ Kenraalimajuri Boustedt, Bo Ivar, (1868–1939), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1891, Ruotsin sotakorkeakoulu 1898–1900, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1900–1903, sotahistorian opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1905–1910 ja 1911–1912, maanpuolustuksen komentotoimiston päällikkö 1926–1929, Itäisen armeijaosaston komentaja 1929–1930, Ruotsin yleisesikunnan päällikkö 1930–1933. Suomen sotilasasiamies piti Boustedin merkitystä ja roolia suurella arvolla Suomea koskevien asioiden ja pyyntöjen toteuttamisessa. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1930, KrA; Svenska män och kvinnor, Del A-B, Stockholm 1942, s. 427 ja sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle D N:o 61/1928 sal., 15.12.1928, SArk-1399/12, KA.

⁴⁰⁶ Suomen sotilasasiamiehen kirjeet Yleisesikunnan päällikölle D N:o 5/1929 Sal., 1.2.1929, 7.2.1929 ja 5.6.1929, SArk-1399/12, KA.

vuodesta 1929 alkaen ja sen jälkeen Ruotsin yleisesikunnan päällikkönä kenraaliluutnantti Hammarskjöldin jälkeen.⁴⁰⁷

Kolmas kenraalitason vierailu oli Ruotsin meriesikunnan päällikön, kontra-amiraali Otto Emil Lybeckin⁴⁰⁸ vierailu Suomeen kesäkuussa 1929. Lybeckin mukana Suomessa oli Ruotsin meripuolustuksen komentotoimiston päällikkö, komentaja Nils Einar Fredrik Selander ja Meriesikunnan ulkomaanosaston päällikkö, komentajakapteeni Daniel Henrik Tiselius. Kuusi päivää kestäneen vierailun ohjelmalla oli tutustuminen meripuolustuksen kohteisiin erityisesti itäisellä rannikkoalueella Helsingin–Kotkan–Viipurin suunnassa. Mielenkiintoista oli, että vierailu tehtiin siviiliasussa.⁴⁰⁹

Läheisempi sotilaallinen yhteistyö merivoimien kesken ja vaikutusten hakeminen Ruotsista oli alkanut ensimmäisten suomalaisten saatua oikeuden opiskella Ruotsin merisotakorkeakoulussa. Käytössä olleiden virallisten lähteiden perusteella on ollut vaikeaa arvioida Lybeckin vierailun todellista luonnetta ja merkitystä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta. Turtolan mukaan Lybeckin vierailun yhtenä tarkoituksena oli jatkaa ja syventää Suomen yleisesikunnan päällikön, eversti Walleniuksen toukokuussa 1929 tekemän yksityismatkan aikana aloitettuja keskusteluja sotilaallisesta yhteistyöstä.⁴¹⁰

Ruotsin meriesikunta oli jatkuvasti kiinnostunut Suomesta. Meriesikunnan operatiivisen osaston päällikkö, komentajakapteeni Gösta Carl Albert Ehrensvärd teki tutustumismatkan Kaakkois-Suomeen ja sen vesialueisiin elokuussa 1930. Ehrensvärdin matkakohteina olivat muun muassa Koivisto, Kannas, Käkisalmi, Laatokka ja Sortavala. Ehrensvärd tapasi matkansa aikana myös Yleisesikunnan edustajia, muun muassa operatiivisen toimiston päällikön, everstiluutnantti Karikosken. Ehrensvärd oli erikseen pyytänyt matkaseurakseen komentajakapteeni Eero Akseli Raholan. Ruotsin meriesikunnan kiinnostuksen syynä oli näkemys siitä, että Ruotsi joutuisi mukaan Neuvostoliiton ja Suomen väliseen sotaan viimeistään siinä vaiheessa, kun neuvostolaivasto hallitsisi Suomenlahden pohjoisranta. Ruotsin meriesikunta oli erityisesti kiinnostunut kauppamerenkulun ja ruotsalaisten sanktiojoukkojen kuljetusten suojaamisesta.⁴¹¹

Yhtenä tärkeänä ylimmän tason vierailuna vuonna 1929 voidaan pitää myös Ruotsin ulkoministeriön poliittisen osaston osastopäällikön Erik Bohemanin epävirallista vierailua Suomeen kesällä 1929. Boheman oli vaikutusvaltainen henkilö Ruotsin ulkopoliittisella osastolla ja hän oli myöhemmin keskeisessä roolissa Ruotsin

---

⁴⁰⁷ Suomen sotilasasiamiehellä oli alustava ennakkotieto Boustedin tulevasta tehtävästä ja hän piti tulevaisuuden miehenä ja vahvana seuraajaehdokkaana Yleisesikunnan päälliköksi, sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle D N:o 61/1928, sal., 15.12.1928, SArk-1399/12, KA.

⁴⁰⁸ Kontra-amiraali (myöhemmin amiraali) Lybeck, Otto Emil (1871–1947), Ruotsin sotakorkeakoulu, merisotatutkimus Pietarissa 1906–1911, strategian opettaja Ruotsin merisotakorkeakoulussa 1910–1918, rannikko-laivaston komentaja 1926–1927, Ruotsin meriesikunnan päällikkö 1927–1936, Svenskt Biografiskt Lexikon, Band 24, Stockholm 1982–1984, s. 424–426.

⁴⁰⁹ Suomen sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle D N:o 31/1929, sal., 25.5.1929 ja 29.5.1929 ja Kungliga Sjökrigsskolan 1867–1942, Eskilstuna 1942, s. 151, 167–168, 186–187 ja Turtola (1984), s. 92, 109.

⁴¹⁰ K. M. Walleniuksen muistiinpanot Tukholman matkalta 8.–10.5.1929, T-21644/1, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 29/1929, 1.2.1929, GS/UA, Serie EIa/Vol 22, KrA ja Turtola (1984), s. 92 ja 109.

⁴¹¹ YE/Os.2/Tsto IV ak N:o 740/IV, 10.6.1930, SArk-1621/5, KA ja Turtola (1984), s. 110.

vuoden 1930 puolustuskomissiossa. Vaikka kyseessä oli yksityisluonteinen vierailu, sillä nähtiin olevan mahdollisesti myönteisiä vaikutuksia maiden väliseen sotilaalliseen yhteistyöhön.⁴¹²

3.2.1.3. Operatiivisiin asioihin liittyvät komennukset

Kolmannen Suomessa käyneiden ryhmän muodostavat operatiivisissa asioissa Suomesa käyneet henkilöt. Erityisesti 1920-luvun loppua lähestyttäessä Suomeen suuntautuneiden komennusten yhtenä ja kasvavana syynä olivat yleisesikuntien ja muutamien avainhenkilöiden välinen yhteistyö ja operatiiviset asiat. Mielenkiintoinen havainto on, että varsin moni Ruotsin vuoden 1927 puolustussuunnitelman (Allmän försvarsplan A.F.P. 1927) laatimiseen osallistuneista yleisesikunnan upseereista kävi vierailulla Suomessa.⁴¹³

Ruotsalaiset ja suomalaiset upseerit tekivät vuosina 1924–1930 useita virallisia tai salaisia matkoja naapurimaahan operatiivisten syiden takia. Ruotsin yleisesikunnan ulkomaanosaston päällikkö, everstiluutnantti Herman Richard Låftman ja keskusosaston päällikkö, everstiluutnantti Eric Virgin tekivät maaliskuussa 1924 ensimmäisen matkan Suomeen. Matkan luonne oli salainen ja se tunnetaan historiassa ”karhujahti”-nimisenä. Turtolan mukaan suomalaisista arkistoista ei selviä, mistä asioista matkan aikana keskusteltiin. Sama kaksikko teki uuden matkan Suomeen kesällä 1925, jolloin matka suuntautui jälleen itärajalle. Toinen operatiivisiin asioihin liittyvä matka vuonna 1925 oli jo edellä esitelty kenraalimajuri de Champsin tekemä matka.⁴¹⁴

Vuonna 1927 Ruotsin yleisesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Hammar-skjöldin matkan aikana luotujen suhteiden jälkeen myös salaisia sotilaallisia asioita sisältävien matkojen määrä lisääntyi. Operatiivisen toimiston päällikkö, kapteeni C. A. Ehrensward kävi Suomessa useata kertoja vuosina 1927–1930. Ehrenswardin ja everstiluutnantti Karikosken keskinäinen yhteydenpito oli kummankin naapurimaahan tekemien matkojen lisäksi myös muuten säännöllistä. Yhteistyö meni varsin pitkälle, sillä Ehrenswardille esimerkiksi myönnettiin jopa lupa ostaa Suomen aluetta koskevia karttoja, muun muassa Karjalan kannaksesta.⁴¹⁵

Erityisen runsaasti operatiivisiin asioihin liittyviä matkoja tehtiin vuosina 1929 ja 1930. Kuten jo aiemmin tuli esille, näihin matkoihin liittyi myös virallisempia syitä, muun muassa tutustuminen harjoituksiin tai eri joukko-osastoihin. Ruotsin ulkomaanosaston virkaatekevä päällikkö, majuri Björnstjerna kävi Suomessa ensimmäisen kerran kenraalimajuri Lilliehöökien kanssa helmi–maaliskuussa 1929 ja toisen kerran touko–kesäkuussa 1930 yhdessä Ruotsin yleisesikunnassa palvelleiden majuri

⁴¹² Suomen sotilasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 35/29, sal., 31.5.1929, SArk-1399/12, KA.

⁴¹³ Turtola (1984), s. 92–99. Ruotsalaisupseerien vierailuista on useita viittauksia myös Suomen ja Ruotsin sotilasiamiesten asiakirjoissa vuosilta 1924–1930.

⁴¹⁴ Turtola (1984), s. 71–72.

⁴¹⁵ Katso esimerkiksi Suomen sotilasiamiehen ak N:o 227/1930, 26.11.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasiamiehen ak N:o 89/1929 Sal., 12.6.1929 ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 279/IV/1927Sal., 21.9.1927, SArk-1399/12, KA.

Carl William Kleenin ja Lars Erik Gustaf Mellquistin kanssa. Vuosina 1929–1930 Suomessa kävi useita Ruotsin yleisesikunnassa palvelleita upseereita, muun muassa seuraavia Suomen ja Ruotsin myöhemmän sotilaallisen yhteistyön kannalta tärkeitä henkilöitä, everstiluutnantti Axel Rappe, majuri Helge Jung ja kapteeni Carlos Adlercreutz.⁴¹⁶

Operatiivisia asioita koskevien matkojen kokonaismäärää on vaikea määrittää tarkasti, sillä operatiivisia asioita koskevat matkat olivat joko kokonaan tai ainakin osittain luonteeltaan salaisia ja niihin liittyi usein myös muita tavoitteita. Kaikista operatiivisiin asioihin liittyvistä matkoista ei tehty lainkaan virallisia esityksiä. Kansaikäyminen ja esillä olleiden asioiden käsittely pidettiin vain pienen piirin tiedossa. 1920-luvun puolivälistä alkanut henkilökohtaisten suhteiden luominen ja operatiivisia asioita koskevien tietojen vaihtaminen johtivat myöhemmin 1930-luvulla yhteisten operatiivisten suunnitelmien laatimiseen.

3.2.1.4. Lyhyet opinto- ja tutustumismatkat

Neljännен Suomessa komennusmatkoilla käyneen ryhmän muodostavat lyhyillä opinto- ja tutustumismatkoilla käyneet henkilöt. Tähän ryhmään luokiteltujen ruotsalaisten tekemien matkojen virallisena tarkoituksena oli perinteinen tietojen ja kokemusten hankinta sekä tutustuminen suomalaisten joukko-osastojen koulutukseen ja joukkojen toimintaan. Matkoihin liittyi varsin usein vastavuoroisuus. Suomalaisten saatua luvan käydä komennuksella jossain Ruotsissa, suomalaiset kutsuivat ruotsalaisia isäntiään tai jonkin tietyn alan asiantuntijoita vastavuoroisesti Suomeen.

Ehkä huomionarvoisimpia neljanteen ryhmään luokiteltavia matkoja olivat muun muassa seuraavat komennukset: eversti Carl Per Pontus Reuterswärdin kesäkuussa 1924 tekemä opintomatka suomalaisiin joukko-osastoihin ja sotakouluihin, Ruotsin kuormastojoukkojen tarkastajan, eversti John Gustaf Gerhard Améen syyskuussa 1925 tekemä matka, Jalkaväkirykmentin 5:n (I.5) komentajan, eversti Patrik Ludvig Leopold Falkmanin matka vuonna 1926, Ruotsin ratsuväen tarkastajan esikunnan (Kavalleriinspektionen) esikuntapäällikön, everstiluutnantti H. G. R. Peyronin matka vuonna 1928 sekä everstien Erik Testrup ja Hugo Cederschiöld yhteinen matka Suomeen vuonna 1930. Everstien Améen, Testrupin ja Cederschiöldin matkoja voitaneen pitää yhteistyön ja matkojen seurannaisvaikutuksien kannalta tärkeimpinä tähän ryhmään luokitelluista komennuksista.⁴¹⁷

Kuormastojoukkojen tarkastaja (Inspektören för trängen), eversti Améen kävi adjutanttinsa kanssa Suomessa syyskuussa 1925. Améen Suomessa käynnin yhtey-

⁴¹⁶ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen kirje maanpuolustuksen komentotoimiston päällikölle N:o 41/1928 Sal., 1.8.1928; Suomen sotilasasiamiehen ak yleisesikunnan päällikölle N:o 32/1929 Sal., 25.5.1929; Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 43/1929 Sal., 27.7.1929; LKE ak N:o 143, 12.7.1929, SArk-1399/12, KA sekä Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1930, KrA. Esimerkiksi majuri Jungin, kapteeni Adlercreutzin ja kapteeni Ehrenswardin matkan virallinen syy oli sotahistoriallinen tutkimus, Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 148/1930, 12.7.1930, SArk-1621/5, KA.

⁴¹⁷ G.o. n:r 771, 4.6.1924, Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1924 (T.L. 1924), Utgivna genom Lantförsvarets kommandoexpedition, Stockholm 1925, G.o. n:r 1009, 17.7.1925 (T.L. 1925), G.o. n:o 1633, 17.9.1926 (T.L. 1926), G.o. n:r 1553, 21.7.1928 (T.L. 1928) ja G.o. n:r 946, 10.5.1930 (T.L. 1930), KrA.

dessä syntyneiden henkilökohtaisten suhteiden ja kontaktien lisäksi vierailu johti myös konkreettisiin tuloksiin. Suomalaiset saivat vierailun jälkeen esimerkiksi sairaankuljetuksen järjestelyihin ja sairaankuljetusmateriaalia koskevia piirustuksia ja kuljetusvälineitä Ruotsista.⁴¹⁸

Eversti Testrup ja eversti Cederschiöld tekivät yhteisen matkan Suomeen kesä–heinäkuussa 1930. Kyseessä oli lähinnä koulutusasioihin liittyvä perehtymismatka ja vastavierailu. Testrupin ja Cederschiöldin matkan kohteina olivat muun muassa Reserviupseerikoulu ja Taistelukoulu. Kiinnostuksen kohteena oli erityisesti Taistelukoulu, jonka toimintaan ja opetuksen järjestelyihin oli malleja haettu Ruotsista Jalkaväen ampumakoulusta (Infanteriets Skjutskola). Matkaan sisältyi jälleen myös kahden päivän mittainen kierros Kannaksella.⁴¹⁹

Eversti Testrup toimi vierailuaikana Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikkönä (Lantförsvarets kommandoexpedition, LKE) ja hän oli toiminut Öhquistin ja Tuompon opintojen aikana Ruotsin sotakorkeakoulun johtajana. Testrup suhtautui suomalaisiin hyvin positiivisesti ja vaikutti komentotoimiston päällikkönä merkittävästi suomalaisten tieto- ja komennuspyyntöjen hyväksymiseen. Cederschiöld toimi Ruotsin Jalkaväen ampumakoulun johtajana vuosina 1926–1931 ja hänen koulunjohtaja-aikana yhteensä noin parisenkymmentä suomalaista upseeria kävi vierailulla tai opiskeli eri kursseilla koululla. Cederschiöld oli myös ampumakoulutuksen asiantuntija ja hän oli toiminut asiantuntijana useiden jalkaväen ohjesääntöjen kirjoitusryhmissä.⁴²⁰

Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta edellä esitetyn tyyppiset, perinteiset vierailut vastavierailuineen sekä kokemusten, materiaalin ja osaamisen vaihto oli tärkeää, vaikka vaikuttavuus jäi kokonaisuuden kannalta vähäiseksi ja tapauskohtaiseksi. Vierailujen suurin merkitys lienee ollut siinä, että niiden yhteydessä saatiin realistinen ja todellisuutta vastaava kuva naapurimaan puolustuslaitoksesta ja sen toiminnasta. Lisäksi komennusmatkojen jälkeen osattiin pyytää ja saada erilaista tietoa ja materiaalia, esimerkiksi ohjesääntöjä tai sotavälineitä naapurimaasta.

Verrattaessa komennusten määriä ja komennusten tarkoitusta tietojen vaihdon ja osaamisen hakemisen suunta oli selvästi Ruotsista Suomeen päin. Mielenkiintoinen piirre on, että riippumatta matkan virallisesta tarkoituksesta ruotsalaiset upseerit olivat hyvin usein kiinnostuneita Karjalan kannaksesta. Kiinnostuksen taustalla oli Ruotsin sotilasjohdon ja upseeriston muuttuneet ja vahvistuneet näkemykset siitä,

---

⁴¹⁸ G.o n:r 1280, 7.9.1925, (T.L. 1925), Utgivna genom Lantförsvarets kommandoexpedition, Stockholm 1926, KrA ja Suomen sotilasasiameiehen ak D N:o 38/28 Sal., 4.8.1928, SArk-1399/12, KA.

⁴¹⁹ YE/Os.2/Ulkomaatoimisto N:o 77/IV, 18.6.1930, SArk-1621/5, KA.

⁴²⁰ YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, N:o 280/IV, 21.2.1930 ja LKE päällikön kirje Suomen sotilasasiameiehelle, 14.4.1930, SArk-1621/5, KA sekä Lindskog (1961), s. 46–47. Molemmat henkilöt nousivat myöhemmin sotilaallisen yhteistyön ja osaamisen vaihtamisen kannalta tärkeisiin tehtäviin. Eversti Testrup, Erik, Mathias, Hjalmar, Gustafsson, (1878–1972), upseerintutkinto 1898, Ruotsin sotakorkeakoulu 1904–1906, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1907–1909, sotilaallisia opintoja Saksan länsirintamalla 1917–1919, Ruotsin sotakorkeakoulun johtaja 1922–1926, maapuolustuksen komentotoimiston päällikkö 1929–1932, Itäisen armeijaosaston komentaja vuodesta 1936 alkaen, teki kaksi matkaa Suomeen vuonna 1930 ja 1939, uudisti Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksen 1924. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1939. Eversti (myöhemmin kenraalimajuri) Cederschiöld (1878–1968) toimi Jalkaväen Ampumakoulun johtajana 1926–1931 ja myöhemmin muun muassa jalkaväen tarkastajana. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1939, KrA.

että paras tapa torjua Neuvostoliiton uhka oli puolustautua yhteisvoimin suomalais-
ten kanssa jo Karjalan kannaksella.⁴²¹

3.2.2. Oppeja ja osaamista haetaan laaja-alaisesti Ruotsista

*”Tutustuminen vieraiden valtioiden sotalaitoksiin ja niissä vallitseviin olosuhteisiin on niin muo-
doin monessa suhteessa välttämätöntäkin, että päästäisiin oman puolustuslaitoksen monessa suh-
teessa vielä keskeneräisen rakentamistyön eri aloilla edes alkuunkaan. Tutustuminen voi luonnol-
lisesti osaksi, mutta myöskin vain pieneksi osaksi, tapahtua seuraamalla ulkomaista sotilaskirjal-
lisuutta. Tämä ei kuitenkaan läheskään aina riitä, vaan voidaan ulkomailla saavutettuja tulok-
sia käyttää hyväksi ainoastaan lähettämällä sopivia henkilöitä eri maihin henkilökohtaisesti ja
käytännöllisesti perehtymään niiden puolustuslaitosten yleiseen kehitykseen tai johonkin tärkeään
yksityiskohtaan. Näin ollen tarvitaan sekä pidempiaikaisia opintomatkoja, jolloin asianomainen
seuraa opetusta jossakin ulkomaaisessa sotakoulussa tai kursseilla, että lyhytaikaisia tutustumis-
ja tutkimusmatkoja.”⁴²²*

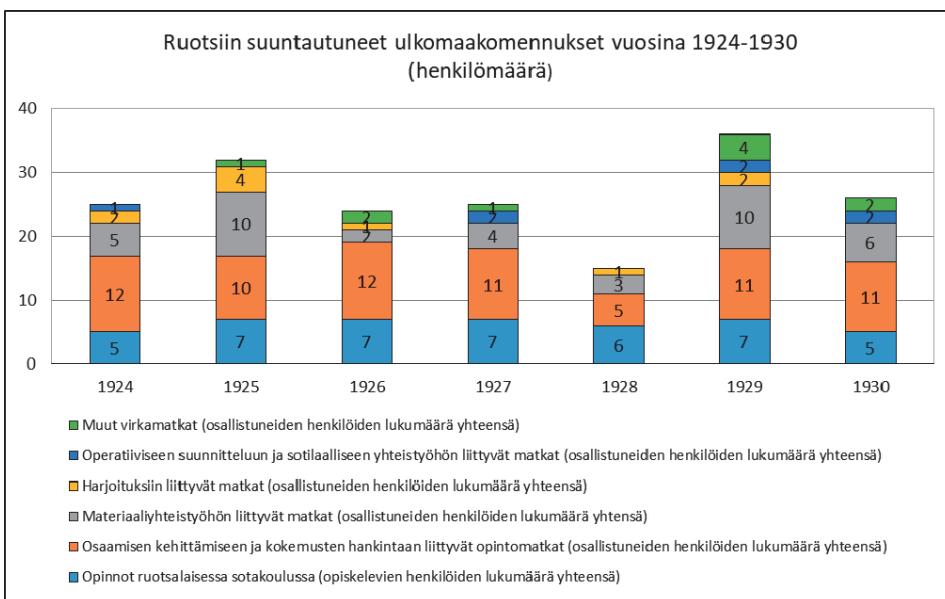
Edellä esitetyt lainaukset ovat suoraan puolustusministeriön sota-asiaainosaston
laatimasta selvityksestä 5.10.1929 hallituksen menoarvioesityksen käsittelyä varten
eduskunnassa. Selvitys kuvaa erinomaisesti niitä aikalaisperusteita, miksi komennuk-
sia ulkomaille pidettiin tärkeinä, ja niitä tapoja, joilla tieto oli tarpeellista hankkia ul-
komaiden sotalaitoksista ja niissä vallitsevista olosuhteista.

Vuosina 1924–1930 yhteensä 183 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella
Ruotsissa. Määrällisesti suurin syy Ruotsiin suuntautuneihin komennuksiin oli osaa-
misen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät opintomatkat. Suomalaisen
sotataidon kehittymisen näkökulmasta yksi vaikuttavuudeltaan merkittävimmistä
vaikutuskanavista oli opinnot Ruotsin sotakorkeakoulussa ja Merisotakorkeakoulu-
sa.

---

⁴²¹ Katso esimerkiksi Suomen sotilasiamiehen asiakirja yleisesikunnan päällikölle D. N:o 98/1930,
22.4.1930, SArk-1621/5, KA.

⁴²² PLM/Sota-asiaainosaston ak N:o Sot. 7064/1929, 5.10.1929, PLM-31/F:61, KA.

Kaavio 4. Puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden suomalaisten Ruotsiin vuosina 1924–1930 suuntautuneiden ulkomaankomennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella.

3.2.2.1. Opinnit

Vuosina 1924–1930 Ruotsiin tehtiin yhteensä 44 opintoihin liittyvää komennusta, mikä oli määrällisesti 24 prosenttia Ruotsissa komennuksella olleiden kokonaismäärästä⁴²³. Vuosina 1924–1930 Ruotsin eri sotakouluista tai pidemmiltä kursseilta valmistui yhteensä 20 henkilöä. Pienestä lukumäärästä ja prosenttiosuudesta huolimatta Ruotsissa suoritetuilla opinnoilla oli erittäin suuri merkitys ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen suomalaiseen sotataitoon. Vaikuttavuuden näkökulmasta Ruotsin sotakouluissa suoritettut opinnot⁴²⁴ ovat yksi merkittävimmistä vaikutuskanavista Suomen Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien rinnalla.

Ruotsin sotakorkeakoulussa aloitti vuonna 1924 kolme suomalaista upseeria; eversti Torsten Erik Jernström, everstiluutnantti Harald Öhquist ja majuri Viljo Einar Tuompo. Jernströmin opinnot kuitenkin keskeytyivät henkilökohtaisista syistä jo heti syksyllä 1924⁴²⁵. Öhquist opiskeli Tukholmassa vanhemmalla vuosikurssilla yh-

⁴²³ Komennusten määrien keskinäisen vertailtavuuden mahdollistamiseksi jokainen opintojen takia Ruotsissa komennuksella ollut henkilö on otettu mukaan tilastoon ja kaavioon vuosittain. Tilastoinnissa ja vertailussa on otettu huomioon, montako henkilöä oli opintojen takia komennuksella kyseisenä vuonna. Sama henkilö voi esiintyä tilastossa useampana vuonna peräkkäin opintojen ajoittumisen ja keston mukaan.

⁴²⁴ Opinnit ryhmään on luokiteltu vain ne henkilöt, jotka aloittivat opiskelijoina vähintään kolme kuukautta kestäneisiin opintoihin. Ne henkilöt, jotka kävivät seuraamassa opintoja ottamatta niihin varsinaisesti osaa, on luokiteltu ryhmään osaamisen kehittäminen. Myös alle kolme kuukautta kestäneet opinnot on luokiteltu osaamisen kehittämiseen kuuluviksi opintomatkakoiksi.

⁴²⁵ Jernströmillä oli Suomessa henkilökohtaisia ongelmia, joiden takia hänet pantiin matkustuskieltoon ja komennettiin takaisin Suomeen. Tasavallan presidentti myönsi Jernströmille vähän myöhemmin myös eron vakinaisesta palveluksesta. Suomen sotilasiamiehen ak N:o 72/1924, sal., 31.10.1924 ja 12.11.1924, SArk-1399/12, KA.

den lukuvuoden 1924–1925 ja siirtyi tämän jälkeen merkittäviin tehtäviin Suomen puolustuslaitoksessa. Tuompo opiskeli Tukholmassa molemmat vuosikurssit lukuvuosina 1924–1925 ja 1925–1926. Eversti Hugo Viktor Österman opiskeli Tukholmassa Öhquistin tavoin vain vanhemmalla vuosikurssilla yhden lukuvuoden 1927–1928. Eversti Juho Henrik Heiskanen aloitti opinnot syksyllä 1930 vanhemmalla vuosikurssilla.⁴²⁶

Ruotsin sotakorkeakoulu (Kungliga Krigshögskolan K.H.S.)		
Ev. Jernström, T. E.	1924	Opinnot keskeytyivät jo alussa
Ev. luutn. Öhquist, H.	1924–1925	Vain vanhempi vuosikurssi (2. vsk)
Maj. Tuompo, V. E.	1924–1926	Molemmat vuosikurssit
Ev. Österman, H.	1927–1928	Vain vanhempi vuosikurssi (2. vsk)
Ev. Heiskanen, J. H.	1930–1931	Vain vanhempi vuosikurssi (2. vsk)

Taulukko 9. *Ruotsin sotakorkeakoulussa vuosina 1924–1930 opiskelleet upseerit.*

Kaikki Ruotsin sotakorkeakoulussa opiskelleet suomalaiset pitivät opiskelua erittäin merkittävänä jaksena oman sotataidollisen osaamisensa kehittymisen kannalta. Öhquist kirjoittaa vuoden 1926 muistiinpanovihossaan, että ruotsalaiset opettajat Ruotsin sotakorkeakoulussa veivät hänen sotataidollista osaamistaan pitkän askeleen eteenpäin. Öhquist piti Ruotsin sotakorkeakoulussa suoritettua kurssia myös hyvin järjestettynä. Tuompo kirjoitti sotaväen päällikölle kahdeksansivuisen raportin opinnoistaan Ruotsissa. Raportista selviää hyvin opetuksen käytännönläheisyys ja monipuoliset opetusmenetelmät sekä Tuompon tyytyväisyys saamaansa opetukseen. Myös Östermanin mielestä opetus Ruotsissa oli täsmällistä ja hyvää. Österman piti muiden tavoin saamiaan oppeja hyödyllisinä.⁴²⁷

Suomalaisesta tutkimuskirjallisuudesta on löydettävissä erilaisia ja osin ristiriitaisia näkemyksiä Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksen tasosta. Esimerkiksi Lasse Laaksonen antaa kirjassaan *Mistä sotakenraalit tulivat? Tie Mannerheimin johtoon 1918–1939* hyvin ristiriitaisen kuvan opetuksesta. Laaksonen tulkinnan mukaan Öhquist ja Tuompo pitivät opetusta laadukkaana, mutta teoreettisena. Opetuksen teoreettisuutta kohtaan osoittaman kritiikin lisäksi Laaksonen toki toteaa, että Suomen armeijan kannalta Öhquistin ja Tuompon opintokomennukset olivat onnistuneita.⁴²⁸

Esimerkki päinvastaisesta tulkinnasta löytyy muun muassa Jarkko Kempin tutkimuksesta *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924*. Kemppi toteaa tutkimuksessaan, että esimerkiksi Tuompolla oli ennen opintojen aloittamista epäluu-

⁴²⁶ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen asiakirja yleisesikunnan päällikölle asia 62/1924, 14.10.1924; LKE ak N:o 1505, 10.10.1924, SArk 1399/12, KA; YE/Ös. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 423/IV/1927, 31.3.1927, SArk-1408/15, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 101/1927, 25.5.1927, SArk-1408/15, KA Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 190/1930, 18.9.1930, SArk-1621/5, KA.

⁴²⁷ Öhquistin muistiinpanokirja ”Dagboksanteckningar” 1926, muistiinpanot 22.3.1926, Pk 1205/16, KA; Everstilutnantti Tuompon sotaväen päällikölle osoittama opintoilmoitus 12.12.1925, YE/Koulutustoimisto (toimisto X), salainen kirjeenvaihto 1925, R-70/15, KA; Österman (1966) s. 55 ja Hartikainen (2001), s. 133–134.

⁴²⁸ Laaksonen, Lasse: *Mistä sotakenraalit tulivat? Tie Mannerheimin johtoon 1918–1939*, Keuruu 2011, s. 141–145.

loinen suhtautuminen ruotsalaiseen sotataitoon ja Ruotsin sotakorkeakoulun opetukseen, mutta Tuompo muutti suhtautumistaan melko nopeasti.⁴²⁹

Käytetyn lähdeaineiston perusteella Ruotsin sotakorkeakoulun opetusta voidaan pitää hyvätasoisena. Opetuksessa käytetyt menetelmät olivat myös monipuolisia. Laaksosen näkemys siitä, että opinnot olivat teoreettisia, ei vastaa Ruotsin sotakorkeakoulussa käytössä olleita opetusperiaatteita, sillä opetuksessa käytettiin paljon soveltavia harjoituksia (applikatoriska övningar) ja harjoituksia maastossa. Myös Tuompon ja Öhquistin mielestä opetus oli käytännönläheistä ja se sisälsi paljon harjoituksia kartalla ja maastossa. Toinen peruste on jääkärimajuri Heikki Nurmion laatima 25-sivuinen raportti Ruotsin sotakoulujen opetuksesta. Nurmion raportin mukaan ruotsalaisissa sotakouluissa käytettiin monipuolisia opetusmenetelmiä ja oppiminen perustui asioiden soveltamiseen käytännössä.⁴³⁰

Kuva 4. Everstiluutnantti Harald Öhquist (1891–1971) ja majuri Viljo Einar Tuompo (1893–1957) suorittivat ensimmäisinä suomalaisina upseereina opinnot Ruotsin sotakorkeakoulussa. Molemmat pitivät Ruotsin sotakorkeakoulussa suoritettua kurssia hyvin järjestettynä ja saatuja oppeja hyödyllisinä. Öhquistin vieressä kuvassa oikealla on Ruotsin sotakorkeakoulun johtaja, eversti Erik Testrup (1878–1972). Testrup suhtautui suomalaisiin ja suomalaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön positiivisesti. Kuva Sotamuseo

Ruotsin sotakorkeakoulussa saatujen oppien ja kokemusten välittyminen ja vaikuttavuus näkyivät lähinnä kahdella tasolla. Ensinnäkin saadut opit ja vaikutus näkyivät henkilökohtaisella tasolla. Opit ja vaikutus ilmenivät Ruotsissa opiskelleiden sotataidollisessa ajattelussa ja toimintatavoissa hoitaa työtehtäviä. Toiseksi vaikutus näkyi laajemminkin Suomen puolustuslaitoksessa. Ruotsista saatujen oppien ja vaikutuksen ilmeneminen laajemmalla tasolla johtui siitä, että Ruotsissa opiskelleiden henki-

⁴²⁹ Kemppe (2006) s. 125–126.

⁴³⁰ Katso esimerkiksi Selostus Ruotsin sotakouluissa käytännössä olevista opetusmetodeista, Suomen sotilas-asiamiehen ak D N:o 3/1924, sal., 10.5.1924, SArk-1399/13, KA; Öhquistin muistiinpanokirja 1926, muistiinpanot 22.3.1926, Pk 1205/16, KA ja everstiluutnantti Tuompon sotaväen päällikölle osoittama opintoilmoitus 12.12.1925, YE/Koulutustoimisto (toimisto X), salainen kirjeenvaihto 1925, R-70/15, KA.

lökohtaiset tehtävät opintojen jälkeen tarjosivat mahdollisuuden toimia vaikutuskanavana sekä hankitun osaamisen välittäjänä. Kaikki kolme Ruotsin sotakorkeakoulussa 1920-luvulla opiskellutta upseeria toimi merkittävässä ja vaikutusvaltaisissa tehtävissä 1920-luvun lopulla ja 1930-luvulla. Erityisesti Öhquistin ja Östermanin henkilökohtainen rooli ja merkitys oli huomattava Ruotsista saatujen oppien soveltajana ja ruotsalaisvaikutuksen välittäjänä.

Palattuaan opintojen jälkeen Suomeen Öhquist määrättiin syyskuussa 1925 Viipuriin sijoitetun 2. Divisioonan komentajaksi. Öhquist osallistui ensin divisioonankomentajana ja myöhemmin vuonna 1933 perustetun Armeijakunnan Esikunnan komentajana aktiivisesti harjoitusten suunnitteluun ja kehittämiseen. Divisioonien järjestämien omien harjoitusten lisäksi Suomessa järjestettiin 1920- ja 1930-luvulla yhteensä kuusi suurempaa sotaharjoitusta tai sotapeliä. Vaikuttavuuden näkökulmasta on aiheellista korostaa, että Öhquist toimi 1920-luvun puolivälin jälkeen kaikkien suurempien harjoitusten avaintehtävissä, muun muassa vuosien 1927 ja 1928 harjoituksissa komentajana, vuosina 1937 ja 1939 järjestettyjen talvisotaharjoitusten johtajana sekä vuoden 1939 harjoituksen pääerotuomarina. Harjoitusten lisäksi Öhquist toimi vuoden 1939 sotapelissä Kannaksen Armeijan komentajana.⁴³¹ Öhquistin rooli ja merkitys yhtenä keskeisimmistä sotataidon soveltajista sekä joukkojen koulutuksen ja toiminnan kehittäjistä oli suuri.

Öhquistin toiminnassa ja tuotoksissa harjoituksiin liittyvissä asioissa näkyy varsin selvästi Ruotsista saadut vaikutteet. Sotaharjoitusten tilannepohjat olivat 1920-luvun alkupuolella epäselviä ja väljästi muotoiltuja. Öhquistin panos ja rooli harjoitustilanteiden selkiyttämisessä ja luomisessa oli ratkaiseva. Hänen ansiosta harjoitukseen laadittiin selkeä tilannepohja ja looginen tilanteiden kehittäminen. Öhquistin 2. Divisioonan komentajana luomat harjoitustilanteet toimivat mallina myös muille. Öhquistin laatimien harjoitusten tilannepohjissa ja tilanteiden kehittämisessä sekä niiden sisältöön ja rakenteeseen liittyvissä muutoseikoissa näkyy Ruotsista saadut vaikutteet. Öhquist kertoi ottaneensa mallia myös harjoituksen johtajana toimimisesta Ruotsista. Kolmas konkreettinen esimerkki Ruotsista saaduista vaikutteista oli Öhquistin kirjoittama kriittinen raportti vuoden 1926 talvisotakokeiluista. Öhquist viittaa raportissa pariin kertaan Ruotsista saamiinsa oppeihin ja kokemuksiin talvisotamenetelmistä.⁴³² Öhquistin saamien oppien ja sotataidollisen ajattelun taustalla vaikuttanutta ruotsalaista sotataitoa on käsitelty tarkemmin luvussa 2.3.

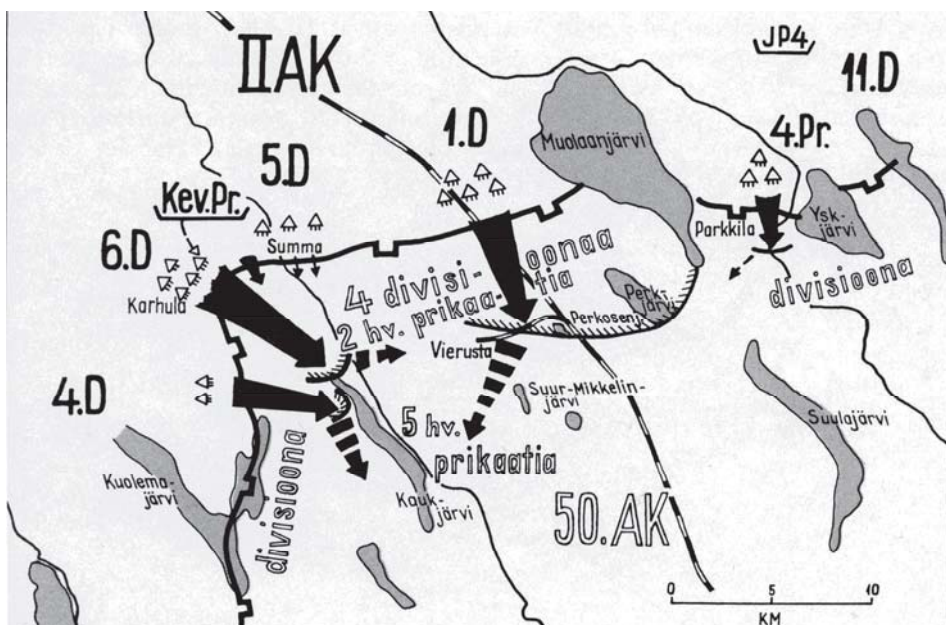
---

⁴³¹ Lehto, Iisko: *Vuoden 1937 harjoituskokonaisuus. Maanpuolustuksen testaus?*, diplomityö 2015, MPKK, s. 29–31, 112–115; Toivonen, Hannu: *Maavoimien sotaharjoitukset 1920- ja 1930-luvuilla*, diplomityö 1536/1983, SKK, s. 20–22, 80, KA sekä YE/Maavoimatoimisto (Op.1), sotapeliä koskevat asiakirjat 1939, T-11080/2, KA.

⁴³² Katso esimerkiksi KHS/Avd I, Övningar och krigsspel, Serie F III c/Vol 1/1926, KrA ja Fältövningar, Serie F III a/Vol 1/1923–1924, KrA; Toivonen (diplomityö N:o 1536/1983), s. 20; Öhquistin taskukalenterimerkinnot vuosilta 1925–1926, PK 1205/17, KA; Tapola–Karjalainen (2013), s. 111–117; Öhquistin muistiinpanokirja ”Dagboksanteckningar” 1926, muistiinpanot 22.3.1926, PK 1205/16, KA ja 2. Divisioonan/Osasto Ia, Pvk. N:o 171/177, sal., 31.5.1926, T-22104/45, KA. Öhquist viittaa raportissa hänen 15.4.1925 laatimaansa raporttiin talvisotakokeilujen seuraamisesta. Jalkaväen tarkastaja, kenraaliluutnantti Löfström kritisoi voimakkaasti Sotaväen päällikölle 24.2.1926 lähettämässään kirjeessä Öhquistin Ruotsista saatujen mallien mukaan pidettyä tapaa ja toimintaa 2. Divisioonan talvisotaharjoituksen jälkeen järjestetyssä loppuarvostelutilaisuudessa. Sotaväen päällikkö, yleinen kirjeenvaihto ja muistiut 1926–1945, T-21644/1, KA.

Suomessa järjestettyjen isompien harjoitusten tilanteet kehittyivät 1920-luvun puolivälistä alkaen ja hyökkäys tuli voimakkaasti esiin. Öhquistin vaikutus hyökkäyksen korostamiseen oli huomattava. Hänen johdollaan luotiin Karjalan kannaksella järjestettyihin harjoituksiin perustilanne, jossa suojajoukot ensin viivytivät vihollista ja niiden onnistuttua pysäyttämään vihollisen päävoimat aloitettiin vastahyökkäys. Sama perustilanne otettiin käyttöön kaikissa maavoimien sotaharjoituksissa. Myös 1930-luvun loppupuolella järjestetyissä suurimmissa harjoituksissa käytettiin Öhquistin luomaa tilannepohjaa.⁴³³

Puolustuslaitoksen uudelleenorganisoinnin yhteydessä vuonna 1933 Suomen armeijaan perustettiin Armeijakunnan Esikunta, jonka johtoon alistettiin maavoimat. Öhquist nimitettiin perustetun Armeijakunnan komentajaksi. Talvisodassa Öhquist toimi II Armeijakunnan komentajana. II Armeijakunta taisteli koko sodan ajan sekä Karjalan kannaksen, että koko Suomen näkökulmasta taistelujen painopistesuunnassa. Komentajantehtävissään, erityisesti Armeijakunnan komentajana, Öhquist oli vastuussa Karjalan kannaksen operatiivisesta suunnittelusta ja puolustusvalmistelusta.⁴³⁴

Kuva 5. II Armeijakunnan hyökkäyssuunnitelma hyväksyttiin 20.12.1939. Joukkojen käyttöajatus ja alajohtoportaille annetut tehtävät vastasivat ruotsalaisten puolustus-hyökkäystaistelun keskeisiä periaatteita. Puolustus-hyökkäystaistelussa hyökkäävän osan vaikutus suuntautui syvemmälle vihollisen ryhmytykseen, ja päämäärä oli ratkaisevan menestyksen aikaansaaminen. Kuva Talvisodan historia, 2. osa (1978), s. 70.

⁴³³ Toivonen (diplomityö N:o 1536/1983), s. 80; Sotaharjoitusasiakirjat 1925–1937, T-22104/43, KA ja sotaharjoitusasiakirjat 1922–1928, T-22104/45, KA sekä sotapeliä koskevat asiakirjat 1939, T-11080/2, KA.

⁴³⁴ Harald Öhquistin ansioluettelo (N:o 1585), KA; Tapola, Päivi – Karjalainen, Mikko: *Mannerheimin baastaja kenraali Harald Öhquist*, Keuruu 2013, s. 52–53, 75–76, 151–214 sekä Öhquist, Harald: *Talvisota minun näkökulmastani*, Porvoo 1951, s. 105.

Ruotsin sotakorkeakoulun aikana hankituilla opeilla ja sotataidollisilla perusteilla näyttää olleen huomattava merkitys Öhquistin toimintaan operaatioiden suunnittelijana ja komentajana. Öhquistin Kannaksen puolustamiseen liittyvistä näkemyksistä, harjoitusten ja vuoden 1939 sotapelin tilanepohjista sekä erityisesti II Armeijakunnan joulukuussa 1939 tekemästä vastahyökkäyksestä voidaan löytää yhtäläisyyksiä ruotsalaiseen sotataitoon ja Ruotsin sotakorkeakoulusta saatuihin oppeihin puolustus-hyökkäystaistelusta (försvarsanfallsstrid).

Esimerkiksi II Armeijakunnan 20.12.1939 antamassa hyökkäyskäskyssä esitetty arvio vihollistilanteesta, joukkojen käyttöajatus ja alajohtoportaille annetut tehtävät vastaavat ruotsalaisten puolustus-hyökkäystaistelun keskeisiä periaatteita. Muun muassa käskyssä olevassa arvioissa vihollisen tilanteesta tuodaan esiin, että vihollinen on alkanut kärsiä monenlaisia vaikeuksia ja kaikki viittaa siihen, että vihollisen taistelukyky ja -halu on vähäinen. Käskyssä esitetyn tilannekuvan perusteella II Armeijakunnalla arvioitiin olevan puolustus-hyökkäystaistelun mukaiset edellytykset hyökkäysoperaation käynnistämiseen.⁴³⁵

Vaikka Ruotsin sotakorkeakoulussa saatujen oppien ja ruotsalaisvaikutuksen sekä Öhquistin sotataidollisen ajattelun ja hänen tekemiensä ratkaisujen välillä on runsaasti yhtäläisyyksiä, kytköstä ja vaikuttavuutta ei voida varmuudella todistaa. Käytettyjen lähteiden perusteella näyttää kuitenkin siltä, että nimenomaan Öhquistin osalta Ruotsin sotakorkeakoulussa saaduilla opeilla oli huomattava vaikutus hänen sotataidolliseen ajatteluunsa sekä myöhempään toimintaan Suomen puolustuslaitoksen avaintehtävissä. Öhquistiä voidaan perustellusti pitää merkittävimpänä ruotsalaisvaikutuksen suomalaisena välittäjänä.

Östermanin osalta ruotsalaisvaikutuksen ja sen välittämisen todentaminen on selvästi haasteellisempaa kuin Öhquistin. Österman toimi Ruotsissa suoritettujen opintojen jälkeen muun muassa jalkaväen tarkastajana vuosina 1928–1930 ja 1931–1933 sekä sotaväen päällikkönä vuosina 1933–1939. Kummassakin tehtävässä Östermanin vaikutusmahdollisuudet olivat hyvin suuret. Jalkaväen tarkastajan tehtävät ja tärkeimmät vaikutuskanavat olivat joukkoihin tehdyt koulutustarkastukset ja ohjesääntötyön johtaminen. Östermanin rooli näkyi erityisesti ohjesääntötyössä, sillä ohjesääntötoimikuntien puheenjohtajana hänen johdollaan laadittiin useita ohjesääntöjä, muun muassa Kenttäohjesäännön toinen osa (K.O. II) ja Jalkaväen ohjesäännön toinen osa (J.O. II). Sitä, missä määrin ohjesääntötyössä näkyi Östermanin kautta tullut ruotsalaisvaikutus, on erittäin vaikea määrittää, sillä ohjesääntötyöhön osallistui useita henkilöitä ja tausta-aineistona käytettiin eri maista, myös Ruotsista hankittuja ohjesääntöjä.⁴³⁶

⁴³⁵ Lainaus (käännös) Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaalista ”...Hyökkäysvaihe on tarkoituksenmukaisinta käynnistää tilanteessa, jossa vihollinen on käyttänyt koko hyökkäysvoimansa tai ainakin pääosan siitä, puolustaja on torjunut hyökkäykset puolustusasemaa vastaan ja vihollisen voima on heikentynyt (uppmjukad)...”. Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 116–119, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Armeijakunnan käsky 20.12.1939, II AKE/Tsto III, ak N:o 723/54 sal., SArk-1588/4, KA sekä Utkast till Reglemente för den högre truppföringen under strid (Utkast R. H. T.), s. 67–68.

⁴³⁶ Östermanin ansioluettelo (N:o 8082), KA ja Hartikainen, Pertti: *Hugo Viktor Österman, Sotaväen päällikkö – rakentaja ja puolustaja*, Tampere 2001, s. 134–136, 139–143, 168.

Suomen korkeimmassa sotilasjohdossa oli kaksi vastakkaista näkemystä Kannaksen puolustamistratkaisusta. Päämajan operatiivinen johto, Airo ja Nihtilä edustivat puolustuksellista näkemystä, jonka taustalla oli Ranskasta saatuja vaikutteita. II Armeijakunnan johto, Öhquist ja Takkula, edustivat aggressiivisempaa strategista offensiivisiä ja puolustus-hyökkäystäisteluun perustuvaa näkemystä, jonka taustalla oli nähtävissä Ruotsista saadut vaikutteet. Suomen sotilasjohdon näkemyserot ja niihin vaikuttaneet koulutustaustat olivat hyvin selvillä myös Ruotsissa. Muun muassa Ruotsin sotilasasiamies, everstiluutnantti Kempff lähetti Ruotsin puolustuseseikunnan tiedusteluosaston (försvarsstabens underrättelseavdelning) päällikölle tammikuussa 1939 järjestetyn sotapelin jälkeen erittäin luottamuksellisen yksityiskirjeen, jossa tuodaan esille Suomen korkeimpaan sotilasjohtoon kuuluvien henkilöiden suhtautuminen Kannaksen puolustamiseen ja siitä vallinneisiin näkemyseroihin.⁴³⁷

Talvisodassa Österman toimi Kannaksen Armeijan komentajana. Österman oli saanut korkeamman sotataidollisen ajattelun perusteet ja osaamisen Ruotsin sotakorkeakoulusta, vaikka hän oli saanut korkeampaa sotilaallista opetusta myös Suomen Sotakorkeakoulussa ulko-oppilana lokakuun ja joulukuun välisenä aikana vuonna 1925. Östermanin näkemykset Kannaksen puolustuskysymyksessä eivät suoraan yhtyneet kummankaan vastakkaisen ryhmän näkemyksiin.⁴³⁸ Voidaan todeta, että Östermanin sotataidollisessa ajattelussa ruotsalaisvaikutusta ei ole nähtävissä yhtä selvästi kuin Öhquistin osalta.

Tuompon rooli ja merkitys ruotsalaisvaikutuksen välittäjänä ei virkatehtävien vaikuttavuuden näkökulmasta ollut yhtä merkittävä kuin Öhquistin ja Östermanin, vaikka Tuompo toimi tärkeissä tehtävissä, muun muassa Yleisesikunnassa ja Rajavartiostojen päällikkönä. Talvisodassa Tuompo toimi Pohjois-Suomen Ryhmän komentajana. Siihen, missä määrin Pohjois-Suomen Ryhmän operatiivisista suunnitelmista tai sotatoimista on löydettävissä ruotsalaisvaikutuksia, ei ole käytettyjen lähteiden perusteella pystytty vastaamaan. Ruotsalaisvaikutuksen välittämisen kannalta ehkä konkreettisimpana kanavana oli Tuompon toiminta tuntiopettajana Sotakorkeakoulussa, Suojeluskuntain päällystökoulussa ja sotilashallinnollisilla kursseilla.⁴³⁹

Ruotsin sotakorkeakoulussa saadut opit joutuivat testatuiksi talvisodassa kenttärmeijan avaintehtävissä. Kaikki 1920-luvulla Ruotsin sotakorkeakoulussa opiskelleet suomalaiset toimivat talvisodassa ylimpien yhtymien rintamakomentajan tehtävissä. Österman toimi Kannaksen Armeijan komentajana, Öhquist toimi II Armeija-

---

⁴³⁷ Katso ja vertaa esimerkiksi Hartikainen (2001), s. 208–215 ja Österman, Hugo: *Neljännesvuosisata elämästäni*, Porvoo 1966, s. 155–157, 183–184; Tynkkynen, Vesa: Daavid vastaan Goljat. Suomalaiset näkemykset tulevasta sodasta ja talvisodan todellisuus, teoksessa Tynkkynen Vesa (toim.): *Tuleva sota. Ennustamisen sielämätön vaikeus*, Keuruu 2017, s. 167; Toimintaohje Kannaksen suojajoukoille, YE/Operatiivinen osasto/Maavoimatoimisto, ak N:o 44/Op.1 S, 11.10.1939, SArk-1588/4, KA; everstiluutnantti Nihtilän muistio 7.9.1939, s. 8, SArk-1588/4, KA; II Armeijakunnan käsky, II AKE/Tsto III, ak N:o 723/III/54 sal., 20.12.1939, SArk-1588/4, KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 17/1939, 27.1.1939, FS/UnA, Serie EII:6/Vol 3, KrA.

⁴³⁸ Östermanin ansioluettelo (N:o 8082), KA; Hartikainen (2001), s. 208–215 ja Österman (1966), s. 155–157, 183–184.

⁴³⁹ Tuompo toimi muun muassa Yleisesikunnan osaston 2 päällikkönä 1926–1927, SVK:n komentajana 1928–1929, Yleisesikunnan komento-osaston (Os. 4) päällikkönä 1929–1935 ja Rajavartio-osastojen päällikkönä 1935 alkaen. Tuompon ansioluettelo (N:o 1291), KA ja Laaksonen (2011), s. 142–144.

kunnan komentajana ja Tuompo Pohjois-Suomen Ryhmän komentajana. Myös 1930-luvun alussa Ruotsin sotakorkeakoulussa opiskelleet, eversti Heiskanen ja eversti Hägglund toimivat armeijakunnan komentajina talvisodan aikana.⁴⁴⁰ Sen konkreettinen todentaminen ja erityisesti todistaminen, missä määrin Ruotsin sotakorkeakoulusta saadut opit ovat vaikuttaneet kunkin komentajan tekemiin päätöksiin ja ratkaisuihin, on kuitenkin mahdotonta.

Ruotsin merisotakorkeakoulu (Kungliga Sjökrigshögskolan K.S.H.S.)		
Luutn. Virta, A. A.	1924–1925	Alempi yleinen kurssi
	1926–1927	Ylempi yleinen kurssi ⁴⁴¹
Luutn. Sundman, S. A.	1924–1925	Alempi yleinen kurssi
	1928–1929	Ylempi yleinen kurssi
Kapt. Kainulainen, T.	1925–1927	Molemmat kurssit (rt)
Kapt.luutn. Gröndahl, H.	1929–1930	Molemmat kurssit
	1930–1931	
Kapt. von Behr, C. B.	1929–1930	Alempi yleinen kurssi
Kapt. Henriksson, N. K.	1929–1930	Alempi yleinen kurssi

Taulukko 10. *Ruotsin merisotakorkeakoulussa vuosina 1924–1930 opiskelleet upseerit.*

Vuonna 1924 luutnantti Svante August Sundman ja luutnantti Arvo Aleksander Virta⁴⁴² aloittivat opinnot Ruotsin merisotakorkeakoulun alemman yleisen kurssin meriupseerilinjalta. Opinnot kestivät yhden lukuvuoden. Kumpikin olisi halunnut jatkaa opintoja suoraan myös ylemmällä kurssilla, mutta Virran opinnot jatkuivat saman koulun ylemmällä kurssilla vasta vuoden kuluttua, lukuvuonna 1926–1927. Edellinen lukuvuosi oli jouduttu jättämään väliin merivoimien taloudellisten syiden takia. Sundmanin opinnot Merisotakorkeakoulun ylemmällä kurssilla jatkuivat merivoimien vähäisestä henkilötilanteesta ja taloudellisista syistä vielä myöhemmin, vasta lukuvuonna 1928–1929.⁴⁴³

Ruotsin merisotakorkeakoulun opetusohjelmat oli laadittu niin, että alemman kurssin opinnot päättyivät jo huhtikuussa ja ylempi kurssi alkoi seuraavana syksynä. Alemman kurssin päätyttyä ruotsalaiset upseerit palasivat suorittamaan normaalia meriupseeripalvelusta sille laivalla tai laitokselle, josta heidät oli komennettu kurssille. Alemman ja ylemmän kurssin välivaiheessa kesäkaudella järjestettiin kuitenkin erilaista erikoiskoulutusta. Ruotsin laivaston kesäkauden koulutus toteutettiin kolmessa jaksossa. Toukokuun alusta alkaen järjestettiin noin 7–8 viikkoa kestävää koulutusta Ruotsin laivaston erikoiskoulussa, esimerkiksi sukellusvene-, miina- tai torpedopalveluksessa. Kesä–heinäkuussa järjestettiin soveltamisharjoituksia, joita pidet-

⁴⁴⁰ Katso esimerkiksi Östermanin, Öhquistin ja Tuompon ansioluettelot; YE/Operatiivinen osasto/Maavoimatoimisto, ak N:o 47/ Op. 1 S, 12.10.1939, SArk-1588/4, KA sekä Raunio Ari: Yleisesikuntaupseerit Suomen sodissa 1939–45, teoksessa *Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä*, Juva 2009, s. 129–131.

⁴⁴¹ Ylemmstä kurssista käytettiin Ruotsissa myös nimitystä ”Stabskurssen”, mikä kuvaa hyvin kurssin luonnetta ja sisältöä. Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 19/1925, 8.4.1925, SArk-1399/12, KA.

⁴⁴² Virta kirjoitetaan joissakin lähteissä myös muodossa Wirta.

⁴⁴³ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen asiakirja yleisesikunnan päällikölle, asia 56/1924 ja Sotaväen esikunta/Os. Ep.Ia, ak n:o 4712/592/7, 27.9.1924 ja Ruotsin merivoimien komento-osaston (Sjöförsvarets kommandoexpedition, SKE) ak n:o 928, 15.10.1924, SArk 1399/12, KA; Wirran ansioluettelo (N:o 27010), KA sekä Sundmanin ansioluettelo (N:o 21687), KA.

tiin Ruotsissa erittäin salaisina. Syyskuun ja lokakuun välisenä aikana järjestettiin ammuntoja. Alemman kurssin päätyttyä Sundman ja Virta saivat molemmat erillisen anomuksen jälkeen myönnetyn luvan osallistua torpedokurssille sekä Rannikkolai-
vaston harjoitukseen yhdellä hävittäjällä ja tykkiveneellä. Taisteluharjoitusten salais-
ten vaiheiden ajan Sundman ja Virta olivat komennettuna maihin.⁴⁴⁴

Sundmanin ja Virran saama opinto-oikeus Merisotakorkeakoulussa oli poikke-
uksellista, sillä esimerkiksi tanskalaisten vuotta aiemmin esittämä vastaavanlainen
pyyntö evättiin. Tanskalaisille ilmoitettiin syyksi, että kurssin katsottiin käsittävän
sellaisia salaisia asioita, ettei vieraan maan upseereille voitu järjestää tilaisuutta seura-
ta kurssia. Sundmanille ja Virralle tarjottiin kuitenkin mahdollisuus osallistua opin-
toihin. Ainoastaan Ruotsin omaa laivastoa koskeville luennoille Sundman ja Virta
eivät voineet osallistua. Niiden sijaan koulun opettajat luennoivat vastaavat asiat
muiden maiden laivastoista. Suomen sotilasasiamiehen mukaan suomalaisille myön-
netty opiskeluoikeus oli todistus Ruotsin sotilasviranomaisten ystävällisestä suhtau-
tumisesta Suomeen.⁴⁴⁵

Toinen merkittävä osoitus ruotsalaisten positiivisesta suhtautumisesta oli
Sundmanin ja Virran saama lupa osallistua torpedokurssille ja Rannikkolai-
vaston harjoitukseen. Osallistuminen kurssille ja harjoitukseen edellyttivät Ruotsin kunin-
kaan hyväksyntää virallisessa esittelyssä ja puolustusministerin, Per Albin Hanssonin
henkilökohtaisesti allekirjoittamaa lupaa. Kurssin ja harjoituksen aikana suomalaiset
saivat yksityiskohtaisia ja osin myös luottamuksellisia tietoja. Esimerkiksi Virralle
pidettiin laivan päällikön henkilökohtaisesta aloitteesta luentoja eri asioista ja Sund-
man sai tehdä muistiinpanoja sellaisista ohjesäännöistä, joita ei luovutettu ulkoma-
laisille.⁴⁴⁶

Kapteeni Taavi Kainulainen opiskeli Ruotsin merisotakoulussa rannikkotykis-
tölinjalla lukuvuosina 1925–1926 ja 1926–1927 suorittaen sekä alemman ja ylemmän
kurssin peräkkäin ilman välivuotia. Kapteeni Niilo Nikolai Sario oli myös saanut
Ruotsista luvan aloittaa opinnot Merisotakorkeakoulussa, mutta puolustusministeri
perui Saron opinto-oikeuden rahavarojen puutteen takia.⁴⁴⁷

Vuonna 1929 kolme suomalaista aloitti opinnot Ruotsin merisotakorkeakou-
lussa. Suojeluskuntain Yliesikunnassa merialuepäällikkönä palvellut kapteeniluut-
nantti Holger Gröndahl sekä kapteenit Carl Brynolf von Behr ja Niilo Kullervo
Henriksson suorittivat alemman kurssin opinnot lukuvuonna 1929–1930. Henriks-
son ja Gröndahl osallistuivat varsinaisten opintojen lisäksi syksyllä 1930 Ruotsin
merisotakorkeakoulussa järjestetyille meriväen upseerien pedagogiikan kurssille. Me-
risotakorkeakoulun johtaja oli erityisen tyytyväinen suomalaisiin opiskelijoihin luku-
vuonna 1929–1930 ja ilmoitti heidän selviytyneen hyvin kaikista kokeista ja tenteistä.
Opinnot aloittaneista kolmesta upseerista vain Gröndahl jatkoi opintojaan ylemmäl-

⁴⁴⁴ Suomen sotilasasiamiehen asia N:o 19/1925, 8.4.1925 ja 5.6.1925, SArk-1399/12, KA.

⁴⁴⁵ Suomen sotilasasiamiehen asiakirja yleisesikunnan päällikölle n:o 56/1924, 1924, SArk-1399/12, KA.

⁴⁴⁶ Sjöförsvarets kommandoexpedition (SKE) ak N:o 470/1925, 26.5.1925, SArk-1399/14, KA ja Suomen
sotilasasiamiehen kirjelmä yleisesikunnan päällikölle, asia N:o 19/1925 sal., 22.10.1925, SArk-1399/12, KA.

⁴⁴⁷ YE/Os. 4 ak N:o 5496/XIa/714, 18.9.1925, SArk-1399/14, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o
367/IV/ 1925, sal., 19.10.1925, SArk-1399/12, KA ja Kainulaisen ansioluettelo (N:o 20742), KA.

lä kurssilla lukuvuonna 1930–1931. Alun perin oli tarkoituksena, että myös von Behr ja Henriksson olisivat jatkaneet myös ylemmällä kurssilla lukuvuoden 1930–1931, mutta suunnitelma ei heidän osaltaan toteutunut. Suunnitelmasta luovuttiin jälleen kustannussyistä.⁴⁴⁸

Ruotsin merisotakorkeakoulussa opiskelleet olivat keskeisessä roolissa merivoimia koskevan ruotsalaisvaikutuksen välittäjinä. Ruotsalaisvaikutus näkyi erityisesti merivoimien piirissä järjestetyssä opetuksessa. Moni Ruotsissa opinnoissa ollut merivoimien upseeri toimi tärkeissä opetus- ja opetuksen johtotehtävissä. Komentaja-kapteeni Sundman toimi Merisotakoulun johtajana vuosina 1933–1935 ja komentaja-kapteeni Virta hänen jälkeensä vuosina 1935–1936. Virta toimi myös tuntiopettajana muun muassa Kadettikoulussa ja Rannikkotyökistön ampumakoulussa. Majuri Kainulainen toimi vuosina 1928–1930 merisotataidon ja rannikkotaktiikan opettajana Sotakorkeakoulussa ja rannikkosotataidon opettajana merisotateknillisellä jatkokurssilla 1929.⁴⁴⁹

Vuonna 1926 käynnistyi Suomen Sotakorkeakoulussa kaksi vuotta kestänyt merisotateknillinen kurssi. Kurssin sisältö keskittyi pääosin vain merisotateknisiin aineisiin. Koska merisotataktillinen osaaminen oli jäänyt puutteelliseksi, kurssilaisille järjestettiin keväällä 1929 merisotataktiikkaan keskittynyt jatkokurssi. Kurssin opetus oli ruotsalaisen kapteeni Ekstrandin ja Ruotsin merisotakorkeakoulussa opiskelleiden suomalaisten vastuulla. Kurssin johtajana toimi majuri Kainulainen ja kapteeniluutnantti Virran vastuulla oli neljä päivää kestänyt kaksipuolinen merisotapeleli.⁴⁵⁰

Seuraava Sotakorkeakoulun merisotaosaston kurssi käynnistettiin vuonna 1935. Kurssille osallistui yhteensä 18 opiskelijaa. Komentaja Sundman toimi samanaikaisesti sekä kurssinjohtajana että merisotataktiikan ja -strategian opettajana. Kursi jäi viimeiseksi, sillä muita merisotaosaston kursseja ei ehditty toimeenpanna ennen talvisotaa.⁴⁵¹

Ruotsissa suoritettujen opintojen aikana suomalaiset saivat mahdollisuuden luoda henkilökohtaiset suhteet moniin ruotsalaisiin merivoimien upseereihin ja avainhenkilöihin. Lisäksi suomalaiset saivat erinomaisen kuvan opetuksen järjestelystä ja opetusmetodeista, opetusmateriaalista sekä ohjesäännöistä. Suomalaiset hyödynsivät tehtävissään Ruotsista saatuja oppeja ja malleja sekä tilasivat materiaalia Ruotsista. Esimerkiksi Merisotakoulun johtajan toimiessaan Sundman pyysi saada

⁴⁴⁸ Katso esimerkiksi PLM ak Sot. 7116/1929, 11.10.1929, SArk-1408/15, KA; SKE ak N:o 938/1930, 6.10.1930, SArk-1621/5, KA, SKE ak N:o 548/1930, 18.6.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä yleisesikunnan päällikölle N:o 100/1930, 1.7.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 191/1930, 18.10.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje SKE päällikölle N:o 100/1930, 22.9.1930, SArk-1621/5, KA; Gröndahlin ansioluettelo (N:o 4729), KA ja von Behrin ansioluettelo (N:o 36392), KA.

⁴⁴⁹ Kilkki (1978), s. 169–171; luettelo Sotakorkeakoulun opettajista 1924–1939, T-25819/Bb:3, KA; Toimintakertomus SKK:n merisotateknillisen jatkokurssin toiminnasta keväällä 1929, T-21369/Db 2, KA; Wirran ansioluettelo (N:o 27010), KA sekä Sundmanin ansioluettelo (N:o 21687), KA.

⁴⁵⁰ Suunnitelma meriteknillisen kurssin jatkoon ja täydennyksen toimeenpanosta, Sotakorkeakoulun johtajan asiakirja D N:o 48/1929, 22.1.1929, Liite N:o 1, T-21369/Db 2, KA ja Tynkkynen (2009), s. 89–91.

⁴⁵¹ Sundmanin ansioluettelo (N:o 21687), KA ja Tynkkynen (2009), s. 91–92. Sundman palveli myöhemmin vuosina 1936–1938 Merivoimien esikunnan esikuntapäällikkönä ja siirtyi tämän jälkeen Merenkulkuhallituksen pääjohtajaksi.

käyttöönä Ruotsin merisotakorkeakoulua koskevia asiakirjoja, muun muassa opetussuunnitelmat sekä ruotsalaisia ohjesääntöjä.⁴⁵²

Merivoimilla oli muutenkin suuri puute omista ohjesäännöistä ja ammattikäsi-kirjoista, joten tarvittava kirjallisuus oli hankittava ulkomailta. Ohjesääntöjä ja kirjallisuutta hankittiin suuressa määrin juuri Ruotsista. Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikuttavuuden kannalta on oleellista korostaa molempien vuorovaikutuskanavien merkitystä. Ruotsin merisotakorkeakoulussa suoritettujen opintojen aikana saatujen henkilökohtaisten kokemusten, oppien ja kontaktien lisäksi Ruotsista saatiin paljon merivoimien tarvitsemia ohjesääntöjä ja sotilaskirjallisuutta sekä muita laivastossa tarvittavia välineitä.⁴⁵³

Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulu (Kungliga Artilleri- och Ingenjörhögskolan A.I.H.S.)		
Luutn. Höyssä, A.	1923	Keskeytti opinnot
Luutn. Paasikivi, J. V.	1924–1926	Yleinen tykistökurssi
	1926–1928	Ylempi tykistökurssi

Taulukko 11. *Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa vuosina 1924–1930 opiskelleet upseerit.*

Eversti Nenosen ajatuksena oli 1920-luvun puoliväliin tultaessa lähettää suomalaisia tykistöupseereita ulkomaille saamaan syvällisempää opetusta ja valmiuksia toimia opintojen jälkeen opettajana Suomessa. Nenosen mukaan Ruotsi oli paras paikka tämältyypiselle koulutukselle. Luutnantti Höyssä oli ensimmäinen suomalainen tykistöupseeri, joka aloitti opinnot Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa. Höyssän osalta opinnot eivät kuitenkaan sujuneet halutulla tavalla, vaan hän jätti opinnot kesken joulukuussa 1923 henkilökohtaisten syiden takia.⁴⁵⁴

Korkeimman teknillisen koulutuksen hakeminen Ruotsista päättyi kuitenkin varsin pian, ja vain luutnantti Johan Vilhelm Paasikivi ehti aloittaa ja suorittaa opinnot Ruotsissa. Syynä oli oman upseereille tarkoitetun korkeakoulutason opetuksen käynnistyminen Suomessa, ensin vuodesta 1923 alkaen Teknillisen korkeakoulun sotatieteellisessä osastossa ja vuodesta 1933 alkaen kokonaan Sotakorkeakoululla. Luutnantti Paasikivi suoritti opinnot omalla kustannuksella Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulun yleisellä tykistökursilla lukuvuosina 1924–1926 ja jatkoi ylemmällä tykistökursilla lukuvuodet 1926–1928.⁴⁵⁵

Vapaussodan yhteydessä alkanut tykistöä ja pioneerialaa koskenut läheinen yhteistyö ruotsalaisten kanssa ei johtanut suhteiden parannuttuaan alkua pidemmälle. Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa suoritetuilla opinnoilla ei näin ollen ollut

⁴⁵² Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen välittämä pyyntö meripuolustuksen komentotoimiston päällikölle, ak N:o 176/1934, 27.9.1934, SArk-1621/9, KA ja lähete Merisotakoulun johtajalle lähetetyistä ohjesäännöistä, ak N:o 170/1934, 19.9.1934, SArk-1621/9, KA.

⁴⁵³ Katso esimerkiksi lähete Ruotsin merivoimien luovuttamista ohjesäännöistä, SKE ak N:o 301/1924, 14.4.1924, SArk-1399/13, KA; luettelo tarvittavista välineistä, Sotasataman ak N:o 4/Vc, 8.1.1924, SArk-1399/13, KA ja YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 368/IV, 14.3.1930, SArk-1621/5, KA.

⁴⁵⁴ Ruotsin sotilasasiamiehen asiakirjat n:o 64/1923, 9.4.1923, n:o 103/1923, 18.5.1923, n:o 154/1923, 10.8.1923 ja n:o 242/1923, 6.12.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 11, KrA sekä Suomen sotilasasiamiehen kirjeet yleisesikunnan päällikölle n:o 1/1923, 15.12.1923 ja n:o 6/1924, 31.1.1924, SArk-1399/12, KA.

⁴⁵⁵ Tynkkynen (2009), s. 46; Sotaväen Esikunta/Os. Ep. Ia, ak N:o 4712/592/7, 27.9.1924, SArk-1399/13, KA; LKE ak N:o 1824/1926, 12.10.1926, SArk-1399/14, KA ja Paasikiven ansioluettelo (N:o 4116), KA.

kokonaisuuden kannalta juurikaan vaikuttavuutta ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen. Samankaltaisista olosuhteista ja tykistön käyttöön liittyvistä tekijöistä huolimatta ruotsalaisvaikutus jäi varsin vähäiseksi. Tykistön osalta suomalaisten ja ruotsalaisten välinen yhteistyö ja sen vaikutukset näkyivät lähinnä materiaalikysymyksissä, muun muassa yhteistyönä Boforsin kanssa.⁴⁵⁶

Vuosina 1925–1929 Ruotsin ratsastuskoulussa opiskeli yhteensä kolme suomalaista ratsuväen upseeria, luutnantti Hans Olof von Essen lukuvuonna 1925–1926, luutnantti Kurt Erik Bäckman lukuvuonna 1927–1928 ja luutnantti Adolf Erik Ehrnrooth lukuvuonna 1928–1929. Suomalaiset opiskelivat Ruotsissa omalla kustannuksellaan säilyttäen palkkaedut.⁴⁵⁷

Opinnot upseereille tarkoitettussa Ruotsin ratsastuskoulussa kestivät kymmenen kuukautta. Suomalaiset osallistuivat kaikkien muiden aineiden opintoihin paitsi sotataidon opetukseen. Suomen sotilasasiamies kirjoitti Suomeen, että muut Ratsastuskoulussa opiskelevat upseerit ovat paljon suomalaisia nuorempia sekä kokemattomampia ja sotataidon opetus on varsin alkeellista, joten suomalaisille sotataidon opetuksesta ei olisi juurikaan hyötyä. Ratsastuskoulusta saatu hyöty koski lähinnä ratsuväen upseerin erityistaitoja. Opinnoilla oli henkilökohtaista ratsuväkiosaamista lukuun ottamatta hyvin vähäinen vaikutus suomalaiseen sotataitoon. Ainoa laajempaa kokonaisuutta koskeva hyöty saatiin Suomeen perustettavaa omaa ratsastuskoulua varten, sillä Ruotsista haluttiin vuonna 1925 perusteita ja yksityiskohtaisia tietoja koulun perustamista varten.⁴⁵⁸

Luutn. von Essen, H. O.	1925–1926	Ruotsin ratsastuskoulu
Luutn. Holmberg, K. R. R.	1926–1927	Valm. sukellusvenekurssi (3 kk)
Ins.luutn. Aho, S.	1926–1927	Valm. sukellusvenekurssi (3 kk)
Luutn. Bäckman, K. E.	1927–1928	Ruotsin ratsastuskoulu
Luutn. Rytkönen, I. E.	1928–1929	Tekniikan täydentävä kurssi, yleinen ylempi kurssi (8 kk)
Luutn. Ehrnrooth, A. E.	1928–1929	Ruotsin ratsastuskoulu
Ev.luutn. Kuokkanen, K. H.	1929–1930	Sotilashallinnollinen kurssi (3 kk)

Taulukko 12. Muut Ruotsissa vuosina 1924–1930 pidempiaikaisesti opiskelleet suomalaiset upseerit ja erikoisupseerit.

Luutnantti Karl Ragnar Reinhold Holmberg ja insinööriluutnantti Santeri Aho aloitivat marraskuussa 1926 kolmen kuukauden mittaisen valmistavan sukellusvenekursin Karlskronassa. Sukellusveneitä pidettiin Ruotsissa erittäin salaisina, joten suomalaisten pääsy kurssille oli hyvin poikkeuksellista. Luutnantti Ilmari Elis Rytkönen

⁴⁵⁶ Katso esimerkiksi LKE ak N:o 1263/1926, 15.7.1926, SArk-1399/14, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 17/1926, 22.6.1926, GS/UA, Serie E1a/Vol 19, KrA; Boforsin tehtaan kirje Suomen sotilasasiamiehelle, ak N:o 13/1271923, 21.11.1923, SArk-1399/13, KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 1/1933, 14.1.1933, GS/UA, Serie E1a/Vol 27, KrA.

⁴⁵⁷ Katso esimerkiksi Sotaväen Esikunnan ak N:o Xa/430, 13.7.1925, SArk-1399/14, KA, YE/Os. 2/ulkomaatoimisto, ak N:o 81/IV/1927, sal., 17.3.1927, SArk-1399/12, KA; LKE ak N:o 1150/1927, 9.6.1927, SArk-1399/12, KA.

⁴⁵⁸ Katso esimerkiksi Sotaväen Esikunnan ak N:o Xa/430, 13.7.1925, SArk-1399/14, KA ja YE/Os. 2/Tilastotoimisto, ak N:o 704/IV/1925, 12.11.1925, SArk-1399/15, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 19/1927, 26.7.1927, SArk-1399/15, KA ja YE/Os. 4/toimisto X, ak N:o 320/X/1928, 9.3.1928, SArk-1399/14, KA.

aloitti lokakuussa 1928 kahdeksan kuukautta kestäneet tekniikan täydentävät kurssit Ruotsissa.⁴⁵⁹ Holmbergin ja Ahon komennuksen aikana saaduilla opeilla ja kokemuksilla lieene ollut ainakin välillistä hyötyä suomalaisten omiin sukellusvenesuunnitelmiin. Sukellusveneitä koskevaa yhteistyötä on käsitelty tarkemmin luvussa 4.

Vaikuttavuudeltaan merkittävin oli everstiluutnantti Kalle Heikki Kuokkanen intendentuurialaa koskeva, useasta eri tutustumiskohteesta ja matkasta muodostunut komennus Ruotsiin. Kuokkanen osallistui ensin sotilashallinnollisille kursseille lokakuussa 1929. Kurssien päätyttyä Kuokkanen jatkoi komennusta työskentelemällä jonkin aikaa Ruotsin armeijahallinnon intendentuuriosastolla sekä tutustumalla intendentuurialan upseerien eri kenttäharjoituksiin sekä vierailemalla talousalan keskusvarikolla.⁴⁶⁰ Kuokkanen komennus oli yksi tärkeimmistä intendentuurialaa koskevien oppien ja kokemusten hankintaan liittyvistä vaikutuskanavista.

3.2.2.2. Osaamisen kehittäminen ja kokemusten hakeminen

Osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvillä komennuksilla kävi yhteensä 72 henkilöä, mikä oli noin 39 prosenttia Ruotsiin suuntautuneiden komennusten kokonaismäärästä. Määrä pysyi vuosina 1924–1930 varsin vakiintuneena olleen vuosittain 10–12 henkilöä. Ainoan selvän poikkeaman muodostaa vuosi 1928, jolloin vain viisi henkilöä kävi tästä syystä Ruotsissa. Vähäisen määrän taustalla oli ruotsalaisten kielteinen suhtautuminen ulkomaalaisten opintomatkoihin vuoden 1928 aikana voimaan tulleen puolustuslaitoksen uudistuksen takia.

Osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät komennukset voidaan jakaa viiteen pääryhmään: 1) lyhyet opintomatkat ja kurssit, 2) tutustuminen ruotsalaisiin sotakouluihin tai kurssitoimintaan, 3) intendentuurialaan liittyvät komennukset, 4) talvikoulutukseen liittyvät komennukset sekä 5) tutustumismatkat joukko-osastoihin ja laitoksiin.

Vuosina 1924–1930 Ruotsissa kävi lyhyillä opintomatoilla yhteensä yksitoista henkilöä. Lyhyet opintomatkat painottuivat vuosiin 1924–1927. Opintomattojen kohteet vaihtelivat huomattavasti. Kohteiden suuri kirjo osoittaa, että suomalaiset olivat kiinnostuneita saamaan konkreettisia oppeja ja kokemuksia oman puolustuslaitoksen alkuvaiheen kehittämistä varten niiltä aloilta, joissa omaa osaamista tai valmiita toimintatapoja ei ollut.

Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen näkökulmasta tärkeimpinä opintomatkoina voidaan pitää everstiluutnantti Knut Isak Solinin ja majuri Gustaf Werner Gustafssonin vuonna 1924 tekemää opintomatkaa Ruotsin huoltojärjestelmään tutustumista varten. Suomalaiset olivat muutoinkin erityisen kiinnostuneita ruotsalaisten huoltojärjestelmästä ja siihen liittyvistä kysymyksistä. Yleisesikunnan järjestely- ja liikekannallepanotoimiston päällikkö, eversti Leonard August Mathias Grandell kävi loka-

⁴⁵⁹ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 942/IV, 22.10.1926, SArk-1399/14, KA; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 100/x, 11.1.1929, PLM-31/F:61, KA ja SKE ak N:o 109, 3.11.1926, SArk-1399/14, KA.

⁴⁶⁰ Katso esimerkiksi PLM ak N:o Sot. 3417/30, 22.5.1929, SArk-1399/12, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE päällikölle N:o 30/1929, sal., 27.5.1929, SArk-1399/12, KA, LKE ak N:o 1733, 27.8.1929, SArk-1399/12, KA ja PLM/Sota-asiainosaston ak N:o Sot. 7064/1929, 5.10.1929, PLM-31/F: 61, KA.

kuussa 1928 Ruotsissa tutustumassa kuormastojoukkoihin ja huoltoalaan. Komen-
nuksen aikana Grandell työskenteli Ruotsin kuormastojoukkojen tarkastajan esikun-
nassa, keskusteli useiden ruotsalaisten upseerien ja asiantuntijoiden kanssa sekä teki
tutustumismatkan kuormastojoukkoihin. Suomalaisen ja ruotsalaisten läheisten suh-
teiden ja huoltokysymyksiin liittyvän yhteistyön takia Ruotsin kuormastojoukkojen
tarkastaja, eversti Améen kävi Suomessa vuonna 1925 ja intendentuoriosaston johta-
ja, kenraalimajuri Hultkrantz vuonna 1928.⁴⁶¹

Grandellin vaikutus suomalaisen huollon kehittämiseen oli huomattava, sillä
hän toimi myöhemmin esimerkiksi huolto-ohjesääntötoimikunnan puheenjohtajana
ja kirjoitti vuonna 1934 ilmestyneen kirjan *Joukkojen huolto sodassa*. Grandell oli erit-
tään tyytyväinen komennuksensa antiin. Grandell sai Ruotsista arvokkaita oppeja,
kokemuksia, tietoja ja materiaalia sekä matkan aikana, että vielä sen jälkeenkin.
Eversti Améenille lähetetyssä kiitoskirjeessä Yleisesikunnan päällikkö toteaa, että
Grandellin komennus oli erittäin hyödyllinen ja sen aikana saaduilla opeilla ja koke-
muksilla on suuri merkitys käynnissä olevaan täydennys- ja evakuointijärjestelmää
koskevaan uudistustyöhön sekä ohjesääntöjen kirjoitustyöhön.⁴⁶²

Muita opintoihin liittyviä komennuksia olivat muun muassa majuri Paavo Os-
kar Edvard Sivénin, myöhemmin Susitaival, osallistuminen kaasusuojelukurssille
vuonna 1926 ja majuri Uolevi Poppiuksen osallistuminen Ruotsin armeijan kaasu-
kurssille vuonna 1927. Erityisesti merivoimat ja lääkintäala lähettivät varsin aktiivi-
sesti henkilökuntaa lyhyille opintomatoille Ruotsiin.⁴⁶³

Tutustumismatkat ruotsalaisiin sotakouluihin tai perehtyminen Ruotsissa jär-
jestettäviin kursseihin oli varsin tärkeä vaikutuskanava koulutukseen ja sen järjeste-
lyihin liittyvien oppien ja kokemusten keräämisessä. Vuosina 1924–1930 yhteensä 22
suomalaista henkilöä kävi tutustumismatkalla ruotsalaisissa sotakouluissa.

Suojeluskuntajärjestö oli erityisen kiinnostunut ruotsalaisten käyttämistä koulu-
tusrjestelyistä ja -menetelmistä sekä johtaja- ja ampumakoulutuksesta. Ylivoimai-
sesti tärkeimpänä tutustumiskohteena oli Rosersbergissä sijainnut Jalkaväen ampu-
makoulu (Infanteriskjutkskola, S.S.). Jalkaväen ampumakoulun tehtävänä oli muun
muassa antaa opetusta jalkaväen ja ratsuväen upseereille ja aliupseereille sekä suorit-

---

⁴⁶¹ Erityisesti majuri (myöhemmin kenraalimajuri) Werner Gustafssonin (1890–1959) merkitys suomalaisen
intendentuurialan kehittäjänä on keskeinen. Gustafsson aloitti puolustusministeriön intendentuoriosaston
johtajana syyskuussa 1921 ja hoiti tehtävää kesäkuuhun 1941 asti. Everstiluutnantti Solin toimi puolustusmi-
nisteriön insinööriosaston johtajana. Majuri Gustafssonin laatima muistio Intendenttiosaston vastuulla olevien
asioiden kehittämisestä, 30.1.1924, SArk-1399/13, KA; YE/Tsto IV, ak N:o 62/IV/1924, 13.2.1924, SArk-
1399/13, KA; puolustusministeriön asiakirja Sot. 2226/17577, 27.9.1928 ja Suomen sotilasasiamiehen kirjeet
yleisesikunnan päällikölle N:o 44/28, sal., 26.9.1928 ja 23.10.1928, SArk-1399/12, KA. Katso myös Kronlund
(toim.) (1988), s. 248–249.

⁴⁶² Katso Tynkkynen (1996), s. 70–71; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaaosaston päällikölle N:o
4/1929, 20.2.1929, GS/UA, Serie EIa/Vol 22, KrA ja Yleisesikunnan päällikön kirje kuormastojoukkojen
tarkastajalle N:o 1202/IV/1928, 2.11.1928, SArk-1407/11, KA.

⁴⁶³ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 80/1926, 23.10.1926, SArk-1399/12, KA. Suomessa alettiin perusteelli-
semmin kiinnittää huomiota taistelukaasu- ja kaasusuojelukysymyksiin vuonna 1924. Taistelukaasulta suoja-
utumisen nähtiin koskevan myös siviiliväestöä. Koulutusta ja rauhanajan organisaatioita koskevat kysymykset
saatiin ratkaistua vuosien 1927 ja 1928 aikana. Majuri (myöhemmin kenraaliluutnantti) Uolevi Poppiuksen,
(1896–1978), rooli ja merkitys Suomen kaasusuojelu- ja väestönsuojelun kehittämisessä ja organisoimisessa
oli huomattava. Lehto (diplomityö 2015), s. 18–20; Tynkkynen (1996), s. 85; Kronlund (toim.) (1988), s. 476
ja Itsenäisen Suomen kenraalikuunta 1918–1996, s. 315–316.

taa aseistusta, varusteita ja koulutusta koskevia kokeiluja. Koulun opetus sisälsi ammunnan ja ammuntojen opetuksen lisäksi myös alemman tason joukkojen (de lägre truppförbanden) taktiikkaa ja taistelua käsittävää opetusta. Koulu järjesti säännöllisesti kursseja muun muassa yliupseereille, majureilla sekä kapteeneille ja ratsumestareille. Muita koulun opetusohjelmaan kuuluvia opetustapahtumia olivat esimerkiksi komppaniaupseereille järjestetyt konekivääriskurssit sekä yhteistoimintaharjoitukset panssarivaunujen ja lentoaseen kanssa.⁴⁶⁴

Henkilö/henkilöt	Kohde	Vuosi	Kesto	Taustaorganisaatio
Maj. Palojärvi, V. H	Jalkaväen ampumakoulu	1924	1 kk	Suojeluskuntajärjestö
Maj. Nurmio, H. E.	Ruotsin ylimmät sotakoulut	1924	6 kk	Puolustuslaitos
Kom. Roos, Y. I.	Ruotsin rannikkolaivaston ampumakoulu	1924	14 vrk	Puolustuslaitos
Ev.luutn. Stark, L. Kapt. Burmeister, G.H.M.	Kenttäinsinöörinkoulu	1926	Ei tietoa	Suojeluskuntajärjestö
Maj. Turunen, H. H. Maj. Sigell (Hersalo), N. V.	Jalkaväen ampumakoulu	1926	1 kk	Suojeluskuntajärjestö
Ev.luutn. Palojärvi, V. H. Kapt. Skrifvars, G. S. Kapt. Haapakoski E. I.	Ruotsin Nostoväkiyhdistyksen päällystökurssit	1927	Ei tietoa	Suojeluskuntajärjestö
Ev. Hägglund, J. W.	Jalkaväen ampumakoulu ja Sotakoulu	1927	5 vrk	Puolustuslaitos
Maj. Olkkonen, M. J. (Hannes)	Jalkaväen ampumakoulu ja Sotakoulu	1927	1 kk	Puolustuslaitos
Ev. Oesch, K. L	Ruotsin sotakorkeakoulu, Tykistö- ja pioneerikorkeakoulu, Sotakoulu	1928	10 vrk	Puolustuslaitos
Ev. Laatikainen, T.	Sotakoulu, Merisotakoulu	1928	6 vrk	Puolustuslaitos
Ev.luutn. Wichman (Vihma), E. A. Kapt. Heitto, K. O. Kapt. Arnicke, E. J. F. Kapt. Sippus, H. A. Kapt. Brusin, S. A. Luutn. Hildén, T. U.	Jalkaväen ampumakoulu	1929	15 vrk	Suojeluskuntajärjestö
Ev.luutn. Anthos, A. K. Kapt. Heimolainen, B.	Jalkaväen ampumakoulu	1930	14 vrk	Suojeluskuntajärjestö Puolustuslaitos

Taulukko 13. *Ruotsin sotakouluihin suuntautuneet komennukset vuosina 1924–1930.*

Jalkaväen ampumakoulun tehtävät ja opetus oli pitkälti samantyyppisiä kuin Taistelukoulussa ja Suojeluskuntain Päälystökoulussa. Koska olosuhteetkin olivat Ruotsissa samanlaiset kuin Suomessa, haluttiin Jalkaväen ampumakoulusta hakea oppeja ja uusia näkökulmia upseerien koulutusjärjestelyistä. Jalkaväen ampumakoulun oppeja ja kokemuksia kävi hakemassa muun muassa Taistelukoulun ensimmäinen johtaja, majuri Matti Johannes Olkkonen ja useampi Päälystökoulun johtaja. Päälystökoulun johtajista majuri Niilo Viktor Sigell, majuri Ahti Ilmari Anthos ja everstiluutnantti Einar August Wichmann, kävivät komennuksella Jalkaväen ampumakoulussa. Kaksi ensimmäistä myös opettivat itse koulun järjestämällä kursseilla, esimerkiksi

⁴⁶⁴ Lindskog, Gösta: *Infanteriskjutskolan 1855–1961*, Stockholm 1961, s. 45–46.

Sigell opetti taktiikkaa ja taistelukoulutusta. Matkoilta saatuja havaintoja ja kokemuksia hyödynnettiin sekä Taistelukoulun että Suojeluskuntain Päälystökoulun opetuksessa ja kursseilla.⁴⁶⁵

Upseerien jatkokoulutuksen järjestämiseksi päätettiin keväällä 1927 perustaa Taistelukoulu. Koulun ensimmäiseksi johtajaksi nimettiin Kadettikoulun taktiikan opettaja, majuri Olkkonen. Koululle määritettiin kolme päätehtävää. Ensimmäisenä tehtävänä oli antaa käytännöllistä jatkokoulutusta upseereille. Toisena tehtävänä oli opettaa ja harjoituttaa eri aselajien välistä yhteistoimintaa. Kolmantena päätehtävänä oli toimia oman alansa kokeilulaitoksena. Taistelukoululle määritetyt tehtävät olivat näin ollen täsmälleen samat kuin Ruotsin Jalkaväen ampumakoulun tehtävät.⁴⁶⁶

Taistelukoulun toiminnan käynnistämiseen oli hyvin vähän aikaa, sillä ensimmäisten kurssien tuli alkaa jo saman vuoden syksyllä. Koulun sijoituspaikkaa ja opettajakuntaa koskevien haasteiden ja välivaiheiden jälkeen Taistelukoulu ilmoitti virallisesti olevansa valmis käynnistämään toimintansa 19.9.1927 Markovillassa. Taistelukoulun ensimmäinen virallinen pääkurssi, kolmekuukautinen komppanianpäällikkökurssi alkoi 10.10.1927 ja ensimmäinen joukkueenjohtajakurssi 13.5.1928. Olkkonen oli 3.8.–3.9.1927 perehtymässä Ruotsin Jalkaväen ampumakoulun toimintaan ja opetukseen. Olkkonen oli erityisesti kiinnostunut majureille ja komppanianpäälliköille tarkoitettujen kurssien opetuksesta ja sen järjestelyistä.⁴⁶⁷

Olkkosen yhden kuukauden mittainen komennus Jalkaväen ampumakouluun osoittaa, että hän halusi hankkia oppeja ja perusteita Taistelukoulun perustamista varten Ruotsin vastaavasta koulusta. Jalkaväen ampumakouluun suuntautuneesta tutustumismatkasta tehtiin viralliset esitykset varsin pian Taistelukoulun perustamista koskevan päätöksen jälkeen toukokuussa 1927.

Vesa Tynkkynen esittää väitöskirjassaan, että Taistelukoulun ja Suojeluskuntain Päälystökoulun opetus perustui Saksasta saatuihin vaikutteisiin. Saksalaisvaikutteet välittyivät pääosin majuri Wilhelm Brücknerin välityksellä. Brückner toimi ensin Saksassa yleisesikuntaupseerikurssin suorittaneiden suomalaisten upseerien kurssin johtajana ja taktiikan opettajana sekä vuosina 1925–1935 taktiikan opettajana Suojeluskuntain Päälystökoululla.⁴⁶⁸

Vaikuttaa kuitenkin vahvasti siltä, että myös Ruotsista ja erityisesti Jalkaväen ampumakoulusta saadut opit ja kokemukset ovat vaikuttaneet kummankin koulun opetuksen järjestelyihin ja opetukseen Saksasta saatujen vaikutteiden lisäksi.

---

⁴⁶⁵ Majuri Sigell vieraili koululla vuonna 1926. Sigell lähetti komennuksen jälkeen kirjeen koulun johtajalle Cederschiöldille. Sigell kirjoitti kirjeessä saaneensa useita uusia ja hyödyllisiä oppeja ja kokemuksia opetuksesta ja kirjoitti hyödyntävänsä niitä Suomessa. Majuri Olkkonen määrettiin Markovillaan siirretyn Taistelukoulun johtajaksi toukokuussa 1927. Taistelukoulun tehtävät olivat täsmälleen samat kuin Jalkaväen ampumakoulussa: antaa opetusta upseereille ja aliupseereille sekä suorittaa kokeiluja eri aseilla ja varusteilla. Suomen sotilas-asiamiehen ak N:o 46/1926, 27.5.1926, SArk-1399/12, KA; Lindskog (1961), s. 46–47; Kilkki (1978), s. 230–232, 276–277, 281; Kronlund (toim.) (1988), s. 310, 500; Hersalo N. V.: *Suojeluskuntain historia, Osa II*, Vaasa 1962, s. 241–243, 249; Raikkala, Hannes: *Suojeluskuntain historia, Osa III*, Vaasa 1964, s. 126–127, 146–147 sekä Ahto, Sampo: *Taistelukoulu 1927–1977*, Joensuu 1977, s. 298–333.

⁴⁶⁶ Ahto (1977), s. 6–7.

⁴⁶⁷ Ahto (1977), s. 9–20; Suomen sotilasasiamiehen asia N:o 16/1927, sal., 11.5.1927, SArk-1399/12, KA ja LKE ak, 10.5.1927, SArk-1399/12, KA.

⁴⁶⁸ Tynkkynen (1996), s. 46–47.

Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja sen vaikuttavuuden kannalta yksi merkittävimmistä osaamisen hankintaan liittyvistä matkoista oli majuri Heikki Eliel Nurmion pitkä komennus Ruotsiin tammikuu–heinäkuussa 1924. Nurmio tutustui komennuksen aikana Ruotsin korkeimpiin sotilasopetuslaitoksiin ja kirjoitti saamistaan havainnoista ja kokemuksista pitkän muistion. Nurmio perehtyi komennuksen aikana myös Ruotsin yleisesikunnan sotahistoriallisen osaston organisaatioon ja työskentelymenetelmiin sekä teki tutkimusta Ruotsin sota-arkistossa.⁴⁶⁹

Nurmio laati 25-sivuisen seikkaperäisen ja analyttisen raportin Ruotsin sotakouluissa tekemistään havainnoista ja saamistaan opeista. Muistiossa kritisoidaan voimakkaasti suomalaisissa sotakouluissa käytettäviä opetusmenetelmiä ja pedagogiikkaa. Nurmion mukaan suomalaiset sotakoulut olivat liian teoreettisia ja epäkäytännöllisiä. Raportissa korostetaan myös sitä, että Ruotsissa kiinnitetään suurta huomiota sekä opetusmenetelmiin että opettajavalintoihin. Opettajaksi valitaan parhaat opettajakyvut omaavia upseereita, ja opettajien määrä on huomattavasti suurempi kuin Suomessa. Nurmio piti tärkeänä myös sitä, että opettajien osaamistaso oli erittäin hyvä ja useimmat opettajista olivat opiskelleet myös ulkomailla.⁴⁷⁰

Raportissa tuodaan esiin erityisesti se, että Ruotsissa kaikissa sotakouluissa käytetään monipuolisia opetusmenetelmiä. Nurmion mukaan opetusmenetelmät perustuivat saksalaisiin perusteisiin ja malleihin. Opetukseen oli haettu vaikutteita Saksan lisäksi myös Ranskasta ja Italiasta. Nurmio kiinnitti erityisesti huomiota applikatoriin metodeihin, jolla ymmärretään käytäntöön sovellettua opetustapaa, sekä sotapeleihin. Nurmio näki erittäin tarpeellisena, että applikatorinen metodi otettaisiin käyttöön myös suomalaisissa sotakouluissa. Nurmio piti myös erittäin tarpeellisena järjestää pedagogisia kursseja kaikille sotakoulujen opettajille.⁴⁷¹ Ruotsissa käytössä olleita opetusmenetelmiä otettiin vähitellen käyttöön myös Suomessa. Ruotsissa eri sotakouluihin tehtyjen komennusten ja Ruotsissa suoritettujen opintojen lisäksi ruotsalaisten käyttämien opetusmenetelmien välittymiseen vaikuttivat myös Suomen Sotakorkeakoulussa toimineet ruotsalaiset opettajat.

Nurmion Ruotsista saadut kokemukset ja vaikutteet näkyivät kahdella tavalla. Ensinnäkin Nurmio oli tärkeässä roolissa laadittaessa sekä Suomen Sotakorkeakoulun että Kadettikoulun opetusohjelmia. Nurmio toimi eversti Aarne Sihvon apuna, kun he yhteistyössä laativat Sotakorkeakoulun ensimmäisten kurssien ohjelmat ja ohjesääntöluonnoksen. Nurmion ollessa Kadettikoulun johtajana vuosina 1925–1927 hänen johdollaan uudistettiin koulun opetusmenetelmiä. Koulun opetusta oli aiemmin pidetty liian teoreettisena, ja Nurmion aikana teoreettinen ja käytännöllinen opetus saatettiin tasapainoon. Nurmion pyrkimyksenä oli lisätä käytännöllistä ja havainnollista opetusta liian teoreettisen opetuksen sijaan sekä lisätä soveltamisharjoit-

---

⁴⁶⁹ UM:n ak N:o 19/1924, 12.1.1924 ja LKE ak n:o 74/1924, 24.1.1924 ja kirje Suomen sotilasasiamiehelle 12.1.1924, SArk-1399/12, KA.

⁴⁷⁰ Selostus Ruotsin sotakouluissa käytännössä olevista opetusmetodeista, Suomen sotilasasiamiehen ak D N:o 3/1924, sal., 10.5.1924, SArk-1399/13, KA.

⁴⁷¹ Selostus Ruotsin sotakouluissa käytännössä olevista opetusmetodeista, Suomen sotilasasiamiehen ak D N:o 3/1924, sal., 10.5.1924, SArk 1399/13, KA.

tuksia.⁴⁷² Kummankin koulun opetusohjelmissa ja opetusmenetelmissä näkyvät Ruotsista saadut vaikutteet ja opit. Ruotsalaisvaikutusta Kadettikoulun ja erityisesti Sotakorkeakoulun opetukseen on käsitelty tarkemmin luvussa 3.3.

Nurmion vaikutus näkyi myös upseerien pedagogisten kurssien käynnistymisenä. Nurmion ja majuri Taavetti Laatikaisen johdolla järjestettiin upseereille useita pedagogisia kursseja eri varuskuntapaikkakunnilla, muun muassa Hämeenlinnassa, Viipurissa, Mikkeliissä ja Helsingissä. Kurseille osallistui upseereita eri joukko-osastoista, Rajavartiolaikoksesta ja Suojeluskuntajärjestöstä. Laatikaisen ja Nurmion vetämien kurssien tarkoituksena oli antaa osallistuville upseereille perusteet ja tarvittava osaaminen järjestää pedagogisia kursseja omissa joukko-osastoissaan. Kurssin kesto oli yhteensä neljä viikkoa ja sen aikana opetettiin opetus- ja kasvatusoppia sekä opetettiin ja harjoitettiin erilaisten opetusmenetelmien käyttöä. Kurssi sisälsi monia Nurmion raportissa esille tuomia hyviä opetusmenetelmiä ja niiden soveltamista erilaisten aiheiden opettamisessa.⁴⁷³

Suomalaiset hankkivat Ruotsista aktiivisesti oppeja ja asiantuntemusta myös intendenttuorialaan liittyvissä asioissa. Ruotsalaisten intendenttuorialan asiantuntijoiden Suomeen tekemien komennusten lisäksi suomalaiset kävivät myös Ruotsissa. Kapteeni Olof Heinrichs kävi huhtikuussa 1924 kahden kuukauden mittaisella komennuksella Ruotsissa ja perehtyi muun muassa Tukholman vaatetusvarikkoon ja Ruotsin intendenttuoriosaston (Intendentdepartementet) toimintaan. 2. Divisioonan intendentti, majuri Harald Mikael Nyman ja puolustusministeriön intendenttiosaston toimistoupseeri, luutnantti Urho Henrik Jonkka olivat vuonna 1925 neljä kuukautta seuraamassa opetusta sotilashallinnollisilla kursseilla Ruotsissa. Komennuksen tarkoituksena oli perehtyä taloushallintokurssien opetusohjelmiin ja -menetelmiin. Suomalaisilla oli tarkoitus perustaa oma intendenttuurikoulu, ja komennuksen tavoitteena oli tulevien opettajien kouluttaminen. Koulutusta ja perusteita haluttiin hakea nimenomaan Ruotsista siksi, että siellä olosuhteet vastasivat parhaiten suomalaisia olosuhteita.⁴⁷⁴

Neljäs ja vaikuttavuudeltaan merkittävä Ruotsiin suuntautuneiden osaamisen hankintaan liittyvien komennuksien synnä oli talvikoulutus. Suomalaisten kiinnostus ruotsalaisten talvikoulutuksesta ja sen järjestelyistä sekä talvitaisteluihin liittyviä välineitä ja toimintatapoja koskevista kokeiluista ja osaamisesta alkoi järjestelmällisemmin vuodesta 1926 alkaen. Lisääntyneeseen mielenkiintoon hankkia oppeja ja koke-

---

⁴⁷² Majuri J. O. Hannulan kirjoittaman historiikin käsikirjoitus: Sotakorkeakoulu vuosina 1924–1934, s. 21, T-27088/Hi:5, KA; Sihvo, Aarne: *Muistelmani II*, Keuruu 1956, s. 92; Sotakoulujen tarkastajan kirjelmä Sotaväen Päällikölle tekemästään tarkastuksesta Kadettikoulussa, diaario N:o 451/1926. Os I, 10.3.1926; Sotakoulujen tarkastajan kertomus Kadettikoulun tarkastuksesta 14.1. ja 2.-3.2.1928, R-597/25, KA sekä Kadettikoulun toimintakertomus 1.10.1925–30.9.1928, s. 2–22, KADK/Toimintakertomukset 1925–1930, T-22083/De: 1, KA.

⁴⁷³ Sotaväen Päällikön Päiväkäsken N:o 6/1925 mukaisesti toimeenpantiin pedagogisia kursseja eri paikkakunnilla. Katso esimerkiksi 3. Divisioonan Esikunta/Os. IP ak N:o 32/Kl.6/sal., 21.3.1925 ja Sotaväen Esikunnan ak N:o 3509/137, 22.5.1925, R-70/15, KA. Vertaa Nurmion muistio, Suomen sotilasiamiehen ak D N:o 3/1924, sal., 10.5.1924, SArk-1399/13, KA ja Mikkeliissä järjestetyn pedagogisen kurssin työjärjestys 23.2.–21.3.1925, 3. Divisioonan Esikunta/Os. IP ak N:o 32/Kl.6/sal., 21.3.1925, R-70/15, KA.

⁴⁷⁴ Ruotsin maanpuolustuksen komentotoimiston (LKE) ak N:o 422/8.4.1924, SArk-1399/13, KA; PLM:n ak 2907/3269/Int.Y, 26.11.1924, SArk-1399/12, KA ja LKE ak N:o 4/1925, 7.1.1924, SArk-1399/12, KA.

muksia juuri Ruotsista vaikutti suomalaisten, muun muassa Öhquistin ja Suomen sotilasasiamiehen Rothen, myönteiset näkemykset ruotsalaisten monipuolisesta ja syvällisestä osaamistasosta sekä tarpeista laajentaa ja syventää suomalaisten omien talvitaistelu- ja talvikoulutuskokeiluista saatuja kokemuksia ja oppeja. Vuosina 1924–1930 Ruotsissa kävi komennusmatkalla useita suomalaisia talvisodankäynnistä kiinnostunutta henkilöä, muun muassa majuri Aaro Olavi Pajari, everstiluutnantti Väinö Heikki Vainio, everstiluutnantti Into Erkki Salmio ja kapteeni Kaarlo Arvid Verner Breitholtz.⁴⁷⁵ Talvisodankäyntiin ja -koulutukseen liittyvää yhteistyötä ja tietojenvaihtoa on käsitelty tarkemmin luvussa 3.4.

Edellä mainittujen lisäksi 1920-luvun jälkimmäisellä puoliskolla tehtyjen osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvien komennusten kohteet vaihtelivat melkoisesti. Perinteisiä tutustumismatkoja joukko-osastoihin tai laitoksiin tehtiin virallisten lupa-anomusten perusteella yllättävän vähän, yhteensä vain seitsemän matkaa. Lisäksi yhteensä seitsemän henkilöä teki eri syistä yksittäisiä matkoja Ruotsiin. Osassa näistä komennuksista kohteena oli tärkeä yksittäinen tema, esimerkiksi kapteeni Georg Sittkoffin komennus vuonna 1926 seuraamaan jalkaväkitykkikoulutusta, majuri Elja Rihtniemen Ruotsin kutsunta-asioihin liittyvä perehtymismatka vuonna 1927 ja kapteeni Kai Lorenzo Immanuel Savoniuksen vuonna 1930 saama komennus perehtymään ilmatorjunnan järjestelyihin, mutta komennusten vaikuttavuus jäi arvioni mukaan varsin vähäiseksi ja yksittäistapauksiksi.⁴⁷⁶

3.2.2.3. Materiaaliyhteistyö

Materiaaliyhteistyöhön liittyvät matkat sisältävät vain isoimpiin materiaalihankintoihin ja tuotantoon liittyvät komennukset. Suomen ja Ruotsin välillä tehtiin myös runsaasti pienimuotoisempaa materiaalista yhteistyötä sekä materiaalin, välineistön ja niihin liittyvää tietojen vaihtoa. Pienimuotoisempi materiaalin ja tietojen vaihto oli säännöllistä ja ne liittyivät lähes jokaiseen ulkomaankomennukseen kattaen laajan valikoiman erilaisia välineitä, kalustoa ja materiaalia sekä niitä koskevia tietoja. Lisäksi sotilasasiamiesten välityksellä vaihdettiin tietoja ja materiaalia yksittäisistä varusesineistä sodan ajan tuotantoon liittyviin varautumis- ja kapasiteettikysymyksiin asti.⁴⁷⁷ Ruotsalaisvaikutuksen välittyminen ja todentaminen kaikkiin materiaaliyhteistyöhön liittyvien kysymysten ja tuotteiden osalta edellyttäisi erillistä, kutakin materiaali- ja

⁴⁷⁵ Suomen sotilasasiamiehen laatima raportti tekemistään havainnoista jalkaväen upseerien talvikurssista, sotilasasiamiehen ak N:o 6/1925, sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA ja jääkärieverstiluutnantti Öhquistin raportti talvisotakokeilujen seuraamisesta (Erittäin salainen), raportti D N:o 4/1925, sal., 15.4.1925, R-70/15, KA.

⁴⁷⁶ Katso esimerkiksi YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 844/IV/1926, 28.9.1926, SArk-1399/14, KA; YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1211/IV/1927, 19.9.1927, SArk-1399/12, KA ja YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1387/IV/1930, 20.11.1930, SArk-1621/5, KA.

⁴⁷⁷ Sotilasasiamiehen hankimat ja välittämät tiedot ja materiaalihankinnat koskivat esimerkiksi ohjesääntöjä, talvivarusteita ja patruunoiden ja kranaattien hankintaa sodan ajan tarvetta varten. Katso esimerkiksi sotilasasiamiehille annettu tehtävä hankkia mahdollisimman täydellinen kokoelma ulkomaisia ohjesääntöjä, YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 643/IV/1925, 27.10.1925, SArk-1399/15, KA; sotilasasiamiehelle annettu tehtävä hankkia Ruotsista täydellinen hiihtopuku kaikkine varusteineen, PLM ak N:o 1582/1461/Int. Y, 5.6.1924, SArk-1399/13, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 35/1924, 13.5.1924, SArk-1399/12, KA.

toimialaa tai aselajia koskevaa syvällisempää tutkimusta, mikä ei ole ollut tämän tutkimuksen puitteissa mahdollista.

Moniin Ruotsiin suuntautuneisiin komennuksiin liittyi joko suoraan tai välillisesti materiaaliyhteistyötä koskevia asioita. Esimerkiksi everstiluutnantti Solinin vuonna 1924 tekemän komennuksen jälkeen tehtiin konkreettisia esityksiä sotamateriaalin hankkimisesta Ruotsista.⁴⁷⁸ Materiaaliyhteistyöhön sisällytettävien komennusten yksiselitteinen luokittelu vain tätä koskevaan luokkaan onkin ollut haasteellista, ja esimerkiksi pieni osa materiaaliyhteistyötä sivuavista komennuksista on luokiteltu osaamisen kehittämiseen liittyvään luokkaan. Materiaaliyhteistyöhön liittyvien komennusten määrä vaihteli huomattavasti vuosittain ollen 2–10 henkilön välillä. Kokonaisuudessaan materiaaliyhteistyöhön liittyvillä komennuksilla kävi yhteensä 40 henkeä. Mikäli mukaan lasketaan materiaaliyhteistyön puitteissa tehdyt opintomatkat, henkilömäärä nousee 43:een, mikä on noin 23 prosenttia komennusten kokonaismäärästä.

Komennukset liittyivät pääosin suomalaisten oman sotamateriaalin tuotantoon ja siinä tarvittavan osaamisen hankintaan. Tärkeimpinä komennuskohteina olivat ruotsalaiset kivääri-, ruuti- ja ammustehtaat. Määrällisesti toiseksi tärkein kohde oli Tukholmassa sijainnut vaatetusvarikko ja vaatetustehdas. Komennuksille osallistui samoista materiaalityhmistä tai samanlaisista tuotantolaitoksista ja niiden suunnittelusta vastanneet upseerit ja erikoisupseerit sekä siviiliasiantuntijat. Varsinkin vuosina 1924 ja 1925 materiaaliyhteistyöhön liittyvät komennukset olivat varsin pitkiä, osa jopa yhden kuukauden mittaisia.⁴⁷⁹

Vuosina 1925 ja 1929 kävi tilastollisesti eniten henkilöitä materiaaliyhteistyöhön liittyvillä komennuksilla Ruotsissa. Vuoden 1925 korkea määrä johtunee siitä, että Suomeen perustettiin vuonna 1926 oma kivääritehdas ja ruutitehdas, joiden perustamiseen liittyen tietotaitoa oli haettava Ruotsista ja muualta ulkomailta. Vuoden 1929 korkea määrä johtuu siitä, että samaan aikaan Tukholman vaatetusvarikolle suuntautuneelle komennukselle osallistui yhteensä kahdeksan henkilöä.⁴⁸⁰

Merivoimat lähettivät myös jonkin verran omia asiantuntijoitaan materiaaliyhteistyöhön liittyville komennuksille. Henkilömäärä oli kuitenkin vielä tässä vaiheessa varsin pieni verrattuna 1930-luvun määriin. Komennusten kohteina olivat Ruotsin laivaston telakat, konepajat ja laivastoasemat. Suomalaiset olivat erityisesti kiinnostuneita torpedo- ja miina-aseeseen liittyvistä materiaali- ja kunnossapitokysymyksistä.⁴⁸¹

Ruotsalaiset suhtautuivat suomalaisten tietotarpeisiin poikkeuksellisen myönteisesti. Hyvä esimerkki tästä on puolustusministeriön meritoimistossa palvelleen insinööri Mustelinin touko–kesäkuussa 1927 vähän yli kolmen viikon mittainen ko-

⁴⁷⁸ Ruotsin sotilasiamiehen yksityiskirje maanpuolustuksen komentotoimiston päällikölle N:o 7/1925, 10.4.1925, GS/UA, Serie EIa/Vol 17, KxA.

⁴⁷⁹ Katso esimerkiksi PLM ak N:o 2341/2171/Int.Y, 11.9.1924 ja ak N:o 1879/2812/Int.T, 23.10.1924, SArk-1399/12, KA sekä LKE ak N:o 497, 22.4.1925, SArk-1399/12, KA.

⁴⁸⁰ Katso esimerkiksi LKE ak N:o 1680/19.8.1929, SArk-1408/15, KA ja Nummela (2015), s. 39–40.

⁴⁸¹ PLM ak N:o 467 K, 11.3.1925 ja SLE ak N:o 202, 13.3.1925, SArk-1399/12, KA; Suomen sotilasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 45/ 1929, sal., 22.8.1929, SArk-1399/12, KA sekä SKE ak N:o 781, 9.8.1929, SArk-1399/12, KA.

mennus Ruotsiin. Mustelin oli tuolloin tutustumassa vedenalaisten alusten rakentamiseen. Ruotsalaiset pitivät sukellusveneisiin liittyviä asioita erityisen salaisina. Mustelin tutustumismatka järjestettiin tästä syystä yksityisesti suoraan ruotsalaisten alan viranomaisten kanssa ohi virallisten esittelyjen, sillä muutoin hän ei olisi päässyt käymään kaikissa haluamissaan tehtaissa ja tuotantolaitoksissa. Ruotsalaisten myönteellisen suhtautumisen taustalla vaikuttivat voimakkaasti kauppapoliittiset syyt. Ruotsalaisten tavoitteena oli, että suomalaisten sukellusveneiden rakentaminen annettaisiin ruotsalaisten laivanrakennusyhtiöiden tehtäväksi.⁴⁸²

Merivoimien kiinnostus sukellusveneistä sekä miina- ja torpedoaseista liittyi joulukuussa 1927 hyväksyttyyn laivastolakiin, jolla haluttiin varmistaa Suomen laivaston perushankintaohjelman toteutuminen. Laivastolaissa määriteltiin hankittavaksi kaksi panssarilaivaa, neljä sukellusvenettä ja neljä moottoritorpedovenettä. Laivaston rakentamiseen liittyvät toimenpiteet aloitettiin oikeastaan jo vuonna 1926 eduskunnan ylimääräisessä menoarviossa myöntämän rahoituksen turvin. Laivastolaki mahdollisti suunniteltujen alusten hankinnat, mutta se ei sisältänyt alusten tarvitsemaa aseistusta. Aluksien aseistus kyettiin ostamaan erikseen vasta 1930-luvulla, jolloin tärkeänä ostomaana oli Ruotsi.⁴⁸³

3.2.2.4. Harjoitusten seuraamiseen, operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvät komennukset

Ruotsalaisten järjestämisessä harjoituksissa kävi vuosina 1924–1930 yhteensä 10 henkilöä. Lukumäärässä ei ole otettu huomioon Suomen sotilasasiamiehen osuutta eikä hänen tekemiään henkilökohtaisia vierailuja.

Osallistuminen Ruotsissa järjestettäviin harjoituksiin tai mahdollisuus niiden seuraamiseen vaikutti Suomen ja Ruotsin väliseen sotilaalliseen yhteistyöhön ja ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen lähinnä kolmella tavalla. Ensinnäkin harjoitusten aikana saadut havainnot joukoista ja niiden koulutustasosta, henkilökunnan osaamisesta sekä harjoitusten järjestämiseen ja järjestelyihin liittyvistä kysymyksistä vaikuttivat positiivisesti arvioihin naapurimaan sotilaallisesta osaamisesta. Positiiviset arviot ja näkemykset Ruotsin puolustuslaitoksen osaamisen tasosta johtivat läheisempään ja syvällisempään oppien ja kokemusten hakemiseen.⁴⁸⁴

Toinen merkittävä asia oli henkilökohtaisten suhteiden syntyminen ja mahdollisuus keskusteluihin naapurimaan kollegoiden kanssa. Kontaktien syntyminen ja keskustelut vaikuttivat keskinäisen arvostuksen ja luottamuksen lisääntymiseen sekä kiinnostuksen heräämiseen naapurimaan osaamisesta ja heidän keräämistään opeista ja kokemuksista. Hyvä esimerkki tästä on talvikoulutukseen liittyvät komennukset ja niiden kautta syntynyt jatkuvasti lisääntynyt tiedon ja kokemusten molemminpuoli-

⁴⁸² Suomen sotilasasiamiehen kirje YE/Os. 2 päällikölle N:o 117/1927, 18.6.1927, SArk-1408/15,KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 45, 15.7.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 18, KrA.

⁴⁸³ Kronlund (toim.) (1988), s. 315–317.

⁴⁸⁴ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen asiakirjat N:o 185/1923, 21.6.1923 ja N:o 258/1923, 7.10.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 12, KrA sekä henkilökohtainen kirje ulkomaosaston päällikölle N:o 18/1923, 9.10.1923, GS/UA, Serie EIa/Vol 13, KrA.

nen vaihtaminen. Suomen sotilasasiamies, kapteeni Rothe ja Ruotsin sotakorkeakoulussa opiskellut everstiluutnantti Öhquist pääsivät vuonna 1925 seuraamaan Ruotsissa järjestettyä talvikoulutusta ja -harjoituksia.

Kumpikin piti harjoituksia hyvinä ja ruotsalaisten talvitaisteluosaamista korkeatasoisena. Rothen ja Öhquistin saama hyvä kuva ruotsalaisten osaamisesta käynnisti suomalaisten lisääntyneen kiinnostuksen ruotsalaisten talvikoulutuksesta ja talvitaisteluvälineistöstä. Kiinnostuksen herääminen oli molemminpuolista, minkä johdosta käynnistyi sarja toisiaan seuraavia talvisodankäyntiin ja -koulutuksen liittyviä komennuksia.⁴⁸⁵

Henkilö/Henkilöt	Vuosi	Kohde	HUOM.
Ev.luutn. Hanell, E. F.	1923	Ruotsin armeijan kesäharjoitus	
Ev.luutn. Zilliacus, P.	1924	Rykmentin harjoitus	Vastavierailu
Kom. Roos, Y. I.	1924	Ruotsin rannikkolaivaston harjoitus	
Sk-ups. Wasström	1925	Nostoväen harjoitus	
Ev. Sihvo, A. Kapt. Rothe, C. A. W.	1925	Ruotsin armeijan syysharjoitus	
Kapt.luutn. Sundman, S. A. Kapt.luutn. Virta, A. A.	1925	Ruotsin rannikkolaivaston harjoitus	
Ev.luutn. von Kraemer, C. G. R. Kapt. Rothe, C. A. W.	1926	Yhteisharjoitus	Kyseessä oli IV ja V Armeijaosaston, Sotakoulun ja merivoimien kevyen tykistön yhteisharjoitus
Maj. Pajari, A.O. Kapt. Rothe, C.A.W	1928	Sotakoulujen ja eri kurssien talviharjoitukset	Harjoitukset toteutettiin Ruotsin armeijan talviharjoituksen yhteydessä
Ev.luutn. Vainio, V. Maist. Hallenberg, H.	1929	Ruotsin pioneerijoukkojen talviharjoitus	Talviteiden rakentaminen ja auraukskalusto
Ev. Wallenius, K. M. Ev.luutn. Karikoski, V. A. M.	1929	Ruotsin armeijan syysharjoitus	Matkan päätarkoituksena oli suhteiden luominen Ruotsin sotilasjohtoon ja operatiivisia asioita koskevat keskustelut ⁴⁸⁶

Taulukko 14. *Suomalaisten komennukset ruotsalaisten järjestämiin harjoituksiin vuosina 1923–1930.*

Varsinaisten harjoituksiin liittyvien komennusten lisäksi Ruotsissa opintoja suorittavat upseerit osallistuivat tai pääsivät seuraamaan useita erilaisia harjoituksia osana opintoja sekä myös ennen ja jälkeen varsinaisten opintojen. Opintokomennuksiin liittyvien harjoitusten aikana saaduilla opeilla ja kokemuksilla sekä malleilla oli huomattava merkitys Ruotsissa opiskelleiden myöhempään toimintaan. Esimerkiksi Öhquistin toiminnassa harjoitusten suunnittelijana ja johtajana näkyi Ruotsista saadut

⁴⁸⁵ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ilmoitus tekemistään havainnoista jalkaväen upseereja varten järjestetyn talvikurssin aikana, sotilasasiamiehen ak N:o 6/1925, sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA; jääkärieverstiluutnantti Öhquistin raportti talvisotakeilujen seuraamisesta (Erittäin salainen), raportti D N:o 4/1925, sal., 15.4.1925, R-70/15,KA; Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä yleisesikunnan päällikölle D N:o 1/1928., sal., 16.1.1928, SArk-1399/12, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 38/1924, 22.3.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 14, KrA.

⁴⁸⁶ Walleniuksen ja Karikosken komennus Ruotsin armeijan syysharjoituksiin vuonna 1929 on tilastollisesti merkitty kuuluvaksi operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön kuuluviin matkoihin, vaikka komennukseen liittyi tutustuminen myös harjoitukseen.

opit ja kokemukset. Erityisesti Öhquistin saamat vaikutteet näkyivät harjoituksen johtamisessa ja harjoituksen palaute- ja kritiikkitalaisuuden järjestelyissä jopa siinä määrin, että Öhquist sai sekä sotaväen päälliköltä, kenraaliluutnantti Karl Fredrik Wilkamalta että jalkaväen tarkastajalta, kenraaliluutnantti Löffströmilä, negatiivista kritiikkiä tavastaan toteuttaa tilaisuus. Öhquist kertoi ottaneensa mallia harjoituksen johtajana toimimisesta Ruotsissa.⁴⁸⁷

Vaikka ruotsalaiset suhtautuivat pääosin myönteisesti suomalaisten anomuksiin päästä seuraamaan harjoituksia, aina lupaa ei kuitenkaan annettu. Ruotsalaiset halusivat estää kaikkien ulkomaalaisten, myös suomalaisten, pääsyn sotilaallisesti salaisille alueille tai paikoille. Tällaisia alueita olivat muun muassa kaikki keskeiset rannikko-puolustuksen kohteet ja Bodenin linnakkeen alue. Esimerkiksi vuonna 1930 ruotsalaiset järjestivät suuret sotaharjoitukset Bodenin alueella. Harjoituksiin osallistui myös ruotsalaisia sotakouluja ja kursseja, mutta tavanomaisesta poiketen esimerkiksi Ruotsissa opinnoissa opiskelemissa olleet suomalaiset, Kuokkanen, von Behr ja Henriksson, eivät saaneet osallistua tähän harjoitukseen.⁴⁸⁸

Vuosina 1924–1930 Suomesta tehtiin yllättävän vähän ylimmän tason sotilaalliseen yhteistyöhön liittyviä tai operatiiviseen suunnitteluun keskittyviä komennuksia Ruotsiin. Tuolloin yhteensä vain viisi henkilöä kävi tästä syystä komennuksella Ruotsissa. Lukumäärä on huomattavasti pienempi verrattuna ruotsalaisten vastaavasta syystä Suomeen suuntautuneiden komennusten määrään. Operatiivisissa asioissa kiinnostuksen suunta näytti selvästi olleen Ruotsista Suomeen päin. Kokonaismäärän pienuuteen vaikuttaa se, että tilastoinnissa (kaavio 5) on otettu huomioon vain käytetyistä lähteistä kerätyt ja eri lähteistä varmistetut komennukset. Todennäköisesti operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä käsiteltiin myös muiden komennusten yhteydessä.

Ensimmäinen sotilaalliseen yhteistyöhön luokiteltuun ryhmään laskettava komennus oli majuri Oiva Oskar Oleniuksen matka Ruotsiin lokakuussa 1924. Olenius palveli puolustusministeriössä ja osallistui Suomen virallisena edustajana Tukholmassa pidettyyn kokoukseen, jossa keskusteltiin ja sovittiin Suomen Sotakorkeakoulun ruotsalaisopettajia koskevista kysymyksistä.⁴⁸⁹

Everstiluutnantti Kurt Martti Walleniuksen tultua heinäkuussa 1925 Yleisesikunnan päälliköksi hän oli halukas parantamaan suhteita Ruotsiin ja käynnistämään läheisemmän yhteistyön Ruotsin yleisesikunnan kanssa. Wallenius suunnitteli tekevänsä matkan Ruotsiin jo vuonna 1926, mutta matka toteutui vasta tammikuussa 1927. Everstiluutnantti Tuompo osallistui Walleniuksen mukana matkalle. Ruotsissa opiskelleiden upseerien osallistuminen tai käyttö yhteysupseerina ylimmän päällystön naapurimaahan tekemiin vierailuihin oli varsin yleinen käytäntö.⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ Öhquistin muistiinpanokirja ”Dagboksanteckningar” 1926, muistiinpanot 22.3.1926, Pk 1205/16, KA.

⁴⁸⁸ Suomen sotilasiasiamiehen kirjelmä yleisesikunnan päällikölle, N:o 150/1930, 14.7.1930, SArk-1621/5, KA.

⁴⁸⁹ Ruotsin sotilasiasiamiehen yksityiskirje ulkomaanosaston päällikölle N:o 40/1924, 10.9.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA ja Suomen sotilasiasiamiehen ak N:o 58/1924, 15.10.1924, SArk-1399/12, KA.

⁴⁹⁰ LKE ak N:o 48, 13.1.1927, SArk-1399/14, KA; Ruotsin sotilasiasiamiehen yksityiskirje ulkomaanosaston päällikölle N:o 24/1926, 1.11.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 19, KrA ja Turtola (1984), s. 87.

Walleniuksen kolmepäiväisen matkan virallisena tarkoituksena oli tutustuminen ruotsalaisiin sotilasopetuslaitoksiin. Matkan todellisenä tarkoituksena oli luoda henkilökohtaiset suhteet Ruotsin yleisesikunnan päällikköön, kenraaliluutnantti Hammarskjöldiin ja keskustella mahdollisuuksista läheisemmästä sotilaallisesta yhteistyöstä ruotsalaisten sotilasviranomaisten kanssa. Molemmat Walleniuksen matkalle asettamat tavoitteet saavutettiin. Matkan yhteydessä alkanut Walleniuksen ja Hammarskjöldin tuttavuus ja keskinäinen luottamus syvenivät myöhempien vuosien aikana. Wallenius oli myös tyytyväinen saadessaan kuulla matkan aikana myös ruotsalaisten tekemistä sanktiojoukkojen käyttöön liittyvistä suunnitelmista. Walleniuksen matkan seurauksesta Hammarskjöld teki vastavierailun Suomeen vielä saman vuoden syyskuussa.⁴⁹¹ Walleniuksen matkaa voidaan pitää virallisena, molemminpuolisena päänavauksena tiiviimmän sotilaallisen yhteistyön käynnistämisessä yleisesikuntien välillä.

Wallenius teki seuraavan matkan Ruotsiin toukokuussa 1929. Kolmepäiväisen matkan luonne oli tällä kertaa kuitenkin epävirallinen yksityismatka. Vaikka kyseessä oli yksityismatka, Wallenius tapasi matkan aikana useita Ruotsin sotilasjohton edustajia, muun muassa Hammarskjöldin, de Champsin, Boustedin ja Lybeckin sekä Ruotsin puolustusministerinä tuolloin toimineen, Suomen Sotakorkeakoulussa opettajana toimineen Erik Emil Harald Malmbergin. Walleniuksen tavoitteena oli syventää sotilaallista yhteistyötä ja käynnistää konkreettinen suunnittelu niistä ajankohtaisista sotilaallisista tai sotilaspoliittisista kysymyksistä, jotka aiemman olivat jääneet vain keskustelujen tasolle. Tällaisia kysymyksiä olivat muun muassa Ruotsista saatava materiaaliapu, transitoliikenne, Ruotsin osuu merialueen valvonnassa, viestiyhteyksien ja -toiminnan yhtenäistäminen, Ahvenanmaan kysymys, laivastotoiminta sekä ruotsalaisten avustusretkikunta Suomeen ja Baltiaan.⁴⁹²

Wallenius kirjoitti matkan aikana tekemistään muistiinpanoista kaksi erilaista muistiota. Yleiseen käyttöön tarkoitettu muistio oli lyhyt, kaksi sivua käsittävä pelkistetty versio matkan tärkeimmistä asioista. Toinen pidempi versio sisälsi kuusi sivua, ja se oli tarkoitettu vain Suomen ulkoasiainministeri Hjalmar Procopén käyttöön. Pidemmässä versiossa Wallenius selvittää yksityiskohtaisemmin ruotsalaisten kanssa käytyjä keskusteluja ja ruotsalaisten näkemyksiä edellä esitetyistä kysymyksistä.⁴⁹³

Eversti Wallenius teki vielä toisen, tällä kertaa virallisen matkan Ruotsiin saman vuoden syksynä. Matka tehtiin 27.9.–3.10.1929 ja tuolloin Walleniuksen mukana matkalla oli yleisesikunnan operatiivisen toimiston päällikkö, everstiluutnantti Väinö Adolf Mathias Karikoski. Matkan virallisena tarkoituksena oli tutustuminen Södermanlandissa järjestettyyn harjoitukseen. Matkan varsinainen tarkoitus oli kuitenkin keskustelujen käyminen tärkeistä sotilaallisista kysymyksistä. Matkan aikana

---

⁴⁹¹ Turtola (1984), s. 86–88.

⁴⁹² K. M. Walleniuksen muistiinpanot Tukholman-matkalta 8.–10.5.1929, T-21644/1, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 29/1929, 1.2.1929, GS/UA, Serie E1a/Vol 22, KrA ja Turtola (1984), s. 109. Walleniuksen toukokuussa 1929 tekemää matkaa ei ole otettu ulkomaankomennuksia koskeviin tilastoihin eikä kaavioihin matkan yksityisluonteisuuden takia.

⁴⁹³ K. M. Walleniuksen muistiinpanot Tukholman-matkalta 8.–10.5.1929, T-21644/1, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 29/1929, 1.2.1929, GS/UA, Serie E1a/Vol 22, KrA ja Turtola (1984), s. 109.

Wallenius ja Karikoski tapasivat Ruotsin ylimmän sotilaallisen johdon edustajien lisäksi yleisesikunnassa ja meriesikunnassa palvelevia, sotilaallisesta suunnittelusta vastaavia avainhenkilöitä, muun muassa molemmat Ehrensvärdin veljekset, Carl August Ehrensvärdin ja Gösta Ehrensvärdin.⁴⁹⁴

Matkan yhteydessä keskusteltiin ruotsalaisten kanssa muun muassa sotamateriaalia, Ruotsin merivoimien valvontakykyä ja Ahvenanmaata koskevista kysymyksistä. Wallenius tiedusteli ruotsalaisilta mahdollisuuksia hankkia sotamateriaalia Ruotsista sotatilanteesta ja mahdollisuuksista kuljettaa sotamateriaalia Ruotsin ja Norjan läpi sodan aikana. Lisäksi keskusteltiin Ruotsin merivoimien mahdollisuuksista valvoa Itämeriä ja tietojen vaihtamisesta yleisesikuntien välillä. Wallenius tiedusteli myös Ruotsin intressejä muuttaa Ahvenanmaata koskevia neutraliteettisopimuksia ja estää yhteistyössä saarien käyttöä muilta sotatilanteesta.⁴⁹⁵ Walleniuksen vierailuilla oli huomattava vaikutus sotilaallisen yhteistyön tiivistymiseen ja konkretisoitumiseen. Suomen ja Ruotsin yleisesikunnissa käynnistyi kiinteä yhteistyö, joka johti myöhemmin 1930-luvulla käytännön tasolla tapahtuneeseen sotilaalliseen suunnitteluun.

Turtolan mukaan Walleniuksen toisen matkan yhteydessä ilmeisesti myös sovittiin siitä, että Ehrensvärdit ja Karikoski aloittavat yksityisen kirjeenvaihdon sanktitoimintaan liittyvistä kysymyksistä. Muutamia viitteitä avainhenkilöiden välillä tapahtuneesta salaisesta kirjeenvaihdosta onkin löydettävissä Suomen sotilasasiamiehen arkistosta. Esimerkiksi marraskuussa 1930 Ruotsin yleisesikunnasta lähetettiin sotilasasiamiehen välityksellä neljä suljettua henkilökohtaista kirjettä, joiden vastaanottajiksi oli merkitty kenraaliluutnantti Sihvo, kenraalimajuri Karl Lennart Oesch, everstiluutnantti Karikoski ja Ruotsin sotilasasiemies, everstiluutnantti Nyqvist.⁴⁹⁶ Tässä tutkimuksessa käytetyn lähdeaineiston perusteella ei ole voitu kuitenkaan selvittää henkilökohtaisen kirjeenvaihdon yksityiskohtaista sisältöä.

Kaaviossa 5 esitetyt ja ryhmään muut komennukset luokitellut matkat sisältävät vain tutkimustoimintaan liittyviä matkoja. Niiden merkitys ruotsalaisvaikutuksen välittymisen vaikutuskanavana on ollut erittäin pieni, joten niitä ei ole käsitelty ja analysoitu tarkemmin.

---

⁴⁹⁴ YE/Os. 2/ulkomaatoimisto, ak N:o 1145/IV, 28.8.1929 ja PLM ak Sot. 6079/1929, 11.9.1929, PLM-31/F:61, KA ja Turtola (1984), s. 109.

⁴⁹⁵ Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 2/1929, 1.2.1929 ja N:o 185/1929, 8.10.1929, GS/UA, Serie E1a/Vol 22, KrA sekä Turtola (1984), s. 109–110.

⁴⁹⁶ Turtola (1984), s. 109 ja Suomen sotilasasiamiehen ak (saate) N:o 227/1930, 26.11.1930, SArk-1621/5, KA.

3.3. Ruotsalaisvaikutteet suomalaisissa sotakouluissa

3.3.1. Kadettikoulun ja Sotakorkeakoulun opetuksen mallit haettiin Ruotsista

Tärkeimpien suomalaisten upseerikoulutusta antavien sotakoulujen, Sotakorkeakoulun ja Kadettikoulun, opetussuunnitelmat ja opetus perustuivat pitkälti Ruotsista saatuihin vaikutteisiin ja malleihin. Kadettikoulun opetussuunnitelma ja opetussuunnitelmat oli laadittu Karlbergin sotakoulusta saatujen mallien ja perusteiden mukaisesti. Ruotsalaisvaikutus näkyi erityisesti Kadettikoulun opetusohjelmissa ja opetusmateriaalissa.⁴⁹⁷

Karlbergin sotakoulun uudistetut opetusohjelmat otettiin käyttöön lukuvuonna 1920–1921, eikä niihin tehty merkittäviä muutoksia ennen vuotta 1929. Kadettien opetuksen kesto Karlbergin sotakoulussa oli kaksi vuotta. Suomen Kadettikoulun johtosääntö vahvistettiin marraskuussa 1922, ja asetus Kadettikoulusta annettiin lokakuussa 1924. Suomalaisten kadettien koulutuksen kesto oli myös virallisesti kaksi vuotta, mutta käytännössä maavoimien ja rannikkotyökistön kadettien koulutus aika jäi noin yhteen ja puoleen vuoteen. Kadettikurssien opetukseen tuli 1920-luvun puolivälissä uusina aineina muun muassa tiedonantopalvelus, sotilasmaantieto ja opetusoppi. Muutoin oppiaineissa ja niiden tuntimäärissä ei tapahtunut suuria muutoksia ennen 1930-luvun alkua.⁴⁹⁸

Kadettikoulun ja Karlbergin sotakoulun opetusohjelmat olivat pääosiltaan rakenteellisesti yhtenevät. Opetusohjelma oli kummassakin koulussa kaksijakoinen, ja opetusohjelman runko muodostui sotatieteellisistä oppiaineista sekä harjoitus- ja sivuaineista. Karlbergin sotakoulussa oppiaineita oli yhteensä yksitoista ja Kadettikoulussa oppiaineita oli yhteensä neljätoista. Eniten aikaa käytettiin kummassakin koulussa harjoitusaineiden opintoihin. Karlbergin sotakoulussa tärkein harjoitusaine oli komppaniaharjoitukset (komppaniövningar), johon käytettiin yhteensä 500 tuntia. Komppaniaharjoitukset sisälsivät ala-aineita, joista tuntimäärällisesti suurimmat olivat joukkojen taistelu (truppföring) ja joukkojen koulutus (trupp utbildning). Yksi opetussuunnitelmien yhtäläisyyksistä oli myös pitkät kesäharjoitukset.⁴⁹⁹

Kadettikoulussa Karlbergin sotakoulun komppaniaharjoituksia vastaava opetuskokonaisuus oli harjoitusaineet, joiden opetuksesta olivat vastuussa kadettikomppanian opetusupseerit. Harjoitusaineisiin kuului muun muassa taistelukoulutus, ase- ja ampumakoulutus sekä muodollinen koulutus. Lisäksi opetusupseerien opetusvastuulla olivat ohjesäännöt ja sotalaitosoppi. Karlbergin sotakoulun vaikutus näkyi

⁴⁹⁷ Kilkki (1978), s. 183, 193–195; Kemppi (2006), s. 101–102; Kadettikoulun pyyntö saada Ruotsista sotakoulun (Krigsskolan) vahvistetut ohjesäännöt, YE/Os. 2/Toimisto IV, ak N:o 523/IV, 1924, 7.11.1924, SArk-1399/13, KA sekä Kadettikoulun pyyntö saada kadettien pääsyvaatimukset, opetussuunnitelmat ja viikko-ohjelmia, YE/Os.2/Tilastotoimisto, ak N:o 15/IV/24, sal., 12.2.1925, SArk-1399/15, KA.

⁴⁹⁸ Kilkki (1978), s. 183–184, 193–195 ja taulukko s. 189; Göransson, Göran: Arméofficersutbildning 1920–1980, teoksessa Nordberg, Erik (toim.): *Karlberg, Slott och Skola, utbildning till officer 1792–1992*, Västervik 1992, s. 256 sekä Ekstrand, Sivard: *Karlberg, Kungliga Krigsakademiens och Kungliga Krigsskolans historia 1792–1936*, Stockholm 1937, s. 146–148.

⁴⁹⁹ Kilkki (1978), s. 193–194; Göransson (1992), s. 256; Ekstrand (1937), s. 146–148 ja YE/Os. 2/Tsto IV, ak N:o 523/IV/1924, SArk-1399/13, KA.

myös opetusmateriaalissa, sillä kummassakin koulussa käytettiin osin samoja ruotsalaisia ohjesääntöjä ja oppikirjoja. Suomalaiset pyysivät käyttöönsä kaikki Karlbergin sotakoulun opetuksessa käytettävät ohjesäännöt.⁵⁰⁰ Kadettikoulun opetuksessa käytettyä ruotsalaista opetusmateriaalia on käsitelty tarkemmin luvussa 4.4.3.

Suomalaisen sotataidon kehittämisen ja kehittymisen kannalta ehdottomasti merkittävin sotakoulu oli Sotakorkeakoulu. Sotakorkeakoulun opetus jakaantui yleisellä osastolla (Y) ja sotateknillisellä (STO) osastolla annettavaan opetukseen. Sotateknillisellä osastolla annettiin opetusta tykistö- ja pioneeriupseereille. Yleisen osaston kurssit kestivät kaksi vuotta. Kolmella ensimmäisellä sotateknillisellä kurssilla opinnot aloitettiin Teknillisessä korkeakoulussa ja kolmantena vuotena opinnot suoritettiin Sotakorkeakoululla noudattaen pääpiirtein yleisen osaston opetusohjelmaa.⁵⁰¹

Marraskuussa 1926 käynnistyi ensimmäinen kaksivuotinen merisotateknillinen kurssi. Opintojen aikana annettu meritakillinen opetus osoittautui kuitenkin puutteelliseksi ja siksi kurssille järjestettiin keväällä 1929 täydennyskurssi, jonka johtajana toimi majuri Kainulainen ja pääaineiden opettajana ruotsalainen kapteeni Ekstrand. Lisäksi Sotakorkeakoulun vastuulla oli joukko-osastojen komentajille tarkoitettujen vajaan vuoden kestävien komentajakurssien järjestäminen. Vuosina 1925–1930 komentajakursseja järjestettiin yhteensä viisi. Komentajakurssien opetusohjelma vastasi pääpiirtein yleisen osaston ensimmäisen opintovuoden ohjelmaa. Useat komentajakurssin suorittaneet upseerit pääsivät myöhemmin jatkamaan opintojaan yleisen osaston toisella vuosikurssilla.⁵⁰²

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa, muun muassa *Suomalainen upseerikoulu 200 vuotta 1779–1979* ja Jarkko Kempin kirjassa *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924*, korostetaan voimakkaasti ranskalaisia vaikutteita ja Ranskan sotakorkeakoulusta saatuja perusteita ja malleja Suomen Sotakorkeakoulun perustana. Kirjallisuudessa tuodaan toki esiin, että vaikutteita saatiin myös Ruotsista, mutta niiden merkittävyyttä ei ole korostettu samalla tavalla kuin Ranskasta saatuja vaikutteita.⁵⁰³

Mielenkiintoinen kysymys on, kuinka paljon Suomen Sotakorkeakoulua perustettaessa vaikutteita saatiin suoraan Ranskasta ja missä määrin vaikutteita saatiin myös Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksen järjestelystä ja opetusohjelmista. Toinen mielenkiintoinen kysymys on, missä määrin Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksen

---

⁵⁰⁰ Katso esimerkiksi Kadettikoulun toimintakertomus 1.10.1925–30.9.1926 ja toimintakertomus 1.10.1929–21.9.1930, KADK/Toimintakertomukset 1925–1930, T-22083/De:1, KA; Kilkki (1978), s. 193–194; Göransson (1992), s. 256; Ekstrand (1937), s. 146–148 ja YE/Os. 2/Tsto IV, ak N:o 523/IV/1924, SArk-1399/13, KA.

⁵⁰¹ Valtioneuvoston asettaman sotakorkeakoulun perustamista suunnittelevan komitean mietintö 31.5.1923, R-82/5, KA; Ehdotus ohjesäännöksi Sotakorkeakoulua varten, SKK/Os I, ak N:o 358/1925, R-597/3, KA; *Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, Seitsemän vuosikymmentä 1924–1995*, Jyväskylä 1994, s. 12–14; Kilkki (1978), s. 304 ja Seppälä (1974), s. 22–25.

⁵⁰² Valtioneuvoston asettaman sotakorkeakoulun perustamista suunnittelevan komitean mietintö 31.5.1923, R-82/5, KA; Ehdotus ohjesäännöksi Sotakorkeakoulua varten, SKK/Os I, ak N:o 358/1925, R-597/3, KA; *Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, Seitsemän vuosikymmentä 1924–1995*, s. 12–14; Kilkki (1978), s. 304 ja Seppälä, Helge: *Sotakorkeakoulu 1924–1974*, Joensuu 1974, s. 22–25.

⁵⁰³ Kilkki (1978), s. 312, 313 ja Kemppi (2006), s. 175.

järjestelyissä ja opetusohjelmissa mallia ja vaikutteita oli saatu Ranskasta ja Saksasta sekä missä määrin Ranskasta saadut vaikutteet välittyivät Suomen Sotakorkeakouluun välillisesti Ruotsin sotakorkeakoulun kautta.

Useita ruotsalaisia upseereja opiskeli Ranskan sotakorkeakoulussa, ja lienee aiheellista olettaa, että tietoja ranskalaisten opetusohjelmista ja opetusmenetelmistä välittyi Ruotsiin. Majuri Nurmio esittää Ruotsin sotakouluihin tekemäänsä perehtymismatkaa käsittelevässä raportissa, että Ruotsin sotakoulujen opetuksen järjestelyihin vaikutteita ja malleja oli saatu nimenomaan Saksasta, Ranskasta sekä niiden lisäksi myös Italiasta. Kysymyksiin, missä määrin ja millä tavalla Ranskasta saatuja vaikutteita ja tietoja hyödynnettiin Ruotsin sotakorkeakoulussa, esimerkiksi opetussuunnitelmien perustana, ei käytettyjen lähteiden perusteella kuitenkaan löytynyt selvää vastausta.⁵⁰⁴

Ranskan, Ruotsin ja Suomen sotakorkeakoulujen opetuksen järjestelyistä, opetusohjelmista ja opetusmenetelmistä on yleisellä tasolla löydettävissä paljon yhtäläisyyksiä. Opetuksen sisällön ja eri oppiaineiden keskinäisen painotuksen osalta Ruotsin ja Suomen Sotakorkeakoulun opetusohjelmista on kuitenkin löydettävissä selkeitä eroja Ranskan sotakorkeakouluun verrattuna. Käytettyjen lähteiden perusteella näyttää siltä, että vaikutteita ja malleja saatiin molemmista maista osin suoraan ja osin myös välillisesti.

Ruotsalaisvaikutus näkyi Suomen Sotakorkeakoulun opetuksessa kahdella tavalla. Ensinnäkin opetuksen järjestelyt, opetusohjelmat ja opetusmenetelmät on laadittu Ruotsista saatujen mallien ja perusteiden mukaisesti. Toiseksi opetuksen sisältö ja erityisesti opetuksessa esille tuodut sotataidolliset perusteet pohjautuivat ruotsalaiseen sotataitoon ja Ruotsin sotakorkeakoulussa käytettyyn opetusmateriaaliin, ohjesääntöihin, sotilaskirjallisuuteen ja luentoihin.

Valtioneuvoston asettama sotakorkeakoulun perustamista suunnitteleva komitea pyysi vuonna 1923 taustamateriaalia sekä Ruotsista että Ranskasta. Ruotsin sotakorkeakoulun johtaja, everstiluutnantti Erik Testrup lähetti lyhyen muistion komitean käyttöön. Muistio sisälsi tiedot Ruotsin sotakorkeakoulun opetusohjelmista, oppikirjoista ja opettajakuntaa koskevista perusteista. Testrup kuitenkin korostaa muistion lopussa, että koulun organisaatio, opetusohjelma ja oppiainejako ovat vanhentuneita ja että niitä sekä opetusmetodeja ja opettajien asemaa ollaan juuri uudistamassa.⁵⁰⁵

Ruotsin sotakorkeakoulun opetusohjelmaa, opetuksen sisältöä ja opetuksen järjestelyjä uudistettiin niin, että uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön Ruotsissa vuonna 1926. Yksi merkittävä syy opetussuunnitelman uudistamisen taustalla oli ensimmäisestä maailmansodasta kerätyt kokemukset ja opit sekä niiden perusteella syntyneet tarpeet uudistaa opetusta. Korkeakoulun opetusta yritettiin muuttaa jo

---

⁵⁰⁴ Katso esimerkiksi Samling av författningar, kungliga brev, general order m.m. rörande lantförsvaret 1919–1921 ja Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1922–1924; *Kungliga Krigshögskolan 1878–1928, En minneskrift*, Stockholm 1928 ja selostus Ruotsin sotakouluissa käytännössä olevista opetusmetodeista, Suomen sotilasasiamiehen ak D N:o 3/1924, sal., 10.5.1924, SArk 1399/13, KA.

⁵⁰⁵ P.M. med vissa uppgifter angående svenska krigshögskolan, 10.2.1923, Sotakorkeakoulukomitean asiakirjat, T-4888/31, KA.

aiemmin vuodesta 1918 alkaen, mutta merkittävät uudistukset saatiin aikaan vasta Testrupin ollessa Ruotsin sotakorkeakoulun johtajana. Muutokset eivät tulleet voimaan yhdellä kertaa vaan vaiheittain vuosina 1924–1926. Välivaiheen aikana Ruotsissa laadittiin ainakin kaksi esitystä opetusohjelmavaihtoehtoista. Koulun uudistettu opetusohjelma ja siihen liittyvät opetusjärjestelyt virallistettiin vuonna 1926 julkaisussa Ruotsin sotakorkeakoulua koskevassa ohjesäännössä.⁵⁰⁶

Sotakorkeakoulun arkistosta löytyneiden asiakirjojen perusteella suomalaisten käytössä oli myös ruotsalaisten keväällä 1924 laatimat vaihtoehtoiset esitykset Ruotsin sotakorkeakoulun opetusohjelmista ja opetuksen järjestelyistä. Ruotsalaiset olivat omaan uudistustyöhönsä liittyen tehneet koosteen myös muiden keskeisten eurooppalaisten maiden sotakorkeakoulujen opetusohjelmista tuntimäärineen. Ruotsalaisten laatima kooste oli myös suomalaisten käytössä.⁵⁰⁷

Komitea sai myös Ranskasta pyytämiään perusteita. Suomen Pariisin sotilasasiamies lähetti helmikuussa 1923 lyhyen kaksisivuisen ruotsinkielisen muistion ja sen liitteenä olleen ranskankielisen selostuksen Ranskan sotakorkeakoulun opetuksesta. Muistion sisältö on yhtenevä Martolan vuoden 1922 Suomen Sotilasaikeuslehdessä kirjoittaman artikkelin kanssa. Ruotsista ja Ranskasta haettavien oppien ja perusteiden lisäksi Sotakorkeakoulukomitea oli kiinnostunut myös Saksasta. Komitea nimittäin pyysi ulkoasiainministeriöltä virallista kantaa siihen, estääkö Versailles’n rauhansopimus tai muut poliittiset syyt saksalaisten opettajien käyttämisen sotakorkeakoulussa. Ministeriön vastaus oli lavean kieltävä.⁵⁰⁸

Suomen Sotakorkeakoulun taktiikan, sotahistorian ja strategian opetuksen yleisjärjestelyt luotiin vuosina 1924–1930. Järjestelyt pysyivät pääpiirtein samanlaisina myös 1930-luvulla.⁵⁰⁹ Verrattaessa Suomen Sotakorkeakoulun opetusohjelmaa sekä oppiaineiden tuntimäärää ja sisältöä ne muistuttavat huomattavasti enemmän Ruotsin sotakorkeakoulun opetusohjelmaa kuin ranskalaisten ohjelmaa. Tällä perusteella vaikuttaa siltä, että opetusohjelman laatimisessa on mallia otettu enemmän Ruotsista kuin Ranskasta. Ruotsista saatujen vaikutteiden merkittävydestä löytyy muitakin perusteita.

Sotakorkeakoulun johtajaksi määrätty eversti Aarne Sihvo oli syksyllä 1924 Italiassa käynnissä olevien opintojen välillä Suomessa järjestelemässä koulun perustamiseen ja opetukseen liittyviä asioita. Sihvo laati yhdessä majuri Nurmion kanssa ensimmäisten kurssien opetusohjelmat. Sekä opetusohjelmien että käytettävien opetusmenetelmien taustalla vaikuttivat merkittävästi Nurmion Ruotsiin suuntautuneen pitkän komennuksen aikana saadut kokemukset ja Sihvon omat näkemykset. Sihvo

⁵⁰⁶ Kungliga Krigshögskolan 1878–1928, En Minneskrift, s. 36–39 ja Reglemente och övriga bestämmelser för Kungliga Krigshögskolan, 1926 års upplaga.

⁵⁰⁷ Ruotsin sotakorkeakoulun johtajan, eversti Erik Testrupin esitykset sotilaiden koulutusta käsitelleelle komissiolle Sotakorkeakoulun opetuksen järjestelyistä, 18.2.1924, K.H.S./Avd I, N:o 32/1924, R-597/26, KA ja 5.5.1924, K.H.S./Avd I, N:o 88/1924, R-597/26, KA.

⁵⁰⁸ Suomen sotilasattashea Pariisissa, ak N:o 41/1923, 16.2.1923 ja ulkoasiainministeriön vastaus Sotakorkeakoulukomitealle 9.5.1923, Sotakorkeakoulukomitean asiakirjat, T-4888/31, KA sekä majuri A. E. Martolan artikkeli Ranskan Sotakorkeakoulu, SAL 1922.

⁵⁰⁹ Mustonen, A.: *Operaatiotaidon ja taktiikan opetus Sotakorkeakoulussa vuodesta 1924 alkaen*, diplomityö 1201/1975, SKK, s. 12–13, 62, KA.

oli käynyt esimerkiksi keskusteluja Italiassa samaan aikaan opiskelleen ruotsalaisen upseerin, Torsten August Viktor Lindhin kanssa sotakorkeakoulun opetuksesta. Lindh oli suorittanut itse opinnot Ruotsin sotakorkeakoulussa jo ennen opintojaan Italiassa, ja Sihvon muistelmien mukaan hän sai ruotsalaiselta opiskelijatoveriltaan hyödyllisiä tietoja ja näkemyksiä.⁵¹⁰

Myös käytettyjen opetusmenetelmien osalta on havaittavissa runsaasti yhtäläisyyksiä Suomen ja Ruotsin sotakorkeakoulujen välillä. Ruotsin sotakorkeakoulussa taktiikanopetuksessa käytettiin luokkaopetuksen lisäksi soveltavia harjoituksia (*applikatoriska övningar*) ja harjoituksia maastossa. Maastoharjoituksia oli kahdenlaisia. Soveltamisharjoituksia (*tillämpningsövningar*) järjestettiin suoraan teoreettisiin opintoihin liittyen tai niiden rinnalla. Soveltamisharjoitusten tavoitteena oli harjoittaa ja testata oppilaiden kykyä soveltaa luokassa opetettuja asioita kenttä- ja maasto-olosuhteissa. Kenttäharjoitusten (*fältövningar*) tavoitteena oli kehittää oppilaiden kykyä hyödyntää maastoa sekä kehittää ja testata heidän kykyä toimia eri johtotehtävissä, esikunnissa tai johtamisaikoilla maastossa. Harjoituksia järjestettiin molempina opintovuosina ja niissä liitettiin yhteen eri oppiaineiden opetus. Ensimmäisenä opintovuonna kenttäharjoitus järjestettiin kesällä ja sen kesto oli noin kaksi viikkoa. Toisena opintovuonna kenttäharjoitukset järjestettiin sekä kesällä että talvella ja niiden kesto oli yhteensä noin neljä viikkoa.⁵¹¹

Luentojen ja teoreettisen opetuksen sekä soveltavien harjoitusten lisäksi Ruotsin sotakorkeakoulussa pidettiin erilaisia kirjallisia kokeita. Tutkintokoe (*examensskrivning*) järjestettiin oppiaineittain kunkin vuosikurssin loppupuolella. Esimerkiksi taktikassa tutkintokirjoitelma oli soveltava koe, jossa aluksi jaettiin kirjallisesti lyhyt lähtökohtatilanne ja muut perusteet ja joiden perusteella oppilaan tuli laatia muun muassa muistio, operaatiokäskey, jokin suunnitelma tai sen osia tai ryhmityspiirros. Kurssin aikana järjestettiin lisäksi myös useita kertauskokeita (*repetitionsskrivning*) tai harjoituskokeita (*övningsskrivning*).⁵¹²

Suomen Sotakorkeakoulun opetuksessa käytettiin myös paljon havainnollista ja käytännönläheistä opetustapaa. Opetus sisälsi käytännön harjoituksia, muun muassa kotitöitä, koulutöitä, harjoituksia maastossa ja kartalla. Opetus oli suunniteltu niin, että edellä esitettyjä käytännön opetusmuotoja oli kutakin 2–3 kertaa viikossa. Kotityöt kestivät yhden viikon. Helsingin ympäristössä järjestettyihin maastoharjoituksiin käytettiin koko päivä. Kesällä järjestettiin taktillisia matkoja, käytiin tykistöleirillä Perkjärvellä sekä komennettiin oppilaat vieraisiin joukko-osastoihin seuraamaan har-

⁵¹⁰ Sotaväen päällikölle lähetetty muistio (P.M.) Sotakorkeakoulun perustamisesta 10.9.1924, R-597/3, KA. Muistion ovat allekirjoittaneet Sihvo ja Nurmio. Kilkki (1978), s. 304, Sihvo (1956), s. 92 ja Laaksonen (2011), s. 127.

⁵¹¹ Katso esimerkiksi *Reglemente och övriga bestämmelser för Kungliga Krigshögskolan, 1926 års upplaga*, s. 18; *Fältövningar*, KHS/Avdelning I/Expeditionen, Serie FIIIe/Vol 1, KrA; *Övningar och Krigsspel 1926*, KHS/Avdelning I/Expeditionen, Serie FIIIe/Vol 1, KrA ja everstilutnantti Tuompon sotaväen päällikölle osoittama opintoilmoitus 12.12.1925, R-70/15, KA.

⁵¹² Katso esimerkiksi *KHS/Avdelning I/Expeditionen, Uppgifter till skrifningar 1924–1925*, Serie BIV/Vol 1, KrA ja *Examens- och tillämpningsskrivningar 1925–1926*, KHS/Avdelning I/Expeditionen, Serie BIV/Vol 2, KrA sekä everstilutnantti Tuompon opintoilmoitus 12.12.1925, R-70/15, KA.

joituksia. Taktillisia matkoja järjestettiin myös talvella.⁵¹³ Vertailtaessa keskenään esimerkiksi Suomen ja Ruotsin sotakorkeakoulussa järjestettyjen koulutöiden, kokeiden ja harjoitusten tehtäviä sekä niiden muodollista rakennetta ja sisältöjä johtopäätöksenä on, että myös niiden osalta malleja ja vaikutteita saatiin juuri Ruotsista.

Ranskan sotakorkeakoulussa sotilaallisten aineiden opetustavat olivat pitkälti samat kuin Ruotsin ja Suomen sotakorkeakouluissa. Ranskassa opetuksessa käytettiin luentoja, käyntejä tehtaissa ja laitoksissa, koti- ja koulutöitä, harjoituksia kartalla ja maastossa sekä yleisesikuntaretkiä ja ratsastuksia. Opetukseen kuului myös osallistuminen manöövereihin. Varsinainen opiskelu tehtiin joko yksin tai ryhmittäin. Itsenäisesti yksin tehtäviä kotitöitä oli Ranskassa paljon. Kotitöitä annettiin noin kerran kuukaudessa ja aikaa niiden tekemiseen oli tasan viikko. Esimerkiksi kahden opintovuoden aikana tehtiin yhteensä viisi yhden viikon työskentelyä edellyttävää kotityötä yleisessä taktiikassa. Martolan muistelmien mukaan kotityöt olivat ehkä tärkein opetusmuoto.⁵¹⁴ Merkittävin opetusmenetelmiä koskeva ero oli, että Ranskassa opetus perustui huomattavasti enemmän henkilökohtaiseen itseopiskeluun ja kotitöihin. Suomen ja Ruotsin sotakorkeakouluissa vastaavantyyppisiä kotitöitä oli huomattavasti vähemmän.

Oppiaine	Suomi 1924	Suomi 1930	Ruotsi ennen vuotta 1924	Ruotsi vuodesta 1926 alkaen	Ranska vuosina 1922–1923
Taktiikka	274 (22,3 %)	200 (18,3 %)	180 (18,8 %)	200 (20,2 %)	300 (47,7 %)
Sotahistoria ja strategia	270 (21,9 %)	150 (13,7 %)	300 (31,3 %)	270 (27,2 %)	24 (3,8 %)
Yleisesikuntapalvelu (ja huolto)	120	84	90	130	80
Merisotataito	10	28	30	90	8
Sotalaitosoppi	-	29	60	40	10
Sotilasmaantieto	30	80	60	30	-
Aseoppi	30	29	90	90	-
Sotilashallinto	-	-	60	60	-
Linnoitusoppi	60	83	90	75	-
Viestioppi	-	-	-	35	-
Ilmasotataito	-	15	-	50	24
Yhteensä (tuntia)	1 232	1 094	960	990	692

Taulukko 15. *Suomen, Ruotsin ja Ranskan sotakorkeakoulujen tärkeimpien oppiaineiden luokkatuntimäärät 1920-luvulla.*⁵¹⁵

⁵¹³ Katso esimerkiksi Sotakorkeakoulun vuosikertomukset 1925–1926 ja 1926–1927, T-21369/Db 2, KA; esimerkkejä koti- ja koulutöistä, R-597/26, KA ja luennot ja harjoitukset 1924–1926, T-21369/Dg 9, KA sekä valtioneuvoston asettaman sotakorkeakoulun perustamista suunnittelevan komitean mietintö 31.5.1923, YE/Toimisto I, R-82/5, KA.

⁵¹⁴ Everstiluutnantti Erik Heinrichsin kertomus opinnoistaan Ranskassa 1.9.1925–1.12.1925, Suomen Pariisin sotilasasiamiehen ak N:o 444/1925, 1.12.1925, R-70/15, KA; majuri A. E. Martolan artikkeli: Ranskan Sotakorkeakoulu, SAL 1922, s. 102–105; Kemppi (2006), 114–116 ja Martola, A.E.: *Sodassa ja rauhassa, muistelmia*, Keuruu 1973, s. 35–38.

⁵¹⁵ Taulukon tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia oppiaineiden sisällön erilaisuuden vuoksi. Myös Suomen Sotakorkeakoulun oppiaineiden luokkatuntimäärät poikkeavat eri lähteissä, vertaa esimerkiksi Kilkki (1978), s. 304 ja Mustonen (diplomityö N:o 1201/1975), liite 2.1, KA. Lisäksi kokonaistuntimäärissä on laskennallisia eroja, esimerkiksi Ruotsin sotakorkeakoulun kokonaistuntimäärästä puuttuu valinnaisten kielipintojen osuus, joka vaihteli kielivalintojen mukaan 240–480 tunnin välillä, ja Ranskan sotakorkeakoulun luvut koskevat lukuvuotta 1922–1923. Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, Seitsemän vuosikymmentä 1924–1995, taulukko 1, s. 23; Kungliga Krigshögskolan 1878–1928, En Minneskrift, s. 39 ja liite 2; K.H.S./Avd. I, ak N:o

Ruotsin sotakorkeakoulun tärkeimmät oppiaineet olivat taktiikka ja sotahistoria. Vuoden 1926 opetusohjelmassa taktiikan luokkatuntimäärä muodosti noin 20 prosenttia pakollisten aineiden kokonaistuntimäärästä. Taktiikkaa opetettiin kumpanakin opintovuonna yhteensä 100 tuntia. Ensimmäisen opintovuoden aikana taktiikanopetus koski alemman tason joukkojen (de lägre truppförbanden) taktiikkaa ja toisen opintovuoden aikana ylemmän tason (de högre truppförbanden) joukkojen, lähinnä armeijaosaston (arméfördelning) taktiikkaa. Ennen vuoden 1926 lopullista päätöstä taktiikanopetukseen suunniteltiin varattavan vieläkin enemmän luokkatunteja, jopa 220–260 tuntia. Yhtenä tärkeänä syynä suureen luokkatuntimäärään oli ajan tasalla olevien ohjesääntöjen puute.⁵¹⁶

Suomen Sotakorkeakoulun tärkein oppiaine oli myös taktiikka, jossa pääpaino oli eri aselajien taktiikanopetuksessa. Taktiikka muodosti alkuvaiheessa noin 22 prosenttia kokonaisluokkatuntimäärästä. Taktiikanopetuksen tuntimäärätarkastelusta puuttuvat maastossa pidettyjen harjoitusten tuntimäärät, joten taktiikan osuus koko opetuksesta oli todellisuudessa vielä suurempi. Taktiikanopetus jakaantui kaikilla kursseilla yleiseen taktiikkaan, jalkaväen taktiikkaan, tykistön taktiikkaan sekä ilmaivoimien ja ratsuväen taktiikkaan. Taktiikanopetuksen tarkoituksena oli tehdä oppilaat kykeneviksi suunnittelemaan ja käytännössä toteuttamaan eri aselajeihin kuuluvien yksiköiden käyttö taistelussa sekä ymmärtää niiden johtamisessa huomioon otettavia periaatteita. Ensimmäisenä vuotena taktiikanopetus toteutettiin rykmentin puitteissa. Toisena vuotena opetettiin kaikkien aselajien taktiikkaa divisioonan ja armeijajakunnan puitteissa.⁵¹⁷

Ranskan sotakorkeakoulussa sotilaallisiin oppiaineisiin kuuluivat sotahistoria, yleinen taktiikka ja strategia, yleisesikuntatyö, omana kokonaisuutenaan jalkaväen, ratsuväen, tykistön, merivoimien, lentovoimien ja pioneerijoukkojen taktiikka, sotatarvikkeiden valmistus sekä ratsastus, autonajo ja miekkailu. Tärkeimmät oppiaineet olivat yleinen taktiikka ja esikuntatyö. Toiseksi tärkeimmät oppiaineet olivat jalkaväen ja tykistön taktiikat. Kolmanneksi tärkeimpään ryhmään kuuluivat muiden aselajien taktiikat ja sotahistoria. Ranskan sotakorkeakoulussa taktiikka oli selvästi tärkein oppiaine, sillä se muodosti yhteensä lähes puolet (noin 48 %) tuntien kokonaismäärästä.⁵¹⁸ Ero on merkittävä verrattuna Suomen ja Ruotsin sotakorkeakoulujen tuntimääriin ja prosenttiosuuksiin.

Toinen vielä merkittävämpi ero verrattaessa Suomen ja Ruotsin sotakorkeakoulujen sekä Ranskan sotakorkeakoulun opetusohjelmia on sotahistorian tärkeys oppiaineena. Ranskassa sotahistoria oli luokiteltu vasta kolmanneksi tärkeimpään

---

32/1924, 18.2.1924 ja N:o 88/1924, 5.5.1924, R-597/26, KA sekä Reglemente och övriga bestämmelser för Kungliga Krigshögskolan, 1926 års upplaga, s. 24.

⁵¹⁶ Kungliga Krigshögskolan 1878–1928, En Minneskrift, s. 39 ja liite 2; K.H.S./Avd. I, ak N:o 32/1924, 18.2.1924 ja N:o 88/1924, 5.5.1924, R-597/26, KA sekä Reglemente och övriga bestämmelser för Kungliga Krigshögskolan, 1926 års upplaga, s. 18, 24.

⁵¹⁷ Mustonen (diplomityö N:o 1201/1975), s. 61 ja liite 2.1, KA; Sotakorkeakoulun vuosikertomukset 1925–1926 ja 1926–1927, T-21369/Db 2, KA sekä Majuri J. O. Hannulan laatima käsikirjoitus: Sotakorkeakoulu 1924–1934, s. 9, T-27088/Hi:5, KA.

⁵¹⁸ Martola (1922), s. 101 ja K.H.S./Avd. I, ak N:o 32/1924, 18.2.1924, liite N:o 1 ja liite N:o 4, R-597/26, KA.

oppiaineryhmään ja sen luokkatuntimäärä oli merkittävästi pienempi kuin Suomessa ja Ruotsissa. Ranskan sotakorkeakoulussa sotahistoriaa opetettiin pääasiallisesti vain luennoimalla. Luentojen aiheet koskivat muun muassa ensimmäistä maailmansotaa, buurisotaa, Yhdysvaltojen sisällissotaa ja muutamia Fredrik Suuren taisteluja. Lisäksi opintoihin kuului yksi sotahistoriaa koskeva kotityö ja matkoja ensimmäisen maailmansodan taistelupaikoille.⁵¹⁹

Ruotsin sotakorkeakoulussa sotahistorian ja strategian opetus muodostivat yhdessä yhteensä noin 27 prosenttia pakollisten oppiaineiden kokonaisluokkatuntimäärästä. Ruotsissa sotahistoriaa ja strategiaa ei ollut yhdistetty yhdeksi oppiaineeksi kuten Suomessa. Sotahistorian luokkatuntimäärä oli 180 tuntia. Sotahistorian opetus sisälsi sotataidon historiaa vanhemmalta ajalta ensimmäiseen maailmansotaan kattavalta ajanjaksolta. Lisäksi strategiaa opetettiin yhteensä 90 tuntia.⁵²⁰

Suomen Sotakorkeakoulussa toiseksi tärkein oppiaine oli sotahistoria, jossa luennointiin sekä Pohjoismaiden että muiden maiden sotahistoriaa. Sotahistoria ja strategia olivat Suomessa yhdistetty oppiaine ja ne muodostivat yhteensä noin 22 prosenttia kokonaistuntimäärästä. Opetuksessa käsiteltiin sotataidon kehitystä historian eri vaiheissa sekä Suomen sotilaspoliittista ja strategista asemaa eri aikakausina. Sotataidon historian opetuksessa käsiteltiin muun muassa sodankäynnin, taktiikan, aseistuksen ja sota-asetusten kehitystä.⁵²¹

Suomen Sotakorkeakoulun opetuksessa käytettiin pääosin ulkomaisia ohjesääntöjä ja muuta sotilaskirjallisuutta. Niitä hankittiin kotimaasta ja ulkomailta, lähinnä Ranskasta, Saksasta ja Ruotsista. Esimerkiksi Sotakorkeakoulun vuoden 1927 kirjallisuusluettelo sisälsi yhteensä 78 ohjesääntöä tai sotilaskirjallisuuden teosta, joista ulkomaisia oli yhteensä 71 kappaletta. Suurin osa ulkomaisesta kirjallisuudesta tuli Saksasta ja Ranskasta. Ulkomaisesta kirjallisuudesta ruotsalaisia oli yhteensä 11 kappaletta. Ruotsalaisia ohjesääntöjä hyödynnettiin seuraavien oppiaineiden opetuksessa: yleinen taktiikka, jalkaväkitaktiikka, rannikkotyöstö, viestitaktiikka ja viestijoukot, ilmailujoukot ja ilmailutaktiikka sekä kaasusodankäynti. Ruotsalaisia ohjesääntöjä ja sotilaskirjallisuutta sisältyi myös pääsyttutkinnon kirjallisuusluetteloon.⁵²²

Sotakorkeakouluun hankittiin ilmeisesti pitkälti ruotsalaisten opettajien ohjauksessa samoja ohjesääntöjä, joita oli käytössä Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksessa. Ruotsin sotakorkeakoulusta lähetettiin runsaasti ohjesääntöjä Suomeen aina 1930-luvun lopulle asti. Myös Ruotsin sotakorkeakoululla oltiin kiinnostuneita suomalais-

⁵¹⁹ Martola (1922), s.106; Martola (1973), s. 36–38 ja K.H.S./Avd. I, ak N:o 32/1924, 18.2.1924, liite N:o 1 ja liite N:o 4, R-597/26, KA. Taulukossa esitettyyn sotahistorian vähäiseenluentotuntimäärään Ranskan sotakorkeakoulun opetusohjelmassa tulee suhtautua kriittisesti.

⁵²⁰ Reglemente och övriga bestämmelser för Kungliga Krigshögskolan, 1926 års upplaga, s. 17–18, 24.

⁵²¹ Sjöblom, Max: *Sotahistorian opetuksen kehitys puolustusvoimien vakinaisen väen upseerikoulutuksessa – sotahistorian opetuksen kehittyminen 1920-luvulta 1950-luvulle*, diplomityö 1933/1995, MPKK, s. 68–70 ja liite 6; Sotakorkeakoulun vuosikertomukset 1925–1926 ja 1926–1927, T-21369/Db 2, KA sekä Majuri J. O. Hannulan laatima käsikirjoitus: Sotakorkeakoulu 1924–1934, s. 9, T-27088/Hi:5, KA.

⁵²² SKK:n kirjallisuusluettelo 1927, Yleisesikunta/Osasto 4/Toimisto X, ak n:o 834/X/27, 15.11.1927, PLM-32/F:29, KA; SKK:n pääsyttutkinto vuonna 1929, Yleisesikunta/Osasto 4/Toimisto X, ak n:o 1403/X/28, 27.11.1928, PLM-32/F: 33, KA ja SKK:n pääsyttutkinto 1932, Yleisesikunta/Osasto 4, ak n:o 222/X/32, 12.2.1932, PLM-31/F: 84, KA; esimerkiksi pyyntö ranskalaisten ohjesääntöjen ostamisesta, SKK/ os. I, ak N:o 24715/1925, 31.1.1925, R-597/3, KA; kirjatilaus suomalaisista ohjesäännöistä ja sotilaskirjallisuudesta, SKK/ Os. I, ak N:o 239/1925, 25.9.1925, R-597/3, KA.

sista ohjesäännöistä ja sieltä tulikin esitys, että ohjesääntöjen osalta noudatettaisiin vastavuoroisuusperiaatetta.⁵²³ Vahva ruotsalaisvaikutus näkyi nimenomaan sotakorkeakoulun opetuksen sisällöissä, sillä ruotsalaiset opettajat hyödynsivät opetuksessaan ja luennoillaan Ruotsin sotakorkeakoulun opetusmateriaalia. Ohjesääntöjä merkittävämpi kirjallinen lähde olivat erityisesti 1920-luvulla Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien luennoista tehdyt monisteet.

Suomen Sotakorkeakoulun taktiikanopetuksen pohjana käytettiin saksalaista ohjesääntöä *Führung und Gefecht* (F.u.G.), mikä oli määrätty käytettäväksi kenttäpalvelusohjesääntönä Suomen armeijassa. Sen käyttöön liittyen oli kuitenkin käsketty ottaa huomioon, että se ei sellaisenaan ollut sovellettavissa suomalaisin olosuhteisiin. Sen täydennyksenä käytettiin ranskalaista ohjesääntöä *Instruction provisoire sur l'emploi tactique des grandes unites* (G.U.) ja ruotsalaista kenttäohjesääntöä *Fälttjänstreglemente* (F.R.). Jalkaväkitaktiikan opetuksessa käytettiin saksalaista ohjesääntöä *Ausbildungsvorschrift für die Infanterie* (Ausb. Vorschrift) ja ruotsalaisen ohjesäännön *Exercisreglemente för Infanteriet* (Sv. E.R.I.). Lisäksi oppitunneilla käsiteltiin venäläisen kenttäohjesäännön periaatteita.⁵²⁴

Suomen Sotakorkeakoulun opetuksessa käytettiin täsmälleen samoja keskeisiä ulkomaisia ohjesääntöjä kuin Ruotsin sotakorkeakoulussa. Esimerkiksi Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaalissa on useissa eri kohdissa esitetty suoria lainauksia tai muuten viitattu samoihin edellä esitettyihin Suomen Sotakorkeakoulussa käytössä olleisiin keskeisiin ulkomaisiin ohjesääntöihin. Verrattaessa kummankin maan luentomateriaalissa olevia lainauksia tai viittauksia eri ohjesääntöihin niiden väliltä löytyy paljon yhtäläisyyksiä. Ruotsalaisvaikutus on tässä asiassa ollut ilmeinen.

Ulkomaisten ohjesääntöjen lisäksi tiettyjen aineiden, muun muassa linnoitusopin, viestipalveluksen, sotalaitosopin, aseopin ja tykistön ampumaopin opetuksessa käytettiin ruotsalaisia ohjesääntöjä tai muuta opetusmateriaalia vielä ruotsalaisten opettajien palveluksen päättymisen jälkeenkin. Esimerkiksi tykistötaktiikan opetuksessa oppikirjana käytettiin Ruotsin sotakorkeakoulun tykistötaktiikan luentoja. Myös yleisesikuntapalveluksen opetus perustui Ruotsin sotakorkeakoulun yleisesikuntapalvelusta käsitteleviin luentoihin. Niiden ohella käytettiin saksalaisia ohjesääntöjä (F.u.G. I ja II osa) sekä myös muutamia muita aihetta käsitteleviä ulkomaisia ohjesääntöjä.⁵²⁵

Erityisesti sotakorkeakoulun alkuvaiheessa oli puutteita opetuksessa tarvittavista kotimaisista ohjesäännöistä ja muusta sotilaskirjallisuudesta. Ohjesääntöjen puute jouduttiin korvamaan luennoilla ja niistä tehdyillä monisteilla. Majuri Paavo Juho Talvela teki Sotakorkeakoulun opintojen aikana perusteelliset muistinnanot luen-

⁵²³ Sotakorkeakoulun vuosikertomus 1926–1927, T-21369/Db 2, KA; Mustonen (diplomityö N:o 1201/1975), s. 19–20, 62, KA; kiitoskirje Ruotsin sotilasasiamiehelle, majuri F. Rydebergille mahdollisuudesta saada sotilaskirjallisuutta Ruotsista, SKK/Os. I, ak N:o 33/20/1925, 19.2.1925, R-597/3, KA sekä Suomen sotilasasiamiehen asiakirja Yleisesikunnan Osasto 2:n päällikölle, ak n:o 278, 30.10.1937, SArk-1621/12, KA.

⁵²⁴ Sotakorkeakoulun kertomus lukuvuodesta 1926–1927, s. 11, T-21369/Db 2, KA.

⁵²⁵ Katso esimerkiksi Sotakorkeakoulun vuosikertomus 1925–1926, T-21369/Db 2, KA ja vuosikertomus 1928–1929, R-597/19, KA sekä Ruotsin sotakorkeakoulun taktiikan luentomateriaali (Föreläsningar), Taktik I, II, III och IV/K.H.S./1923–1924 ja 1925–1926, Krigshögskolan/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 5–11, KrA. Ruotsalaisten opetusmateriaalia ja ulkomaisia ohjesääntöjä on käsitelty myös luvussa 2.3.1.

noilla käsitellyistä asioista. Muistiinpanot on laadittu oppi- ja harjoitusaineittain. Muistiinpanot on laadittu käsin ja ne sisältävät useita kymmeniä vihkoja. Muistiinpanoihin on kirjattu kunkin luennon yhteydessä esillä olleet keskeiset asiat. Muistiinpanoissa on myös viittauksia tärkeimpiin läheisiin. Talvelan muistiinpanoissa viitataan eri yhteyksissä useita kertoja lähinnä kahteen ohjesääntöön, saksalaiseen kenttäohjesääntöön *Führung und Gefecht* ja ruotsalaiseen kenttäohjesääntöön *Fälttjänstreglemente*. Vain muutamissa kohdissa on viittauksia ranskalaiseen ohjesääntöön.⁵²⁶

Verrattaessa ruotsalaisten opettajien pitämien luentojen sisältöä Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaaliin vuosina 1923–1926 näyttää siltä, että ruotsalaiset opettajat käyttivät opetuksessaan suoraan Ruotsista saatua materiaalia. Talvelan tekemistä muistiinpanoista löytyy tiettyjä teemoja tai aiheita käsiteltäessä sama asiasisältö ja jopa samat viittaukset kuin vastaavassa kohdassa Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaalia. Esimerkiksi seuraavien teemojen luennoista on löydettävissä selkeitä yhtäläisyyksiä Ruotsin sotakorkeakoulussa käytetyn luentomateriaalin ja Suomen Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien luentomateriaalin välillä.

Ensimmäinen esimerkki on tammi- ja helmikuussa 1925 pidetty jalkaväen taistelua käsittelevä luentosarja, joka käsittää yhteensä kahdeksan luentoa. Luentojen aiheet ovat jalkaväkitaistelujen luonne, tiedustelu, varmistus ja maastontiedustelu, jalkaväen ryhmitys, taistelun johtaminen, jalkaväki puolustustaistelussa, jalkaväki hyökkäyksessä sekä jalkaväen taistelu pimeässä ja metsässä. Luentojen aiheet ja sisältö noudattavat Ruotsin sotakorkeakoulun jalkaväkitaktiikkaa käsittelevää luentomateriaalia.⁵²⁷

Toinen konkreettinen esimerkki luentomateriaalin yhtäläisyydestä koskee puolustus-hyökkäystaistelua (försvarsanfallsstrid). Käsitteet ja toteuttamisperiaatteet vastaavat Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaalissa esitettyjä periaatteita. Osa Talvelan tekemistä muistiinpanoista, erityisesti terminologiaa koskeva, on jopa tehty ruotsin kielellä, sillä kaikista termeistä ei vielä tuolloin ollut suomalaista käännöstä tai vastinetta.⁵²⁸

Kolmas konkreettinen esimerkki Ruotsin sotakorkeakoulun taktiikan luentomateriaalin ja ruotsalaisten opettajien käyttämien luentojen yhtäläisyydestä on muistio ja yhteenveto yleisen osaston ensimmäisen kurssin (Y1) valmistavan kurssin taktiikanluennoista vuonna 1925. Luentorunko, käsiteltävät teemat ja niiden pääsisältö, terminologia sekä viittaukset eri ohjesääntöihin ovat yhteneviä Ruotsin sotakorkeakoulun nuoremman kurssin taktiikan luentomateriaalin kanssa. Myös sotahistorian opetuksessa käytettiin suoraan Ruotsin sotakorkeakoulusta saatua luentomateriaalia.

⁵²⁶ Katso esimerkiksi majuri Paavo Talvelan muistiinpanovihko (Bratt) ja muistiinpanovihko Taktiikka IV, Sotakorkeakoulun muistiinpanoja 1924–1926, kenraali Paavo Talvelan arkisto (tutkimuslupa), Pk 1542/11, KA.

⁵²⁷ Vertaa majuri Paavo Talvelan muistiinpanovihko Taktiikka II (1925), Sotakorkeakoulun muistiinpanoja 1924–1926, kenraali Paavo Talvelan arkisto (tutkimuslupa), Pk 1542/7, KA ja Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaali 1923–1924, K.H.S./Undervisning/Taktik II E (Infanteriet) 1923–1924, Serie F/Vol 6, KrA sekä luentomateriaali 1925–1926, Taktik II E (Infanteriet) 1925–1926, Serie F/Vol 10, KrA.

⁵²⁸ Vertaa majuri Paavo Talvelan muistiinpanovihko Taktiikka IV (1925), Sotakorkeakoulun muistiinpanoja 1924–1926, kenraali Paavo Talvelan arkisto (tutkimuslupa), Pk 1542/11, KA, ja Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaali Taktik II, luku III E (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. 116–120, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA.

Talvelan aineistosta löytyy esimerkiksi ruotsalaisen kapteeni Carl Torsten Holmin laatimia sotahistorian luentopaketteja. Kapteeni Holm oli laatinut myös Ruotsin sotakorkeakoulun vastaavat sotahistorian luentopaketit.⁵²⁹

Edellä esitetyt esimerkit, havainnot ja johtopäätökset luentomateriaalin yhtäläisyydestä sopivat hyvin Suomen Sotasotakorkeakoulun käynnistämiseen liittyvään kokonaiskuvaan ja opetuksen alkuvaiheen tilanteeseen. Opetus oli käynnistettävä hyvin pikaisesti koulun perustamista ja opettajavalintoja koskevien päätösten jälkeen. Ruotsissa oli kerätty järjestelmällisesti kokemuksia ja oppeja ensimmäisestä maailmansodasta sekä uudistettu Ruotsin sotakorkeakoulun opetusta niiden pohjalta. Ruotsalaisilla opettajilla oli Suomeen tullessaan käytössään Ruotsin sotakorkeakoulusta saatua ajan tasalla olevaa ja Suomen olosuhteisiin sopivaa opetusmateriaalia. Koska ruotsalaisilla opettajilla oli erittäin vähän aikaa valmistautua opetukseen, oli luontevaa ja rationaalista hyödyntää valmista opetusmateriaalia. Ensimmäinen ruotsalaisten opettajien pitämä taktikanluento oli nimittäin jo heti Sotakorkeakoulun avajaispäivänä 4.11.1924. Käytetyn opetusmateriaalin perusteella voidaan todeta, että ruotsalainen sotataito ja sen keskeiset periaatteet välittyivät lähes sellaisinaan suomalaisen sotataitoon ruotsalaisten opettajien välittämänä.⁵³⁰

Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksessa ei käsitelty sotatoimia tai sotaan liittyviä kysymyksiä pelkästään Ruotsin aluetta koskien. Mielenkiintoista oli havaita, että suomalaiset olosuhteet, sotilaalliset mahdollisuudet ja vaatimukset olivat esillä Ruotsin sotakorkeakoulun eri aineiden opetuksen yhteydessä jo 1920-luvun puolivälistä alkaen. Opetuksessa käsiteltiin esimerkiksi Suomen elintarviketilannetta ja sotateollisuutta kahdessa vaihtoehdoisessa tilanteessa, Suomen joutuessa yksin sotaan itäistä naapuria vastaan tai yhdessä Ruotsin kanssa. Soveltamisharjoituksissa käsiteltiin joukkojen keskitys- ja ryhmitysvaihtoehtoja sekä Ruotsin että Suomen itärajalla. Suomeen suuntautuneiden komennusten lisäksi myös Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksen näkökulmasta ruotsalaiset näyttivät olleen kiinnostuneita sotilaallisesta yhteistyöstä ja Suomesta operaatioalueena jo 1920-luvun puolivälistä alkaen.⁵³¹

Monissa lähteissä, muun muassa *Suomalainen upseerikoulutus 200 vuotta 1779–1979* ja Jarkko Kempin kirjassa *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924*, esitetään, että Suomen Sotakorkeakoulun opetuksen järjestelyt perustuivat Ranskasta saatuu malliin. Käytössä olleiden lähteiden perusteella näyttää kuitenkin vahvasti siltä, että vaikutteita saatiin merkittävästi myös Ruotsista.

⁵²⁹ Vertaa esimerkiksi P.M. rörande föreläsningar i taktik i förberedande kurs ja sammandrag av föreläsningar i taktik/S.K.K. 1925, T-21369/Dg 5, KA; Ruotsin sotakorkeakoulun luentomateriaali Taktik I/K.H.S. 1923–1924, KHS/Undervisning, Serie F/vol 5, KrA ja luentomateriaali Taktik II, luku III E (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA ja esimerkiksi föreläsningar i krigshistoria I och II, KHS/Undervisning/krigshistoria, Serie F8/Vol 5 ja 6, KrA sekä sotahistorian luennot vuosikursseilla 1924–1926 ja 1925–1927, Sotakorkeakoulun oppiaineistoa 1924–1926, kenraali Paavo Talvelan arkisto (tutkimuslupa), Pk-1542/10, KA. Kapteeni Holm, Carl Torsten, (1887–1963), upseerintutkinto 1907, Ruotsin sotakorkeakoulu 1916–1918, Ruotsin sotakorkeakoulun sotahistorian opettaja 1921–1924, Ruotsin sotakorkeakoulun sotahistorian ja strategian opettaja 1924–1931. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1934, KrA.

⁵³⁰ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 139/1924, 4.11.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 14, KrA.

⁵³¹ Everstiluutnantti Tuompon Sotaväen päällikölle osoittama opintoilmoitus 12.12.1925, R-70/15, KA.

Vaikutteita ja malleja saatiin todellisuudessa kahdessa vaiheessa ja kahdesta suunnasta. Ensimmäisessä vaiheessa, valtioneuvoston asettaman sotakorkeakoulun perustamista suunnittelevan komitean mietinnössä näkyy majuri Martolan vaikutus ja hänen Ranskasta saamansa mallit. Sotakorkeakoulukomitean mietinnön yhteydessä olevassa opetussuunnitelmassa vuodeksi 1924–1925 näkyy myös selvästi Ranskan Sotakorkeakoulusta saadut vaikutteet ja mallit. Toisessa vaiheessa vaikutteita ja malleja saatiin Ruotsista useamman henkilön toimenpitein.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Suomen Sotakorkeakoulun ensimmäisten kurssien opetusohjelmat laadittiin Sotakorkeakoulukomitean mietinnön lisäksi merkittävästi myös Ruotsista saatujen perusteiden, mallien ja kokemusten pohjalta. Lisäksi opetuksen toteutuksessa ja sisällöissä näkyy myös selvä ruotsalaisvaikutus. Sotakorkeakoulun opetusta ja erityisesti koulun ruotsalaisia opettajia voidaan perustellusti pitää yhtenä merkittävimmistä ruotsalaisen sotataidon ja ruotsalaisvaikutuksen välittäjistä ja vaikutuskanavista.

3.3.2. Sotakorkeakoulun ruotsalaiset opettajat keskeisessä roolissa ruotsalaisvaikutuksen välittäjinä

Koska Suomessa ei ollut käytettävissä riittävän osaavaa opettajakuntaa, Sotakorkeakoulun opetus jouduttiin käynnistämään ulkomaisin voimin. Ulkomaalaisten opettajien valinnassa pyrittiin siihen, että opetus tapahtuisi maamme olot ja olosuhteet ymmärtäen. Tätä taustaa vasten oli luonnollista, että taktiikan ja sotahistorian opettajat pyydettiin Ruotsista, jossa on samanlaiset sääolot, maasto ja olosuhteet kuin Suomessa. Teknisempien oppiaineiden opettajiksi pyydettiin upseereita Italiasta, Ranskasta ja Englannista. Monikielisyydestä ei kuitenkaan ollut liian suurta haittaa, sillä opetusta annettiin joko saksan tai ruotsin kielellä ja kirjallisten tehtävien kääntämisessä opettajilla oli apuna suomalaisia upseereja.⁵³²

Ruotsin sotilasasiamies, kapteeni Rydeberg raportoi huhtikuussa 1924 ensimmäisen kerran jääkäriupseerien mahdollisen valtaannousun vaikutuksista yhteistyöhön ruotsalaisten kanssa. Rydeberg arvioi, että jääkäriupseerien noustessa valtaan Suomen armeijan johto tulee pyytämään apua Ruotsista opintojen, opettajavoiman ja sotateollisuuden organisoimisessa. Rydebergin mukaan pyyntöihin tuli suhtautua myönteisesti järkevissä puitteissa.⁵³³

Ruotsalaiset eivät aluksi olleet kiinnostuneita opettajakysymyksestä. Ruotsalaiset kuitenkin päätyivät varsin pian siihen, että kansallisen edun näkökulmasta opettajien lähettäminen Suomen Sotakorkeakoulun opettajiksi olisi hyödyllistä. Suomalaisen näkökulmasta ruotsalaisten upseerien saaminen sotataidon kannalta tärkeimpien oppiaineiden opettajiksi oli hyvä asia kolmesta syystä. Ensinnäkin ruotsalaisten olo-

---

⁵³² SKK/Os. 1, asiakirjat N:o 253/1925, 10.10.1925 ja N:o 350/1925, 10.10.1925, R-597/3, KA ja Sotakorkeakoulun vuosikertomus 1925–1926, s. 16, T-21369/Db 2, KA sekä Martolan laatima kirjoitus Sotakorkeakoulusta ja sen opetuksesta Puolan sotilasaikakauslehden 16.5.1925 ilmestyneeseen Suomen-numeroon, R-597/3, KA.

⁵³³ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 18/1924, 26.4.1924, GS/UA, Serie EIa, Vol 15, KrA.

suhteet, maasto, ilmasto ja maiden koko sotilaallisesti olivat yhtenevät suomalaisten kanssa. Toiseksi ruotsalainen upseerikoulutusjärjestelmä ja erityisesti Ruotsin sotakorkeakoulun opetus oli korkeatasoista. Kolmanneksi suomalaisen upseerikunnan, erityisesti jääkärien keskuudessa, oli henkilökohtainen halu saada opettajia Ruotsista. Yhtenä ainakin taustalla vaikuttaneena syynä voidaan vielä pitää jääkäriupseerien halua vähentää Enckellin kaudella korostunutta ranskalaisvaikutusta.⁵³⁴

Ruotsalaisten opettajien värväämistä ja palkkaamista valmisteltiin ensin epävirallisesti kummankin maan sotilasasiamiesten välityksellä. Rydeberg sai toukokuussa 1924 puolustusvaliokunnasta sisäpiirin tietoa siitä, että Suomeen perustetaan oma sotakorkeakoulu ja kouluun pyydetäisiin ruotsalaisia opettajia. Rydeberg korostaa yksityiskirjeessään opettajavalintojen tärkeyttä. Valittavien ruotsalaisten opettajien tuli hänen mielestään olla erinomaisia esimerkkejä Ruotsin armeijan sotilaallisesta osaamisesta ja hengestä, sillä opettajat olisivat perustettavan sotakorkeakoulun toiminnan keskiössä. Ruotsalaisten opettajien valinnalla ja toiminnalla olisi useita seurannaisvaikutuksia. Ensimmäiseksi opettajien välityksellä ruotsalainen sotilasosaaminen tulisi tunnustetuksi ja arvostetuksi. Toiseksi opettajien kautta Ruotsin armeijan suhteet Suomeen paranisivat paremmin kuin virallisten edustajien kautta.⁵³⁵

Ruotsalaisilla opettajilla nähtiin välillisesti olevan myös sotilaspoliittista, ulkopoliittista ja kauppapoliittista vaikutusta. Itsenäisen Suomen nähtiin muodostavan puskurivyöhykkeen idästä tulevaa uhkaa vastaan. Tätä taustaa vasten opettajavalinnoilla ja heidän vaikuttavuudella olisi merkitystä myös Ruotsin oman armeijan puolustumahdollisuuksiin. Mitä paremmin suomalaiset kykenisivät torjumaan idästä tulevaa uhkaa, sitä paremmat edellytykset myös Ruotsin armeijalla olisi torjua idänuhkaa. Lisäksi osallistumalla aktiivisesti Suomen Sotakorkeakouluun kyettäisiin, ainakin välillisesti, vaikuttamaan heikentävästi läheisempien suhteiden syntymiseen Suomen ja Puolan välillä. Ruotsalaisilla oli myös kaupallisia tavoitteita. Ruotsalaisten upseerien lähettämisellä opettajiksi arvioitiin olevan ainakin epäsuora vaikutus suomalaisten suhtautumiseen ruotsalaisten osaamiseen sekä yhteistyömahdollisuuksiin ja -haluun. Ruotsalaiset arvioivat, että suomalaisten positiivinen suhtautuminen voisi vaikuttaa muun muassa materiaalihankintojen tekemiseen Ruotsista.⁵³⁶

Ruotsin sotilasasiamies lähetti elokuussa 1924 Ruotsiin uutta epävirallista tietoa ruotsalaisista opettajista. Sotilasasiamiehen saaman tiedon mukaan Suomi todennäköisesti palkkaisi kolme ruotsalaista upseeria, joiden tehtävänä olisi opettaa 2–3 seuraavista oppiaineista: yleinen taktiikka, jalkaväkitaktiikka, tykistötaktiikka, strategia, yleisesikuntapalvelus, sotalaitosoppi, yhteysoppi tai sotilaspedagogiikka. Valtioneuvoston asettama sotakorkeakoulun perustamista suunnitteleva komitea oli mietin-

---

⁵³⁴ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 67/1924, 10.3.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15/1924, KrA ja K.A. Brattin käsikirjoitus ”En f.d. värmlandsofficer berättar”, s. 22, K. A. Bratts arkiv/Vol 2, KrA.

⁵³⁵ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 24/1924, 22.5.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA.

⁵³⁶ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 24/1924, 22.5.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 84/1924, 21.3.1924, Serie EIa/Vol 15, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 185/1924, 13.8.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA.

nössään päätynyt pääosin samoihin oppiaineisiin, joissa tarvittaisiin ulkomaisia opettajia.⁵³⁷

Suomalaiset lähettivät 26.8.1924 Ruotsin sotilasasiamiehen kautta puolustusministeri Lauri Malmbergin virallisen ennakkotiedustelun mahdollisuuksista saada kolme opettajaa Ruotsista. Lähetetyssä kirjeessä tarkennettiin opettajanpestin pituutta sekä annettiin tarkemmat perusteet siitä, mihin oppiaineisiin haluttiin ruotsalainen opettaja ja mitä kurseja opetus sisältäisi. Ennakkotiedustelussa tarkennettiin myös opettajia koskevia osaamisvaatimuksia. Tarkennuksissa esitettiin esimerkiksi, että opettajilta edellytettiin yksityiskohtaista osaamista jalkaväkitaktiikasta ja sotahistorian osalta perehtymistä pohjoismaiseen sotahistoriaan. Virallinen kokous ruotsalaisia opettajia koskevien kysymyksen ratkaisemisesta järjestettiin Tukholmassa syyskuussa 1924. Suomen edustaja kokouksessa oli majuri Olenius puolustusministeriöstä.⁵³⁸

Ruotsalaisten näkökulmasta opettajakysymyksen ratkaiseminen oli haasteellista. Ensinnäkin opettajien valintakriteerit olivat varsin kovat. Opettajien tuli pystyä opettamaan 2–3 edellä mainituista oppiaineista. Lisäksi opettajien toiminnalla nähtiin olevan myös laajempaa merkitystä ja vaikutusta. Valittavien henkilöiden olisi siis täytettävä korkeat laatu- ja osaamisvaatimukset. Kriteerit täyttävä upseeri oli näin ollen valittava asiansa hyvin osaavien joko vielä palveluksessa olevien tai entisten yleisesikuntaupseereiden joukosta. Mikäli päädyttäisiin vielä palveluksessa oleviin yleisesikuntaupseereihin, oli ratkaistava myös keskeinen virkasuhteeseen liittyvä kysymys: oliko palveluksessa olevan upseerin otettava ero Ruotsin puolustuslaitoksesta, kuten tehtiin vapaussotaan osallistuneiden vapaaehtoisten osalta, vai olisiko parempi vaihtoehto virkavapauden myöntäminen? Opettajanpestien merkittävyyden takia Ruotsissa päädyttiin jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Yhtenä merkittävänä lisähaasteena oli, että henkilövalintojen tekemiseen sekä opetukseen valmistautumiseen oli käytössä vain vähän aikaa, sillä opetuksen oli määrä alkaa jo marraskuussa 1924.⁵³⁹ Käytännöllisten syiden takia, joista merkittävin oli lyhyt, vain kahden kuukauden mittainen valmistautumisaika, ruotsalaisten vastuulla ollut opetus perustui pitkälti Ruotsin sotakorkeakoulussa käytössä olleeseen opetusmateriaaliin ja opetusmenetelmiin.

Ruotsin ja Suomen sotilasasiamiehet olivat keskenään myös epävirallisesti yhteydessä opettajakysymyksessä. Ruotsin sotilasasiamies, kapteeni Rydeberg lähetti esimerkiksi syyskuussa 1924 Suomen sotilasasiamiehelle yksityiskirjeen, joka sisälsi epävirallisen listan opettajantehtävään sopivista henkilöistä soveltuvuuksineen. Lista sisältää yhteensä 24 majurin tai kapteenin arvossa olevaa nimeä. Nimilista sisältää muun muassa seuraavia suomalaisten kannalta mielenkiintoisia ja korkeatasoisia up-

⁵³⁷ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 37/1924, 19.8.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA; Ote valtioneuvoston asettaman sotakorkeakoulun perustamista suunnittelevan komitean mietinnöstä, SArk-1399/13, KA.

⁵³⁸ Katso esimerkiksi puolustusministerin kirje Ruotsin sotilasasiamiehelle 26.8.1924, SArk-1399/13, KA ja majuri Oleniuksen Suomen sotilasasiamiehelle lähettämä sähkösanoma Tukholman kokouksesta 8.9.1924 ja 13.10.1924, SArk-1399/13, KA.

⁵³⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 37/1924, 19.8.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA; Suomen sotilasasiamiehen ja Yleisesikunnan väliset sähkösanomat D.N:o 58/1924, sal., SArk-1399/13, KA. Ruotsalaiset opettajat valmistautuivat huolellisesti tulevaan tehtäväänsä, esimerkiksi Bratt tilasi etukäteen karttoja ja ruotsinkielisiä ohjesääntöjä Suomesta.

seereja: Mellquist, Vrang, Ribbing, Bratt, Högberg, Björk, Berggren ja Jung. Monella listalla mainituista upseereista oli myöhemmin merkittävä rooli Suomen kanssa tehdyssä sotilaallisessa yhteistyössä tai muita tärkeitä kytköksiä Suomeen.⁵⁴⁰ Käytettyjen lähteiden pohjalta ei ole löytynyt yksityiskohtaista vastausta siihen, miksi juuri Malmberg, Bratt ja Ribbing tulivat valituiksi opettajiksi Suomeen ja mitkä olivat lopulliset valintaperusteet ja kriteerit. Voidaan perustellusti kuitenkin väittää, että kaikki kolme ruotsalaista opettajaa olivat sekä asiaosaamisen että pedagogisen osaamisen näkökulmasta hyviä valintoja.

Tehtyjen henkilövalintojen perusteella näyttää siltä, että ruotsalaiset halusivat pitää opetukseen liittyvän yhteistyön selkeästi erillään muusta sotilaallisesta yhteistyöstä. Tehdyt opettajavalinnat osoittavat, että opetukseen liittyvä yhteistyö muodosti oman vaikutuskanavan ja se haluttiin pitää erillään operatiiviseen suunnitteluun ja muuhun sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvistä kysymyksistä. Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta opetukseen liittyvä yhteistyö ja tuki liittyivät lähinnä potentiaalnin luomiseen. Operatiivinen suunnittelu liittyi sen sijaan potentiaalnin käyttöön ja ruotsalaiset halusivat pitää sen ehdottomasti erillään opetukseen liittyvästä yhteistyöstä ja siihen liittyvistä kysymyksistä. Tätä tulkintaa tukee myös majuri Brattin esittämä kritiikki siitä, että ruotsalaisilta opettajilta ei kerätty systemaattisesti heidän saamiaan kokemuksia ja oppeja Suomen puolustuslaitoksesta ja upseerikunnasta.⁵⁴¹

Toinen esimerkki ruotsalaisten halusta pitää opetukseen liittyvä yhteistyö erillään muusta yhteistyöstä liittyy ratsimestari Ribbingin mahdolliseen sotilasasiamiestehtävään Suomessa. Ribbing oli majuri Nyqvistin ohella, ainakin Ruotsissa esiintyneiden huhujen perusteella, toinen varteen otettava seuraajaehdokas sotilasasiamieheksi Helsinkiin. Suomen sotilasasiamiehen tiedusteltua asiaa virallisesti Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päälliköltä vastauksena oli, että Ribbing ei voi missään tapauksessa tulla kysymykseen, sillä hän oli Sotakorkeakoulun opettajana toimiessaan saanut Suomesta sellaisia luottamuksellisia tietoja, joita hänen olisi vaikea erotella sotilasasiamiehenä saatavista tiedoista.⁵⁴²

Palvelussopimus ruotsalaisten opettajien kanssa allekirjoitettiin 9.10.1924. Ruotsalaisten opettajien palvelussuhteen ehdot olivat erittäin hyvät. Kunkin opettajan palkka oli 120 000 markkaa vuodessa. Palkka oli erittäin korkea, sillä esimerkiksi sotaväen päällikön palkka oli 100 000 markkaa vuodessa. Lisäksi ruotsalaisten opettajien kanssa solmitut palvelusopimukset sisälsivät muita huomattavia etuisuuksia, muun muassa matkakorvaukset Ruotsista Suomeen ja takaisin, kalustettujen huoneistojen vuokraus sekä virkamatkakorvaukset suomalaisten virkamatkamääräysten mukaisesti.⁵⁴³

⁵⁴⁰ Ruotsin sotilasasiamiehen numeroimaton yksityiskirje Suomen sotilasasiamiehelle 12.9.1924, SArk-1399/13, KA. Samat nimet esiintyvät esimerkiksi luvuissa 3.2.1. ja 4.3.1. sotilaalliseen yhteistyöhön ja operatiiviseen suunnitteluun liittyvien komennusten yhteydessä.

⁵⁴¹ Bratt kirjoittaa käsikirjoituksessaan ”En f.d. Värmlandsofficer berättar”, että Ruotsissa ei tunnettu mielenkiintoa ruotsalaisten opettajien Suomessa saamistaan kokemuksista ja havainnoista, s. 29, K. A. Bratts arkiv/Vol 2, KrA.

⁵⁴² Suomen sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle N:o 14/1928, 20.3.1928, SArk-1399/12, KA.

⁵⁴³ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet ulkomaosaston päällikölle N:o 40/1924, 10.9.1924 ja N:o 42/1924, 14.10.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA; Majuri Oleniuksen sähkösanoma puolustusministeri-

Lokakuussa 1924 solmitun palvelussopimuksen mukaan majuri, myöhemmin everstiluutnantti, Erik Emil Harald Malmbergin tehtäväksi määritettiin taktiikan ja sotalaitosopin opetus. Kapteeni, myöhemmin majuri, Karl-Axel Brattin tehtävänä oli taktiikan, yleisesikuntapalveluksen ja sotilaspedagogiikan opetus. Kapteeni Olof Ribbingin tehtäväksi määrättiin sotahistorian ja strategian opetus. Jokaisen palveluksen kestoksi sovittiin aluksi kaksi vuotta niin, että Malmbergin ja Brattin palvelus alkoi virallisesti 1.11.1924 ja Ribbingin palvelus 1.1.1925. Alkuperäisesti sovittuja tehtäviä tarkennettiin myöhemmin Suomessa niin, että Malmbergin vastuulle tuli taktiikan sekä yleisesikunta- ja huoltopalveluksen opetus. Opetuksen jatkuvuuden turvaamiseksi sekä ruotsalaisten opettajien seuraajien perehdyttämiseksi ja osaamisen syventämiseksi tehtiin esitys sekä Malmbergin että Ribbingin sopimuksen jatkamisesta. Malmbergin palvelus jatkui 28.2.1927 asti ja Ribbingin palvelus 1.9.1927 asti. Brattin palvelusta ei jatkettu hyvin hoidetusta työstä huolimatta lähinnä terveydellisten syiden takia, ja se päättyi alkuperäisen sopimuksen mukaisesti 30.9.1926.⁵⁴⁴

Malmbergin⁵⁴⁵ vastuulla oli taktiikan ja yleisesikuntapalveluksen opetus. Taktiikan pääopettajana Malmbergillä oli lisäksi merkittävä rooli Sotakorkeakoulun maastoharjoitusten suunnittelussa ja johtamisessa. Malmbergillä oli hyvät valmiudet ja taustaosaaminen näiden oppiaineiden opettamiseen. Malmberg oli palvellut yhteensä kolme kertaa Ruotsin yleisesikunnan järjestelyosastolla (organisationsavdelning); vuosina 1914–1918, vuosina 1920–1921 ja vuosina 1921–1924. Jälkimmäisellä kerralla Malmberg oli toiminut järjestelyosaston päällikkönä. Malmbergin henkilökohdainen osaaminen organisaatioita ja niiden kehittämistä koskevissa asioissa oli tasokasta. Malmbergin henkilökohtainen rooli ja työpanos oli huomattava monissa Ruotsin sotalaitoksen organisaatioita koskevien muutos- ja kehittämiskysymysten ratkaisemisessa 1920-luvulla. Malmberg kirjoitti myös artikkeleja ja yhden kirjan organisaatiokysymyksistä ja sotalaitossopista. Syvälinen teoreettinen osaaminen, pitkäaikainen käytännön kokemus työskentelystä Ruotsin järjestelyosastolla ja toimiminen sotalaitosopin opettajana Ruotsin sotakorkeakoulussa vuosina 1915–1916 antoivat

---

öön 19.9.1924, SArk-1399/13, KA; ruotsalaisten opettajien allekirjoittama palvelussopimus 9.10.1924, PLM-32/Hg; 11, KA ja Tynkkynen (1996), s. 29.

⁵⁴⁴ Katso esimerkiksi ruotsalaisten allekirjoittama palvelussopimus 9.10.1924, PLM-32/Hg; 11, KA; Luettelo Sotakorkeakoulun johdosta ja opettajista 1924–1939, Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972, T-25819/Bb: 3, KA; YE/Os 4 ak N:o 378/X/1926, 23.8.1926, PLM-32/Hg; 11, KA; Ruotsin sotilasiamiehen yksityiskirjeet N:o 1/1926, 2.2.1926 ja N:o 5/1926, 17.3.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 19, KrA sekä Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1936 ja Tjänsteförteckningar från Kavalleriet 1936, KrA.

⁵⁴⁵ Majuri (myöhemmin kenraalimajuri Ruotsin armeijassa, puolustusministeri) Malmberg, Erik Emil Harald, (1879–1948), jalkaväkipseeri, upseerintutkinto 1901, Ruotsin sotakorkeakoulu 1905–1907, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1908–1910, sotalaitosopin opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1915–1916 ja taktiikanopettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1916–1919, upseereille järjestetty koulutuskurssi 1917, palvelus Ruotsin yleisesikunnan järjestelyosastolla 1914–1919 ja 1921–1924, opettajana Suomen Sotakorkeakoulussa 1.11.1924–28.2.1927, Ruotsin sotakorkeakoulun johtaja 1926–1928, puolustusministeri Lindmanin johtamassa hallituksessa 1928–1930, rykmentinkomentaja 1930–1936, Läntisen sotilasalueen (Vänstra Militärområdet) komentaja 1936–1942, paikallispuolustuksen tarkastaja 1942–1945. Svenskt Biografisk Lexikon, band 24, 1982–1984, s. 744–745; Tjänsteförteckningar från Generalitetet, 1937, KrA; Malmbergistä laadittu muistokirjoitus 1948, Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift 1948, s. 155–159 ja Vem Är Det? Svensk biografisk handbok 1939, Stockholm 1939, s. 567.

Malmbergille erinomaiset perusteet ja valmiudet toimia sotalaitosopin ja yleisesikuntapalveluksen opettajana Suomessa.⁵⁴⁶

Malmbergillä oli hyvät teoreettiset ja käytännön kokemukseen perustuvat valmiudet myös taktiikan pääopettajana toimimiseen. Malmberg oli toiminut Ruotsin sotakorkeakoulussa taktiikanopettajana vuosina 1916–1919. Malmbergillä oli muutenkin vankka kokemus opettajana toimimisesta, sillä hän oli toiminut muun muassa viestikurssien opettajana vuosina 1920–1922 ja kurssien johtajana vuosina 1923–1924. Lisäksi Malmberg oli osallistunut Ruotsissa moniin sota- ja maastoharjoituksiin kesällä ja talvella.⁵⁴⁷ Malmbergin rooli ja vaikuttavuus ruotsalaisten opettajien vanhimpana oli keskeinen ruotsalaisvaikutuksen välittymisessä.

Brattin⁵⁴⁸ vastuulla oli taktiikan, yleisesikuntapalveluksen ja sotilaspedagogiikan opetus. Brattilla ei ollut yhtä pitkää kokemusta opettajantehtävistä kuin Malmbergillä. Bratt oli toiminut Ruotsin sotakorkeakoulussa sotalaitosopin opettajana vuosina 1920–1924 ja oli palvellut Ruotsin yleisesikunnassa lyhyitä jaksoja ennen tuloaan Suomeen. Bratt oli hyvin perehtynyt jalkaväkitaktikkaan, sillä hän oli toiminut esimerkiksi vuosina 1923–1924 asiantuntijana ja sihteerinä vuonna 1924 julkaistun jalkaväen koulutusohjesääntöehdotuksen (Förslag till Exercisreglemente för Infanteriet, Förslag E.R.I.) ohjesääntötoimikunnassa. Bratt oli myös hyvin perillä ensimmäisestä maailmansodasta kerätyistä kokemuksista.⁵⁴⁹ Tärkeä tehtävä ohjesääntötoimikunnan asiantuntijana ja sihteerinä antavat vahvat perusteet olettaa, että Bratt oli hyvin selvillä ruotsalaisten ensimmäisestä maailmansodasta keräämistä kokemuksista ja niistä tehdyistä johtopäätöksistä sekä niiden pohjalta tehdyistä ja ruotsalaisiin olosuhteisiin sopeutetuista sotataidon keskeisistä periaatteista ja toimintatavoista. Myös Brattin lähtökohdat opetustehtäviin olivat varsin hyvät aiemmin hankitun opettajakokemuksen ja jalkaväkitaktikkaa koskevan hyvän osaamisen ansiosta.

Ribbingin⁵⁵⁰ vastuulla oli sotahistorian ja strategian opetus. Ribbing oli hyvin perehtynyt sotahistoriaan ja hän oli tehnyt sotahistoriallisia tutkimusmatkoja muun

---

⁵⁴⁶ Svenskt Biografisk Lexikon, band 24, s. 744–745; Tjänsteförteckningar från Generalitetet, 1937, KrA ja Malmbergistä laadittu muistokirjoitus 1948, Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift 1948, s. 155–159.

⁵⁴⁷ Svenskt Biografisk Lexikon, band 24, s. 744–745 ja Tjänsteförteckningar från Generalitetet, 1937, KrA.

⁵⁴⁸ Kapteeni (myöhemmin eversti Ruotsin armeijassa) Bratt, Karl-Axel, (1882–1958), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1904, Ruotsin sotakorkeakoulu 1910–1912, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1913–1915, sotalaitosopin opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1920–1924, opettaja Suomen Sotakorkeakoulussa 1.11.1924–30.9.1926, asiantuntijasihteerinä jalkaväen ohjesääntötoimikunnassa (Förslag E.R.I.) 1923–1924, taktiikanopettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1926–1927, asiantuntija Ruotsin vuoden 1930 puolustuskomiteassa, vuoden 1932 sotamateriaalia koskevan valmistelukomitean jäsen, sotamateriaalitarkastaja 1936, vapautettiin sotalaitoksen palveluksesta (befriad från tjänstgöring) vuonna 1936. Brattilla oli varsin laaja kirjallinen tuotanto ja hän toimi esimerkiksi johtavien ruotsalaisten sanomalehtien sota-asiantuntijana vuosina 1939–1945. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1937, KrA ja Brattista laaditut artikkelit ja muistokirjoitukset ruotsalaisissa sanomalehdissä 1940–1958, K. A. Bratts arkiv/Vol 3, KrA ja Vem Är Det? Svensk biografisk handbok 1939, s. 123.

⁵⁴⁹ Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1937, KrA ja Brattin laatima yhteensä 44 sivua sisältävä käsikirjoitus ”En f.d. värmlandsofficer berättar”, s. 21, K. A. Bratts arkiv/Vol 2, K. A. Bratt viittaa muun muassa Suomen Sotilasaikauslehdessä kirjoittamassaan artikkelissa ”Synpunkter på Infanteriets uppträdande i finsk terräng” Ruotsin yleisesikunnan julkaisuun ”Erfarenheter beträffande härorganisationernas utveckling under och efter världskriget”, SAL N:o 4/1925, 15.4.1925.

⁵⁵⁰ Ratsumestari (myöhemmin eversti Ruotsin armeijassa) Ribbing, Olof, (1887–1964), ratsuväkiupseeri, upseerintutkinto 1909, Ruotsin sotakorkeakoulu 1916–1918, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1918–1919 ja 1921–1922, palvelus Ruotsin yleisesikunnassa 1922–1923, sotahistoriallinen tutkimusmatka Viroon ja Latviaan 1922 sekä Puolaan 1923, opettaja Suomen Sotakorkeakoulussa 22. 12.1924–1.9.1927, sotahistorian opettaja

muassa Baltian maihin ja Puolaan. Ruotsalaisten omien arvioiden mukaan Ribbing oli yksi Pohjois-Euroopan parhaista sotahistorian asiantuntijoista. Ribbingin opetusselliset valmiudet olivat ilmeisesti myös varsin hyvät, vaikka hän ei ennen Suomen Sotakorkeakouluun tuloa ollut toiminut vastaavissa opettajantehtävissä Ruotsissa. Ainakin Talvela piti Sihvolle lähettämässään kirjeessä Ribbingiä erityisen hyvänä opettajana. Ribbingin osaamista arvostettiin laajemminkin.⁵⁵¹

Ruotsalaisten opettajien tehtävä ei ollut helppo. Ensinnäkin opetus piti käynnistää hyvin lyhyen valmistautumisajan puitteissa. Opetusta annettiin ruotsin kielellä, mikä ainakin osalle oppilaista aiheutti jonkin verran vaikeuksia. Lisäksi opetus jouduttiin käynnistämään tavallaan tyhjältä pöydältä ilman valmiita suomalaisia sotataidollisia periaatteita ja vakiintuneita käytäntöjä tai toimintatapoja. Opetuksen sisältöä, menetelmiä ja toimintatapoja jouduttiin soveltamaan ja kehittämään koko ajan varsinaisen opetustoiminnan ohessa.

Bratt tuo käsikirjoituksessaan esiin muutamia keskeisiä havaintoja opettajaajaltaan Suomessa. Brattin mukaan suomalaisten osaamistaso oli huono komppaniaa isompien joukkojen osalta. Brattin mukaan Suomen armeija oli tuolloin kyvytön hyökkäykselliseen sodankäyntiin eikä vetäytymistä osattu lainkaan. Suomalaisilla ei myöskään ollut talvitaktiikkaa niin kuin Ruotsissa eikä talvivarusteita. Osaamisessa oli muitakin puutteita, sillä suomalaiset eivät osanneet käyttää esimerkiksi kompassia. Bratt kuitenkin toteaa, että oppilasaines oli erinomaista.⁵⁵² Suomalaisten oppilaiden lähtötason takia ruotsalaiset opettajat pääsivät vaikuttamaan suomalaisten oppilaiden ylemmän tason sotataidolliseen osaamisen lähes tyhjältä pöydältä. Vaikuttavuus oli tästä syystä huomattavaa.

Brattin mukaan ruotsalaisilla opettajilla oli laajempaakin merkitystä suomalaisen toimintaan. Bratt kirjoittaa ihmetelleensä sitä, että Suomen yleisesikunta ei ole järjestänyt harjoituksia Karjalan kannaksella eikä Suomessa tunnettu edes ”fältövningar”⁵⁵³-tyyppisiä harjoituksia. Lisäksi Bratt toteaa ihmetelleensä ja kysyneensä sitä, miksi suomalaiset eivät harjoittele eivätkä tee edes maastontiedusteluja Laatokan pohjoispuolelle. Suomalaisten vastaus Brattin kysymykseen oli, että venäläisillä ei ole hyökkäysmahdollisuuksia Laatokan pohjoispuolella maaston ja teiden vähäisyyden takia. Bratt toteaa lopuksi, että ruotsalaisten opettajien johdolla tehty maaston-

---

Ruotsin sotakorkeakoulussa 1930–1933, asiantuntija ratsuväen harjoitusohjesääntöä kirjoittavassa ohjesääntö-toimikunnassa 1936, useita tehtäviä Ruotsin ratsuväessä, Ruotsin puolustusosaston sotahistoriallisen osaston päällikkö 1941 alkaen. Tjänsteförteckningar från Kavalleriet 1939, KrA; Ribbingin muistokirjoitus 19.4.1964, Sv. D 19/IV/64, KrA ja Vem Är Det? Svensk biografisk handbok 1939, s. 692.

⁵⁵¹ Tjänsteförteckningar från Kavalleriet 1939, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 47, 31.12.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 15, KrA; Talvelan kirje Sihvolle, 26.2.1925, Kenraali Aarne Sihvon kokoelma, kirjeenvaihtoa 1919–1935, Pk 1039/11, KA ja Laaksonen (2011), s. 131.

⁵⁵² K. A. Bratt ”En f.d. värmlandsofficer berättar”, s. 23–26, K. A. Bratts arkiv/Vol 2, KrA.

⁵⁵³ Ruotsissa järjestettiin kahdentyyppisiä harjoituksia. *Kenttäharjoitus* (fältövning) oli kaikille aselajien ja esikuntien upseereille tarkoitettu usein kartalla ja maastossa järjestetty harjoitus ilman joukkoja. *Kenttäpalvelusharjoitus* (fälttjänstövning) oli sotaharjoitus, johon osallistui joukkoja kaikista aselajeista ja joka toteutettiin mahdollisimman taistelukentän mukaisissa olosuhteissa. Harjoitukseen osallistui myös ylempiä johtoportaita, esikuntia ja huoltoa. Joukot muodostivat kaksi toisiaan vastaan taistelevaa joukkoa. Nordisk Familjebok, Konversationslexikon och realencyklopedi, 19 band, Stockholm 1908, s. 243 ja 246.

tiedustelut ja niistä laaditut raportit antoivat impulssin Suomen sodanjohdolle tutkia myös Laatokan pohjoispuolta operaatioalueena.⁵⁵⁴

Brattin käsikirjoituksessaan esittämiin havaintoihin suomalaisten osaamistasosta ja näkemyksiin ruotsalaisten opettajien vaikutuksesta maastontiedustelujen ja harjoitusten tärkeydestä eri operaatioalueilla tulee suhtautua varauksellisen kriittisesti kuten muistitietoon yleensä. Brattin tekemät havainnot ovat kuitenkin varsin mielenkiintoisia ja oikeansuuntaisia. Ruotsalaisten opettajien perehtyminen itärajan olosuhteisiin alkoi jo joulukuussa 1924. Ruotsalaisten opettajien johdolla Sotakorkeakoulun harjoituksia järjestettiin eri puolille maata, mutta eniten Karjalan kannaksella ja Laatokan pohjoispuolella.⁵⁵⁵ Käytettyjen lähteiden pohjalta ei voida todentaa Brattin esittämän väitteen todenperäisyyttä siitä, että Sotakorkeakoulun järjestämät harjoitukset ja maastontiedustelut toimivat impulssina Suomen yleisesikunnan heräämiseen maastontiedustelujen ja harjoitustoiminnan tärkeydestä Karjalan kannaksella ja Laatokan pohjoispuolella.

Edellisten lisäksi tärkeä ruotsalaisvaikutuksen välittymiskanava oli ruotsalaisen meriupseerin, kapteeni Sven Yngve Ekstrandin⁵⁵⁶ saaminen vuonna 1929 lyhyeksi ajaksi opettajaksi Suomen Sotakorkeakouluun. Suomen sotilasasiamies, majuri Rothe sai helmikuussa 1929 Sotakorkeakoulun johtajalta, eversti Oeschiltä tehtävän hankkia sopiva ruotsalainen meriupseeri meritaktiikan opettajaksi Sotakorkeakoulussa toimeenpantavaa merisotateknistä jatkokurssia varten. Suurin syy pyytää opettajaa ulkomailta oli, että aiemmin vuonna 1928 järjestetyllä merisotateknisellä kurssilla merisotatektiikan opetus oli ollut huonoa. Opettajan hankintapyyntöön liittyi lisävaatimus, jonka mukaan opettajan tuli tulla Itämeren piiristä ja hänen tuli olla Itämeren olosuhteet tunteva kokenut opettaja.⁵⁵⁷ Opettajan hankkiminen juuri Ruotsista vastasi parhaiten tarpeeseen ja se täytti myös lisävaatimuksen ehdot.

Rothella oli tehtävän toteuttamiseen varsin vähän aikaa, vain noin kuukausi, sillä kurssin oli tarkoitus alkaa jo maaliskuussa 1929. Lyhyen valmisteluajan takia Rothe joutui turvautumaan hyviin henkilökohtaisiin suhteisiinsa asian järjestämiseksi ja oli suoraan yhteydessä keskeisesti asiaan vaikuttamaan pystyviin henkilöihin. Tällaisia henkilöitä olivat muun muassa Suomen Sotakorkeakoulun opettajana toiminut everstiluutnantti Malmberg, joka toimi tuolloin Ruotsin puolustusministerinä, sekä Ruotsin meriesikunnan avainhenkilöt, komentaja Selander ja komentajakapteeni Gösta Ehrensward.⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ K. A. Bratt ”En f.d. värmlandsofficer berättar”, s. 26–27, K. A. Bratts arkiv/Vol 2, KrA.

⁵⁵⁵ Katso esimerkiksi Sotakorkeakoulu/osasto I, ak N:o 71/38/1924, 15.12.1924 ja N:o 141/59/1925, 10.7.1925, R-597/3, KA ja Tynkkynen (2009), s. 49–50, 60.

⁵⁵⁶ Kapteeni Ekstrand, Sven Yngve, (1888–1951). Ekstrand toimi opettajan tehtävään määrättäessä Ruotsin laivaston komentajan ensimmäisenä lippuadjutantina ja häntä pidettiin Ruotsissa erittäin taitavana meriupseerina. Ekstrand oli suorittanut Ruotsin merisotakorkeakoulun ylimmän kurssin 1918–1919 ja toimi taktiikan, strategian ja meristrategian opettajana Ruotsin merisotakoulussa vuosina 1917–1921 ja Ruotsin merisotakorkeakoulussa 1926–1939, Kungliga Sjökrigsskolan 1867–1942, s. 227–228.

⁵⁵⁷ Suunnitelma meriteknillisen kurssin jatkoon ja täydennyksen toimeenpanosta, Sotakorkeakoulun johtajan asiakirja D N:o 48/1929, 22.1.1929, Liite N:o 1, T-21369/Db 2, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle D N:o 8/1929, sal., 23.2.1929, SArk-1399/12, KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet ulkomaosaston päällikölle N:o 3, 13.2.1929 ja N:o 6, 19.3.1929, GS/UA, Serie E1a/Vol 22, KrA.

⁵⁵⁸ Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle D N:o 8/1929, sal., 23.2.1929, SArk-1399/12, KA.

Sopivan, irrotettavissa olevan henkilön löytäminen osoittautui haasteelliseksi, sillä kaikki ne kyseeseen tulevat, riittävän pätevyyden omaavat meriupseerit toimivat jo joko opettajina Ruotsin merivoimien kouluissa tai olivat kiinnitettyinä erittäin tärkeisiin virkapaikkoihin tai tehtäviin. Ruotsalaisen meriupseerin antaminen Suomeen olisi merkinnyt henkilöiden siirtämistä virkapaikasta toiseen ja jonkin tärkeän tehtävän jättämistä tyhjäksi tilapäisesti.⁵⁵⁹ Ekstrandin tasoisen meriupseerin lähettäminen Suomeen opettajaksi Ruotsin laivaston haasteellisesta henkilöstötilanteesta huolimatta osoitti, että Ruotsi oli halukas yhteistyöhön suomalaisten kanssa.

Suomen Sotakorkeakoulun merisotateknillinen jatkokurssi sisälsi laivasto- ja rannikkotykistötaktiikkaa, merisotahistoriaa ja strategiaa, meriesikuntapalvelusta, merisotalaitosoppia ja meritaktisia harjoituksia Suomenlahdella. Kurssi kesti yhteensä neljätoista viikkoa ja se järjestettiin 18.3.–21.6.1929. Ekstrand toimi kurssilla kaikkien pääaineiden opettajana opettaen meritaktiikkaa, meristrategiaa, merisotalaitosoppia ja meriesikuntapalvelusta. Ekstrandin rooli ja merkitys ruotsalaisvaikutuksen välittäjänä oli lyhyestä opettaja-ajasta huolimatta huomattava, sillä kurssille osallistui yhteensä 20 avaintehtävissä toiminutta henkilöä laivastosta, rannikkotykistöstä, ilmavoimista ja puolustusministeriöstä, muun muassa eversti Väinö Lahja Richard Valve. Merisotateknillisen jatkokurssin lisäksi Ekstrandia hyödynnettiin merisotataidon ja rannikkotaktiikan opetuksessa myös muilla kursseilla.⁵⁶⁰

Haasteellisista lähtökohdista huolimatta Sotakorkeakoulun opetuksessa saavutettiin kuitenkin varsin hyviä tuloksia ja oppilaiden osaamisessa tapahtui merkittävää kehittymistä opintojen aikana. Esimerkiksi Öhquist toteaa kirjeessään Sihvolle 8.10.1927, että useampi Sotakorkeakoulun oppilas osoitti erinomaista osaamista ja kykyä toimia esikunnan eri tehtävissä johtamansa harjoituksen aikana. Erityisesti Kustaa Anders Tapolaa voidaan käyttää hyvänä esimerkkinä ruotsalaisten opettajien vaikuttavuudesta, sillä Öhquist tunsi Tapolan ja hänen osaamisensa erittäin hyvin jo ennen Sotakorkeakoulun opintojen alkamista. Öhquist kirjoittaa Tapolan osaamisen kehittymisestä: ”Hänen tietomäärä on suuresti laajentunut ja hänen rutiniinsa kehittynyt.”⁵⁶¹

Ruotsalaisten opettajien osaamista ja opetusta pidettiin opiskelijoiden keskuudessa pääosin korkeatasoisena. Suomen Sotakorkeakoulun ruotsalaisiin opettajiin ja opetuksen sisältöön oltiin opiskelijoiden keskuudessa yleisesti tyytyväisiä. Ruotsalaisten opettajien teoreettinen osaaminen oli hyvää. Suomalaiset Sotakorkeakoulun opiskelijat kritisoivat lähinnä vain ruotsalaisten opettajien sotakokemusten puutetta.⁵⁶²

⁵⁵⁹ Suomen sotilasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle D N:o 8/1929, sal., 23.2.1929, SArk-1399/12, KA ja luettelo Sotakorkeakoulun johdosta ja opettajista 1924–1939, T-25819/Bb:3, KA.

⁵⁶⁰ Toimintakertomus SKK:n merisotateknillisen jatkokurssin toiminnasta keväällä 1929 ja MST:n jatkokurssin oppilaat keväällä 1929, Liite N:o 2, T-21369/Db 2, KA; Suomen sotilasiamiehen kirje Ekstrandille N:o 8/29, sal., 24.2.1929, SArk-1399/12, KA ja Luettelo Sotakorkeakoulun johdosta ja opettajista 1924–1939, Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972, T-25819/Bb:3, KA. Luettelon mukaan Ekstrand toimi SKK:n opettajana vuosina 1928–1930.

⁵⁶¹ Harald Öhquistin kirje Sihvolle, 8.10.1927, kenraali Aarne Sihvon kokoelma, kirjeenvaihtoa 1919–1935, Pk 1039/11, KA.

⁵⁶² Ruotsin sotilasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 6/1926, 15.4.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 19, K7A; K. A. Tapolan kirje Harald Öhquistille 1.4.1925 ja 31.5.1925, kenraaliluutnantti Harald Öhquistin kokoelma Pk 1205/4, KA ja Paavo Talvelan kirje Aarne Sihvolle 9.1.1925 ja 7.2.1925, kenraali

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa ruotsalaisten opettajien tasosta ja antamista opeista on kuitenkin ristiriitaisia näkemyksiä. Esimerkiksi Lasse Laaksosen kirjassaan *Mistä sotakenraalit tulivat? Tie Mannerheimin johtoon 1918–1939* esittämät tulkinnat ovat ristiriitaisia ja ne antavat paikka paikoin varsin negatiivisen kuvan opetuksesta ja sen tasosta. Epäilemättä opetuksessa oli omat puutteensa ja ongelmansa, esimerkiksi opetuskielen, opetuksen käynnistämiseen liittyvien haasteiden ja käsitteiden selkiytymättömyyden takia, mutta Laaksosen tulkinnoissa korostetaan liaksi yksittäisten oppilaiden subjektiivisia näkemyksiä kokonaisuuden sijaan. Myös Jarkko Kemppi tuo kirjassaan *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924* ja Vesa Tynkkynen artikkelissaan *Sotakorkeakoulu ja suomalainen sotataito 1920- ja 1930-luvuilla* esiin ristiriitaiset tulkinnat ruotsalaisten opettajien opetuksesta ja sen tasosta. Joissakin teoksissa sen sijaan arvioidaan ruotsalaisten opettajien osaamistasoa ja heidän antamaa opetusta korkeatasoiseksi. Esimerkiksi Martola korostaa muistelmissaan *Sodassa ja rauhassa* ruotsalaisten opettajien erinomaisuutta.⁵⁶³

Eriävistä ja osin ristiriitaisista näkemyksistä ja tulkinnoista huolimatta vaikuttaa kuitenkin siltä, että kaikki ruotsalaiset opettajat tekivät hyvää työtä ja heidän opetusensa oli korkeatasoista. Erityisesti everstiluutnantti Malmbergin rooli ja merkitys pääopettajana oli huomattava. Tulkintaa tukevat myös viralliset kiitospuheet, esimerkiksi Suomen puolustusministerin puhe Malmbergin läksiäislounaalla ja ruotsalaisten saamat suomalaiset kunniamerkit.⁵⁶⁴

Ruotsalaisten opettajien tekemän työn arvostusta osoittaa myös se, että Malmbergin ja Ribbingin palvelusta jatkettiin alkuperäisestä sopimuksesta poiketen. Palveluksen jatkamisen tärkeimpinä perusteina olivat opetuksen jatkuvuuden varmistaminen käynnissä olevilla kursseilla sekä ruotsalaisten opettajien seuraajiksi valittujen suomalaisten opettajien perehdyttäminen tehtäviinsä ja opetuksen sisällön sisäistäminen ruotsalaisten opettajien ohjauksessa.⁵⁶⁵

Oppiaine	Tehtävänhoitaja	Tehtävän hoitoaika	Kurssi	Sijoitus kurssilla
Taktiikka	Maj. E. N. Mäkinen	1926–1931	Y1	4/30
Taktiikka	Kapt. K. A. Tapola	1926–1930	Y1	7/30
Yleisesikunta- ja huoltopalvelus	Maj P. J. Palkén (Paalu)	1926–1931	Y1	9/30
Sotahistoria ja strategia	Maj. A. J. Svensson	1926–1930	Y1	18/30

Taulukko 16. *Ruotsalaisten opettajien suomalaiset seuraajat.*⁵⁶⁶

Aarne Sihvon kokoelma, Pk 1039/11, KA. Tapola ja Talvela opiskelivat molemmat sotakorkeakoulun ensimmäisellä kurssilla ruotsalaisten opettajien johdolla.

⁵⁶³ Laaksonen (2011), s. 130–136; Kemppi (2006), s. 178–179; Tynkkynen (2009), s. 50–52 ja Martola (1973), s. 48. Toinen esimerkki positiivisista arvioista on löydettävissä kirjasta Turtola, Martti: *Jääkärikenraali Einar Vibma, Ihantalan taistelun ratkaisija*, Keuruu 2005, s. 75–76, 78.

⁵⁶⁴ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet N:o 6/15.4.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 18, KrA ja N:o 3/25.2.1927, GS/UA, Serie EIa/Vol 20, KrA. Kiitospuheet ja kunniamerkkien myöntäminen olivat vakiintunut tapa osoittaa kiitollisuutta ja niiden arvoon lähteenä tulee suhtautua erityisen kriittisesti. Tässä tapauksessa niitä on hyödynnetty vain vahvistamaan muiden lähteiden perusteella muodostettua kuvaa ja tulkintaa.

⁵⁶⁵ SKK/Os.1, ak N:o 4/1926, 192.1926 ja N:o 449/1926, 2.3.1926, R-597/3, KA.

⁵⁶⁶ Sotakorkeakoulun vuosikertomukset 1925–1926 ja 1926–1927, T-21369/Db 2, KA ja Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972, T-25819/Bb:3, KA; Mäkinen ansioluettelo (N:o 36390), KA;

Opetuksen jatkuvuus haluttiin varmistaa määräämällä ruotsalaisten opettajien suomalaiset seuraajat tehtäviinsä siirtymäkauden ajaksi. Siirtymäkauden aikana, lukuvuonna 1926–1927, suomalaiset opettajantehtäviin määrätty upseerit toimivat nuoremman opettajan vakanssilla apulaisopettajina ruotsalaisten opettajien rinnalla ja ohjauksessa.⁵⁶⁷

Siirtymäkausi oli jatkuvuuden varmistamisen ja ruotsalaisvaikutuksen periyty-misen kannalta tärkeä vaihe. Ensinnäkin suomalaiset opettajat saivat mahdollisuuden valmistautua ja harjaantua tuleviin tehtäviinsä sekä perehtyä ruotsalaisten opettajien käyttämään opetusmateriaaliin ja opetusmenetelmiin. Suomalaisten apulaisopettajien tehtävinä oli muun muassa osallistuminen opetukseen ja kirjallisten tehtävien kääntäminen.⁵⁶⁸ Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta siirtymäkaudella oli huomattava merkitys, sillä opettajiksi määrätty upseerit olivat jatkuvasti tekemisissä ruotsalaisten opettajien ja heidän antaman opetuksen kanssa.

Kuva 6. Suomen Sotakorkeakoulun ensimmäisen yleisen osaston oppilaat opettajineen kurssin päättäjäispäivänä 31.7.1926. Alarivissä vasemmalta everstiluutnantti Tahvela, kapteeni Ribbing, everstiluutnantti Malmberg, kenraalimajuri Sibbo, eversti Pallieri, majuri Bratt, everstiluutnantti Väinöheimo ja majuri Nordenswan. Ruotsalaisten opettajien suomalaiset seuraajat, majuri Palkén (toiseksi alin rivi, kolmas vasemmalta), majuri Mäkinen (toiseksi alin rivi, kuudes vasemmalta), majuri Svensson (toiseksi alin rivi, ensimmäinen oikealta) ja kapteeni Tapola (ylin rivi, viides vasemmalta). Kuva Sotamuseo.

Tapolan ansioluettelo (N:o 20739), KA; Paalun ansioluettelo (N:o 23981), KA sekä Svenssonin ansioluettelo (N:o 28808), KA. Svenssonin valintaan sotahistorian opettajaksi lieene vaikuttanut myös se, että hän oli opiskellut vuosina 1912–1915 Helsingin yliopiston historiallis-filosofisessa tiedekunnassa.

⁵⁶⁷ Sotakorkeakoulun vuosikertomukset 1925–1926 ja 1926–1927, T-21369/Db 2, KA ja Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972, T-25819/Bb:3, KA.

⁵⁶⁸ Katso esimerkiksi Sotakorkeakoulu/Osasto I, asiakirjat N:o 697/1926, 19.11.1926, N:o 618/1926, 30.9.1926, N:o 612/1926, 22.9.1926 ja N:o 449/1926, 2.3.1926, R-597/3, KA sekä Tapola, Päivi: *Ajan paino, Jalkaväenkenraali K. A. Tapolan elämä*, Jyväskylä 2004, s. 48.

Taktiikanopetukseen tehtiin jonkin verran muutoksia vuonna 1927. Taktiikanopetuksen päämäärää tarkistettiin niin, että opetuksen tuli antaa oppilaille selvä käsitys kunkin aselajin ominaisuuksista ja mahdollisuuksista sekä niiden muodoista ja edellytyksistä. Taktiikanopetuksen sisältö oli kuitenkin pääpiirtein sama kuin ruotsalaisten opettajien kaudella. Ensimmäisenä opintovuotena opetettiin rykmentin taktiikkaa ja siirryttiin divisioonaan. Toisena vuotena puitteina olivat jalkaväkidivisioona ja armeijakunta. Verrattaessa ruotsalaisten opettajien opetusmateriaalia, harjoituksia ja koulutöitä suomalaiset opettajat jatkoivat pitkälti edeltäjiltään saaduilla perusteilla, materiaalilla ja malleilla. Esimerkiksi koulutöiden tehtävät, rakenne ja kirjallinen palaute noudattivat edelleen alun perin Ruotsin sotakorkeakoulusta saatuja malleja ja käytänteitä.⁵⁶⁹

Ruotsalaisen sotataidon ja ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta on oleellista havaita, että suomalaiset opettajat olivat itse ensin opiskelleet ruotsalaisten opettajien johdolla ja saaneet korkeamman sotilaallisen oppinsa heiltä. Toimiessaan siirtymäkauden aikana tiiviissä yhteistyössä ja ohjauksessa ruotsalaisten opettajien kanssa suomalaisilla opettajilla oli mahdollisuus syvällisemmin perehtyä ruotsalaisten antaman opetuksen sisältöön ja heidän käyttämiin opetusmenetelmiin. Voidaan perustellusti väittää, että ruotsalaisvaikutus näkyi Sotakorkeakoulun sotataidon opetuksen sisällössä ja toteutuksessa ainakin välillisesti 1930-luvun alkuun asti ruotsalaisten opettajien seuraajien antaman opetuksen välityksellä.

Ruotsalaisten opettajien suomalaisilla seuraajilla oli opetustyön lisäksi tärkeä rooli myös suomalaisten ohjesääntöjen kirjoitustyössä. Kolme Sotakorkeakoulun opettajaa, majurit Mäkinen, Svensson ja Palkén toimivat vuonna 1927 perustetun kenttäohjesääntökomitean jäseninä Yleisesikunnassa palvelleiden everstiluutnantti Talvelan ja majuri Heiskasen kanssa. Lisäksi majuri Tapola oli yksi käsikirjoituksesta lausunnon antaneista upseereista. Ohjesääntötyön tuloksena syntyi Kenttäohjesääntö, ensimmäinen osa (K.O. I). Mäkinen ja Tapola osallistuivat myös vuonna 1929 ilmestyneen Kenttäohjesäännön toisen osan (K.O. II) laatimiseen ohjesääntötoimikunnan jäseninä.⁵⁷⁰

Huomionarvoista on, että ruotsalaiset opettajat toimivat alkuvaiheessa kaikkien ylimpien Sotakorkeakoululla järjestettyjen kurssien opettajina. Ruotsalaisten opettajien opetuksessa oli vuosina 1924–1927 yhteensä noin 140 upseeria, joista varsin moni toimi myöhemmin keskeisissä ja tärkeissä tehtävissä. Esimerkiksi talvisodan aikana armeijakunnan komentajana toimi yksi ja divisioonan komentajana yhteensä seitsemän yleisen osaston ensimmäisellä kurssilla (Y1) opiskellutta upseeria. Kursseilla opiskelleiden lisäksi ruotsalaisten opettajien antamaan opetukseen osallistui vuonna 1925 myös niin sanottuina ulko-oppilaina useita korkeassa arvossa tai virkatehtäväs-

⁵⁶⁹ Katso esimerkiksi Sotakorkeakoulun toimintakertomus lukuvuodesta 1928–1929, R-597/19, KA; Mustonen (diplomityö N:o 1201/1975), s. 5, KA; Luennot ja harjoitukset 1924–1926 (Y1, Komk1 ja STO1), T-21369/Dg 5, KA ja Dg 7-9, KA ja luennot ja harjoitukset 1927–1929 (Y4 ja STO2), T-21369/Dg 21, KA.

⁵⁷⁰ Mäkinen ansioluettelo (N:o 36390), KA; Tapolan ansioluettelo (N:o 20739), KA; Paalun ansioluettelo (N:o 23981), KA ja Svenssonin ansioluettelo (N:o 28808), KA sekä Tynkkynen (1996), s. 48–49.

sä olleita vanhempia upseereita, muun muassa everstiluutnantit Hanell, Österman, Aarne Silvio Heikinheimo ja Valve.⁵⁷¹

Suoran vaikutuksen lisäksi ruotsalaisilla opettajilla oli myös välillistä vaikutusta. Hyvä esimerkki ruotsalaisopettajien välillisestä vaikutuksesta on muun muassa Yleisesikunnan järjestely- ja liikekannallepano-osastossa laadittu ohje esikuntapalveluksesta kenttäharjoitusten aikana. Ohje laadittiin Sotakorkeakoulun käyttämien perusteiden pohjalta, ja ohjeen liitteissä olleet esimerkit oli otettu yleisen osaston kolmannen kurssin (Y3) materiaalista. Toinen hyvä konkreettinen esimerkki Malmbergin opetuksen vaikuttavuudesta on 2. Divisioonan komentajan, eversti Öhquistin Viipurissa pitämät luennot esikuntapalveluksesta. Öhquist käytti luentojensa runkona majuri Malmbergin Yleisesikuntapalveluksen opetuksesta tehtyjä muistiinpanoja, jotka hän oli saanut käyttöönsä Malmbergin entiseltä oppilaalta Emil Alfons Hagelbergiltä. Hagelberg oli opiskellut Malmbergin oppilaana ensimmäisellä komentajakurssilla (Kom1).⁵⁷²

Ruotsalalaisten opettajien merkitys ja vaikuttavuus olivat yksi tärkeimmistä vaikutuskanavista ruotsalaisvaikutuksen välittymisessä suomalaiseen sotataitoon. Ruotsalaisten opettajien henkilökohtaisen vaikutuksen lisäksi heiltä oppinsa saaneet seuraajat vaikuttivat keskeisesti suomalaisen sotataidon opetukseen ja kehittämiseen Sotakorkeakoulussa aina 1930-luvun alkuun asti.

3.4. Vastavuoroista tietojen ja kokemusten vaihtoa talvisodankäynnistä ennen talvisotaa

3.4.1. Yhteistyön käynnistyminen

Suomen ja Ruotsin olosuhteet, erityisesti talvi, pakotti kummassakin maassa kehittämään olosuhteisiin sopivaa taktiikkaa sekä sen toteuttamiseen soveltuvia välineitä, varusteita ja toimintatapoja. Talvitaisteluihin ja -koulutuksen liittyviä asioita pidettiin kummassakin maassa erittäin salaisina, mutta siitä huolimatta yhteistyö, kokemusten ja osaamisen vaihto oli kiinteää ja jatkuvaa. Poiketen monista muista Suomen ja Ruotsin välisestä tiedon ja osaamisen vaihdosta nimenomaan talvitaisteluihin liittyvissä kysymyksissä yhteistyö ja tiedonvaihto olivat vastavuoroista ja kaksisuuntaista, sillä ruotsalaiset olivat hyvin kiinnostuneita myös Suomessa tehtyjen kokeilujen tu-

---

⁵⁷¹ Lukumäärään on sisällytetty Sotakorkeakoulussa ruotsalaisten opettajien opetuksessa vuosina 1924–1927 olleet kaksivuotisten ja tärkeimpien lyhyempien kurssien oppilaat: Y1 (30 oppilasta), Y2 (24 oppilasta), Y3 (18 oppilasta), ST01 (15 oppilasta), KOM1 (15 oppilasta), KOM2 (7 oppilasta), KOM3 (11 oppilasta) ja MSO1 (20 oppilasta). Ulko-oppilaina opetukseen osallistui yhteensä 13 upseeria. Sotakorkeakoulun vuosikertomukset 1925–1926 ja 1926–1927, T-21369/Db 2, KA; Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972, T-25819/Bb: 3, KA ja SKK/Os. I, asiakirjat N:o 253/1925, 10.10.1925 ja N:o 299/1925, 30.10.1925, R-597/3, KA; Raunio (2009), s. 130–131.

⁵⁷² Ohjeita esikuntapalvelusta varten kenttäharjoitusten aikana, Osastopäällikön henkilökohtaiset asiat ja huoltokomentajan asiakirjat 1927–1931, T-4888/31, KA; Tapola–Karjalainen (2013), s. 113 ja Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972, T-25819/Bb: 3, KA.

loksista. Talvitaisteluihin liittyvää tietoa vaihdettiin aktiivisesti kumpaankin suuntaan.⁵⁷³

Talvitaisteluihin liittyvä yhteistyötä ja tietojenvaihtoa tehtiin kolmella osa-alueella. Yhteistyön ja tiedonvaihdon kohteina olivat välineistö ja sen kehittäminen, talvisodankäyntiin soveltuva taktiikka, taisteluteknikka ja toimintatavat sekä talvikoulutus. Suomalaisten tärkeimmät talvitaisteluihin liittyvät kiinnostuksen kohteet koskivat majoittumista, yksittäisen taistelijan ja joukkojen liikkumista sekä koulutusta. Missä määrin naapurimaasta saadut tiedot, perusteet ja kokemukset vaikuttivat lopullisesti talvitaisteluperiaatteisiin tai palveluskäyttöön otettuihin varusteisiin ja materiaaliin ei voida käytettyjen lähteiden perusteella varmuudella vastata, sillä kummassakin maassa tehtiin runsaasti myös omia kokeiluja samanlaisista asioista.

Vaikuttavuutta koskevan kokonaiskuvan muodostamista vaikeuttaa myös se, että Ruotsin lisäksi talvitaisteluihin ja talvitoiminnan kehittämiseen liittyvää yhteistyötä tehtiin myös Norjan kanssa. Yhteistyön käynnistämisessä norjalaiset olivat oikeastaan liikkeellä ennen ruotsalaisia, sillä ensimmäinen tarjous lähettää suomalainen upseeri talviolaja käsittelevään koulutukseen Norjaan tuli jo tammikuussa 1923.⁵⁷⁴

Norjasta haettiin samantyyppisiä talvitaisteluihin ja -koulutukseen liittyviä oppeja ja perusteita kuin Ruotsistakin. Esimerkiksi majuri Susitaival, ennen Sivén, kävi vuonna 1927 Norjassa jalkaväen talvikoulussa (Infanteriets vinterskola) seuraamassa harjoituksia ja opetusta. Susitaival toimi Suojeluskuntain Yliesikunnan sotilastarkastajana ja häntä voidaan pitää yhtenä keskeisistä suomalaisista talvisodankäynnin asiantuntijoista. Susitaival esitelmöi säännöllisesti suojeluskuntapiireissä talvisodankäynnistä. Lisäksi majuri Pietari Aleksanteri Autti osallistui Norjassa järjestettyyn 800 kilometriä pitkään hiihtomarssiharjoitukseen. Oppien ja kokemusten lisäksi Norjasta pyydettiin kokeilukäyttöön myös esimerkiksi hiihtovarusteita sekä sotilaiden varusesineitä ja vaatekappaleita.⁵⁷⁵

Myös Norjan suuntaan tietojen ja kokemusten vaihto oli kaksisuuntaista. Esimerkiksi norjalaiset olivat saaneet kokeiltavaksi suomalaisten kehittämää konekivääri- ja sairasahkioita. Kokeilun tulokset eivät kuitenkaan olleet tyydyttäviä, ja norjalaiset totesivat, että suomalaiset ahkiot eivät kelpaa kuljetusvälineiksi norjalaisessa maastossa.⁵⁷⁶ Mielenkiintoista kokeilussa oli se, että kokeiltavia ahkioita pidettiin Suomessa salaisina. Norjalaiset lienevät saaneet ahkiot kokeilukäyttöön majuri Susitaipaleen välityksellä.

---

⁵⁷³ Katso esimerkiksi Talvisotakokemukset vuonna 1923, 2. Divisioona/Os. I, Pvk N:o 384/81/1923, sal., 6.6.1923, T-22104/45, KA; YE/Osasto I/Järjestelytoimisto, ak N:o 362/VIII/ 1925, sal., 23.12.1925, T-22104/45, KA; Kertomus Jyväskylän talvileiripäivistä 8.–13.1.1926, Suojeluskuntain Yliesikunta, ak N:o 563/1926, Ib, sal., T-22104/45, KA ja Tynkkynen (1996), s. 42.

⁵⁷⁴ Tynkkynen (1996), s. 42–44 ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 24/1923, 9.2.1923, GS/UA, Serie E Ia/Vol 12, KrA.

⁵⁷⁵ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 74/1926 sal., 16.12.1926, SArk-1399/12, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1156/IV/1926, 15.12.1926, SArk-1399/14, KA; PLM:n asiakirjat N:o 3062/3031/Int.Y, 8.11.1924 ja N:o 1582/1461/Int.Y, 5.6.1924, SArk-1399/13, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1456/IV/1927, 10.11.1927, SArk-1408/15, KA sekä Liimatainen, Joni: *Talvitaistelukoelut Suomessa ennen talvisotaa*, pro gradu 2015, MPKK, s. 11, 20.

⁵⁷⁶ Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 14/1929 sal., 11.3.1929, SArk-1399/12, KA.

Talvitaisteluvälineiden ja -varusteiden kokeilu alkoivat oma-aloitteisesti Suomessa 1920-luvun alussa. Kokeilutoiminta alkoi ensimmäisenä suojeluskunnissa ja Rajavartiostojen piirissä. Puolustuslaitoksen piirissä järjestelmällinen talvisodankäyntiin liittyvä kokemusten kerääminen alkoi vuonna 1923. 2. Divisioona oli erityisen aktiivinen ja aloitteellinen talvisotakokemusten keräämisessä ja kokeilujen järjestämisessä. Kokemusten kerääminen oli tosin alkuvaiheessa osittain päällekkäistä ja koordinoimatonta.⁵⁷⁷

Talvisodankäyntiin liittyvä virallinen yhteistyö Suomen ja Ruotsin välillä alkoi tammikuussa 1924 Suomen sotilasasiamiehen, kapteeni Rothen käytyä keskusteluja Ruotsin armeijan jalkaväentarkastajan, kenraaliluutnantti Pehr Richert Hasselrotin kanssa talviharjoituksista sekä Ruotsissa ja Suomessa vallitsevista samanlaisista olosuhteista, maastosta ja säästä. Keskustelujen päätteeksi suomalaiset saivat virallisen tarjouksen olla läsnä Ruotsin talviharjoituksissa. Tarjous koski 2–4 suomalaista upseeria. Vastavuoroisesti Suomen tuli tarjota mahdollisuus jollekin ruotsalaiselle upseerille palvella jossain suomalaisessa joukko-osastossa.⁵⁷⁸

Mielenkiintoinen kysymys on, miksi ruotsalaiset lähtivät aktiiviseen tietojen vaihtoon ja yhteistyöhön suomalaisten kanssa erittäin salaisina pidetyissä talvisodankäyntiin liittyvissä kysymyksissä. Ruotsalaisten yhteistyöhalukkuuteen ja suomalaisille annettuun erityisasemaan oli lähinnä kaksi pääsyitä. Ensinnäkin ruotsalaiset näkivät Suomen eräänlaisena puskurivyöhykkeenä idästä tulevan uhkan torjunnassa. Mitä parempi kyky suomalaisilla olisi torjua yksin tai yhdessä Ruotsin kanssa idästä tulevaa uhkaa, sitä parempi tilanne olisi Ruotsille. Toinen tärkeä syy oli ruotsalaisten kiinnostus suomalaisten talvikokeiluista ja niiden tuloksista. Samanlaisten olosuhteiden takia suomalaisten kokeilutuloksissa ja kokemuksilla nähtiin olevan käyttöä ja hyötyä myös ruotsalaisille. Tietojen ja osaamisen vaihtamisessa ruotsalaiset halusivat jo yhteistyön alusta alkaen toimia vastavuoroisuusperiaatteella.⁵⁷⁹

Aloite lähemmän talvitaisteluihin liittyvän yhteistyön käynnistämisestä konkretisoitui vielä vuoden 1924 loppupuolella. Suomalaisille tarjoutui näin ollen heti jo yhteistyön alussa mahdollisuus saada varsin syvälinen kuva ruotsalaisten talvisodankäyntiin liittyvästä osaamisesta ja talvikoulutuksen järjestelyistä. Sekä Suomen sotilasasiamies, kapteeni Rothe, että Ruotsin sotakorkeakoulussa opiskelunsa aloittaneet suomalaiset upseerit, everstiluutnantti Öhquist ja majuri Tuompo saivat vuoden 1925 alussa mahdollisuuden perehtyä ruotsalaisten talvikoulutuksen ja -harjoituksiin. Ruotsalaiset asettivat kuitenkin ehdoksi, että he saavat käyttöönsä selostuksen suomalaisten kokemuksista autojen käytöstä ja autokuljetuksista talvisäässä. Ruotsalaisten pyytämä selostus oli luokiteltu Suomessa salaiseksi ja Rothe joutui perustelemaan

⁵⁷⁷ Katso esimerkiksi YE/Os. 1/Toimisto III, ak N:o 336/III/1923, sal., 14.7.1923, Sotaharjoitusasiakirjat 1923–1927 (Talvikokeilut), T-22104/46, KA; Selvitys talvikoulutuksen järjestelyistä Suomessa, FS/UtA, Serie ÖI: 6/Vol 1, KrA; Raunio, Ari: *Suomalainen taktiikka suuntaa etsimässä – taktiikan kehittämisen vaikeudet 1920-luvulla*, poliittisen historian pro gradu -tutkielma 1989, HY, s. 102 ja Liimatainen (pro gradu 2015), s. 3–4, 11.

⁵⁷⁸ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 2/1924, 8.1.1924, SArk-1399/12, KA.

⁵⁷⁹ Katso esimerkiksi Turtola (1984), s. 49; Agrell (2002), s. 250; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet Ulkomaosaston päällikölle N:o 4/24.1.1933, N:o 16/18.6.1933, N:o 410/20.9.1933 ja N:o 42/2.12.1933, GS/UA, Serie EIa/Vol 27, KrA ja Suomen sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle N:o 84/1926, sal., 11.12.1926, SArk-1399/12, KA ja YE:n kirjelmä N:o 278/IV/1926 sal., 2.11.1926, SArk-1399/12, KA.

Suomen Yleisesikunnalle tietojen luovuttamisen tärkeyttä. Pyydettyjen tietojen luovuttaminen ja vastavuoroisuus nähtiin olevan tärkeää talvisodankäyntiin liittyvän yhteistyön ja tiedon vaihdon kannalta.⁵⁸⁰

Vuonna 1925 tarjoutunut mahdollisuus seurata ruotsalaisten talvikoulutusta ja -harjoituksia oli jatkoon kannalta tärkeää. Rothe ja Öhquist kirjoittivat saamistaan kokemuksista ja havainnoista erinomaiset raportit, joiden kautta saatiin Suomeen välitetyksi hyvä kuva ruotsalaisten talvisodankäyntiin liittyvästä osaamistasosta sekä keskeisistä taktillisista, teknillisistä ja materiaalisista perusteista. Raportit antoivat hyvät perusteet käynnistää ja kehittää talvitaisteluihin ja -koulutuksen liittyvä lähempi yhteistyö. Alkuun päästyään talvisodankäyntiin liittyvä osaamisen ja tietojen vaihto jatkui keskeytyksittä talvisotaan asti.

Suomen sotilasasiamiehen, kapteeni Rothen rooli ruotsalaisen talvisodankäyntiin liittyvän tiedon ja osaamisen välittäjänä ja yhteistyön käynnistäjänä oli merkittävä. Rothe pääsi henkilökohtaisesti tutustumaan jalkaväen upseereja varten 25.2.–21.3.1925 järjestettyyn talvikurssiin Ruotsissa. Rothe laati tekemistään havainnoista 19 sivua pitkän, varsin monipuolisen ja erittäin salaiseksi luokitellun raportin.⁵⁸¹

Kuva 7. Ruotsissa jalkaväen upseereja varten järjestetyn talvikurssin opetus sisälsi hiihtämistä ja maaston tutkimista, luentoja, taktillisten tehtävien ratkaisemista sekä talvisotavälineisiin tutustumista. Lähes kaikki kurssiin liittyvät suoritteet tehtiin aina hiihtäen. Kuva Bildarkiv/Armémuseum.

Talvikurssin tarkoituksena oli oppilaiden tietämyksen kehittäminen talvijärjestelyissä, talvitaktiikassa, joukko-osastojen talvikoulutuksessa sekä antaa opetusta talvihygieniassa, hiihtämisessä ja suksien hoidossa. Kurssin johtajana oli eversti Gösta Lil-

⁵⁸⁰ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 82/1924, 29.11.1924, SArk-1399/12, KA.

⁵⁸¹ Suomen sotilasasiamiehen ilmoitus 1/12 1924–31/1 1925, ak D N:o 9/1925, sal., 2.2.1925, SArk-1399/14, KA ja Suomen sotilasasiamiehen raportti tekemistään havainnoista jalkaväen upseereja varten 25/2–21/3 1925 järjestetystä talvikurssista Ruotsissa, asia N:o 6/1925 sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA.

liehөөк⁵⁸², jota pidettiin Rothen mukaan Ruotsin ehkä parhaana asiantuntijana talvisodankäynnin ja talvisotavälineiden alalla. Kurssin opettajina toimi kolme upseeria, jotka olivat jo aiemmin toimineet vastaavien kurssien opettajina. Kurssille oli komennettu majurin tai kapteenin arvossa olevia upseereita jokaisesta jalkaväkirykmentistä sekä yksi upseeri yleisesikunnasta ja yksi upseeri tykistöjoukko-osastosta, yhteensä 30 upseeria. Kurssi oli järjestyksessään kuudes tämäntyyppinen talvikurssi. Tällaisten pitkien koottujen talvikurssien lisäksi Ruotsissa järjestettiin myös rykmentteittäin omia talvikursseja upseereille ja aliupseereille.⁵⁸³

Talvikurssin opetus muodostui neljästä osasta: a) hiihtäminen ja maaston tutkiminen, b) luennot, c) taktillisten tehtävien ratkaiseminen sekä d) talvisotavälineisiin tutustuminen. Lähes kaikki kurssiin liittyvät suoritteet tehtiin aina hiihtäen. Huomionarvoista oli, että läheisestä yhteistyöstä huolimatta Rothe ei kuitenkaan saanut osallistua luennoille salattavuussyystä. Luennot käsittelivät Ruotsin sodanaikaisen armeijan järjestelyjä (vinterorganisation) talviaikana. Luennoilla käytettyjä ohjesääntöjä pidettiin niin salaisina, että ne jaettiin ruotsalaistenkin upseerien käyttöön vain kurssin ajaksi.⁵⁸⁴

Rothen raportti sisälsi havaintoja ja analyysiä neljästä teemasta: talvivarusteet, Ruotsin armeijan talvijärjestelyt, kenttäpalvelus ja taktiikka sekä intendentuurialaa koskevat havainnot. Raportti piti sisällään perusteellisen analyysin Ruotsin armeijassa käytössä olevista talvisotavälineistä, muun muassa eri suksimalleista, suksien kiinnittämisvälineistä, kuormastovälineistä, majoitusvälineistä, kaasunaamareista ja niiden käytöstä sekä talvihygieniasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tärkeimmät kenttäpalvelusta ja taktiikkaa koskevat havainnot liittyivät joukkojen liikkumiseen sekä muutamiin yksityiskohtaisiin taisteluteknisiin kysymyksiin, kuten esimerkiksi siihen, että pidetäänkö tulitaistelussa sukset jalassa vai irrotetaan ne jalasta. Ruotsalaisilla näytti olevan kaksi erilaista näkemystä asiasta. Ainakin osasta ruotsalaisten käyttämistä varusteista ja välineistä oli Suomeen tullut tietoja jo aiemmin, sillä Rothe toteaa raportissa, että muun muassa ruotsalaiset teltat ja arina-mallit ovat jo entuudestaan hyvin tunnettuja Suomessa.⁵⁸⁵

Rothe korostaa raporttinsa lopussa, että häntä kohdeltiin välineiden esittelyjen ja tietojen jakamisen osalta luentoja lukuun ottamatta kuten ruotsalaisia upseereja,

---

⁵⁸² Eversti (myöhemmin kenraalimajuri) Lilliehöök, Gösta, (1871–1952), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1891, Ruotsin sotakorkeakoulu 1894–1896, kokelas (aspirant) Ruotsin yleisesikunnassa 1897–1899, taktiikan opettajana Ruotsin sotakorkeakoulussa 1905–1910, Ruotsin sotakorkeakoulun johtaja 1915–1917, Ylä-Norlannin sotilasalueen komentaja 1928–1930. Lilliehöök oli Ruotsin arvostetuimpia talvisodankäynnin asiantuntijoita. Lilliehöök oli toiminut vuodesta 1913 useiden talvikoulutuskurssien johtajana ja toiminut avaintehtävissä lukuisissa talvisodankäyntiin liittyvissä kokeiluissa ja harjoituksissa. Lilliehöökillä oli kokemuksia myös norjalaisten talvikoulutuksesta ja -harjoituksista. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1930, KrA sekä Svenska män och kvinnor, Biografiskt uppslagsbok, band 4, s. 592–593.

⁵⁸³ Suomen sotilasasiamiehen ilmoitus 1/12 1924–31/1 1925, ak D N:o 9/1925, sal., 12.2.1925, SArk-1399/14, KA ja Suomen sotilasasiamiehen raportti tekemistään havainnoista jalkaväen upseereja varten 25/2–21/3 1925 järjestetystä talvikurssista Ruotsissa, asia N:o 6/1925 sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA.

⁵⁸⁴ Suomen sotilasasiamiehen raportti tekemistään havainnoista jalkaväen upseereja varten järjestetystä talvikurssista Ruotsissa, asia N:o 6/1925 sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA.

⁵⁸⁵ Suomen sotilasasiamiehen raportti tekemistään havainnoista jalkaväen upseereja varten järjestetystä talvikurssista Ruotsissa, asia N:o 6/1925, sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA ja jääkärieverstiluutnantti Öhquistin raportti, S.D.N:o 7 M IV, sal., 15.4.1925, R-70/15, KA.

vaikka talvisodankäynti oli tärkeä osa ruotsalaista sotataitoa ja ruotsalaiset pitivät kaikkia talvisotavälineitä ja -menetelmiä koskevia asioita erittäin salaisina. Rothen mukaan syynä tähän oli ruotsalaisten näkemys, jonka mukaan kaikki, mikä voisi hyödyntää suomalaisia, hyödyntäisi välillisesti myös ruotsalaisia.⁵⁸⁶ Rothen esille ottama asia on yksi hyvä lisäosoitus siitä, että tärkeä syy ruotsalaisten halulle tiivistää sotilaallista yhteistyötä ja tietojenvaihtoa olivat kansalliset intressit idästä tulevan uhkan torjumiseksi.

Toinen tärkeä mahdollisuus ja kanava muodostaa kuva ruotsalaisten talvisodankäyntiin liittyvästä osaamisesta olivat Ruotsin sotakorkeakoulussa opintonsa aloittaneet suomalaiset. Sotaväen päällikkö antoi everstiluutnantti Öhquistille ja majuri Tuompolle kirjallisesti erityistehtävän seurata talvisodan menettelytapoja ja välineitä sekä niistä saatuja kokemuksia Ruotsissa. Saamansa tehtävän mukaisesti Öhquist laati 16-sivuisen käsin kirjoitetun raportin talvisotakokeilujen seuraamisesta. Öhquist korostaa raportin alussa, että havainnot perustuvat vain oppitunneilla ja Ruotsin sotakorkeakoulun vanhemman kurssin aikana 22.2.–8.3.1925 järjestetyn talviharjoituksen (vinterfältövning) yhteydessä tehdyistä kirjallisista tehtävistä saatuihin yleisvaikutelmiin sekä erikseen huomaamiinsa taktillisiin ja teknillisiin yksityiskohtiin.⁵⁸⁷

Öhquistin raportin rakenne oli pitkälti samanlainen kuin Rothen raportti ja se sisälsi samat neljä pääteemaa. Raportti sisälsi seuraavat alaluvut: 1) yleiset järjestelyjä koskevat havainnot, 2) taktiikkaa koskevat havainnot, 3) tekniikkaa koskevat havainnot ja 4) intendentuorialaa koskevat havainnot. Talvijärjestelyistä Öhquist toi esiin, että joukko-osastojen kokoonpanoon ja järjestelyjen osalta Ruotsin armeijassa ei ole suuria eroja kesä- ja talvikauden välillä. Huomionarvoista on, että Öhquistin mukaan koko Ruotsin armeijaa ei voitu varustaa yhdenmukaisesti talvisotaa varten, esimerkiksi suksien osalta. Kenttäpalveluksen ja taktiikan osalta merkittävin havainto oli, että samoin kuin Suomessa ruotsalaiset pyrkivät saamaan joukot talvella mahdollisimman riippumattomiksi tiestöstä. Öhquist korosti, että ruotsalaiset ovat saavuttaneet erittäin hyviä tuloksia uusien teiden rakentamisesta talvella ja ovat erityisen pitkällä teiden rakentamiseen liittyvässä osaamisessa ja välineistön kehittämisessä. Öhquist totesi, että tällä on suuri merkitys koko sodankäynnille talvella. Öhquistin mukaan tähän asiaan Suomessa ei ollut juuri lainkaan kiinnitetty huomiota.⁵⁸⁸

Öhquistin raportti sisälsi muitakin oleellisia taktillisiin ja teknillisiin kysymyksiin liittyviä havaintoja muun muassa marsseista ja marssijärjestyksestä talvella, erillisten hiihto-osastojen käytöstä tiedusteluun, varmistuspalvelusta, majoituksesta ja leiriytymisestä sekä keinoista ja välineistä, joilla jalkaväki saadaan riippumattomaksi

⁵⁸⁶ Suomen sotilasasiamiehen raportti tekemistään havainnoista jalkaväen upseereja varten järjestetystä talvikurssista Ruotsissa, asia N:o 6/1925, sal., 8.5.1925, SArk-1399/12, KA.

⁵⁸⁷ YE/Kouluutusosasto (Isto X), ak N:o 4.K. 25 sal., 12.1.1925, R-70/15, KA ja jääkärieverstiluutnantti Öhquistin raportti 15.4.1925, S.D.N:o 7 M IV, sal., R-70/15, KA. Öhquist selvittää raportin alussa, että hän ei ole henkilökohtaisesti saanut nähdä käytännössä mitään talvisotavälineitä tai -menettelytapoja. Öhquist ilmoitti kaksi tärkeää syytä henkilökohtaisten havaintojen puuttumiselle. Ensimmäinen syy oli, että ruotsalaiset halusivat pitää talvisotavälineet ja ohjesäännöt hyvin tarkasti salassa. Toinen syy oli, että sotakorkeakoulun ohjelmassa ei ollut harjoituksia joukko-osastojen kanssa.

⁵⁸⁸ Öhquistin raportti 15.4.1925, S.D.N:o 7 M IV, sal., R-70/15, KA.

hevoskuormastoista ja kykenee majoittumaan maastossa. Öhquist totesi, että pääosa edellä esitetystä asioista on järjestetty samojen periaatteiden mukaisesti kuin Suomessa ja käytettävät välineet olivat pääosin entuudestaan tunnettuja myös Suomessa. Yhteenvedossa Öhquist toi esiin, että hänen mielestään teiden rakentaminen ja tietverkon laajentaminen ovat tärkeimmät kaikista niistä talvisotaan liittyvistä kysymyksistä, joista hänellä oli ollut mahdollisuus tehdä havaintoja sotakorkeakouluopintojen aikana.⁵⁸⁹ Rothen laatimassa raportissa esitetyt havainnot ovat suurimmilta osiltaan yhteneviä Öhquistin raportin kanssa.

Tuompo lähetti myös oman raporttinsa Sotaväen Esikuntaan. Raportti oli vain hieman yli yhden sivun mittainen. Raportin lyhyden syynä oli, että Tuompo ei ollut raportointiajankohtaan mennessä päässyt tekemään havaintoja talvisotamenetelmistä. Tuompo ilmoittaa raportissaan, että Ruotsin sotakorkeakoulun talvisotaharjoitukset järjestetään vasta toisen opintovuoden aikana eikä opetuksessa ollut siihen mennessä kiinnitetty huomiota talvisotamenetelmiin.⁵⁹⁰

Tuompo täydensi myöhemmin talvisodankäyntiä koskevia havaintoja opintoilmoituksessaan. Tuompo kirjoitti, että Ruotsissa talvisotaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Tuompo korosti erityisesti ruotsalaisten valmiuksia käyttää moottoriajoneuvoja myös talvella ja sen mahdollistavia tienhoidollisia ja kalustoa koskevia ratkaisuja. Ruotsissa pioneerijoukot oli varustettu tätä tehtävää varten tarvittavilla tienhoitovälineillä ja kalustolla.⁵⁹¹

Öhquistin ja Rothen laatimien raporttien suurin merkitys oli siinä, että niiden perusteella Suomessa pystyttiin muodostamaan kokonaiskuva ruotsalaisten talvisodankäynnin osaamistasosta, talvisotaan liittyvistä taktillisista ja teknillisistä kysymyksistä sekä niiden yhtäläisyyksistä ja eroista Suomessa vallitsevien näkemysten ja periaatteiden kanssa. Oma kysymyksensä on, missä määrin ja missä laajuudessa näitä raportteja ja niissä esitettyjä havaintoja ja johtopäätöksiä hyödynnettiin Suomessa. Rothen ja Öhquistin raporttien perusteella näyttää nimittäin siltä, että tietoja ruotsalaisista talvivälineistä ja talvisodankäynnin toimintatavoista oli välittynyt Suomeen virallisten kanavien lisäksi jo aiemmin myös muita reittejä.

3.4.2. Varusteisiin ja välineisiin painottuvaa tietojenvaihtoa vastavuoroisuusperiaatteella

Suomalaisten talvitaisteluihin liittyvä kehittämistyö ja tietojenvaihto ruotsalaisten kanssa koskivat 1920-luvun alkupuolella pääosin varusteita ja välineistöä. Kehittämisen tavoitteena oli luoda edellytykset majoittua rakennuksista riippumattomasti taajamien ja asuttujen alueiden ulkopuolella sekä liikkua maastossa tiestön ulkopuolella. Rakennuksista riippumaton majoittuminen edellytti talvikäyttöön soveltuvien majoitusratkaisujen kehittämistä ja kokeiluja. Kokeiluissa testattiin erilaisia laavu- ja telta-

⁵⁸⁹ Öhquistin raportti 15.4.1925, S.D.N:o 7 M IV, sal., R-70/15, KA.

⁵⁹⁰ Jääkärimajuri Tuompon raportti talvisotamenetelmiä koskevista havainnoista Ruotsissa 16.4.1925, S.D.N:o 7 M IV, sal., R-70/15, KA.

⁵⁹¹ Everstiluutnantti Tuompon opintoilmoitus 12.12.1925, s. 6, YE/Koulutustoimisto, salainen kirjeenvaihto 1925, R-70/15, KA.

ratkaisuja sekä vaihtoehtoisia tapoja ja välineitä lämmittää teltat. Liikkuminen maastossa talvella edellytti käyttökelpoisten, ihmisten liikkumista helpottavien ja materiaalin kuljettamiseen soveltuvien välineiden kehittämistä ja kokeiluja.⁵⁹²

Suomessa kiinnostus talvisodankäyntiin liittyviin kysymyksiin heräsi 1920-luvun alussa, mutta kokeilu- ja kehittämistoiminta oli aluksi hajanaista ja koordinoimatonta. Alkuvaiheessa Suojeluskuntajärjestö ja 2. Divisioona olivat erityisen kiinnostuneita ja aktiivisia talvisodankäyntiin liittyvistä kysymyksistä. Suojeluskuntajärjestön ja sotaväen talvisodankäyntiin liittyvä yhteinen kehittämistyö alkoi varsinaisesti vuonna 1924. Yhteistoiminnassa tehtävien jatkokehitysten toteutusta varten päätettiin perustaa kokeilupataljoona. Alkuperäisenä suunnitelmana oli, että kokeilupataljoonaksi asetettaisiin Polkupyöräpataljoona 1 (PPP 1), mutta 2. Divisioonan komentajan vastustuksen vuoksi kokeilupataljoonaksi määrättiin Karjalan Kaartin Rykmentin III Pataljoona. Kokeilutoiminnan päähuomio oli käyttökelpoisten hiihtovälineiden ja materiaalikuljetusten mahdollistavien ahkioiden ja rekien kehittäminen ja valinta. Materiaaliin liittyvän kokeilu- ja kehittämistoiminnan kohteina olivat myös muun muassa yksittäisten sotilaiden talvivarusteet sekä kuormastojen ja hevosten toimintaan ja suojaan liittyvät kysymykset. Välineistöön ja materiaaliin liittyvä aktiivinen kokeilutoiminta jatkui 1930-luvun puoliväliin asti, jolloin saavutettiin tärkeimmän materiaalin osalta haluttu lopputulos. Kokeilut ja jatkokehittäminen jatkuivat kuitenkin talvisotaan asti.⁵⁹³

Vuonna 1927 talvikokeilut keskitettiin Polkupyöräpataljoona 1:een (PPP 1). Pataljoonalla oli käytössään kaikki puolustusministeriön hallussa ollut varusteita, aseita ja kuormastovälineitä koskeva materiaali. Kokeilujen tarkoituksena oli saada päätökseen talvivarusteiden ja eri esineiden tarpeellisuudesta ja laadusta sekä talvisotakäsikirjan laatiminen saatujen kokemusten pohjalta. Talvikokeilujen suorittamiseksi ja ohjaamiseksi asetettiin toimikunta, jonka jäseniksi määrättiin majuri Erkki Johannes Raappana, majuri Aaro Olavi Pajari, kapteeni Kaarlo Arvid Verner Breitholtz ja kapteeni Karl Åke Slöör.⁵⁹⁴

Talvitaisteluihin liittyvien yhteistyökanavien auettua suomalaiset pyysivät Ruotsista sotilasasiamiehen kautta käyttöönsä perehtymis- ja kokeilutarkoituksessa erilaisia talvivarusteita ja -välineistöä. Esimerkiksi Ruotsista pyydettiin käyttöön täydellinen hiihtopuku kaikkine varusteineen suksia ja sauvoja lukuun ottamatta sekä majoittumiseen tarvittavia välineitä, muun muassa teltta, teltta-arina ja telttakankaita. Suksiin liittyen Ruotsista pyydettiin esimerkiksi erilaisten suksimallien lisäksi myös tietoja suksien säilytyksestä ja varastoinnista sekä suksiupseerin tehtävistä.⁵⁹⁵

Muista maista poikkeavan erityisaseman takia suomalaisille tarjoutui Ruotsiin suuntautuneiden komennusten tai sotilasasiamiehen vierailujen yhteydessä mahdolli-

⁵⁹² Tynkkynen (1996), s. 43; Raunio (pro gradu 1989), s. 2 ja Liimatainen (pro gradu 2015), s. 52, 70.

⁵⁹³ Katso esimerkiksi Talvisotakokemukset 1923, 2. Divisioona/Os I, Pvk N:o 384/81/1923 sal., 6.6.1923, T-22104/45, KA; Tynkkynen (1996), s. 43; Raunio (pro gradu 1989), s. 83–84 ja Liimatainen (pro gradu 2015), s. 52, 70.

⁵⁹⁴ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 707/x/1927, 15.11.1927, T-22104/44, KA ja Raunio (pro gradu 1989), s. 86.

⁵⁹⁵ Katso esimerkiksi PLM:n asiakirjat N:o 3062/3031/Int.Y, 8.11.1924 ja N:o 1582/1461/Int.Y, 5.6.1924, SArk-1399/13, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 66/1924, 17.4.1924, SArk-1399/12, KA.

suus päästä näkemään erilaista kokeilukäytössä olevaa talvivälineistöä. Esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen vieraillessa Östersundissa hän sai tilaisuuden nähdä ensimmäisenä ja ainoana ulkomaalaisena kokeilukäytössä olleen tykkireellä varustetun jaoksen toimintaa.⁵⁹⁶

Ruotsalaiset olivat vastaavasti kiinnostuneita esimerkiksi Suojeluskuntajärjestössä palvelleen kapteeni Huugo Reino Kahvan tekemästä konekiväärin kuljetusalus-
tasta. Kahvan keksinnössä konekivääri oli sijoitettu ja kiinnitetty erityisuuksille, jolloin sitä voitiin talvella kuljettaa erilaisissa maastoissa. Ruotsalaiset pitivät Kahvan keksintöä erittäin tarkoituksenmukaisena.⁵⁹⁷

Välineistön lisäksi Suomessa aloitettiin 1920-luvulla talvitaistelujen edellyttämien toimintatapojen, taistelutekniikan sekä taktiikan kehittäminen ja kokeilutoiminta. Niiden kehittämiseksi perustettiin tiettyihin erityisaloihin tai kysymyksiin keskittyviä toimikuntia sekä järjestettiin eri puolilla Suomea ja eri joukoissa useita kokeiluharjoituksia. Kokeilutoimintaa kuitenkin haittasi talvivälineistön ja joinakin vuosina jopa lumen puute. Kokeilutoiminta oli kuitenkin alkuvaiheessa koordinoimatonta ja hajanaista, sillä monissa joukko-osastoissa kokeiltiin ja testattiin samoja välineitä ja toimintatapoja. Kokeilu- ja kehittämistoiminnasta tuli koordinoitumpaa ja päämäärätietoisempaa vasta 1920-luvun puolivälin jälkeen 2. ja 3. Divisioonan komentajien, eversti Öhquistin ja eversti Östermanin kritisoitua voimakkaasti kokeilutoimintaa ja niiden tuloksia.⁵⁹⁸

Erityisesti Öhquistin kriittisissä kommenteissa ja kehittämisajatuksissa näkyi Ruotsista saadut kokemukset ja opit. Mielenkiintoinen havainto on, että molemmat Ruotsin sotakorkeakoulussa opiskelleet divisioonankomentajat kritisoivat ja kyseenalaistivat Suomessa järjestettyjen talvisotakokeilujen toteutusta ja tuloksia sekä parannusten hidasta toteutumista.

Järjestelmällinen talvitaisteluihin liittyvä tietojenhankinta Ruotsista käynnistyi vuonna 1926, kun Suomen yleisesikunta antoi Suomen Tukholman-sotilasasiamiehelle yksityiskohtaisia kysymyksiä sisältävän tehtävän selvittää Ruotsissa ja Norjassa tehtyjen talvisotakokeilujen tuloksia ja kokemuksia. Tehtävänanto osoitti, mistä kysymyksistä Suomessa oltiin erityisen kiinnostuneita. Sotilasasiamiestä pyydettiin selvittämään varusteasioiden lisäksi seuraavia asioita: 1) talviteitä koskevat kokeilut ja kehitys sekä siihen liittyen myös siviilitienhoitoa Pohjois-Ruotsissa, 2) yksityiskohtaisesti talvisten marssirivistöjen kokoonpanot, 3) kuormastojen käyttö, jako ja ohjaus sekä 4) yksityiskohtaisesti tykistön asemaan meno. Kiinnostuksen kohteet laajenivat selvästi aiempiin vuosiin verrattuna, sillä aiemmin päähuomio oli ollut varustekysymyksissä sekä talviteiden avaamiseen ja aukipitoon liittyvissä kokeiluissa.⁵⁹⁹

⁵⁹⁶ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 19/1925, 8.4.1925, SArk-1399/12, KA.

⁵⁹⁷ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 29/1924, 10.3.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 14, KrA.

⁵⁹⁸ 2. Divisioonan lausunto Yleisesikunnalle koskien talvitaistelukokeiluja, 2. Divisioona/Osasto Ia, Pvk N:o 171/177. sal., 21.5.1926, T-22104/45, KA; 3. Divisioonan lausunto Yleisesikunnalle koskien talvitaistelukokeiluja, 3. Divisioona/Osasto Ia, ak N:o 50/1929, sal., 27.5.1929, T-22104/45, KA ja Tynkkynen (1996), s. 43.

⁵⁹⁹ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 278/IV/1926, 2.11.1926, SArk-1399/14, KA.

Rothern saaman tehtävän alussa korostettiin, että talvisotaa koskevien tietojen ja kokeilutulosten hankkiminen on yksi Suomen sotilasasiamiehen päätehtävistä. Rothe tekikin perusteellisen suunnitelman edellä esitettyjen tehtävien hoitamiseksi. Suunnitelmassa esitettiin muun muassa tykistöupseerin komentamista Ruotsiin tykistöön liittyvien kysymysten selvittämiseksi ja eversti Lilliehöökkin kutsumista Suomeen talvisota-asiantuntijana. Yleisesikunnan lähettämässä vastauksessa todettiin, että osa suunnitelmasta voidaan toteuttaa, mutta esimerkiksi tykistöupseerin lähettäminen tai Lilliehöökkin kutsuminen eivät tule kysymykseen. Lilliehöökkin vierailu ja tutustumisen suomalaisten talvikoulutukseen toteutuivat kuitenkin myöhemmin vuonna 1929. Rothe sai vastauksessa lisäperusteita muun muassa tehtävän hoitamisen edellyttämistä komennuksista. Yleisesikunnan vastauksen lopussa korostettiin jälleen vastavuoroisuusnäkökulma, sillä vastauksessa tuotiin esiin, että Ruotsin Helsingissä olevalle sotilasasiamiehelle, majuri Rydebergille on Yleisesikunnan toimenpitein järjestetty vastaavanlaisia komennuksia suomalaisiin joukko-osastoihin.⁶⁰⁰

Kuten edellä oleva tehtävä osoittaa, Suomen yleisesikunnasta tuli sotilasasiamiehelle välillä hyvinkin paljon yksityiskohtaisia talvitaisteluihin liittyviä tehtäviä ja kysymyksiä, joihin vastaaminen osoittautui vaikeaksi ja joskus jopa mahdottomaksi. Rothe kritisoi Yleisesikunnan päällikölle lähettämässään kirjeessä tällaisten tehtävien hoitamisen mahdottomuutta tuoden esiin, että moniin laajoihin tai yksityiskohtiin meneviin kysymyksiin ei voinut hankkia vastausta virkapaikalta Tukholmasta eikä edes keskustelujen kautta, vaan vastausten hankkiminen edellyttäisi vierailuja eri joukko-osastoihin ja osallistumista niiden järjestämiin harjoituksiin. Erityisen haasteelliseksi vastausten hankkimisen teki se, että talvitaisteluihin liittyvä osaaminen ja tarvittavat tiedot olivat Pohjois-Ruotsin joukko-osastoissa. Rothern mukaan toisen haasteen pyydettyjen tietojen hankkimiseen, erityisesti salassa pidettäviä asioita koskien, aiheutti ruotsalaisten vaatimukset vastavuoroisuudesta. Muutamat ruotsalaiset avainhenkilöt olivat valmiit suullisesti selvittämään jopa salassa pidettäviä asioita, mutta vastineeksi edellytettiin tietoja siitä, miten nämä asiat on hoidettu Suomessa.⁶⁰¹

Suomen sotilasasiamies pääsi seuraamaan säännöllisesti Ruotsissa järjestettyjä talvisotaharjoituksia. Vastavuoroisuusperiaatteesta huolimatta kaikkia harjoituksiin liittyviä yksityiskohtia ei kuitenkaan voitu antaa suomalaisille kirjallisesti salattavuussyiden takia. Kirjallista materiaalia koskevia rajoituksia kierrettiin silloin tällöin antamalla samat tiedot suullisesti. Näin tehtiin esimerkiksi vuoden 1926 talvisotaharjoituksessa.⁶⁰²

Ruotsalaisten lähettämästä kutsusta huolimatta suomalaiset eivät aina lähettäneet edustajaa seuraamaan talviharjoitusta. Näin tapahtui esimerkiksi vuonna 1926, kun Ruotsista tuli kutsu seurata helmikuun lopulla alkavaa talviharjoitusta yhdessä harjoitukseen osallistuvassa rykmentissä. Harjoitukseen oli varattu yhdelle suomalaiselle upseerille osanottomahdollisuus, mutta suomalaiset eivät lähettäneet edustajaa

⁶⁰⁰ YE./Os. 2/Ulkomaatoimisto, asiakirjat N:o 278/IV/1926, 2.11.1926 ja N:o 153/IV/1927, 9.2.1927, SArk-1399/14, KA.

⁶⁰¹ Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 84/1926, sal., 11.12.1926, SArk-1399/12, KA ja YE:n kirjelmä N:o 278/IV/1926 sal., 2.11.1926, SArk-1399/12, KA.

⁶⁰² Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 19/1926, 16.3.1926, SArk-1399/12, KA.

harjoitukseen. Edustajan lähettämättä jättämisen syyksi ilmoitettiin, että Suomessa oli samaan aikaan oma talviharjoitus.⁶⁰³

Suomalaisille tarjoutui yhteistyön käynnistyttyä säännöllisesti mahdollisuus päästä seuraamaan Ruotsissa järjestettyjä talviharjoituksia ja -koulutusta. Esimerkiksi majuri Pajari ja Suomen sotilasasiamiehen, majuri Rothe pääsivät helmi–maaliskuun vaihteessa 1928 Östersundissa järjestetyn talviharjoituksen yhteydessä seuraamaan eri kurssien sekä koulujen harjoituksia ja koulutusta Ruotsin talviharjoituksen yhteydessä. Mielenkiintoista on, että suomalaisille tarjoutui tilaisuus päästä seuraamaan talviharjoituksia, vaikka Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Hammarskjöld oli kieltänyt kutsumasta ulkomaalaisia seuraamaan Ruotsissa järjestettäviä isompia harjoituksia vuonna 1928. Hammarskjöldin antama kiello koski varsinaista harjoitusta ja Pajari sekä Rothe pääsivät seuraamaan harjoitusta kiertotien kautta sotakoulujen harjoituksiin liittyen.⁶⁰⁴

Pioneeripataljoonan komentaja, everstiluutnantti V. Vainio kävi yhdessä maisteri H. Hallenbergin kanssa maaliskuussa 1929 Åressa seuraamassa ruotsalaisten pioneerijoukkojen talviharjoitusta neljän päivän ajan. Suomalaiset olivat erityisesti kiinnostuneita talviteiden rakentamiseen ja ylläpitämiseen liittyvistä kysymyksistä sekä auraus- ja tiekoneista. Suomalaisten saama lupa tulla mukaan seuraamaan harjoitusta oli jälleen yksi osoitus Suomen ja Ruotsin poikkeuksellisista suhteista, sillä tietoja Ruotsin armeijan pioneerijoukkojen käytössä olevasta talvikalustosta pidettiin salaisina. Suomalaisten komennukseen liittyikin tiettyjä lisäehtoja. Kalustoa ei saanut kuvata ja ruotsalaiset edellyttivät, että harjoituksen aikana esillä olleita asioita käsiteltäisiin Suomessakin salaisina.⁶⁰⁵

Vainio laati helmikuussa 1929 Ruotsiin tekemästään matkasta 19 sivua sisältävän salaisen raportin. Raportin alussa Vainio korostaa, että ensimmäistä kertaa ulkomaalaisille tarjottiin tilaisuus seurata tämäntyyppistä harjoitusta. Raportissa tuodaan esiin muutamia keskeisiä asioita, joita Suomessa kannattaisi erityisesti ottaa huomioon. Ensinnäkin Ruotsissa oli saavutettu hyviä tuloksia tiekysymysten ja aurausten ratkaisemisesta talvella. Ruotsin pioneerijoukkoihin kuuluvista sotasilvakompanioista muodostettiin talvella aurausosastoja. Lisäksi Ruotsissa divisioonien kokoonpanoon kuului erilliset tieosastot, jotka takasivat runsaine moottoroituine kalustoineen liikenteen esteettömän kulkemisen kesällä ja talvella. Koska tieasiat eivät Vainion mukaan olleet järjestyksessä Suomessa, hän teki raportissa myös konkreettisia esityksiä siitä, miten asiat voitaisiin järjestää myös Suomessa Ruotsista saatujen kokemusten ja oppien pohjalta.⁶⁰⁶

⁶⁰³ LKE päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 1.2.1926, SArk-1399/14, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 127/IV/1926, 9.2.1926, SArk-1399/14, KA.

⁶⁰⁴ Suomen sotilasasiamiehen kirje Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikölle N:o 1/1928, 31.1.1928, SArk-1399/12, KA.

⁶⁰⁵ Suomen sotilasasiamiehen kirjeet yleisesikunnan päällikölle, asia N:o 1/1929, 7.2.1929 ja 21.2.1929, SArk-1399/12, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikölle, asia N:o 1/1929, sal., 16.2.1929 ja LKE ak N:o 263, 16.2.1929, SArk-1399/12, KA.

⁶⁰⁶ Everstiluutnantti Vainion selostus 18.–28.2.1929 Ruotsiin tekemästä opintomatkasta, s. 13–15, T-22104/50, KA.

Vainio pääsi seuramaan myös pioneerien talvimajoituskokeiluja. Ruotsalaisilla oli käytössä esimerkiksi kaksi kolmekulmaisista kankaista valmistettua telttaa, joissa toisessa oli lämmityslaitteena kokoonpantava ja rautalangasta valmistettu arina. Sekä teltta että kokoonpantava arina olivat Vainion mukaan jo entuudestaan tuttuja suomalaisille. Toisessa teltassa lämmittimenä oli suomalaisille entuudestaan tuntematon ja ensimmäistä kertaa kokeilukäytössä ollut erikoiskamina, jossa oli erillinen läkkipeltilinen savutorvi. Savutorvi toimi samalla teltan kannatinriukuna. Savutorvi ja kaikki kaminan osat olivat kokoonpantavia ja osat menivät toistensa sisään. Kokeilukäytössä ollut kamina teki Vainioon positiivisen vaikutuksen. Vainio kehui myös ruotsalaisten talvivarusteita hyväksi.⁶⁰⁷

Ruotsiin tehdyillä perehtymismatkoilla ei aina ollut pelkästään positiivisia vaikutuksia ja tuloksia. Esimerkiksi Pajarin tekemällä tutustumismatkalla oli kaksisuuntainen vaikutus. Harjoituksen aikana saatujen hyödyllisten tietojen lisäksi komennuksella oli nimittäin myös negatiivisia seurauksia. Pajari oli antanut Uusi Suomi -lehdelle haastattelun, jossa hän oli korostanut ruotsalaisten useampien vuosien aikana hankittujen talvisotakokeilujen ja kokemusten pohjalta syntynyttä osaamista. Pajari oli haastattelussa tuonut myös esiin, että talvisotaan liittyviä tietoja ja osaamista oli Ruotsissa tähän asti pidetty erittäin salaisina, mutta että tässä asiassa oli viime aikoina tapahtunut muutos niin, että kokemuksia ja tietoja on alettu antaa Suomen armeijan käyttöön.⁶⁰⁸

Pajarin antama haastattelu herätti Ruotsin sotilasviranomaisissa huolestuneita ja kriittisiä kommentteja ja artikkelin takia Suomen sotilasasiamies sai varoittavia huomautuksia ruotsalaisilta sotilasviranomaisilta. Huomautuksissa korostettiin sitä, että tärkeänä edellytyksenä Ruotsin sotilasviranomaisten erittäin myöttämieliseen suhtautumiseen tietojen ja kokemusten luovuttamiseen oli varmuus siitä, etteivät suomalaiset luovuta näitä tietoja muille. Toinen edellytys oli luottamus siihen, että suomalaiset pitävät salassa sen tosiasian, että tietoja oli ylipäättään luovutettu suomalaisille.⁶⁰⁹ Pajarin varomattomasti annettu haastattelu ja siitä seuranneet jälkitoimenpiteet osoittavat kaksi asiaa. Ensinnäkin ruotsalaisten suomalaisille antama erityisasema ja siihen liittyvä tietojen antaminen haluttiin pitää salassa muilta mailta. Toiseksi talvisodankäyntiin liittyviä tietoja ja kokemuksia pidettiin Ruotsissa edelleen erittäin salaisina siitä huolimatta, että niitä oli luovutettu suomalaisten käyttöön.

Talviharjoituksiin liittyviä vierailuja ei tehty pelkästään Suomesta Ruotsiin vaan myös päinvastoin. Ensimmäinen merkittävä talvisodankäyntiin liittyvä vierailu oli kenraalimajuriksi ylennetyn Lilliehöökien vierailu Suomeen helmi–maaliskuussa 1929. Lilliehöökien vierailu kesti kolme viikkoa, jonka aikana hän tutustui monipuolisesti talvikoulutukseen eri joukoissa sekä talvitaistelumateriaaliin ja -välineistöön. Lilliehöök vieraili Suomessa muun muassa 3. Divisioonan talviharjoituksessa 4.–16.3.1929. Lilliehöök oli kiinnostunut hyvin konkreettisista kysymyksistä, erityisesti

⁶⁰⁷ Everstiluutnantti Vainion selostus 18.–28.2.1929 Ruotsiin tekemästä opintomatkasta, s. 15–18, T-22104/50, KA.

⁶⁰⁸ Uusi Suomi 18.3.1928 ja Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 20/1928 sal., 2.4.1928, SArk-1399/12, KA.

⁶⁰⁹ Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle N:o 20/1928, sal., 2.4.1928, SArk-1399/12, KA.

seuraavista asioista: 1) suksien kiinnitys ja säilytys, 2) erilaisten talvimajoitusvälineiden käyttö, soveltuvuus, kestävyys ja pystytys, 3) eri lämmitysvaihtoehdot ja niistä saadut kokemukset, 4) majoitusten valaiseminen, 5) naamiointi, 6) linnoitustyöt, 7) suojanaamarien käyttö talvella sekä 8) viestiyhteyksien rakentaminen talvella.⁶¹⁰

Lilliehöökien vierailun yhteydessä vaihdettiin kokemuksia ja ajatuksia, mutta se poiki myös jatkotoimenpiteitä. Lilliehöökien myötävaikutuksella Suomeen saatiin esimerkiksi lainaksi talvisodankäyntiä koskeva filmi *Med Jämtlands Fältjägere på vinterrövning*.⁶¹¹ Kenraalimajuri Lilliehöökien esittämä pyyntö ja vierailu olivat ensimmäinen ruotsalaisten pidempi, talvisodankäyntiin liittyviin kysymyksiin keskittynyt komennus Suomeen. Komennus on selkeä viite siitä, että ruotsalaiset olivat hyvin kiinnostuneita myös suomalaisten antamasta talvikoulutuksesta ja -välineistöstä sekä talvitaisteluihin liittyvistä kokeiluista.

Ruotsalaiset seurasivat muutenkin aktiivisesti Suomessa järjestettyjä talviharjoituksia ja raportoivat niistä yksityiskohtaisesti. Vaikka sotilasasiamies ei aina itse päässyt tai ehtinyt seuraamaan talviharjoituksia, niistä pyrittiin saamaan keskeiset tiedot ja kokemukset muilla keinoin, esimerkiksi harjoituksista kirjoitettujen lehtiartikkelien kautta. Ruotsalaiset olivat erityisen kiinnostuneita erilaisista talvivarusteista, talvimajoitusvälineistä ja niiden lämmityksestä, suksista sekä erilaisista materiaalin ja aseistuksen kuljetusratkaisuista.⁶¹²

Sotilasasiamiesten välittämien tietojen, Ruotsiin ja Suomeen tehtyjen vierailujen ja komennusten aikana hankittujen tietojen lisäksi tärkeä talvisodankäyntiin liittyvä tietokanava oli myös Suomen Sotakorkeakoulussa toimineet ruotsalaiset opettajat, sillä he raportoivat toiminnasta Sotakorkeakoulun talviharjoituksista sekä niiden yhteydessä saaduista kokemuksista ja havainnoista.⁶¹³

3.4.3. Koulutuksen ja taktiikan korostuminen teknillisten kysymysten ohessa

Vastavuoroinen tietojenvaihto talvisodankäyntiin liittyvistä asioista jatkui erityisen aktiivisena 1930-luvun alussa. Tietoja ja varusteita koskevan vaihdon lisäksi suomalaiset olivat hyvin kiinnostuneita saamaan kokemuksia nimenomaan talvikoulutuksen järjestelyistä ja talvikoulutuksessa käytettävistä opetusmetodeista. Yleisesikunta pyysi

⁶¹⁰ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 77/1929, 11.3.1929, GS/UA, Serie EIa/Vol 22, KrA.

⁶¹¹ Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle D N:o 52/1928, sal., 1.11.1928 ja 19.11.1928, SARk-1399/12, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikölle D N:o 52/1928, 26.1.1929 ja 4.2.1929, SARk-1399/12, KA. Lilliehöök vieraili muun muassa 3. Divisionan talviharjoituksessa 4.–13.3.1929. Ruotsalaiset olivat kiinnostuneita suksien kiinnityksestä, säilyttämisestä ja vetoharjoittelusta, erilaisten talvimajoitusvälineiden käytöstä, lämmitysvälineistä, valaisemisesta, naamiointista, linnoitustöistä, suojanaamarien käytöstä kylmässä ja viestiyhteyksien rakentamisesta, Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 77, 11.3.1929, GS/UA Serie EIa/Vol 22, KrA sekä Suomen sotilasasiamiehen kirje N:o 193/1930, 30.10.1930, SARk-1621/5, KA.

⁶¹² Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen raportti Muolaan alueella 14.–15.3.1924 järjestetystä talvisotaharjoituksesta, johon ulkomaalaisia ei ollut kutsuttu. Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 38/1924, 22.3.1924 ja N:o 67/1924, 10.3.1924, GS/UA, Serie EIa/Vol 14, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen raportti Jyväskylässä 24.–25.3.1926 järjestystä 30 kilometrin hiihtomarssista, raportti N:o 16/1926, 26.3.1926, GS/UA, Serie EIa/Vol 18, KrA sekä FS/UA/Militära översikter, utredningar och sammanställningar 1920–1937, Serie ÖI:6/Vol 1, KrA.

⁶¹³ Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 382/1934 26.7.1934, GS/UA, Serie EIa/Vol 29, KrA.

Suomen sotilasasiamiestä, majuri Rothea epävirallisesti tiedustelemaan mahdollisuutta lähettää yksi talviohjaajakurssin opettaja Ruotsiin perehtymään opetusmetodeihin, joita käytetään ruotsalaisilla talvikoulutuskursseilla. Rothen saamaan tehtävään liittyi myös mahdollinen jatkotehtävä. Mikäli Ruotsista saataisiin kieltävä vastaus, jatkotehtävänä oli pyrkiä saamaan mahdollisuus lähettää suomalainen upseeri Norjaan vastaavassa tarkoituksessa. Ruotsalaiset vastasivat kuitenkin myönteisesti suomalaisten esittämään pyyntöön.⁶¹⁴ Huomionarvoista on todeta, että Norjaa pidettiin koko ajan varteenotettavana vaihtoehtona talvikoulutuksen kohdemaana, mikäli yhteistyö ei syystä tai toisesta onnistuisi ruotsalaisten kanssa.

Vuonna 1930 tehtiin kaksi erittäin tärkeää talvikoulutukseen liittyvää komennusmatkaa Ruotsiin. Polkupyöräpataljoona 3:n komentaja, everstiluutnantti Salmio ja Polkupyöräpataljoonassa 1 palvellut talvikoulutusspesialisti, kapteeni Breitholtz kävivät komennusmatkalla Ruotsissa perehtymässä talvikoulutuksen järjestelyihin ja opetusmetodeihin. Osallistumisen lisäksi suomalaiset pyysivät saada käyttöönsä myös talvikurssin ohjelman ja myöhemmin vielä aiemmin järjestettyjen talvikurssien ohjelmat. Talvikurssiohjelmien lisäksi Rothe lähetti Suomeen kaksi juuri ilmestynyttä talvikoulutukseen liittyvää ohjekirjasta *Ytterligare anvisningar för utbildning i skidlöpning* ja *Anvisningar för kulspruteförbands uppträdande på skidor och med anspända slädar*.⁶¹⁵

Salmion ja Breitholtzin komennus oli osin yhteinen. Salmio oli Ruotsissa kymmenen vuorokautta 8.–18.2.1930. Salmion matkan tarkoituksena oli tutustua erityisesti talvikoulutusmetodeihin sekä perehtyä monipuolisesti kaikkia aselajeja ja henkilöstöryhmiä, upseerit, aliupseerit ja miehistö, koskevaan talvikoulutukseen. Breitholtzin komennuksen kesto oli yhden kuukauden mittainen, jona aikana hän itse osallistui Östersundissa 15.2.–15.3.1930 järjestetyille talvikoulutuskursseille.⁶¹⁶

Suomen yleisesikunta piti Salmion komennusta hyvin tärkeänä, sillä hänet oli määrätty toimimaan maaliskuussa 1930 järjestettävien talvikoulutuskurssien apulaismojohtajana. Suomessa oli päätetty järjestää eversti Heikinheimon johdolla ensimmäinen talvikoulutukseen keskittyvä erikoiskurssi joukko-osastojen upseereille. Salmion komennuksen tarkoituksena oli kerätä kokemuksia ruotsalaisten talvikoulutuskursseista ja hyödyntää niitä sekä ruotsalaisten monipuolista asiantuntemusta mahdollisimman paljon käynnistyvän kurssin järjestelyissä ja opetuksessa.⁶¹⁷

Suomessa järjestettiin helmikuussa 1931 Ruotsista saatujen oppien ja kokemusten pohjalta kahden viikon mittainen talvikoulutuskurssi upseereille. Kurssin tarkoi-

⁶¹⁴ YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 36/IV, 9.1.1930, SArk-1621/5, KA ja Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 6/1930, 10.1.1930, SArk-1621/5, KA.

⁶¹⁵ Suomen sotilasasiamiehen kirjelmät N:o 6/1930, 10.1.1930 ja N:o 10/1930, 14.1.1930, SArk-1621/3, KA; YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, asiakirja N:o 109/IV, 16.1.1930, SArk-1621/5, KA; YE/Os.4/Toimisto X, ak N:o 112/X, 16.1.1930, SArk-1621/5, KA; LKE ak N:o 191, 31.1.1930; Suomen sotilasasiamiehen kirje osasto 2:n päällikölle asia N:o 42/1930, 3.2.1930, SArk-1621/5, KA sekä Suomen sotilasasiamiehen lähete talvikurssien koulutusohjelmasta ja kk-joukkoyksikön toiminnasta suksilla, kirjelmät N:o 6/1930, 20.1.1930 ja 14.2.1930, SArk-1621/5, KA.

⁶¹⁶ Salmio sai komennuksen ajaksi henkilökohtaiseksi ohjaajaksi Ruotsin jalkaväen tarkastajan esikunnan esikuntapäällikön, everstiluutnantti C. A. M. M. Hahrin, joka oli yksi Ruotsin talvikoulutusasiantuntijoista. YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, asiakirja N:o 109/IV, 16.1.1930, SArk-1621/5, KA; YE/Os.4/Toimisto X, ak N:o 112/X, 16.1.1930, SArk-1621/5, KA; LKE ak N:o 191, 31.1.1930, SArk-1621/5, KA ja Suomen sotilasasiamiehen kirje osaston 2 päällikölle asia N:o 42/1930, 3.2.1930, SArk-1621/5, KA.

⁶¹⁷ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 112/X, 16.1.1930, PLM-31/F: 68, KA.

tuksena oli upseerien perehdyttäminen talvisodan erikoisvälineistön teknilliseen käyttöön sekä talvitaktiikkaan. Kurssin johtajaksi määrättiin 3. Divisioonan komentaja, eversti Aarne Silvio Heikinheimo. Everstiluutnantti Salmio toimi kurssin apulaisjohtajana ja taktiikanopettajana. Kurssin opettajina toimivat muun muassa pioneeriteknillisenä asiantuntijana everstiluutnantti Vainio, talvisotamateriaalin teknillisen käytön asiantuntijana everstiluutnantti Raappana, taktiikan ja huollon opettajana majuri Wilhelm Teittinen ja tykistöalan opettajana kapteeni Sulo Eino Alvar Tuompo.⁶¹⁸

Talvikoulutuskurssille komennettiin pataljoonankomentajia, komppanianpäälliköitä tai vastaavien yksiköiden johtajia niin, että kurssille osallistui yksi upseeri kustakin joukko-osastosta. Ilmavoimista ja merivoimista kurssille komennettiin myös yksi upseeri. Lisäksi Rajavartiostojen komentajalle annettiin mahdollisuus komentaa neljä upseeria ja Suojeluskuntain Yliesikunnalle kaksi upseeria kurssille. Kurssin vahvuudeksi tuli yhteensä yli 35 upseeria. Talvikoulutuskurssia pidettiin erittäin tärkeänä. Kurssin tärkeyttä osoittaa, että kurssia koskevat käskyt oli allekirjoittanut sotaväen päällikkö ja kaikille divisioonien ja muiden yhtymien komentajille tai esikunnan upseerille tarjottiin mahdollisuus komentaa yksi upseeri seuraamaan kurssia lyhyeksi ajaksi.⁶¹⁹

Suomalaisten järjestämän talvikoulutuskurssin ohjelma noudatti pitkälti Ruotsista saatuja malleja ja esimerkkejä sekä sisällön että opetusmenetelmien osalta. Ohjelma sisälsi muun muassa luentoja ja käytännöllisiä harjoituksia talvivarusteista, hiihtovälineistä, hygieniasta, viestipalveluksesta, kuljetusvälineistä sekä aseiden ja ampu-matarvikkeiden käytöstä ja huollosta. Talvitaktiikkaan liittyviä aiheita opetettiin luennoimalla ja järjestämällä harjoituksia. Aiheina olivat esimerkiksi varustustyöt, talvitiet, marssit, puolustusasemat, huolto, viivytys ja tykistö talvella.⁶²⁰

Upseerien talvikoulutuskurssit ovat hyvä konkreettinen esimerkki ruotsalaisvaikutuksen välittymisestä, sillä Salmion ja Breitholtzin saamia kokemuksia koulutuksen järjestelyistä ja opetusmetodeista sekä ruotsalaisten talvikoulutuskurssien sisällöstä käytettiin lähes sellaisinaan Suomessa järjestetyn talvikoulutuskurssien perustana. Lisäksi kurssin opettajina toimi henkilöitä, jotka olivat käyneet komennuksella Ruotsissa tai saaneet muutoin vaikutteita sieltä. Talvikoulutuskurssien osalta suunta oli, kuten muiden talvisodankäyntiin liittyvien asioiden osalta, kaksisuuntaista, sillä myös ruotsalaiset olivat kiinnostuneita Suomessa järjestettyjen kurssien sisällöstä ja toteutuksesta.⁶²¹ Sen sijaan sitä, missä määrin talvikoulutuskurssien yhteydessä opetettu ja Ruotsista vaikutteita saanut talvitaktiikkaa siirtyi sellaisenaan suomalaiseen talvitaktiikkaan ja sen toimintaperiaatteisiin tai ohjesääntöihin, ei voida käytettyjen

⁶¹⁸ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 89/x, 15.1.1931, PLM-31/F: 75, KA ja YE/Os. 4/toimisto X, ak N:o 204/x, 31.1.1931, PLM-31/F: 75, KA.

⁶¹⁹ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 89/x, 15.1.1931, PLM-31/F: 75, KA ja YE/Os. 4/toimisto X, ak N:o 204/x, 31.1.1931, PLM-31/F: 75, KA.

⁶²⁰ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 89/x, 15.1.1931, PLM-31/F: 75, KA.

⁶²¹ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilaslasiemiehen raportit N:o 6/1930, 17.1.1930 ja N:o 15/1930, 30.1.1930, GS/UA, Serie EIa/Vol 23, KrA

lähteiden perusteella osoittaa. Todennäköisesti niilläkin lienee ollut ainakin välillistä vaikutusta.

Suomen sotilasasiamiehillä oli 1930-luvulla useita kertoja tilaisuus seurata ruotsalaisten talviharjoituksia ja -koulutusta sekä raportoida niistä. Suomen sotilasasiamiehen raporttien mukaan ruotsalaisten talvikoulutuksen järjestelyissä ja sisällössä ei tapahtunut 1930-luvulla merkittäviä muutoksia. Harjoitusten ja koulutuksen järjestämistä saattoi joinakin vuosina vaikeuttaa lumen puute. Tilanne oli sama kuin Suomessa, sillä lumen puute vaikeutti joinakin vuosina myös Suomessa järjestettäviä talviharjoituksia. Suomen sotilasasiamiesten ilmoitusten mukaan tarvittavien tietojen keräämisen ja kokonaiskuvan muodostamisen kannalta haasteena oli, että tietojen saaminen erityisesti harjoituksista oli hajanaista eikä harjoituksissa päässyt näkemään haluamiaan sotaliikkeitä ja tilanteen kehittymistä. Syynä rajoitettuun mahdollisuuteen saada tietoja oli se, että sotilasasiamiehet seurasivat harjoituksia pääosin yhdessä eivätkä ruotsalaiset halunneet näyttää kaikkea ulkomaisille sotilasasiamiehille. Haasteista huolimatta Suomen sotilasasiamiehet onnistuivat kuitenkin henkilökohtaisten suhteiden ansiosta hankkimaan hyödyllisiä tietoja.⁶²²

Hyvä esimerkki henkilökohtaisten suhteiden merkityksestä on Suomen sotilasasiamiehen, majuri Rosenbröijerin Ruotsin vuoden 1932 talviharjoitusten aikana hankkimat talvisodankäyntiin liittyviä tiedot. Rosenbröijer onnistui hankkimaan hyödyllisiä tietoja, muun muassa erotuomaritoiminnasta ja majoituksesta talviolioissa. Merkittävimmät Rosenbröijerin hankkimat tiedot koskivat kuitenkin Ruotsin armeijan talvijärjestelyjä (vinterorganisation)⁶²³. Joukkojen talvijärjestelyjä koskevia tietoja pidettiin Ruotsissa erittäin salaisina ja niitä koskevia tietoja ei aiemmin ollut luovutettu suomalaisille. Rosenbröijerin raportti sisälsi yksityiskohtaisia tietoja jalkaväen, ratsuväen, tykistön, pioneerijoukkojen, lääkintäjoukkojen ja aurausosaston kokoonpanoista ja kalustosta. Raportti sisälsi myös yksityiskohtaisia tietoja ja taulukoita muun muassa marssisyvyyksistä, marssipituuksista ja marssinopeuksista. Hankkimiensä tietojen erittäin salaisen luonteen vuoksi Rosenbröijer pyysi käsittelemään tietoja myös Suomessa erittäin salaisina.⁶²⁴

Suomessa talvitaistelukokeilut vähenivät 1930-luvun alusta alkaen lähinnä määrärahojen niukkuuden takia. Talviharjoitukset pidettiin yleensä pataljoonan suuruisilla joukoilla ja niitä pidettiin huomattavasti harvemmin kuin 1920-luvulla. Ennen talvisodan alkua ehdittiin pitää vain kaksi isompaa talvisotaharjoitusta, vuonna 1937 ja vuonna 1939. Materiaalin kehittämiseen määrärahojen vähyys ei kuitenkaan ilmeisesti vaikuttanut. Sotavarustuksen kehitystyössä pyrittiin yhä enenevissä määrin otta-
maan huomioon sotilaiden erilaiset fyysiset ominaisuudet sekä hyödyntämään myös mahdollisen liikekannallepanon yhteydessä mukana tuotavaa materiaalia. Suomessa järjestetyistä varustekokeiluista ja niiden tuloksista raportoitui säännöllisesti myös

⁶²² Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 82/1932, 1.4.1932, SArk-1621/7, KA.

⁶²³ Talvijärjestelyillä tarkoitetaan joukkojen kokoonpanoja, varusteita, kalustoa, tehtäviä ja toimintatapoja koskevia muutoksia, joilla luodaan edellytykset toimia talviolosuhteissa. Esimerkiksi ylikulun varmentamiseen tarkoitetut, lauttakalustolla varustetut pioneerijoukot muutettiin ja varustettiin aurauskalustolla teiden auki-
tämiseksi talviolioissa.

⁶²⁴ Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 5/1932, sal., 1.4.1932, SArk-1621/7, KA.

Ruotsiin. Osa Ruotsiin lähetetyistä varusteasioita käsittelevistä raporteista toimitettiin Yleisesikunnan lisäksi suoraan tiedoksi myös jalkaväen tarkastajalle, joka laittoi ne edelleen sisäiseen jakeluun.⁶²⁵

Esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamies raportoi Suomen varustetoimikunnan mietinnön 9.12.1932 tuloksista ja niistä Mikkelissä vuonna 1933 käydyistä keskusteluista. Komitean raportissa esitettiin monipuolisesti myös talvea koskevia tuloksia, esimerkiksi henkilökohtaista vaatetusta ja teltoja koskevia tuloksia. Ruotsin sotilasasiamies korosti raportissaan, että Suomen jalkaväen varustekokeilujen tuloksissa ja niistä tehdyissä johtopäätöksissä oli paljon yhtäläisyyksiä Ruotsissa vuonna 1931 toteutettujen varustekokeilujen tulosten kanssa. Vastaavasti ruotsalaisten tekemien varuste- ja vaatetuskokeiluiden tulokset annettiin säännöllisesti suomalaisten käyttöön salattavuusnäkökulmasta huolimatta.⁶²⁶

Sama johtopäätös ruotsalaisten ja suomalaisten varustekokeilujen tulosten ja johtopäätösten yhtäläisyyksistä esitetään myös Suomen Sotilas aikakauslehden numerossa 3 vuodelta 1933 olevassa kirjoituksessa *Selostus kenttävarustustoimikunnan mietinnön pääkohdista*. Kirjoituksessa todetaan, että kummankin maan varusteasioita tutkineet asiantuntijakomiteat ovat päätyneet pääosin samoihin tuloksiin.⁶²⁷ Lähdeaineiston perusteella näyttää siltä, että varustekokeilujen tuloksissa päädyttiin molemmissa maissa yhtäläisiin tuloksiin. Tutkimusmateriaalin perusteella ei ole voitu varmuudella selvittää, missä määrin tuloksiin ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin päädyttiin kummassakin maassa itsenäisesti ja missä määrin lopputuloksiin vaikutti maiden välinen yhteistyö ja tietojen vaihto. Oletettavasti yhteistyöllä ja tiedonvaihdolla oli vaikutusta kokeilujen tuloksiin ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin.

Toinen hyvä esimerkki Ruotsista saadun tiedon ja ruotsalaisten kokemusten hyödyntämisestä liittyy suksiin ja ahkioihin. Yleisesikunta pyysi vuonna 1935 sotilasasiamiestä tilaamaan Ruotsista kokeilukäyttöön sotilaskäyttöön soveltuvia suksia ja ahkioita. Sukset tilattiin samalta yksityiseltä yhtiöltä, joka oli valmistanut erikoistilauksesta suksia myös Ruotsin armeijalle. Suomeen tilattiin parhaiten sotilaskäyttöön soveltuvia koivusuksia yhteensä viisi paria sekä niiden läpileikkaukset. Myös ahkio ja niihin kuuluvat koiraisat tilattiin yksityiseltä yhtiöltä. Huomionarvoista on, että tilauksista oli sovittu etukäteen Ruotsin sotilasviranomaisten kanssa. Suomalaiset olivat myös laajemmin kiinnostuneita ruotsalaisista talvimateriaalin tuotantoon liittyvien yhtiöiden tiedoista. Esimerkiksi teknillinen tarkastaja pyysi Suomen sotilasasiamiestä hankkimaan ruotsalaisilta ja norjalaisilta lumiauroja valmistavilta yhtiöiltä tietoja talvitie- ja aurasukomitean käyttöön.⁶²⁸

⁶²⁵ Katso esimerkiksi Tynkkynen (1996), s. 43–44; Liimatainen (pro gradu 2015), s. 56 ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 77/1935, 22.2.1935, GS/UA, Serie EIA/Vol 30, KrA.

⁶²⁶ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 38/1932, 26.4.1932, GS/UA, Serie EIA/Vol 25, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 28/1933, 16.3.1933, N:o 144/1933, 1.4.1933 ja N:o 315/1933, 1.4.1933, GS/UA, Serie EIA/Vol 26, KrA; Fältutrustningskommissionens betänkande n:o 1, 9.12.1932, GS/UA, EIA/Vol 26, KrA; kooste suomalaisten majoitus- ja talvimateriaalista 1933, FS/UtA, Serie ÖI: 6/Vol 2, KrA.

⁶²⁷ Kapteeni Mäkelä, T.: *Selostus kenttävarustustoimikunnan mietinnön pääkohdista*, SAL 3/1933, s. 379–382, 394.

⁶²⁸ Suomen sotilasasiamiehen kirjelmät N:o 108/1935, 12.4.1935 ja N:o 9/1935, 12.1.1935, SARk-1621/10, KA sekä Teknillisen tarkastajan asiakirja N:o 1079/H3, 9.12.1932, SARk-1921/8, KA.

Tutustuminen naapurimaan kokeilutoimintaan ja kokeilujen tuloksien käyttöönsaanti ei aina kuitenkaan tapahtunut automaattisesti ja ongelmitta. Tietojen vaihdossa oli erityisesti vuonna 1933 merkittäviä haasteita ruotsalaisten taholta. Suomalaiset halusivat vuonna 1933 lähettää edustajansa seuraamaan Ruotsin talvikoonpanoja koskevia kokeiluja ja saada käyttöönsä Ruotsin talviohjeet. Ruotsalaiset vetosivat aluksi salattavuusnäkökulmiin ja epäivät mahdollisuudet osallistua kokeiluihin ja tietojenvaihtoon. Yhtenä syynä ruotsalaisten nihkeään suhtautumiseen oli, että kokeiluharjoitus järjestettiin Bodenin alueella. Lopulta ruotsalaiset kuitenkin suostuivat antamaan kokeilujen tuloksia suomalaisten käyttöön. Ruotsalaiset päätyivät antamaan tulokset suomalaisille kuitenkin vasta ylimmän sotilasjohtoon edustajien, yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Bo Ivar Bousteditin ja yleisesikunnan keskusosaston päällikön, everstiluutnantti Rappen vaikutuksesta. Vaatimuksena oli vastavuoroisuusperiaatteen mukaisesti saada käyttöön Suomessa saadut tulokset tienpidosta ja teiden jäädyttämisestä talvella sekä tarjota Ruotsin sotilasasiamiehelle mahdollisuus perehtyä Suomen varustetoimikunnan tuloksiin.⁶²⁹

Suomessa oltiin vielä vuonna 1936 hyvin kiinnostuneita Ruotsin armeijan talvivarusteista. Puolustusministeriön intendentuuriosasto oli tekemässä merkittäviä talvivarustehankintoja, muun muassa teltoja. Jalkaväen tarkastaja, kenraalimajuri Heikinheimo halusi saada hankintojen perusteiksi lisää tietoja myös muualta, erityisesti Ruotsista. Suomalaisia kiinnosti talvimajoitus, kesäajoneuvojen muuttaminen talvikäyttöön sopiviksi, eri käyttötarkoituksiin olevat reet ja ahkiot, jalkaväen raskaiden aseiden kuljetukseen tarkoitetut satulat, suksimateriaali sekä erilaiset henkilökohdattaiset talvivarusteet ja niiden yhdistelmät. Heikinheimo halusi talvisodankäyntiin liittyvissä kysymyksissä muutoinkin olla kiinteässä yhteistyössä Ruotsin ja ruotsalaisten asiantuntijoiden kanssa. Tietojen lisäksi suomalaiset halusivat päästä keskustelemaan myös ruotsalaisten alan asiantuntijoiden, majuri Yngve Sahlinin ja majuri Carlos Adlercreutzin kanssa. Tarvittavien tietojen saamiseksi ja keskustelujen käymiseksi insinöörimajuri Yrjö Emil Hongisto ja kapteeni Torsten Hedman kävivät helmikuussa kaksi viikkoa kestäneellä komennuksella Ruotsissa. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Hedman laati myöhemmin yksityiskohtaiset ohjeet vahvistettujen telttojen ja kaminoiden käsittelystä ja hoidosta. Sitä, missä määrin ohjeen kirjoittamisessa on hyödynnetty suoraan Ruotsista saatuja kokemuksia, on vaikea arvioida.⁶³⁰

Vastavuoroisesti Suomen sotilasasiamiehen saamien tilaisuuksien vastineeksi Ruotsin sotilasasiamiehelle tarjottiin mahdollisuus seurata Suomessa järjestettyjä talviharjoituksia ja -koulutusta. Kuten harjoitusten seuraamisessa Ruotsissa myöskään

⁶²⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet Ulkomaaosaston päällikölle N:o 4/24.1.1933, N:o 16/18.6.1933, N:o 410/20.9.1933 ja N:o 42/2.12.1933, GS/UA, Serie E Ia/Vol 27, KrA. Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 218/26.4.1934, GS/UA, Serie E Ia/Vol 28, KrA. Ruotsin sotilasasiamies lähetti huhtikuussa 1934 raportin jalkaväen varustekokeiluista. Raportti sisälsi tarkan kuvauksen testatuista varusteista ja materiaalista, esimerkiksi teltoista, tuloksineen ja valokuvineen.

⁶³⁰ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen kirjeet Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston (LKE) päällikölle 27.1.1936, ak N:o 28/1936 ja 10.2.1936, ak N:o 43/1936, SArk-1621/11, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 36/1936, 5.2.1936, SArk-1621/11, KA; LKE ak N:o 279/1936, 12.2.1936, SArk-1621/11, KA; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1814/x, 28.11.1933, PLM-31/93, KA ja Liimatainen (pro gradu 2015), s. 61.

Suomessa sotilasasiamiesten lupa seurata talviharjoituksia ei aina tarjonnut mahdollisuuksia sellaisten havaintojen ja johtopäätösten tekoon, joista olisi ollut hyötyä. Esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen raportissa 2. Divisioonan talvisotaharjoituksesta 25.–27.2.1935 kritisoidaan sitä, että sotilasasiamiehille ei tarjoutunut harjoituksessa mahdollisuutta perehtyä toimintaan, esimerkiksi tykistön toimintaan talvella eikä auroksiin. Ruotsin sotilasasiamiehen mukaan syynä oli, että toimintaa ei haluttu näyttää Neuvostoliiton sotilasasiamiehelle ja siksi myös muiden liikkumista ja mahdollisuuksia jouduttiin rajoittamaan.⁶³¹

Ruotsin sotilasasiamiehet raportoivat säännöllisesti Suomessa järjestetyistä talvisotaharjoituksista. Raportit sisälsivät yleensä yleiskuvauksen harjoituksen tavoitteista, osallistuvista joukoista, harjoituksen vaiheista sekä tärkeimmät kokemukset ja johtopäätökset. Esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamies, everstiluutnantti Kempff oli seuraamassa Sotakorkeakoulun vuoden 1938 talviharjoitusta. Kempffin lähettämässä raportissa tuotiin esiin seuraavia taktillisia ja teknillisiä havaintoja. Puolustuksessa suomalaisten periaatteena oli torjua murtoon päässyt vihollinen hyödyntämällä kone-tuliasein varustettua tukilinjaa, joka kulki vinoittain pääpuolustuslinjan kanssa. Tykistön käyttö perustui pitkälti sulkumaalien käyttöön. Kempff korosti raportissaan erityisesti sitä, että suomalaiset ovat erikoistuneet viivytykseen ja ovat harjoitelleet sitä paljon sekä pienemmillä että isommilla joukoilla. Yleisesikuntaan lähetetyt raportit toimitettiin Ruotsissa pääsääntöisesti suoraan myös jalkaväen tarkastajalle.⁶³²

Säännöllinen talvisodankäyntiin liittyvä tietojenvaihto ja komennukset Suomen ja Ruotsin välillä jatkuivat vuoteen 1939 asti. Esimerkiksi kapteeni Sulo Vilho Susi kävi perehtymässä talvikoulutukseen Ruotsissa vuonna 1937 ja tykistön tarkastajan toimiston päällikkö, everstiluutnantti Kaarlo Kosti Julenius oli helmikuussa 1939 tutustumassa Ruotsissa tykistön talvikurssiin. Everstiluutnantti Ernst Ruben Lagus oli vuonna 1938 tutustumassa Ruotsin talvisotaharjoituksiin. Harjoituksessa jatkettiin armeijan vuoden 1937 syyssotaharjoituksissa aloitettuja autokuljetuskokeiluja. Vuoden 1938 talvisotaharjoituksessa kokeiltiin autokuljetuksia nimenomaan talvioloja silmälläpitäen.⁶³³

Ruotsalaisten lisäksi talvisodankäyntiin liittyvää tietojenvaihtoa jatkettiin säännöllisesti myös norjalaisten kanssa. Esimerkiksi Suomen sotilasasiamies, majuri Lars Carl Albert Ehrnrooth osallistui maaliskuussa 1937 ja everstiluutnantti Väinö Johannes Oinonen osallistui maaliskuussa 1938 talvisotaharjoituksiin Norjassa. Vuoden 1937 harjoituksen tarkoituksena oli kokeilla jalkaväen talvivarusteita (vinteropsetting). Harjoitus järjestettiin metsämaastossa ja siihen osallistui yksi suksilla liikkunut

⁶³¹ Ruotsin sotilasasiamiehen raportti N:o 113/1935, 18.3.1935, GS/UA, Serie EIa/Vol 30, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti Suomen sotakorkeakoulun talvisotaharjoituksesta 1938, ak N:o 987/1938, 10.12.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA.

⁶³² Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen raportit N:o 40/1935, GS/UA, Serie EIa/Vol 30, KrA ja N:o 20/1937, 10.4.1937, GS/UA, Serie EIa/Vol 35, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti Sotakorkeakoulun talviharjoituksesta 1938, ak N:o 987/1938, 10.12.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA.

⁶³³ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 1/1938, sal., 17.1.1938, SArk-1621/4, KA ja ak N:o 17/1938 sal., 22.4.1938, SArk-1621/4, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 25/1937, 2.2.1937, SArk-1621/12, KA; PLM ak N:o 122/8 koul., 1.2.1939, SArk-1621/13, KA ja PLM ak N:o 448/20 koul., 8.4.1938, SArk-1621/4, KA.

jalkaväkijäpataljoona, kaksi hiihtokomppaniaa sekä tykistöä ja kuormasto-osastoja. Suomalaiset olivat myös kiinnostuneita norjalaisten hyvistä talvivarusteista.⁶³⁴

Talvisotaharjoituksiin liittyvä tietojenvaihto oli asioiden korkeista salattavuusnäkökulmista huolimatta Suomen ja Ruotsin välillä pääasiallisesti avointa. Esimerkiksi Suomessa vuonna 1937 järjestetystä talvisotaharjoituksesta lähetettiin kesäkuussa 1938 laaja ja kattava raportti, joka sisälsi harjoitusperusteet, selvityksen harjoituksen kulusta ja sotaväen päällikön kritiikin harjoituksesta ja sen tuloksista. Mielenkiintoista on, että osa raportissa olleista osista oli alkuperäisiä suomenkielisiä dokumentteja. Paljon asioita ja tietoja näyttää siirtyneen maiden välillä henkilökohtaisten suhteiden välityksellä kummankin maan asiantuntijoiden kesken. Talvisodankäyntiin ja -varusteisiin liittyviä tietoja välitettiin Suomeen kummankin maan sotilasasiamiesten lisäksi myös suoraan yleisesikuntien välillä. Suomalaisten erityisasema oli siinä suhteessa mielenkiintoinen, sillä kaikkia talvisodankäyntiin ja harjoituksiin liittyviä tietoja ei annettu edes norjalaisille. Tietojenvaihtoon liittyi monissa tapauksissa vaatimus niiden pitämisestä ehdottoman luottamuksellisina (*strängt förtroligt*).⁶³⁵

3.4.4. Ohjesäännöt, oppaat ja sotilaskirjallisuus talvisodankäyntiin liittyvänä tietojenvaihdon välineenä

Ohjesäännöt ja muu sotilaskirjallisuus muodostavat tärkeän perustan kunkin maan sotataidolle. Joukot ja päällystö koulutetaan ja kasvatetaan sodan ja rauhan ajan tehtäviin ohjesäännöissä määritettyjen periaatteiden, esimerkkien ja toimintamallien mukaisesti. Ohjesääntöjen päätarkoituksena on antaa yhtenevät perusteet johtajille, esikunnille ja joukoille toimintaan erilaisissa tilanteissa ja erilaisissa toimintaympäristöissä. Ohjesääntöjen ohessa on muita ohjeita ja sotilaskirjallisuutta, joiden merkittävyys ja käytettävyys ovat lähes ohjesääntöjen tasoa ja joita käytetään rinnan virallisten ohjesääntöjen kanssa.⁶³⁶

Varhaisimmat ruotsalaiset ja suomalaiset talvisodankäyntiä käsittelevät ohjesäännöt, oppaat ja kirjat olivat hyvin teknispainotteisia. Ensimmäiset teokset 1920-luvun alussa käsittelevät pääosin liikkumiseen, majoittumiseen ja henkilökohtaiseen selviytymiseen liittyviä asioita talviolissa. Ensimmäisissä ohjesäännöissä ja kirjallisuudessa käsiteltiin jonkin verran myös taisteluteknisiä kysymyksiä. Talvitaktiikkaa alettiin käsitellä ohjesäännöissä ja sotilaskirjallisuudessa vasta myöhemmin 1920-luvun lopulla kokeilutoiminnan ja kokemusten lisääntyessä. Talvisotaa käsittelevien suomalaisten ohjesääntöjen, oppaiden tai kirjojen laatimisessa vaikutteita ja esimerkkejä otettiin Ruotsista. Esimerkiksi 2. Divisioonan jo vuonna 1920 käyttöön ottama

⁶³⁴ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 12/1937, 23.1.1937, SArk-1621/12, KA; ak N:o 219/1937, 25.8.1937, SArk-1621/12, KA; ak N:o 31/1938, 15.2.1938, SArk-1621/13, KA ja ak N:o 104/1937, 16.4.1937, SArk-1621/12, KA.

⁶³⁵ Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 161/1932, 12.9.1932, SArk-1621/7, KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportti vuoden 1937 talvisotaharjoituksesta, N:o 539/1937, 30.6.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA.

⁶³⁶ Tynkkynen (2009), s. 65–67 ja Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 6–7.

suksijoukkojen harjoitusohjelman luonnos oli melko suora käännös ruotsalaisesta oppaasta.⁶³⁷

Talvisodankäynnistä kirjoitettiin jonkin verran myös sotilaslehdissä. Asian tärkeydestä huolimatta kirjoitusten määrä jäi kuitenkin ainakin Suomen Sotilasaikakauslehdessä yllättävän pieneksi. Vuosina 1923–1939 lehdessä oli yhteensä vain kuusi toista talvisodankäyntiin liittyvää tai sivuavaa kirjoitusta. Kirjoitukset käsittelivät pääosin liikkumiseen liittyviä varuste- ja toimintatapakysymyksiä. Osa kirjoituksista käsitteli myös taktiikkaan liittyviä kysymyksiä. Kahtena vuotena Sotilasaikakauslehdessä julkaistuissa Upseeriliiton kirjoituskilpailuissa yksi annetuista aiheista koski talvisodankäyntiä. Myös ruotsalaisissa sotilaslehdissä ja julkaisuissa talvisodankäyntiä käsitteleviä kirjoituksia oli vähän. Esimerkiksi Ruotsin sotatieteellisen seuran julkaisuissa (Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift) oli vain kolme talvisodankäyntiä käsittelevää kirjoitusta.⁶³⁸ Talvisodankäyntiin liittyvien kysymysten salattavuus lienee ollut yksi syy vähäiseen kirjoitteluun.

Sisällöllisesti merkittävimpiä 1920-luvulla julkaistuja kirjoituksia olivat majuri Wainion vuoden 1926 Sotilasaikakauslehdessä kirjoittama artikkeli *Talvimajoituksesta* ja majuri Torvald Erik Ekmanin vuonna 1928 julkaisema kirjoitus *Tykistö talven aikana*. Wainio tuo kirjoituksessaan esiin kolme talvisodankäyntiin liittyvää menestystekijää: liikkuminen suksilla, talvivarusteet ja talvimajoitus sekä esittää kriittisiä havaintoja suomalaisten puutteellisesta osaamisesta ja kokeilujen satunnaisuudesta. Kirjoituksessa on myös konkreettisia esityksiä sotilaiden ja hevosten talvimajoitusvaihtoehtoista piirroksineen. Ekmanin kirjoitus perustui Upseeriliiton vuoden 1927 kirjoituskilpailuun. Kirjoitus julkaistiin kahdessa osassa ja siinä käsitellään monipuolisesti tykistön toimintoja talvella.⁶³⁹

Vainion lisäksi myös toinen Ruotsissa talvisodankäyntiin liittyvien asioiden takia komennuksella käynyt upseeri kirjoitti aiheesta Sotilasaikakauslehteen. Everstiluutnantti Pajari julkaisi vuosina 1931 ja 1932 kaksi kirjoitusta talvisodankäynnistä. Kirjoitukset oli laadittu sotahistoriallisesta näkökulmasta, ja niiden taustalla oli Pajarin tyytymättömyys talvisodankäyntiin liittyvän kehityksen hitauteen. Talvisodankäyntiin liittyvien tai sivuavien kirjoitusten osalta aktiivisin vuosi oli 1933, jolloin julkaistiin yhteensä viisi kirjoitusta. Everstiluutnantti Matti Emil Ilmari Tiiaisen kirjoituksen aihe oli *Hiihtojoukon puolustus- ja viivytystaistelu* ja everstiluutnantti Vainion aiheena oli *Vieläkin hiihtojalkineista*. Kaksi muuta kirjoitusta käsitteli talvea ja sen vaikutusta lähinnä sääolojen näkökulmasta. Viides varsin laaja ja osittain myös talvivarusteita koskeva kirjoitus käsitteli kenttävarustustoimikunnan mietinnön pääkoh-
tia.⁶⁴⁰

⁶³⁷ Katso esimerkiksi Liimatainen (pro gradu 2015), s. 13, 70–71 sekä Raunio (pro gradu 1989), s. 84–87.

⁶³⁸ Suomen Sotilasaikakauslehden (SAL) vuosikerrat 1923–1939; Hollanti, Juha: *Ajatukset alivoimaisen taktiikasta. Suomalaisen taktisen ajattelun muutos upseereiden julkisen kirjoittelun perusteella vapaussodasta alueelliseen maanpuolustusjärjestelmän kehittämiseen*, diplomityö 2015, MPKK, s. 41–43; Katalog över innehållet i Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift under åren 1897–1964.

⁶³⁹ SAL 1926, s. 169–175; SAL 2/1928, s. 59–67 ja SAL 3/1928s. 113–127 sekä Hollanti (diplomityö 2015), s. 41–43.

⁶⁴⁰ SAL 1931 ja 1932; SAL 1933; Hollanti (diplomityö 2015), s. 42–43 sekä Liimatainen (pro gradu 2015), s. 54.

Talven vaikutusta, talvitaisteluja ja -koulutusta käsiteltiin myös talvisodankäyntiin keskittyneissä ruotsalaisissa ja suomalaisissa ohjesäännöissä, oppaissa ja muussa sotilaskirjallisuudessa. Niiden lisäksi talvisodankäyntiä käsiteltiin jonkin verran myös muissa yleisissä tai aselajien ohjesäännöissä. Talvea koskevat asiat esitettiin niissä joko omissa alaluvuissa tai niistä oli laadittu oma ohjesääntö tai kirja.⁶⁴¹

Ensimmäisenä talvisodankäyntiä käsittelevänä suomalaisten tekemänä oppaana voidaan pitää luutnantti Edvard Hannulan kirjoittamaa kirjaa *Jalkaväki suksilla*, jonka Suojeluskuntain Yliesikunta julkaisi vuonna 1922. Kirja perustui Hannulan vuonna 1921 Suojeluskuntalainen -lehdessä julkaistuun artikkelisarjaan. Kirja sisälsi viisi lukua, jotka käsitelivät lähinnä vaatetusta ja varusteita, taisteluteknisiä asioita sekä koulutusta.⁶⁴²

Ruotsalaisen kapteeni Sahlinin⁶⁴³ kirjoittama kirja *Infanteritekniska vintererfarenheter* perustui vuosina 1924–1925 tehtyihin yksityisesti järjestettyihin kokeiluihin. Kirjassa käsitellään kokeiluista saatuja kokemuksia teknisestä ja eri välineiden käyttöön liittyvästä näkökulmasta. Kirjassa käsitellään muun muassa hiihtovälineitä, eri aseita, talvivarusteita, konekiväärien tulenkäyttöä, ampumatarviketäydennyksiä, ammunta-kokeiluja ja naamiointia sekä lentotiedustelulta suojautumista. Lisäksi kirjassa annetaan konkreettisia perusteita liikkumisesta, ryhmyksistä ja aseiden käytöstä talviolioissa. Sahlinin kirjaa hyödynnettiin myös Suomessa ja se on esimerkiksi mainittu yhtenä Tapolan kirjoittaman *Talvitaktiikka*-kirjan lähteenä.⁶⁴⁴

Suomessa julkaistiin 1920-luvulla kaksi varsinaisesti talvitaisteluihin keskittyvää ohjesääntöä tai kirjaa. Vuonna 1928 julkaistiin talvisotatekniikkaa käsittelevä ohjesääntö *Talvisotakäsikirja* (T.S.K.K.). Vuonna 1929 julkaistiin majuri Tapolan laatima talvitaktiikkaa koskeva kirja *Talvitaktiikka*. Kirjat oli laadittu kehittämis- ja kokeilutoiminnan sekä ulkomailta, erityisesti Ruotsista saatujen kokemusten ja tietojen pohjalta.⁶⁴⁵

Vuonna 1928 julkaistussa *Talvisotakäsikirjassa* on yhteensä 198 tekstisivua ja 21 lukua, jotka käsittelevät talviolioja Suomessa, talven vaikutusta aseisiin ja ampumatarvikkeisiin, hiihtovarusteita ja välineitä, huoltoon liittyviä kysymyksiä, aselajeja sekä tiettyjä toimintoja koskevia erityisohjeita, muun muassa marsseissa majoittumisesta, verhoamisesta ja pioneeritöistä.⁶⁴⁶ Käsikirjan sisältö on varsin laaja-alainen ja perusteellinen.

⁶⁴¹ Katso esimerkiksi Förslag till Exercisreglemente för Kavalleriet, Del VIII, (Upptärande på skidor), 1925; Jalkaväen harjoitusohjesääntö I osa, luvut V–VII, 1924; Anvisningar för kulspruteförbands uppträdande på skidor och med anspända slädar, 1930 sekä Talvi ja suojeluskuntain sotilaskoulutus.

⁶⁴² Raunio (pro gradu 1989), s. 80–81 ja Hersalo (1962), s. 129.

⁶⁴³ Kapteeni Sahlin, Yngve, (1885–1971), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1908, opintoja useilla eri kursseilla Jalkaväen ampumakoulussa vuodesta 1911, sotilaspedagogiikan kurssi 1930, kouluttajana ja opettajana useissa talviharjoituksissa ja talvikursseilla, asiantuntijana useissa, erityisesti kenttä- ja talvivarusteisiin liittyvissä kokeiluissa. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1934, KrA.

⁶⁴⁴ Sahlin, Yngve: *Infanteritekniska vintererfarenheter*, s. 3–5. Kirja sisältää myös valokuvia ja kaaviopiirroksia. Kirja laadittiin oppilasesitelmien pohjalta ja sitä käytettiin opetusmateriaalina Jalkaväen ampumakoulun (Infanteriets Skjutskola) teknisellä kurssilla. Lisäksi Tapola, K. A.: *Talvitaktiikka*, Helsinki 1929, kirjallisuusluettelo, s. 97.

⁶⁴⁵ Tynkkynen (1996), s. 43–44; Hollanti (diplomityö 2015), s. 44 ja Tapola (2004), s. 50.

⁶⁴⁶ *Talvisotakäsikirja*, 1928, s. 201–207.

Talvisotakirjan kirjoittamista varten oli marraskuussa 1927 asetettu toimikunta, jonka jäsenenä oli useita suomalaisia talvisodankäynnin asiantuntijoita. Toimikunnan puheenjohtajaksi määrättiin majuri Raappana ja jäseniksi majuri Pajari, kapteeni Slöör ja kapteeni Breitholtz. Toimikunta teki kokeilutoiminnan järjestämiseksi suunnitelman, jossa määritettiin kokeilutoiminnan tavoitteet, tehtävät, vaiheet ja kysymykset. Toimikunnan taustamateriaalina käytettiin myös Ruotsista saatua materiaalia.⁶⁴⁷

Vuonna 1929 julkaistu *Talvitaktiikka* on kattava ja perusteellinen kirja. Kirjassa käsitellään talvitaisteluja ja talvioloja monesta eri näkökulmasta. Kirja sisältää yhteensä 85 sivua tekstiä ja tekstiä selkiyttäviä piirroksia sekä yhtensä yksitoista lukua tai alalukua. Kirjassa käsitellään muun muassa yleisiä asioita talvesta, talven vaikutusta liikkuvuuteen ja eri toimintoihin, talven vaikutusta tiedusteluun, marsseihin, majoitukseen, lepovarmistukseen, talven vaikutusta taisteluun ja eri taistelulajeihin mukaan lukien viivytyt, perääntyminen ja takaa-ajo sekä johtamista. Lisäksi kirjassa on yhteensä yhdeksän liitettä, jotka pääosin sisältävät yksityiskohtaista tilastotietoa talvesta.⁶⁴⁸

Tapolan kirjan kirjoittamisen tukena on hyödynnetty useampia kotimaisia ja ulkomaisia alaa käsitteleviä ohjesääntöjä ja kirjallisuutta. Kirjan lähdeluettelossa on mainittu yhteensä yhdeksän teosta. Kirjan kirjallisuusluettelossa on mainittu suomalaisina lähteenä *Talvisotakäsikirja* ja J. Keräsen saksaksi kirjoitettu *Temperaturkasten von Finnland*. Ruotsalaisia lähteitä on useampia; Y. Sahlinin kirjoittama *Infanteritekniska vintererfarenheter* ja F. Fevrellin kirjoittama *Lärobok i Krigsbyggnadskonst* sekä Tapolan muistiinpanot everstiluutnantti Malmbergin talvitaisteluja käsittelevistä luennoista Suomen Sotakorkeakoulussa talvella 1925–1926.⁶⁴⁹

Suomalaiset olivat vuonna 1932 erityisen aktiivisia saamaan talvisodankäyntiin ja -koulutuksen liittyviä tietoja Ruotsista ja Norjasta. Suomen Yleisesikunta pyysi sotilasasiamiestä, majuri Rosenbröijeriä lähettämään talvikoulutusta ja -taktiikkaa koskevia ruotsalaisia käsikirjoja ja ohjesääntöjä. Rosenbröijer kävi henkilökohtaisesti tapaamassa myös Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikköä, eversti Testrupia tiedustellakseen mahdollisuutta saada näitä kirjoja Suomeen. Testrup ilmoitti, ettei muita ajan tasalla olevia määräyksiä ole kuin mitä kenttäharjoitusohjesääntö (Förslag Fältreglemente) sisältää. Testrup ilmoitti myös, että oli muitakin, mutta jo vanhentuneita määräyksiä ja että niiden sisältö sisältyi uusimpiin tuon ajan julkisiin ohjesääntöihin. Testrupin mukaan ainoa ajan tasalla oleva salainen ohjesääntö koski tykistön talvitaktiikkaa, jota hänen mukaansa ei voitu antaa suomalaisille. Myöhemmin Ruotsista pyydettiin erikseen myös ratsuväen ja kuormastojoukkojen talvikoulutusta koskevia tietoja. Niidenkin osalta Ruotsista tuli kieltävä vastaus salat-

⁶⁴⁷ YE./Os. 4/Toimisto X, ak N:o 707/x/1927, 15.11.1927, T-22104/44, KA; T.S.K.K.-toimikunta, ak N:o 43/1928, sal., 19.1.1928, T-22104/44, KA ja YE./Os. 4/Toimisto X, ak N:o 80/x/1928, sal., helmikuu 1928, T-22104/44, KA.

⁶⁴⁸ Talvitaktiikka, s. 3–5.

⁶⁴⁹ Talvitaktiikka, kirjallisuusluettelo, s. 97.

tavuussyiden takia.⁶⁵⁰ Testrupin antamat vastaukset osoittavat, että suomalaisten erityisasemasta huolimatta ruotsalaiset eivät kuitenkaan olleet halukkaita luovuttamaan kaikkia talvitaistelua käsitteleviä ohjesääntöjä edes suomalaisille.

Ruotsin ehkä tärkein talvisodankäyntiä käsittelevä ohjesääntö oli vuonna 1934 julkaistu *Handledning för Tjänsten i Fält under Vinterförhållanden* (HTjV). Ohjekirjassa on yhteensä 240 sivua ja se sisältää kahdeksan lukua. Luvut käsittelevät seuraavia aiheita: yleistä talviolosuhteista, talvivarusteet ja niiden huolto, talvihygieniä, muonitus-huolto, marsseja koskevat erityisohjeet, majoittumista koskevat erityisohjeet, vartio-palvelusta koskevat erityisohjeet ja taistelua koskevat erityisohjeet. Lisäksi kirjassa on yhteensä 18 liitettä, joissa on yksityiskohtaisia numerotietoja talvesta sekä ohjeita esimerkiksi teltan lämmittämisestä tai moottoriajoneuvolla ajamisesta talvioloissa.⁶⁵¹

Ruotsalaisten ohjekirja ja sen suomalaisten vastine, *Talvisotakäsikirja* antoivat lähinnä teknillisiä perusteita varusteista ja toiminnoista talvioloissa, eikä niissä juuri-kaan käsitellä taktillisia asioita. Sisällöllisesti kummassakin kirjassa näyttää olevan varsin paljon yhtäläisyyksiä. Ruotsalaisen ohjekirjan rakenne ja sisällysluettelo poik-keavat kuitenkin jonkin verran talvisotakäsikirjan rakenteesta.

Suomessa uuden talvitaistelua käsittelevän ohjesäännön laatiminen aloitettiin vuonna 1936 ja ohjesääntö julkaistiin marraskuussa 1939 nimellä *Talvisotaopas*. Talvisotaopas sisälsi yhteensä neljätoista lukua, jotka käsittelevät seuraavia aiheita: jouk-kojen johtaminen, tiedustelu, maastouttaminen ja ilmatorjunta, marssit, majoitus, lepovarmistus ja etuvartioiden toiminta, talvitaistelujen yleinen luonne, hyökkäystais-telu, puolustustaistelu, viivytystaistelu, irtautuminen ja perääntyminen, takaa-ajo sekä talven vaikutus huollon järjestelyyn ja suoritukseen. Ohjesäännön rakenne, sisältö ja asioiden käsittelyjärjestys olivat pääpiirtein sama kuin Tapolan *Talvitaktiikka*-kirjassa. Oppaassa ei taktisen ajattelun kannalta ollut merkittäviä uusia periaatteita. Tapolan kirjaan verrattuna vuoden 1939 oppaassa korostettiin yllätyksen tärkeyttä. Lisäksi jokaista aselajia ja huoltoa käsiteltiin omassa alaluvussa. Ohjesäännössä esitetyt uudet painotukset ja näkemykset perustuivat Armeijakunnan Esikunnan vuonna 1937 jär-jestämästä talvisotaharjoituksesta saatuihin kokemuksiin. Käytetyn lähdeaineiston perusteella ei ole voitu todentaa sitä, missä määrin ja millä tavalla Talvisotaoppaa-seen olisi otettu vaikutteita suoraan Ruotsista.⁶⁵²

Talvisodan sytyttyä monia aiempien vuosien aikana kokeiluissa ja harjoituksissa hankittuja talvisodankäyntiin liittyviä kokemuksia ja oppeja jouduttiin soveltamaan todellisessa tilanteessa. Ruotsalaiset keräsivät aktiivisesti kokemuksia ja oppeja tal-vitaisteluihin ja -toimintaan liittyvistä kysymyksistä Suomen talvisodasta sekä omasta toiminnastaan valmiuden kohottamisen aikana. Kokemusten ja oppien perusteella julkaistiin vuonna 1941 erillinen kirja *Synpunkter rörande uppträdande i vintertid*. Kirjassa

⁶⁵⁰ Pyyntö hankkia ruotsalaisia talvikoulutusta ja -taktiikkaa koskevia ohjesääntöjä, YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 1370/IV, 31.12.1931, SArk-1621, KA; Suomen sotilasiamiehen kirjelmät N:o 2/1932, 4.1.1932 ja 9.1.1932, SArk-1621/7, KA sekä Ruotsin komentotoimiston päällikön vastaus suomalais-ten pyyntöön ak N:o 2/1932, 8.1.1932, SArk-1621/7, KA. Kenttäohjesäännön (Förslag FR, del I och II) ehdotuksen ensimmäisessä ja toisessa osassa oli yhteensä viisi talvisodan käyntiä käsittelevää pykälää.

⁶⁵¹ *Handledning för tjänsten i fält under vinterförhållanden* (HTjV), Fastställd 1934, s. 3–6; *Talvisotakäsikirja*, 1928, s. 6.

⁶⁵² *Talvisotaopas*, s. 5–8; Tynkkynen (1996), s. 43–44 ja Liimatainen (pro gradu 2015), s. 63–64.

keskitytään teknisten asioiden ohessa erityisesti taistelutoimintaan talvioloissa. Kirja sisältää kaikki taistelulajit ja muut taisteluun liittyvät toiminnot; tiedustelu, marssit, majoittuminen, suoja ja huoltopalvelus.⁶⁵³

Myös ruotsalaisissa kenttäohjesäännöissä on talvitoimintaa koskevia omia alalukuja, pykäläi tai liitteitä. Vuoden 1928 *Kenttäohjesäännön ehdotuksen* (*Förslag till Fälttjänstreglemente*) ensimmäisessä osassa, toimintaa talvella, käsitellään marsseja ja majoitusta koskevien lukujen yhteydessä omissa alakohdissaan. Lisäksi ohjesäännössä on oma liite talvioloista Pohjois-Ruotsissa (Övre Norrland). Sen sijaan vuoden 1928 *Kenttäohjesääntöehdotuksen toisessa osassa* käsitellään omassa alaluvussa (*strid vintertid*) taistelua talvisolosuhteissa. Luvussa tuodaan esiin talviolojen ja lumen vaikutuksia toimintaan ja eri taistelulajeihin.⁶⁵⁴

Varhaisimmissa suomalaisissa kenttäohjesäännöissä ei käsitellä toimintaa tai taistelua talvella. Vasta vuoden 1929 *Kenttäohjesäännön toisessa osassa* (K.O. II) käsitellään muutamissa kohdissa jonkin verran talviolojen vaikutusta taistelutoimintaan. Ensimmäisessä luvussa todetaan, että talvitaistelut ovat oma erikoisuutensa menemättä kysymykseen sen syvällisemmin. Aselajeja ja hyökkäystä koskevissa luvuissa käsitellään myös jonkin verran talviolojen vaikutusta. Ohjesäännössä todetaan, että jalkaväen käyttäminen hiihtojoukkona lisää liikkuvuutta ja taistelukykyä ja talviolot muuttavat tiedustelun ja maastontiedustelun merkitystä ja mahdollisuuksia.⁶⁵⁵ Vertaillaessa suomalaista Kenttäohjesääntöä edellä esitettyihin vastaaviin ruotsalaisiin ohjesääntöihin näyttää siltä, että ruotsalaiset ohjesäännöt eivät ole talvisodankäyntiin liittyvissä asioissa olleet sellaisenaan suoraan suomalaisen ohjesäännön pohjana.

Ruotsissa jalkaväen talvikoulutuksesta laadittiin omat ohjesäännöt (*Tillägg till Exercisreglemente för Infanteriet för utbildning och uppträdande på skidor*). Ohjesääntö on lähinnä koulutusohje toiminnasta suksilla sisältäen esimerkiksi koulutustavoitteet, perusteet koulutuksesta ilman asetta ja aseiden kanssa sekä erilaisista koulutusryhmityksistä. Ohjeet kattavat eri organisaatiotasot joukkueesta pataljoonaan. Ohjesäännössä ei käsitellä taistelutoimintaan liittyviä asioita.⁶⁵⁶

Ruotsalaisten vuoden 1927 Jalkaväen harjoitusohjesäännön kuudes osa (*Exercisreglemente för Infanteriet, Del VI*) käsittelee toimintaa suksilla. Ohjesääntö sisältää lähinnä teknisiä ohjeita talvitoiminnasta suksilla koskien eri aseita, ryhmitysmuotoja, maaston käyttöä. Ohjeet kattavat eri tasot yksittäisestä miehestä prikaatitasolle asti. Mielenkiintoista on se, että esimerkiksi vuoden 1924 *Jalkaväen harjoitusohjesäännössä II* (*Striden*) ei käsitellä erikseen talvioloja, vaikka ohjesäännössä on oma luku erityisoloista (*särskilda stridsförhållanden*).⁶⁵⁷

Suomalaisissa jalkaväen harjoitusohjesäännöissä annettiin lähinnä teknisiä perusteita ja koulutusohjeita. *Jalkaväen harjoitusohjesäännössä* (J.H.O.) vuodelta 1924 on

⁶⁵³ Synpunkter rörande uppträdande i vintertid, 20.12.1941.

⁶⁵⁴ Förslag till Fälttjänstreglemente, Del I, 1928, s. 50–55, 66–69 ja liite 1, s. 175–179 sekä Förslag till Fälttjänstreglemente, Del II (Striden), 1928, s. 110–116.

⁶⁵⁵ Kenttäpalvelusohjesääntö, 1920 ja Kenttäohjesääntö I, 1927 sekä Kenttäohjesääntö II, 1929, s. 13, 21, 74.

⁶⁵⁶ Tillägg till Exercisreglemente för Infanteriet för utbildning och uppträdande på skidor, vuodet 1918, 1922 ja 1924.

⁶⁵⁷ Exercisreglemente för Infanteriet, Del VI, 1927 ja Förslag till Exercisreglemente för Infanteriet, Del II, 1924.

kolme hiihtoa käsittelevää lukua. Ohjesäännön viides luku käsittelee hiihtokoulutusta. Kuudes luku käsittelee hiihtovarustusta ja seitsemäs luku käsittelee hiihtovälineiden hoitoa. Suomalaisessa vuoden 1932 *Jalkaväen ohjesäännön ensimmäisessä osassa* (J.O.I) ei käsitellä talvioloja. Talvea koskevat kysymykset on koottu keskitetysti *Jalkaväen ohjesäännön ensimmäiseen lisäysosaan, Harjoittelu suksilla* (J.O.I, Lisäys). Lisäysosa sisältää neljä lukua, yleiset perusasiat, suljettu järjestys suksilla, ryhmän harjoittelu suksilla ja muiden yksiköiden harjoittelu suksilla. Kyseessä on kattava koulutusohje, joka sisältää perusasioita esimerkiksi erilaisista muodoista ja toiminnasta suksien kanssa eri tilanteissa.⁶⁵⁸ Jalkaväen harjoitusohjesäännön ensimmäisen lisäysosan rakenne, sisältö ja asioiden käsittelyjärjestys näyttävät noudattavan pääpiirtein ruotsalaisen *Jalkaväen harjoitusohjesäännön kuudennen osan* (Del VI) rakennetta ja sisältöä.

Varsinaisten ohjesääntöjen ja talvitaisteluja käsittelevän kirjallisuuden lisäksi vaihdettiin myös muita erityisohjeita ja -oppaita. Esimerkiksi Suomen yleisesikunta luovutti ruotsalaisten pyynnöstä alkuvuodesta 1939 ilmestyneen *Telthaohjesäännön* ruotsalaisten käyttöön. Luovutuksen lisäehtona oli, että koska ohjesääntö perustui luottamukselliseen tietoon, sitä sai näyttää vain ruotsalaisille upseereille. Lisäksi Ruotsista pyydettiin talvisodankäyntiä koskevia luentoja⁶⁵⁹

Suomalaisten ja ruotsalaisten talvisodankäyntiä ja -koulutusta koskevien ohjesääntöjen välillä on löydettävissä runsaasti yhtäläisyyksiä. Yhtäläisyyksistä huolimatta on vaikea arvioida ja todentaa, missä määrin suomalaisten ja ruotsalaisten talvisodankäyntiin liittyvien ohjesääntöjen ja kirjallisuuden taustalla on käytetty samoja, tietojenvaihdon yhteydessä saatuja kokemuksia ja perusteita ja missä määrin samantyyppisiin tuloksiin ja periaatteisiin on päädytty itsenäisen kokeilutoiminnan kautta. Todennäköisesti ohjesääntöjen ja kirjallisuuden taustalla ovat vaikuttaneet molemmat tekijät.

---

⁶⁵⁸ Jalkaväen harjoitusohjesääntö, luvut V–VII, 1924, s. 89–112, s. 113–120, 120–124; Jalkaväen harjoitusohjesääntö I, 1932 ja Jalkaväen harjoitusohjesääntö I, Lisäys, 1935, s. 291–318 sekä Exercisreglemente för Infanteriet (E.R.I.), Del VI, 1927.

⁶⁵⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 26/1939, 4.2.1939, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 3, KrA ja Liimainen (pro gradu 2015), s. 64. Katso esimerkiksi pyyntö jalkautetun suksijoukon suksien kuljetusta koskevan artikkelin toimittamisesta, YE/Toimisto I, ak N:o 272/1924, sal., 3.11.1924, SARk-1399/13, KA ja Suomen sotilasasiamiehen lähete N:o 111/1932, 30.4.1932, SARk-1621/7, KA.

OPERATIIVISEN YHTEISTYÖN TIIVISTYMINEN 1930–1935

4.1. Kansainvälisen turvallisuustilanteen heikkeneminen ja puolustuslaitoksia koskevat uudistukset lisäävät yhteistyötä

Suomen positiivinen kehitys 1930-luvulla mahdollisti pitkäjänteisen yhteiskunnan kehittämisen. Myönteistä sisäpoliittista kehitystä edisti laman päätyminen ja sitä seurannut nopea taloudellinen kasvu ja vaurastuminen vuodesta 1934 lähtien. Sisäpoliittista vakautta ja poliittista eheytymistä edistivät myös kommunistisen toiminnan estäminen, lapuanliikkeen toiminnan rajoittaminen ja erityisesti sen laittoman toiminnan nujertaminen sekä vakaampi hallitusvalta. Vuoden 1931 presidentinvaalit ja pääministerin Pehr Evind Svinhufvudin valinta presidentiksi muuttivat Suomen tilannetta sekä sisä- että ulkopoliittisesti. Ulkopoliitikassa merkittävimmät muutokset olivat hyökkäämättömyyssopimuksen allekirjoittaminen Neuvostoliiton kanssa vuonna 1932 ja suuntautuminen Pohjoismaihin. Ulko- ja turvallisuuspoliittisesti 1930-luvun kehitys oli huomattavasti sisäpoliittista kehitystä huonompi ja huolestuttavampi.⁶⁶⁰

Suomen sisäpolitiikan suurimpana haasteena oli 1930-luvun alussa oikeistoradikalismien kasvu, joka konkretisoitui lapuanliikkeenä. Lapuanliikettä ja sen ajamia tavoitteita kannatettiin aluksi laajasti valtakunnan porvarillisia arvoja edustavissa piireissä yli puoluerajojen. Liikkeen kannatus kuitenkin romahti nopeasti sen harjoittamien laittomien ja kurittomien toimintatapojen, kuten pahoinpitelyjen, murhien ja kyyditysten takia. Liikkeen kannatuksen kannalta käänteentekevä tapahtumana oli entisen presidentin K. J. Ståhlbergin ja hänen vaimonsa kyyditys lokakuussa 1931. Lapuanliikkeen toiminta sekä erityisesti Ståhlbergin kyyditys ja yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Walleniuksen epäilty osallisuus siihen herättivät ruotsalaisten keskuudessa paljon negatiivista huomiota. Negatiivinen huomio hankaloitti myös Suomen ja Ruotsin sotilasviranomaisten välillä 1920-luvun puolivälissä alkanutta yhteistyötä.⁶⁶¹

Toinen yhteistyötä haitannut kysymys oli kieliriita. Kielikysymys nousi uudelleen esille 1930-luvun alussa ja kieliriita jatkui aina vuosikymmenen loppupuolelle asti. Erityistä huomiota herätti Helsingin yliopiston opetuskieli. Erityisen kiivaana kielitaistelua käytiin kesän 1933 eduskuntavaalien yhteydessä. Helsingin yliopistoa koskenut kieliriitaa saatiin ratkaistuksi vasta vuonna 1937 kompromissilain myötä. Kieliriita hiersi kuitenkin pitkään Suomen ja Ruotsin välisiä suhteita ja se haittasi myös maiden välistä sotilaallista yhteistyötä.⁶⁶²

⁶⁶⁰ Vahtola (2003), s. 318; Hentilä (2006), s. 170 ja Selén, Kari: *C. G. E. Mannerheim ja hänen puolustusneuvostonsa 1931–1939*, Keuruu 1980, s. 99–109.

⁶⁶¹ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 17/1930, 23.10.1930 ja N:o 18/1930, 24.10.1930, GS/UA, Serie EIA/Vol 23, KrA; Hentilä (2006), s. 166; Vahtola (2003), s. 313–316; Salokangas (2003), s. 640–646 ja Turtola (1984), s. 136–137.

⁶⁶² Vahtola (2003), s. 312; Hentilä (2006), s. 166; Meinander (2012), s. 129–132 ja Tingsten (1944), s. 315.

Ruotsin sisäpoliittista kehitystä 1920-luvulla hallinnut hajanaisuus sekä eduskunnan ja hallituksen välinen kiistely asioista päättyi 1930-luvun puoliväliin mennessä. Merkittävimmissä sisäpoliittisissa kysymyksissä, kuten maanpuolustuksessa, sosiaalisissa uudistuksissa ja koulutuksessa, alkoi tapahtua selkeää yhdentymistä eri puolueiden välillä. Ruotsin puolustuspolitiikan osalta merkittäväksi sisäiseksi kehitystä eteenpäin vieväksi tekijäksi nousi vuonna 1930 perustettu puolustuskomissio.⁶⁶³

Rauhanliike ja aseistariisunta olivat 1920-luvun ja 1930-luvun alun merkittävä kansainvälinen ajatusmalli. Rauhanliikkeellä oli paljon kannatusta erityisesti Ruotsissa. Sveitsin Genevessä järjestettiin helmikuussa 1932 yleinen, Kansainliiton jo vuodesta 1925 lähtien valmisteleva aseidenriisuntakonferenssi. Kansainvälisen turvallisuustilanteen kiristymisen ja totalitarismin nousun takia tulokset jäivät kuitenkin vähäisiksi monien aseidenrajoitukseen ja aseriisuntaan suuntautuneiden valtioiden pettymykseksi.⁶⁶⁴

Kansainvälisen tilanteen kiristyminen Euroopassa sekä Kansainliiton osoittama heikkous ja kykenemättömyys toimeenpanna peruskirjansa mukaisia sanktiovelvoitteita saivat Pohjoismaat ja Suomen etsimään läheisempää turvaa toisistaan vuodesta 1934 alkaen. Ensimmäinen selkeä ulospäin näkynyt merkki Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta suuntautumisesta Pohjoismaihin oli Suomen liittyminen Ruotsin, Norjan, Tanskan, Alankomaiden, Belgian ja Luxemburgin jo aiemmin solmimaan ns. Oslon sopimukseen 1933. Vaikka sopimus oli lähinnä taloudellinen, sillä oli myös jonkin verran poliittista merkitystä.⁶⁶⁵

Euroopan turvallisuustilanteessa tapahtuneet muutokset sekä Suomen uhanalainen asema Saksan ja Neuvostoliiton diktatuurien välissä lisäsi Suomen ulkopoliittisen johdon huolia. Ulkopoliittinen johto oli huolissaan siitä, että Suomi joutuisi jommankumman suurvallan miehittämäksi näiden keskinäisessä sodassa. Hyökkäysuhkan vähentämiseksi, hyökkäyskynnyksen nostamiseksi ja puolustusmahdollisuuksien parantamiseksi Suomen ulkopoliittisen johdon päätavoitteena oli pyrkiä yhdistämään Suomen ja Ruotsin puolustuskyvyt. Yhdistäminen oli tarkoitus tehdä asteittain lopullisena päämääränä puolustusliitto Ruotsin kanssa. Yhteistyömahdollisuudet Ruotsin kanssa parantuivatkin merkittävästi keväällä 1934, kun Ruotsi muutti ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaansa ja luopui aseidenriisuntaan keskittyvästä politiikastaan.⁶⁶⁶

Suomessa tehtiin vuosina 1930–1935 kolme merkittävää päätöstä ja toimenpidettä, joilla oli konkreettista vaikutusta Ruotsin kanssa tehtävään sotilaalliseen yhteistyöhön. Puolustuslaitoksen materiaalisen valmiuden kehittäminen, siirtyminen aluejärjestelmään ja ruotsalaisten sanktiojoukkojen käyttöön liittyvä suunnittelu synnyttivät tarpeita kehittää ja syventää yhteistyötä ja tietojen vaihtoa ruotsalaisten kanssa.

⁶⁶³ Lönnroth (1959), s. 9 – 10; Söderlund (1985), s. 185–186; Carlsson, Sten: *Folkhems politik, Den svenska historien*, band 10, Stockholm 1968, s. 105–107 ja Tingsten (1944), s. 388–393.

⁶⁶⁴ Selén (1974), s. 37–51.

⁶⁶⁵ Meinander (2012), s. 125–127; Hentilä (2006), s. 166; Vahtola (2003), s. 319 ja Tingsten (1944), s. 313–314.

⁶⁶⁶ Lönnroth (1959), s. 128–129; Vahtola (2003), s. 319 ja Hentilä (2006), s. 166; Meinander (2012), s. 127–128 ja Talvitie (2002), s. 57–58.

Lisäksi oli suuri määrä muita pienempiä asioita, joiden osalta nähtiin tarpeelliseksi tehdä yhteistyötä sekä hakea oppeja ja vaikutteita Ruotsista.⁶⁶⁷

Suomen varuste- ja materiaalitilanteessa oli 1930-luvun alussa suuria puutteita. Haasteena oli myös se, että kaikkea materiaalia ei arvioitu voitavan hankkia kotimaasta. Suomalaiset pyrkivät poistamaan pahimmat puutteet perushankintaohjelmilla. Suomessa puolustuslaitoksen hankinnat oli 1920-luvulla päätetty rakentaa kotimaisen tuotannon varaan. Tuotannon käyntiin saanti ja varsinainen tuotanto vaativat kuitenkin aikaa ja taloudellisia panostuksia, mikä johti siihen, että tuotanto ei toiminut täysillä vielä talvisodan syttymiseenkin mennessä. Taloudellisen puolustusvalmiuden suunnittelun lähtökohtana talvisotaan asti oli tarvittavan avun ja materiaalin saaminen ulkomailta. Tarpeellisen sotamateriaalin hankkimiseksi suomalaiset kääntyivät erityisesti lähimmän naapurin, Ruotsin puoleen.⁶⁶⁸

Vuonna 1931 puolustusneuvostossa tehtiin päätös alueelliseen puolustusjärjestelmään siirtymisestä, mikä merkitsi isoja uudelleenjärjestelyjä puolustusvoimissa. Alueellisen puolustusjärjestelmän toteuttamiseksi laadittiin vuonna 1932 uusi asevelvollisuuslaki, jonka mukaan rauhan ajan palvelusaika oli miehistön osalta 350 vuorokauteen ja päällystön osalta 440 päivään. Samalla määrättiin myös kertausharjoitukset pakollisiksi. Toinen merkittävä muutos oli vuonna 1934 käyttöön otettu uusi liikekannallepanojärjestelmä, aluejärjestelmä. Aiemmin käytössä ollut kaaderijärjestelmä oli osoittautunut liian hitaaksi ja liikennejärjestelyjen kannalta liian haavoittuvaksi.⁶⁶⁹

Alueelliseen puolustusjärjestelmään siirryttiin vuosina 1932–1934. Aluejärjestöorganisaatioiden tehtävänä olivat kutsunnat, reservin valvonta ja maavoimien liikekannallepano. Rauhan ajan joukkojen vastuulla oli perustaa suojajoukot, joiden tehtävänä oli viivyttää vihollista niin, että perustaminen ja keskittäminen saataisiin suoritetuksi.⁶⁷⁰

Aluejärjestelmään siirtyminen edellytti koulutusjärjestelmän kehittämistä. Tärkeimpiä koulutusjärjestelmän kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä olivat kertausharjoitustoiminnan käynnistäminen ja lisääminen sekä upseerien ja aliupseerien aselajikoulutuksen uudelleenorganisointi ja parantaminen. Yleisesikunta antoi käskyn aluejärjestön valmistelutöiden käynnistämisestä tammikuussa 1932. Käsky sisälsi muun muassa tehtävän suojeluskuntakaaderin⁶⁷¹ muodostamisesta ja sen vaatimien koulutusjärjestelyjen kehittämisestä. Muita aluejärjestelmään liittyviä valmistelutöitä olivat muun muassa täydennysmiehistön kouluttaminen, varastointijärjestelyjen

---

⁶⁶⁷ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehelle osoitetut Ruotsia koskevat erityiskysymykset vuonna 1931, YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 43/IV, 14.1.1931, SArk-1621/6, KA ja Ratinen, Juha: *Kaaderiperustamisesta aluejärjestelmään – suomalaisen liikekannallepanojärjestelmän kehittyminen vuosina 1918–1935*, diplomityö 2015, MPKK, s. 73–75.

⁶⁶⁸ Selén (1974), s. 132–133, 265; Arimo (1987), III osa, s. 540; Kronlund (toim.) (1988), s. 436–437; Nummela (2015), s. 39–40, 47 sekä Juottonen (1997), s. 190–192, 199–200.

⁶⁶⁹ Ratinen (diplomityö 2015), s. 75–78; Kronlund (toim.) (1988), s. 382–390 ja Vahtola (2003), s. 316–317.

⁶⁷⁰ Kronlund (toim.) (1988), s. 369, 394–397 ja Vahtola (2003), s. 317.

⁶⁷¹ Suojeluskuntakaaderilla tarkoitettiin suojeluskuntaan kuuluvia ja mahdollisessa liikekannallepanossa omalla reserviläisalueella perustettavaan kenttäarmeijan yksikköön palvelukseen astuvia asevelvollisia. Suojeluskuntakaaderin merkitys oli tärkeä, sillä ne muodostivat sodanaikaisten yksikköjen runkohenkilöstön. Katso esimerkiksi Raikkala (1964), s. 73.

suunnittelu ja varastorakennusten rakentaminen. Kehittämisen ja toimenpiteiden tueksi tietoja ja kokemuksia haettiin myös Ruotsista. Esimerkiksi koulutusjärjestelmän kehittämiseksi Suomen yleisesikunta antoi heinäkuussa 1933 Suomen Tukholmassa olevalle sotilasasiamiehelle seitsemän kysymystä sisältävän tehtävän hankkia tietoja upseerien ja alipuseerien aselajikoulutuksesta ja sen järjestelyistä.⁶⁷²

Aluejärjestelmään siirtyminen edellytti myös selvityksen tekemistä sotavarustetilanteesta. Selvitystyön yhteydessä todettiin, että suomalaisten sotavarustetilanne oli todella huono. Sotavarustetilanteesta tehdyn selvitystyön yhteydessä ilmeni myös se, että suomalaisilta puuttui tarvittava osaaminen yksityiskohtaisen perushankintaohjelman laatimiseksi. Tilanteen korjaamiseksi osaamista ja kokemuksia piti hakea ulkomailta ja laatia tarvittavat hankintasuunnitelmat. Ensimmäinen perushankintaohjelma valmistui keväällä 1930. Tarvittavien riittävän kattavien ja laajojen tietojen puuttuessa ohjelmassa ei kuitenkaan voitu ottaa huomioon kuin vain aivan välttämättömät tarpeet. Seuraava perushankintaohjelma valmistui vuonna 1934, ja eduskunta hyväksyi sen seuraavana vuonna. Ohjelmaa voidaan edelleen pitää myös tietynlaisena hätäohjelmalla. Oleellista oli, että tarkkoja perusteita ja tarpeita ei vielä tuolloinkaan kyetty määrittämään. Kolmas perushankintaohjelma valmistui vuonna 1937. Sen laatimiseksi oli perustettu parlamentaarinen perushankintaohjelmatoimikunta.⁶⁷³

Myös Ruotsissa jouduttiin 1930-luvun alkupuolella tekemään merkittäviä puolustusjärjestelyjä koskevia uudelleenarviointoja. Taustalla vaikuttaneita tärkeimpinä syitä olivat hallitusvallan vaihtuminen, ylimmässä sotilasjohdossa tapahtunut sukupolven vaihdos, nuorempien ruotsalaisten yleisesikuntaupseerien muodostaman aktivistiryhmän mielipidemuokkaustoiminta sekä useammasta suunnasta tullut kritiikki vuoden 1925 puolustuspäätöstä kohtaan. Yhtenä merkittävänä kysymyksenä vuoden 1925 puolustuspäätöstä koskevista keskusteluissa ja kirjoittelussa sekä päätöksen uudelleenarvioinneissa oli Kansainliiton sanktiomääräykset ja niiden mahdollinen soveltaminen hyökkäyksen kohdistuessa Suomea vastaan.⁶⁷⁴

Ruotsissa Kansainliiton sanktiojärjestelmään suhtauduttiin ristiriitaisen kaksijakoisesti. Ruotsin sotilasjohto valmisteli aktiivisesti osana vuonna 1930 perustetun puolustuskomission työtä maan sotilaallisen suorituskyvyn ja toimintavalmiuden kehittämiseen tähtäävää mietintöä. Yhtenä keskeisenä perusteena sotilaallisen suorituskyvyn kehittämisessä oli valmistautuminen sanktiomääräysten toteuttamiseen Suomeen sen joutuessa hyökkäyksen kohteeksi. Ristiriitainen tilanne johtui siitä, että samanaikaisesti sotilaallisen johdon valmistelutyön kanssa Ruotsin vuoden 1931 val-

---

⁶⁷² YE/Os. 1/Järjestelytoimisto, ak N:o 99/VIII/sal., 7.4.1930, T-22104/96, KA; Raikkala (1964), s. 39–41, s. 73–78, 100–101; YE/Os. 4/Koulutustoimisto, ak N:o 1117/X, 29.6.1933, SArk-1621/8, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje Ruotsin, Norjan ja Tanskan sotilasviranomaisille, ak N:o 125/1933, 13.7.1933, SArk-1621/8, KA ja Juottonen (1997), s. 20.

⁶⁷³ Katso esimerkiksi PLM, ak N:o 106/30.K.sal., 2.7.1930, T-22104/96, KA; Kronlund (toim.) (1988), s. 436, 452–456; Selén (1980), s. 99–113; Vahtola (2003), s. 317–318; Raikkala (1964), s. 297–298 ja Juottonen (1997), s. 239–242.

⁶⁷⁴ Turtola (1984), s. 116 ja Carlsson (1968a), s. 46.

tiopäiville tehtiin esitys Ruotsin irtautumisesta kokonaan Kansainliiton sanktiovelvoitteista.⁶⁷⁵

Ruotsin puolustuskysymyksen ratkaisemiseksi asetettiin vuonna 1930 erillinen komissio, joka sai nimekseen vuoden 1930 puolustuskomissio (1930 års försvarskommission). Puolustuskomission tehtävänä oli laatia perusteellinen ja kattava tutkimus Ruotsin puolustuskysymyksestä. Kokonaisvaltaiseen tutkimukseen sisältyi useita alatehtäviä, muun muassa selvittää mahdollisuudet vahvistaa Ruotsin maanpuolustusta yleisten taloudellisten reunaehtoien määrittämien edellytysten puitteissa ja selvittää Ruotsin mahdollisuuksia vähentää varustusta tai toteuttaa osittainen aseidenriisunta joko mahdollisen kansainvälisen sopimuksen pohjalta tai erillisenä kansallisena päätöksenä Kansainliitossa käynnissä olevaan asevarustelua koskevaan supistamiskonferenssiin liittyen. Viimeisenä alatehtävänä oli selvittää Kansainliiton jäsenyydestä Ruotsille aiheutuvia sotilaallisia sanktiovelvoitteita. Komission saamaa viimeistä alatehtävää varten muodostettiin erillinen sotilaallisiin kysymyksiin keskittynyt alakomissio. Alakomission työskentely kesti aina vuoteen 1935 asti, jolloin julkaistiin sotilaskomission kaksiosainen mietintö. Sotilaallisen alakomission mietintö sisälsi esityksiä sanktiovelvoitteiden toimeenpanosta Suomen joutuessa hyökkäyksen kohteeksi.⁶⁷⁶

Ruotsin vuoden 1930 puolustuskomission mietintö julkaistiin heinäkuussa 1935. Puolustuskomission mietintö oli monipuolinen, laaja-alainen ja perusteellinen selvitys, joka sisälsi yhteensä kuusi osaa. Mietinnössä käsiteltiin muun muassa Ruotsin strategista ja sotilaspoliittista tilannetta, puolustusvoimien johtoa, puolustushaarojen organisaatioita ja asevelvollisuuteen liittyviä kysymyksiä. Mietinnön kolmannen osan (Sveriges läge och behov av försvarskrafter) yhdeksännessä luvussa käsiteltiin sanktotoimintaa (Sveriges försvar genom sanktionsingripande) vain kolmen sivun verran. Sanktotoimintaa koskeva luku oli koko mietinnön lyhyin luku, sillä pääosa sanktotoimintaa koskevista asioista oli julistettu salaisiksi. Julkisessa osassa esiteltiin vain yleisiä sanktotoimintaan liittyviä periaatteita.⁶⁷⁷

Komissiossa ja Ruotsin yleisesikunnassa laadittiin myös konkreettinen sotilaallinen suunnitelma Suomen auttamiseksi. Suunnitelma sisälsi kolmetoista eri vaihtoehtoa, joissa esiteltiin arvioita tilanteen kehittymisestä ja tarvittavien joukkojen määrästä, vaihtoehtoisia joukkojen käyttöajatuksia ja olosuhteiden vaikutusta operaatioiden toteuttamiseen. Komission mietinnössä todettiin, että neuvostojoukkojen lyömiseksi Suomen armeijan ja ruotsalaisten sanktiojoukkojen tuli pystyä kiinteään yhteistoimintaan sekä maavoimien että ilmavoimien osalta. Ruotsin merivoimien tuli pystyä sulkemaan Ahvenanmaan merialue ja suojaamaan Pohjanlahden yli suunnattavat joukkojen siirrot ja materiaalikuljetukset. Lisäksi merivoimien piti suojata

⁶⁷⁵ Selén (1974), s. 34–35 ja Turtola (1984), s. 120.

⁶⁷⁶ Katso esimerkiksi Promemoria rörande arbetsläget inom det lantmilitära sekretariat, marraskuu 1930 ja Promemoria rörande pågående och planlagda utredningar, 26.10.1932, Helge Jungs arkiv, Serie FII/Vol 5, KrA; Turtola (1984), s. 123–135 ja artikkeli Försvarskommissionen, s. 314–320, NMT 22/1930.

⁶⁷⁷ Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende, avgivet av 1930 års försvarskommission, Stockholm 1935; Turtola (1984), s. 149 ja Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende, Del III, kapitel IX, Stockholm 1935, s. 162–164.

kauppayhteydet Suomen ja Ruotsin satamista Itämerelle. Huomion arvoista on, että alakomission työhön liittyi paljon konkreettista yhteistyötä ja tietojen vaihtoa suomalaisten ja ruotsalaisten sotilaiden kesken.⁶⁷⁸

Ruotsin vuoden 1936 puolustuspäätös ja sen taustalla ollut vuoden 1930 puolustuskomitean mietintö oli merkittävä asia sekä Ruotsin että Suomen kannalta. Ruotsin osallistuminen Suomeen suuntautuvaan sotilaalliseen sanktioavun antamiseen tuli sekä poliittisesti että sotilaallisesti virallisesti hyväksytyksi. Sanktotoimintaan liittyviä valmisteluja ja suunnittelua ei tarvinnut enää tehdä salassa Ruotsin poliittiselta johdolta kuten 1920-luvulla. Myös Ruotsin puolustusvoimien uudelleenorganisoinnissa ja puolustussuunnitelmissa otettiin huomioon sanktotoiminta ja sen edellyttämät vaatimukset. Martti Turtolan mukaan sanktotoimintaan osallistuminen nousi Ruotsin puolustussuunnittelussa jopa ensisijaiseksi vaihtoehdoksi.⁶⁷⁹

Vuosien 1930–1935 merkittävimmät sotilaalliseen yhteistyöhön ja Ruotsista mahdollisesti saatavaan apuun liittyvät kysymykset koskivat Ahvenanmaan turvaamista, ruotsalaisten sanktiojoukkojen käyttöä sekä sotilasmateriaalin käyttöön saantia mahdollisessa sotatilanteessa. Erityisen aktiivista yhteistyö, tietojen vaihto ja suunnittelu olivat vuosina 1933 ja 1934. Henkilökohtaisen tapaamisen lisäksi tietojen vaihto tapahtui pääosin salaisten muistoiden ja henkilökohtaisen kirjeenvaihdon kautta. Muistioista muodostui keskeinen tiedon vaihdon ja suunnitteluperusteiden määrittämisen työkalu.⁶⁸⁰

Kummassakin maassa yhteistyö ja tietojen vaihto haluttiin pitää vain hyvin pienen joukon tiedossa. Käytännössä yhteistyöhön osallistuivat Suomesta lähinnä yleisesikunnan päällikkö kenraalimajuri Oesch ja Sotaväen päällikkö, kenraalimajuri Österman sekä muutama erikseen määritetty upseeri. Ruotsalaisista keskeisessä roolissa olivat yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Oscar Eugène Nygren, yleisesikunnan keskusosaston (centralavdelning) päällikkö everstiluutnantti Rappe, kapteeni Ehrensvärd sekä Ruotsin Helsingin-sotilasasiamies, majuri Adlercreutz. Tietojen vaihtoon ja hankintaan osallistui myös muita ruotsalaisia upseereita yleisesikunnasta. Suomalaisista syvällisemmin tietojen vaihtoon ja yhteistyöhön osallistuivat Yleisesikunnan tilastollisen ja ulkomaanosaston päällikkö, eversti Antero Johannes Svensson, järjestely- ja liikekannallepano-osaston päällikkö, eversti Grandell, operatiivisen toi-

---

⁶⁷⁸ Katso esimerkiksi Turtola (1984), s. 123–135 ja kartta n:o 5 s. 131; V.P.M. beträffande Finlands försvar sammanhängande spörsmål, Helge Jungs arkiv, Serie F II/ Vol 6, KrA sekä Ruotsin sotilasasiamiehen erillinen kirje N:o 410/1933, 20.9.1933, GS/UA, Serie EIIa/Vol 27, KrA. Turtola on esitellyt väitöskirjassaan yksityiskohtaisesti keskeisimpiä kohtia alakomission mietinnön sisällöstä ja yleisesikunnan laatimista suunnitelmista. Puolustuskomission mietinnössä pidettiin edullisimpana vastahyökkäyksen suorittamista ennen kuin venäläiset olisivat päässeet yhteyteen Laatokan länsipuolella. Vastahyökkäykseen tarvittavien ulkopuolisten apuvoimien vahvuus olisi tässä vaiheessa neljä divisioonaa ja yksi ratsuväkiprikaati.

⁶⁷⁹ Turtola (1984), s. 151.

⁶⁸⁰ Katso esimerkiksi Promemoria angående förhandlingar om tryggnad av Åland, december 1933 ja Promemoria angående vissa diskussioner mellan officerare ur svenska och finska generalstaberna i mars 1934, 27.2.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA. Ensimmäisestä muistiosta puuttuu tarkka päivämäärä ja allekirjoitus. Toisen muistion lähteen on allekirjoittanut Rappe ja se on osoitettu Ruotsin sotilasasiamiehelle tehtävänä toimittaa tiedot myös Suomen yleisesikunnan päällikölle, kenraalimajuri Oeschille. Lähetteeseen on kirjattu erikseen jälkeenpäin, että tiedot on toimitettu Oeschille 2.3.

miston päällikkö, everstiluutnantti Karikoski ja kulkulaitostoimiston päällikkö, everstiluutnantti Carl-Gustaf Robert von Kraemer.

Ensimmäiset konkreettiset keskustelut puolustusyhteistyön tiivistämiseen liittyvistä kysymyksistä alkoivat suomalaisten ja ruotsalaisten välillä Helsingissä syksyllä 1933. Suomen yleisesikunnasta keskusteluihin osallistuivat Svensson ja Grandell. Ruotsalaisten edustajana oli Ruotsin Helsingin-sotilasasiamies, majuri Adlercreutz. Keskustelut suomalaisten ja ruotsalaisten välillä jatkuivat huhtikuussa 1934. Grandell ja Svensson matkustivat Tukholmaan keskustellakseen henkilökohtaisesti sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvistä kysymyksistä Ruotsin yleisesikunnan edustajien kanssa. Tukholmassa käydyt keskustelut koskivat sekä sanktiojoukkojen käyttöön liittyviä kysymyksiä että Ahvenanmaan puolustuskysymystä. Ruotsin yleisesikunnasta keskusteluihin osallistuivat Rappe, Ehrensverd ja kapteeni Nils Axel Hjalmar Björk.⁶⁸¹

Svenssonin ja Grandellin komennuksen taustalla oli tarve käynnistää keväällä 1934 keskustelut kattavamasta suunnittelusta sotilaallisten sanktioiden toteuttamisesta ja sanktiojoukkojen käytöstä Suomessa. Aiemmat vuoden 1933 kesällä ja syksyllä Suomen ja Ruotsin sotilasasiantuntijoiden välillä käydyt keskustelut ja alustavat tutkimukset olivat koskeneet lähinnä vain Ahvenanmaata. Ruotsalaiset esittivät, että ennen varsinaisten yksityiskohtaisempien keskustelujen aloittamista sovittaisiin maiden kesken, mistä asioista keskusteltaisiin ja mitä tietoja oli tarpeen osapuolten välillä vaihtaa. Ruotsalaiset esittivät pitkän listan konkreettisia kysymyksiä, joita haluttiin käsiteltävän. Ruotsalaiset halusivat tietoja muun muassa huollon järjestelyihin liittyvistä kysymyksistä, suomalaisten joukkojen kokonaismäärästä ja laadusta, aluejaosta keskitysten jälkeen sekä johtosuhteista.⁶⁸²

Everstiluutnantti Rappe oli Ruotsin yleisesikunnan keskusosaston päällikkönä vastuussa sanktitoimintaan liittyvästä suunnittelusta sekä sitä koskevista neuvotteluista ja tietojen vaihdosta Suomen yleisesikunnan kanssa. Neuvottelujen ja tietojenvaihdon pohjana oli Ruotsin yleisesikunnan viestintäosastolla (kommunikationsavdelning) tehty sanktiojoukkoja koskeva tutkimus. Tutkimus sisälsi kolmetoista vaihtoehtoista kuljetussuunnitelmaa. Eri vaihtoehtojen perustana oli, miten pitkälle neuvostojoukot olisivat päässeet etenemään Suomen alueelle. Vuoden 1930 puolustuskomission sotilaallinen alakomissio hyödynsi työssään saamaa viestintäosaston tekemää tutkimusta, ja alakomission laatimissa suunnitelmissa esitetyt vaihtoehdot olivat aikalaskelmineen pääpiirtein samanlaisia kuin viestintäosaston esittämät vaihtoehdot.⁶⁸³

Rappe piti viestintäosaston tutkimuksessa esitetyistä vaihtoehdoista todennäköisimpänä ja parhaiten käsiteltävää asiaa kuvaavana vaihtoehtona numero seitsemän.

---

⁶⁸¹ Katso esimerkiksi Promemoria angående förhandlingar om tryggnad av Åland, december 1933 ja Promemoria angående vissa diskussioner mellan officerare ur svenska och finska generalstaberna i mars 1934, 27.2.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA ja Gustavsson (2012), s. 141–143.

⁶⁸² Turtola (1984), s. 169 ja Gustavsson (2012), s. 142–143.

⁶⁸³ Katso esimerkiksi Undersökning av de kommunikationstekniska förutsättningarna för ett överförande av sanktionsstridkrafter från Sverige till Finland verkställd av generalstabens kommunikationsavdelning år 1933, GS/KommA, FV/Främmande länder 1933/Vol 13, KrA; Andolf (1996b), s. 211; Turtola (1984), s. 125–135 ja s. 173 ja Arimo (1987), III osa, s. 538–539.

Vaihtoehdon perustana oli tilanne, joka vallitsisi noin kuukauden kuluttua Suomen ja Neuvostoliiton välisen sodan syttymisestä. Sen mukaan vihollisrintama olisi saavuttanut Luumäen–Lappeenrannan ja Lohilahden–Punkaharjun tasan. Laatokan pohjoispuolella vihollinen olisi etenemässä kohti Joensuuta. Vaihtoehdossa esitetyn suunnitelman mukaan ruotsalaiset sanktiojoukot suunnattaisiin vastahyökkäykseen Pieksämäeltä Punkaharjun ja Puumalan kapeikkojen kautta kaakkoon sekä Mäntyharjasta ja Valkealasta kaakkoon ja itään kohti Luumäkeä ja Lappeenrantaan. Viestintäosaston laskelmien mukaan vaihtoehdossa ruotsalaiset sanktiojoukot muodostaisivat kaksi porrasta niin, että ensimmäisessä portaassa olisi kaksi armeijaosastoa ja toisessa portaassa kaksi armeijaosastoa sekä ratsuväkiprikaati.⁶⁸⁴

Mielenkiintoinen havainto on, että ruotsalaisia sanktiojoukkoja koskevien suunnitelmien ja Suomessa järjestettyjen isompien harjoitusten tilanteiden välillä on löydettävissä paljon yhtymäkohtia. Suomalaisen järjestämässä isoimmassa harjoituksissa käytettiin pohjana tilannetta, jossa suojajoukot ensin viivyttivät vihollista ja niiden onnistuttua pysäyttämään vihollisen päävoimat aloittavat vastahyökkäyksen.⁶⁸⁵

4.2. Ruotsalainen sotataito 1930-luvulla – tavoitteena taistelukyvyyn palauttaminen

4.2.1. Aktiiviset kehittämistoimenpiteet johtavat taistelukyvyyn paranemiseen 1930-luvun lopulla

Ruotsalaisten vuoden 1925 puolustuspäätöksen perusteella tehdyt organisaatiomuutokset ja joukkojen supistaminen oli herättänyt paljon kritiikkiä. Kokoonpanojen osalta ruotsalaisten operatiivisten joukkojen (arméfördelning) suurin heikkous oli niiden raskaus, mikä merkittävästi vähensi niiden liikkuvuutta. Ruotsalaisen jalkaväen tulivoima perustui suureen miesmäärään. Lisäksi tykistön määrä oli huomattavan pieni suhteessa jalkaväkijoukkoihin. Joukkojen supistaminen ei mahdollistanut joukkojen ryhmittämistä eri uhanalaisille alueille. Ruotsalaisten vuoden 1927 puolustus suunnitelman lähtökohtana olikin keskittää joukot Keskiseen Ruotsiin ja käynnistää sieltä vastahyökkäys sille rannikkoalueelle, johon vihollinen olisi hyökännyt päävoimillaan.⁶⁸⁶

Ruotsissa käynnistettiin 1930-luvun alussa merkittävä puolustuslaitoksen kehittäminen, jonka tavoitteena oli palauttaa puolustuskyky. Kehittämistyöhön käytettiin koko 1930-luvun alkupuoli ja se johti uuden puolustuspäätöksen syntymiseen vuonna 1936. Puolustuspäätöksen taustalla vaikuttivat vuoden 1930 puolustuskomission

⁶⁸⁴ Turtola (1984), s. 172–173 ja Arimo (1987), III osa, 538.

⁶⁸⁵ Vertaa esimerkiksi Toivonen (diplomityö N:o 1536/1983), s. 80; Tynkkynen (1996), s. 54; Sotaharjoitusasiakirjat 1925–1937, T-22104/43, KA ja sotaharjoitusasiakirjat 1922–1928, T-22104/45, KA sekä sotapelä koskevat asiakirjat 1939, T-11080/2, KA.

⁶⁸⁶ Ericson, Lars: *Svensk militär makt, strategi och operationer i svensk militärhistoria under 1500 år*, Stockholm 2003, s. 186; Berggren (1929), s. 287–288 ja Kraemer, B.: Ruotsin armeijan uudesti järjestelyjä ja taisteluyksiköiden kokoonpanoa koskevia mietteitä, s. 298–300, SAL 5/1933.

tekemä perusteellinen työ sekä kansainvälisen turvallisuustilanteen heikkeneminen. Joukkojen laatua parannettiin tehostamalla koulutusta, lisäämällä kaaderihenkilöstön määrää ja materiaalihankinnoilla. Merkittävimpiä kehittämistoimenpiteitä olivat muun muassa johdon keskittäminen uuden johtoportaan, puolustusosaston (försvarsstaben) johtoon, puolustushaarasikuntien perustaminen, harjoitusaikojen kasvattaminen 175 vuorokauteen, toisen ilmatorjuntarykmentin perustaminen ja ilmatorjuntapatterien määrän huomattava lisääminen, ilmavoimien vahventaminen ja oman lentokonetuotannon käynnistäminen.⁶⁸⁷

Vuoden 1925 puolustuspäätöksen perusteella Ruotsin rauhanaikainen organisaatio oli muodostunut neljästä armeijaosastosta (Södra, Östra, Västra ja Norra Arméfördelning) ja kahdesta sotilasalueesta (Övre Norrlands militärkommando ja Gotlands militärkommando). Sodan ajan organisaation muodostivat edellä esitetyt neljä armeijaosastoa, yksi itsenäinen prikaati (Östra brigaden) sekä kaksi erittäin tuntuvasti supistettua prikaatia. Osaamisen näkökulmasta suurimpina puutteina olivat kaaderihenkilöstön vähyys ja asevelvollisten lyhyt palvelusaika.⁶⁸⁸

Vuonna 1937 tehtiin organisaatiouudistus, joka perustui vuosina 1931–1934 tehtyihin eri aselajien kokoonpanokeiluihin sekä vuoden 1930 puolustuskomission mietintöön. Uudistuksessa säilytettiin rauhan ajan organisaation perusrunko. Lisäksi vahvennettiin yhtä jalkaväkirykmenttiä (Göta Livgardet) sekä muutettiin kaksi jalkaväkirykmenttiä yhdistetyksi jalkaväki- ja panssariykmentiksi. Ajatuksena oli, että rykmenteistä muodostettaisiin liikekannallepanossa Ruotsin ensimmäinen panssarivaunujoukkoyksikkö.⁶⁸⁹

Sodan ajan organisaatiota muutettiin niin, että armeijaosastojen määrää nostettiin kuuteen. Määrän kasvattaminen saatiin aikaan vähentämällä armeijaosaston jalkaväkirykmenttien määrää neljästä kolmeen sekä lakkauttamalla itsenäiset prikaatit. Lisäksi perustettiin uudelleen vuoden 1925 puolustuspäätöksen perusteella lakkautetut itsenäiset ratsuväkijoukkoyksiköt. Uutena joukkoyksikkönä perustettiin ratsuväkiprikaati (kevyt prikaati). Maavoimien johtoon perustettiin myös panssarivaunujoukkoyksikkö ja raskasta tykistöä.⁶⁹⁰

---

⁶⁸⁷ Den svenska militära beredskapen 1937–1945/Band AI/IIa Högsta ledningen, s. 119–127, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol 7, KrA; Ericson (2003), s. 187; Cronenberg (2015), s. 17; Artikkel Försvarsväsendets ledning, s. 224–225, NMT 1936; Artikkel Arméorganisation, s. 226–229, NMT 1936 ja Vuosien 1925 ja 1937 puolustuspäätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936 sekä artikkel Ruotsin puolustuskomission mietinnön pääsisältö, s. 612–620, SAL 9/1935.

⁶⁸⁸ Prememoria puolustuskysymyksen kehityksestä Ruotsissa 1927, 30.6.1927, SArk-1399/12, KA, 1925 års försvarsordning, s. 88; Holmberg (1993), s. 83–84; Carlsson (1968a), s. 46; Zetterberg (2014), s. 25; Cronenberg (2015), s. 13 ja vuosien 1925 ja 1937 puolustuspäätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936.

⁶⁸⁹ Katso esimerkiksi Cronenberg (2015), s. 13–14; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 26, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 1, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA ja vuosien 1925 ja 1937 puolustuspäätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936.

⁶⁹⁰ Katso esimerkiksi Cronenberg (2015), s. 13–14; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 26, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 1, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA ja vuosien 1925 ja 1937 puolustuspäätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936.

Uudet johtosuhteet astuivat voimaan 1.7.1937. Puolustuseseikunta oli vastuussa operatiivisesta suunnittelusta, ja kullekin puolustushaaralle perustettiin oma esikunta. Puolustusvoimien komentajatehtävää (överbefälhavare) ei katsottu tarpeelliseksi perustaa rauhanaikana, vaan se oli tarkoitus perustaa vasta sodan tai sodan uhan aikana johtamaan liikekannallepanossa perustettuja joukkoja. Korkein sotilasviranomaisen rauhan aikana oli näin ollen puolustuseseikunnan päällikkö.⁶⁹¹

Vuoden 1937 organisaatiouudistuksessa tehdyt muutokset eivät oikeastaan lisänneet joukkojen määrää. Uudistusten tavoitteena oli parantaa joukkojen laatua ja panostaa joukkojen modernisointiin. Siirtyminen uuteen organisaatioon, kuusi armeijaosastoa ja yksi ratsuväkiprikaati, oli tarkoitus toteuttaa kymmenen vuoden siirtymäkauden aikana. Joukkojen materiaalitalanne vaati pikaisia toimia, ja kertaluonteiset hankinnat keskitettiin tehtäväksi kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Uudelleenorganisoinnin ja kehittämistoimenpiteiden mahdollistamiseksi Ruotsin puolustusbudjettia kasvatettiin huomattavasti.⁶⁹²

Ruotsin laivaston sodan ajan organisaatio perustui 1930-luvun alussa kolmeen, jo 15–20 vuotta vanhoihin panssarilaivoihin ja paikallisjoukkoihin. Paikallisjoukot oli organisoitu kolmeen alueellisen johtoportaan johtoon (Ostkustens marindistrikt, Sydkustens marindistrikt ja Västkustens marindistrikt). Ruotsin merivoimilla oli suunnitelmia hankkia uusia aluksia, muun muassa kaksi risteilijää, kuusi hävittäjää ja kolme sukellusvenettä, mutta suunnitelmat eivät toteutuneet. Vasta vuoden 1936 puolustuspäätöksen pohjalta merivoimat saivat luvan hankkia uusia aluksia, kaksi hävittäjää ja kuusi sukellusvenettä. Vanhentuneiden panssarilaivojen korvaaminen uusilla aluksilla päätettiin jättää myöhemmäksi. Akuutin ongelman korjaamiseksi aloitettiin kuitenkin vanhojen panssarilaivojen modernisointi. Samalla Ruotsin meripuolustuksen painopiste siirrettiin rannikkotyökistön vastuulle. Tukholman, Karlskronan ja Göteborgin väyliä vahvennettiin kiinteillä rannikkopattereilla. Lisäksi tarkoituksena oli perustaa liikkuvia pattereita.⁶⁹³

Jo vuoden 1925 puolustuspäätöksessä ajatuksena oli muodostaa vahvat ilmavoimat. Päätöksen pohjalta perustettiin neljä lento-osastoa (flygkår). Lentokoneiden nopean kehittymisen ja korkeiden kustannusten takia asetettuihin tavoitteisiin ei kuitenkaan päästy, sillä tavoitteena olleista 250 koneesta oli 1930-luvun puolivälissä saatu käyttöön vain 150 taistelukonetta. Näistä 150 koneesta huomattava osa oli lisäksi jo vanhentuneita tai kuluneita. Toinen haaste oli kaaderihenkilöstön vähyys. 1930-luvun ilmapuolustuksen johtavana ajatuksena oli, että vihollisen ilmavoimia ei torjuta

⁶⁹¹ Den svenska militära beredskapen 1937–1945/Band AI/IIa Högsta ledningen, s. 119–127, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol 7, KrA; Ericson (2003), s. 187; Cronenberg (2015), s. 17; Artikkel i Försvarsväsendets ledning, s. 224–225, NMT 1936; Artikkel i Arméorganisation, s. 226–229, NMT 1936 ja vuosien 1925 ja 1937 puolustuspäätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936 sekä artikkel i Ruotsin puolustuskomission mietinnön pääsisältö, s. 612–620, SAL 9/1935.

⁶⁹² Cronenberg (2015), s. 15; Zetterberg (2014), s. 31–32 ja vuosien 1925 ja 1937 puolustuspäätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936. Esimerkiksi vuonna 1925 puolustusmenoihin käytettiin 117,9 miljoonaa kruunua ja vuoden 1936–1937 budjettivuoden puolustusmenoihin varattiin 148 miljoonaa kruunua.

⁶⁹³ Cronenberg (2015), s. 15–17; Sauramo, I: Ruotsin puolustuskomission mietinnön merivoimia koskeva osa, s. 483–489, SAL 7/1936 ja vuosien 1925 ja 1937 puolustuspäätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936.

omien hävittäjien ja ilmatorjunnan voimin vaan pommittamalla vihollisen lentokenttiä. Pommikoneiden hankinta oli Ruotsin ilmavoimien koneiden hankintojen painopisteenä. Vuoden 1937 organisaatiouudistuksen myötä Ruotsiin perustettiin yhteensä seitsemän lentolaivuetta (flygflottilj), joista neljä oli pommikonelentolaivueita. Taivoitteena oli myös lisätä lentokoneiden lukumäärää yhteensä 257 koneeseen.⁶⁹⁴

Myös Suomessa käytiin 1930-luvun puolivälissä perusteellinen keskustelu ilmavoimien käyttöperiaatteista. Keskusteluja käytiin siitä, mikä oli ilmavoimien päätehtävä. Keskustelujen pohjana oli kaksi erilaista näkemystä. Toisen näkemyksen mukaan päätehtävänä oli taistelu vihollisen ilmavoimia vastaan ja niiden toiminnan estäminen. Toisen näkemyksen mukaan päätehtävänä oli tiedustelu- ja yhteistoimintatehtävät. Lopputulos oli kompromissi, jonka mukaan kaukotiedustelu- ja yhteistoimintatehtävien rinnalle tuli uutena tehtävänä taistelu vihollisen raskaita pommikoneita vastaan.⁶⁹⁵

Kansainvälisen tilanteen kiristymisen takia ja Saksan muodostaessa toisen potentiaalisen uhkan Neuvostoliiton lisäksi ruotsalaisten vuoden 1927 puolustussuunnitelma osoittautui 1930-luvulle tultaessa vanhentuneeksi. Tarpeeseen käynnistää uusi operatiivinen suunnittelu vaikuttivat myös joukkoja koskevat organisaatiouudistukset sekä erityisesti vuoden 1930 puolustuskomission sotilaallisessa alakomissiossa tehty laaja-alainen valmistelu sekä siihen liittyvät monipuoliset strategiset ja operatiiviset selvitystyöt. Uusi operatiivinen suunnittelu alkoi vuonna 1934 sotilaallisen alakomission työn tulosten pohjalta. Suunnittelua tehtiin vain pienen piirin voimin Ruotsin yleisesikunnassa ja se pidettiin salassa myös poliittiselta johdolta. Päävastuussa suunnittelusta olivat keskusosaston (centralavdelningen) päällikkö, everstiluutnantti Rappe ja operatiivisen toimiston (operativa detalj) päällikkö, majuri Ehrensverd. Vuoden 1937 organisaatiouudistuksessa suunnittelu siirtyi puolustusosaston vastuulle, mutta käytännön työssä Ehrensverdillä oli edelleen suuri rooli.⁶⁹⁶

Suunnittelun lähtökohtana oli, että jouduttaessa sotatilanteeseen Ruotsilla olisi liikekannallepanon jälkeen käytössä viisi armeijaosastoa, ratsuväkiprikaati, Bodenin linnoituksen ja Gotlannin joukot. Tarpeen niin edellyttäessä perustettaisiin vielä yksi armeijaosasto ydinjalkaväkirykmenteistä. Tilanteen mukaan perustettavan armeijakunnan muodostavista ydinjalkaväkirykmenteistä kaksi oli korvamerkitty sijoitettavaksi tarpeen vaatiessa Ahvenanmaalle. Uusi puolustussuunnitelma oli kytketty yhteen vuoden 1937 organisaatiouudistusten voimaan tuloon ja sen oli tarkoitus tulla voimaan samaan aikaan tammikuun alussa 1937. Suunnitelmaa ei kuitenkaan koskaan virallistettu ja se jäi voimaan väliaikaisena. Suunnitelma sisälsi eri toimintavai-

---

⁶⁹⁴ Cronenberg (2015), s. 17 ja vuosien 1925 ja 1937 puolustus päätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936.

⁶⁹⁵ Pajunen (2017), s. 74–77; Tynkkynen (2017), s. 169 ja Juottonen (1997), s. 190–192.

⁶⁹⁶ Cronenberg (2015), s. 29–30 ja s. 40 sekä Agrell (2002), s. 245.

toehtoja, jotka oli laadittu neljän eri uhkamallin ja viiden mahdollisen taistelualueen pohjalta.⁶⁹⁷

Suomen ja Ruotsin sotilaallisen yhteistyön kannalta huomionarvoisin oli sotatapaus I (krigsfall I), joka perustui siihen, että Neuvostoliitto oli hyökännyt Suomeen ja Ruotsin piti Kansainliiton kehotuksesta lähettää sanktiojoukkoja Suomeen. Suunnitelman lähtökohtana oli, että neljästä armeijaosastosta (III–VI AF), ratsuväkiprikaatista ja raskaasta tykistöjoukosta muodostettu armeijakunta (I Armékåren) keskitettäisiin Suomeen Saimaan järvialueen luoteispuolelle. Pääosa Suomeen siirrettävistä joukoista kuljetettaisiin Pohjanlahden yli Suomen länsirannikon satamiin ja pieni osa rautatie- ja maantiekuljetuksin Pohjanlahden pohjoispuolitse. Merikuljetusten suojaamiseksi Ahvenanmaalle lähetettäisiin erillinen osasto, joka muodostettaisiin yhden armeijaosaston (II AF) esikunnan osista, kahdesta jalkaväkirykmentistä ja tykistöjoukoista. Suunnitelmassa Ruotsin maaperän suojaamiseksi jätettäisiin vain pienempiä voimia.⁶⁹⁸ Vuoden 1937 suunnitelmat osoittavat, että ruotsalaiset olivat valmiit käyttämään tietyissä uhkatilanteissa pääosaa sodan ajan joukoistaan Suomessa.

Ruotsalaisten sanktiojoukkojen lähettämistä ja käyttöä ei jätetty pelkästään sallaisten suunnitelmien tasolle, sillä esimerkiksi Ruotsin sotakorkeakoulun opetuksessa käsiteltiin sanktiojoukkojen käyttöä teeman ”Försvarsingripande genom sanktioner” puitteissa. Esimerkiksi vuonna 1937 Ruotsin sotakorkeakoulun opetukseen sisältyi sotapeli, jossa käsiteltiin Ruotsin ja Suomen sotilaallista yhteistoimintaa idästä suuntautuvan hyökkäyksen torjunnassa. Sotapelin lähtökohtatilanteesta, joukoista ja opiskelijoille annetuista tehtävistä on löydettävissä varsin paljon yhtäläisyyksiä sanktiojoukkojen käyttöön liittyvien suunnitelmien kanssa.⁶⁹⁹

Vuoden 1939 keväällä tuli ajankohtaiseksi virallisesti päivittää operatiiviset suunnitelmat. Suunnitelmien päivittämistarpeeseen vaikuttivat sekä siirtyminen vuoden 1940 organisaatioon että kansainvälisen tilanteen kiristyminen Euroopassa. Aiemmin 1930-luvulla suurimman uhan nähtiin tulevan idästä. Vuonna 1939 uhanalaisimmaksi suunnaksi nousi etelä ja sotatapaus IV, jonka mukaan suurimman uhan arvioitiin kohdistuvan Saksasta. Poiketen vuona 1937 Saksan muodostamaa uhkaa

---

⁶⁹⁷ Cronenberg (2015), s. 26–27 ja kartta joukkojen käyttöajatuksista sotatapauksessa I; Agrell (2002), s. 245–247 ja Gustavsson (2012), s. 190.

⁶⁹⁸ Cronenberg (2015), s. 31–40, 45. Sotatapaukset II ja III eli uhka-arviot koskevat tilannetta, jossa neuvostojoukot olivat jo vallanneet Suomen ja ne uhkasivat suoraan Ruotsia. Mahdollisen hyökkäyksen nähtiin suuntautuvan kolmesta suunnasta, Tornionjoen yli, Pohjanlahden yli tai Itämeren pohjoisosista rannikolle Tukholman suuntaan. Sotatapauksessa IV uhkana oli Saksan mahdollinen hyökkäys Etelä-Ruotsiin.

⁶⁹⁹ Suomen sotilasasiameiehen asiakirja yleisesikunnan päällikölle, ak N:o 28/1937, Sal., 9.6.1937, SArk-1621/4, KA. Sotapelin lähtökohtatilanteesta elettiin helmikuuta ja Suomen armeijan pääosa oli taistelussa ylivoimaista vihollista vastaan. Suomalaiset joukot olivat vetäytymässä Kymijoen linjalle ja taisteluja käytiin Haminan–Kaipiaisen linjalla. Laatokan pohjoispuolitse edenneet vihollisvoimat olivat saavuttamassa Mikkelin seudun ja niillä oli vastassa vain suhteellisen heikkoja suomalaisvoimia. Pohjoisessa Kajaanin ja Rovaniemen leveysasteilla olevat vihollisen voimat olivat edelleen rajan takana. Lähtökohtatilanteesta ruotsalaiset olivat lähettäneet suomalaisten avuksi yhteensä neljä divisioonaa (arméfördelning), joita oltiin keskittämässä Suomeen rautateitse ja autoilla Pohjanlahden ympäri sekä laivoilla Pohjanlahden yli. Oppilaiden tehtävänä oli keskitysten ja ensimmäisen toiminnan sekä odotettavissa olevien Suomen sotilasjohdon kanssa järjestettävien neuvottelujen suunnittelu.

vastaan laaditusta suunnitelmasta päivitettyyn suunnitelmaan lisättiin uutena lisävaihtoehtona mahdollisuus lähettää joukkoja myös Ahvenanmaalle.⁷⁰⁰

Kansainliiton sanktiopolitiikan osoittaututtua toimimattomaksi Abessinian konfliktin takia perusteet myös sanktiojoukkojen käytölle Suomeen menettivät merkityksensä. Tästä huolimatta Neuvostoliiton hyökkäys säilyi sotilaiden keskuudessa merkittävimpänä uhkana. Ruotsalaisten sotilaiden suunnittelun lähtökohtana oli edelleen ajatus siitä, että vihollisen tunkeutuminen Ylä-Norlannin alueelle ja Pohjanlahden yli oli tarkoituksenmukaisinta torjua offensiivisesti Ruotsin alueen ulkopuolella yhteistyössä suomalaisten ja norjalaisten joukkojen kanssa. Vaikka sanktiojoukkoja koskevat perusteet olivat poistuneet, suunnitelmaan jätettiin edelleen mahdollisuus lähettää Ruotsin armeijan pääosat Suomeen.⁷⁰¹

4.2.2. Laajamittainen kokeilutoiminta kehittämisen perustana

Ruotsin maavoimat muodostuivat kahdeksasta aselajista: jalkaväki, taisteluvaunujoukot, ratsuväki, tykistö, ilmatorjuntatykistö, pioneerijoukot, viestijoukot ja huoltojoukot. Jalkaväki oli edelleen pääaselaji ja sillä nähtiin olevan ratkaiseva merkitys taistelujen lopputulokseen. Jalkaväen liikkuvuuden lisäämiseksi perinteisen jalkaväen rinnalle oli perustettu myös polkupyörin ja autoin liikkuvia jalkaväkiyksiköitä.⁷⁰²

Taisteluvaunujoukkojen tehtävänä oli tukea jalkaväkeä niillä alueilla, joissa haluttiin saada ratkaisu aikaan. Panssarivaunujoukkoja ei nähty yleensä käytettävän yksin taistelussa. Tykeillä varustettuja panssarivaunuja käytettiin myös panssarintorjuntaan. Ratsuväen tehtävinä olivat tiedustelu ja sellainen taistelutoiminta, joka edellytti suurta liikkuvuutta. Ratsuväen liikkuvuuden parantamiseksi perustettiin perinteisen ratsain liikkuvan ratsuväen lisäksi polkupyörin, autoin ja panssariautoin liikkuvia ratsuväkijoukkoja. Ratsuväen nähtiin soveltuvan erityisesti hyökkäyksiin vihollisen selustaan, puolustavaan viivytystaisteluun, omien joukkojen sivustojen suojaamiseen sekä takaa-ajoon.⁷⁰³

Tykistön päätehtävänä oli ensisijaisesti tukea jalkaväen taistelua. Toisena tärkeänä tehtävänä oli tappioiden tuottaminen viholliselle kaukaa. Ilmatorjuntatykistön päätehtävänä oli taistelu ilma-aluksia vastaan. Poikkeustapauksissa ilmatorjuntatykistöä voitiin käyttää myös maataisteluissa. Pioneerijoukkojen tehtävinä olivat ylempien joukkoyksiköiden liikkuvuuden varmistaminen, huoltoyhteyksien aukipitäminen sekä vastustajan liikkumisvapauden rajoittaminen. Viestijoukkojen tehtävänä oli yhteistyössä telelaitoksen kanssa muodostaa ja ylläpitää viestiyhteydet sekä viestitiedustelu. Huoltojoukot (*underhållstrupperna*) oli organisoitu tehtävittäin ja huoltolajeittain seuraavasti: huoltokuljetusjoukot (*trängtrupperna*), taisteluvälinejoukot (*tygtrupper-*

---

⁷⁰⁰ Cronenberg (2015), s. 45–50 ja Ruotsin puolustus suunnitelma 1939, Den svenska militära beredskapen 1937–1945/Band A1/IIB Den operativa planläggningen, s. 145–148, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol 7, KrA.

⁷⁰¹ Cronenberg (2015), s. 45–50.

⁷⁰² Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 15.

⁷⁰³ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 15–16 ja Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 89–94, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA.

na), taloushuoltojoukot (intendenturtrupperna), lääkintähuoltojoukot (sjukvårdstrupperna) ja eläinlääkintäjoukot (veterinärtrupperna). Lisäksi huoltojoukkoihin kuului apumiehistöä (arbetsgrupper) tiettyjen kenttätöiden ja aputehtävien hoitamiseen.⁷⁰⁴

Ruotsalaiset käynnistivät 1930-luvun alussa erittäin perusteellisen ja ennakkoluulottoman työn joukkojen suorituskyvyn parantamiseksi. Ruotsissa järjestettiin vuosina 1931–1935 useita kokeiluja aselajien ja kokoonpanojen kehittämiseksi. Kokeilut kattoivat useita eri tasoja yksittäisestä sotilaasta yhtymätasolle asti. Jalkaväkeä ja ratsuväkeä koskeva kokeilutoiminta oli laaja-alaisinta. Esimerkiksi jalkaväen kokeilutoiminta käsitti kolme pääkehittämiskohdetta, jotka olivat kokoonpanot, varustus ja koulutus. Varusteita koskevien kokeilujen tarkoituksena oli keventää sotilaiden varustusta. Koulutuksen kehittämisen tavoitteena oli rationalisoida koulutusta maksimaalisten koulutustulosten saavuttamiseksi ruotsalaisten asevelvollisten poikkeuksellisen lyhyen palvelus- ja koulutusajan puitteissa.⁷⁰⁵

Ruotsin aselajien suorituskyvyn kehittämisen lähtökohtana oli parantaa joukkojen mahdollisuuksia taistella nimenomaan neuvostojoukkoja vastaan sekä muuttaa erityisesti yhtymien puolustuksellista luonnetta hyökkäyksellisemmäksi. Merkittävimpiä uudistuksia hyökkäyskyvyn saavuttamiseksi olivat tykistön tulivoiman lisääminen ja kranaatinheittämistön määrän kolminkertaistaminen. Jalkaväen kehittämisen taustalla oli kaksi pääkysymystä. Ensimmäinen kysymys oli, miten jalkaväki kykenisi suojaamaan itsensä uusia taisteluvälineitä, ilma-asetta ja panssarivaunuja vastaan. Toinen kysymys oli, miten jalkaväki saadaan hyökkäyskykyiseksi.⁷⁰⁶

Ruotsissa oli tultu siihen johtopäätökseen, että jalkaväelle ei kaikissa tilanteissa riittä tykistön tulta. Tykistön tulitukea tärkeämmäksi asiaksi nähtiin jalkaväen kyky päästä nopeasti lähitaistelukosketukseen vihollisen kanssa. Johtopäätöksenä oli, että jalkaväen oli kyettävä taistelemaan itsenäisesti vain sen omassa johdossa ja käytössä olevan tulen turvin. Erittäin tärkeänä nähtiin jalkaväen omat raskaat aseet erityisesti niissä tilanteissa, joissa tykistön tulta ei ollut saatavilla tai käytettävissä. Vertailun vuoksi on todettava, että Suomessa oli päädytty samaan johtopäätökseen.⁷⁰⁷

Jalkaväkijoukkojen kokoonpanoja koskevien kokeilujen päätavoitteena oli testata mahdollisuuksia uudelleen organisoida jalkaväkijoukkoja ja vertailla eri kokoonpanovaihtoehtojen paremmuutta hyökkäystaistelussa uudenaikaisilla aseilla varustettua vihollista vastaan. Vaikka kokeilujen painopisteenä oli hyökkäystaistelu, kokeilun yhteydessä haluttiin selvittää myös, miten erikokoonpanot soveltuvat puolustustais-

⁷⁰⁴ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 16–18; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 55, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA ja Wikman-Brobergin sotilassanakirja vuodelta 1939.

⁷⁰⁵ Nordström, A. C. G.: Infanteriets organisationsförsök 1931–1933, s. 18, Vårt försvar 4/1933; Sahlin, Y. ja Adlercreutz, C.: Infanteriets fältutrustning, En översikt över försöksverksamheten, s. 28–31, NMT 2/1932 ja s. 51–57, NMT 3/1932 ja Kraemer, B.: Ruotsin armeijan uudestijärjestelyä ja taisteluyksikköjen kokoonpanoa koskevia mietteitä, s. 298–313, SAL 5/1933.

⁷⁰⁶ Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 1–11, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA.

⁷⁰⁷ Katso esimerkiksi Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 1–11, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA; Berggren, Gunnar: En nordisk anfallstaktik, s. 246–250, SAL 5/1931; Jalkaväkitaljoonan kokoonpanoja koskevien kokeilujen raportti, s. 1–3, SARk-1621/7, KA; Stewen, M. K.: Jalkaväkitaljoonan konekiväärikomppanian organisaatio ja taktillinen käyttö, s. 80–81, Tiede ja Ase N:o 1/1933 ja Terä; Martti: Kenttäarmeijamme jalkaväkiaseistus, s. 137–141, Tiede ja Ase N:o 1/1933.

teluun. Tärkeimpinä kokeilutulosten arviointikriteereinä olivat tulivoima, liikkuvuus, tulen ja liikkuvuuden yhdistäminen, kyky päästä lähitaisteluetäisyydelle sekä kyky joustaviin muutoksiin tilanteen kehityksen edellyttämällä tavalla.⁷⁰⁸

Ensimmäiset laajemmat pataljoonakokeilut (bataljonsförsöken) järjestettiin vuonna 1931. Kokeilut johti yleisesikunta ja kokeilujen apulaisjohtajana toimi eversti Cederschiöld. Kokeiluja edelsi perusteellinen valmistautuminen. Esimerkiksi kaikki kokeilujen toisen vaiheen avainhenkilöt, harjoituksen apulaisjohtaja, pataljoonien komentajat ja komppanianpäälliköt sekä erotuomariosaston johtaja olivat yleisesikunnan käytössä ennen harjoitusta. Kokeiluja varten muodostettiin kaksi eri tavalla organisoitua jalkaväkipataljoonaa. Merkittävin ero kokeilupataljoonien välillä liittyi raskaiden aseiden sijoittamiseen pataljoonan sisällä. Kokeiltavina olevissa vaihtoehtoissa raskaat aseet oli joko sijoitettu keskitetysti pataljoonankomentajan johtoon tai hajautetusti komppanioihin. Harjoituksessa kokeiltiin myös kevyempää taisteluvärustusta ja muita varusteita, muun muassa suojeluvälineitä, teltoja, kamiinoita yksittäisen jalkaväkisotilaan taistelukestävyyden ja liikkuvuuden parantamiseksi.⁷⁰⁹

Vuonna 1932 kokeiluja tehtiin myös yhtymätasolla. Ruotsissa järjestettiin armeijakokeilu (arméförsöken), jossa vertailtiin kahta eri tavalla organisoitua operatiivista yhtymää toisiinsa. Toinen yhtymistä oli organisoitua prikaatiksi ja toinen armeijaosastoksi (arméfördelning). Kokeiltavana olevan prikaatin kokoonpanoon kuului kaksi jalkaväkirykmenttiä, joissa oli neljä pataljoonaa ja yksi kolme patteristoa käsittävä tykistörykmentti. Armeijaosaston kokoonpanoon kuului kolme jalkaväkirykmenttiä, joissa oli kolme pataljoonaa ja yksi neljä patteristoa sisältävä tykistörykmentti. Kummassakin yhtymässä oli lisäksi samoja erillisyyksiköitä, muun muassa jääkärikomppania, pioneerikomppania, viestikomppania sekä huollon joukkoja.⁷¹⁰

Pataljoonatason kokeiluja jatkettiin vuonna 1933. Kokeiltavana oli jälleen kaksi eri tavalla organisoitua jalkaväkipataljoonaa. Merkittävin ero kokeiltavien pataljoonien välillä koski kiväärikomppanioiden määrää. Toisessa pataljoonassa kiväärikomppanioita oli kolme ja toisessa neljä. Kolme komppaniaa sisältäneessä pataljoonassa oli lisäksi erillinen jääkärijoukkue ja raskas joukkue. Kokoonpanoja ja raskaiden ase-

---

⁷⁰⁸ Jalkaväkipataljoonan kokoonpanoja koskevien kokeilujen raportti, s. 8–11, SArk-1621/7, KA; Nordström, A. C. G.: Infanteriets organisationsförsök 1931–1933, s. 17–19, Vårt försvar 4/1933; ja artikkeli Bataljonsförsöken, s. 260–262, Ny Militär Tidskrift 17/1931 ja Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 11–12, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA.

⁷⁰⁹ Jalkaväkipataljoonan kokoonpanoja koskevien kokeilujen raportti, s. 8–11, SArk-1621/7, KA; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 11–16 ja s. 20–22, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA; Nordström, A. C. G.: Infanteriets organisationsförsök 1931–1933, s. 20–22, Vårt försvar 4/1933; Sahlin, Y.: Mot infanteriets nydaning, s. 3–10, Vårt försvar 2/1932; Artikkel Bataljonsförsöken, s. 257–264, NMT 17/1931; Sahlin, Y. ja Adlercreutz, C.: Infanteriets fältutrustning, En översikt över försöksverksamheten, s. 28–31, NMT 2/1932 ja s. 51–57, NMT 3/1932 sekä Kraemer, B.: Ruotsin armeijan uudestijärjestelyjä ja taisteluyksiköiden kokoonpanoa koskevia mietteitä, s. 300–301, SAL 5/1933.

⁷¹⁰ Nordström, A.C.G.: Infanteriets organisationsförsök 1931–1933, s. 22–26, Vårt försvar 4/1933; Artikkel Slagenheten, Några synpunkter inför årets större fältövningar, s. 171–175, NMT 11–12/1932; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 15–21, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA ja Kraemer, B.: Ruotsin armeijan uudestijärjestelyjä ja taisteluyksiköiden kokoonpanoa koskevia mietteitä, s. 301–302, SAL 5/1933.

den sijoittamista koskevien kysymysten lisäksi kokeiluissa testattiin pataljoonien toimintaa ja suoriutumista eri taistelulajeissa, tilanteissa ja olosuhteissa.⁷¹¹

Vuosien 1931–1933 järjestettyjen jalkaväkijoukkojen kokoonpanoja koskevien kokeilujen tuloksena ruotsalaiset päätyivät seuraaviin johtopäätöksiin. Ensimmäinen keskeinen johtopäätös oli, että raskaiden aseiden määrää ei saanut vähentää ja aseet tuli sijoittaa organisaatioon niin, että ne saataisiin nopeasti käyttöön itse taistelussa. Tästä syystä ruotsalaiset päätyivät raskaiden aseiden sijoittamisessa hajautettuun malliin. Konekiväärit ja kranaatinheittimet sijoitettiin suoraan kiväärikomppanian päällikön johtoon kiinteäksi osaksi yksikköä. Osa raskaista aseista oli kuitenkin oltava myös pataljoonankomentajan johdossa kranaatinheittimistön ja konekiväärien painopisteen muodostamiseksi sekä komppanian menetettyjen raskaiden aseiden korvaamiseksi. Yhtenä merkittävänä johtopäätöksenä oli, että raskaiden aseiden sijoittamisesta perusyksikkötasolle seurasi osaamishaasteita. Raskaiden aseiden määrien lisääntyessä jalkaväestä tuli teknispainotteinen joukko, mikä vaikutti myös päällystön laatu- ja koulutusvaatimuksiin, erityisesti reservinupseerien osalta.⁷¹²

Tykistön uudelleenorganisoinnissa ruotsalaisten keskeisenä tavoitteena oli pyrkiä kalustoltaan mahdollisimman yhdenmukaisiin patteristoihin. Ratkaisu poikkesi suomalaisten valitsemasta sekapatteristojärjestelmästä. Ruotsissa armeijaosaston tykistörykmenttiin kuului yhteensä neljä patteristoa: kaksi kevyttä kenttäkanuunapatteristoa, yksi kevyt kenttähaupitsipatteristo ja yksi raskas kenttähaupitsipatteristo. Suomalaisen divisioonan kenttätykistörykmentissä patteristoja oli yhtä monta kuin jalkaväkirykmenttejä eli yhteensä kolme. Ruotsalaisten tykistön jaottelua pidettiin joustavampana sopeutumaan eri tilanteisiin. Suomalaiset näkivät kuitenkin oman järjestelmänsä soveltuvan paremmin suomalaisiin olosuhteisiin, maastoon ja taktiikkaan.⁷¹³

Vuosina 1931–1933 toteutettujen kokeilujen tuloksena jalkaväkিপataljoonien kokoonpanoon tehtiin huomattavia muutoksia. Jalkaväkikomppanioiden määrää vähennettiin neljästä kolmeen ja konekiväärikomppanian konekiväärijoukkueiden määrää vähennettiin myös neljästä kolmeen. Muutoksen yhteydessä kranaatinheittimet siirrettiin rykmentin tasolta pataljoonatasolle niin, että jokaiseen jalkaväkিপataljoonaan tuli kaksi heitintä sisältänyt kranaatinheitinjoukkue. Hankintojen myötä heittimien määrä voitiin kasvattaa jokaisessa kranaatinheitinjoukkueessa niin, että vuonna 1934 joukkueen heittimien määrä nousi kuuteen. Vertailuna voidaan todeta, että

---

⁷¹¹ Nordström, A. C. G.: *Infanteriets organisationsförsök 1931–1933*, s. 20–22, *Vårt försvar* 4/1933; *Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II*, s. 11–16 ja s. 20–22, *KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA* ja artikkeli *Höstens fälttjänstövningar med försöksorganiserade bataljoner*, s. 211–220, NMT 1933.

⁷¹² Nordström, A. C. G.: *Infanteriets organisationsförsök 1931–1933*, s. 22–26, *Vårt försvar* 4/1933; *Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II*, s. 25–26, *KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA*; Kraemer, B.: *Ruotsin armeijan uudestijärjestelyjä ja taisteluyksikköjen kokoonpanoa koskevia mietteitä*, s. 305–306, *SAL 5/1933* ja Susi, S. V.: *Ruotsin jalkaväkirykmentin kokoonpano*, s. 805–814, *SAL 12/1936*.

⁷¹³ Kraemer, B.: *Ruotsin armeijan uudestijärjestelyjä ja taisteluyksikköjen kokoonpanoa koskevia mietteitä*, s. 304, 310–312, *SAL 5/1933*.

suomalaisessa jalkaväkirykmentissä kranaatinheittimet keskitettiin kranaatinheitin-komppaniaan.⁷¹⁴

Joukko	Ruotsi 1928	Ruotsi 1937	Suomi 1939
Armeijaosasto/Divisioona	4 jalkaväkirykmenttiä Tykistörykmentti Lisäksi johto-, aselaji- ja huoltojoukkoja Vahvuus 22 350	3 jalkaväkirykmenttiä Tykistörykmentti Lisäksi johto-, aselaji- ja huoltojoukkoja ⁷¹⁵ Vahvuus 20 150	3 jalkaväkirykmenttiä Kenttätykistörykmentti Lisäksi johto-, aselaji- ja huoltojoukkoja Vahvuus 17 500
Jalkaväkirykmentti	3 jalkaväkipataljoonaa Kranaatinheitinjoukkue Pioneerijoukkue Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 3 800	3 jalkaväkipataljoonaa Raskas komppania Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 3 190	3 jalkaväkipataljoonaa Kranaatinheitinkomppania Pioneerijoukkue Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 3 000
Ratsuväkirykmentti ⁷¹⁶	3 ratsuväkieskadroonaa Kiväärieskadroona Konekiväärieskadroona Panssariautopuolijoukkue Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 800	3 ratsuv.eskadroonaa Kiväärieskadroona Konekiväärieskadroona Panssariautoeskadroona Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 930	
Tykistörykmentti	4 patteristoa Vahvuus 2 350	4 patteristoa Vahvuus 2 530	3 patteristoa Vahvuus 1 800
Jalkaväkipataljoona	4 kiväärikomppaniaa Konekiväärikomppania Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 1 175	3 kiväärikomppaniaa ⁷¹⁷ Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 930	3 kiväärikomppaniaa Konekiväärikomppania Lisäksi johto- ja huolto- joukkoja Vahvuus 850

Taulukko 17. Ruotsalaisten joukkoyksiköiden vuosien 1928 ja 1937 kokoonpanot ja niiden vertailu vuoden 1939 vastaaviin suomalaisiin kokoonpanoihin.⁷¹⁸

⁷¹⁴ Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, s. 2, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA; Kraemer, B.: Ruotsin armeijan uudestijärjestelyä ja taisteluyksikköjen kokoonpanoa koskevia mietteitä, s. 305–306, SAL 5/1933; Tynkkynen (1996), s. 40; Raunio, Ari: *Sotatoimet, Suomen sotien 1939–45 kulku kartoin*, Porvoo 2004, s. 14 ja Tervasmäki–Vuorenmaa–Juutilainen, Talvisodan historia, I osa, Porvoo 1978, s. 165–169.

⁷¹⁵ Armeijaosaston kokoonpanoon kuului ratsuväkipataljoona, pioneeripataljoona, varmistuspataljoona (bevakningsbataljon), viestikomppania ja huoltojoukkoja.

⁷¹⁶ Vuonna 1937 organisaatiouudistuksen yhteydessä perustetun ratsuväkiprikaatin (kevyt prikaati) kokoonpanoon kuului kaksi ratsuväkirykmenttiä, autopataljoona, tykistöpatteristo, viestikomppania, pioneerikomppania ja huoltojoukkoja.

⁷¹⁷ Kiväärikomppanian kokoonpanoon kuului kolme kiväärijoukkuetta ja yksi raskasjoukkue (tung pluton) sekä johto- ja huoltojoukkoja. Artikkelin Arméorganisation, s. 227, NMT 1935.

⁷¹⁸ Katso esimerkiksi Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, Liite 1, s. 56, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA; Ratsuväen kokoonpanoja koskevat kokeilut ja niiden tulokset, s. 1–2, Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA; Vuosien 1925 ja 1937 puolustus päätöksiä koskeva vertailutaulukko, s. 223, NMT 1936; artikkeli Arméorganisation, s. 226–229, NMT 1936; Kesseli (2017), s. 72–74; Raunio (2004), s. 14 ja Tervasmäki–Vuorenmaa–Juutilainen, Talvisodan historia, I osa, s. 165–174.

Ruotsalaisten lähtökohtana jalkaväen kehittämisessä oli hyökkäyksellisuuden parantaminen tehostamalla jalkaväen offensiivista tulivoimaa. Suomalaiset näkivät asian osittain samalla tavalla, vaikka osa suomalaisista upseereista oli sitä mieltä, että mahdollisessa sodassa suomalaiset joutuisivat turvautumaan defensiiviseen toimintaan suomalaisten olosuhteiden takia. Ruotsalaisten ratkaisu tulivoiman ja liikkuvuuden välisen tasapainon saavuttamiseksi oli hajauttaa jalkaväen raskaat aseet pääosin alemmille organisaatiotasoille. Samanlaisista lähtökohdista huolimatta suomalaiset päätyivät toisenlaiseen ratkaisuun ja raskaat aseet keskitettiin. Tärkein syy suomalaisten erilaiseen ratkaisuun oli pyrkimys joustavuuteen. Joustavuus mahdollisti sen, että yksikköjä voitiin maaston ja tehtävän mukaan vahventaa tarvitsemillaan aseilla ja samalla vapauttaa ne liikkuvuutta vaikeuttavista välineistä. Tämä koski erityisesti raskaita aseita, joiden tarve suomalaisessa maastossa oli vaihtelevaa.⁷¹⁹

Ruotsissa tehtiin vuosina 1932–1935 myös useita ratsuväkijoukkoja koskevia kokeiluja. Kokeilujen ja kehittämisen taustalla olivat ruotsalaista ratsuväkeä koskevat puutteet. Merkittävimpiä puutteita olivat itsenäisen operatiivisen ratsuväkiyhtymän puuttuminen, alemman tason ratsuväkijoukkojen kokoonpanojen epätarkoituksenmukaisuus nykyaikaisen taistelukentän vaatimuksiin nähden, raskaiden aseiden vähäisyys, moottoroinnin tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämättömyys sekä varustuksen painavuus, erityisesti hevosten osalta. Ratsuväen organisaation kehittämisen tavoitteeksi asetettiin nopeuden, liikkuvuuden, tunkeutumiskyvyn ja tulivoiman parantaminen.⁷²⁰

Vuoden 1932 kokeilujen tavoitteena oli lisätä alemman tason ratsuväkijoukkojen taisteluarvoa ja taktista käytettävyyttä sekä selvittää, mikä voisi olla perusyhtymään organisaation kuuluvan ratsuväkijoukon minimivahvuus. Jälkimmäisen kokeilun tavoitteena oli selvittää mahdollisuuksia perustaa itsenäinen operatiivinen ratsuväkiyhtymä siirtämällä olemassa olevaa ratsuväkivoimaa perusyhtymistä. Kokeiluja jatkettiin vuosina 1933 ja 1934. Kokeiluihin sisältyi myös erityyppisten ratsuväkijoukkojen käyttö erilaisissa taistelutilanteissa ja tehtävissä.⁷²¹

Kokeilujen loppuraporteissa tuotiin esiin muun muassa seuraavia kehittämistarpeita. Ratsuväellä nähtiin edelleen olevan tärkeä merkitys nimenomaan tiedustelun, sivustojen suojaamisen ja viivytystaistelujen toteuttamisessa. Olosuhteiden ja laajojen operaatioalueiden takia ruotsalaisessa sotataidossa ja erityisesti ratsuväen

⁷¹⁹ Katso esimerkiksi artikkeli *Arméorganisation*, s. 226–229, NMT 1935; Tynkkynen (1996), s. 38–40; Kraemer, B.: Ruotsin armeijan uudestijärjestelyjä ja taisteluyksikköjen kokoonpanoa koskevia mietteitä, s. 308, SAL 5/1933; Halsti, W.: Keski-eurooppalaisesta ja suomalaisesta taktikasta ja organisaatiosta, s. 333–334, SAL 5/1937 ja Järvinen, Y. A.: Jalkaväen raskas aseistus, sen tarve ja sijoitus organisaatiossamme, s. 146–147, 175, Tiede ja Ase N:o 5/1937. Hyvä esimerkki ruotsalaisten ja suomalaisten toisistaan poikkeavista ratkaisuista on konekiväärien sijoitus. Ruotsalaiset sijoittivat konekiväärit kiväärikomppanioihin, kun taas suomalaiset sijoittivat ne keskitetysti pataljoonan komentajan johdossa olleeseen konekiväärikomppaniaan.

⁷²⁰ Ratsuväen kokoonpanoja koskevat kokeilut ja niiden tulokset, s. 1–54, Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA ja artikkeli Fortsatta kavalleriförsök, s. 29–33, Vårt försvar 3/1933.

⁷²¹ Ratsuväen kokoonpanoja koskevat kokeilut ja niiden tulokset, s. 7–19, 23–24, 53, Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA ja artikkeli Kavallerifrågor, s. 32–35, Vårt försvar 4/1933.

käytössä nähtiin korostuvan joukkojen liikkuvuus ja tulivoima. Liikkuvuuden parantamiseksi ratsuväkijoukkoihin tuli perustaa myös polkupyörillä varustettuja ja moottoroituja osastoja. Tulivoiman kasvattamiseksi ja joustavan käytön mahdollistamiseksi raskaiden aseiden määrää tuli lisätä ja raskaat aseet oli hajautettava. Lisäksi kokoonpanoja, toimintaa ja taktiikkaa kehitettäessä nähtiin tarpeelliseksi ottaa huomioon myös jalkaväkijoukkoja koskevien kokeilujen tulokset.⁷²²

Kuva 8. Ratsuväen liikkuvuuden parantamiseksi Ruotsiin perustettiin perinteisen, ratsain liikkuvan ratsuväen lisäksi myös panssariautoin liikkuvia ratsuväkijoukkoja. Ensimmäinen panssariautokurssi järjestettiin Ruotsissa jo vuonna 1928. Kuva Bildarkiv/ Armémuseum.

Muiden aselajien kokeilutoiminta oli vuosina 1931–1935 varsin vähäistä jalkaväkeen ja ratsuväkeen verrattuna. Tykistön kokeilut kohdistuivat lähinnä ilmatorjuntatykistön uusien tykkilavettien sekä mittaus- ja tähystystoiminnan kehittämiseen. Teknisten joukkojen, pioneerit ja viesti, kokeilujen tavoitteena oli muun muassa vesistöjen ylikulkukyvyn parantaminen sekä radiojärjestelmien kehittäminen. Huoltojoukkojen kokeilutoiminnan tavoitteena oli motorisoinnin lisääminen sekä kokoonpanojen ja toimintojen kehittäminen.⁷²³

Ruotsissa sotatoimet jaettiin 1930-luvun lopulla hyökkäysoperaatioon (anfallsoperation) ja puolustusoperaatioon (försvarsoperation). Ruotsissa korostettiin hyökkäysoperaatioita, sillä vain niiden nähtiin johtavan ratkaisevaan menestykseen ja lopputulokseen. Puolustusoperaation tavoitteena oli tuottaa vihollisen tappioita

⁷²² Ratsuväen kokoonpanoja koskevat kokeilut ja niiden tulokset, s. 7–19, 23–24, 53, Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA.

⁷²³ Nordström, A. C. G.: Infanteriets organisationsförsök 1931–1933, s. 17–18, Vårt försvar 4/1933.

voimasuhteiden tasoittamiseksi ja olosuhteiden luomiseksi hyökkäysoperaatiolle. Ruotsalaisen sotataidon keskeisiä taktisia periaatteita 1930-luvulla olivat voiman keskittäminen (kraftsamling), yllätys (överskning) ja toiminnan vapaus (handlingsfrihet). Myös Suomessa hyökkäystä pidettiin tärkeimpänä taistelulajina, ja hyökkäys oli Tynkkynen mukaan kaikkea ajattelua ohjaava tekijä talvisotaan asti. Suomalaisen sotataidon keskeiset taktiikan osatekijät olivat painopiste, reservit ja yllätys. Näiltä osin Suomessa korostettiin hieman eri tekijöitä kuin Ruotsissa.⁷²⁴

Taistelujen perusmuodoissa (stridens grundformer) tapahtui jonkin verran muutoksia 1920-lukuun verrattuna. Ruotsalainen sotataito sisälsi 1930-luvulla seuraavat taistelujen perusmuodot ja taistelutavat: hyökkäys, puolustus, viivytävä puolustus ja taistelujen keskeyttäminen. Uudeksi taistelumuodoksi ja käsitteeksi 1930-luvulla tuli viivytävä puolustus (uppehållande försvar). Viivytyksestä omana taistelulajina ja käsitteenä luovuttiin. Hyökkäyksen ja puolustuksen yhdistelmä (växvelverkan mellan offensiv och defensiv) oli ollut keskeisenä taistelumuotona vielä 1920-luvulla, mutta myös se poistui omana taistelumuotona ja käsitteenä 1930-luvun loppupuolella. Toiminnallisesti ajatus puolustus- ja hyökkäystaistelujen yhdistämisestä oli kuitenkin edelleen käytössä taktisella tasolla. Vertailuna voidaan todeta, että Suomessa oli käytössä kolme taistelulajia: hyökkäys, puolustus ja viivytys. Hyökkäys nähtiin tärkeimmäksi taistelulajiksi, mutta puolustuksen merkitys kasvoi 1930-luvun loppua kohden. Viivytystä ei Suomessa pidetty yhtä tärkeänä kuin hyökkäystä ja puolustusta.⁷²⁵

Hyökkäyksen käsitteissä ja toteutustavoissa ei tapahtunut huomattavia muutoksia 1920-lukuun verrattuna. Hyökkäyksen tavoitteena oli edelleen vihollisen toiminnanvapauden riistäminen tuhoamalla tai vangitsemalla suuri osa vihollisen joukoista. Ruotsalaisilla oli neljä erilaista tapaa tai muotoa toteuttaa hyökkäys: rintamahyökkäys (frontalanfall), sivustahyökkäys (flankanfall), saarrostaava hyökkäys (omfattande anfall) ja läpimurto (genombrytningen). Saarrostaava hyökkäys oli edelleen ruotsalaisten tärkein hyökkäysmuoto. Saarrostaushyökkäyksen onnistumisen edellytyksinä nähtiin olevan saarrostuksen suuntaaminen riittävän kaukaa vihollisen sivustojen ohi metsiä ja huonoja näkyvyysolosuhteita hyödyntäen.⁷²⁶

Hyökkäyksen toteutuksessa oli eri vaiheita ja toteutustapoja vaihdellen vastustajan tilanteen ja toiminnan sekä hyökkäysalueen mukaan. Tärkeimpiä hyökkäyksen toteutukseen liittyviä käsitteitä ja niihin liittyviä toteutus- ja toimintatapoja olivat

⁷²⁴ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 27–30; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 46–47, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA ja Tynkkynen (1996), s. 55, 90–91.

⁷²⁵ Katso esimerkiksi Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, sisällysluettelo ja s. 27–32; Swedlund (1937), s. 10, KrigVAT Bihäfte 2/1937; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar IV, s. 10–11, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 26, KrA; Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget)/K.H.S./1923–1924, s. 3–4, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA; Taktik II (Infanteriet)/K.H.S./1923–1924, s. 42–44, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 6, KrA; Utkast R. H. T., s. 2; Raunio (pro gradu 1989), s. 32 ja Tynkkynen (1996), s. 55. Taktisella tasolla tarkoitetaan armeijaosastoon kuuluvia tai samalla tasolla olevia joukkoja.

⁷²⁶ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 152–160 ja Swedlund, N.: Översikt över det nya fältreglementets innehåll och terminologi, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift (KrigVAHT)*, Bihäfte 2/1937, s. 33–37.

siirtyminen hyökkäysalueelle (anmarsch), marssiryhmityksessä olevan joukon hyökkäys (marschgruppens anfall), hyökkäys puolustusvalmista vihollista vastaan (anfall mot försvarsställning), kohtaamishyökkäys (rekonterstrid), vihollisen seuraaminen (förföljning), hyökkäys rannikolla (anfall mot kust), ylimenohyökkäys (anfall över vattenfall) ja hyökkäys asutulla alueella (anfall mot orter). Ruotsalaisten hyökkäystä koskevat käsitteet, vaiheistus ja toimintatavat olivat pitkälti yhteneviä suomalaisten näkemysten kanssa. Saarrosta pidettiin myös Suomessa tehokkaimpana hyökkäysmuotona.⁷²⁷

Puolustustaistelun toteutustavoissa ja siihen liittyvissä käsitteissä tapahtui 1930-luvulla huomattavia muutoksia 1920-lukuun verrattuna. 1920-luvulla puolustustaistelut jaettiin neljään ryhmään, joihin liitettiin puolustuksen päämäärän ja toteutustavan mukaan niitä kuvaavat lisämääreet: *estävä* (avvisande), *torjuva* (avvärjande), *ratkaiseva* (avgörande) tai *viivyttävä* (uppehållande). 1930-luvulla puolustustaistelut jaettiin taistelujen päämäärän ja toteutustapojen perusteella enää kahteen ryhmään: torjuvaan puolustukseen (avvärjande försvar) ja viivyttävään puolustukseen (uppehållande försvar). Vertailuna voidaan todeta, että suomalaisten näkemykset torjuvas- ta puolustuksesta ja sen toteutusperiaatteista olivat yhtenevät ruotsalaisten kanssa.⁷²⁸

Torjuvan puolustuksen päämääränä oli estää vihollisen läpimurto ja murtaa vihollisen hyökkäysvoima. Viivyttävän puolustuksen päämääränä oli viivyttää ja hidastaa vihollista sekä vihollisen harhauttaminen ja tappioiden tuottaminen. Torjuva puolustustaistelu perustui puolustusasemaan, joukkojen tulenkäyttöön ja vastahyökkäyksiin. Puolustusasema muodostui edelleen samoista rakenteellisista osista kuin 1920-luvulla. Viivyttävä puolustus perustui joukkojen tulenkäyttöön yhdestä tai useammasta taisteluasemasta. Viivyttävässä puolustuksessa oli oleellista välttää lähitaistelua vihollisen kanssa.⁷²⁹

Suomessa viivytyks oli yksi kolmesta taistelulajista. Käsitteenä ja toimintatapana viivytyks säilyi kuitenkin hieman epämääräisenä aina vuoteen 1938 asti, jolloin ilmes- tyi viivytystaistelua koskeva ohjesääntö. Suomessa viivytystaistelu jaettiin ohjesään- nön ilmentymiseen asti puolustavaan ja hyökkäävään viivytykseen. Vuonna 1938 julkaistussa ohjesäännössä poistettiin käsite hyökkäävä viivytystaistelu. Puolustava viivytystaistelu jäi taktiseksi toimintatavaksi ja siitä alettiin käyttää nimeä viivytyks. Viivytyksen käsitettä ja toteutustapaa koskeva kehitys ja muutokset olivat pitkälti yhtenevät Ruotsissa tapahtuneen kehityksen kanssa. Viivytyksen periaatteet olivat myös yhteneviä. Tynkkynen on todennut väitöskirjassaan, että Suomessa viivytystä

⁷²⁷ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 152–204; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar IV, s. 10–19, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 26, KrA ja Tynkkynen (1996), s. 32, 55–56.

⁷²⁸ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 32–33, 205–248; Swedlund (1937), s. 45–47, 59–61; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 50–54, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA; Taktik IV/luku VIII (Läran om striden/slaget) /K.H.S./1923–1924, s. 26, KHS/Undervisning/taktik, Serie F24/Vol 8, KrA ja Utkast R. H. T., s. 56–58. Vertaa Tynkkynen (1996), s. 56–57.

⁷²⁹ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 32–33 ja s. 205–248; Lilliehöök L.: Uppehållande försvarsstrid, s. 81–93, Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Tidskrift (KrigVAT) 1934; Swedlund (1937), s. 45–47, 59–61; Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 50–54, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA ja Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar IV, s. 22–35, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 26, KrA.

taistelulajina kehitettiin itsenäisesti omista lähtökohdista.⁷³⁰ Missä määrin Suomessa on otettu huomioon Ruotsissa tapahtunutta kehitystä, ei voida käytettyjen lähteiden perusteella arvioida.

Taistelujen keskeyttäminen (avbrytande av striden) oli ollut toimintatapana ja käsitteenä jo 1920-luvulla. Taistelujen keskeyttäminen tuli kysymykseen, kun taistelu ei ollut tuottamassa haluttua lopputulosta ja joukkojen tappiot nähtiin kasvavan kohtuuttoman suuriksi suhteessa käynnissä olevan taistelun tavoitteisiin. Taistelujen keskeyttäminen nähtiin tietyissä tilanteissa olevan jopa ennalta nähty ja suunniteltu aktiivinen osa taistelusuunnitelmaa. Tällöin kyseessä oli joukkojen irrottaminen ja vetäytyminen. Hyökkäyksessä taistelujen keskeyttämiseen saattoi sisältyä siirtyminen torjuvaan puolustukseen määräajaksi tai viivyttävään puolustukseen.⁷³¹

4.2.3. Esimerkkejä arvioista Ruotsin sotaväen tilasta 1930-luvun lopulla

Ruotsalaisten omien aikalaisarvioiden mukaan Ruotsin armeijan suorituskyky materiaalin ja osaamisen osalta ei ollut kaikilta osiltaan hyvä. Armeijan aktiivipalveluksessa oleva henkilöstö oli laadullisesti varsin hyvää. Aktiivipalveluksessa olevan henkilöstön määrä oli kuitenkin vähäinen. Tehtyjen organisaatiouudistusten jälkeen kyettiin liikekannallepanossa sijoittamaan kaikkiin jalkaväkikomppaniioihin, tykistöpatte-reihin, eskadrooniin ja viestikomppaniioihin vain kaksi aktiivipalveluksessa olevaa upseeria. Muiden joukkojen perusyksiköihin aktiivipalveluksessa olevia upseereita kyettiin sijoittamaan kuitenkin huomattavasti vähemmän. Aliupseeriston osalta aktiivipalveluksessa olevia kyettiin sijoittamaan huomattavasti vähemmän kuin tarve olisi edellyttänyt.⁷³²

Liikekannallepanon yhteydessä pääosa päällystöstä tuli reservistä. Reserviläisten koulutustason osalta ruotsalaisten suurimpia haasteita oli asevelvollisten lyhyt palvelusaika moniin muihin maihin verrattuna. Reserviläiset eivät olleet pitkään aikaan sotilaspalveluksessa ja kertausharjoitusten perusteella todellista laadullista tasoa oli vaikea määritellä. Asevelvollisten lyhyen koulutusajan nähtiin muodostavan haasteen erityisesti niissä tilanteissa, jossa oli tarve täydentää henkilöstöä uusien teknisesti vaikeampien aseiden ja järjestelmien käyttäjiksi.⁷³³

Ruotsin armeijan aseistus ja varustus oli epähomogeenista ja uudistusten hitauden johdosta osin vanhentunutta nopean sotateknisen kehityksen seurauksena. Ruotsalaiset kuitenkin toteavat, että monissa muissa eurooppalaisissa valtioissa tilanne ei ollut sen parempi. Esimerkiksi laadullisesti ruotsalaisen jalkaväen ja ratsuväen ryhmäaseet olivat uudenaikaisia. Määrällisesti niitä kuitenkin oli konekiväärejä lukuun ottamatta liian vähän. Kranaatinheittimien osalta tilanne oli myös hyvä. Eniten puutteita oli jalkaväkitykkien ja raskaampien ilmatorjuntakonekiväärien määrissä.

⁷³⁰ Tynkkynen (1996), s. 60–62; Blick, A.: Viivytysoperaatio, s. 165–170, SAL 4/1934 sekä katsausosastossa julkaistu kirjoitus kenraalimajuri L. Lilliehöökön viivytystä käsittelevästä artikkelista ja siitä tehdyistä johtopäätöksistä, s. 748–751, SAL 12/1934.

⁷³¹ Fältreglemente för Armén (FR), 1938 års upplaga, s. 249–252.

⁷³² Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 22–24, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA.

⁷³³ Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 23–24, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA.

Tykistön määrä suhteessa jalkaväkeen oli ollut vähäinen. Tilanne parani jonkin verran armeijaosaston organisaatiouudistuksen myötä, kun jalkaväkirykmenttien määrää vähennettiin neljästä kolmeen ja orgaanisten kevyen tykistöpatteriston pattereiden määrää lisättiin kahdesta kolmeen. Aiemmin puutteena olleen raskaan armeijakuntatykistön tilanne parantui myös organisaatiouudistuksen myötä.⁷³⁴

Ruotsalaisten joukkojen kokoonpanot ja taktiikka poikkesivat monella tavalla Manner-Euroopan armeijoiden vastaavista. Organisaatiouudistusten jälkeenkin Ruotsin joukkoja leimasi edelleen jo 1920-luvun lopulla todettu ”raskaus”. Henkilöstömäärä oli sekä ylemmän että alemman tason joukoissa⁷³⁵ suuri. Tärkein syy tarpeelle suureen määrään jalkaväkeä oli Ruotsin olosuhteet.⁷³⁶

Myös Arvid Cronenberg on arvioinut kirjassaan *Kriget kommer! Den hemliga svenska krigsplanläggningen under vinterkriget 1939–1940*, että vuoden 1936 puolustus päätöksestä ja sen perusteella käynnistyneistä merkittävistä uudelleenjärjestelyistä ja hankinnoista huolimatta Ruotsin sotilaallinen valmius ei ollut talvisodan syttyessä kovin hyvä. Tarvittavia materiaalihankintoja ei ollut saatu suoritetuiksi loppuun, vaikka rahoituskehystä oli nostettu 70 miljoonalla kruunulla heti Itävallan liittämisen ja Tšekkoslovakian kriisien jälkeen. Pääosa lisärahoituksesta käytettiin valmiuden kehittämiseen muun muassa kotiseudun ilmatorjunnan ja linnoitusten vahventamiseen sekä teollisuuden edellytysten parantamiseen sodan ajan tuotannon kasvattamiseksi.⁷³⁷

Operatiivisia joukkoja, viittä armeijaosastoa ja yhtä ratsuväkiprikaatia koskevia organisatorisia uudistuksia ei ollut saatu talvisodan syttyessä vielä määrällisesti toteutetuiksi loppuun. Merivoimille oli ehditty hankkia vasta yksi hävittäjä ja kaksi sukellusvenettä sekä vasta kaksi kolmesta panssarilaivasta oli ehditty varustaa ajanmukaisilla ilmatorjuntajärjestelmillä. Ilmavoimille suunnitelluista seitsemästä laivueesta vain viisi oli ehditty perustaa. Myöskään laadullisesti ei ollut ehditty saavuttaa asetettuja tavoitteita.⁷³⁸

Ruotsalaisten tavoitteena oli ollut yksiköidensä saattaminen laadullisesti samalle tasolle venäläisten ja saksalaisten joukkojen kanssa. Ruotsalaisten osalta tavoitetta ei kuitenkaan saavutettu lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin organisaatiouudistukset sekä niiden taustalla tehdyt kokeilut ja päätökset käynnistettiin jo 1930-luvun ensimmäisellä puoliskolla, jolloin ei kyetty näkemään sitä, miten merkittävää teknistä kehitystä tapahtui 1930-luvun loppupuolella. Toiseksi vuoden 1936 puolustus päätös ja organisaatiouudistukset sidottiin osin jo vanhentuneille perusteille, eikä vuosina 1936–1939 tapahtunutta kansainvälistä kehitystä kyetty ottamaan huomioon. Näin ollen esimerkiksi maavoimien tulivoimaa ja liikkuvuutta, taistelupanssarivaunujen tulivoimaa sekä ilma-aseen suorituskyvyn parantumista koskevaa kehitystä jäi huomi-

⁷³⁴ Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 25–26, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA.

⁷³⁵ Ruotsissa ylemmän tason joukoilla tarkoitetaan armeijaosastoa ja sitä ylempiä johtoportaita. Alemman tason joukoilla tarkoitetaan armeijaosastoon kuuluvia tai sitä vastaavia joukkoja.

⁷³⁶ Katso esimerkiksi Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar I, s. 26–27, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 23, KrA ja Berggren (1929), s. 288.

⁷³⁷ Cronenberg (2015), s. 53. Katso myös Zetterberg (2014), s. 32.

⁷³⁸ Cronenberg (2015), s. 53–54.

oon ottamatta. Talvisodan alkaessa Ruotsin maavoimien suurimmat puutteet koskivat juuri panssarivaunuja, tykistöä, panssarintorjuntaa, ilmatorjuntaa sekä ampumatarvikkeita.⁷³⁹

Ruotsalaisten sotilasjohdon edustajat olivat hyvin tietoisia maansa todellisesta sotilaallisesta kyvystä ja valmiudesta. Tästä syystä ainakin osa johdon edustajista, erityisesti kenraalimajuri Rappe ajoi vielä talvisodan alettua näkemystä, jonka mukaan ruotsalaisten kannalta olisi tarkoituksenmukaisinta yhdistää voimat suomalaisen kanssa ja torjua neuvostojoukkojen hyökkäykset yhteisvoimin Suomen maaperällä.

Martti Turtola esittää väitöskirjassaan, että Ruotsin poliittinen johto petti Suomen syksyllä 1939. Turtola perustelee väitettään useilla syillä. Ensinnäkin Ruotsin yleisesikunnassa oli laadittu hallituksen suostumuksella perusteelliset suunnitelmat Suomen auttamiseksi. Toiseksi suunnitelmat olivat Suomen poliittisen ja sotilaallisen johdon tiedossa. Kolmantena syynä Turtola esittää, että pitkäaikainen sotilaallisen yhteistyön ja laajan salaisen tiedon vaihdon takia Suomessa uskottiin Ruotsista saatavaan apuun virallisesta sotilaallisesta sitoutumattomuudesta huolimatta.⁷⁴⁰

Tarkasteltaessa Turtolan näkemystä sotilaallisesta näkökulmasta väitteelle ei löydy perusteita. Ensinnäkin Suomeen suunniteltua armeijakuntaa, joka edusti pääosaa Ruotsin käytössä olevasta maavoimien sotilasvoimasta, ei voitu lähettää Suomeen Saksan lisääntyneen uhan takia. Toiseksi ruotsalaiset lähettivät vapaaehtoisista kootun joukon Pohjois-Suomeen Ruotsiin kohdistuvan uhan vähentämiseksi. Vapaaehtoisen joukon lähettäminen Suomen maaperälle sopi hyvin ruotsalaisten sotilaallisiin tavoitteisiin ja myös uhkamallin III (krigsfall III) pohjalta laadittuihin suunnitelmiin. Vapaaehtoisten joukkojen ottaessa rintamavastuun Pohjois-Suomessa siellä olleet suomalaiset joukot vapautuivat käytettäviksi sotatoimien painopistesuunnassa etelässä. Lisäksi Ruotsista saatiin merkittävää materiaalista ja rahallista apua.⁷⁴¹

4.3. Suomalaisen ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaiden komennukset

Suomen ja Ruotsin välinen sotilaallinen yhteistyö oli 1930-luvun ensimmäisen puolikkaan ajan monipuolista ja tietojen vaihto runsasta. Sotilasasiamiesten rooli ja tehtävät tiedonvaihtokanavana säilyivät edelleen tärkeinä siitäkin huolimatta, että huomattava osa salaisista, operatiiviseen suunnitteluun liittyvistä tiedoista kulki suoraan erikseen määritettyjen henkilöiden henkilökohtaisten suhteiden ja kontaktien kautta.

---

⁷³⁹ Cronenberg (2015), s. 53–54 ja Zetterberg (2014), s. 34.

⁷⁴⁰ Turtola (1984), s. 232–233.

⁷⁴¹ Sotatapaüksessa III uhkamallin taustalla oli neuvostojoukkojen mahdollinen hyökkäys Tornionjokilaakson ja Pohjanlahden yli Ruotsiin. Alkuperäisessä suunnitelmassa uhkaa vastaan oli tarkoitus käyttää yhtä armeijakuntaa, johon olisi kuulunut armeijakunnan esikunta ja vain yksi armeijaosasto (V Arméfördelning). Cronenberg (2015), s. 34–36. Katso myös esimerkiksi Järvelä, Tapio–Vuorenmaa, Anssi: Ulkomaiset vapaaehtoiset, teoksessa *Talvisodan historia, 4. osa*, Porvoo 1981, s. 264–267, 289–291.

Molempien maiden sotilasasiamiehet vaihtuivat 1930-luvun vaihteessa. Kapteeni Edvin Bertel Rosenbröijer⁷⁴² oli ottanut vastaan Suomen Tukholmaan sijoitetun sotilasasiamiehen tehtävät majuri Rothelta syyskuussa 1929. Rosenbröijer hoiti tehtävää neljä vuotta syyskuuhun 1933 asti. Rosenbröijer oli saanut tutustua tehtävän ja toimintakenttään jo aiemmin kahden kuukauden ajan toimiessaan keväällä 1927 virkaa tekevänä sotilasasiamiehenä Tukholmassa Rothen Suomen-komennuksen ajan. Rosenbröijer luovutti sotilasasiamiehen tehtävät syyskuussa 1933 tultuaan määrättyksi heinäkuussa 1933 Yleisesikunnan ulkomaatoimiston päällikön tehtävään. Rosenbröijer toimi ulkomaatoimiston päällikkönä sotaan asti. Uusi tehtävä ulkomaatoimiston päällikkönä oli ruotsalaisten kanssa tehtävän yhteistyön jatkuvuuden kannalta hyvä asia. Rosenbröijer pystyi uudessa tehtävässään hyödyntämään sotilasasiamiehenä hankittuja henkilökohtaisia kontakteja sekä tietojaan ja syvällistä ymmärrystä Ruotsin puolustuslaitoksesta ja sen kehityksestä. Rosenbröijerin seuraajaksi määrättiin heinäkuussa 1933 majuri Lars Carl Albert Ehrnrooth. Ehrnrooth toimi edeltäjänsä tavoin neljä vuotta sotilasasiamiehenä Tukholmassa elokuuhun 1937 asti.⁷⁴³

Ruotsin sotilasasiamiehenä Helsingissä toimi 1930-luvun alussa majuri Gustaf Alarik Nyqvist.⁷⁴⁴ Nyqvist ehti toimia sotilasasiamiehenä lähes neljä vuotta maaliskuuhun 1932 asti. Ruotsin sotilasjohto ei ollut kaikilta osin tyytyväinen Nyqvistin toimintaan ja hänen tilalle uudeksi sotilasasiamieheksi lähetettiin majuri Axel Fredrik Carlos Adlercreutz. Adlercreutz kuului Ruotsin uutta puolustusratkaisua laatineeseen ”sisäpiiriin”. Adlercreutz toimi sotilasasiamiehenä Helsingissä 28.4.1933–19.12.1935. Lyhyestä, vain runsaat kaksi vuotta kestäneestä palvelusajasta huolimatta Adlercreutzilla oli tärkeä rooli Suomen ja Ruotsin yleisesikuntien välisessä yhteistyössä ja tietojen vaihdossa, erityisesti sanktiojoukkoja ja Ahvenanmaan puolustusta koskevis-
sa kysymyksissä.⁷⁴⁵

Sotilaallisen yhteistyön ja tiedonvaihdon päästyä käyntiin 1920-luvun puolivälin jälkeen naapurimaahan suuntautuneiden komennusten kokonaismäärä säilyi pääpiirtein yhtä suurena 1930-luvun puoliväliin asti. Ruotsi säilyi edelleen selvästi suoma-

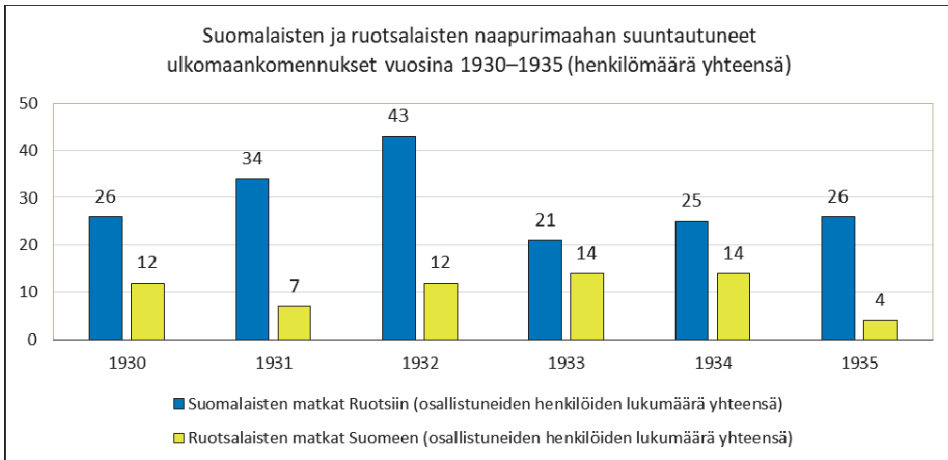
⁷⁴² Rosenbröijerin henkilötiedot ja ansioluettelo on esitelty jo aiemmin luvun 3.2. yhteydessä.

⁷⁴³ Majuri (myöhemmin everstiluutnantti) Ehrnrooth, Lars Carl Albert, synt. 3.6.1867, Suomen Tykistökoulu 1918, kuuntelu-upseerina Kadettikoulussa 1920–1921, Suomen Sotakorkeakoulu (Y4), 1927–1929, Ratsuväkiprikaatin Esikunnan virkaa tekevä esikuntapäällikkö 1929–1930, Suomen Skandinavian sotilasasiamies 1.7.1933–17.8.1937, Suomen Ratsukoulun johtaja 1937–1939, Vahvennetun Polkupyöräpataljoona 8:n komentaja 14.10.1939 ja Ahvenanmaan puolustuksen jalkaväkikomentaja 10.12.1939, ylennykset res.vänr. 1918, vänr. 1918, luutn. 1920, ratsum. 1926, maj. 1930 ja ev.luutn.1940. Ehrnroothin kantakortti, KA ja Puolustusvoimiemme upseeristo ja virkamiehistö 1934, Helsinki 1934, s. 57.

⁷⁴⁴ Majuri Nyqvistin henkilö- ja uratiedot on esitelty luvussa 3.1.

⁷⁴⁵ Majuri (myöhemmin eversti) Adlercreutz, Axel Fredrik Carlos, (1890–1963), upseerintutkinto 1910, Ruotsin sotakorkeakoulu 1918–1920, Ranskan Sotakorkeakoulu 1920–1922, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1923–1925, Ruotsin sotilasasiamies Helsingissä 28.4.1933–19.12.1935, Ruotsin yleisesikunnan ulkomaosaston päällikkö 1936, puolustusosaston tiedusteluosaston päällikkö 1937–1942, jalkaväen ja ylimpien esikuntien varustamistoimikunnan asiantuntijana 1926–1929 ja 1930. Adlercreutz toimi uudelleen sotilasasiamiehenä Helsingissä 1942–1944. Tjänsteförteckning från Generalstabskåren 1939, KrA; Eriksson, Fredrik: Att bedöma framtiden, Svenska militärattachéer i Östersjöområdet 1920–1939, *Personhistorisk Tidskrift* N:o 2/2012, s. 186; Suomen sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle, D.N:o 41/28.sal., 1.8.1928, SArk-1399/12, KA ja Turtola (1984), s. 88–89, 93.

laisten ulkomaankomennusten tärkeimpänä kohdemaana. Ruotsin jälkeen eniten ulkomaankomennuksia tehtiin Ranskaan ja Englantiin. Vuosien 1930–1935 yhteensä 175 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Ruotsista kävi samana aikana yhteensä 63 henkilöä komennuksella Suomessa.⁷⁴⁶

Kaavio 5. *Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaankomennukset vuosina 1930–1935.*

Suomalaisia kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa vuosittain keskimäärin 29 henkilöä. Merkittävimmän poikkeuksen muodostavat vuodet 1931 ja 1932. Vuonna 1931 yhteensä 34 suomalaista oli ulkomaankomennuksella Ruotsissa ja vuonna 1932 yhteensä 43 henkilöä. Vuosien 1931 ja 1932 suuren lukumäärän taustalla oli merivoimien Ruotsiin suuntautuneiden komennusten merkittävä kasvu. Komennusten syynä oli merivoimien uusien alusten käyttöönotto ja niihin liittyvä tarve hankkia lisää osaamista sekä laivojen asejärjestelmiä ja muuta materiaalia koskevat kokeilut ja vastaanottoon liittyvät toimenpiteet.⁷⁴⁷

Ruotsalaisten Suomeen suuntautuneiden virallisten komennusten määrä pysyi vakiintuneella tasolla lähes koko 1930-luvun alkupuolen. Selvän poikkeaman muodostavat vuodet 1931 ja 1935. Vuonna 1931 komennusten määrä laski seitsemään komennukseen. Komennusten määrän lasku näkyi erityisesti tavanomaisten joukko-osastoihin suuntautuneiden vierailujen määrässä. Todellista syytä määrän vähenemiseen on vaikea arvioida. Yhtenä tärkeänä syynä lienee ollut ruotsalaisten näkökulmasta kielteisinä pidetyt tapahtumat Suomessa. Ruotsalaisten kielteiseen ja varaukselliseen suhtautumiseen vaikuttivat erityisesti lapuanliike, kieliriidan uudelleen puhkeaminen sekä tapaus Walleniuksen aiheuttamat reaktiot Ruotsissa. Vuonna 1935

⁷⁴⁶ Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1930–1935, KrA; Ulkomaankomennukset vuosina 1934–1936, SArk-2139/1, KA; Suomen ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportit vuosilta 1930–1935 ja Suomalaisten upseerien sotakorkeakoulutus ulkomailla sekä ulkomaiset opintomatkat, s. 13–18, Sotahistorian laitoksen tutkimustietokanta 129/Kä205-Kä306, MPKK.

⁷⁴⁷ Puolustusministeriön laivanrakennustoimiston komennukset 1928–1934, PLM-26/Dc1, KA32; Ulkomaankomennukset vuosina 1934–1936, SArk-2139/1, KA ja Kronlund (toim.) (1988), s. 315–317, 446, 473.

ruotsalaiset tekivät poikkeuksellisen vähän komennuksia Suomeen. Tärkein syy komennuksien vähäiseen määrään lienee ollut vuoden 1930 puolustuskomission mietinnön julkaiseminen ja sen perusteella käynnistynyt merkittävä ja työläs puolustusvoimien uudistaminen.⁷⁴⁸

4.3.1. Sanktiojoukkojen käyttöön liittyvää suunnittelua ja tutustumismatkoja joukko-osastoihin

4.3.1.1. Sanktioapuun ja operatiiviseen suunnitteluun liittyvät komennukset

Ruotsalaisten vuosina 1930–1935 Suomeen suuntautuneet komennukset voidaan jakaa komennuksen luonteen sekä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikuttavuuden perusteella kolmeen ryhmään. Vaikuttavuudeltaan merkittävimmän ryhmän muodostavat ruotsalaisten mahdollista sanktioapua ja siihen liittyvien joukkojen käyttöä koskevat salaiset tietojenvaihto- ja hankintamatkat. Toinen ryhmä on ylimmän johdon matkat, joita vuosina 1930–1935 tehtiin kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin 1920-luvun lopulla. Määrältään suurimman ryhmän muodostaa ruotsalaisten upseerien suomalaisiin joukko-osastoihin tekemät vierailut.

Operatiivisiin asioihin tai sanktiojoukkojen käyttöön liittyviin salaisiin tiedonvaihto- ja hankintamatkoihin luokiteltuihin komennuksiin osallistui vuosina 1930–1935 yhteensä kolmetoista ruotsalaista upseeria. Operatiivisiin asioihin ja sanktiojoukkojen käyttöön liittyvä yhteistyö oli erityisen aktiivista vuosina 1930 ja 1931. Yhteistyön tiivistymisen taustalla oli Ruotsin vuoden 1930 puolustuskomission perustaminen ja sen toiminnan käynnistyminen. Komitean toiminta ja siihen liittyvän sanktioavun suunnittelu edellyttivät yksityiskohtaisen ja ajantasaisen tietojen vaihtoa Suomen ja Ruotsin välillä. Ruotsin yleisesikunta oli erityisesti kiinnostunut sanktiojoukkojen siirtojen kannalta tärkeistä liikenneyhteyksistä, rautateistä, satamista ja satamalaitteista Suomessa.⁷⁴⁹

Vuonna 1931 sovittiin Suomen ja Ruotsin yleisesikuntien kesken tarkemmin periaatteet ja ehdot salaisina pidettäviä kysymyksiä koskevan yhteistyön toimintatavoista. Yhteistyössä sovittu toimintatapa sisälsi neljä periaatetta ja ehtoa. Ensimmäinen ehto oli, että tietojen vaihtoon liittyvä yhteistoiminta oli pidettävä salassa eikä niistä ainakaan alkuun saanut ilmoittaa ulkoasiainjohdolle. Toinen ehto oli, että yhteistoimintaan osallistuvien henkilöiden määrä Suomen ja Ruotsin yleisesikunnissa oli supistettava vähimpään. Kolmanneksi sovittiin, että Ruotsin puolustusvoimat oli ainoastaan Ruotsin yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Bo Ivar Boustedtin kautta yhteydessä Suomen yleisesikuntaan. Neljänneksi sovittiin, että Ruotsi hoitaa yhteistoiminnan Norjaan ja Tanskaan sekä Suomi Viroon, Latviaan, Puolaan ja Roma-

⁷⁴⁸ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 42/1933, 2.12.1933 ja ak N:o 539/1933, 14.2.1933, GS/UA, Serie EIa/Vol 27, KrA sekä Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 486/1935, 31.10.1935, GS/UA, Serie EIa/Vol 32, KrA.

⁷⁴⁹ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 6/1931/sal., 4.5.1931, SARk-1621/3, KA ja Turtola (1984), s. 94 ja 142.

niaan. Neuvostoliittoa koskeva salainen tietojenvaihto nähtiin tarpeelliseksi vuonna 1932 järjestettävää yleistä varustusten supistamiskonferenssia silmällä pitäen.

Alun perin edellä esitetty sopimus koskikin ainoastaan Neuvostoliittoon liittyvää tietojen vaihtoa, mutta samat periaatteet laajennettiin koskemaan myöhemmin myös muita arkaluonteisia asioita käsitteleviä kysymyksiä. Erityisesti ruotsalaiset halusivat pitää sanktiojoukkoja koskevan tietojenvaihdon mahdollisimman pienen joukon tiedossa. Mielenkiintoista on, että edes Ruotsin Helsingissä ollutta sotilasasiamiestä, everstiluutnantti Nyqvistiä ei informoitu sanktiojoukkoja koskevista asioista etukäteen.⁷⁵⁰

Vuonna 1930 ruotsalaiset tekivät yhteensä neljä operatiivisiin asioihin liittyvää matkaa Suomeen. Ruotsin yleisesikunnan ulkomaanosaston (utrikesavdelning) päällikkö, majuri Carl Johan Magnus Björnstjerna vieraili Suomessa tammikuussa 1930. Matkan yhteydessä keskusteltiin tarpeesta toteuttaa uusi pidempi matka Suomeen. Toukokuussa 1930 Ruotsin yleisesikunnan edustajat tekivät kiertomatkan muun muassa Itä-Suomeen. Ruotsista kiertomatkalle osallistuivat yleisesikunnan kulkulaitososaston (kommunikationsavdelning) päällikkö, majuri Carl William Kleen ja majuri Lars Erik Gustaf Mellquist. Ruotsalaisten yhteyshenkilönä ja oppaana toimi Suomen yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkö, everstiluutnantti Karikoski. Kiertomatkan aikana Karikoskella ja Kleenillä oli mahdollisuus käydä keskusteluja Suomen ja Ruotsin välisestä yhteistyöstä puolustusasioissa.⁷⁵¹

Yleisesikunnan lisäksi myös Ruotsin meriesikunta oli kiinnostunut Suomesta. Ruotsin Meriesikunta oli erityisesti kiinnostunut kauppamerenkulun ja ruotsalaisten sanktiojoukkojen kuljetusten suojaamisesta. Meriesikunnan operatiivisen osaston päällikkö, komentajakapteeni Gösta Ehrensvärd⁷⁵² teki tutustumismatkan Kaakkois-Suomeen ja sen vesialueisiin elokuussa 1930. Ehrensvärdin matkakohteina olivat muun muassa Koivisto, Kannas, Käkisalmi, Laatokka ja Sortavala. Ehrensvärdin oppaana toimi komentajakapteeni Eero Akseli Rahola.⁷⁵³

⁷⁵⁰ Suomen sotilasasiamiehen salainen asiakirja Yleisesikunnan päällikölle D.N:o 5/1931/sal, 28.3.1931, SArk-1621/3, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 6/1931/sal, 4.5.1931, SArk-1621/3, KA ja Turtola (1984), s. 94, 142.

⁷⁵¹ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 9/1930, 23.4.1930, SArk-1621/3, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 2/1930, 3.2.1930, GS/UA, Serie EIa/Vol 23, KrA ja Turtola (1984), s. 110. Majuri Björnstjerna, Carl Johan Magnus, (1886–1982), upseerintutkinto 1906, Ruotsin sotakorkeakoulu 1915–1917, ulkomaanosaston päällikkö 1.7.1930 alkaen; Majuri Kleen, Carl William, (1884–1966), upseerintutkinto 1905, Ruotsin sotakorkeakoulu 1915–1917, kulkulaitososaston päällikkö 1.11.1926 alkaen, Kleen oli yhdessä C. A. Ehrensvärdin kanssa keskeisessä roolissa laadittaessa Ruotsin vuoden 1927 puolustussuunnitelmaa (A.F.P. 1927); Majuri Mellquist, Lars Erik Gustaf, (1884–1964), upseerintutkinto 1906, Ruotsin sotakorkeakoulu 1912–1914. Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1930, KrA.

⁷⁵² Komentajakapteeni (myöhemmin kontra-amiraali) Ehrensvärd, Gösta Carl Albert, (1885–1973), upseerin tutkinto 1898 (Sjökrigsskolan), Ruotsin merisotakorkeakoulu (KSHS) 1908–1909, opettajana Ruotsin merisotakorkeakoulussa 1918–1922, meriesikunnan operatiivisen osaston päällikkö 1929–1932, vuoden 1930 puolustuskomission jäsen vuoteen 1932 asti, Meriesikunnan päällikkö 1937–1939, C. A. Ehrensvärdin veli. Kungliga Sjökrigsskolan (KSKH) 1867–1942, s. 197.

⁷⁵³ YE/Os.2/Toimisto IV ak N:o 740/IV, 10.6.1930, SArk-1621/5, KA ja Turtola (1984), s. 110, 143–44. Komentajakapteeni Rahola, Eero Akseli, synt. 15.1.1897, Teknillinen korkeakoulu 1916–1917, opinnot Italian kuninkaallisessa meriakatemiassa 1919–1921 ja 1924–1925, palveli vuonna 1930 sekä Yleisesikunnan operatiivisessa toimistossa että Meripuolustuksen Esikunnassa, sukellusvene- ja torpedolaivueen päällikkö 1930–1932

Ehrensward tapasi matkansa aikana myös Yleisesikunnan edustajia, muun muassa operatiivisen toimiston päällikön, everstiluutnantti Karikosken. Ehrenswardin mielestä oli tärkeää, että suomalaiset ja ruotsalaiset tekivät yhteistyötä, keskustelivat yhteistoimintamahdollisuuksista ja laativat suunnitelmia. Ehrensward kuitenkin korosti, että suunnitelmien tekeminen ei vielä sitonut osapuolia yhteistoimintaan. Komennusten yhtenä tärkeänä lopputuloksena oli henkilökohtaisten suhteiden syntyminen. Henkilökohtaisten suhteiden syntymisen jälkeen tietoja vaihdettiin tapaamisten lisäksi myös kirjeitse.⁷⁵⁴

Ehrenswardin korostama näkemys osoittaa hyvin ruotsalaisten ristiriitaisen suhtautumisen sotilaalliseen yhteistyöhön suomalaisten kanssa. Vaikka ruotsalaiset olivat valmiit tekemään läheistä yhteistyötä ja laatimaan jopa yksityiskohtaisia suunnitelmia joukkojen käytöstä, he eivät kuitenkaan olleet valmiit kaikissa tilanteissa sitoutumaan sovittuihin asioihin ja suunnitelmien toimeenpanoon.

Eversti Per Wilhelm Ziliacuksen ja everstiluutnantti Karikosken marraskuussa 1930 tekemän Tukholman matkan yhteydessä Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Boustedt pyysi lupaa saada lähettää yhden yleisesikunnan kulkulaitososastolla (kommunikationsavdelning) palvelevan rautatieasioiden asiantuntijan salaiselle vierailulle Suomeen. Matkan salaisesta luonteesta johtui, että matkan valmistelut ja suunnittelu tehtiin hyödyntäen molempien maiden operatiivisten toimistojen päälliköiden, Karikosken ja C. A. Ehrenswardin keskinäistä, yksityistä kirjeenvaihtoa.⁷⁵⁵ Ziliacuksen ja Karikosken Tukholman matkaa on käsitelty tarkemmin luvussa 4.3.2. operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvien komennusten yhteydessä.

Ruotsin yleisesikunnan lähettämä rautatieasioiden asiantuntija, kapteeni Carl Henrik Wrede⁷⁵⁶ saapui Suomeen 11.12.1930. Wreden tehtävänä oli selvittää suomalaisilta, miten sanktiojoukot olisi kuljetettava Suomeen, miten joukkoja oli tarkoitus käyttää ja mihin joukot olisi ryhmitettävä. Ruotsin yleisesikuntaa kiinnosti, millä rintamanosilla suomalaiset toivoivat sanktiojoukkoja käytettävän, erityisesti Karjalan kannaksella sekä mitkä olivat joukkojen käyttömahdollisuudet Laatokan pohjoispuolella. Wreden mukaan tietoja tarvittaisiin osana vuoden 1930 puolustuskomission käynnistämää työskentelyä, ja tiedot olisivat tärkeitä Ruotsissa tehtäville laskelmille ja suunnitelmille. Yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Oesch määräsi vierailun isännäksi operatiivisen toimiston päällikön, everstiluutnantti Karikosken. Karikoski ja Wrede kävivät kahteen otteeseen, 11. ja 16. joulukuuta 1930 keskusteluja sanktiojoukkoja koskevista kysymyksistä ja suunnitelmista. Wreden esittämät kaavailut

---

Merivoimien Esikunnan päällikkö ja esikuntapäällikkö 1933–1936. Rannikkolaivaston päällikkö 1936 alkaen. Raholan ansioluettelo (N:o 32981), KA.

⁷⁵⁴ Katso esimerkiksi YE/Os.2/Toimisto IV ak N:o 740/IV, 10.6.1930, SArk-1621/5, KA; Turtola (1984), s. 110, 143–144 ja Ehrenswardin pyyntö toimittaa suljettu kirje Valveelle, Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 124/1931, 11.6.1931, SArk-1621/6, KA.

⁷⁵⁵ Turtola (1984), s. 142.

⁷⁵⁶ Kapteeni Wrede, Carl Henrik, (1897–1962), upseerintutkinto 1917, Ruotsin sotakorkeakoulu 1923–1925, syvälinen perehtyminen rautatiekuljetuksiin ja rautatieasioihin Ruotsin rautatiehallituksessa ja rautateilla 1928–1930. Tjänsteförteckning från Generalstabskåren 1940, KrA.

joukkojen kuljetuksista ja keskityksistä olivat yhdenmukaiset myöhemmin vuoden 1930 puolustuskomission sotilaallisen alakomission loppumietinnössä esittämien vaihtoehtojen ja suunnitelmien kanssa.⁷⁵⁷

Karikosken kanssa käymiensä keskustelujen yhteydessä Wrede selvitti myös ruotsalaisten sodanjohtoa koskevia suunnitelmia. Lähtökohtana oli, että Ruotsin yleisesikunta jatkaisi toimintansa Tukholmassa, ja Suomeen lähetettävistä sanktiojoukoista muodostettaisiin erillinen armeija, jonka johtamisesta vastaisi oma erillinen johtoporras. Armeija tultaisiin alistamaan Suomen päämajan johtoon. Esikuntien välistä yhteydenpitoa varten perustettaisiin puolisen tusinaa upseeria käsittävä yhteysupseeriesikunta.⁷⁵⁸

Wrede ilmoitti Karikoskelle saaneensa myös valtuudet selvittää, millaisia sotamateriaaliin liittyviä toiveita Suomen yleisesikunnalla oli, erityisesti välittömästi tarvittavaa aseistusta ja varustusta koskien. Lisäksi Wrede ilmoitti, että Ruotsi voisi toimittaa Suomeen kenttätykistön ammuksia, ilmatorjuntatykkejä, lentokoneen moottoreita, kaasusuojelutarvikkeita, elintarvikkeita, poltto- ja voiteluaineita sekä vaatetus- ja varusesineitä.⁷⁵⁹

Vuonna 1931 ruotsalaiset tekivät kolme vuoden 1930 puolustuskomission työskentelyyn liittyvä matkaa Suomeen. Ensimmäinen matka tehtiin helmikuussa 1931, jolloin Ruotsin yleisesikunnan operatiivisella osastolla palvellut kapteeni C. A. Ehrensvärd tutustui Karjalan kannaksella järjestettyyn talvisotaharjoitukseen. Matkan päätavoitteena oli kuitenkin saada lisää tietoa Suomen puolustussuunnitelmista, jotta ruotsalaisten omat suunnitelmat saataisiin sovitetuiksi yhteen niiden kanssa. Matkan yhteydessä Ehrensvärd tapasi sekä Yleisesikunnan päällikön kenraalimajuri Oeschin että eversti Zilliacuksen ja everstiluutnantti Karikosken. Turtolan mukaan Ehrensvärd oli päiväkirjamerkintöjensä perusteella saanut haluamansa tiedot sekä ollut erittäin tyytyväinen keskusteluihin ja yhteistyöhön Oeschin ja Karikosken kanssa.⁷⁶⁰

Seuraava puolustuskomitean sanktiojoukkojen suunnittelutyöhön liittyvä matka Suomeen tehtiin marraskuussa 1931, jolloin yleisesikunnan kulkulaitososastolla (kommunikationsavdelning) palvellut kapteeni Erik Patrik Honoré de Laval vieraili Suomessa. de Lavalin matkan isäntänä ja oppaana toimi kulkulaitostoimiston päällikkö, everstiluutnantti von Kraemer. Matkan päätarkoituksena oli tehdä maaston-tiedustelu suunnitelluille keskitys- ja operaatioalueille sekä tutkia niihin liittyviä etenemismahdollisuuksia. Matkan aikaan de Laval kävi keskusteluja von Kraemerin kanssa selvitellessä muun muassa laaja-alaisesti Ruotsin yleisesikunnan sanktiotoimintaan liittyviä suunnitelmia. Turtolan mukaan de Laval oli keskustelujen yhteydessä myös kertonut, että Ruotsin armeijan uutta kokoonpanoa koskevissa suunnitelmissa

---

⁷⁵⁷ Turtola (1984), s. 142.

⁷⁵⁸ Turtola (1984), s. 142–143 ja Cronenberg (2015), s.31–40, 45.

⁷⁵⁹ Turtola (1984), s. 142–143.

⁷⁶⁰ Turtola (1984), s. 143 ja Ehrensvärd/Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1933, KrA.

puolustuskomissio oli kiinnittänyt varsin paljon huomiota suomalaisen maaston asettamiin vaatimuksiin.⁷⁶¹

Turtolan esittämä näkemys on mielenkiintoinen. Joitakin viitteitä näkemyksen oikeellisuudesta on löydettävissä muun muassa Ruotsin armeijan isojen harjoitusten yhteydessä järjestettyjen kokeilujen aiheista. Harjoituksissa kokeiltiin ja testattiin myös sanktiojoukkojen keskittämistä ja käyttöä palvelevia asioita, muun muassa uusia organisaatioita, joukkojen keskittämistä, rautatiekuljetuksia ja kuormauksiin liittyviä kysymyksiä. Kokeiluista laadittiin useita erillisraportteja.⁷⁶² Tässä tutkimuksessa käytettyjen lähteiden perusteella ei kuitenkaan voida varmuudella todentaa, missä määrin Ruotsin sotataitoa, toimintaperiaatteita ja erityisesti kokoonpanoja uudistettaessa taustalla vaikuttivat sanktiojoukkojen käyttöön liittyvät kysymykset ja vaatimukset.

Suomen tarvitseman avun laatua koskevat ristiriitaisuudet ja sanktiojoukkoja koskevat avoimet kysymykset aiheuttivat 1930-luvun alussa hämmennystä ja huolia erityisesti Ruotsissa. Hämmennyksen ja huolen syynä olivat erilaiset näkemykset siitä, millaista apua Suomi näki tarvitsevansa joutuessaan puna-armeijan mahdollisen hyökkäyksen kohteeksi. Vielä 1920-luvulla Neuvostoliiton maavoimien arvioitiin olevan niin heikossa kunnossa, että maavoimien tukea ei nähty tarvittavan. Sen sijaan meri- ja ilmavoimien apua pidettiin tarpeellisena jo tuolloin. Puna-armeijan tilanne kuitenkin koheni 1930-luvulla, jolloin myös Ruotsista saatavan avun tarve ja laatu muuttuivat. Suomen yleisesikunnassa arvioitiin, että neuvostojoukot tekisivät päähyökkäyksen maavoimilla ja merivoimia käytettäisiin samanaikaisesti saartamaan Suomen rannikkoa. Ilmavoimia käytettäisiin molempien operaatioiden tukemiseen.⁷⁶³

Suomen tarvitseman avun laatu synnytti kiistan Ruotsin puolustuskomission käynnistäessä työskentelyään. Ruotsin yleisesikunnassa oltiin huolestuneita tiedoista, joiden mukaan Suomi ei 1920-luvun tilannearvioon pohjautuen tarvitsisi lainkaan maavoimien apua. Huolen syynä oli, että juuri Antingen-eller -ryhmään kuuluvien ja komission avaintehtävissä toimivien upseerien keskeisin perusajatus Ruotsin puolustusvoimien uudistamisen taustalla oli Ruotsin maavoimien osallistuminen sanktioavun antamiseen. Asian selvittämiseksi ja ristiriitojen poistamiseksi Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Boustedt lähetti komission sihteerin, majuri Helge Viktor Jungin⁷⁶⁴ Suomeen toukokuussa 1931. Jungin matkan jälkeen Suomen yleis-

⁷⁶¹ Turtola (1984), s. 144–145. Kapteeni de Laval, Erik Patrik Honoré, (1888–1973), upseerintutkinto 1909, Ruotsin sotakorkeakoulu 1917–1919, mittausalun asiantuntija. Tjänsteförteckning från Generalstabskåren 1933. Turtola kirjoittaa de Lavalin vierailua koskevan tekstin viitteessä, että de Lavalin käyntiä koskevasta kertomuksesta on jälkepäin tuhattu sanktiokysymystä koskeva osa.

⁷⁶² Katso esimerkiksi redogörelser och iakttagelser/Arméfältövningen 1935, GS/Komma, Serie FI/Vol 38, KrA ja Arméfältjänstövningen 1936, GS/Komma, Serie FI/Vol 39, KrA.

⁷⁶³ Katso esimerkiksi Turtola (1984), s. 147 ja Arimo (1987), III osa, s. 541–551, 553–556.

⁷⁶⁴ Majuri (myöhemmin kenraali) Jung, Helge Viktor, (1886–1978), upseerintutkinto 1906, Ruotsin sotakorkeakoulu 1916–1918, sotahistorian ja strategian opettaja Ruotsin sotakorkeakoulussa 1926–1928, Ruotsin yleisesikunnan sotahistoriallisen osaston päällikkö 1929–1933, ulkomaaosaston päällikkö 1933–1936 ja Maapuolustuksen komentotoimiston päällikkö 1936–1937, Maavoimaesikunnan esikuntapäällikkö 1937–1940, II armeijaosaston komentaja 1940–1942, IV sotilasalueen komentaja, 1942–1943, IV armeijaosaston komentaja

esikunnassa laadittiin muistio, joka sisälsi tiedot Suomessa tarvittavista sanktiojoukoista. Muistio hyväksyttiin kesäkuussa 1931 myös vasta uudistetussa puolustusneuvostossa Mannerheimin johdolla. Turtolan mukaan muistio ja siinä esitetyt perusteet rauhoittivat tilanteen Ruotsissa ja Suomessa sekä tulivat olemaan perusta jatkotyökentelylle ja suunnittelulle.⁷⁶⁵

Ruotsalaisten operatiiviseen toimintaan ja sanktiojoukkojen käyttöön liittyvät salaiset vierailut jatkuivat vuonna 1933 ja 1934. Ruotsin merivoimien luutnantti Knut Mauritz Östberg teki elokuussa 1933 epävirallisen lomamatkan Suomeen seuratakseen sopivilta paikoilta neuvostolaivaston liikkeitä ja toimintaa. Ruotsin meriesikunta pyysi Suomen sotilasiamiehen kautta suomalaisten meripuolustusviranomaisten apua ja tukea neuvostolaivaston toiminnan seuraamiseen. Tukipyynnön ja yhteistyön taustalla oli Suomen ja Ruotsin yleisesikuntien välinen sopimus neuvostolaivastoa koskevasta tietojen vaihdosta.⁷⁶⁶

Ruotsin puolustusvoimien topografialan asiantuntija, kapteeni Stig Bossen Tarras-Wahlberg⁷⁶⁷ vieraili Suomessa huhtikuussa 1933. Tarras-Wahlbergin matkan tarkoituksena oli tutustua topografikunnan toimintaan ja keskustella mahdollisesta yhteistyöstä kartoitusosalalla. Tarras-Wahlberg oli erityisesti kiinnostunut Itä-Suomea koskevista olosuhteista ja kartoista. Ehrensward kävi uudelleen salaisella matkalla Suomessa kesäkuussa 1933. Ehrenswardin viikonmittaisen matkan virallisena tarkoituksena oli harjoitusten seuraaminen suomalaisissa joukko-osastoissa ja sotakouluissa. Myös Wrede kävi uudelleen salaisella matkalla Suomessa kesäkuussa 1933. Matkan viralliseksi syyksi ilmoitettiin jälleen tutustuminen suomalaisiin joukko-osastoihin.⁷⁶⁸

Kapteeni Ernst Carl Robert Ljungberg⁷⁶⁹ vieraili Suomessa kesäkuussa 1934. Matkan päätarkoituksena oli selvittää sanktiojoukkojen viesti- ja yhteysjärjestelymahdollisuuksia laivojen purkusatamista ja mahdollisilta ryhmitysalueilta Ruotsiin

---

1943–1944, Ruotsin puolustusvoimien ylipäällikkö 1944–1951. Jung oli vuoden 1930 puolustuskomission sihteeri sekä keskeinen vaikuttaja, kirjoittaja ja perustajajäsen, *Ny Militär Tidskrift* -sotilas aikakauslehdessä ja *Antingen eller* -kirjan taustalla. Katso esimerkiksi *Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1939*; Zetterberg (2014), s. 19–45 sekä von Konow (1999), s. 16–18, 36–42, 86–87, 230–233.

⁷⁶⁵ Turtola (1984), s. 146–147.

⁷⁶⁶ Katso esimerkiksi Suomen sotilasiamiehen henkilökohtainen kirje osasto 2:n päällikölle N:o 38/1932, 4.8.1932, SArk-1621/8, KA ja Suomen sotilasiamiehen lähete majuri Kraemerille Ruotsin meriesikunnan kirjelmästä liitteineen Neuvosto-Venäjän Itämeren laivastosta, Suomen sotilasiamiehen ak N:o 22/1933, 20.1.1933, SArk-1621/8, KA. Katso myös Kronlund (toim.) (1988), s. 522.

⁷⁶⁷ Kapteeni Tarras-Wahlberg, Stig Bossen, (1896–1960), tykistöupseeri, upseerintutkinto 1915, Ruotsin sota-akademie 1924–1926, sotataidon opettaja Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa (AIHS). Tarras-Wahlberg oli erikoistunut sotilasmaantieteeseen sekä siihen liittyvään maastontiedusteluun ja karttatuotantoon. *Tjänsteförteckning från Generalstabskåren 1939*.

⁷⁶⁸ Suomen sotilasiamiehen kirjelmä N:o 242/1932, 22.12.1932, SArk-1621/7, KA ja YE/Os 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 25/IV, 4.1.1933, SArk-1621/8, KA; Ehrenswardin ansioluettelo (rullkort), AS/AA, Serie D III/ Vol nr 1, KrA ja Wreden ansioluettelo, *Tjänsteförteckning från Generalstabskåren 1940*, KrA. Katso myös Kronlund (toim.) (1988), s. 522.

⁷⁶⁹ Kapteeni Ljungberg, Ernst Carl Robert, synt. 17.7.1897, pioneeriupseeri, upseerintutkinto 1917, Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulu (AIHS) 1919–1922. Ljungberg oli kenttätöitä ja linnoittamista koskevien kysymysten asiantuntija ja toimi muun muassa viestiohjjesäntökomitean asiantuntijana ja sihteerinä vuonna 1930. *Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1933*, KrA.

sekä viestiyhteysjärjestelymahdollisuuksia suomalaisten ja ruotsalaisten viestijoukkojen välillä. Ljungberg halusi tavata Suomen-matkansa aikana myös puolustuslaitoksen ja telelaitoksen asiantuntijoita sekä tutustua viestiverkkoihin ja -aseisiin. Ennen Ljungbergin tuloa Suomeen hänelle oli lähetetty viestimateriaaliin ja viestiyhteyksiin liittyvää tausta-aineistoa muun muassa karttoja.⁷⁷⁰

Ruotsin yleisesikunnan kulkulaitososasto laati vuonna 1933 yksityiskohtaisen ja monipuolisen tutkimuksen sanktiojoukkojen kuljetusteknisistä edellytyksistä Ruotsista Suomeen suunnitelluille keskitysalueille. Tutkimus oli myös Ljungbergin käytössä tausta-aineistona. Tutkimus sisältää yhteensä 50 sivua ja 22 liitettä. Tutkimuksessa käsitellään muun muassa seuraavia kysymyksiä; kuljetusjärjestelyjä koskevien laskelmien perusteet, rautatie-, maantie- ja sisävesikuljetusten perusteet ja niiden tarjoamat mahdollisuudet sanktiojoukkojen kuljetuksiin johtopäätöksineen, Pohjanlahden yli suoritettavien merikuljetusten perusteet ja johtopäätökset, kuljetukset ja niiden järjestelyt Ruotsissa, kuljetusten ja kuormausten aikainen ilmauhka ja suojaksi tarvittava ilmatorjunta sekä erilaisia aikalaskelmia ja toimenpiteitä erilaisia tilanteita varten. Liitteet sisältävät tietoja muun muassa Suomen rautatieverkostosta, satamista ja niiden kulkureiteistä, neuvostoilmavoimien toimintasäteistä, huollon järjestelyistä keskityskuljetusten aikana ja taulukoita eri kuljetusten aikapituuksista.⁷⁷¹ Tutkimus ja siinä esitetyt tiedot osoittavat, että tietojen vaihto ja yhteistyö suomalaisten ja ruotsalaisten välillä oli hyvin aktiivista sisältäen runsaasti yksityiskohtaista ja sotilaallisesta näkökulmasta katsottuna erittäin salaista tietoa.

4.3.1.2. Ylimmän johdon matkat Suomeen

Vuosina 1930–1935 tehtiin kaksi korkean tason vierailua Suomeen. Molemmat vierailut tehtiin vuonna 1934. Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Nygren kävi virallisella vierailulla Suomessa syyskuussa 1934. Turtolan mukaan matkan virallisesta luonteesta huolimatta sen aikana vaihdettiin myös salaisia tietoja. Viikon kestäneen matkan aikana Nygren tapasi Suomen poliittista ja sotilaallista johtoa. Adjuvantin lisäksi Ruotsin sotilasasiamies, majuri Adlercreutz osallistui Nygrenin mukana matkalle. Matkan aikana kierrettiin Itä-Suomessa ja Suomen yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Oeschin luvalla ruotsalaiset saivat tutustua myös paikallisiin puolustusjärjestelyihin. Suomen sotilasasiamiehen lähettämän raportin mukaan Nygren oli tyytyväinen matkaohjelmaan ja näkemäänsä.⁷⁷²

Toinen ylimmän tason matka Suomeen tehtiin heinäkuussa 1934, kun Ruotsin kruununprinssi Gustaf Adolf kävi Suomessa partiolaisten vieraana. Kruununprinssi

---

⁷⁷⁰ Kapteeni Ljungbergin kirje Ruotsin sotilasasiamiehelle 16.6.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA ja Turtola (1984), s. 176.

⁷⁷¹ Undersökning av de kommunikationstekniska förutsättningarna för ett överförande av sanktionsstridkrafter från Sverige till Finland verkställd av generalstabens kommunikationsavdelning år 1933, GS/KommA, FV/Främmande länder 1933/Vol 13, KrA.

⁷⁷² Suomen sotilasasiamiehen ak D.N:o 188/1934, 11.10.1934, SArk-1621/9, KA; Turtola (1984), s. 176; Kronlund (toim.) (1988), s. 523 ja Suomen sotilasasiamiehen neljännesvuosiraportti ajalta 1.7.–30.9.1934, SArk-1621/3, KA.

tutustui matkan yhteydessä myös yhden päivän ajan ratsuväkiprikaatin harjoitukseen. Kruununprinssin mukana matkalle osallistui ratsumestari Pehr David Albert Janse. Janse jäi vierailun jälkeen vielä pariksi päiväksi tutustumaan ratsuväkiprikaatin toimintaan. Suomalaisen tavoitteena oli ollut jo jonkin aikaa tiivistää ja varmistaa yhteistyö ruotsalaisten kanssa kutsumalla Ruotsin kruununprinssi Suomeen ja lähettämällä yksi suomalainen upseeri Ruotsin sotakorkeakouluun samaan aikaan kun kruununprinssi on siellä opiskelemassa. Kruununprinssin matka Suomeen oli ollut suunnitelmissa jo pari vuotta, mutta matka toteutui vasta kesällä 1934. Kruununprinssin lyhyestä vierailusta huolimatta sen aikana saatiin vaihdettua yhteistyön ja kokemusten vaihdon kannalta hyödyllistä tietoa, esimerkiksi panssaroituja ja moottoroituja joukkoja koskevista kokeiluista Ruotsissa.⁷⁷³

Neuvostoliitossa seurattiin aktiivisesti merkkejä Ruotsin ja Suomen mahdollisesta tiivistyvistä sotilaallisesta yhteistyöstä. Venäläiset olivat pitäneet jo ruotsalaisen kesällä 1924 tekemää laivastovierailua ja Ruotsin kuninkaan vuonna 1925 tekemää valtiovierailua Suomeen ensimmäisinä merkkeinä yhteistyön tiivistymisestä. Ruotsin yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Nygrenin ja kruununprinssin vuonna 1934 Suomeen tekemät matkat lisäsivät entisestään venäläisten huolia, sillä Neuvostoliitossa nähtiin vierailujen olevan selvä viite entisestään tiivistyvistä yhteistyöstä.⁷⁷⁴

Venäläiset olivat erityisen huolestuneita Ahvenanmaata koskevista suunnitelmista, sillä sen linnoittaminen saattoi entisestään helpottaa Suomenlahden suun sulkemista ja tarjota mahdollisuuden uhata Itämeren laivaston sivustaa. Venäläiset olivat tietoisia suomalaisten ja ruotsalaisten sotilaallisesta yhteistyöstä ja maiden yleisesikuntien välisistä läheisistä kontakteista. Venäläisten huolenaiheena oli Ruotsin mahdollinen tuki ja osallistuminen Suomen vastaan käytävään sotaan. Neuvostoliiton huoli osoittautui kuitenkin myöhemmin turhaksi ja venäläisillä oli todellisuudessa jo ennen talvisodan syttymistä tieto siitä, että Ruotsi ei todennäköisesti puuttuisi sotaan.⁷⁷⁵

Suomalaisten ja ruotsalaisten tiivistyvän sotilaallisen yhteistyön tärkein syy oli molempien maiden kansalliset intressit ja konkreettiset tarpeet sotilaallisen suorituskyvyn yhdistämisestä Neuvostoliiton mahdollista hyökkäystä vastaan. Voidaan toki ajatella, että ruotsalaisten ja suomalaisten tietoisena ennaltaehkäisevänä tavoitteena oli myös nostaa venäläisten kynnystä aloittaa sota Suomea osoittamalla jatkuvasti tiivistyvää sotilaallista yhteistyötä. Ennaltaehkäisevä tavoite ja ajatus jatkuvasti tiivistyvistä sotilaallisesta yhteistyöstä sopivat hyvin yhteen myös Ruotsin vuoden 1812

---

⁷⁷³ Katso esimerkiksi Suomen sotilasiamiehen ak N:o 15/1932 sal., 5.12.1932, SArk-1621/3, KA; Ruotsin sotilasiamiehen yksityiskirjeet yleisesikunnan päällikölle 13.8.1932 ja 15.8.1932, GS/UA, Serie EIa/Vol 25, KrA; Suomen sotilasiamiehen ak D.N:o 27/henk/1934, 6.6.1934 ja N:o 24/sal/1934, 30.5.1934, SArk-1621/3, KA; Ratsuväkiprikaatin Esikunnan (RvPrE) ak N:o 307/III/157 sal., 7.8.1934, SArk-1621/3, KA ja Suomen sotilasiamiehen neljännesvuosikertomus toimintakaudelta 1.1.–31.3.1934, s. 2 ja s. 4, SArk-1621/3, KA.

⁷⁷⁴ Åselius (2002), s. 219–221.

⁷⁷⁵ Åselius (2002), s. 222–230 ja Rentola, Kimmo: *Stalin ja Suomen kohtalo*, Keuruu 2016, s. 20–23.

politiikan tavoitteiden ja periaatteiden kanssa hakea vastapainoa Neuvostoliiton dominointia vastaan Itämeren piiristä.⁷⁷⁶

4.3.1.3. Vierailut suomalaisissa joukko-osastoissa ja harjoituksissa

Vuosina 1930–1935 yhteensä 48 ruotsalaista kävi opinto- tai tutustumismatkalla Suomessa. Pääosa matkoista oli perinteisiä vierailuja ja tutustumiskäyntejä joukko-osastoihin tai harjoituksiin. Ruotsin pääaselajeja edustavat upseerit muodostivat selkeästi isoimman henkilöryhmän Suomeen suuntautuneiden virallisten komennusten joukossa. Vuosina 1930–1935 jalkaväkiupseerit tekivät eniten vierailuja suomalaisiin joukko-osastoihin. Määrällisesti toiseksi eniten matkoja tekivät tykistöupseerit (upseeria) ja yleisesikuntaupseerit. Muuten vierailut jakaantuivat varsin tasaisesti eri aselajien kesken. Vaikka matkat olivat yksittäisten henkilöiden ja yhteistyön kannalta hyödyllisiä, ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikuttavuuden näkökulmasta matkojen merkitys oli kuitenkin varsin pieni ja rajallinen.⁷⁷⁷

Huomattavampia vierailuja olivat eversti Testrupin ja eversti Cederschiöldin yhteinen matka Suomeen kesä–heinäkuussa 1930. Kyseessä oli lähinnä koulutusasioiden liittyvä perehtymismatka ja vastavierailu. Testrupin ja Cederschiöldin matkan kohteina olivat muun muassa Reserviupseerikoulu ja Taistelukoulu. Kiinnostuksen kohteena oli erityisesti Taistelukoulu, jonka toimintaan ja opetuksen järjestelyihin oli malleja haettu Ruotsista Jalkaväen ampumakoulusta (Infanteriets Skjutskola). Matkaan sisältyi myös kahden päivän mittainen kierros Kannaksella.⁷⁷⁸

Toinen vuonna 1930 toteutunut huomionarvoinen komennus oli komentajakapteeni Hans Viktor Simonssonin⁷⁷⁹ ja insinööri Elis Gustaf Ludvig Lindbergin salainen matka Suomeen. Simonsson ja Lindberg kävivät marraskuussa 1930 tutustumassa suomalaisten uusiin sukellusveneisiin. Ruotsalaisten toiveena oli, että matkasta ei tehtäisi virallista esittelyä lähetystöjen kautta, vaan se pidettäisiin vain Ruotsin meriesikunnan ja Suomen yleisesikunnan tiedossa. Salattavuussyistä ruotsalaiset tekivät matkan siviiliasussa. Sukellusveneitä koskeva yhteistyö ja tietojen vaihto johtivat myös materiaalia koskeviin tukipyyntöihin. Esimerkiksi suomalaiset tekivät vuonna 1931 pyynnön saada hankkia Ruotsista sukellusveneissä käytettävää erikoisvaatetusta.⁷⁸⁰ Simonssonin ja Lindbergin matka osoittaa, että sukellusveneisiin liittyvä osaamisen ja tietojen vaihto näyttää olleen ainakin jossain määrin kaksisuuntaista

⁷⁷⁶ Vertaa Meinander, Henrik: Liittoutumattomuus? Siitä oppineetkin kiistelevät, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Isekkyyttä vai valtiomielistä? Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002, s. 277–284 ja Åselius (2002), s. 230.

⁷⁷⁷ Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret (T.L.) 1930–1935, Krigsarkivets bibliotek.

⁷⁷⁸ YE/Os.2/Ulkomaatoimisto N:o 77/IV, 18.6.1930, SArk-1621/5, KA. Eversti Testrupin ja eversti Cederschiöldin matkaa ei ole luokiteltu ylimmän johdon matkoihin, vaan joukko-osastoihin tehtyihin komennuksiin matkan luonteen vuoksi.

⁷⁷⁹ Komentajakapteeni (myöhemmin kontra-amiraali) Simonsson, Hans Viktor, synt. 1880. Simonsson oli palvellut useissa eri tehtävissä ruotsalaisilla sukellusveneillä ja ollut asiantuntijajäsenenä sukellusveneluokkaa 1914 koskevassa komiteassa. Kungliga Sjökrigsskolan (KSKH) 1867–1942, s. 188.

⁷⁸⁰ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 16/1930/sal., 20.11.1930, SArk-1621/3, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 686/IV, 23.6.1931, SArk-1621/6, KA.

ja perustui vastavuoroisuuteen. Suomalaiset saivat kuitenkin ilmeisesti enemmän vaikutteita Ruotsista kuin päinvastoin. Suomalaisten sukellusveneisiin liittyviä komennuksia on käsitelty tarkemmin seuraavassa luvussa (4.3.2.).

Vuonna 1931 ruotsalaiset tekivät poikkeuksellisen vähän perinteisiä tutustumismatkoja Suomeen. Huomionarvoisin perinteinen matka tuona vuonna lienee ollut Ruotsin yleisesikunnassa palvelleen kapteeni Olof Edvard Sundellin syyskuussa 1931 tekemä tutustumismatka suomalaisten pioneerijoukkojen koulutukseen. Sundell teki uuden komennusmatkan Suomeen elokuussa 1935. Sundell palveli vuosina 1930–1935 Ruotsin yleisesikunnassa eri tehtävissä, muun muassa liikekannallepanotoimiston (mobiliseringsdetaljen) päällikkönä, ulkomaaosastolla ja kulkulaitososastolla.⁷⁸¹

Vuonna 1933 sotilaallinen yhteistyö aktivoitui myös Suomen ja Ruotsin ilmavoimien välillä. Kapteeni Johan Erland René Stenbeck oli syyskuussa 1933 kuukauden ajan tutustumassa Suomen ilmavoimiin. Stenbeck oli ilmavoimien upseeri, joka palveli vierailun aikana kokelaana erityistehtävissä Ruotsin yleisesikunnassa. Kaksi muuta ruotsalaista upseeria, kapteeni Knut Georg Hilding Kring yleisesikunnasta ja kapteeni Erik Alf Gillis Svensén ilmavoimista olivat elokuussa 1933 viikon ajan seuraamassa Suomessa järjestettyä ilmavoimien pommikokeiluja. Pommikoneilla oli tärkeä rooli sekä Suomen että Ruotsin ilmavoimien toiminnassa. Pommikokeilut ja niihin liittyvä tietojen vaihto kiinnosti kumpaakin maata, ja suomalaiset kävivät vastavuoroisesti seuraamassa myös ruotsalaisten järjestämiä pommikokeiluja. Ruotsista pyydettiin myös muuta tukea, muun muassa ilmavoimien koulutusohjelmia.⁷⁸²

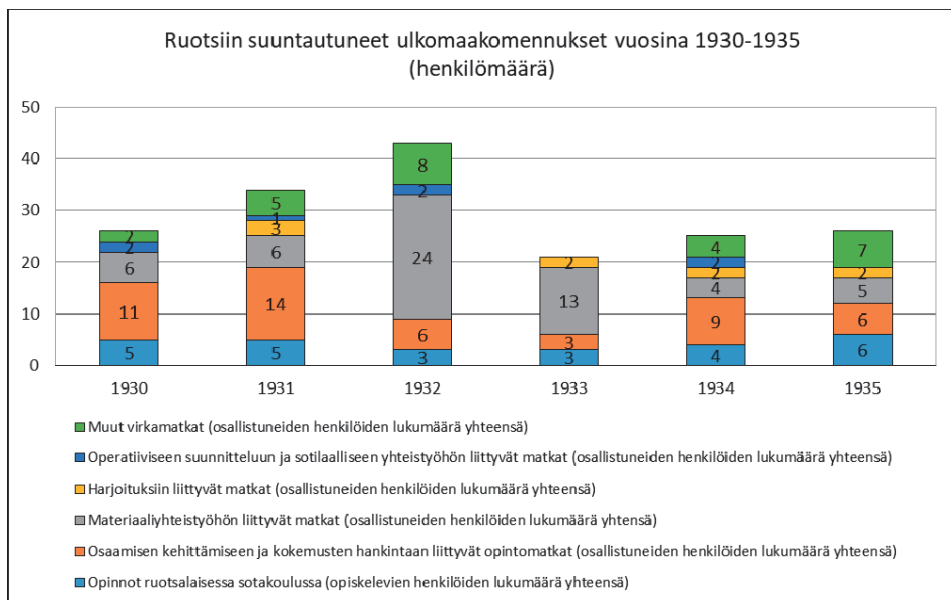
4.3.2. Suorituskyvyn kehittäminen ja ruotsalaisten sotilasapua koskeva yhteistyö suomalaisten komennusmatkojen keskiössä

Vuosina 1930–1935 yhteensä 175 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Tärkeimmät suomalaisten Ruotsiin suuntautuneet komennukset liittyivät ruotsalaisten sanktiojoukkojen käytön suunnitteluun ja sitä koskevaan tiedon vaihtoon sekä Suomen puolustuslaitoksessa tehtyihin uudistuksiin. Merkittävimmät uudistukset, jotka näkyivät Ruotsiin tehtyjen komennusten määrissä, olivat merivoimien suorituskyvyn kehittäminen ja siirtyminen aluejärjestelmään. Näiden lisäksi komennuksia tehtiin myös tavanomaisempien syiden vuoksi. Suomalaisen sotataidon kehittämisen näkökulmasta vuosina 1930–1935 tehdyt komennukset kohdistuivat sekä po-

⁷⁸¹ Kapteeni (majuri) Sundell, Olof Edvard, (1895–1967), upseerintutkinto 1916, Ruotsin tykistö- ja pioneeri-korkeakoulu (AIHS) 1918–1920, Ruotsin yleisesikunnassa liikekannallepanotoimiston päällikkö 1930–1932, Ruotsin puolustusministerin adjutanti 1931–1933, palvelus Ruotsin yleisesikunnassa eri tehtävissä 1933–1935 ja vuoden 1937 heinäkuusta alkaen Ruotsin puolustuseseikunnan ilmapuolustusosaston päällikkönä. Sundell kävi komennuksella Suomessa myös heinäkuussa 1938 Ahvenanmaan puolustukseen liittyvissä asioissa. Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940 ja Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret (T.L.) 1931, s. 63, Krigsarkivets bibliotek.

⁷⁸² Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 35/1933, 31.1.1933, N:o 129/1933, 24.7.1933 ja N:o 143/1933, 15.8.1933, SARk-1621/8, KA sekä kertomus Inossa 1.3.8.1933 suoritetuista ilmavoimien pommituskoekieluista, FS/UA, Serie ÖI:6/Vol 18, KrA. Katso myös Cronenberg (2015), s. 17 ja Pajunen (2017), s. 74–77.

tentiaalin luomiseen että potentiaalin käyttöön liittyviin kysymyksiin. Tässä suhteessa tapahtui selkeä muutos, sillä vuosina 1924–1930 komennukset liittyivät pääsääntöisesti potentiaalin luomiseen liittyviin tarpeisiin ja kysymyksiin.

Kaavio 6. Puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden suomalaisten Ruotsiin vuosina 1930–1935 suuntautuneiden ulkomaankomennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella.

Erityisesti merivoimien osuus vuosina 1930–1935 Ruotsiin suuntautuneiden komennusten osalta oli varsin suuri. Merivoimien edustajat tekivät vuosina 1930–1935 yhteensä lähes 40 komennusmatkaa Ruotsiin ja niille osallistui noin 60 henkilöä. Perustellusti voidaan väittää, että merivoimien suorituskyvyn luominen ja kehittäminen oli toinen Ruotsiin suuntautuneiden komennusten keskeisistä syistä. Ruotsalaisvaikutus näkyi vuosina 1930–1935 erityisesti merivoimien potentiaalin luomisessa, mikä nimenomaan konkretisoitui opintoihin, osaamisen kehittämiseen ja materiaaliyhteistyöhön liittyvien komennusten kautta.⁷⁸³

4.3.2.1. Opinnot

Ruotsin eri sotakouluissa tai pidemmällä kursseilla opiskeli vuosina 1930–1935 yhteensä 26 henkilöä, mikä oli määrällisesti noin 15 prosenttia Ruotsissa komennuksella olleiden kokonaismäärästä. Selvästi eniten opinnoissa oli merivoimien edustajia, yhteensä kahdeksan henkilöä. Vuodesta 1924 lähtien 5–7 upseeria oli vuosittain pi-

⁷⁸³ Merivoimien kokonaismäärässä on otettu huomioon yksittäiset matkat ja niihin osallistuneet henkilöt. Laivastovierailut on laskettu yhtenä matkana ja niihin osallistuneista henkilöistä on lukumäärässä otettu huomioon vain johtaja ja laivan miehistöön kuulumattomat ulkopuoliset henkilöt. Laivojen miehistöön kuuluvia henkilöitä ei ole laskettu mukaan kokonaismäärään.

dempiaikaisesti opiskelemassa Ruotsissa. Vuodet 1932–1934 muodostavat tässä suhteessa selvän poikkeuksen. Tärkein syy pieneen lukumäärään oli ulkomaankomentusten vähentäminen aluejärjestelmään siirtymisen aiheuttaman työmäärän takia.⁷⁸⁴

Vuosina 1930–1935 Ruotsin sotakorkeakoulussa opinnot aloitti yhteensä kolme suomalaista upseeria; eversti Heiskanen, eversti Hägglund ja majuri Stewen. Heiskanen sai oikeuden seurata opintoja Ruotsin sotakorkeakoulussa opintovuosina 1929–1931 ja Hägglund lukuvuosina 1930–1932. Heiskanen osallistui toisen opintovuoden opintoihin lukuvuonna 1930–1931 ja Hägglund vastaavasti lukuvuonna 1931–1932. Stewen aloitti opinnot lukuvuonna 1935–1936. Myös Stewen osallistui vain vanhemman vuosikurssin opintoihin.⁷⁸⁵

Ruotsin sotakorkeakoulu (Kungliga Krigshögskolan K.H.S.)		
Ev. Heiskanen, J. H.	1930–1931	Vain vanhempi vuosikurssi (2. vsk)
Ev. Hägglund, J. W.	1931–1932	Vain vanhempi vuosikurssi (2. vsk)
Maj. Stewen, M. K.	1935–1936	Vain vanhempi vuosikurssi (2. vsk)

Taulukko 18. *Ruotsin sotakorkeakoulussa vuosina 1930–1935 opiskelleet upseerit.*

Suomalaisille tarjottiin vuonna 1930 alun perin kolme opiskelupaikkaa Ruotsin sotakorkeakoulussa. Ensimmäisessä vaiheessa Hägglundille annettiin lupa aloittaa opinnot Ruotsin sotakorkeakoulun vanhemmalla vuosikurssilla syksyllä 1930 ja eversti Heiskaselle tarjottiin opiskelupaikkaa ensimmäisellä vuosikurssilla samana lukuvuonna. Myös muutama muu upseeri anoi opintokomennusta Ruotsin sotakorkeakouluun, mutta kolmatta edustajaa ei lähetetty Suomen oman sotakorkeakoulun ja komennusrahojen vähyden takia. Heiskasen ja Hägglundin opiskeluajankohtia ja vuosikursseja kuitenkin muutettiin pian tämän jälkeen toteutuneen mukaisiksi. Muutoksen jälkeen opinnot saatiin paremmin vastaamaan suomalaisten tarpeita ja opiskelumahdollisuuksia.⁷⁸⁶

Heiskanen ja Hägglund saivat luvan osallistua pakollisten aineiden opetukseen ja maastoharjoituksiin tietyin rajoituksin sekä kaikkiin kokeisiin ja harjoitustöihin. Osallistuminen talvisodankäyntiä koskevaan opetukseen ja sotakorkeakoulun talviharjoituksiin edellytti koulun johtajan tekemää erillistä esitystä sotakoulujen tarkastajalle.⁷⁸⁷ Aikaisemman käytännön mukaisesti suomalaiset eivät saaneet automaattisesti osallistua kaikkeen opetukseen tai kaikkiin harjoituksiin salattavuussyiden takia.

⁷⁸⁴ Katso esimerkiksi Uudelleenjärjestelytoimikunnan pöytäkirjat N:o 10, 22.12.1930 ja N:o 15, 13.1.1931, T-22104/55, KA.

⁷⁸⁵ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen ilmoitus N:o 65/1930, 11.9.1930, GS/UA, Serie EIa/Vol 23, KrA; Ruotsin sotakoulujen tarkastajan asiakirja Sotakorkeakoulun johtajalle N:o 798/1930, 17.9.1930, Suomen sotilasasiamiehen ak D.N:o 140/1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 190/1930, 18.9.1930, SArk-1621/5, KA; LKE ak N:o 2162/1935, 13.9.1935, SArk-1621/10, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1281/IV/1935, 23.9.1935, SArk-1621/10, KA ja Itsenäisen Suomen kenraalikuunta 1918–1996, s. 108, 133–134.

⁷⁸⁶ Ruotsin sotilasasiamiehen ilmoitus N:o 7/1930, 19.1.1930, GS/UA, Serie EIa/Vol 23, KrA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 154/1930, 19.7.1930, SArk-1621/3, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 160/1930, 30.7.1930, SArk-1621/3, KA.

⁷⁸⁷ Katso esimerkiksi Ruotsin sotakoulujen tarkastajan asiakirja sotakorkeakoulun johtajalle N:o 798/1930, 17.9.1930 ja Suomen sotilasasiamiehen ak D.N:o 140/1930, SArk-1621/5, KA.

Opintoihin kuuluvien vierailujen lisäksi suomalaiset pääsivät käymään ruotsalaisissa joukko-osastoissa ja seuraamaan harjoituksia. Esimerkiksi Heiskanen sai yhdessä everstiluutnantti Kuokkasen kanssa luvan seurata Södermanlandin rykmentin syysharjoituksia Ruotsissa syys–lokakuussa 1930. Hägglund kävi Sotakorkeakoulun opintojen ohessa poikkeuksellisen paljon tutustumismatkoilla ruotsalaisissa joukko-osastoissa ja hän oli erityisen kiinnostunut joukko-osastojen koulutuksesta ja sen järjestelyistä.⁷⁸⁸

Eversti Heiskanen oli suorittanut komentajakurssin Suomessa lukuvuonna 1925–1926 ja palvellut useissa tärkeissä komentajantehtävissä, muun muassa Jääkäriprikaatin komentajana ennen opintojen alkua Ruotsissa. Opintojen päätyttyä Heiskanen toimi lokakuuhun 1939 asti 3. Divisioonan komentajana. Ylimääräisten harjoitusten ja talvisodan alussa Heiskanen oli IV Armeijakunnan komentajana Laatokan Karjalassa. Mannerheim ei ollut tyytyväinen Heiskasen toimintaan, ja hänet siirrettiin 3.12.1939 puolustusvoimien ylitarkastajan apulaiseksi linnoitustöiden johtajaksi. Heiskanen ei enää palannut tärkeisiin komentajantehtäviin.⁷⁸⁹

Eversti Hägglund oli toiminut ennen opintojaan useissa eri tehtävissä sekä Suojeluskuntajärjestön että puolustuslaitoksen palveluksessa muun muassa piiripäällikkönä, Yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkönä ja sotilasläänin komentajana. Hägglund pystyi työkiireiden takia aloittamaan opinnot vasta kevätlukukaudella 1931. Hägglund aloitti kuitenkin itseopiskelun jo syksyllä 1930 ja sai sitä varten Ruotsista etukäteen tehtäviä ja opetusmateriaalia. Itseopiskelua ja opintoihin valmistautumista varten Hägglund sai käyttöönsä esimerkiksi luentomateriaalia marraskuun 1930 aikana pidetyistä taktiikan, sotahistorian, aseopin, yleisesikuntapalveluksen ja linnoitusopin luennoista sekä uusimman version ruotsalaisesta Kenttäohjesäännön kolmannesta osasta.⁷⁹⁰

Hägglundilla oli huomattavasti merkittävämpi sotilasura kuin Heiskasella Ruotsissa suoritettujen opintojen jälkeen. Hägglund määrättiin IV Armeijakunnan komentajaksi Heiskasen tilalle 3.12.1939. Hägglund jatkoi IV Armeijakunnan komentajana talvisodan loppuun asti ja vielä välirauhan ajan. Jatkosodassa Hägglund toimi VII Armeijakunnan komentajana Laatokan Karjalassa ja Aunuksen Karjalassa.⁷⁹¹

Vuonna 1929 kolme suomalaista oli aloittanut opinnot Ruotsin merisotakorkeakoulussa. Suojeluskuntain Yliesikunnassa merialuepäällikkönä palvellut kapteeniluutnantti Gröndahl sekä kapteenit von Behr ja Henriksson suorittivat alemman

---

⁷⁸⁸ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 178/1930, 10.9.1930, SARk-1621/5, KA LKE ak N:o 782/1931, 22.4.1931, SARk-1621/6, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 147/1932, 9.7.1932, SARk-1621/7, KA.

⁷⁸⁹ Eversti (myöhemmin kenraalimajuri) Heiskanen, Juho Henrik, (1889–1950), jääkäriupseeri, Heiskasen ansioluettelo (N:o 25026), KA.

⁷⁹⁰ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak D.N:o 160/1930, 30.7.1930, SARk-1621/3, KA ja N:o 166/1932, 26.8.1932, SARk-1621/7, KA; KHS/Avd I, lähete N:o 285/1930, 1.12.1930, SARk-1621/5, KA ja Hägglundin ansioluettelo (N:o 33457), KA.

⁷⁹¹ Eversti (myöhemmin kenraaliluutnantti) Hägglund, Johan Woldemar, (1893–1963), jääkäriupseeri. Hägglund toimi vapaussodassa muun muassa Karjalan rintaman esikuntapäällikkönä. Hägglundin ansioluettelo (N:o 33457), KA.

kurssin opinnot lukuvuonna 1929–1930. Henriksson ja Gröndahl osallistuivat varsin naisten opintojen lisäksi syksyllä 1930 myös Ruotsin merisotakorkeakoulussa järjestetyille meriväen upseerien pedagogiikan kurssille. Opinnot aloittaneista kolmesta upseerista vain Gröndahl jatkoi opintojaan ylemmällä kurssilla lukuvuonna 1930–1931. Myös von Behrin ja Henrikssonin alkuperäisenä ajatuksena oli jatkaa heti opintojaan ylemmällä kurssilla lukuvuonna 1930–1931, mutta heidän osaltaan opinnoista jouduttiin luopumaan kustannussyistä.⁷⁹²

Ruotsin merisotakorkeakoulu (Kungliga Sjökrigshögskolan K.S.H.S.)		
Kapt. von Behr, C. B.	1929–1930	Alempi yleinen kurssi
Kapt. Henriksson, N. K.	1929–1930	Alempi yleinen kurssi
Kapt.luutn. Gröndahl, H.	1929–1930	Alempi yleinen kurssi
	1930–1931	Ylempi yleinen kurssi
Kapt.luutn. Söderholm, H. G.	1931–1932	Alempi yleinen kurssi
	1932–1933	Ylempi yleinen kurssi
Kapt.luutn. Willberg, B. K.	1931–1932	Alempi yleinen kurssi
	1932–1933	Ylempi yleinen kurssi
Kapt. Valtanen, V. V.	1933–1934	Alempi yleinen kurssi (rt)
	1934–1935	Ylempi yleinen kurssi
Kapt. Lundenius, J. L.	1933–1934	Alempi yleinen kurssi (rt)
	1934–1935	Ylempi yleinen kurssi
Kapt.luutn. Enkiö, S. L.	1933–1934	Alempi yleinen kurssi
	1934–1935	Ylempi yleinen kurssi

Taulukko 19. *Ruotsin merisotakorkeakoulussa vuosina 1930–1935 opiskelleet upseerit.*

Vuonna 1931 suomalaisille meriupseereille tarjoutui jälleen mahdollisuus aloittaa opinnot Ruotsin merisotakorkeakoulussa. Kapteeniluutnantti Hugo Gottfrid Söderholm ja kapteeniluutnantti Bror Kaarlo Willberg aloittivat tuolloin yhden lukuvuoden kestävät opinnot merisotakorkeakoulun alemman yleisen kurssin meriupseerilinjalla. Molemmat jatkoivat ilman välivuotia opintoja ylemmällä yleisellä kurssilla lukuvuonna 1932–1933. Ensimmäisen ja toisen opintovuoden välissä, syys–lokakuussa 1931 Söderholm ja Willberg osallistuivat Ruotsin laivaston tykistöampumakoulun yhden kuukauden mittaiselle kurssille.⁷⁹³

Söderholmin ja Willbergin Ruotsin merisotakorkeakoulusta saamia oppeja, kokemuksia ja osaamista hyödynnettiin pääosin merenkulkuun liittyvissä tehtävissä. Söderholm oli toiminut monen aluksen päällikkönä ennen opintojaan Ruotsissa. Opintojen päätyttyä Söderholm toimi muun muassa merenkulun opettajana Merikadettikoulussa ja Rannikkotykistön ampumakoulussa sekä meritaktiikan opettajana Sotakorkeakoululla vuonna 1936. Söderholm palveli vuosina 1937–1938 panssarilai-

⁷⁹² Katso esimerkiksi PLM ak Sot. 7116/1929, 11.10.1929, SArk-1408/15, KA; Sjöförsvarets kommandoexpedition (SKE) ak N:o 938/1930, 6.10.1930, SArk-1621/5, KA, SKE ak N:o 548/1930, 18.6.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä Yleisesikunnan päällikölle N:o 100/1930, 1.7.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä N:o 191/1930, 18.10.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje SKE päällikölle N:o 100/1930, 22.9.1930, SArk-1621/5, KA; Gröndahlin ansioluettelo (N:o 4729), KA ja von Behrin ansioluettelo (N:o 36392), KA.

⁷⁹³ Sjöförsvarets kommandoexpedition (SKE) ak N:o 624/1931, 3.6.1931, N:o 737/1931, 6.8.1931 ja N:o 974/1931, 17.10.1931, SArk-1621/6, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak D.N:o 194/1931, 19.10.1931, SArk-1621/6, KA; SKE ak N:o 554/1932, 21.6.1932, SArk-1621/7, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 100/1932, 10.8.1932, SArk-1621/7, KA.

va Ilmarisen ensimmäisenä upseerina sekä laivan päällikkönä ja tämän jälkeen Merivoimien esikunnan järjestelytoimiston päällikkönä vuoteen 1940 asti. Willberg palveli lisäksi muun muassa vuosina 1933 ja 1934 tykkiveneiden Turunmaa ja Hämeenmaa päällikkönä sekä Merivoimien Esikunnan merenkulkutoimiston päällikkönä vuodesta 1937 lähtien.⁷⁹⁴

Koulutusyhteistyö Ruotsin merisotakorkeakoulun kanssa jatkui tiiviinä, sillä seuraava kolmen upseerin ryhmä opiskeli merisotakorkeakoulussa lukuvuosina 1933–1934 ja 1934–1935. Kaikki kolme suorittivat sekä alemman ja ylemmän yleisen kurssin. Kapteeni Viljo Volter Valtanen ja kapteeni Jarl Leopold Lundenius opiskelivat rannikkotykistölinjalla ja kapteeniluutnantti Sulo Lahja Enkiö laivastolinjalla. Kaikki kolme suomalaista osallistuivat kesällä 1934 myös kahden kuukauden mittaiselle kurssille Ruotsin laivaston ampumakoulussa. Suomalaisille pyydettiin myös lupaa saada palvella kesäkaudella ennen toisen vuosikurssin alkua jollakin ruotsalaisella laivalla, mutta lupaa ei annettu laivoilla vallitsevan tilanpuutteen takia.⁷⁹⁵

Valtasen, Lundeniuksen ja Enkiön opintoihin kuului kotityö, jonka aiheet käsittelevät meripuolustukseen liittyviä kysymyksiä. Suomalaisen saamat kotityön aiheet koskivat Suomea ja Suomen meripuolustusta. Aiheiden sensitiivisyyden takia he pyysivät sotilasasiamiehen välityksellä ohjeita Yleisesikunnasta siitä, miten aiheiden osalta tuli toimia ja mitä Suomen meripuolustuksesta saisi kirjoittaa. Yleisesikunta vastasi, että kenenkään ei tarvitse vaihtaa aihetta, mutta aiheita sai käsitellä vain oman mielipiteiden mukaan, eikä kotityössä saanut käsitellä sellaisia virallisia tietoja, joita he olivat saaneet työskennellessään eri esikunnissa. Ruotsin merisotakorkeakoulussa opiskelleiden suomalaisten kotityön aiheisiin liittyvä pyyntö osoittaa, että merivoimien välisestä avoimesta yhteistyöstä huolimatta tiettyjä puolustuksen ydinasioita ja -kysymyksiä pidettiin sensitiivisinä.⁷⁹⁶

Kaikki kolme vuosina 1933–1935 Ruotsin merisotakorkeakoulussa opiskellutta upseeria sijoitettiin ennen talvisotaa erilaisiin operatiivisiin tehtäviin. Valtanen palveli vuodesta 1938 alkaen ensin Merivoimien Esikunnan järjestelytoimiston toimistoupseerina ja myöhemmin samana vuonna sen päällikkönä sekä vuodesta 1939 alkaen operatiivisen toimiston päällikkönä. Valtanen toimi myös merivoimien taktillisten kurssien rannikkotaktiikan opettajana.⁷⁹⁷

---

⁷⁹⁴ Söderholm, Hugo Gottfrid, (1898–19829, Kadettikoulun merikadettiosasto 1920–1922 ja Willberg, Bror Kaarlo, (1902–1957), Kadettikoulun merikadetti 1922–1925. Söderholmin ansioluettelo (N:o 23444) ja Willbergin ansioluettelo (N:o 7822), KA.

⁷⁹⁵ SKE päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 13.6.1933, SArk-1621/8, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 108, 1933, 17.6.1933 ja N:o 152/1933, 30.8.1933, SArk-1621/8, KA; SKE ak N:o 529/1934, SArk-1621/9, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 139/1934, 2.8.1934, SArk-1621/9, KA ja PLM ak N:o 3569/34. Sot.1, 9.10.1934, SArk-1621/9, KA.

⁷⁹⁶ Suomen sotilasasiamiehen kirjelmä Yleisesikunnan päällikölle, ak N:o 46/1934/Sal, 27.10.1934 N:o 47/1934/Sal, 3.11.1934, SArk-1621/3, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 342/IV sal., 3.11.1934 ja 7.11.1934, SArk-1621/3, KA. Esimerkiksi Lundeniuksen aihe koski Suomenlahden sulkemista sekä Enkiön aihe kauppamerenkulkua ja sen suojaamismahdollisuuksia sodan aikana.

⁷⁹⁷ Valtanen, Viljo Volter, (1901–1946), Kadettikoulu 1920, Taistelukoulun kapteenikurssi 1931–1932. Valtasen ansioluettelo (N:o 29133), KA.

Lundenius toimi vuodesta 1939 alkaen ensin Lounais-Suomen Meripuolustuksen Esikunnan operatiivisen toimiston päällikkönä ja sen jälkeen Ahvenanmaan lohkon esikuntapäällikkönä. Lundenius määrättiin helmikuussa 1940 Ahvenanmaan puolustuksen esikuntapäälliköksi⁷⁹⁸. Enkiö palveli 1930-luvulla eri päällikkötehtävissä sukellusvenelaivueessa, muun muassa sukellusvene Vesihäiden ja Vetehisen päällikkönä sekä sukellusvenelaivueen komentajana. Enkiö oli hankkinut kokemusta sukellusveneistä myös muualta ulkomailta. Enkiö oli esimerkiksi ollut vuosina 1927–1928 palveluksessa Italian laivaston sukellusveneillä.⁷⁹⁹

Vuosien 1930–1935 Suomen ja Ruotsin merivoimien yhteistyö oli kiinteää ja monipuolista. Merisotakoululla suoritettujen opintojen lisäksi yhteistyötä tehtiin muun muassa sukellusveneasioissa sekä ohjesääntö-, varuste- ja materiaalikysymyksissä. Yhteistyön tiivistymisen yhtenä hyvänä konkreettisena esimerkkinä on suomalaisten elokuussa 1934 tekemä ensimmäinen suurempi laivastovierailu Ruotsiin. Laivastovierailuun osallistui kolme uutta alusta; panssarilaiva Väinämöinen sekä sukellusvenet Iku-Turso ja Vesihäisi. Laivastovierailuun otti osaa yhteensä 320 henkilöä. Vierailuun osallistuneiden joukossa olivat myös Ruotsissa opiskelleet kapteeniluutnantti Willberg ja kapteeniluutnantti Enkiö.⁸⁰⁰

Laivastovierailun yhteydessä Suomen Rannikkolaivaston päällikkö, komentaja Kauko Ikonen kävi tapaamassa useita tärkeitä ruotsalaisia johtohenkilöitä. Ikosen tapaamiin henkilöihin kuuluivat muun muassa puolustusministeri Ivar Vennerström, meripuolustuksen komentotoimiston (Sjöförsvarets kommandoexpedition) päällikkö, komentaja Simonsson, Tukholman laivastoaseman päällikkö, kontra-amiraali Charles Léon de Champs ja Tukholman ylikomendantti, kenraalimajuri Liliehöök.⁸⁰¹

Ev.luutn. Kuokkanen, K. H.	1929–1930	Sotilashallinnollinen kurssi (3 kk)
Kenr.maj. Malmberg, K.L.T.	1934–1935	Kaksiosainen opintokomennus
Kapt. Harlahti, O.A.	1935–1938	Ruotsin Tykistö- ja pioneerikorkeakoulu

Taulukko 20. *Muut pidemmällä kurssilla vuosina 1930–1935 opiskelleet upseerit.*

Everstiluutnantti Kuokkanen aloitti opinnot sotilashallinnollisilla kurssilla syksyllä 1929 ja jatkoi kurssien päätyttyä komennusta työskentelemällä jonkin aikaa Ruotsin armeijahallinnon intendentuuriosastolla. Kuokkanen pääsi komennuksensa aikana myös tutustumaan intendentuurialan upseerien eri kenttäharjoituksiin sekä vieraile-

⁷⁹⁸ Lundenius, Jarl Leopold, synt. 25.11.1899, RT:n upseerikurssi 1922. Lundeniuksen ansioluettelo (N:o 7672), KA.

⁷⁹⁹ Enkiö (ennen Enqvist), Sulo Lahja, (1903–1975). Enkiön ansioluettelo (N:o 33459), KA.

⁸⁰⁰ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1182/IV, 4.10.1930, SArk-1621/5, KA; SKE ak N:o 1074/1930, 17.11.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 156/1934, 24.8.1934, SArk-1621/9, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 689/IV, 7.6.1934, SArk-1621/9, KA. Kapteeniluutnantti Willberg palveli vierailun aikana Rannikkolaivaston Esikunnassa ja kapteeniluutnantti Enkiö Vesihäiden päällikkönä.

⁸⁰¹ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 689/IV, 7.6.1934, SArk-1621/9, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 146/1934, 15.8.1934, SArk-1621/9, KA ja Suomen sotilasasiamiehen neljännesvuosiselostus ajalta 1.7.–30.9.1934, SArk-1621/3, KA.

maan talousalan keskusvarikolla.⁸⁰² Kuokkasen komennus oli yksi tärkeimmistä intendentuurialaa koskevien oppien ja kokemusten hankintaan liittyvistä vaikutuskanavista.

Suojeluskuntien päällikkö, kenraalimajuri Kaarlo Lauri Torvald Malmberg ilmoitti vuonna 1933 olevansa kiinnostunut tutustumaan ylempään upseerikoulutukseen Ruotsin sotakouluissa. Malmberg halusi päästä tutustumaan Ruotsin sotakorkeakoulun, tykistö- ja pioneerikorkeakoulun sekä tykistön ampumakoulun opetukseen ja toimintaan. Malmbergin tavoitteena oli tutustua näiden koulujen organisaatioihin, toimintatapoihin, opetusmenetelmiin ja käytännön harjoituksiin. Komennuksensa lisäpyyntönä Malmberg halusi valita kunkin koulun oppiaineista ne, jotka kiinnostivat häntä eniten eikä perehtyä toimintaan määrätyn ajan vain yhdessä korkeakoulussa.⁸⁰³

Malmbergin komennuksen Ruotsiin oli alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoitus kestää yhtäjaksoisesti yhdeksän kuukautta tammikuusta elokuuhun 1934. Malmberg kuitenkin keskeytti komennuksen kesäkuussa omasta tahdostaan ja palasi Suomeen hoitamaan tehtävänsä. Malmberg jatkoi ulkomaankomennusta uudelleen elokuussa 1934. Tällöin Malmberg oli komennuksella Englannissa. Malmbergin jälkimmäisen komennuksen piti päättyä virallisten asiakirjojen mukaan lopullisesti vasta helmikuussa 1935, mutta Martti Sinerma on esittänyt kirjassaan, että komennus päättyi jo pari päivää ennen joulua 1934.⁸⁰⁴

Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikkö lähetti Suomen sotilas-asiamiehelle kirjeen, jonka liitteenä oli luettelo niistä merkittävimmistä Ruotsin puolustushallinnon ja puolustuslaitoksen edustajista, joita Malmbergin olisi hyvä tavata komennuksensa aikana. Luetteloon oli sisällytetty muun muassa hallituksen avainministereitä, yleisesikunnan päällikkö, kaikki puolustuslaitoksen laitosten johtajat ja tarkastajat, maapuolustuksen komentotoimiston päällikkö, merivoimien ylimmän johdon edustajia sekä tärkeimpien sotakoulujen johtajat. Lähteistä ei valitettavasti selviä, missä määrin Malmberg tapasi luettelossa nimettyjä henkilöitä ja mistä asioista keskustelua käyntiin. Luettelo kuitenkin osoittaa, että Ruotsissa arvostettiin Suojeluskuntien päällikön vierailua ja komennuksen yhteydessä haluttiin tarjota mahdollisuus henkilökohtaisiin tapaamisiin Ruotsin ylimmän sotilasjohdon ja keskeisten ministerien kanssa.⁸⁰⁵

---

⁸⁰² Katso esimerkiksi PLM ak N:o Sot. 3417/30, 22.5.1929, SArk-1399/12, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE päällikölle N:o 30/1929 sal, 27.5.1929, SArk-1399/12, KA, LKE ak N:o 1733, 27.8.1929, SArk-1399/12, KA ja PLM/Sota-asiaosaston ak N:o Sot. 7064/1929, 5.10.1929, PLM-31/F:61, KA.

⁸⁰³ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 35/1933, 17.10.1933, GS/UA, Serie EIa/Vol 27, KrA; Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE päällikölle N:o 12/1933, 1.12.1933, SArk-1621/8, KA; LKE ak N:o 2461/1933, 11.12.1933, SArk-1621/8, KA ja Sinerma, Martti: *Lauri Malmberg ja suojeluskunnat*, Keuruu 1995, s. 257.

⁸⁰⁴ Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE päällikölle N:o 12/1933, 1.12.1933, SArk-1621/8, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE päällikölle N:o 1227/1934, 7.7.1934, SArk-1621/9, KA; PLM ak N:o 299/34 Sot.henk, 15.8.1934, PLM-31/F:39, KA; PLM ak N:o 4/35 Sot.henk, 7.1.1935 ja ak N:o 60/35 Sot.henk, 15.2.1935, PLM-31/F:44, KA; Raikkala (1964), s. 59, 67; Martola (1973), s. 89 sekä Sinerma (1995), s. 262. Malmbergin jälkimmäisen komennuksen kohteesta ja päättymisajankohdasta on eri lähteissä esitetty ristiriitaisia tietoja.

⁸⁰⁵ LKE päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 4.1.1934, SArk-1621/9, KA ja Sinerma (1995), s. 261.

Malmbergin ulkomaankomennukseen oli kaksi syytä. Merkittävin syy oli poliittinen. Oikeistoradikalismin kasvu ja toiminta, lapuanliike sekä Mäntsälän kapina alkoivat huolestuttaa myös suomalaisia oikeistopiirejä. Malmbergin koettiin myötäilevän äärioikeistoa, ja suojeluskuntien pelättiin vaarantavan suomalaisen demokratian. Malmbergin osalta tämä tarkoitti uhkaa tulla siirretyksi pois Suojeluskuntain päällikön tehtävästä. Tehtävästä poissiirtämisen rinnalle toiseksi vaihtoehdoksi Malmberg sai mahdollisuuden lähteä omaehtoiselle opintokomennukselle ulkomaille. Ulkomaankomennuksen tarkoituksena oli siirtää Malmberg pois Suomessa kiivaana käynnissä olevista keskusteluista ja erottamiskaavailuista sekä antaa tilanteen rauhoittua. Malmberg päätyikin jälkimmäiseen vaihtoehtoon.⁸⁰⁶

Toinen syy oli Malmbergin halu saada jatkokoulutusta. Sopivan jatkokoulutuksen hankkiminen oli kuitenkin haasteellista. Malmberg nimittäin toimi jo korkeassa tehtävässä Suojeluskuntain päällikkönä ja oli saanut kenraalimajurin arvon toisena jääkäristä vuonna 1927. Opintojen suorittaminen jossain korkeakoulussa ei Malmbergin mielestä toisi mitään lisäarvoa hänen tehtävänsä hoitamiseen. Malmberg ei edellä esitettyjen syiden takia halunnut suorittaa kokonaisia opintoja, vaan halusi koota eri osista sopivan ja häntä hyödyttävän kokonaisuuden. Martti Sinerman mukaan komennukset Ruotsiin ja Englantiin synnyttivät uusia ajatuksia ja suunnitelmia, vaikka Malmbergin vajaan vuoden kestänyt komennus ei tuottanut mitään tutkintoa.⁸⁰⁷ Siitä, missä määrin Malmbergin Ruotsin-komennuksella oli konkreettista vaikutusta suojeluskuntien toimintaan, ei käytettyjen lähteiden perusteella ole arvioitava.

Ruotsin sotakorkeakoulussa, merisotakorkeakoulussa ja muissa kouluissa vuosina 1930–1935 opiskelleiden upseerien rooli vaikutuskanavana ja ruotsalaisvaikutuksen välittäjinä jäivät vaikuttavuudeltaan vähäisemmäksi kuin 1920-luvun loppupuolella opiskelleiden rooli ja vaikuttavuus. Tähän on lähinnä kaksi syytä. Ensinnäkin 1930-luvulle tultaessa suomalaisten omat järjestelyt ja toimintatavat oli saatu muodostetuksi eikä vaikutteiden ja mallien hakemiselle ja hyödyntämiselle ollut enää samanlaista tarvetta kuin 1920-luvulla. Toiseksi 1930-luvulla Ruotsissa opiskelleet eivät Malmbergia lukuun ottamatta ehtineet nousta aivan ylimpiin tehtäviin ennen talvisotaa. Ruotsissa suoritetuilla opinnoilla lienee kuitenkin ollut suuri merkitys kunkin henkilökohtaiseen kehittymiseen ja sotataidollisen osaamisen syvenemiseen samalla tavalla kuin 1920-luvulla Ruotsissa opiskelleidenkin osalta.

Kapteeni Olavi Antero Harlahti aloitti kolme vuotta kestäneet opinnot Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa vuonna 1935. Harlahti suoritti yleisen linnoituskurssin (fortifikationskurs) opinnot lukuvuonna 1935–1936 ja jatkoi suoraan opintoja ylemmällä kurssilla (högre fortifikationskurs) lukuvuosina 1936–1938. Harlahdelle tarjoutui kurssien välissä kesällä 1936 myös mahdollisuus seurata runsaan kuukauden ajan Svean pioneeriosaston harjoitusta Ruotsin syysharjoituksen yhteydessä.⁸⁰⁸

⁸⁰⁶ Sinerma (1995), s. 250–252, 258–260 sekä Raikkala (1964), s. 56–59.

⁸⁰⁷ Sinerma (1995), s. 256–257, 264.

⁸⁰⁸ LKE päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 3.6.1935, SArk-1621/10, KA: YE/os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 571/IV, 13.6.1935, SArk-1621/10, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE päällikölle N:o 160,

Harlahden rooli ja merkitys ruotsalaisvaikutuksen välittäjänä koskivat vain omaa aselajia, sillä Harlahti palveli opintojen jälkeen monissa pioneeriaselajin tärkeissä tehtävissä. Laajempi vaikuttavuus suomalaiseen sotataitoon lienee jäänyt kuitenkin vähäiseksi. Harlahti toimi opintojensa päätyttyä ensin Pioneeripataljoona 3:n komentajana ja sen jälkeen Pioneeripataljoona 4:n komentajana. Talvisodan edellä Harlahti määrättiin 4. Divisioonan pioneerikomentajaksi ja maaliskuussa 1940 Rannikkoryhmän pioneerikomentajaksi. Talvisodan jälkeen Harlahti toimi jonkin aikaa Kadettikoulun pioneeri- ja viestiopettajana.⁸⁰⁹

4.3.2.2. Osaamisen kehittäminen ja kokemusten hakeminen

Osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvillä komennuksilla kävi yhteensä 49 henkilöä, mikä on 28 prosenttia Ruotsiin suuntautuneiden komennusten kokonaismäärästä. Komennuksille osallistuneiden henkilöiden määrä vaihteli huomattavasti vuosina 1930–1935. Määrällisesti eniten osaamiseen, kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyviä komennuksia tehtiin vuosina 1930 ja 1931. Komennusten määrien ja tavoitteiden näkökulmasta vuodet 1930 ja 1931 ovat selkeä jatku-mo vuonna 1924 alkaneeseen kiinnostukseen saada konkreettisia oppeja ja koke-muksia oman puolustuslaitoksen kehittämistä varten niiltä aloilta, joissa omaa osaa-mista tai valmiita toimintatapoja ei ollut.

Vuosina 1932, 1933 ja 1935 osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankin-taan liittyviä matkoja tehtiin selvästi vähemmän kuin aiempina vuosina. Vuonna 1934 määrä kasvoi tilapäisesti lähes 1920-luvun lopun ja 1930-luvun ensimmäisten vuosien tasolle. Todellisia syitä tähän ryhmään luokiteltujen komennusten määrän huomattavaan laskuun on vaikea arvioida. Yhtenä syynä lienee ollut suomalaisten omien toimintatapojen kehittyminen ja järjestelyjen vakiintuminen, jolloin suomalai-silla ei enää ollut samanlaista tarvetta kokemusten ja osaamisen hankintaan Ruotsista kuin aiemmin. Määrän vähenemiseen vaikutti myös kummassakin maassa käynnissä olleet isot puolustuslaitosta koskevat muutokset ja niihin liittyvä työmäärän kasvu. Suomessa muutos ja työmäärän lisääntyminen johtui siirtymisestä aluejärjestelmään. Ruotsissa työmäärän kasvuun vaikuttivat vuoden 1930 puolustuskomission työskentely sekä runsas ja laaja kehittäminen ja kokeilutoiminta. Toisaalta Ruotsissa 1930-luvun puolivälissä järjestetyt eri aselajien kokoonpanoja ja toimintatapoja koskevat kokeilut sekä siirtyminen aluejärjestelmään synnyttivät lisätarpeita Ruotsiin suuntau-tuville komennuksille.

Vuosina 1930–1935 toteutuneet osaamisen kehittämiseen ja kokemusten han-kintaan liittyvät komennukset voidaan volyymin ja vaikuttavuuden perusteella jakaa viiteen pääryhmään: 1) lyhyet opintomatkat ja kurssit, 2) merivoimien komennukset, 3) tutustuminen ruotsalaisiin sotakouluihin tai kurssitoimintaan, 4) ilmatorjunnan ja

---

17.6.1935, SArk-1621/10, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 180/1936, SArk-1621/11, KA ja LKE ak N:o 1336/1936, 29.6.1936, SArk-1621/11, KA.

⁸⁰⁹ Harlahti, Olavi Antero, (1903–1972), Kadettikoulu 1925–1927. Harlahden ansioluettelo (N:o 30704), KA.

ilmapuolustuksen kehittämiseen liittyvät komennukset sekä 5) muut osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät komennukset.

Yksi tärkeimmistä suomalaisten mielenkiinnon kohteista oli sukellusveneet. Ensimmäiset suomalaiset, luutnantti Holmberg ja insinööriluutnantti Aho olivat saaneet osallistua marraskuun 1926 ja helmikuun 1927 välisenä aikana kolmen kauden mittaiselle valmistavalle sukellusvenekurssille Karlskronassa. Holmbergin ja Ahon Ruotsista saamia kokemuksia ja oppeja hyödynnettiin suomalaisten omien sukellusveneiden rakentamisessa, sillä esimerkiksi Aho toimi myöhemmin sukellusveneiden vastaanottotarkastustoimikunnassa. Vastavuoroisesti kaksi ruotsalaista sukellusveneasiantuntijaa, komentajakapteeni Simonsson ja insinööri Lindberg kävivät Suomessa marraskuussa 1930 salaisella matkalla tutustumassa suomalaisten uusiin sukellusveneisiin. Sukellusveneisiin liittyvä yhteistyö koski myös materiaalia ja erityisvarusteita.⁸¹⁰

Sukellusveneitä koskeva yhteistyö ja tietojen vaihto jatkuivat, kun kapteeniluutnantti Arthur Hakon Säteri Grönholm pääsi osallistumaan maaliskuun 1931 järjestetyille kahdeksan viikkoa kestäneelle sukellusvenekurssille Ruotsissa. Suomeen oli perustettu talvella 1930 sukellusvenekomennuskunta, jonka johtajana Grönholm toimi. Komennuskunnan tarkoituksena oli ensin hankkia käytännön koulutusta rakenteilla olevilla sukellusveneillä ja siirtyä veneiden valmistamisen jälkeen niille miehistöksi. Grönholmin Ruotsin-komennuksen tarkoituksena oli hakea malleja, oppeja ja kokemuksia sukellusvenekoulutuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta.⁸¹¹

Grönholmin komennus oli kaksiosainen. Komennuksen ensimmäinen vaiheen aikana Grönholm osallistui noin viisi viikkoa kestäneille opinnoille valmistavalla upseerikurssilla. Toisen vaiheen muodosti noin kolmen viikon opinnot sukellusvenekoululla. Grönholmin saama opinto-oikeus oli poikkeuksellista, sillä ruotsalaiset pitivät sukellusvenekurssejaan erittäin salaisina, eikä muiden ulkomaisten edustajille myönnetty lupaa osallistua tai tutustua niihin. Esimerkiksi saksalaiset olivat pyytäneet lupaa saada lähettää yhden upseerin kurssille, mutta pyyntöön ei suostuttu. Asian erityistä luonnetta korostaa myös se, että ruotsalaiset halusivat pitää suomalaisen upseerin osallistumisen ja asian käsittelyn salaisena myös Suomessa.⁸¹²

---

⁸¹⁰ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 942/IV, 22.10.1926, SArk-1399/14, KA; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 100/x, 11.1.1929, PLM-31/F:61, KA; SKE ak N:o 109, 3.11.1926, SArk-1399/14, KA; Suomen sotilas-asiamiehen ak N:o 16/1930/sal, 20.11.1930, SArk-1621/3, KA ja PLM ak PLM/Int./6228/652, 4.12.1930, SArk-1621/6, KA sekä insinöörikapteeni Ahon komennustodistus N:o 170/1930, 13.9.1930, PLM-26/Dc1. KA.

⁸¹¹ Grönholm, Arthur Hakon Säteri, synt. 4.4.1905, Kadettikoulun merivoimalinja 1924–1927. Grönholm toimi sukellusvenekurssin opettajana vuonna 1929. Grönholm oli useissa tärkeissä päällikkö- ja johtotehtävissä sukellusveneillä ja sukellusvenelaivueessa. Grönholm toimi myös sotilasasiamiehen apulaisena ja merisotilasiamiehenä Ruotsissa 18.12.1939–30.9.1941. Grönholmin ansioluettelo (N:o 6483), KA; Suomen sotilas-asiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle, ak N:o 186/1930, 20.11.1930, SArk-1621/5, KA; SKE ak N:o 24/1931, 19.1.1931, SArk-1621/5, KA ja Kronlund (toim.) (1988), s. 393.

⁸¹² YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1182/IV, 4.10.1930, SArk-1621/5, KA; SKE ak N:o 1074/1930, 17.11.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje yleisesikunnan päällikölle, ak N:o 186/1930, 20.11.1930, SArk-1621/5, KA ja SKE ak N:o 24/1931, 19.1.1931, SArk-1621/5, KA.

Laivanrakennusohjelman tuloksena Suomessa valmistui 1930-luvun alussa huomattava määrä uusia aluksia. Suurin osa sukellusveneistä valmistui vuosina 1930–1931. Vuonna 1932 niistä muodostettiin ensin Torpedo- ja sukellusvenelaivue. Vuonna 1933 organisaatiota uudistettiin jälleen, jolloin muodostettiin Sukellusvenelaivue. Uudet alustyyppit, panssarilaivat Väinämöinen ja Ilmarinen otettiin käyttöön vuosina 1932 ja 1933. Myös useat Ruotsissa opiskelleista suomalaisista upseereista palvelivat jonkin aikaa uusilla aluksilla tärkeissä avaintehtävissä. Esimerkiksi Enkiö ja Grönholm palvelivat Sukellusvenelaivueessa sekä Sundman, Virta ja Söderholm panssarilaivoilla.⁸¹³

Merivoimat olivat 1930-luvun ensimmäisellä puoliskolla erittäin aktiivinen Ruotsin suuntaan. Ruotsin merisotakorkeakoulussa suoritettavien opintojen ja materiaaliyhteistyön lisäksi merivoimien edustajat tekivät useita lyhyitä opintokomennuksia Ruotsiin. Suurin osa lyhyemmistä komennuksista ja materiaaliyhteistyöhön luokitelluista komennuksista liittyivät nimenomaan käynnissä olevien uusien laivojen rakentamiseen, varustamiseen tai käyttöön ottoon.

Grönholmin sukellusvenekurssin lisäksi Laivaston harjoitusaluksen päällikkö, komentajakapteeni Arvo Alfred Lieto oli elokuussa 1931 kaksi viikkoa Ruotsissa selvittämässä ja seuraamassa koululaivaa koskevia erikoisjärjestelyjä muun muassa sisäpalveluksessa, koulutuksessa, laivapalveluksessa ja taloudenhoidossa. Lieto sai matkan jälkeen lainaksi myös kaikki ruotsalaiset ohjeet, ohjesäännöt ja muistiot, jotka koskivat palvelusta koululaivalla ja valtameriretkien järjestämistä. Liedon matkan syynä oli Suomen laivaston uuden koululaivan valmistuminen elokuussa 1931. Koska koululaivan päällystöllä ei ollut aiempaa osaamista eikä kokemusta, nähtiin välttämättömänä hankkia niitä Ruotsista.⁸¹⁴

Muita uusien alusten suunnittelua, valmistumista ja käyttöön ottoa koskevia komennuksia olivat esimerkiksi merivoimien päällikkölääkärin, lääkintäeverstiluutnantti Bruno Alfons Nyströmin ja tykkivene Uusimaan vierailut Ruotsissa. Nyström kävi helmikuussa 1930 kymmenen päivän mittaisella komennuksella perehtymässä Ruotsin laivaston lääkintäoloihin ja järjestelyihin. Matkan tavoitteena oli hankkia tietoja siitä, miten rakenteilla olevien sotalaivojen lääkintäolot tulisi järjestää tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.⁸¹⁵

Tykkivene Uusimaan miehistö ja kahdeksan rakenteilla olevien panssarilaivojen tykistöupseereiksi koulutettavaa nuorempaa upseeria kävi syys–lokakuussa 1931 seuraamassa komentajakapteeni Ragnar Alfons Hakolan johdolla tulenjohtoammuntoja ruotsalaisilla *Sverige*-tyypin panssarilaivoilla. Hakola toimi myöhemmin vuosina

---

⁸¹³ Katso esimerkiksi Kronlund (toim.) (1988), s. 393 ja kyseisten henkilöiden ansioluettelot.

⁸¹⁴ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1210/X, 20.7.1931, SArk-1621/6, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 903/IV, 4.9.1931, SArk-1621/6, KA ja YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1210/X, 20.7.1931, PLM-31/F:75, KA.

⁸¹⁵ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 128/IV, 29.1.1930, SArk-1621/5, KA ja SKE ak N:o 75/1930, 8.2.1930, SArk-1621/5, KA.

1933–1938 panssarilaiva Väinämöisen päällikkönä ja sen jälkeen vuosina 1938–1940 Merivoimien esikuntapäällikkönä.⁸¹⁶

Vuosina 1924–1930 tutustumismatkat ruotsalaisiin sotakouluihin tai perehtyminen Ruotsissa järjestettäviin kursseihin oli ollut yksi tärkeä vaikutuskanava koulutukseen ja sen järjestelyihin liittyvien oppien ja kokemusten keräämisessä. Vuosina 1930–1935 yhteensä 11 suomalaista henkilöä kävi tutustumismatkalla ruotsalaisissa sotakouluissa. Verrattuna vuosina 1924–1930 samasta syystä tehtyihin komennuksiin määrä jäi selvästi pienemmäksi.

Aiempien vuosien tapaan Suojeluskuntajärjestön ja Taistelukoulun edustajat olivat kiinnostuneita Rosersbergissä sijaitsevan jalkaväen ampumakoulun (Infanteriskjutskolan S.S.) koulutuksesta ja toiminnasta. Jalkaväen ampumakouluun suuntautuneiden komennusten määrä oli kuitenkin huomattavasti pienempi kuin vuosina 1924–1930. Yhtenä tärkeänä syynä aktiiviseen kiinnostukseen oli aluejärjestelmään siirtyminen. Aluejärjestelmään siirtyminen lisäsi Suojeluskuntain päällystökoulun koulutustehtäviä ja koulutettavien määriä erityisesti erikoisaselajien osalta. Toisena tärkeänä mielenkiinnon kohteena olivat kenttä- ja taisteluammunnat sekä niiden järjestelyihin liittyvät kysymykset.

Henkilö/henkilöt	Kohde	Vuosi	Kesto	Taustaorganisaatio
Ev.luutn. Anthos, A. I. Kapt. Heimolainen, B.	Jalkaväen ampumakoulu	1930	14 vrk	Suojeluskuntajärjestö Puolustuslaitos
Kenr.maj. Oesch, K. L. Maj. Roos, H. V.	Jalkaväen ampumakoulu	1931	Ei tarkkaa tietoa	Puolustuslaitos ⁸¹⁷
Kapt. Rytkönen, I. E.	Karlbergin sotakoulu (K.S.)	1931	2 vrk	Suojeluskuntajärjestö
Kom.kapt. Lieto, A. A.	Ruotsin laivaston koululaivat	1931	14 vrk	Puolustuslaitos
Ev.luutn. Pajari, A. O.	Jalkaväen ampumakoulu	1932	1 vrk	Suojeluskuntajärjestö
Ev. Forssell, V.	Strömsholmin ratsastuskoulu	1932	10 vrk	Puolustuslaitos
Ev. Hanell, E. F.	Ruotsin sotakorkeakoulu ja kesäharjoitus	1934	14 vrk	Puolustuslaitos
Kapt. Granroth, E. J.	Ilmavoimien mekaniikkokoulu	1934	Ei tietoa	Puolustuslaitos
Kapt. Ericsson, R. A.	Jalkaväen ampumakoulu	1935	8 vrk	Puolustuslaitos

Taulukko 21. *Ruotsin sotakouluihin suuntautuneet komennukset vuosina 1930–1935.*

Suojeluskuntien päällystökoulun johtaja, everstiluutnantti Ahti Ilmari Anthos kävi yhdessä Taistelukoululla palvelleen kapteeni Bernhard Heimolaisen kanssa Jalkaväen ampumakoululla elo–syyskuussa 1930 seuraamassa toimintaa 14 vuorokauden ajan. Everstiluutnantti Aaro Olavi Pajari, joka palveli Suojeluskuntajärjestössä aluepäällikkönä, kävi kaksiosaisella vierailulla Ruotsissa elokuussa 1932. Pajari kävi runsaan kahden viikon ajan tutustumassa koulutukseen yhdessä ruotsalaisessa jalkaväkijoukko-osastossa (Kungliga Södermanlands Regemente). Komennuksen yhteydessä Pajari vieraili yhden päivän ajan tutustumassa jalkaväen ampumakoulun kenttäammuntoihin. Jalkaväen ampumakoulussa ammuntoihin osallistui samaan aikaan kaksi ki-

⁸¹⁶ Suomen sotilasasiameiehen ak N:o 148/1931, 4.9.1931, SArk-1621/6, KA ja SKE ak N:o 813/1931, 3.9.1931, SArk-1621/6, KA.

⁸¹⁷ Oeschin ja Roosin komennus on luokiteltu ryhmään harjoitukset, eikä sitä ole näin ollen otettu huomioon sotakouluihin suuntautuneiden komennusten lukumäärässä ja tilastossa. Oeschin ja Roosin komennusta käsitellään tarkemmin harjoituksia koskevassa kohdassa.

väärikomppaniaa, yksi konekiväärikomppania, kranaatinheitinjoukkue ja yksi haupitsipatteri.⁸¹⁸

Taisteluammunnat tulivat mukaan Suojeluskuntajärjestön kilpailutoimintaohjelmaan vuonna 1930, jolloin Suojeluskunnan päällystökoululla järjestettiin ensimmäisen kerran kivääriryhmän taisteluammuntamestaruuskilpailut. Myöhemmin taisteluammuntakilpailut laajenivat koskemaan myös konekivääri- ja pikakivääriryhmiä sekä kiikarikivääriampujia. Suojeluskuntajärjestössä oltiin 1930-luvun alussa hyvin kiinnostuneita taisteluammunnoista ja niiden järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä. Ruotsista oli saatavilla runsaasti kokemuksia ja oppeja taisteluammuntojen järjestämisestä, sillä jalkaväen ampumakoulussa oli järjestetty jo vuodesta 1874 lähtien erityyppisiä ja eri joukkoja koskevia taisteluammuntoja.⁸¹⁹

Kuva 9. Ruotsissa oli järjestetty jo vuodesta 1874 lähtien erityyppisiä ja eri joukkoja koskevia taisteluammuntoja. Jalkaväen ampumakoulusta oli saatavilla runsaasti kokemuksia ja oppeja taisteluammuntojen järjestämisestä. Kuva Bildarkiv/Armémuseum.

Taistelukoululla palvellut kapteeni Raymond August Ericsson kävi komennuksella Jalkaväen ampumakoulussa kesäkuussa 1935. Ericssonin matkan tarkoituksena oli tutustua koulun organisaatioon, ammuntojen turvallisuusalueen määrittämistapoihin ja määräyksiin sekä hankkia kokemuksia koulun ampumaratojen kunnostamisesta. Ericssonin matka liittyi Viipurin varuskunnan Rautakorven ampumaradan kehittämiseen. Ampumarataa oli tarkoitus muuttaa Jalkaväen ampumakoulun ampumara-

⁸¹⁸ Suomen sotilasasiameiehen ak N:o 162/1930, 26.7.1930, SArk-1621/5, KA; SK Yliesikunnan ak N:o 4753.30. Adj, 1.8.1930, SArk-1621/5, KA; Apulaispuolustusministeri Östermanin asiakirja Ruotsin sotilasasiameiehelle N:o 4989/1930, 6.8.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiameiehen ak N:o 146/1932, 12.7.1932 ja N:o 171/1932, 2.9.1932, SArk-1621/7, KA sekä Raikkala (1964), s. 128–129, 141.

⁸¹⁹ Katso esimerkiksi Lindskog (1961), s. 18–19 ja s. 21–29, Raikkala (1964), s. 142, s. 210 ja s. 220–223 sekä Bildarkiv/Armémuseum, kansio K7/ kuva 25.48, AM.

dan mukaiseksi niin, että siellä voitaisiin ampua turvallisesti useissa paikoissa samanaikaisesti.⁸²⁰

Ericssonin komennus ja Rautakorven ampumaradan kehittäminen on hyvä konkreettinen esimerkki ruotsalaisvaikutuksen välittymisestä yksittäisessä asiassa. Ruotsalaisen jalkaväkirykmentin komentaja, eversti Gustaf Theodor Casper Ehrenborg ja jalkaväen ampumakoulun opettaja, majuri Birger Magnus Ekström, kävivät loka–marraskuussa 1934 seuraamassa jalkaväen raskaiden aseiden käyttöä ja koulutusta Taistelukoululla. Rautakorven ampumaradan puutteet tulivat esille ruotsalaisten komennuksen aikana. Keskustelujen yhteydessä Ekström toi esiin mahdollisuuden kehittää ampumarataa Ruotsin jalkaväen ampumakoulun ampumaradan mallin mukaiseksi, jolloin se palvelisi paremmin ja monipuolisemmin tarkoitustaan.⁸²¹

Koulutus- ja ammunta-asioiden lisäksi suomalaiset olivat kiinnostuneita myös Ruotsin jalkaväen ampumakoulun kokeilutoiminnasta. Koulun kokeilutoiminnasta ja sen tuloksista saatiin tietoja vierailujen yhteydessä ja myös tietopyyntöinä. Vuonna 1932 yhtenä suomalaisten kiinnostuksen kohteena olivat Jalkaväen ampumakoulussa toteutettujen eri kompassimalleja koskevien kokeilujen tulokset. Tulokset kiinnostivat suomalaisia, sillä Suomessa oli 1930-luvun alussa käynnistetty eri kompassimalleja koskevat kokeilut tarkoituksena löytää koulutuksen ja käytettävyyden kannalta tarkoituksenmukaisin malli.⁸²²

Vuosina 1930–1935 suomalaiset olivat laajemminkin kiinnostuneita ruotsalaisten koulutusmenetelmistä, -tapahtumista ja -järjestelyistä sekä niiden taustalla olevista perusteista. Suomen yleisesikunnan koulutustoimiston päällikkö, everstilutnantti Viktor Alonzo Sundman kävi helmikuussa 1934 kolme viikkoa kestävällä opintomatkalla Ruotsissa. Sundmanin komennuksen tavoitteena oli tutustua upseerien ja aliupseerien perus- ja jatkokoulutuksen opetusmenetelmiin. Komennus liittyi Suomessa käynnissä olleisiin upseerien aselajikoulutuksen ja erikoisupseerien koulutuksen uudelleen järjestelyihin ja niihin liittyvään suunniteluun.⁸²³

Sundman oli suunnitellut tapaavansa matkansa aikana useita ruotsalaisia koulutuksen ja sen kehittämisen kannalta keskeisissä tehtävissä toimivia henkilöitä ja käydä heidän kanssaan keskusteluja koulutuskysymyksistä. Suunnitelmissa oli tavata muun muassa Ruotsin yleisesikunnan koulutusosaston (utbildningsavdelning) päällikkö, useampia tarkastajia tai heidän esikuntapäälliköitä sekä useita sotakoulujen johtajia. Suunnitelmaan sisältyi myös Ruotsin sotakorkeakoulun sotahistorian opetta-

---

⁸²⁰ Suomen sotilasiamiehen ak N:o 150/1935, 6.6.1935, SARk-1621/10, KA; LKE ak 1264/1935, 14.6.1935, SARk-1621/10, KA ja YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1056/X/1935, 6.5.1935, PLM-31/F: 110, KA.

⁸²¹ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1056/X, 6.5.1935, PLM-31/F:110, KA ja Generalorder (Go) Nr 1946, 7.9.1934, T.L. 1934, s. 287, Krigsarkivets bibliotek.

⁸²² Suomen sotilasiamiehen ak N:o 224/1932, 25.11.1932, SARk-1621/7, KA; Raikkala (1964), s. 230 ja T. Wiljasen artikkeli Kompassikysymyksen ratkaisemiseksi, SAL 8/1931, s. 365–410. Suomalainen marssikompassi kehitettiin 1930-luvulla, ja kehittämistyöhön perusteita sekä kokemuksia haettiin Ruotsista ja muualta ulkomailta.

⁸²³ LKE ak N:o 216/1934, 12.2.1934, SARk-1621/9, KA; Ye/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 267/X, 15.2.1934, SARk-1621/9, KA; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 2043/X, 28.12.1933, SARk-1621/8, KA sekä YE/Os. 1/Järjestelytoimisto, ak N:o 99/VIII/sal., 7.4.1930, T-22104/96, KA.

jan, majuri Ribbingin tapaaminen.⁸²⁴ Käytössä olleiden lähteiden perusteella ei voida vastata siihen, missä määrin suunnitelma toteutui ja ketkä Sundman komennuksensa aikana tapasi.

Myös muita upseereita kävi tutustumassa ruotsalaisten sotakoulujen opetukseen. Suojeluskuntain Yliesikunnan koulutusosaston päällikön apulainen, kapteeni Ilmari Elis Rytönen kävi tutustumassa Ruotsissa Karlbergin sotakouluun ja yhden jalkaväkirykmentin talvitaktiikkaa ja taistelutekniikkaa sisältäneeseen kurssiin alkuvuonna 1931. Rytönen oli kiinnostunut opetuksesta ja sen järjestelyistä virkatehtävnsä lisäksi myös siitä syystä, että hän toimi vuonna 1931 julkaistun Suojeluskuntajärjestön koulutusohje-ehdotuksen laatineen komitean sihteerinä. Kadettikoulun ratsastuksenopettaja, eversti Juho Viljo Reinhold Forssell kävi toukokuussa 1932 tutustumassa kymmenen päivän ajan ratsastuksen opetukseen Strömsholmin ratsastuskoulussa.⁸²⁵ Rytöksen ja Forssellin komennusten merkitys jäi kuitenkin kokonaisuuden kannalta varsin vähäiseksi.

Sotakorkeakoulun johtaja, eversti Edvard Fritjof Hanell oli heinäkuussa 1934 kahden viikon mittaisella komennuksella Ruotsissa. Matkan tarkoituksena oli tutustuminen Ruotsin sotakorkeakouluun ja sen järjestämään kesäharjoitukseen. Komennuksen merkittävyyttä lisää se, että Sotakorkeakoulun johtaja toimi myös sotakoulujen tarkastajana. Hanellin erityisenä kiinnostuksen kohteena olivat kesäharjoituksen järjestelyt ja suoritustapa.⁸²⁶

Suomen sotilasasiamies sai myös erityistehtävinä hankkia koulutukseen liittyviä tietoja. Sotilasasiamiehen saamat erityistehtävät oli laadittu konkreettisten kysymysten muotoon. Sotilasasiamiehen tehtävänä oli esimerkiksi hankkia tietoja eri aselajien kertausharjoitusten koulutusohjelmista, taistelukoulutuksen havainnollistamiskeinoista, eri aselajien kesken järjestettävästä yhteiskoulutuksesta sekä rivimiesten taisteluammunnoissa sekä taistelu- ja sotaharjoituksissa käyttämistä selkäkantamuksista. Myös merivoimat ja ilmavoimat olivat kiinnostuneita ruotsalaisista koulutusohjelmista. Ilmavoimissa oltiin erityisesti kiinnostuneita upseerien ylemmästä koulutuksesta ja sen järjestelyistä muun muassa yleistaktillisesta yhteistoiminnasta muiden aselajien kanssa. Ilmavoimat olivat kiinnostuneita myös Ruotsin sotakorkeakoulun ilmasotaa käsittelevistä luennoista.⁸²⁷

Sotilasasiamiehen saamien erityistehtävien ja kysymysten taustalla oli aluejärjestelmään siirtyminen ja kertausharjoituskoulutuksen aloittaminen sekä niihin liittyvä

⁸²⁴ Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE päällikölle, ak N:o 39/1934, 5.2.1934, SArk-1621/9, KA.

⁸²⁵ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 15/1931, 19.2.1931, SArk-1621/6, KA; LKE ak N:o 38/1931, 12.1.1931 ja N:o 345/1931, 27.2.1931, SArk-1621/6, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 416/IV, 13.4.1932, SArk-1621/7, KA; LKE ak N:o 997/1932, 4.5.1932, SArk-1621/7, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 89/1932, 2.6.1932, GS/UA, Serie EIIa/Vol 25, KrA; Raikkala (1964), s. 127 ja Rytöksen ansioluettelo (N:o 24610), KA.

⁸²⁶ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 962/X, 27.6.1934, PLM-31/F:101, KA; PLM, ak N:o 3665/34. Sot.1, 5.7.1934, PLM-31/F:101, KA ja Itsenäisen Suomen kenraalikunta 1918–1996, s. 95–96.

⁸²⁷ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 587/IV, 1934, 18.5.1934, SArk-1621/9, KA; MerivE/Osasto 1, ak N:o 5340/IV/346, 12.12.1935, SArk-1621/10, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 576/IV, 28.5.1931, SArk-1621/6, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 580/IV, 28.5.1931, SArk-1621/6, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 73/1931, 31.3.1931, SArk-1621/6, KA.

tiedontarve. Mielenkiintoinen havainto on, että suomalaisten huomattava kiinnostus ruotsalaisten koulutusjärjestelyistä ja koulutuksesta yleensä ei kuitenkaan näkynyt sotakouluihin vuosina 1930–1935 suuntautuneiden komennusten määrän kasvuna.

Merivoimien lisäksi suomalaiset olivat vuosina 1930–1935 selvästi aiempaa enemmän kiinnostuneita Ruotsista ja muualta ulkomailta saatavista opeista ja kokeimuksista ilmatorjuntaan liittyvissä kysymyksissä. Erityisesti vuosi 1932 oli aktiivista aikaa. Komennukset liittyivät käynnissä olleeseen ilmatorjunnan kehittämiseen. Ilmatorjunnan kehittämisohjelma, joka antoi suuntaviivat seuraavalle viisivuotisjaksolle, valmistui vuonna 1931 ja allekirjoitettiin seuraavana vuonna. Ilmatorjunnan kehittämiseen tähtäävät komennukset liittyivät pääosin joko osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan tai materiaalihankintoihin tai harjoitusten seuraamiseen. Käytännössä komennukset sisälsivät samanaikaisesti useampia tavoitteita. Jussi Pajunen on väitöskirjassaan tuonut esiin, että matkakertomusten perusteella komennusten sisältö painottui ilmatorjunnan asehankintakysymyksiin.⁸²⁸

Mielenkiintoinen havainto on, että useampi upseeri kävi ilmatorjuntaan liittyvillä komennuksilla samoista syistä. Syynä oli se, että Suomessa haluttiin mahdollisimman monen upseerin perehtyvän ilmatorjunta-alaan monipuolisesti. Kapteeni Kai Lorenzo Immanuel Savonius oli joulukuussa 1930 vajaan kaksi viikkoa tutustumassa ilmatorjunnan järjestelyihin ja ilmatorjuntakoulutusta antaviin tykistöjoukkoihin Ruotsissa. Savonius oli erityisesti kiinnostunut suurten asutuskeskusten ilmatorjunnan järjestelyistä.⁸²⁹

Yleisesikunnan ilmapuolustusupseeri, everstiluutnantti Aarne Snellman kävi vuonna 1932 Ruotsissa hankinta-asioissa. Snellman teki pitkän komennusmatkan tammi-helmikuussa 1932 käyden saman matkan aikana useassa eri maassa muun muassa Tanskassa, Saksassa, Ranskassa ja Sveitsissä. Snellman vieraili komennuksensa aikana yhden päivän ajan myös Ruotsissa. Snellman kävi tutustumassa Limhamnin lentokonehtaassa Malmössä lentokoneiden ja ilmatorjunta-aseiden rakentamiseen.⁸³⁰

Everstiluutnantti Lars Rafael Melander teki vuonna 1932 kaksi matkaa Ruotsiin. Melander teki ensimmäisen kolme viikkoa kestävästä tutustumismatkan Ruotsiin touko–kesäkuussa 1932. Matkan tarkoituksena oli perehtyminen Ruotsin ilmatorjuntakoulutusta antavan rykmentin toimintaan, koulutusmenetelmiin, ilmatorjuntakalustoon, keskustulentojohtolaitteisiin ja ilmatorjuntajärjestelyihin. Melanderin komennus suuntautui kahteen eri rykmenttiin ja Boforsin tehtaille. Matkan yhteydessä Melander tutustui yhdessä Puolustusministeriön sota-asiaainosastolla palvelleeseen majuriin Matti Saurion kanssa myös Boforsin ilmatorjuntakalustoon ja keskustulentojohtolaitteisiin.

⁸²⁸ Katso esimerkiksi YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 677/X, 30.4.1932, PLM-31/F:84, KA ja YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 19/X/Henk, 25.4.1932, PLM-31/F:84, KA ja Pajunen (2017), s. 104, 424–425.

⁸²⁹ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 1387/IV, 20.11.1930, SArk-1621/5, KA ja LKE ak N:o 2393/1930, 26.11.1930, SArk-1621/5, KA. Savonius (vuodesta 1936 alkaen Savonjousi) oli erityisesti kaasusodan ja kaasusuojelun asiantuntija. Hän perusti ja johti Kaasusuojelukoulua 1934–1939. Itsenäisen Suomen kenraalikunta 1918–1996, s. 359–360.

⁸³⁰ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 428/X, 21.3.1932, PLM-31/F:84, KA ja YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 19/X/Henk, 25.4.1932, PLM-31/F:84, KA.

Melander kävi toisen kerran Ruotsissa hankinta-asioissa elokuussa 1932. Matkan tarkoituksena oli seurata Boforsin 7.62 millimetrin ilmatorjuntatykin näytösammuntoja Karlsborgissa. Melander osallistui Boforsin järjestämiin ammuntoihin myös kenraali Nenosen delegaation mukana helmikuussa 1933.⁸³¹

Melanderin komennusten taustalla oli hänen valmistautumisensa perustettavan ilmatorjuntarykmentin komentajantehtävään ja tutustuminen ilmatorjuntakaluston hankintamahdollisuuksiin. Hän teki laajemman ilmatorjuntakalustohankintoihin liittyvän virkamatkakierroksen myös muihin maihin kuin Ruotsiin. Kokemusten ja oppien lisäksi Melander halusi saada Ruotsista haltuunsa muutakin tulevaa tehtäväänsä palvelevaa materiaalia ja hän pyysi komennuksensa jälkeen hankkimaan Ruotsista muun muassa kolme eri ohjesääntöä.⁸³²

Everstiluutnantti Melander toimi ilmatorjuntajoukkojen koulutuksen ja toiminnan kehittämisen kannalta tärkeissä avaintehtävissä komennustensa jälkeen. Hän oli ensin vuosina 1933–1934 ilmatorjuntapatteriston komentajana ja sen jälkeen vuosina 1934–1937 Ilmatorjuntarykmentin komentajana. Melanderilla oli ensimmäiseksi ilmatorjunnan tarkastajaksi heinäkuussa 1932 määrätyn everstiluutnantti Snellmanin kanssa merkittävä asema ja vaikutus ilmatorjunnan kehittämisessä.⁸³³

Merivoimien ja ilmatorjunnan lisäksi myös ilmavoimien komennukset Ruotsiin kasvoivat vuosina 1930–1935 aiempiin ajanjaksoihin verrattuna. Merkittävä osa komennuksista liittyi materiaalikysymyksiin. Osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyviä opintokomennuksia tehtiin yhteensä kolme. Huomion arvoista on, että Suomen ja Ruotsin ilmavoimien välistä yhteistyötä koskevissa ohjeissa korostettiin erityisen voimakkaasti vastavuoroisuusperiaatetta.⁸³⁴

Kapteeni Ernst Vilhelm Otto Utter kävi toukokuussa 1930 tutustumassa Neljänteen lento-osastoon (Flygkåren). Utterin matkaan kuului osallistuminen myös joihinkin kokeiluihin. Matkaa koskeva lupa haettiin poikkeuksellista kautta, eikä edes Suomen sotilasasiamies tiennyt, mitä kautta ja kenen välityksellä matkapyyntö oli tehty. Insinöörikapteeni Lauri Emil Vuolasvirta kävi toukokuussa 1933 opintotarkoituksessa tutustumassa Ensimmäiseen lento-osastoon ja Ilmavoimien keskusvarik-

---

⁸³¹ Katso esimerkiksi PLM ak N:o 2432/32. Sot1, 28.4.1932, SArk-1621/7, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 119/1932, 7.5.1932, SArk-1621/7, KA; LKE ak 1071/1932, 9.5.1932, SArk-1621/7, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 942/IV, 30.7.1932, SArk-1621/7, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 183/IV/1933, 31.1.1933, SArk-1621/8, KA; PLM ak N:o 2432/32. Sot1, 11.5.1932, SArk-1621/7, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 117/1932, 12.5.1932, SArk-1621/7, KA ja LKE ak 1170/1932, 18.5.1932, SArk-1621/7, KA.

⁸³² PLM ak N:o 2432/32. Sot1, 28.4.1932, SArk-1621/7, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 119/1932, 7.5.1932, SArk-1621/7, KA; LKE ak 1071/1932, 9.5.1932, SArk-1621/7, KA; Suomen sotilasasiamiehen lähetyksilmoitus, ak N:o 152/1932, 12.7.1932, SArk-1621/7, KA ja Melanderin ansioluettelo (N:o 35109), KA.
⁸³³ YE/Os. 4/Toimisto X, ak 19/X/Henk, 25.4.1932, PLM-31/F:84, KA; Pajunen (2017), s. 104 ja s. 425 ja Juottonen (1997), s. 21. Everstiluutnantti (myöhemmin kenraalimajuri) Melander, Lars Rafael, (1896–1962), jääkäriupseeri, SKK:n valmistava kurssi (sotateknillinen) 1927–1929 ja SKK 1929–1931, YE:n tilastollisen ja ulkomaatoimiston päällikkö 1937 alkaen. Melanderin ansioluettelo (N:o 35109) KA.

⁸³⁴ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 576/IV, 28.5.1931, SArk-1621/6, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 580/IV, 28.5.1931, SArk-1621/6, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 73/1931, 31.3.1931, SArk-1621/6, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 136/IV sal, 13.4.1935, SArk-1621/3, KA.

koon Västeråsissa. Ilmavoimien mekaanikkokoulun johtaja, kapteeni Edvin Johannes Granroth kävi elokuussa 1934 lyhyellä opintomatalla Ruotsin ilmavoimien mekaanikkokoulussa.⁸³⁵

Jalkaväen tarkastajan toimistoupseerina palvellut, kapteeni Martti Vihtori Terä oli joulukuussa 1933 Uppsalassa olevassa jalkaväkirykmentissä yhden viikon ajan seuraamassa kranaatinheitinkurssia. Terä toimi Suomessa vastaavanlaisten kurssien järjestäjänä. Terä otti aktiivisesti kantaa jalkaväkiaseistuksen kehittämiseen ja kirjoitti esimerkiksi Tiede ja Ase -kirjan ensimmäisen numeron 23 sivun mittaisen analyttisen artikkelin Suomen kenttäarmeijan jalkaväkiaseistuksesta. Terä korosti artikkelissaan erityisesti kranaatinheittimistön merkitystä ja käyttömahdollisuuksia jalkaväen tulitukiasena suomalaisissa olosuhteissa.⁸³⁶ Terän esittämät näkemykset kranaatinheittimistön käytöstä ja käyttöajatuksista olivat yhtenevät ruotsalaisten käsitysten kanssa.

Vuonna 1933 ruotsalaiset myönsivät yhdelle suomalaiselle esiuupseerille luvan saada seurata syksyllä toimeenpantavia jalkaväkipataljoonien kokoonpanoja koskevia kokeiluja. Ruotsalaiset olivat käynnistäneet vuonna 1931 kokeilut sodan ajan jalkaväkipataljoonien tarkoituksenmukaisimman kokoonpanon selvittämiseksi. Suomesta jatkokokeiluja seuraamaan lähetettiin majuri Urho Akseli Tähtinen. Tähtinen oli syys–lokakuussa 1933 runsaan kahden viikon ajan seuraamassa kokeiluja.⁸³⁷

Suomalaiset pyysivät ja saivat kenttävarusteita sekä jalkaväkipataljoonan kokoonpanoja koskevien kokeilujen ja harjoitusten tulokset käyttöönsä. Esimerkiksi jalkaväkipataljoonan kokoonpanoja ja kenttävarusteita koskevista kokeiluista kirjoitettu yhteensä 52 sivua sisältävä kaksiosainen raportti lähetettiin Suomeen. Raportissa analysoidaan muun muassa kiväärinjalkaväen kokoonpano- ja varustamisvaihtoehtoja sekä raskaiden aseiden sijoittamista kokoonpanoihin eri taistelulajeissa⁸³⁸. Raportissa korostetaan, että kokeilujen lähtökohtana olivat taktiset vaatimukset. Suomalaiset olivat laajemminkin tietoisia ruotsalaisten kokoonpanoja ja kenttävarustusta koskevista kokeiluista ja harjoituksista sekä niiden tuloksista, sillä niistä kirjoitettiin myös suomalaisissa sotilasalan julkaisuissa, muun muassa Sotilasikakauslehdessä.⁸³⁹

Ruotsissa oli käynnistetty vuosina 1925 ja 1926 kokeilut oman panssariauton kehittämiseksi ja valmistamiseksi. Kokeilussa oli aluksi mukana kolme eri versiota. Kokeilujen jälkeen lyötiin lukkoon lopullinen käyttöön otettava panssariautomalli

---

⁸³⁵ SKE ak F.109/1930, 9.5.1930, SArk-1621/5, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 113/1930, 15.5.1930, SArk-1621/5, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 637/IV, 24.5.1933, SArk-1621/8, KA ja YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 939/X, 31.5.1933, SArk-1621/8, KA; IlmavE ak N:o 1488/I/1d, 17.8.1934, SArk-1621/9, KA ja SKE ak F 186, 20.8.1934, SArk-1621/9, KA.

⁸³⁶ YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1885/X, 4.12.1933, SArk-1621/8, KA; LKE ak N:o 2456/1933, 6.12.1933, SArk-1621/8, KA ja Terä, Martti: Kenttäarmeijamme jalkaväkiaseistus, s. 128–150, Tiede ja Ase N:o 1/1933.

⁸³⁷ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 141/1933, 25.8.1933, SArk-1621/8, KA ja YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1369/X, 5.9.1933, PLM-31/F:110, KA.

⁸³⁸ Kokoonpano- ja varustamisvaihtoehtoja oli kaksi; raskas ja kevyt. Raskaiden aseiden sijoittamisvaihtoehtoja oli kolme; keskitetty, hajautettu ja niiden yhdistelmä.

⁸³⁹ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen kirjelmät D.N:o 174/1931, 23.9.1931 ja 8.12.1931, SArk-1621/6, KA; LKE päällikön vastaus sotilasasiamiehelle 2.10.1931, SArk-1621/6, KA; Kraemer, B.: Ruotsin armeijan uudestijärjestelyjä ja taisteluyksikköjen kokoonpanoa koskevia mietteitä, SAL 5/1933 ja Susi, S. V.: Ruotsin jalkaväkirykmentin kokoonpano, SAL 12/1936.

(pansarbil fm/29). Vuoden 1929 panssariautomalli oli täysin panssaroitu, seitsemän tonnia painava teknisesti moderni molempiin suuntiin ajettava auto. Mallin suurimpana puutteena oli, että se oli täysin sidottu tiestöön eikä sitä painon takia voitu käyttää huonokuntoisilla ja painorajoitetuilla teillä. Huonon liikkuvuuden takia käynnistettiin suunnittelu ja kokeilut kevyemmän ja halvemmän mallin kehittämiseksi. Kehittämistyön tuloksena syntyi uusi versio (pansarbil m/31), joka otettiin tuotantoon ja käyttöön vuonna 1931. Uusi malli oli vain osittain panssaroitu ja painoi neljä tonnia. Uuden version etuina edelliseen versioon verrattuna olivat alhaisemman hinnan lisäksi suurempi ajonopeus sekä mahdollisuus käyttää heikompitehoisia teitä ja kyky liikkua myös teiden ulkopuolella. Suurimpina puutteina uudessa mallissa oli panssaroitujen katon ja taaksepäin ajomahdollisuuden puuttuminen.⁸⁴⁰

Ruotsissa tehtiin 1930-luvun alkupuolella useita panssaroitua kalustoa ja niiden käyttöä sekä niitä käyttävien joukkojen toimintaa koskevia kokeiluja. Myös suomalaiset olivat 1930-luvun alkupuolella kiinnostuneita panssaroiduista ajoneuvoista, erityisesti Ruotsin ratsuväen käyttämistä panssariautoista. Erillisen hyökkäysvaunukompanian päällikkö, majuri Niilo Olavi Sahlgren vieraili huhtikuussa 1931 Kungliga Göta Livgardetin panssarivaunupataljoonassa ja panssarivaunutehtaassa Landskronassa. Ratsuväkiprikaatin esikuntapäällikkö, everstiluutnantti Berndt Reinhold Hjalmar Stackelberg ja luutnantti Cläes Göran Gripenberg kävivät toukokuussa 1934 tutustumassa ruotsalaisen ratsuväen toimintaan. Stackelberg oli erityisesti kiinnostunut panssariautoja koskevista kysymyksistä. Stackelberg kävi vielä myöhemmin syksyllä 1934 Ruotsissa tutustumassa kahdentoista päivän ajan panssariautoja koskevaan kokeiluharjoitukseen. Kokeilujen tulosten ja niistä saatujen kokemusten hankkimisen lisäksi suomalaiset olivat kiinnostuneita myös ostamaan panssariautoja Ruotsista omia kokeiluja varten.⁸⁴¹

Suomalaiset olivat vuosina 1934 ja 1935 kiinnostuneita myös viestiaselajin koulutus- ja materiaalikysymyksistä. Viestipataljoonan komentaja, everstiluutnantti Art hur Reinhold Stenholm⁸⁴² oli syys–lokakuussa 1934 kaksi viikkoa Ruotsissa pereh-

⁸⁴⁰ Ratsuväen kokoonpanoja koskevat kokeilut ja niiden tulokset, s. 3–4, Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA.

⁸⁴¹ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 44/1932, 5.3.1932, SArk-1621/7, KA; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 517/X, 24.3.1931, SArk-1621/6, KA; LKE ak N:o 703/1931, 15.4.1931, SArk-1621/6, KA; LKE ak N:o 996/1934, 26.5.1934, SArk-1621/9, KA; PLM ak N:o 4471/34 Sot1, 31.8.1934, SArk-1621/3, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 33/1934 sal, 12.9.1934, SArk-1621/3, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje Ruotsin ma puolustuksen komentotoimiston päällikölle, ak N:o 111/1934, 12.6.1934, SArk-1621/9, KA ja Suomen sotilasasiamiehen neljännesvuosikertomus toimintakaudelta 1.1.–31.3.1934, s. 4, SArk-1621/3, KA; RvPrE, ak N:o 307/III/157 sal, 7.8.1934, SArk-1621/3, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 702/IV, 8.6.1934, SArk-1621/9, KA sekä Tynkkynen (1996), s. 69, 83. Suomalaiset olivat kiinnostuneita hankkimaan Ruotsista mallikappaleen käytössä olevasta kevyestä panssariautosta (M/31 tai uudempi).

⁸⁴² Stenholm muutti myöhemmin sukunimensä Saarmaaksi. Stenholm kävi myöhemmin vuosina 1937–1939 pari kertaa Ruotsissa viestiasioissa.

tymässä viestijoukkojen koulutukseen sekä selvittämässä viestikalustoon ja viestiyhteysien rakentamiseen liittyviä taktillisia ja teknillisiä kysymyksiä.⁸⁴³

Edellisten lisäksi ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja konkreettisen vaikuttavuuden kannalta ehdottomasti yksi tärkeimmistä opintokomennuksista oli everstiluutnantti Salmion ja kapteeni Breitholtzin vuoden 1930 alussa Ruotsiin tekemät talvikoulutukseen liittyvät komennukset.⁸⁴⁴ Salmion ja Breitholtzin komennuksia on käsitelty tarkemmin luvuissa 3.2.2. ja 3.4.3.

4.3.2.3. Materiaaliyhteistyö

Vuosina 1930–1935 yhteensä 58 suomalaista henkilöä kävi materiaaliyhteistyöhön luokiteltavalla komennuksella Ruotsissa, mikä on noin 33 prosenttia tuona ajanjaksona tehtyjen komennusten kokonaismäärästä. Vuosina 1924–1930 tehtyihin materiaaliyhteistyöhön luokiteltujen matkakomennusten⁸⁴⁵ määrään verrattuna on havaittavissa merkittävää kasvua. Materiaaliyhteistyöhön liittyvät matkat olivatkin määrällisesti suurin komennusten syy vuosina 1930–1935.

Materiaaliyhteistyöhön luokiteltujen komennusten taustalla oli kaksi merkittävää uudistusta Suomen puolustuslaitoksessa; merivoimien laivanrakennusohjelma ja siirtyminen aluejärjestelmään. Ruotsalaisten haluun läheisempään materiaaliyhteistyöhön suomalaisten kanssa vaikuttivat ensisijaisesti sotilaalliset syyt. Niiden lisäksi yhtenä tärkeänä syynä olivat kaupalliset intressit. Konkreettisia esimerkkejä ruotsalaisten kaupallisten intressien vaikutuksesta ja merkityksestä ovat Boforsin kanssa tehty monipuolinen yhteistyö sekä Suomen uusien laivojen asejärjestelmät ja muu varustaminen. Ruotsalaisilla yksityisyrityksillä oli halukkuutta osallistua myös pienimuotoisempaan yhteistyöhön ja kokeiluihin Suomen puolustuslaitoksen kanssa.⁸⁴⁶

Vuosina 1930–1935 komennuksille osallistuneiden henkilöiden lukumäärä vaihteli vuosittain huomattavasti. Selvästi aktiivisin vuosi oli 1932, jolloin yhteensä 24 henkilöä kävi komennuksella Ruotsissa. Toiseksi aktiivisin vuosi oli 1933, jona aikana yhteensä 13 henkilöä kävi Ruotsissa. Muina vuosina määrä oli varsin vakautunut vaihdellen 4–6:een. Vuosien 1932 ja 1933 materiaaliyhteistyöhön liittyvien komennusten poikkeuksellisen suuri määrä johtui Suomen uusien alusten käyttöön otosta sekä niihin liittyvistä ase- ja materiaalihankinnoista Ruotsista. Uusien laivojen varustamisen takia merivoimien osuus materiaaliyhteistyöhön luokiteltujen komennusten osalta oli ylivoimaisesti suurin. Merkittävä osa asejärjestelmien hankinnoista

---

⁸⁴³ Katso esimerkiksi Teknillisen tarkastajan ak N:o 505/Y4a, 14.9.1934, SArk-1621/9, KA; PLM ak N:o 4576/34. SotI, 21.9.1934, SArk-1621/9, KA; LKE ak N:o 2092/1934, 21.9.1934, SArk-1621/9, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 226/1935, 23.9.1935, SArk-1621/10, KA.

⁸⁴⁴ YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, asiakirja N:o 109/IV, 16.1.1930, SArk-1621/5, KA; YE/Os.4/Toimisto X, ak N:o 112/X, 16.1.1930, SArk-1621/5, KA; LKE ak N:o 191, 31.1.1930 ja Suomen sotilasasiamiehen kirje osaston 2 päällikölle asia N:o 42/1930, 3.2.1930, SArk-1621/5, KA.

⁸⁴⁵ Vuosina 1924–1930 materiaaliyhteistyöhön luokitelluilla komennuksilla kävi yhteensä 43 henkilöä, mikä oli 24 prosenttia kokonaismäärästä.

⁸⁴⁶ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen asiakirja konekiväärejä ja pikakiväärejä koskevasta tietojen vaihdosta, ak N:o 20/1934, sal, 14.4.1934, SArk-1621/3, KA.

tehtiin Boforsin tehtailta. Boforsin tuotantolaitoksiin ja tuotteisiin liittyviä matkoja tehtiin tarkasteltavana ajanjaksona muutoinkin varsin runsaasti.

Vuosina 1930–1935 toteutuneet materiaaliyhteistyöhön liittyvät komennukset voidaan volyymin ja vaikuttavuuden perusteella jakaa viiteen pääryhmään: 1) merivoimien tekemät komennukset, 2) ase- ja ampumatarviketuotantoon liittyvät komennukset, 3) ilmavoimien tekemät komennukset, 4) ilmatorjunnan ja ilmapuolustuksen kehittämiseen liittyvät komennukset sekä 5) muut komennukset.

Vuosina 1930–1934 merivoimien edustajat tekivät useita komennusmatkoja Ruotsiin laivanrakennus- ja varustamisasioissa. Esimerkiksi laivanrakennustoimiston päällikkö, komentaja Einar Vilhelm Schwanck ja merivoimien tarkastajana toiminut komentajakapteeni Hans Holger Nordgren tekivät useita matkoja Ruotsiin. Molemmat kävivät vuosina 1931–1934 virkatehtäviensä takia Ruotsissa neljä eri kertaa. Schwanckin ja Nordgrenin lisäksi myös muita merivoimien ja puolustusministeriön edustajia kävi uusien alusten asejärjestelmiä ja varustamista koskevissa hankinta-asioissa Ruotsissa.⁸⁴⁷

Vuosina 1924–1930 käynnissä ollut aktiivinen yhteistyö ruotsalaisten ase- ja ampumatarvikkeita tuottavien tuotantolaitosten kanssa jatkui myös vuosina 1930–1935. Komennusten määrissä tapahtui kuitenkin vähenemistä. Vähenemisen syynä lieenee ollut suomalaisten oman tuotannon käytiin saanti ja siitä johtuva tiedon tarpeen pieneneminen. Rauhan ajan perustuotantoon liittyvien tietotarpeiden sijaan tärkeäksi kysymykseksi nousi sodan ajan ase- ja ampumatarviketuotanto. Suomalaisen kiinnostus mahdollisuuksista laajentaa ase- ja ampumatarviketuotantoa sodan ajan tarpeita silmällä pitäen sekä kokemukset ja mallit tuotannon järjestelyistä nousivat aiempaa tärkeämmäksi komennusten syyksi. Myös kokeilutoiminta tuli uudeksi yhteistyömuodoksi ruotsalaisten yritysten kanssa. Erityisen tärkeä yhteistyökumppani oli Bofors.

Valtion patruunatehtaan johtaja, everstiluutnantti Fritz Emil Volter Asplund ja tehtaan insinööri Mantsas kävivät elokuussa 1930 opintotarkoituksessa vierailulla Karlsborgin ja Mariebergin ammustehtaissa. Everstiluutnantti Olof Heinrichs Suojeluskuntain Yliesikunnasta oli huhtikuussa 1931 kaksi viikkoa kestäneellä komennuksella Ruotsissa. Heinrichs vieraili komennuksen aikana kolmessa eri tehtaassa; Mariebergin ammustehtaassa, Karl Gustavs Stadsin kivääritehtaassa ja Åkersin ruutitehtaassa. Komennuksen tarkoituksena oli tutustua rauhanaikaisen sotatarviketeollisuuden eri haarojen tuotannon järjestelyihin ja niiden laajentamiseen sodan ajan tarpeita vastaavaksi. Suojeluskuntain Yliesikunnasta saamiensa tehtävien lisäksi Heinrichs oli saanut selvitystehtäviä myös sotaväeltä.⁸⁴⁸

---

⁸⁴⁷ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 640/IV, 1.6.1932, SArk-1621/7, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 644/IV, 26.5.1933, SArk-1621/8, KA ja Puolustusministeriön laivanrakennustoimiston komennustodistukset 1928–1934, PLM-26/Dc1, KA.

⁸⁴⁸ Katso esimerkiksi Suomen sotilasiamiehen ak D.N:o 103/1930, 23.8.1930, SArk-1621/5, KA; PLM ak N:o 1978/1931, Sot, 21.3.1931, SArk-1621/6, KA ja LKE ak N:o 703/1931, 15.4.1931, SArk-1621/6, KA. Karlsborgin tehtailla valmistettiin käsiaseiden sekä myös muita ampumatarvikkeita ja Mariebergin ammustehtaalla tykistön ampumatarvikkeita.

Muita ase- ja ampumatarviketuotantoon liittyviä komennuksia olivat esimerkiksi ruutitehtaan johtajan Gustaf Hackzellin vierailu Boforsilla hankinta-asioissa kesäkuussa 1933. Aseteknikko Karl Arne Söderman oli komennuksella Karl Gustavs Stadsin kivääritehtaalla maaliskuussa 1935. Everstiluutnantti Kaarlo Kosti Julenius ja majuri Armas Pekka Enckell olivat tammikuussa 1935 opintotarkoituksessa neljä viikkoa kestäneellä tutustumismatkalla Boforsin tehtailla. Matkan tarkoituksena oli tutustua tykistökalustoon ja hakea tietoa tykistöä koskeviin teknillisiin ja taktillisiin kysymyksiin. Juleniuksen ja Enckellin matkan kutsu oli tullut suoraan Boforsilta.⁸⁴⁹

Suomen ylimmän sotilasjohtoon edustajat olivat myös kiinnostuneita materiaaliyhteistyöstä ja he vierailivat sen takia Ruotsissa. Sotaväen päällikkö, kenraalimajuri Sihvo tutustui yhdessä eversti Tuompon ja Suomen sotilasasiamiehen, kapteeni Rosenbröijerin kanssa Boforsin ja Trollhättanin tehtaisiin kesäkuussa 1930. Kenraaliluutnantti Nenonen kävi viisihenkisen delegaation kanssa helmikuussa 1933 seuraamassa kolmen päivän ajan Boforsin ammuntoja. Nenosen delegaatioon kuuluivat muun muassa everstiluutnantti Melander, majuri Saurio ja aseteknikko Aimo Johannes Lahti. Kutsut näihin vierailuihin oli jälleen tullut suoraan Boforsin edustajilta. Boforsin edustajat kävivät yhteistyöasioissa myös Suomessa.⁸⁵⁰

Boforsin ja muidenkin ruotsalaisten yritysten Suomen puolustuslaitoksen johdolle ja edustajille lähettämien kutsujen taustalla vaikuttivat kaupalliset intressit ja ilmeinen halu sitoa Suomen sotilasjohto Ruotsista tehtäviin hankintoihin. Vastavuoroisesti suomalaiset päättäjät ja asiantuntijat saivat ruotsalaisiin yrityksiin suuntautuneilta komennuksilta arvokasta tietoa sotamateriaalin tuotannosta ja sen järjestelyistä rauhan ja sodan aikana. Läheisen yhteistyön tavoitteena oli myös kontaktien luominen sekä materiaalin tuotantoon ja hankintaan liittyvät keskustelut mahdollista sotatilannetta silmälläpitäen.

Ilmavoimat ja ilmatorjunnan edustajat olivat myös kiinnostuneita materiaaliyhteistyöhön luokiteltavista kysymyksistä Ruotsin kanssa. Puolustusministeriön edustajat, majuri R. Hämäläinen ja insinööri V. Kaustell kävivät lokakuussa 1931 ruotsalaisissa siviilitehtaissa tutustumassa viestivälineiden varastointia ja valonheittäjiä koskevissa asioissa. Sähköteknisen toimiston päällikkö, everstiluutnantti Antti Hämäläinen ja insinööri H. Lindholm kävivät vuonna 1935 ilmatorjunnan valonheittäjiä ja niiden kuulosuunnistimien hankintoihin liittyvällä tutustumismatkalla kahdessa ruotsalaisessa siviilitehtaassa.⁸⁵¹

⁸⁴⁹ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 644/IV, 26.5.1933, SArk-1621/8, KA; LKE ak N:o 485/1935, 20.3.1935, SArk-1621/10, KA; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 184/X, 24.1.1935, PLM-31/F:110, KA ja PLM ak N:o 502/35. Sot.1, 28.1.1935, PLM-31/F:110, KA.

⁸⁵⁰ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 665/IV, 22.5.1930, SArk-1621/5, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 698/IV, 28.5.1930, SArk-1621/5, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 183/IV, 31.1.1933, SArk-1621/8, KA sekä Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet N:o 7/1932, 9.4.1932, N:o 9/1932, 20.4.1932 ja N:o 10/1032, 23.4.1932, GS/UA, Serie EIa/Vol 25, KrA.

⁸⁵¹ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1001/IV, 6.10.1931, SArk-1621/6, KA; LKE ak N:o 2258/1931, 9.10.1931, SArk-1621/6, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1731/IV, 21.6.1935, SArk-1621/10, KA. Katso myös Pajunen (2017), s. 85–86.

Suomen ilmavoimat oli erityisen kiinnostunut pommikokeiluihin liittyvästä yhteistyöstä Boforsin kanssa. Ilmavoimien komentaja, eversti Väinö Aleksander Vuori kävi vuonna 1932 seuraamassa neljän muun suomalaisen henkilön kanssa Boforsilla tapahtuvia pommikokeiluja yhtiön kutsumana. Ilmavoimien Esikunnan aseupseeri, kapteeni Risto Kalervo Väinö oli toukokuussa 1934 seuraamassa noin viikon ajan Ruotsin ilmavoimien pommituskokeiluja Boforsilla. Pommikokeiluja koskeva tietojen vaihto ja osallistuminen kokeiluihin oli vastavuoroista, sillä kaksi ruotsalaista upseeria oli osallistunut elokuussa 1933 suomalaisten järjestämään pommikokeiluun. Muita ilmavoimien edustajien Ruotsiin suuntautuneita komennuksia oli kolmen ilmavoimien edustajan, majuri Gösta Alfred von Behrin, majuri Paavo Gustaf Warénin ja insinöörikapteeni A. Peräisen matka maaliskuussa 1932. Delegaatio oli kaksi päivää tutustumassa ruotsalaisen lento-osaston rakenteisiin ja korjaamoihin.⁸⁵²

Aluejärjestelmään siirtymiseen liittyvät valmistelutyöt ja uudelleenorganisointi synnyttivät myös tarpeita tiedon ja kokemusten hankintaan Ruotsista. Suomalaiset olivat erityisesti kiinnostuneita ruotsalaisten liikekannallepanojärjestelyistä sekä niihin liittyvistä varastointia koskevista järjestelyistä ja ohjeista. Everstilutnantti Johan Viktor Ståhlström ja puolustusministeriön yliarkkitehti, insinööri majuri Torsten Erik Elovaaran tekivät kesäkuussa 1932 kolmepäiväisen tutustumismatkan Ruotsiin. Matka liittyi liikekannallepanovarastoinnin kehittämiseen ja sen tarkoituksena oli tutustua ruotsalaisten sodan ajan varastorakennuksiin sekä sotaa varten varattujen varustusten varastointijärjestelyihin ja hoitoon. Ruotsista saaduilla varastointiin liittyvillä tiedoilla ja kokemuksilla lieenee ollut ainakin jossain määrin merkitystä, sillä Ståhlström osallistui armeijan käytössä olevan materiaalin uudelleenjärjestelyjen suunnitteluun. Hänen vastuullaan oli varastoinnin kehittäminen ja uusien varastojen rakentaminen.⁸⁵³

4.3.2.4. Harjoitusten seuraamiseen, operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvät komennukset

Ruotsalaisten järjestämissä harjoituksissa kävi vuosina 1930–1935 yhteensä yhdeksän henkilöä, mikä on noin viisi prosenttia komennuksella olleiden henkilöiden kokonaismäärästä. Lukumäärässä ei ole otettu huomioon Suomen sotilasasiamiesten, Rosenbröijerin ja Ehrnroothin osuutta eikä heidän tekemiään henkilökohtaisia vierailuja. Määrä on lähes sama kuin vuosina 1924–1930.

---

⁸⁵² Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 3/Iv, sal, 8.1.1932, SArk-1621/3, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 159/IV sal, 18.5.1934, SArk-1621/3, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 68/1932, 14.3.1932, SArk-1621/7, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 129/1933, 24.7.1933, SArk-1621/8, KA ja SKE ak F. 62/1932, 14.3.1932, SArk-1621/7, KA.

⁸⁵³ Katso esimerkiksi PLM, ak N:o T.3953/451.1, 5.6.1930, SArk-1621/5, KA; LKE ak N:o 1384/1932, 3.6.1932, SArk-1621/7, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 119/1932, 7.6.1932, SArk-1621/7, KA; YE/Toimisto VIII, ak N:o 112/F-Cj, 25.8.1931, T-22104/54, KA ja Uudelleenjärjestelytoimikunnan kokouspöytäkirja N:o 5, 7.11.1930, T-22104/55, KA sekä Puolustusvoimiemme upseeristo ja virkamiehistö 1934, s. 473–474 (Ståhlström) ja Raikkala (1964), s. 41–42.

Vuonna 1932 yhtään suomalaista ei ollut seuraamassa harjoituksia Ruotsissa, vaikka esimerkiksi vuoden 1932 kenttäpalvelusharjoituksissa (fälttjänstövning) kehitettiin laaja-alaisesti eri aselajien ja isompien yhtymien uusia kokoonpanoja sekä niiden variaatioita. Syynä oli, että ruotsalaiset eivät halunneet päästää ulkomaalaisia, ei edes suomalaisia, seuraamaan harjoituksia. Suomalaiset olivat kuitenkin hyvin kiinnostuneita Ruotsissa järjestetyistä kokeiluista ja pysyivät alusta alkaen tietoja niiden tuloksista. Yhteistyön ja tietojen vaihdon toimivuutta rajoituksista huolimatta osoittaa se, että monien kokeilujen tulokset, esimerkiksi raportti uudistettujen jalkaväkipataljoonien kokeiluista, lähetettiin Suomeen.⁸⁵⁴

Henkilö/Henkilöt	Vuosi	Kohde	HUOM.
Kenr.maj. Oesch, K. L. Maj. Roos, H. V. Maj. Rosenbröijer, E. B.	1931	Ruotsin armeijan kenttäpalvelusharjoitus ja ilmatorjuntaharjoitus Tukholmassa	Kaksiosainen vierailu
Ev.luutn. Snellman, A.	1931	Ilmatorjuntaharjoitus Tukholmassa	Harjoitukseen tutustuminen oli mahdollista vain siviilipuvussa
Maj. Bäckman, H.	1933	Ilmatorjuntaharjoitus Tukholmassa	
Ratsumest. Stackelberg, B. R. M.	1933	Nostoväen harjoitus	
Ev.luutn. Stackelberg, B. R. H.	1934	Ratsuväen kokeiluharjoitus	Panssariautoja ja moottoroituja joukkoja koskeva kokeiluharjoitus
Ev. Hanell, E. F.	1934	Ruotsin sotakorkeakoulun kesäharjoitus	
Kenr.luutn. Österman, H. V. Maj. Valkama, Y. A. Maj Ehrnrooth, L. A. C.	1935	Ruotsin armeijan syysharjoitus	

Taulukko 22. *Suomalaisten komennukset ruotsalaisten järjestämiin harjoituksiin vuosina 1930–1935.*

Yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Oesch ja majuri Harald Vilhelm Roosin tekivät elo-syyskuussa 1931 runsaan viikon kestäneen komennusmatkan Ruotsiin. Suomen sotilasiasiamies, majuri Rosenbröijer osallistui myös vierailuun. Komennus oli kaksiosainen. Oesch kävi 24.–28.8.1931 tutustumassa Ruotsin armeijan syysharjoitukseen Länsi-Göötanmaalla. Armeijan harjoitukseen suuntautuneen tutustumismatkan jälkeen Oesch seurueineen kävi vierailulla muun muassa Ruotsin jalkaväen ampumakoulussa ja Tukholmassa sijaitseissa joukko-osastoissa. Hän pääsi seuraamaan Tukholmassa järjestettyä ilmatorjuntaharjoitusta.⁸⁵⁵

Ruotsin vuoden 1931 kenttäpalvelusharjoitus (fälttjänstövning) oli merkittävä huoltoa koskeva kokeiluharjoitus. Harjoituksen tavoitteena oli testata huollon organisaatioita ja niiden toimintaa sekä kokeilla käyttöön otettavien ohjesääntöjen käsikirjoituksia. Harjoituksessa kiinnitettiin erityistä huomioita joukkojen tarvitseman

⁸⁵⁴ Katso esimerkiksi Suomen sotilasiasiamiehen ak N:o 136/1932, 13.6.1932, SArk-1621/7, KA; Artikkel ”Slagenheten. Några synpunkter inför årets större fälttjänstövningar”, NMT 1932, s. 171–175; Suomen sotilasiasiamiehen ak N:o 174/1931, 23.9.1931, SArk-1621/6, KA ja LKE ak N:o 176/1931, 3.10.1931, SArk-1621/6, KA.

⁸⁵⁵ Suomen sotilasiasiamiehen ak N:o 140/1931, 3.8.1931, SArk-1621/6, KA; LKE ak N:o 1949/1931, 28.8.1931, SArk-1621/6, KA; G.o. nr 1949/28.8.1931, Tjänstemeddelande rörande lantförsvar (T.L.) 1931.

materiaalin varastointiin, kuormaamiseen ja kuljetuksiin sekä etappiasemien ja täydennyspaikkojen toimintaan. Toinen tärkeä harjoitusteema huollon lisäksi oli esikuntapalvelus. Ruotsalaiset laativat isoimmista harjoituksista painetun virallisen selostuksen tilannekarttoineen 6–7 viikkoa harjoituksen päättymisen jälkeen. Selostusta ei kuitenkaan annettu ulkomaalaisille. Suomen sotilasasiamies sai kuitenkin poikkeusluvan toimittaa kaksi kappaletta selostuksia toimitettavaksi Oeschille.⁸⁵⁶

Oeschin adjutantiksi ja yhteysupseeriksi oli määrätty kapteeni Ehrensward. Toisena yhteysupseerina toimi luutnantti Gustaf Magnus von Stedingk. Huomionarvoista on se, että molemmat yhteysupseereista olivat osallistuneet Suomen vapaussootaan. Suomalaisten lisäksi kutsuvieraiden joukossa oli sotilasasiamiehet ja runsaasti myös muita ulkomaalaisia upseereja, muun muassa muista Pohjoismaista, Baltian maista, Saksasta ja Hollannista. Oeschin ei poikkeuksellisesti tarvinnut liikkua harjoituksessa muiden kutsuvieraiden mukana, vaan hän pystyi liikkumaan harjoituksessa oman suunnitelman ja halujen mukaisesti. Oesch ja Roos tutustuivat harjoituksen aikana eri joukkojen ja esikuntien toimintaan, liikenneyhteyksiin ja niiden järjestelyihin sekä etappiasemiin.⁸⁵⁷

Alkuperäisenä suunnitelmana oli, että Oesch tapaisi komennuksen aikana Ehrenswardin lisäksi myös muita sotilaallisen yhteistyön kannalta keskeisiä sanktioavun suunnitteluun osallistuneita henkilöitä. Suunnitelmissa oli, että Oesch tapaisi komennuksensa aikana Ruotsin yleisesikunnan ulkomaaosaston päällikön, majuri Björnstjernan ja merivoimien johtavia henkilöitä. Merivoimien henkilöiden osalta suunnitelmissa oli ainakin Meriesikunnan päällikön, amiraali Lybeckin ja Meriesikunnan operatiivisen osaston päällikön, komentajakapteeni Ehrenswardin tapaaminen.⁸⁵⁸ Asiakirjoista ei selviä, miten suunnitelma toteutui. Oesch oli kuitenkin harjoitusten jälkeen useita päiviä Tukholmassa, joten lienee todennäköistä, että hän tapasi ainakin pääosan suunnitelluista henkilöistä.

Oeschin matka liittyi läheisesti myös Suomessa käynnissä olevaan perushankintaohjelman laadintaan. Vuonna 1930 hyväksytyssä perushankintaohjelmassa määritettyjen varojen kohdentaminen eri materiaalsektoreille oli nimittäin merkittävästi riippuvainen siitä, mitä suomalaiset voisivat saada Ruotsista mahdollisessa sotatilanteessa. Matka oli tässäkin suhteessa tärkeä, sillä hankintaohjelma voitiin lopullisesti päättää vasta kun oli saatu selville ruotsalaisten mahdollisuudet ja halukkuus materiaalityöntehtäisiin.⁸⁵⁹

Ilmatorjunta oli Suomessa yksi 1930-luvun alkupuolen tärkeistä kehittämiskohteista. Ilmatorjunnan kehittämistarpeiden taustalla oli neuvostoilmavoimien suorituskyvystä laaditut arviot ja ilmauhka-arviot, joiden mukaan neuvostoilmavoimia käytettäisiin jo mahdollisen sodan alkuvaiheesta alkaen liikekannallepanon ja keski-

⁸⁵⁶ Artikkel 1931 störrer fältjänsövningar, Ny Militär Tidskrift (NMT) 1937, s. 180–181; Suomen sotilasasiamiehen ak D.N:o 180/1930, 1.10.1931, SArk-1621/6, KA ja N:o 167/1932, 26.8.1932, SArk-1621/7, KA.

⁸⁵⁷ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 149/1931, 3.8.1931, SArk-1621/6, KA ja Oeschin kiitos kirje eversti Testrupille Ruotsiin tekemästään vierailusta 12.9.1931, Erik Testrups arkiv/Vol 11, KrA.

⁸⁵⁸ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 149/1931, 3.8.1931, SArk-1621/6, KA.

⁸⁵⁹ Turtola (1984), s. 144 ja Selén (1974), s. 132–135.

tysten kannalta tärkeitä kohteita sekä asutuskeskuksia vastaan. Lentokoneaseistuksen lisäksi ilmauhkaan kuului mahdollisuus kaasuaaseen käyttöön.⁸⁶⁰ Panostaminen ilmatorjunnan kehittämiseen näkyi vuosina 1930–1935 myös ruotsalaisiin harjoituksiin liittyvissä tutustumismatkoissa. Suomalaiset olivat erityisesti kiinnostuneita isojen kaupunkien ilmatorjuntaharjoituksista.

Ruotsalaiset järjestivät elokuun lopulla 1931 ison ilmatorjuntaharjoituksen Tukholmassa. Everstiluutnantti Aarne Snellman oli aloittanut Yleisesikunnan ilmapuolustusupseerina maaliskuussa 1931 ja oli kiinnostunut Tukholmassa järjestettävästä harjoituksesta. Ruotsalaiset eivät antaneet Snellmanille virallista lupaa, mutta hän sai mahdollisuuden seurata harjoitusta siviilipuvussa Oeschin ja Roosin matkaan liittyen. Periaatteellisista syistä ruotsalaiset viranomaiset eivät myöskään antaneet harjoituksesta mitään tietoja, ja esimerkiksi Snellman sai vain suullisen selvityksen harjoituksen kulusta. Ruotsalaisten torjuva suhtautuminen kuitenkin muuttui, ja suomalaisia pääsi myöhemmin tutustumaan Ruotsissa järjestettyihin ilmatorjuntaharjoituksiin. Esimerkiksi Viipurissa sijaitsevan ilmatorjuntapatteriston komentaja, majuri Holger Bäckman kävi elokuussa 1933 tutustumassa Tukholmassa järjestettyyn pienempään ilmatorjuntaharjoitukseen.⁸⁶¹

Suomessa oli käynnistetty moottoroituihin kuljetusyksiköihin liittyvä selvitys- ja kokeilutoiminta jo 1920-luvun alkupuolella. Ajatuksena oli, että moottoroituja kuljetusjoukkoja käytettäisiin huollon kuljetuksiin ja joukkojen siirtoihin. Suomalaiset olivat kiinnostuneita myös panssariautoista, joilla ajateltiin vahvennettavan kevyitä joukkoja niiden tunkeutumiskyvyn parantamiseksi. Ratsuväkiprikaatin esikuntapäällikkö, everstiluutnantti Stackelberg kävi syys–lokakuussa 1934 seuraamassa Ruotsissa toimeenpantua kokeiluharjoitusta. Stackelbergin matkan päätarkoitus oli kerätä tietoja ja kokemuksia kevyiden ja moottoroitujen joukkojen organisaatiokokeiluista ja taktillisesta toiminnasta. Kokeiluharjoitus liittyi Ruotsissa käynnissä olleisiin panssariautokokeiluihin. Harjoituksessa kokeiltiin muun muassa panssariautoeskadroonien ja moottoroitujen ratsuväkipataljoonien yhteistoimintaa.⁸⁶²

Vuosina 1934 ja 1935 kaksi ylempään sotilasjohtoon kuuluvaa henkilöä kävi perehtymässä harjoituksiin Ruotsissa. Suomen sotakorkeakoulun johtaja, eversti Hannell kävi heinä–elokuussa 1934 tutustumassa Ruotsin sotakorkeakouluun sekä sen järjestämään kesäharjoitukseen. Sotaväen päällikkö, kenraaliluutnantti Österman kävi syys–lokakuussa 1935 puolitoista viikkoa kestäneellä komennuksella Ruotsissa yh-

---

⁸⁶⁰ Pajunen (2017), s. 50–52, 424–425, 430–431.

⁸⁶¹ Pajunen (2017), s. 89–90; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1291/X, 10.8.1931, SArk-1621/6, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 151/1931, 13.8.1931 ja N:o 152/1931, 15.8.1931, SArk-1621/6, KA; YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1252/X, 9.8.1933, SArk-1621/8, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 137/1933, 11.8.1933, SArk-1621/8, KA. Vuoden 1933 harjoitus ei ollut kovin suuri ja siihen osallistui vain pari ilmatorjuntapatteria ja valonheittäjäosasto.

⁸⁶² Tynkkynen (1996), s. 69 ja s. 86–88; RvPrE ak N:o 307/III/157, sal., 7.8.1934, SArk-1621/3, KA; PLM ak N:o 4471/34. Sot.1, 31.8.1934, SArk-1621/3, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 33/1934/Sal, 12.9.1934, SArk-1621/3, KA.

dessä majuri Yrjö Armas Valkaman ja Suomen Tukholman-sotilasasiamiehen, majuri Ehrnroothin kanssa.⁸⁶³

Matka oli kaksiosainen. Österman kävi ensin viiden päivän ajan tutustumassa Ruotsin armeijan syyssotaharjoitukseen (Arméfälttjänstövning) Skånessa ja kävi sen jälkeen vierailulla Boforsin tehtailla. Ruotsalaiset asettivat vierailun ajaksi Östermanin käyttöön kolme yhteysupseeria, muun muassa kenraali Linderin ja majuri Ehrenswardin. Österman tapasi matkan aikana myös useita ruotsalaisia poliittisen ja sotilasjohtoon edustajia.⁸⁶⁴

Kuva 10. Ruotsin armeijan syysskuussa 1935 järjestetyn kenttäharjoituksen teemana oli armeijajakunnan keskittäminen, hyökkäys ja takaa-ajo. Harjoituksessa tutkittiin myös kuljetuksiin ja viestijärjestelmiin liittyviä kysymyksiä. Harjoituksen teemoilla ja testattavilla asioilla oli selvästi yhteyksiä myös sanktiojoukkojen käyttöön liittyviin kysymyksiin ja suunnitelmiin. Kuva Bildarkiv/Armémuseum.

Ruotsissa järjestettyjen harjoitusten yhtenä selkeänä päätavoitteena oli hankkia perusteita organisaatioiden ja toimintatapojen uudistamiseen. Vuosien 1933 ja 1934 kenttäpalvelusharjoitukset (fälttjänstövning) olivat pääosin kokeiluharjoituksia. Ensimmäinen isompi maavoimien kenttäharjoitus (arméfältövning) järjestettiin vasta vuonna 1935. Harjoitusten sisältöjä analysoitaessa näyttää myös siltä, että ruotsalais-

⁸⁶³ Katso esimerkiksi YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 962/X, 27.6.1934, PLM-31/F: 101, KA; PLM, ak N:o 3665/34. Sot.1, 5.7.1934, PLM-31/F:101, KA; YE/os. 4/Toimisto X, ak N:o 2118/X, 12.9.1935, SArk-1621/10, KA; PLM ak N:o 5221/35. Sot.1, 19.9.1935, SArk-1621/10, KA ja LKE ak N:o 2317/1935, 27.9.1935, SArk-1621/10. KA. Hanellin komennusta on käsitelty tarkemmin sotakouluihin tehtyjen komennusten yhteydessä.

⁸⁶⁴ Katso esimerkiksi YE/os. 4/Toimisto X, ak N:o 2118/X, 12.9.1935, SArk-1621/10, KA; PLM ak N:o 5221/35. Sot.1, 19.9.1935, SArk-1621/10, KA; LKE ak N:o 2317/1935, 27.9.1935, SArk-1621/10, KA ja Östermanin 8.10.1935 järjestämän päivällisen kutsuvieraslista ja pöytäkartta, Suomen sotilasasiamiehen yleinen kirjeenvaihto 1935, SArk-1621/10, KA. Iisko Lehto on esittänyt diplomityössään, että yksi matkan tavoitteista oli oppien hakeminen omien harjoitusvalmistelujen tueksi. Lehto (diplomityö 2015), s. 27.

ten vuosina 1930–1935 järjestämissä suurimmissa harjoituksissa testattiin uusien organisaatioiden ja toimintatapojen lisäksi myös useita sanktiojoukkojen keskittämi- seen ja käyttöön oleellisesti vaikuttavia asioita. Vuoden 1931 harjoituksessa teimana olivat olleet joukkojen huoltojärjestelyt.⁸⁶⁵

Vuoden 1935 kenttäharjoituksessa teimana oli armeijakunnan keskittäminen, hyökkäys ja takaa-ajo. Pääteemojen lisäksi harjoituksessa tutkittiin kuljetusteknisiä kysymyksiä tilanteessa, jossa vihollisella oli ilmaylivoima, lyhyempien ja pidempien kuljetusten toteuttamista sekä viestipalveluksen järjestelyjä ja toteutusta sellaisella sotänäyttämöllä, johon ei ollut etukäteen kyetty tekemään viestiteknillisiä valmistelu- ja. Harjoituksen tilanteesta, joukkojen toiminnasta eri vaiheissa sekä harjoiteltavista erityisteemoista on löydettävissä useita yhtäläisyyksiä ruotsalaisia sanktiojoukkoja koskevien suunnitelmien kanssa.⁸⁶⁶

Vuosina 1930–1935 Suomesta tehtiin yllättävän vähän ylimmän tason sotilaalli- seen yhteistyöhön tai operatiiviseen suunnitteluun keskittyviä matkoja Ruotsiin. Vain seitsemän henkilöä kävi tähän ryhmään luokitellulla komennuksella Ruotsissa, mikä on neljä prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Pienestä lukumäärästä huoli- matta komennusten merkitys oli kuitenkin huomattava sotapotentiaalin luomisen ja käytön suunnittelun kannalta.

Luokittelun perusta on ollut, että tähän ryhmään on otettu mukaan vain sellai- set komennukset, joiden selkeä päätarkoitus oli joko operatiiviseen suunnitteluun tai sotilaallisen yhteistyön syventämiseen liittyvät kysymykset. Myös monien muiden, muihin ryhmiin luokiteltujen komennusten aikana keskusteltiin ja sivuttiin operati- iviseen suunnitteluun sekä sotilaalliseen yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä. Varsinkin sanktiojoukkojen käyttöön tai Ahvenanmaan puolustamiseen liittyviä kysymyksiä on ainakin sivuttu useamman matkan yhteydessä.

Hyvä esimerkki on sotaväen päällikön, kenraaliluutnantti Östermanin vierailu Ruotsiin vuonna 1935. Östermanin matkaa ei ole luokiteltu tähän ryhmään eikä ko- mennusta ole otettu huomioon myöskään lukumäärässä, vaikka siihen sisältyi ta- paamisia Ruotsin korkeimman johdon edustajien kanssa ja keskusteluja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvistä kysymyksistä. Tarkan lukumäärän määrittäminen ja todenta- minen varmuudella onkin ollut varsin haasteellisia komennuksia koskevan sirpalei- sen ja ristiriitaisen tiedon takia. Toinen haaste komennusten luokittamisessa on ollut se, että matkoilla oli usein yhtä aikaa useita eri tarkoituksia ja tavoitteita. Kolmas merkittävä syy täysin varman tiedon keräämiseen ja todentamiseen on ollut kome- nusten salainen luonne. Kaikista komennuksista ei ole jäänyt tai edes haluttu tehdä dokumenttia.

Toinen Östermanin komennuksen kaltainen rajatapaus on Yleisesikunnan kul- kulaitostöimiston päällikön, everstiluutnantti von Kraemerin viikonmittainen matka

⁸⁶⁵ Artikkel: 1931 störrer fälttjänstövningar, s. 180–181, NMT 1937.

⁸⁶⁶ Katso esimerkiksi artikkeli Arméfälttjänstövningen, s. 297–304, NMT 1935; ja Suomen sotilasasiamehen kirje yleisesikunnan päällikölle 18.6.1935, SArk-1621/10, KA. Vertaa Cronenberg (2015), s. 31–40, 45. Harjoituksessa armeijakuntaan kuului kaksi armeijaosastoa ja moottoroitu ratsuväkiprikaati. Yksi kuljetusteknisiin järjestelyihin liittyvä teema oli pitkät keskityskuljetukset. Viestipalveluja koskeva tilanne viittaa myös selvästi sanktiojoukkojen käyttöön, sillä kotimaan viestiyhteydet olivat entuudestaan jo ruotsalaisten tiedossa.

Ruotsiin maaliskuussa 1930. Komennuksen virallinen syy oli luentojen pitäminen Ruotsissa, mutta matkan varsinainen tarkoitus oli salainen tietojenvaihto ruotsalaisten kanssa. Von Kraemerilla oli syvällinen, jo Venäjän armeijan palveluksessa syntynyt teoreettinen ja käytännön osaaminen sotilaskuljetuksiin liittyvissä kysymyksissä. Hän olikin yksi keskeisimmistä suomalaisista henkilöistä ruotsalaisten sanktiojoukkoja käyttöön ja kuljetuksiin liittyvissä yhteistyökysymyksissä.⁸⁶⁷

Ensimmäinen sotilaallisen yhteistyön kehittämiseen liittyvä komennus oli Yleisesikunnan tilastollisen ja ulkomaaosaston päällikön, eversti Zilliacuksen ja operatiivisen toimiston päällikön, everstilutnantti Karikosken marraskuussa 1930 Tukholmaan tekemä matka. Zilliacuksen ja Karikosken komennuksella oli kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää Suomen sisäpoliittista tilannetta ja Walleniuksen juttua sekä rauhoittaa ruotsalaisia politiikkoja ja ylimmän sotilasjohdon edustajia negatiivisten jälkiseurausten ehkäisemiseksi. Toisena tavoitteena oli vakuuttaa ruotsalaiset sotilaallisen yhteistyön välttämättömyydestä.⁸⁶⁸

Suomen hallitus oli huolissaan Walleniuksen jutun mahdollisista negatiivisista vaikutuksista Suomen ja Ruotsin väliseen yhteistyöhön. Sotilaallinen yhteistyö Ruotsin kanssa oli päässyt hyvään vauhtiin Walleniuksen kaudella. Suomen ja Ruotsin välisen sotilaallisen yhteistoiminnan kannalta Ståhlbergin kyyditys ja Walleniuksen mahdollinen osallisuus herätti kielteisiä tuntemuksia, sillä juuri Wallenius oli Yleisesikunnan päällikkönä käynnistänyt aktiivisen yhteistyön, vierailut ja tietojen vaihdon maiden välillä.⁸⁶⁹ Asian merkittävyyttä ja tehtävän tärkeyttä osoittaa, että tehtävään lähetettiin Yleisesikunnan kahden tärkeän osaston ja toimiston päällikköä.

Asian tärkeyden vuoksi Suomen ulkopoliittisen ja ylimmän johdon edustajat perehdyttivät Zilliacuksen ja Karikosken tehtävään ja sen taustalla oleviin perusteisiin huolellisesti. Ennen Tukholmaan lähtöä järjestettiin neuvottelutilaisuus sotaväen päällikön, kenraali Sihvon johdolla. Tilaisuuteen osallistuivat Sihvon ja Tukholmaan lähtevän kaksikon lisäksi Yleisesikunnan uusi päällikkö, kenraalimajuri Oesch ja eversti Tuompo. Neuvottelutilaisuudessa Tukholmaan lähtijöille jaettiin myös asiakirjoja Ruotsin yleisesikunnan, meriesikunnan ja ruotsalaisten teollisuuspiirien kanssa tehdystä yhteistyöstä.⁸⁷⁰

---

⁸⁶⁷ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 80/1930, 15.3.1930, SArk-1621/5, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet N:o 3/1930, 10.2.1930, N:o 8/1930, 18.3.1930 ja N:o 9/1930, 26.3.1930, GS/UA, Serie EIa/Vol 23, KrA sekä GS/UA ak N:o 90/1931, 26.5.1931, SArk-1621/6, KA. Kraemerin matka on luokiteltu ryhmään muu komennuksen viralliseksi ilmoitetun tarkoituksen perusteella. Everstilutnantti von Kraemer, Carl-Gustaf Robert, synt. 7.6.1882, Suomen Kadettikoulu Haminassa 1895–1902, Yleisesikunnan kulkulaitos- ja etappiosaston v.t. päällikkö 1918 alkaen, kululaitostoinaston päällikkö 1928–1937, Yleisesikunnan edustaja rautatiehallituksessa vuodesta 1923 alkaen. Kraemer oli ehdottomasti parhaita sotilaskuljetuksiin liittyvien kysymysten asiantuntija Suomessa. Kraemer oli palvellut kuljetuksiin liittyvien asioiden parissa jo Venäjän armeijassa esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan aikana sekä suorittanut rautateiden ja vesikulkuteiden komendanttitutkinnon kiitettävällä arvosanalla vuonna 1915. Von Kraemerin ansioluettelo (N:o 9195), KA.

⁸⁶⁸ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 24/1930, 8.11.1930, GS/UA, Serie EIa/Vol 23, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 117P/1930, 8.11.1930, Serie EIa/Vol 23, KrA ja Turtola (1984), s. 139.

⁸⁶⁹ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet N:o 17/1930, 23.10.1930 ja N:o 24/1930, 8.11.1930, GS/UA, Serie EIa/Vol 23, KrA ja Turtola (1984), s. 138–139.

⁸⁷⁰ Turtola (1984), s. 139.

Turtola on analysoinut väitöskirjassaan Zilliacuksen ja Karikosken marraskuussa 1930 tekemän yli viikon kestäneen komennuksen tuloksia. Turtolan mukaan suomalaisten Tukholman-matka osoittautui hyödylliseksi ja onnistuneeksi. Zilliacus ja Karikoski tapasivat Ruotsissa merkittäviä ruotsalaisia vaikuttajia; pääministeri Carl Gustaf. Ekmanin, yleisesikunnan uuden päällikön, kenraalimajuri Boustedin, merivoimien esikunnan päällikön, kontra-amiraali Lybeckin ja myös muita upseereita Ruotsin yleisesikunnasta.⁸⁷¹ Suomalaisten Tukholmassa tapaamat henkilöt osoittavat, että myös Ruotsissa sotilaallista yhteistyötä ja sanktioavun suunnittelua pidettiin tärkeänä. Toinen tärkeä havainto on, että myös molempien maiden poliittinen johto oli ainakin jossain määrin tietoinen maiden välisen sotilaallisen yhteistyön kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä.

Seuraava tähän ryhmään luokiteltu komennus oli everstiluutnantti Ilmari Armas-Eino Martolan toukokuussa 1931 tekemä viiden päivän mittainen neuvottelumatka Tukholmaan. Matkan tarkoituksena olivat neuvottelut ja tietojen vaihto Neuvostoliiton varustuksista kansainvälistä aseistariisuntakonferenssia varten sekä keskustelut kiinteämmästä sotilaallisesta yhteistyöstä vain pienen piirin kesken. Martolan komennus oli tärkeä erityisesti siitä syystä, että sen yhteydessä sovittiin tarkemmin periaatteet ja ehdot salaisina pidettäviä kysymyksiä koskevan yhteistyön toimintatavoista Suomen ja Ruotsin yleisesikuntien kesken.⁸⁷² Sopimukseen liittyy yksi mielenkiintoinen ja tulkintoihin ristiriitaisesti vaikuttava yksityiskohta. Yksi sovitusta periaatteista nimittäin oli, että tietojen vaihtoon liittyvä yhteistoiminta oli pidettävä salassa eikä niistä ainakaan alkuun olisi ilmoitettava ulkoasiainjohdolle. Periaate on ainakin osittain ristiriidassa Turtolan esittämän tulkinnan kanssa siitä, että poliittinen johto oli jo vuonna 1930 tietoinen sotilaallisesta yhteistyöstä.

Seuraava sotilaallisen yhteistyön kehittämiseen liittyvä matka oli lyhyt. Yleisesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Oesch ja Yleisesikunnan tilastollisen ja ulkomaosaston päällikkö, eversti Martola osallistuivat Suomen edustajina aseistuksen rajoittamis- ja supistamiskonferenssiin Genevessä vuonna 1932. Menomatkalla konferenssiin Oesch ja Martola tapasivat Tukholmassa tammikuussa 1932 lyhyesti Ruotsin sotilasjohdon edustajia. Lyhyen tapaamisen taustalla oli suomalaisten halu löytää yhteinen linja muiden Pohjoismaiden kanssa asevarustelujen supistamiskysymyksissä. Suomen konferenssiin osallistuvan valtuuskunnan päätavoitteena Genevessä käytävissä neuvotteluissa oli varmistaa sanktioavun saaminen sotatilanteessa. Tärkeänä tavoitteena oli taloudellisen ja materiaallisen avun lisäksi myös sotilaallisen avun saaminen. Ruotsin osalta tämä tarkoitti maa-, meri- ja ilmavoimien joukkoja.⁸⁷³

⁸⁷¹ Turtola (1984), s. 139. Eversti Zilliacus ja everstiluutnantti Karikoski tekivät virkamatkan Tukholmaan 7.–16.11.1930

⁸⁷² Suomen sotilasiamiehen ak N:o 6/1931, sal., 4.5.1931, SArk-1621/3, KA; Suomen sotilasiamiehen salainen asiakirja Yleisesikunnan päällikölle D.N:o 5/1931/sal, 28.3.1931, SArk-1621/3, KA ja Turtola (1984), s. 94, 142.

⁸⁷³ Suomen sotilasiamiehen ak N:o 39/1932, 1.2.1932, SArk-1621/7, KA; Määttä, Vesa: *K. L. Oesch ylivoimaa vastassa*, Juva 2015, s. 115; Martola (1973), s. 72; Seppälä, Helge: *Karl Lennart Oesch Suomen pelastaja*, Jyväskylä 1998, s. 63; Itsenäisen Suomen kenraalikunta 1918–1996, s. 290–291 (Oesch) ja s. 258–259 (Martola) sekä Turtola (1984), s. 156–158.

Sotilaallisen yhteistyön ja operatiivisten suunnitelmien jatkotyöstämisen kannalta ehdottomasti merkittävin komennus oli Yleisesikunnan tilastollisen ja ulkomaosaston päällikön, eversti Svenssonin sekä järjestely- ja liikekannallepanosaston päällikön, eversti Grandellin viisi päivää kestänyt matka Tukholmaan huhtikuussa 1934. Matkan virallisena tarkoituksena oli henkilökohtainen yhteydenpito ruotsalaisiin kollegoihin sekä tutustuminen täydennys- ja huoltoasioiden hoitoon. Matkan päätarkoitus oli keskustelut sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvistä kysymyksistä Ruotsin yleisesikunnan edustajien kanssa.⁸⁷⁴

Ennen Tukholmassa järjestettyä tapaamista keskusteluja ja neuvotteluja oli pääasiallisesti käyty Ruotsin Helsingin-sotilasasiamiehen, majuri Adlercreutzin kanssa. Neuvottelujen ja keskustelujen sisällön arkaluonteisuuden takia Adlercreutz ei kuitenkaan raportoinut eikä käsitellyt näitä asioita virallisissa raporteissa, vaan neuvottelujen sisältöä ja saatuja tietoja koskeva tietojen vaihto tapahtui Adlercreutzin ja Ruotsin yleisesikunnan keskusosaston (centralavdelning) päällikön, everstilutnantti Rappen yksityisen kirjeenvaihdon välityksellä. Grandell ja Svensson oli ennen matkaa perehdytetty hyvin aikaisemmin käytyihin keskusteluihin, muistioihin ja asiaa koskevaan tiedonvaihtoon. Suomen yleisesikunnassa järjestettiin vielä ennen matkaa lyhyt kokous, johon osallistui Grandellin ja Svenssonin lisäksi Oesch, von Kraemer sekä Adlercreutz. Grandellille ja Svenssonille myönnettiin valtuudet vastata ruotsalaisten matkan aikana esittämiin kysymyksiin.⁸⁷⁵

Ennen Svenssonin ja Grandellin Tukholman matkaa ja varsinaisia keskusteluja suomalaisten ja ruotsalaisten välillä käytiin vilkas kirjeenvaihto. Ruotsalaisten näemyksenä oli, että ennen kuin sanktiojoukkojen käyttöön liittyvät keskustelut keväällä 1934 voisivat johtaa haluttuihin tuloksiin, heidän oli saatava vastaus tiettyihin keskeisiin kysymyksiin. Everstilutnantti Rappe, joka oli Ruotsin yleisesikunnassa päävastuussa sanktiojoukkoja koskevasta suunnittelusta, lähetti 16.3.1934 Ruotsin sotilasasiamiehelle kolmisivuisen muistion, jossa tuotiin esiin tärkeimmät ruotsalaisia kiinnostaneet kysymykset. Muistio sisälsi viisi pääkysymystä.⁸⁷⁶

Ensimmäinen kysymys koski viestitekniisiä asioita. Rappen mukaan siihen asti tehdyt selvitykset olivat pääosin selvittäneet asiaan liittyvät haasteet, mutta muutamien asioiden osalta tarvittiin vielä lisäselvityksiä. Toinen pääkysymys koski huoltopalvelusta ja sen järjestelyjä. Rappen kirjoittaman muistion mukaan huoltoon liittyvät kysymykset olivat erityisen tärkeitä. Huoltoa koskeva pääkysymys sisälsi neljä tärkeää alakysymystä, jotka vaativat lisäselvityksiä. Alakysymykset ja lisäselvitykset koskivat ruotsalaisten sanktiojoukkojen tukeutumisen ja materiaalin saantimahdollisuuksia Suomessa, suomalaisten ja ruotsalaisten huoltojoukkojen yhteistoimintaa sekä sotamateriaalin tuontitarpeita. Kaksi seuraavaa pääkysymystä alakysymyksineen koskivat

⁸⁷⁴ YE./Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 276/IV, 15.3.1934, PLM-31/F:101, KA ja PLM ak N:o 1567/34. Sot1, 27.3.1934, PLM-31/F:101, KA.

⁸⁷⁵ Katso esimerkiksi Turtola (1984), s. 170–171 sekä Adlercreutzin ja Rappen kirjeenvaihto 1933–1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA.

⁸⁷⁶ Promemoria angående vissa diskussioner mellan officerare ur svenska och finska generalstaberna i mars 1934, 27.2.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA.

suomalaisten joukkojen määrää ja laatua liikekannallepanon jälkeen, keskitystenjälkeistä aluejakoa, yhteisoperaation johtamista ja johtosuhteita sekä niihin liittyviä haasteita. Viides pääkysymys koski Ahvenanmaan turvaamista. Ruotsalaisten erittäin yksityiskohtaiset tietotarpeet myös erityisaloista osoittavat, että sanktiojoukkojen käytön suunnittelussa oltiin 1930-luvun puolivälissä jo erittäin pitkällä.⁸⁷⁷

Myös suomalaisilla oli tarve saada vastaus tiettyihin oleellisiin kysymyksiin. Suomalaisia kiinnosti erityisesti kolme asiaa: 1) Missä laajuudessa Ruotsin meri- ja ilmavoimat voisivat osallistua sanktitoimintaan, 2) Kuinka paljon Suomi voisi saada sotamateriaalia ja elintarvikkeita Ruotsista myös siinä tapauksessa, että Ruotsi toteuttaisi sotilaalliset sanktiovelvoitteet ja 3) Miten olisi jo rauhan aikana valmisteltava yhteistyötä muun muassa esikuntatyöskentelyn ja sotilasterminologian osalta.⁸⁷⁸

Suomalaiset lähettivät 23.3.1934 nelisivuisen vastauksen Rappen laatimassa muistiossa esitettyihin kysymyksiin. Vastauksessa korostettiin, että sen laatimiseen olivat osallistuneet myös Grandell ja Svensson. Vastauksessaan suomalaiset ilmoittivat, että ehdotettu keskusteluohjelma vaikutti sopivalta ja että on tarpeen tehdä tarkempi työsuunnitelma yhteistyön jatkamisesta ja tarvittavien jatkoselvitysten tekemisestä aikatauluineen. Suomalaiset ilmoittivat myös, että joukkojen määrästä ja laadusta ei voitu tässä vaiheessa antaa tarkkoja tietoja puolustuslaitoksessa käynnissä olevan laajan uudistustyön takia.⁸⁷⁹

Suomalaisten lähettämä vastaus sisälsi myös erillisen kahdeksansivuisen asiakirjan, jossa annettiin vastauksia pääosaan ruotsalaisten esittämistä kysymyksistä. Asiakirja sisälsi varsin yksityiskohtaisia tietoja muun muassa Suomen armeijasta, aluejärjestelmän vaikutuksesta johtosuhteisiin ja aluejakoon, ilmatorjunnan uudelleenorganisoinnista, kehittämissuunnitelmien mukaisesta joukkorakenteesta vuosina 1939 ja 1943, divisioonan ja siihen kuuluvien joukkojen kokoonpanoista sekä eri johtoportaiden kokoonpanoista. Lisäksi vastauksessa todettiin, että suomalaiset laativat erillisen muistion Ahvenanmaan turvaamiseen liittyvistä kysymyksistä.⁸⁸⁰

Tukholmassa käytävissä neuvotteluissa oli tarkoitus käydä keskusteluja kahdesta eri aiheesta; Ahvenanmaan kysymyksestä ja Ruotsin Suomeen suunnittelemasta sotilaallisesta interventiosta Neuvostoliiton hyökkäyksen sattuessa. Ahvenanmaan kysymyksen osalta neuvotteluissa ei kuitenkaan päästy eteenpäin Ahvenanmaan sopimuksen muuttamista koskevien periaatteellisten näkemyserojen johdosta. Ruotsalaiset upseerit pitivät näkemyseroa lähinnä poliittisena asiana, eivätkä he siitä syystä pitäneet tarkoituksenmukaisena keskustella asiasta sotilasviranomaisten kesken.

---

⁸⁷⁷ Promemoria angående vissa diskussioner mellan officerare ur svenska och finska generalstaberna i mars 1934, 27.2.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA.

⁸⁷⁸ Turtola (1984), s. 169–170.

⁸⁷⁹ Suomalaisten 23.3.1934 lähettämä vastaus ja sen yhteydessä oleva asiakirja, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA.

⁸⁸⁰ Suomalaisten 23.3.1934 lähettämä vastaus ja sen yhteydessä oleva asiakirja, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA.

Huomattavasti vähemmän kiistoja oli varsinaiseen sanktiotointaan liittyvissä neuvottelukysymyksissä.⁸⁸¹

Jonkin verran keskusteluja herätti myös ylintä sodanjohtoa koskevat järjestelyt. Grandellin mielestä ei ollut mahdollista nimittää ruotsalaista ylipäällikköä poliittisista syistä ja suomalaisten keskuudessa vallinneiden mielipiteiden takia. Grandellin mielestä ei ollut syytä myöskään alistaa ruotsalaisia sanktiojoukkoja suoraan suomalaisen ylipäällikön johtoon. Molemmat, sekä Grandell että Adlercreutz pitivät parhaana ratkaisuna luoda kaksi yhteistoiminnassa työskentelevää päämajaa, joihin perustettaisiin yhteysupseeriosastot.⁸⁸²

Tukholmassa Grandell ja Svensson luovuttivat ruotsalaisille kaiken heidän pyytämänsä materiaalin. Materiaali piti sisällään runsaasti hyvin yksityiskohtaisia tietoja, ja salattavuussyistä suomalaisten kokoama materiaali haluttiin luovuttaa ruotsalaisille itse paikalla Tukholmassa. Grandellin ja Svenssonin yhteysupseeriksi komennuksen ajaksi asetettiin jälleen kapteeni Ehrensvärd. Grandell ja Svensson tapasivat matkan aluksi myös yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Nygrenin, minkä jälkeen ohjelma jatkui tietojen vaihdolla ja neuvotteluilla.⁸⁸³

Suomalaisten vaatimuksena oli pitää yhteistyö ja annetut tiedot erittäin pienen joukon tiedossa. Esimerkiksi suomalaisten 23.3.1934 lähettämästä vastauksesta ja asiakirjasta laadittiin yhteensä vain viisi kappaletta; kaksi kummankin maan yleisesikunnalle ja yksi kappale Ruotsin sotilasasiamiehelle, majuri Adlercreutzille. Kaikkea yksityiskohtaista tietoa ei kuitenkaan luovutettu kirjallisesti. Esimerkiksi Grandell ei antanut Ruotsin sotilasasiamiehen tehdä muistiinpanoja suojajoukkoja ja kenttäarmeijaa koskevista keskusteluista. Käsiteltävien asioiden arkaluontoisuus näkyi myös esimerkiksi siinä, että suomalaiset esiintyivät Tukholmassa siviilipuvussa. Suomalaisen pyynnöstä ei neuvotteluihin liittyviä papereita myöskään diarioidu.⁸⁸⁴

Grandellin ja Svenssonin Tukholmassa käynnin jälkeen laadittiin työsuunnitelma ja -ohjelma yhteistyön jatkosta neuvotteluissa sovitulla tavalla. Ehrensvärd laati alustavan työsuunnitelman käytyjen keskustelujen pohjalta ja lähetti sen Ruotsin sotilasasiamiehen kautta Grandellille täydennettäväksi ja hyväksyttäväksi. Työsuunnitelmassa oli yhteensä 23 sanktiojoukkoihin ja Ahvenanmaan turvaamiseen liittyvää tehtävää tai toimenpidettä aikatauluineen sekä kummankin yleisesikunnan vastuut niiden tekemisestä. Pääosa tehtävistä oli määritetty tehtäväksi kevään ja kesän 1934 kuluessa.⁸⁸⁵

⁸⁸¹ Turtola (1984), s. 171–172; Gustavsson (2012), s. 141–143 ja s. 169; Sauramo, L.J.: Ahvenanmaan sotilaallinen ja sotilaspoliittinen merkitys, s. 218–222, 227–230, Tiede ja Ase N:o 5/1937; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 43/1933, 5.12.1933, GS/UA, Serie EIa/Vol 27, KrA; Promemoria angående förhandlingar om tryggnade av Åland, GS/UA, Serie EIa/Vol 27, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 539/1933, 14.12.1933, GS/UA, Serie EIa/Vol 27, KrA.

⁸⁸² Turtola (1984), s. 171–172.

⁸⁸³ Turtola (1984), s. 171–175.

⁸⁸⁴ Ruotsin sotilasasiamiehen kirje Rappelle, ak N:o 174/1934, 23.3.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA ja Turtola (1984), s. 171–175.

⁸⁸⁵ Ehrensvärdin kirje Ruotsin sotilasasiamiehelle 9.4.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA.

Adlercreutz lähetti 26.3.1934 Rappelle edellistä vastausta täydentäviä tietoja muun muassa suomalaisista täydennysjoukoista ja johtosuhteista. Lisäksi Adlercreutz toi esiin kaksi asiaa, joista ruotsalaisten olisi hyvä käynnistää keskustelu. Ensimmäinen tarpeellinen asia oli sotilassanakirjan laatiminen kummankin maan sotilasterminologian tekemiseksi ymmärrettäväksi. Toinen ehdotus koski ruotsin kielen ottamista Suomen sotakorkeakoulun opetusohjelmaan, sillä Adlercreutzin mukaan Suomen yleisesikunnassa palveli useita osastopäälliköitä, jotka eivät osanneet ruotsia.⁸⁸⁶

Mielenkiintoinen asiaan liittyvä yksityiskohta on, että suomen kieli otettiin opiaineeksi Ruotsin sotakorkeakoulussa lukuvuodesta 1933–1934 alkaen. Tässäkin tapauksessa taustalla lieene vaikuttanut sotilaallisen yhteistyön tiivistyminen ja ruotsalaisten sanktiojoukkojen mahdollinen operointi Suomessa. Ruotsin yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Boustedt oli useampaan kertaan lausunut pitävänsä välttämättömänä sitä, että Ruotsin sotakorkeakouluun komennetuille upseereille opetetaan suomea.⁸⁸⁷

Kaaviossa seitsemän ryhmään muut luokitelluilla komennuksilla kävi yhteensä 26 henkilöä, mikä on noin 15 prosenttia komennuksella olleiden henkilöiden kokonaismäärästä. Tähän ryhmään kuuluvien komennusten syinä oli muun muassa osallistuminen kilpailuihin, näytöksiin, juhlatilaisuuksiin tai muihin maanpuolustuksellisten järjestöjen tapahtumiin sekä tutkimus. Suuresta henkilömäärästä huolimatta komennusten merkitys vaikutuskanavana on ollut erittäin pieni, joten niitä ei ole käsitelty ja analysoitu tarkemmin.

Grandellin ja Svenssonin komennus Ruotsiin ja kaikki siihen liittyvät asiakirjat, keskustelut ja tietojen vaihto osoittavat, että Suomen sotilasjohto oli erittäin kiinnostunut läheisestä sotilaallisesta yhteistyöstä ruotsalaisten kanssa. Mahdollisessa sotatilanteessa Neuvostoliittoa vastaan Suomen ei nähty selviävän yksin ja siitä syystä Ruotsin tarjoama mahdollinen sotilaallinen ja materiaallinen tuki oli tärkeää. Tarpeen ja kiinnostuksen takia suomalaiset olivat valmiit antamaan Ruotsin yleisesikunnan edustajille hyvinkin yksityiskohtaisia salaisia tietoja. Tärkeä havainto on, että ruotsalaisilla näyttää olleen merkittävästi suomalaisia suurempi halu ja vaikutus siihen, miten yhteistyötä tehtiin, mistä asioista tietoja vaihdettiin ja mihin lopputuloksiin niiden myötä päädyttiin.

Toinen havainto on se, että suomalaisten operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön luokiteltujen komennusten määrä oli vuosina 1930–1935 puolet pienempi kuin ruotsalaisten vastaavasta syystä Suomeen suuntautuneiden komennusten määrä⁸⁸⁸. Ruotsalaiset olivat erityisesti sanktiojoukkojen käytön suunnitteluun liittyvien komennusten osalta selvästi aktiivisempia. Ruotsalaisten aktiivi-

---

⁸⁸⁶ Ruotsin sotilasasiamiehen kirje eversti Rappelle, ak N:o 182/1934, 26.3.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA.

⁸⁸⁷ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 245/1932, 22.12.1932, SArk-1621/7, KA ja KHS/Undervisning/Finska språket, år 1934–1946, Serie F/arkivförteckning, s. 15–16, KrA. Suomen kielen opetukseen varattiin lukuvuodesta 1933–1934 alkaen kaksi tuntia viikossa.

⁸⁸⁸ Suomalaiset tekivät vuosina 1930–1935 yhteensä seitsemän operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön luokiteltavaa matkaa Ruotsiin. Ruotsalaisista vastaavasta syystä Suomessa kävi yhteensä 13 henkilöä.

suus ja panostus ovat selkeä osoitus siitä, että ruotsalaiset olivat valmiita lähettämään sanktioapua Suomeen ainakin suunnitelmatasolla. Martti Turtola on päätenyt samaan johtopäätökseen omassa väitöskirjassaan.⁸⁸⁹

Turtola korostaa väitöskirjassaan myös sitä, että vuosina 1933–1934 suunnittelukierros ja siihen liittyvät matkat olivat erittäin merkittäviä poliittisesti ja sotilaallisesti. Neuvottelujen aikana tulivat selvästi esiin suomalaisten ja ruotsalaisten näkemyserot neuvoteltavista asioista. Ruotsalaiset halusivat keskustella sanktioavusta kokonaisuudessaan, kun taas suomalaisten lähtökohtana oli sopia ensin Ahvenanmaan turvaamista koskeva kysymys. Toinen merkittävä asia, jota Turtola korostaa, on, että molempien maiden poliittinen johto oli tietoinen yleisesikuntien välillä käydyistä salaisista neuvotteluista.⁸⁹⁰

Edellä esitetyn perusteella voi tehdä sen johtopäätöksen, että ainakin ruotsalaiset sotilaat suunnittelivat tosissaan lähettävänsä joukkoja Suomen avuksi mahdollisessa sotatilanteessa. Ruotsalaisten yksityiskohtaiset suunnitelmat olivat myös suomalaisten sotilasviranomaisten tiedossa. Missä määrin tieto ruotsalaisten avusta vaikutti suomalaisten suunnitelmiin ja ratkaisuihin esimerkiksi talvisodan loppuvaiheessa, on mielenkiintoinen ja osittain ristiriitainenkin kysymys. Turtola ja Arimo ovat korostaneet, että Ruotsin sotilasjohto oli vielä talvisodan syttyttyäkin valmis auttamaan Suomea sotilaallisesti.⁸⁹¹

Myös suomalaisten ennen talvisotaa järjestämien isompien harjoitusten lähtökohtana oli tilanne, jossa suojajoukot ensin viivytivät vihollista ja niiden onnistuttua pysäyttämään vihollisen päävoimat aloitettiin vastahyökkäys. Oleellinen kysymys on, missä määrin harjoituksissa käytetyssä tilanteessa ja vastahyökkäykseen varattavien joukkojen määrän taustalla vaikutti tieto ruotsalaisten suunnitelmista. Tynkkynen on esittänyt väitöskirjassaan, että vielä vuoden 1939 alkupuolella Nihtilä oli korostanut ulkomailta tulevan avun merkitystä. Hyökkäyssotatoimien laajamittainen käyttö ei olisi Nihtilän mukaan ollut mahdollista ilman ulkopuolista apua, sillä suomalaisten joukkojen varustus oli siihen liian heikko. Tämän takia suomalaiset olivat pyrkineet läheiseen sotilaalliseen yhteistyöhön ruotsalaisten kanssa.⁸⁹²

Ruotsalaisten suunnitelmia ja todellisia aikomuksia arvioitaessa on aiheellista kuitenkin ottaa huomioon Saksan suunnalta koettu mahdollinen uhka sekä Ruotsin armeijan suorituskyky ja tilanne talvisodan syttyessä. Niiden perusteella neljän divisioonan ja yhden ratsuväkiprikaatin lähettäminen Suomeen vaikuttaa ainakin näin jälkikäteen arvioiden erittäin riskialttiilta ja epätarkoituksenmukaiselta operaatiolta.⁸⁹³

---

⁸⁸⁹ Katso Turtola (1984), s. 177, 230.

⁸⁹⁰ Turtola (1984), s. 176–177.

⁸⁹¹ Katso esimerkiksi Turtola (1984), s. 227–233; Arimo (1987), III osa, s. 539 ja Cronenberg (2015), s. 31–40, 45.

⁸⁹² Katso esimerkiksi Sotaharjoitusasiakirjat 1925–1937, T-22104/43, KA; sotaharjoitusasiakirjat 1922–1928, T-22104/45, KA ja sotapeliä koskevat asiakirjat 1939, T-11080/2, KA sekä Tynkkynen (1996), s. 73.

⁸⁹³ Johtopäätös perustuu arvioon Ruotsin sotilaspoliittisesta tilanteesta ja armeijan suorituskyvystä 1930-luvun lopulla. Ruotsin armeijan tilannetta ja suorituskykyä on käsitelty tarkemmin luvussa 4.3. Vertaa Talvitie (2002), s. 60.

4.4. Ohjesäännöt vaikutuskanavana

*”Ohjesääntö on rauhan aikaista koulutusta ja kasvatusta sekä sodan aikaista taistelutoimintaa säännöstelevien, sota- ja taistelukokemuksille perustuvien vakaumusten yhteenvedo.”*⁸⁹⁴

Suomalaiset julkaisivat 1920- ja 1930-luvulla yhteensä noin 500 ohjesääntöä, opasta tai niitä vastaavaa ohjeita. Ruotsalaiset julkaisivat samana ajanjaksona myös useita satoja ohjesääntöjä tai niitä vastaavaa sotilaskirjallisuutta. Tarkkaa lukumäärää on vaikea arvioida tai laskea, koska ohjesäännöistä tai niihin rinnastettavista oppaista on löydettävissä useita eri vaiheessa olevia versioita tai painoksia. Joidenkin versioiden tai painosten välillä muutokset ovat hyvin pieniä, joten niistä on vaikea arvioida, onko kyseessä sama vai eri ohjesääntö.⁸⁹⁵

Suomalaisten ja ruotsalaisten ohjesääntöjen välillä olevien yhtäläisyyksien vertailussa ja analyysissä ruotsalaisten ohjesääntöjen merkityksestä vaikutuskanavana on keskitytty maavoimien ohjesääntöihin. Muiden puolustushaarojen ohjesääntöjä ei tässä tutkimuksessa käsitellä, vaikka meri- ja ilmavoimien ohjesääntöjen osalta ruotsalaisten vaikutus oli suuri ja merkittävä. Kumpikin puolustushaara käytti ja hyödynsi ruotsalaisia ohjesääntöjä opetuksessa ja oman sotataitonsa perustana aina talvisodan syttymiseen asti. Erityisesti Suomen merivoimat hankkivat ja hyödynsivät ruotsalaisia ohjesääntöjä sellaisenaan tai tärkeänä tausta-aineistona aina 1930-luvun loppuun asti. Myös Suomen ilmavoimat pyysivät koulutusohjelmia ja ohjesääntöjä Ruotsista.⁸⁹⁶

Kaikkia ohjesääntöjä ja niiden versioita ei voitu ottaa yksityiskohtaisemman tutkimisen kohteeksi. Lähdeaineiston runsaus ja monipuolisuus ovat johtaneet siihen, että ohjesääntöjä koskeva osa tutkimuksesta on tehty otantatutkimuksena. Tarkemman analysoinnin kohteiksi on valittu harkinnanvaraisesti kummankin maan sotataidon kannalta tärkeimpiä ohjesääntöjä. Valittuja ohjesääntöjä on vertailtu keskenään rakenteen ja keskeisen sisällön näkökulmasta. Tarkoituksena on ollut osoittaa yhtäläisyydet ja erot sekä todentaa sitä kautta ohjesääntöjen rooli ja merkitys vaikutuskanavana. Vertailuun on valittu ne ohjesäännöt, joista on ollut niiden ajallisen läheisen ilmestymisen kannalta mahdollisesti löydettävissä keskinäisiä kytköksiä tai vaikutussuhteita. Toinen valintakriteeri on ollut ohjesäännön soveltuvuus esimerkiksi tutkitun ajanjakson sotataidollisen ajattelun ilmentäjänä.⁸⁹⁷

⁸⁹⁴ Artikkel: Jalkaväen ohjesääntö, ohjesäännön ilmestymisen syyt, s. 752, SAL 12/1932. Artikkelin on kirjoittanut nimikirjaimet N. S. (Niilo Sigell).

⁸⁹⁵ Katso esimerkiksi Kansallisarkistossa säilytettävä, 21.9.2005 tulostettu luettelo suomalaisista ohjesäännöistä. Ruotsalaisista ohjesäännöistä ei ole vastaavaa kokonaisluetteloa, vaan ohjesäännöt on etsittävä erikseen eri hakusanoilla tai kirjojen tunnistetiedoilla kirjastojen tietokannoista. Esimerkiksi Ruotsin sota-arkiston kirjaston kirjastoluettelo löytyy verkosta osoitteesta <http://webbsok.mikromarc.se/Mikromarc3/web/search.aspx?ST=Form&Unit=6487&dmb=riksarkivet>

⁸⁹⁶ Merivoimat pyysi säännöllisesti ohjesääntöjä Ruotsista 1920- ja 1930-luvulla ja Ilmavoimat erityisesti 1930-luvun loppupuolella. Eri ohjesääntöpyyntöjä käsitellään säännöllisesti Suomen sotilasiamiehen asiakirjoissa vuosina 1924–1939. Katso esimerkiksi Merivoimien pyyntö koskien ruotsalaisia koulutusohjelmia ja ohjesääntöjä, Suomen sotilasiamiehen ak N:o 8/1936, 9.1.1936, SArk-1621/11, KA; YE/Os. 2/Toimisto IV, ak N:o 1476/1937, 11.10.1937, SArk-1621/12, KA ja Ilmavoimien pyyntö koskien ruotsalaisia ohjesääntöjä, YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 137/IV/1936, 31.1.1936, SArk-1621/11, KA.

⁸⁹⁷ Katso esimerkiksi Heikkilä, Tarja (2014), s. 33–39.

Ohjesääntöjen vertailua vaikutuskanavana on lähestytty kolmesta näkökulmasta. Ensimmäiseksi mahdollista vaikutusta ja roolia vaikutuskanavana on analysoitu ohjesääntöjen laatimisprosessin ja siihen kuuluvien perusteiden näkökulmasta. Tällaisia perusteita ovat esimerkiksi ohjesääntöjen hierarkia sekä ohjesääntöjen laatimisprosessin vaiheet ja siihen osallistuneet toimijat. Toiseksi ohjesääntöjä on tarkasteltu niiden mahdollisen suoran vaikutuksen näkökulmasta. Arvioitaessa ohjesääntöjen suoraa vaikutusta lähtökohtana on ollut löytää esimerkkejä niistä käyttötavoista, joissa ohjesääntö on ollut sellaisenaan suora vaikutuskanava. Hyvä esimerkki suorasta vaikutuksesta on ohjesääntöjen käyttö opetusmateriaalina. Kolmantena näkökulmana on ollut analysoida ohjesääntöjen mahdollista välillistä vaikutusta ja merkitystä vaikutuskanavana, esimerkiksi tausta-aineistona.

Ohjesäännöt muodostavat usein hierarkkisen kokonaisuuden, ”ohjesääntöperheen”, jossa eri joukko- ja johtoporrasojen toimintaperiaatteet kytketään yhteen. Ohjesäännöt ovat myös tärkeä lähde, kun arvioidaan kunkin maan sotataidollisia toimintaperiaatteita ja niiden kehittymistä. Ohjesäännöt ovat varsin usein hyvin pelkistettyjä ja niissä keskitytään lyhyesti ja yleisellä tasolla vain aivan keskeisiin toimintaperiaatteisiin. Toimintaperiaatteiden taustalla vaikuttavia perusteita ja tekijöitä ei ohjesäännöissä useinkaan esitellä. Tämä vaikeuttaa ohjesääntöjen hyödyntämistä sotataidollisen ajattelun ja sen kehittymisen analysoinnissa.

Toinen merkittävä haaste on löytää ohjesääntöjen taustalla vaikuttaneet tekijät ja erityisesti todelliset kirjoittajat, sillä ohjesäännöt laadittiin varsin usein ryhmissä tai erikseen määritetyissä toimikunnissa. Kolmas haaste on ohjesäännöissä esitettyjen keskeisten käsitteiden, periaatteiden ja toimintatapojen yleiseurooppalaisuus. Ruotsalaisten ohjesääntöjen suoraa tai välillistä vaikutusta suomalaisiin ohjesääntöihin on vaikea arvioida ja todentaa, sillä kummankin maan ohjesääntöjen taustalla oli Keski-Euroopasta, lähinnä Ranskasta ja Saksasta saadut samansuuntaiset vaikutteet.⁸⁹⁸

4.4.1. Ohjesääntöjen hierarkia, tehtävä ja laatimisprosessi

Ruotsalaiset ohjesäännöt jaettiin 1920- ja 1930-luvulla hierarkkisesti viiteen tasoon tai kategoriaan. Ylimmän tason muodostivat *kenttäohjesäännöt* (*fälttjänstreglementen*), jotka olivat perusta muiden hierarkiatason ohjesäännöille. Ruotsin yleisesikunnan päälliköllä oli ohjausvastuu kenttäohjesääntöä koskevissa kysymyksissä. Kenttäohjesääntö ja sen eri versiot antoivat perusteet ja ohjeet yhdistettyjen aselajien taistelutoiminnasta eri tilanteissa. Kenttäohjesäännön tarkoituksena oli antaa yleisiä perusteita ja ohjeita ylimmän tason johtoportaille sekä operatiivisten joukkojen ja niiden alajohtoportaiden toiminnasta taistelukentän eri olosuhteissa ja tilanteissa.⁸⁹⁹

Toiseksi ylimmän tason muodostivat *aselajin taisteluohjesäännöt* (*reglementen för vederbörligt truppslags strid*), jotka muodostivat yhdistävän linkin ylimmän tason taistelutoiminnan ja aselajien taistelutekniikan välillä. Yleisesikunnan päällikön lisäksi asian-

⁸⁹⁸ Vertaa esimerkiksi Tynkkynen (2009), s. 65–67.

⁸⁹⁹ Reglementen och utbildningstiden, s. 6, NMT 1 / 1927 ja Fältreglemente för Armén, 1938, s. 6.

omaisen aselajin tarkastajalla oli ohjausvastuu ohjesääntöön liittyvissä kysymyksissä. Aselajin taisteluohtesääntöjen tarkoituksena oli antaa perusteita ja ohjeita aselajin taistelutoiminnasta ja yhteistoiminnasta muiden aselajien kanssa eri olosuhteissa ja tilanteissa.⁹⁰⁰

Kolmannen tason muodostivat *aselajin harjoitusohjesäännöt (exercis- eller manöverreglementen)*, joiden tarkoituksena on havainnollistaa ja tehdä selväksi asianomaisen aselajin taistelutekniset periaatteet ja toimintatavat. Ohjausvastuu oli aselajin tarkastajalla. Aselajin harjoitusohjesäännöissä määritettiin lisäksi muun muassa aselajin eri aseiden käyttöön ja huoltoon liittyvät perusteet sekä toiminta- ja menettelytavat eri taistelutilanteissa. Oleellista oli, että harjoitusohjesäännössä määritettiin myös vaatimukset siitä, mille osaamis- ja suoritustasolle yksittäisten sotilaiden ja kyseisen aselajin joukkojen tuli päästä.⁹⁰¹

Neljännän tason muodostivat *aselajien koulutusohjeet (utbildningsföreskrifter eller -instruktioner)*, joiden tarkoituksena oli antaa perusteet koulutuksen toteuttamiseen ja käytettäviin opetus- ja koulutusmetodeihin. Koulutusohjeissa määritettiin lisäksi aselajiosaamisen suoritusvaatimukset ja määritettiin koulutustavoitteet, jotka koulutuksen aikana tuli saavuttaa. Lähteenä olevassa artikkelissa korostetaan, että eri aselajien suoritusvaatimuksia ja koulutustavoitteita määriteltäessä oli otettava huomioon koulutuksen kesto ja koulutettavien henkilöiden laatu.⁹⁰²

Hierarkian alimman tason muodostivat *yleisesikunnan päällikön tai aselajitarkastajien vuosittaiset ohjeet ja palautteet (ärliga anvisningar och kritiker)*, joiden tarkoituksena oli täydentää ohjesääntöjä ja muita kirjallisia ohjeita. Yleisesikunnan päällikön ja aselajitarkastajien ohjeet ja palautteet olivat tärkeitä myös siitä syystä, että niissä tuotiin esiin toiminnassa tai koulutuksessa ilmenneet virheellisydet ja puutteet sekä määritettiin parantamiskohteet ja kehittämisen suuntalinjat.⁹⁰³

Ruotsalainen järjestelmä, jossa ohjesäännöt muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden, ”ohjesääntöperheen”, kytki yhteen kaikki tasot alimman tason toiminnasta ja siihen liittyvistä konkreettisista osaamisvaatimuksista ylempien tasojen sotatoimiin ja sotataidolliseen ajatteluun liittyviin periaatteisiin ja perusteisiin. Toinen huomattava piirre ruotsalaisessa ohjesääntöjen laatimisprosessissa oli järjestelmällinen ja koordinoitu perusteiden hankinta, analysointi ja testaus ennen ohjesäännön virallistamista. Perusteita ja kokemuksia hankittiin ulkomailta sekä ruotsalaisten itsensä järjestämistä kokeiluista ja harjoituksista. Ohjesääntöjen laatimista varten perustettiin usein erikseen nimetty ohjesääntötoimikunta, johon määrättiin jäseniksi alan parhaita asiantuntijoita. Perusteita ja kehittämistarpeita saatiin myös tehtyjen tarkastusten pohjalta.⁹⁰⁴

⁹⁰⁰ Reglementen och utbildningstiden, s. 6–8, NMT 1/ 1927 ja Fältreglemente för Armén, 1938, s. 6.

⁹⁰¹ Reglementen och utbildningstiden, s. 8, NMT 1/ 1927 ja Fältreglemente för Armén, 1938, s. 6.

⁹⁰² Reglementen och utbildningstiden, s. 8, NMT 1/ 1927 ja Fältreglemente för Armén, 1938, s. 6.

⁹⁰³ Reglementen och utbildningstiden, kuva s. 7 ja s. 8, NMT 1/ 1927 sekä Fältreglemente för Armén, 1938, s. 6.

⁹⁰⁴ Katso esimerkiksi Tjänstemeddelanden för lantförsvaret 1938, s. 31–32 ja eri henkilöiden ansioluettelot (Tjänsteförteckningar).

Ruotsissa oli määritetty selkeät periaatteet, jotka oli otettava huomioon ohjesääntöjä laadittaessa. Esimerkiksi kenttäohjesääntöjä ja niihin kirjattuja periaatteita määritettäessä tuli ottaa huomioon kolme oleellista tekijää. Ensinnäkin ohjesääntöjen tuli perustua sotakokemuksista tehtyihin tutkimuksiin. Toiseksi sotakokemuksia ja niistä tehtyjä tutkimuksia piti tarkastella ja soveltaa omien olosuhteiden näkökulmasta. Tärkeimpinä tarkastelu- ja soveltamiskriteereinä olivat maasto, ilmasto ja sotilasaines. Esimerkiksi sotilasaineksen osalta keskeisiä huomioon otettava asioita olivat asevelvollisten ja aktiivipalveluksessa olevan henkilöstön määrä ja laatu sekä osaa- mis- ja koulutustaso. Kolmas keskeinen huomioon otettava asia oli mahdollinen vihollinen ja sen taktiikka, maasto, olosuhteet sekä sotilasaines.⁹⁰⁵

Ruotsissa ohjesääntöjen laatimisprosessi eteni vaiheittain. Usein ennen lopullista hyväksymistä ohjesäännöstä oli kokeilukäytössä luonnosversioita. Luonnosversiolla oli kuitenkin virallinen asema. Eri versioiden julkistamisen jälkeen niiden pohjalta järjestettiin usein soveltamiskokeiluja kokemusten ja korjausesitysten saamiseksi. Ohjesääntöjä syntyi eri tahtiin eri vuosina. Esimerkiksi Ruotsissa hyväksyttiin ja otettiin käyttöön poikkeuksellisen paljon uusia ohjesääntöjä vuonna 1930. Ohjesääntöjä tuottavan ja ylläpitävän järjestelmän haasteena oli ylläpitää kaikkien eri tason ohjesäännöt ajan tasalla. Versioiden hallinta ja eri vuosina ja eri vaiheissa olevien ohjesääntöjen sisältöjen pitäminen yhtenevinä oli melkoinen haaste.⁹⁰⁶

Ruotsalaiset olivat ratkaisseet haasteen osittain siten, että ohjesäännöistä tuotettiin kehittämistarpeiden ilmetessä vaiheittaisen prosessin avulla useita erilaisia väliversioita. Tarkasteltaessa ohjesääntöjen kehittymistä ja eri versioita pidemmällä aikajänteellä edellä kuvattu vaiheittainen prosessi tulee selkeästi näkyviin. Vaiheittaisen prosessin tuotoksena syntyi varsin monitahoinen kokoelma erilaisia ohjesääntöjen lisänimikkeitä, jotka kuvaavat, missä vaiheessa prosessia edetään. Ruotsalaisista ohjesäännöistä löytyy esimerkiksi seuraavanlaisia lisänimikkeitä: *luonnos* (utkast), *ehdotus* (förslag), *lisäys* (tillägg) ja *ote* (utdrag).⁹⁰⁷

Vuosina 1919–1924 Suomessa ei järjestelmällisesti kyetty laatimaan omia taktiikan ohjesääntöjä. Aluksi Yleisesikunnan jakamat taktiset ohjeet olivat lähinnä käännöksiä vastaavista ranskalaisista ohjeista. Saksalaissuuntaus alkoi näkyä suomalaisten käyttämissä ohjesäännöissä voimakkaasti vuodesta 1924 alkaen. Koska ajan tasalla olevia omia taktiikan ohjesääntöjä ei ollut, lokakuussa 1924 käskettiin ottaa käyttöön saksalaisia ohjesääntöjä koulutuksen yhdenmukaistamiseksi. Saksalaisia ohjesääntöjä oli tarkoitus käyttää siihen asti, kunnes saataisiin käyttöön omia suomalaisia ohjesääntöjä. Saksalaisten ohjesääntöjen käyttöön ottoa perusteltiin lähinnä kielellisistä syistä. Suomalaisten oma ohjesääntötyö pääsi kunnolla käyntiin vasta 1920-luvun puolivälin jälkeen. Esimerkiksi Jalkaväen harjoitusohjesääntö otettiin

⁹⁰⁵ Reglementen och utbildningstiden, s. 6, NMT 1/1927.

⁹⁰⁶ Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1930, Krigsarkivets bibliotek.

⁹⁰⁷ Esimerkiksi Utkast till reglemente för den högre truppföringen under strid (Utkast R. H. T.), Förslag till Fälttjänstreglemente (Förslag FR), Tillägg till Exercisreglemente för Infanteriet för utbildning och uppträdande på skidor (Tillägg E.R.I. skidor) ja Utdrag ur Förslag till Exercisreglemente för Artilleriet (Förslag E.R.A.).

käyttöön vuonna 1925 ja Kenttäohjesäännön ensimmäinen osa hyväksyttiin käyttöön vuonna 1927.⁹⁰⁸

Vuonna 1927 Suomessa käynnistyi aktiivinen ja merkittävä ylemmän tason ohjesääntöjen kirjoitustyö. Työtä tekemään nimitettiin toimikunta, jonka jäsenet edustivat alansa parasta osaamista. Toimikunnan työn tuloksena syntyi useita versioita ja sen työstämiseen osallistui useita eri henkilöitä. Työn tuloksena syntyi muun muassa Kenttäohjesäännön toinen osa, joka otettiin luonnoksena käyttöön vuonna 1928. Vuosi 1930 oli suomalaisen sotataidon kehittymisen näkökulmasta tärkeä vuosi, sillä silloin käynnistettiin useita merkittäviä ohjesäännön kirjoitustöitä. Vuonna 1930 käynnistettiin muun muassa Jalkaväen harjoitusohjesäännön, Kenttäohjesäännön toisen osan ja Kenttäohjesäännön kolmannen osan kirjoittaminen.⁹⁰⁹

Suomessa 1930-luvun alusta ilmestyneet ohjesäännöt eivät oleellisesti poikenneet vastaavista saksalaisista ja ruotsalaista ohjesäännöistä. Myös suomalainen ”ohjesääntöperhe” näyttää noudattavan pitkälti ruotsalaisten ohjesääntöjen hierarkiaa. Rajanveto eri tasojen välillä ei kuitenkaan ole yhtä selkeää kuin Ruotsissa. Ylimmän tason muodostivat kenttäohjesäännöt, joissa käsiteltiin yhdistettyjen aselajien taistelutoimintaa divisioonan puitteissa. Kenttäohjesäännöt muodostivat sotataidollisen ajattelun ja alempien tasojen ohjesääntöjen kehysten ja perustan. Kakkos- ja kolmostason muodostivat eri aselajien taistelutoimintaa tai koulutusta käsittelevät ohjesäännöt.⁹¹⁰

Suomessa ohjesääntöjä kirjoittivat joko yksittäiset henkilöt tai useampi henkilö yhdessä. Osa ohjesäännöistä kirjoitettiin itsenäisesti henkilön omasta mielenkiinnosta ja aloitteesta. Omasta aloitteesta laaditut ohjesäännöt eivät aina kuitenkaan johtaneet niiden hyväksymiseen. Ohjesäännön kirjoitustyö voitiin antaa myös muille kuin aktiivipalveluksessa olevalle henkilölle, mikäli hänellä oli riittävä pätevyys ja kokemus sekä tarvittavat teoreettiset tiedot. Varsin yleinen tapa kirjoittaa ohjesääntöjä oli tehdä se virkatöiden ohella. Toinen tapa oli antaa ohjesäännön kirjoittamisesta virallinen toimeksianto, jolloin kirjoitustyö tehtiin virkatyönä virka-aikana tai sen ulkopuolella esimerkiksi ylityönä. Kirjoitustyöstä maksettiin erillinen korvaus joko tekijänpalkkiona tai käännöspalkkiona. Tekijänoikeus luovutettiin Yleisesikunnalle palkkion maksamisen myötä.⁹¹¹

⁹⁰⁸ Raunio (pro gradu 1989), s. 75 ja 102 sekä Hartikainen, Pertti: *Hugo Viktor Österman, Sotaväen päällikkö – rakentaja ja puolustaja*, Tampere 2001, s. 139–140.

⁹⁰⁹ Tynkkynen (2009), s. 70 ja Raunio (pro gradu 1989), s. 73.

⁹¹⁰ Katso myös Tynkkynen (2009), s. 72–74; Raunio (pro gradu 1989), s. 103 ja Artikkelit Jalkaväen ohjesääntö, ohjesäännön ilmestymisen syyt, s. 752–753, SAL 12/1932.

⁹¹¹ Katso esimerkiksi K. A. Tapolan vuonna 1929 kirjoittaman *Talvitaktiikka*-kirjan alkulause; Kenraalimajuri Tunzelmanin ohjesääntöluonnoksesta annetut lausunnot, YE/Os. 4/Toimisto X, ak n:o 1380/X/1928, 22.11.1928, PLM-31/F:61, KA; Pioneeriohjesäännön kirjoittamistyö esitettiin annettavaksi reservissä olevalle majuri J. C. Fabritiukselle, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 317/X/1930, 11.2.1930, PLM-31/F: 68, KA; Kenttäohjesääntö III (Huoltopalvelus) kirjoittamiseen määrätty ohjesääntötoimikunta, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1470/X/1930, 10.9.1930, PLM-31/F: 68, KA. Esimerkiksi eversti Hanellin saama tehtävä kirjoittaa hävitystöitä koskeva ohjesääntö (Pioneeriohjesääntö IV) 12 000 Smk korvausta vastaan, YE/Os. 4/Toimisto X, ak n:o 1553/X/1930, 26.9.1930, PLM-312/F: 68, KA tai kapteeni Juseliuksen ja Malisen kirjoittama käsikirjoitus *Lentokoneohjaajien koulutus ja harjoitusohjesääntö*, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 482/X/1930, 4.3.1930, PLM-31/F: 68, KA.

Myös Suomessa ohjesääntöjen kirjoittamiseksi tai sen laatimisen ohjaamiseksi ja lopputuloksen tarkastamiseksi määritettiin usein erillinen ohjesääntötoimikunta. Ohjesääntötoimikunnan tehtävänä oli käsitellä ohjesäännön taustalla olevia yleisiä perusteita, määrittää ohjesääntöä koskevia yksityiskohtia ja tarkistaa työn tulokset ohjesäännön valmistuttua. Ohjesääntötoimikuntien jäseniksi valittiin alan parhaita suomalaisia asiantuntijoita. Ohjesääntötoimikuntien puheenjohtajan tehtävät olivat pääsääntöisesti kytköksissä virkatehtäviin. Ohjesääntöjen hyväksyminen ja käyttöön-otto toteutettiin virallisena esittelynä.⁹¹²

Ennen lopullista ohjesäännön hyväksymistä ohjesääntötoimikunta laati aiheesta useita luonnoksia tai käsikirjoituksia, joita tarkasteltiin ohjesääntötoimikuntien kokouksissa ja lähetettiin lausunnoille tai kommentoitavaksi esikuntiin ja joukkoihin. Ohjesääntöjen tausta-aineistoja ja perusteita saatiin ulkomaisten ohjesääntöjen lisäksi myös kokeilu- ja tutkimustoiminnan kautta. Merkittävänä tausta-aineistoina olivat myös Sotakorkeakoulun opettajien laatimat selvitykset ja raportit sekä Sotakorkeakoulussa laaditut diplomityöt.⁹¹³

Jalkaväen harjoitusohjesäännön ja Kenttäohjesäännön toisen osan laatimiseksi perustettiin erillinen ohjesääntötoimikunta. Ajatuksena oli, että varsinainen ohjesääntötyö tehdään Yleisesikunnassa jalkaväen tarkastajan valvonnassa, mutta työn koordinoimiseksi ja lopputuloksen tarkastamiseksi tarvittiin erillinen toimikunta. Toimikuntaan määrättiin jäseniksi edustajia Yleisesikunnasta, joukoista ja Sotakorkeakoululta. Ohjesääntötoimikunnan puheenjohtajaksi määrättiin jalkaväen tarkastaja, eversti Österman ja jäseniksi eversti Oesch, eversti Johan Viktor Ahlroth, eversti Tuompo, everstiluutnantti Tapola, majuri August Quist ja majuri Kaarlo Oskar Eino Vaala.⁹¹⁴

Vastaavanlainen toimikunta perustettiin muun muassa huoltopalvelusta käsittelevän Kenttäohjesääntö III:n ja asevelvollisten rauhanajan koulutusohjelmien laatimista varten. Kenttäohjesääntö III:a laatimaan asetetun ohjesääntötoimikunnan puheenjohtajaksi määrättiin eversti Grandell ja jäseniksi everstiluutnantti Paavo Johannes Palkén⁹¹⁵, majuri Joel Svante Walldén ja majuri Vaala sekä sihteeriksi majuri Harald Vilhelm Roos. Asevelvollisten koulutusta koskevan jaoksen jäseneksi määrättiin muun muassa eversti Öhquist ja lääkintäeversti Väinö Felix Lindén. Huomion arvoista on, että monella edellä esitettyjen ohjesääntötoimikuntien jäsenellä oli kytköksiä Ruotsiin joko siellä suoritettujen opintojen tai Ruotsiin tehtyjen opintomatkojen kautta.⁹¹⁶

⁹¹² Katso esimerkiksi Esitys Puolustusministeriölle ohjesääntökomitean määräämiseksi, YE/Os.4/Toimisto X, ak N:o 174/X/30, 25.1.1930, PLM-31/F:68, KA; Puolustusministeriön asiakirja kahden ohjesääntökomitean määräämisestä, PLM ak Sot. 684/30, 24.2.1930, PLM-31/F: 68, KA.

⁹¹³ Katso esimerkiksi Kenttäohjesäännön neljännen luvun (viivytys) käyttöönotto, YE/Os.4, ak N:o 1738/X/30, 27.10.1930, Kenttäohjesäännön II2 etulehti ja Tynkkynen (2009), s. 86.

⁹¹⁴ Esitys Puolustusministeriölle ohjesääntökomitean määräämiseksi, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 174/X/1930, 25.1.1930, PLM-31/F: 68, KA ja Puolustusministeriön asiakirja kahden ohjesääntökomitean määräämisestä, PLM ak Sot. 684/1930, 24.2.1930, PLM-31/F:68, KA.

⁹¹⁵ Palkén muutti sukunimensä vuonna 1934 Paaluksi.

⁹¹⁶ Esitys ohjesääntötoimikunnan asettamisesta *Kenttäohjesääntö III* laatimista varten, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1470/X/1930, 10.9.1930, PLM-31/F: 68, KA. Österman, Tuompo ja Öhquist suorittivat opinnot Ruot-

Vuonna 1934 kumottiin aiemmat ohjesääntötoimikuntien asettamista ja korvauksia koskevat määräykset. Joustavuuden lisäämiseksi sotaväen päällikkö oikeutettiin määräämään toimikuntien jäsenien lisäksi myös puheenjohtajan ja sihteerin. Myös ohjesääntötoimikunnan kokoonpano uudistettiin. Uudistuksen jälkeen toimikunta muodostui kahdesta osasta; keskuselimestä ja aselajien edustajista. Toimikunnan vakinaiseksi johtoelimeksi perustettiin keskuselin. Keskuselimen puheenjohtajana toimi jalkaväen tarkastaja ja sihteerinä jalkaväen tarkastajan toimistopäällikkö. Keskuselimen kolmantena vakinaisena jäsenenä oli Yleisesikunnan koulutustoimiston päällikkö. Aselajien edustajaksi määrättiin yksi nimetty henkilö seuraavista aselajeista ja puolustushaaroista: jalkaväki, tykistö, tekniset joukot, ratsuväki, huolto ja ilmavoimat. Merivoimista jäseniksi määrättiin kaksi edustajaa. Lisäksi voitiin tarpeen vaatiessa kutsua kuultavaksi eri asiantuntijoita.⁹¹⁷

Vuoden 1934 ohjesääntötoimikunnan jäsenet määrättiin nimellä. Puheenjohtajaksi määrättiin kenraalimajuri Heikinheimo. Jalkaväen edustajana oli majuri Tähtinen, tykistön edustajana everstiluutnantti Julenius, teknisten joukkojen edustajana everstiluutnantti Kosti Edvard Pylkkänen, ratsuväen edustajana everstiluutnantti Stackelberg, huollon edustajana majuri Yrjö Vihtori Lindfors, ilmavoimien edustajana majuri Toivo Aleksanteri Sundstén sekä merivoimien edustajina komentaja Sundman ja majuri Niilo Kullervo Heiro. Ohjesääntötoimikuntaan määrättyillä oli huomattavasti edellistä toimikuntaa vähemmän virallisesti osoitettavissa olevia henkilökohtaisia kytköksiä Ruotsiin.⁹¹⁸

Ohjesääntöjen käyttöönotto tehtiin Suomessa samoin kuin Ruotsissa osin vaihteittain. Esimerkiksi Jalkaväen ohjesäännön ensimmäinen osa käskettiin ottaa käyttöön asevelvollisten ja kantahenkilökunnan koulutuksessa tietyn porrastetun aikataulun mukaisesti. Osa ohjesäännöistä julkaistiin aluksi myös väliaikaisena versiona. Ennen ohjesäännön lopullista hyväksymistä ja vahvistamista joukko-osastoilta voitiin pyytää kommentteja ja korjausesityksiä. Esimerkiksi Kenttäohjesäännön toisen osan (K.O. II) väliaikainen versio lähetettiin joukko-osastojen komentajille kom-

---

sin sotakorkeakoulussa vuosina 1924–1928 ja muun muassa Grandell perehtyi huoltopalveluksen järjestelyihin Ruotsissa lokakuussa 1928 sekä Lindén Ruotsin armeijan kasarmioloihin, sotilassairaloihin ja kenttälääkintään kesäkuussa 1927.

⁹¹⁷ Ohjesääntötoimikunnan kokoonpanoa ja työskentelyä koskeva esitys ja päätös, YE/Os. 4, ak N:o 1381/X/1934, 25.9.1934, PLM-31/F: 101, KA; Puolustusministeriön ak N:o 5076/1934. Sot.1, 10.10.1934, PLM-31/F: 101, KA; Ohjesääntötoimikunnan määrääminen ja kokoonpano, YE/Os. 4, ak N:o 200/X/1934, 20.11.1934 ja ak N:o 2470/X/1934, 16.11.1934, PLM-31/F: 101, KA.

⁹¹⁸ Ohjesääntötoimikunnan määrääminen ja kokoonpano, YE/Os. 4, ak N:o 200/X/1934, 20.11.1934 ja ak N:o 2470/X/1934, 16.11.1934, PLM-31/F: 101, KA. Nimetyn toimikunnan jäsenistä Sundman oli opiskellut Ruotsissa kahdessa eri vaiheessa, Ruotsin merisotakorkeakoulun alemmalla kurssilla 1924–1925 ja ylemmällä kurssilla 1928–1929, majuri Tähtinen oli ollut syksyllä 1933 kahden viikon ajan Ruotsissa seuraamassa jalkaväkipataljoonien kehittämiseen liittyvää kokeiluharjoitusta, Stackelberg oli ollut helmikuussa 1933 kahden viikon ajan Ruotsissa seuraamassa nostoväen (landstorm) harjoitusta ja kävi vuonna 1934 kaksi eri kertaa tutustumassa ruotsalaiseen ratsuväkeen sekä seuraamassa ratsuväen kokeiluharjoitusta.

mentoitavaksi. Lähetetyt versiot oli varustettu valmiiksi tyhjiä välilehdillä kommentteja varten.⁹¹⁹

Ohjesääntötyö muuttui Suomessa järjestelmällisemmäksi vasta eversti Östermanin tultua jalkaväen tarkastajaksi vuonna 1928. Missä määrin suomalaiset hakivat ohjesääntöjen laatimisprosessiin ja työskentelyperiaatteisiin vaikutteita ja malleja Ruotsista, ei voi käytettyjen lähteiden perusteella varmuudella osoittaa. Malleja ja toimintatapoja lienee kuitenkin haettu Ruotsista ja muualtakin ulkomailta, sillä suomalaisilla ei ollut ennen Östermanin tuloa jalkaväen tarkastajaksi toimivaa järjestelmää ja tapaa ohjesääntötyön organisoimisesta. Lisäksi suomalaisilla ei aina ollut, erityisesti erikoisalojen osalta ohjesääntötyössä tarvittavaa osaamista.⁹²⁰

4.4.2. Ruotsalaisten ohjesääntöjen vaikutus suomalaisiin ohjesääntöihin

4.4.2.1. Kenttäohjesäännöt

Pääosa 1920-luvun alun ohjesäännöistä käsitteli alempien tasojen taistelutoimintaa ja sotataidollisia perusteita, lähinnä taktiikkaa ja taistelutekniikkaa. Ainoastaan vuonna 1920 julkaistu *Kenttäpalvelusohjesääntö* (K.O.) antoi perusteita ylemmän tason toimintaan. Kenttäpalvelusohjesäännössä ei kuitenkaan käsitelty paljontaan varsinaista taistelutoimintaa tai eri taistelulajeja. Ensimmäinen suomalainen ylimmän tason ohjesääntö, *Kenttäohjesäännön ensimmäinen osa* ilmestyi vuonna 1927. Vuoden 1927 Kenttäohjesäännön ensimmäisessä osassa ei myöskään ollut perusteita sotatoimista ja eri taistelulajeista.⁹²¹

Ruotsalaisten vuonna 1917 julkaisema *Kenttäohjesääntö* (*Fälttjänstreglemente*, FR) sisältää yli 233 sivua ja yhteensä 29 lukua sekä kolme liitettä. Ohjesääntö käsittelee muun muassa seuraavia aiheita: sodan ajan sotajaotusta, marsseja, majoitusta, tiedustelua, etuvartiopalvelusta, huoltoa eri huoltolajien näkökulmasta sekä tiedonanto-toimintaa ja järjestyksen ylläpitämistä sotatoimialueella. Ohjesääntö sisältää lähinnä yleisiä perusteita edellä esitetyistä asioista, eikä siinä käsitellä esimerkiksi eri taistelulajeja ja -muotoja.⁹²²

Suomalaisten vuoden 1920 *Kenttäpalvelusohjesääntö* (K.O.) sisältää yli 230 sivua. Ohjesääntö muodostuu kuudestatoista luvusta ja yhdeksästä liitteestä. Vaikka sisällysluettelossa ja asioiden käsittelyjärjestyksessä on jonkin verran eroja, Kenttäpalvelusohjesäännön sisällys ja rakenne noudattavat huomattavassa määrin ruotsalaisten vuoden 1917 *Kenttäohjesääntöä*. Ohjesäännön kuudestatoista luvusta kahdessatoista on lähes sama otsikko ja sisältö kuin ruotsalaisessa ohjesäännössä. Myös ruotsalaisen ohjesäännön liitteet ja niiden sisältö ovat löydettävissä suomalaisesta ohjesäännöstä.

⁹¹⁹ Jalkaväen ohjesäännön ensimmäisen osan käyttöönotto, YE/Os. 4, ak N:o 442/X/1933, 13.3.1933, PLM-31/F: 93, KA ja Kenttäohjesääntö II oikovedoksen jakelua koskeva asiakirja, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 528/X/1929, 16.3.1929, PLM-31/F: 61, KA.

⁹²⁰ Tynkkynen (2009), s. 67–68; Hartikainen, (2001), s. 140 ja Raunio (pro gradu 1898), s. 58–60, 92.

⁹²¹ Tynkkynen (2009), s. 67–68.

⁹²² *Fälttjänstreglemente*, 1917 års upplaga.

Rakenteen ja sisällön lisäksi myös osa käsitteistä ja terminologiasta ovat monissa kohdissa yhteneviä.⁹²³

Vesa Tynkkynen ja Ari Raunio mukaan vuoden 1920 Kenttäpalvelusohjesäännön sisältö on käännetty ulkomaisesta materiaalista ja se sisältää ilmeisen runsaasti saksalaisia vaikutteita. Tynkkynen ja Raunio korostavat nimenomaan, että vaikutteita saatiin Saksasta eikä Ruotsista. Vertailtaessa ohjesääntöjä keskenään näyttää kuitenkin siltä, että vuoden 1920 Kenttäpalvelusohjesääntöä laadittaessa on käytetty runsaasti hyväksi ruotsalaista vuoden 1917 Kenttäohjesääntöä. Osa tekstistä näyttää olevan kopioitu suoraan ruotsalaisesta ohjesäännöstä.

Koska tämä tutkimus keskittyy vain Ruotsista tuleviin vaikutuskanaviin ja ruotsalaisiin lähteisiin, mahdollisia Saksasta saatuja vaikutteita ei ole tutkittu. Ilmeisesti vaikutteita saatiin suoraan myös Saksasta. Yhtenä syynä saksalaisvaikutuksen näkymiseen voi olla myös se, että ruotsalaiset hakivat järjestelmällisesti kokemuksia ensimmäisestä maailmansodasta Ranskasta ja Saksasta sekä hyödynsivät saksalaisia ohjesääntöjä omien ohjesääntöjensä tausta-aineistona. On mahdollista, että saksalaisvaikutteet siirtyivät suomalaiseen Kenttäpalvelusohjesääntöön välillisesti myös ruotsalaisen ohjesäännön kautta.⁹²⁴

Vuonna 1927 käynnistyi Suomessa aktiivinen ja merkittävä ylemmän tason ohjesääntöjen kirjoitustyö. Toimikunnan työn tuloksena syntyi useita versioita ja sen työstämiseen osallistui useita eri henkilöitä. Suomalaisten vuoden 1927 *Kenttäohjesäännön ensimmäisen osan* (K.O.I) rakenne ja sisältö noudattivat kuitenkin vuoden 1920 Kenttäpalvelusohjesäännön sisältöä. Kenttäohjesäännössä ei edelleenkään käsitelty taistelutoimia eikä se näin ollen tuonut sotataidollisesti mitään merkittävää.⁹²⁵

Vuonna 1928 ruotsalaiset julkaisivat kaksi Kenttäohjesääntöehdotusta. *Kenttäohjesääntöehdotuksen ensimmäinen osa* (*Förslag till Fälttjänstreglemente, Del I*) sisältää yhteensä yksitoista lukua ja yksitoista liitettä. Ohjesääntö sisältää lähinnä yleisiä asioita. Ohjesäännössä käsitellään muun muassa komentajuutta, maavoimien jakoa ja johdosuhteita, erityyppisiä operaatioita, tiedustelupalvelusta, marssien valvontaa, etuvar tiopalvelusta, ilmapuolustusta, rannikon ja rajan suojaamista sekä esikuntapalvelusta. Operaatioita koskevassa osassa käsitellään muun muassa keskityksiä, hyökkäysoperaatiota, puolustusoperaatiota ja pienimuotoista sotaa. Ohjesääntö ei kuitenkaan anna perusteita varsinaiseen taistelutoimintaan.⁹²⁶

Ruotsalaisten vuoden 1928 *Kenttäohjesääntöehdotuksen toinen osa* (*Förslag till Fälttjänstreglemente, Del II, Striden*) sisältää monipuolisesti perusteita taisteluista. Ohjesäännössä on yhteensä 124 sivua ja se sisältää yhteensä viisi lukua. Ohjesäännössä käsitellään yleisten perusteiden lisäksi muun muassa eri taistelulajeja ja taistelua erityisoloissa. Ohjesäännössä käsitellään omina lukuina tai alalukuina hyökkäystaistelua, puolus-

⁹²³ Kenttäpalvelusohjesääntö, vahvistettu käyttöön 21.4.1920.

⁹²⁴ Katso Tynkkynen (2009), s. 67; Raunio (pro gradu 1989), s. 57; Tynkkynen (1996), s. 51 sekä esimerkiksi *Erfarenheter beträffande härorganisationernas utveckling under och efter världskriget*, lähdeluettelo, Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar år 1924, Bihäfte 2, Stockholm 1925.

⁹²⁵ Kenttäohjesääntö I, 1927; Tynkkynen (2009), s. 68, 70 sekä Raunio (pro gradu 1989), s. 75, 93.

⁹²⁶ *Förslag till Fälttjänstreglemente* (Förslag FR), Del I, 1928 års upplaga.

tustaistelua, kohtaamistaistelua ja puolustus-hyökkäystaistelua. Erityisoloista käsitellään taistelua metsässä, asutulla alueella, kapeikoissa, vesistöjen rannalla, pimeällä ja talviolioissa sekä asemasotaa, taistelua linnoitteissa ja maihinnousua.⁹²⁷

Ensimmäinen suomalainen taistelutoimintaa käsittelevä ylemmän tason ohjesääntö vahvistettiin käyttöön vuonna 1929 nimellä *Kenttäohjesäännön toinen osa* (K.O. II). Ohjesäännössä käsitellään yhdistettyjen aselajien taistelutoimintaa divisioonan puitteissa. Ohjesääntö sisältää yleisten taktisten periaatteiden lisäksi perusteet hyökkäystaistelusta ja puolustustaistelusta. Ohjesääntö sisältää kolme päälukua: yleistä, hyökkäystaistelu ja puolustustaistelu. Ohjesääntöä oli tarkoitus täydentää myöhemmin viivytystaistelua, takaa-ajoa, irtautumista ja perääntymistä sekä taistelua erikoisoloissa käsittelevillä osilla.⁹²⁸

Kenttäohjesäännön toinen osa (K.O. II) sisältää yhteensä 178 sivua ja muodostuu kolmesta pääluvusta ja 13 alaluvusta. Yleisiä asioita koskevassa luvussa käsitellään taistelujen tarkoitusta ja edellytyksiä, maavoimien aselajeja, taistelukaasuja, ryhmitystä ja yhteyksiä sekä yhteistoimintaa. Hyökkäystaistelua koskevassa luvussa esitellään hyökkäystavat, joita olivat saarrostava hyökkäys, rintamahyökkäys ja sivustahyökkäys sekä mahdolliset hyökkäystilanteet, joita olivat hyökkäys puolustukseen järjestynyttä vihollista vastaan ja kohtaamishyökkäys. Puolustustaistelua käsittelevä luku sisältää kolme alalukua, joissa käsitellään puolustustaistelua ja sen luonnetta yleisesti, puolustusvalmistelua sekä puolustuksen toteutusta.⁹²⁹

Suomalaisten vuoden 1929 Kenttäohjesäännön toisen osan sisällössä on löydettävissä yhtäläisyyksiä ruotsalaisten ohjesääntöjen, erityisesti ruotsalaisen vuonna 1928 ehdotuksena ilmestyneen Kenttäohjesäännön toisen osan (*Förslag till Fälttjänstreglemente, Del II*) kanssa. Esimerkiksi ohjesäännössä esiteltävät erikoisolot ja niitä koskevat taistelut ovat lähes identtiset. Vertailtaessa ohjesääntöjä tarkemmin keskenään näyttää kuitenkin siltä, että suomalaiseen ohjesääntöön ei ole suoraan kopioitu asioita ruotsalaisesta ohjesäännöstä, sillä ohjesääntöjen rakenne ja asioiden käsittely poikkeavat monessa kohdin toisistaan. Ohjesääntöjen välillä ilmenevien yhtäläisyyksien taustalla lienevät samanlaiset olosuhteet, Suomen sotakorkeakoulussa annettu opetus ja siihen Ruotsista saadut vaikutteet sekä yleiset eurooppalaiset sodankäynnin periaatteet.

Vuonna 1930 Suomen perustettiin uusi ohjesääntötoimikunta, jonka tehtävänä oli laatia uudet jalkaväen ohjesäännöt ja jatkaa Kenttäohjesäännön toisen osan kirjoittamista puuttuvien osien valmiiksi kirjoittamiseksi. Ainoastaan viivytystä koskeva osa valmistui vuonna 1930. Viivytystaistelua koskeva osa, *Kenttäohjesääntö II2*, hyväksyttiin käyttöön lokakuussa 1930. Ohjesääntö uusittiin vuonna 1938. Muita Kenttäohjesäännön toisen osan puuttuvia osia ei julkaistu lainkaan.⁹³⁰

⁹²⁷ Förslag till Fälttjänstreglemente (Förslag FR), Del II, 1928 års upplaga.

⁹²⁸ Kenttäohjesääntö II, vahvistettu käyttöön 22.2.1929, uusintapainokset vuosina 1930 ja 1931; Tynkkynen (2009), s. 70 ja Raunio (pro gradu 1989), s. 95.

⁹²⁹ Kenttäohjesääntö II, 1929.

⁹³⁰ Tynkkynen (2009), s. 71 ja Kenttäohjesääntö II2, vahvistettu käyttöön 27.10.1930.

Seuraava suomalaisen kenttäohjesääntöperheeseen kuuluva ohjesääntö julkaistiin heinäkuussa 1931. *Kenttäohjesäännön yleinen osa* (K.O.) käsitteli kenttäarmeijaa ja sen toimintaa. Ohjesääntö sisältää yhteensä kahdeksan lukua ja neljä liitettä. Ohjesäännön pääluvut käsittelevät sotavoimien liikekannallepanoa ja jakaantumista sodan aikana, kenttäarmeijan kokoonpanoa ja jakaantumista, valtakunnan alueellista jakoa sodan aikana, kenttäarmeijan keskitystä ja operaatioita, ilmapuolustuksen järjestelyjä, liikenneyhteyksiä sekä rannikon ja rajan puolustusta. Ohjesäännön rakenteessa on yhtäläisyyksiä ruotsalaiseen vuonna 1928 ilmestyneeseen Kenttäohjesääntöehdotuksen ensimmäiseen osaan (*Förslag till Fälttjänstreglemente, Del I*).⁹³¹

Vuonna 1930 Ruotsissa ilmestyi ehdotuksena *Kenttäohjesäännön kolmas osa* (*Förslag till Fälttjänstreglemente, Del III*). Ohjesäännössä käsitellään neljää pääteemaa: sota-näyttämöä, yhteydenpitoyhteyksiä ja liikenneyhteyksiä sekä erityisen laajasti huoltopalvelusta. Ohjesääntö sisältää yhteensä 27 lukua ja yhdeksäntoista liitettä. Huoltoa käsittelevät luvut on muodostettu huoltolajeittain. Ruotsissa ilmestyi 1930-luvulla toinenkin huoltoa koskeva opas. Vuonna 1933 julkaistu ohje *Instruktion för Intendenttjänsten i krig vid lägre truppförband* (*I Intkr*) sisältää yhteensä kahdeksan lukua, joissa käsitellään muun muassa yleisiä talous-, majoitus-, elintarvike-, varuste- ja materiaaliasioita sekä taloushuoltohenkilöitä ja -joukkoja koskevia ohjeita.⁹³²

Vuonna 1934 Suomessa ilmestyi kaksi huoltoa ja huoltopalvelusta käsittelevää ohjesääntöä tai kirjaa. Leonard Grandellin kirjoittama kirja *Joukkojen huolto sodassa* sisältää yhteensä yli 400 sivua ja se muodostuu kahdesta kiinteästi toisiinsa liittyvästä osasta. Ensimmäisen osan otsikko on yleinen järjestys, ja osa sisältää yhteensä seitsemän lukua. Ensimmäinen osa käsittelee huollon yleistä rakennetta sekä kotiseudun ja kenttäarmeijan huollon järjestelyjä ja kulkua. Toisen osan otsikko on huoltotaktikka ja se sisältää yhteensä 6 lukua. Luvut käsittelevät seuraavia aiheita: huollon jako, johto, täydentävä huolto, ylläpitävä ja evakuoiva huolto, tieliikenne ja -kuljetukset sekä huollon erityispiirteet eri toimintalajeissa. Lisäksi kirjassa on yhteensä 13 liitettä. Myös vuonna 1934 ilmestynyt suomalainen *Kenttäohjesäännön kolmas osa* (K.O. III) käsittelee huoltopalvelusta ja siihen kuuluvia huoltolajeja ja toimintoja. Kenttäohjesäännön kolmas osa sisältää yhteensä kolmetoista lukua ja viisitoista liitettä.⁹³³

Grandellin kirjan ja Kenttäohjesäännön kolmannen osan välillä on huomattavia eroja. Grandellin kirja on lähinnä huoltotaktinen kirja. Kenttäohjesäännön kolmas osa sen sijaan käsittelee eri huoltolajien järjestelyjä. Vaikka molemmat suomalaiset huoltoa koskevat teokset poikkeavat toisistaan, ne sisältävät pääosin samoja teemoja kuin ruotsalaisten vastaavat ohjesäännöt. Suomalaisten ja ruotsalaisten ohjesääntöjen rakenne, sisältö ja asioiden käsittelyjärjestys poikkeavat kuitenkin toisis-

⁹³¹ Kenttäohjesääntö (yleinen osa), vahvistettu käyttöön 25.7.1931. Katso myös Tynkkynen (2009), s. 72 ja Raunio (pro gradu 1989), s. 92.

⁹³² *Förslag till Fälttjänstreglemente, Del III, 1930 års upplaga* ja *Instruktion för Intendenttjänsten i krig vid lägre truppförband, 1933*.

⁹³³ Grandell, Leonard: *Joukkojen huolto sodassa, Lappeenranta 1934* ja Kenttäohjesääntö III, hyväksytty käyttöön 1934.

taan. Vertailtaessa ohjesääntöjä keskenään ei voida osoittaa, että ruotsalaiset ohjesäännöt ovat sellaisinaan olleet suoraan suomalaisten huoltoa käsittelevien kirjojen pohjana. Löydettävien yhtäläisyyksien syynä lienee huoltoalan jo 1920-luvulla alkanut kiinteä yhteistyö ja tietojen vaihto. Erityisesti Grandellin kiinteät suhteet Ruotsiin sekä hänen henkilökohtainen rooli ja merkitys vaikutuskanavana ovat vaikuttaneet huoltoa käsittelevien teosten sisältöön.⁹³⁴

Suomessa oli tarkoitus laatia Kenttäohjesääntösarjaan vielä yksi osa, *Kenttäohjesäännön neljäs osa* (K.O. IV). Ohjesäännössä oli tarkoitus käsitellä esikuntapalvelusta, esikuntatyöskentelyn organisointia ja toimintaperiaatteita. Ohjesääntöä ei kuitenkaan ehditty julkaista ennen talvisodan syttymistä. Suomalaiset olivat vuonna 1937 erityisen kiinnostuneita esikuntapalvelusta ja tiedustelua koskevista ohjesäännöistä. Sotilasasiamiehet saivat tehtäväksi hankkia esikuntapalvelusohjesäännöt kaikista niistä maista, joihin olivat akkreditoituja. Suomalaiset saivat Suomen sotilasasiamiehen välityksellä Ruotsista kaksi ohjesääntöä, joissa käsiteltiin näitä asioita. *Maavoimien kenttäohjesäännössä* (*Fältreglemente för Armén*) oli kaksi lukua, joissa käsiteltiin esikuntapalvelukseen liittyviä asioita ja toimintaperiaatteita. Toinen lähetetty esikuntapalvelusta koskeva ohjesääntö oli *Maavoimien esikuntapalvelusohje* (*Instruktion för Expeditionstjänsten vid Armén*).⁹³⁵

Viimeinen ennen talvisodan alkua ilmestynyt ruotsalainen ylimmän tason maavoimien ohjesääntö oli edellä esitetty vuonna 1937 alustavasti käyttöön otettu *Maavoimien kenttäohjesääntö* (*Fältreglemente för Armén*). Ohjesääntö hyväksyttiin virallisesti vasta vuonna 1938 ja siitä otettiin uusintapainos vuonna 1940. Ohjesääntö poikkeaa merkittävästi sekä rakenteellisesti että sisällöllisesti aiemmista ruotsalaisista kenttäohjesäännöistä. Muutoksen tärkeimpinä syinä olivat Ruotsin vuoden 1936 puolustus päätös ja siihen liittyen merkittävät muutokset joukkorakenteessa ja joukkojen toiminnassa. Ohjesääntötyötä edelsi myös monipuolinen kokeilutoiminta.⁹³⁶

4.4.2.2. Jalkaväen harjoitusohjesäännöt

Ruotsalaisten tärkein jalkaväen ohjesääntö 1920-luvulla oli vuonna 1927 julkaistu *Jalkaväen harjoitusohjesääntö* (*Exercisreglemente för Infanteriet, E.R.I.*). Ohjesääntö sisälsi

⁹³⁴ Katso esimerkiksi Tynkkynen (2009), s. 73–74; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje ulkomaosaston päällikölle N:o 4/1929, 20.2.1929, GS/UA, Serie E1a/Vol 22, KtA ja Yleisesikunnan päällikön kirje Kuormastojoukkojen tarkastajalle N:o 1202/IV/1928, 2.11.1928, SArk-1407/11, KA. Grandell toimi myös Kenttäohjesäännön kolmannen osan laatineen toimikunnan puheenjohtajana. Yleisesikunnan päällikön Ruotsin armeijan huollon tarkastajalle, eversti Améenille lähetetyssä kiitoskirjeessä todetaan, että Grandellin lokakuussa 1928 toteutunut komennus Ruotsiin oli erittäin hyödyllinen ja sen aikana saaduilla opeilla ja kokemuksilla on suuri merkitys käynnissä olevaan täydennys- ja evakuoitintjärjestelmää koskevaan uudistustyöhön sekä ohjesääntöjen kirjoitustyöhön.

⁹³⁵ Tynkkynen (2009), s. 73–74; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1431/IV/1937, 1.10.1937, SArk-1621/12, KA; *Fältreglemente för Armén*, 1937 ja 1938, sisällysluettelo; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 276/1937, 21.10.1937, SArk-1921/12, KA; LKE päällikön ak 18.10.1937, SArk-1621/12, KA.

⁹³⁶ Katso esimerkiksi *Fältreglemente för Armén*, 1937 ja 1938, sisällysluettelo; Swedlund, N. F. R.: *Höstens fältövningar med försöksorganiserade bataljoner*, s. 211–220, NMT 1933; Artikkel: *Arméfälttjänstövningen*, s. 297–304, NMT 1933 ja artikkeli: *Arméorganisation*, allmänna synpunkter, s. 226–235, NMT 1933.

yhteensä kuusi osaa (Del I–VI) ja kaksi erillistä liitettä. Konekiväärikomppaniaa, kranaatinheitinjoukkuetta ja pioneerijoukkuetta koskevat perusteet julkaistiin erikseen omana ohjesäännön osana (Del IV) vuosina 1927 ja 1931. Ohjesääntöjen osia uudistettiin vaihteittain vuosina 1933 ja 1936 ruotsalaisten järjestämistä kokeiluista ja harjoituksista saatujen havaintojen ja kokemusten sekä vuoden 1936 puolustuspäätöksen pohjalta.⁹³⁷

Ohjesäännön ensimmäinen osa sisältää yleisiä perusteita, muun muassa kokoonpanoja, aseistusta, joukkojen toimintaa ja johtamista. Toisessa osassa annetaan yksittäistä sotilasta koskevia mieskohtaisia ohjeita esimerkiksi toiminnasta marsseilla, erilaisten keveiden aseiden ja maaston käytöstä sekä toiminnasta taistelussa. Kolmas osa käsittelee kiväärikomppaniaa ja siinä annetaan perusteita ja ohjeita ryhmä-, joukkue- ja komppaniatasolla muun muassa aseistuksesta, erilaisista ryhmitysmuodoista ja taistelusta. Neljäs osa muodostuu kolmesta erikseen painetusta ohjesäännöstä, joissa kussakin annetaan perusteet joko konekiväärikomppanian, kranaatinheitinjoukkueen tai pioneerijoukkueen koulutuksesta ja toiminnasta. Viides osa käsittelee pataljoonaa, rykmenttiä ja prikaatia ja siinä annetaan organisaatiotasokohtaisesti perusteita muun muassa marsseista, ryhmityksestä, hyökkäys- ja puolustustaistelusta sekä ampumatarvikehuollosta. Kuudes osa käsittelee toimintaa suksilla yksittäisen sotilaan tasolta prikaatitasolle asti.⁹³⁸

Suomessa julkaistiin vuonna 1932 *Jalkaväen ohjesäännön ensimmäinen osa* (J.O. I). Ohjesääntöä voidaan pitää tärkeimpänä jalkaväen koulutusta ohjaavana ohjesääntönä ennen talvisotaa. Ohjesäännöstä otettiin hyväksymisen jälkeen useita eri painoksia. Esimerkiksi neljäs painos julkaistiin vuonna 1939. Ohjesääntö sisältää yhteensä neljätoista lukua, jotka käsittelevät numerojärjestyksessä seuraavia aiheita: yleistä koulutuksesta (johdanto), jalkaväkijoukkojen kokoonpano, jalkaväen taisteluvälineet, jalkaväen esiintymis- ja johtamisperusteet, mieskohtainen harjoittelu, kiväärikomppania, konekiväärikomppania, pataljoona, kranaatinheittäjäkomppania, rykmentti, koulutustarkastukset, paraati, pääkatselmus, lippuvalan vannominen.⁹³⁹

Vertailtaessa suomalaista Jalkaväen ohjesäännön ensimmäistä osaa ruotsalaiseen vuoden 1927 Jalkaväen harjoitusohjesääntöön näyttää siltä, että suomalainen ohjesääntö on saanut paljon vaikutteita ruotsalaisesta ohjesäännöstä. Suomalaisen ohjesäännön rakenne, asioiden käsittelyjärjestys ja sisältö ovat suurelta osaltaan täsmälleen samat kuin ruotsalaisen ohjesäännön harjoittelua ja koulutusta käsittelevät osat. Käsitteistä ja terminologiasta on myös löydettävissä paljon yhtäläisyyksiä ja jos-sain kohdin myös suoria käännöksiä.

---

⁹³⁷ Katso esimerkiksi *Exercisreglemente för Infanteriet* (E.R.I.), Del I, II, III, V och VI samt Bilaga 1 och 2, fastställt 1927; *Exercisreglemente för Infanteriet* (E.R.I.ksp), Del IV 1. Kulsprutekompaniet, 1927; *Förslag till Exercisreglemente för Infanteriet* (FÖRSLAG E.R.I.grk), Del IV 2. Granatkastarplutonen, 1931; *Förslag till Exercisreglemente för Infanteriet* (Förslag E.R.I. pj), Del IV 3. Pionjärplutonen, 1931; *Förslag till Tillägg och Ändringar i Exercisreglementet för Infanteriet* (FÖRSLAG TILLÄGG E.R.I. ksp), Del IV 1 Kulsprutekompaniet, 1933 ja *Särtryck ur Exercisreglementet för Infanteriet* (TILLÄGG E.R.I.), Del III: C och D, utdrag ur under utarbetande varande del IV och del V, 1936.

⁹³⁸ *Exercisreglemente för Infanteriet* (E.R.I.), Del I, II, III, IV, V och VI, 1927.

⁹³⁹ Jalkaväen ohjesääntö I, hyväksytty käyttöön 1932.

Niilo Sigellin Sotilasaikakauslehteen kirjoittamassa artikkelissa todetaan, että suomalainen ohjesääntö poikkeaa laajuutensa puolesta ruotsalaisesta verrokkiohjesäännöstä ja on laajuutensa puolesta verrattavissa paremmin saksalaisen vuonna 1922 käyttöön otettuun ohjesääntöön *Ausbildungsvorschrift für die Infanterie* (A. V. I.). Sigell tuo artikkelissa esiin myös muutamia yksityiskohtia koskevia eroavaisuuksia suomalaisen ja ruotsalaisen ohjesäännön välillä.⁹⁴⁰

Suomalaista Jalkaväen ohjesäännön ensimmäistä osaa täydennettiin myöhemmin kahdella lisäosalla. *Jalkaväen ohjesäännön ensimmäisen osan lisäys* hyväksyttiin käyttöön vuonna 1935. Lisäyksessä käsitellään harjoittelua suksilla. Ohjesääntö sisältää neljä lukua, jotka käsittelevät suksilla liikkuvien joukkojen esiintymis- ja johtamisperusteita, mieskohtaista harjoittelua suksilla, ryhmän harjoittelua suksilla ja muiden yksikköjen harjoittelua suksilla. Ensimmäisen lisäyksen rakenne, sisältö ja asioiden käsittelyjärjestys näyttävät noudattavan pääpiirtein ruotsalaisen Jalkaväen harjoitusohjesäännön kuudennen osan (Del VI) rakennetta ja sisältöä.⁹⁴¹

Jalkaväen ohjesäännön ensimmäisen osan toinen lisäys hyväksyttiin käyttöön vuonna 1938, ja se käsittelee harjoittelua polkupyörillä. Toinen lisäys sisältää neljä lukua ja yhden liitteen. Luvut käsittelevät samoja asioita ja samassa järjestyksessä kuin ensimmäisessä lisäyksessä. Suksilla liikkuvien joukkojen sijaan luvuissa käsitellään pyörillä liikkuvia joukkoja. Ruotsissa julkaistiin vuonna 1936 oma polkupyöräjoukkoja koskeva harjoitusohjesääntö *Exercisreglemente för Cykelförband vid Infanteriet* (ERI c). Ohjesääntö sisältää neljä lukua ja yhden liitteen, jossa käsitellään pyöräjoukkojen esiintymis- ja johtamisperusteita, pyörillä varustettujen joukkojen harjoittelua ryhmätasolta rykmenttitasolle, ryhmyksiä, taistelua ja pyörien käyttöä eri taistelulajeissa sekä toimintaa muun muassa paraateissa. Liite sisältää perusteet polkupyörien yhteen laittamisesta.⁹⁴² Suomalaisen pyöräjoukkoja koskevan ohjesäännön rakenne, sisältö ja asioiden käsittelyjärjestys on jälleen yhtäläinen ruotsalaisen ohjesäännön kanssa.

Suomessa julkaistiin vuonna 1932 myös toinen tärkeä jalkaväen ohjesääntö. *Jalkaväen ohjesäännön toinen osa* muodostuu kahdesta osasta, jotka julkaistiin omina ohjesääntöinä. *Jalkaväen ohjesäännön toisen osan ensimmäinen osa* (J.O. II,1) käsittelee taistelujen yleisiä perusteita ja *Jalkaväen ohjesäännön toisen osan toinen osa* (J.O. II,2) käsittelee yksikköjen taistelua. Vaikka molemmat on julkaistu omina osinaan, ne muodostavat kuitenkin yhtenäisen kokonaisuuden, sillä esimerkiksi toisessa osassa lukujen numerointi jatkuu siitä, mihin ensimmäisen osan numerointi päättyy. Jalkaväen ohjesäännön toisen osan molempien osien (J.O. II,1 ja J.O. II,2) sisällöstä on löydetävissä samoja teemoja kuin ruotsalaisesta Jalkaväen harjoitusohjesäännön taisteluja koskevista osista. Poiketen Jalkaväen ohjesäännön ensimmäisestä osasta (J.O. I) ja

⁹⁴⁰ Artikkelin Jalkaväen ohjesääntö, ohjesäännön ilmestymisen syyt, s. 753–763, SAL 12/1932.

⁹⁴¹ Vertaa Jalkaväen ohjesääntö I Lisäys vuodelta 1935 ja *Exercisreglemente för Infanteriet* (E.R.I.), Del VI, 1927.

⁹⁴² Vertaa Jalkaväen ohjesääntö I Lisäys, hyväksytty käyttöön 1935; Jalkaväen ohjesääntö I Lisäys 2, hyväksytty käyttöön 1938 ja *Exercisreglemente för Cykelförband vid Infanteriet*, 1936.

sen lisäyksistä toisesta osasta ei ole osoitettavissa samalla tavalla selkeitä yhtäläisyyksiä ruotsalaisen Jalkaväen harjoitusohjesäännön kanssa.⁹⁴³

Vertailtaessa suomalaisia jalkaväen harjoitusohjesääntöjä ruotsalaisten vastaaviin ohjesääntöihin näyttää siltä, että suomalaisiin ohjesääntöihin on otettu vaikutteita ja malleja suoraan vastaavista ruotsalaisista ohjesäännöistä.

Vesa Tynkkynen on päätenyt väitöskirjassaan hieman toisenlaiseen tulkintaan. Tynkkynen tuo toki esiin, että suomalaiset saivat 1920-luvun alkupuolen saksalais-painotteisuuden rinnalle myöhemmin myös ruotsalaisia vaikutteita. Tynkkynen kuitenkin korostaa, että uudet jalkaväen ohjesäännöt 1930-luvulla edustivat ilmeisesti hyvinkin suomalaisiksi muuttuneita näkemyksiä.⁹⁴⁴

4.4.2.3. Esimerkkejä muiden aselajien ohjesäännöistä

Ruotsalaisten vuonna 1925 julkaisema *Ratsuväns harjoitusohjesääntöehdotus (Förslag till Exercisreglemente för Kavalleriet, FÖRSLAG E.R.K.)* sisälsi yhteensä seitsemän osaa (Del I–V ja VII–VIII). Ohjesäännössä käsitellään yleisten perusteiden lisäksi harjoittelua hevosten kanssa ja jalan sekä erityisohjeita muun muassa paraatista, varusteista ja toiminnasta suksin. Viides osa käsittelee taistelutoimintaa (striden) ja siinä annettiin perusteita ratsuväen toimintaperiaatteista eri taistelulajeissa ryhmän tasolta ylimpiin ratsuväkijoukkoihin (högre kavalleritruppförband) asti sekä taistelusta erityisoloissa.⁹⁴⁵

Suomalainen *Ratsuväns harjoitusohjesäännön ensimmäinen osa (R.H.O)* otettiin ehdotuksena käyttöön vuonna 1928. Ohjesääntö sisältää johdannon lisäksi kaksi pääluokaa ja kaksi liitettä. Johdannossa käsitellään yleisten asioiden lisäksi harjoituksen periaatteita ja rykmentin kokoonpanoa. Ensimmäisen pääluvun otsikko on Harjoitus ratsain ja toisen pääluvun otsikko on Harjoitus jalan. Ensimmäisessä luvussa käsitellään yleisten asioiden lisäksi muun muassa erilaisia ryhmitys- ja liikkumismuotoja sekä niiden muutoksia joukkue-, konekiväärieskadroona-, rykmentti- ja prikaatitasolla. Toisessa luvussa käsitellään pääosin harjoitteluun liittyviä asioita, mutta jonkin verran myös taistelutoimintaa. Liitteissä annetaan perusteita toiminnasta paraatissa ja miekan käytöstä.⁹⁴⁶

Vertailtaessa suomalaisten ja ruotsalalaisten 1920-luvulla ilmestyneitä ratsuväen harjoitusohjesääntöjä keskenään, näyttää siltä, että kummankin maan ohjesääntöjen rakenne ja sisältö ovat varsin yhtäläiset. Ruotsalainen ohjesääntö on kuitenkin huomattavasti laajempi ja sisältää selvästi enemmän taistelutoimintaan liittyviä perusteita ja asioita kuin suomalainen harjoitusohjesääntö. Ratsuväen toimintaan liittyvät periaatteet, esimerkiksi hevosten käytöstä, ryhmityksistä ja toiminnasta muun muassa marsseilla lienevät kuitenkin yleisesti yhteneviä eri maiden kesken. Näin ollen ohje-

⁹⁴³ Vertaa Jalkaväen ohjesääntö II,1 ja II,2, 1932 ja Exercisreglemente för Infanteriet (E.R.I.), Del I, II, III, IV, V och VI, 1927.

⁹⁴⁴ Vertaa Tynkkynen (1996), s. 52.

⁹⁴⁵ Förslag till Exercisreglemente för Kavalleriet, Del I, II, III, IV, V, VII, VIII, 1925.

⁹⁴⁶ Ratsuväns harjoitusohjesääntö I, hyväksytty ehdotuksena käyttöön 1928.

sääntöjen välillä tehdyn vertailun pohjalta ei ole voitu todentaa sitä, että suomalaiset olisivat saaneet vaikutteita nimenomaan Ruotsista.

Ruotsalaiset hyväksyivät varsinaisen *Ratsuväns harjoitusohjesäännön* (*Exercisreglemente för Kavalleriet*, E.R.K.) käyttöön vuonna 1930. Ohjesääntö sisälsi yhteensä kuusi osaa (I–VI ja VIII). Ohjesääntö antaa perusteita muun muassa ratsuväen harjoitus- ja taistelutoiminnasta ratsain ja jalan eri joukkotasoille joukkueesta rykmenttitasolle asti sekä toiminnasta suksin. Ohjesäännön kuudes osa koskee taistelutoimintaa. Kuudennessa osassa käsitellään yleisten perusteiden lisäksi hyökkäystaistelua, puolustustaistelua, viivytystaistelua ja tuliylläkköä sekä taisteluperiaatteita erityisoloissa. Taistelutoimintaa koskeva osa kattaa ratsuväkijoukot ryhmätasolta aina ylimpään organisaatiotasoon (Armékavalleri) asti. Ohjesäännön seitsemäs osa (Del VII) käsittelee huoltoa ja se julkaistiin omana kirjana. Ohjesääntöön tehtiin lukuisia lisäyksiä, muutoksia ja täydennyksiä vuosina 1933–1937 ratsuväkeä koskevista kokeiluista ja harjoituksista saatujen kokemusten ja tulosten perusteella.⁹⁴⁷

Suomalainen *Ratsuväns ohjesäännön ensimmäinen osa* (Rv.O. I) hyväksyttiin käyttöön vuonna 1935. Ohjesäännön laadinta- ja kirjoitustyön oli osallistunut kolme henkilöä. Kirjoitustyöryhmän puheenjohtajana toimi everstiluutnantti Stackelberg, Muut jäsenet olivat luutnantti Leo Reino Hälvä ja ratsumestari Kaarlo Heikki Lauri. Ohjesäännön kirjoittaminen oli alun perin tarkoitus tehdä virkatyönä, mutta se osoittautui mahdottomaksi työn suuren määrän ja suomalaisen ratsuväen taisteluperiaatteiden poikkeavan luonteen vuoksi. Ratsuväen ohjesäännön julkistamista koskevassa asiakirjassa korostetaan, että sen laatimisessa ei ole juurikaan voitu hyödyntää ulkomaisia ohjesääntöjä, sillä suomalaisen ratsuväen järjestelyt ja muodot poikkeavat ulkomaisista.⁹⁴⁸

Suomalaisten tykistöä koskevat ohjesäännöt olivat pääosin teknillisiä ja tykistön taktista toimintaa käsittelevistä ohjesäännöistä oli puute 1930-luvun loppupuolelle asti. Suomalaisen tykistön toimintaperiaatteet ja ohjesääntöjen perusteet olivat lähtöisin Saksasta, eikä ruotsalaisilla ollut juurikaan vaikutusta niihin. Viestitoiminnalla oli Suomessa oman aselajin asema 1920-luvulta alkaen. Viestiaselajilla ei kuitenkaan ollut omaa tarkastajaa, vaan se toimi teknisen tarkastajan alaisuudessa. Viestiteknisistä asioista oli ohjesääntöjä, mutta aselajilta puuttui varsinainen viestitaktinen ohjesääntö talvisodan syttymiseen asti.⁹⁴⁹

Pioneeriohjesääntöjen osalta turvauduttiin ulkomaisiin ohjesääntöihin, ensimmäiseen saksalaisiin, vuoteen 1930 asti. Vuonna 1930 tehtiin esityksiä myös pioneerialan ohjesääntöjen kirjoittamistöiden käynnistämisestä. Esimerkkinä kirjoitustyön tuloksista voidaan mainita *Kenttätalvi-ohjesäännön ensimmäinen osa* (K. TYÖ.O). Suomessa

⁹⁴⁷ Katso esimerkiksi *Exercisreglemente för Kavalleriet*, Del I, II, III, IV, V, VI, VIII, 1930; *Förslag till Exercisreglemente för Kavalleriet*, Del IV4 (FÖRSLAG E.R.K. grk), 1933; *Exercisreglemente för Kavalleriet*, Del IV3, 1934; *Exercisreglemente för Kavalleriet*, Del V, 1936 sekä Ruotsin sotakorkeakoulun luento ratsuväen kokoonpanoja koskevista kokeiluista ja niiden tuloksista vuosilta 1932–1935, *Taktik/KHS/YK 1935–1936/Föreläsningar II*, s. 1–54, KHS/Undervisning/taktik, Serie F/Vol 24, KrA.

⁹⁴⁸ Ratsuväkiprikaatin Esikunta, ak N:o 516/II/30, 2.2.1935, PLM-31/F: 110, KA.

⁹⁴⁹ Sotilasprofessori Pasi Kesselin tiedonanto 13.6.2016 tykistön 1920- ja 1930-luvun ohjesäännöistä ja mahdollisesta ruotsalaisvaikutuksesta; Kesseli (2017), s. 71–72 sekä Tynkkynen (1996), s. 66–67.

hyödynnettiin opetuksessa ja muutenkin ehkä muita aselajeja enemmän ruotsalaisia pioneerialan teoksia, muun muassa kapteeni Emil Fredrik Theodor Fevrellin kirjoittamaa oppikirjaa *Lärobok i krigsbyggnadskonst för Kungliga Krigsskolan* ja Pioneerijoukkojen kenttätäytohjesääntöä *Ingengörtruppernas fältarbeten, Del IV (Förläggningsarbeten)*.⁹⁵⁰

4.4.3. Ruotsalaisia ohjesääntöjä hyödynnettiin opetusmateriaalina ja suomalaisten ohjesääntöjen tausta-aineistona

Joukkojen ja johtajien toiminta taistelukentällä perustuvat koulutukseen ja osaamiseen. Koulutuksen perustaksi ja osaamisen saavuttamiseksi tarvitaan sodankäynnistä saatujen kokemusten lisäksi asianmukaisia ohjesääntöjä, ohjeita, oppaita ja sotilaskirjallisuutta. Ohjesääntöjen merkitys sotatoimien, operaatioiden, taktiikan ja sotatekniikan sekä koulutuksen perustana korostuu erityisesti rauhan aikana.⁹⁵¹

Alkuvuosina jouduttiin turvautumaan ulkomaisiin ohjesääntöihin. Ulkomaisiin ohjesääntöihin turvauduttiin vielä myöhemmin oman suomalaisen ohjesääntöjen kirjoitustyön käynnistämisen jälkeenkin. Suomalaisten 1920- ja 1930-luvulla ilmestyneistä ohjesäännöistä on löydettävissä viitteitä ja vaikutteita erityisesti Ranskasta, Saksasta ja Ruotsista.⁹⁵²

Suomalaiset 1920-luvun alkupuolen kenttäohjesäännöt sisälsivät suoria lainauksia ruotsalaisista vastaavista kenttäohjesäännöistä. Myöhemmin 1930-luvulle tultaessa suomalaiset hakivat edelleen vaikutteita Ruotsista, mutta ohjesääntöjen kirjoittaminen oli itsenäisempää ja lopputulokset poikkesivat ruotsalaisista verrokeista. Suomalaista 1930-luvun ohjesäännöistä on kuitenkin löydettävissä runsaasti yhtäläisyyksiä ruotsalaisten vastaavien ohjesääntöjen kanssa. Toisaalta ohjesäännöistä löytyy myös merkittäviä eroja.

Ruotsalaiset vaikutteet välittyivät suomalaisiin ohjesääntöihin ja sotataidon kehitykseen sekä suoraan että välillisesti. Merkittävin suora vaikutuskanava oli Sotakorkeakoulun ruotsalaiset opettajat. Ruotsalaisten opettajien antama opetus oli pohjana monen suomalaisen upseerin ylemmän tason sotataidollisen ajattelun kehittymiseen ja sen myötä he välillisesti vaikuttivat myös suomalaisten ohjesääntöjen sisältöön. Ruotsalaisten opettajien välillinen vaikutus ohjesääntötyöhön konkretisoitui erityisesti heidän suomalaisten seuraajiensa kautta, sillä monilla seuraajilla oli tärkeä rooli ja panos suomalaisten ohjesääntöjen kirjoitustöissä.

Suomalaisiin ohjesääntöihin saatiin vaikutteita ja malleja myös Ruotsissa saadun opetuksen ja ruotsalaisten ohjesääntöjen kautta. Ruotsalaiset ohjesäännöt vaikuttivat välillisesti suomalaisen sotataidon kehitykseen myös opetuksen kautta, sillä suomalaisten sotakoulujen opetuksessa käytettiin jonkin verran ruotsalaisia ohjesään-

⁹⁵⁰ Katso esimerkiksi pioneeriohjesääntöä koskeva tekijäpalkkioesitys, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 317/X/1930, 11.2.1930, PLM-31/F: 68, KA; Esitys Pioneeriohjesääntö IV (Hävitystyöt) kirjoittamistehtävän antamiseksi eversti Hanellille ja esitys kenttäsiltoja koskevan osan kirjoittamisesta reservin majuri J. C. Fabriukselle, YE/Os. 4/Toimisto X, ak n:o 1553/X/1930, 26.9.1930 ja ak n:o 317/X/1930, 11.2.1930, 1930, PLM-31/F: 68, KA.

⁹⁵¹ Reglementen och utbildningstiden, s. 6, NMT 1/1927 ja Fältreglemente för Armén, 1938, s. 7.

⁹⁵² Vertaa esimerkiksi Raunio (pro gradu 1989), s. 98–99 ja Tynkkynen (1996), s. 51–52.

töjä. Myös Sotakorkeakoulun pääsyttutkinnon kirjallisuusvaatimuksiin sisältyi ruotsalaisia ohjesääntöjä ja sotilaskirjallisuutta muun muassa taktiikassa, historiassa, linnoitusopissa, viestipalveluksessa ja aseopissa.⁹⁵³

Kadettikoulun opetuksessa oli käytössä useita ruotsalaisia ohjesääntöjä ja oppikirjoja. Ruotsalaisia oppikirjoja ja ohjesääntöjä käytettiin muun muassa taktiikan, pioneeriopin, topografian, sotalaitosopin ja aseopin opetuksessa. Eniten käytettyjä ruotsalaisia oppikirjoja olivat Lars Herman Tingstenin *Taktikens grunder I–III* sekä Gunnar Kaijserin *Lärobok i Krigsbyggnadskonst*. Huomion arvoista on, että tiettyjä opetussuunnitelmaan kuuluvia erityisteemoja, kuten esimerkiksi rannikkojen puolustus, maihinnousut ja sissisota, ei käsitelty varsinaisen opetuksen yhteydessä, vaan ne järettiin oppilaiden itsensä luettavaksi Tingstenin teoksesta *Taktikens grunder*.⁹⁵⁴

Varsinaisten oppikirjojen lisäksi kadettien opetuksessa käytettiin myös muuta Ruotsista saatua opetusmateriaalia. Esimerkiksi sotahistorian opetuksessa käytettiin kapteeni Ribbingin Sotakorkeakoulussa vuosina 1925–1927 pitämistä luennoista tehtyjä muistiinpanoja ja kapteeni Holmin Ruotsin sotakorkeakoulussa pitämistä luennoista tehtyjä monisteita. Myös opetuksen ja luentojen tausta- ja lähdeaineistona käytettiin ruotsalaista kirjallisuutta. Tästä syystä esimerkiksi Kadettikoulun kirjastoon hankittiin vuosittain ruotsalaista kirjallisuutta ja sotilasaikakauskirjoja.⁹⁵⁵

Sotakorkeakoulun opetuksessa käytettiin runsaasti ulkomaisia ohjesääntöjä. Esimerkiksi Sotakorkeakoulun vuoden 1927 kirjallisuusluettelo sisälsi yhteensä 78 ohjesääntöä tai sotilaskirjallisuuden teosta, joista ulkomaisia oli yhteensä 71 kappaletta. Ulkomaisesta kirjallisuudesta ruotsalaisia oli yhteensä 11 kappaletta. Suurin osa ulkomaisesta kirjallisuudesta tuli Saksasta ja Ranskasta. Ruotsalaisia ohjesääntöjä hyödynnettiin seuraavien oppiaineiden opetuksessa: yleinen taktiikka, jalkaväkitaktiikka, rannikkotyöstö, viestitaktiikka ja viestijoukot, ilmailujoukot ja ilmailutaktiikka sekä kaasusodankäynti. Ruotsalaisia ohjesääntöjä ja sotilaskirjallisuutta sisältyi myös pääsyttutkinnon kirjallisuusluetteloon.⁹⁵⁶

---

⁹⁵³ Katso esimerkiksi Tynkkynen (1996), s. 51; Sotakorkeakoulun sotakirjallisuusluettelo 1927, YE/Os. 4/Tsto X, ak N:o 834/X/1927, 15.11.1927, PLM-32/F: 29, KA; Sotakorkeakoulun pääsyttutkinto, YE/Os. 4/Tsto X, ak N:o 1403/X, 27.11.1928, PLM-32/F: 33, KA ja Sotakorkeakoulun pääsyttutkinto, YE/Os. 4, ak N:o 222/X, 12.2.1932, PLM-31/F: 84, KA.

⁹⁵⁴ Katso esimerkiksi luettelo Kadettikoulussa käytettävistä oppikirjoista, KADK/opetusohjelmat ja luennot 1919–1920, R-598/16, KA; Kadettikoulun ohjesäännöt, KADK/Ohjesäännöt, palvelusohjeet ja määräykset sekä luettelot, R-598/25, KA; Kirjallisuus ja opetusvälineluelletot vuonna 1933, KADK/Opinto-ohjelmat 1925–1936, T-22083/Dc: 1, KA sekä Kadettikoulun toimintakertomus 1.10.1929–21.9.1930, s. 61, KADK/Toimintakertomukset 1925–1930, T-22083/Dc:1, KA.

⁹⁵⁵ Luettelo Kadettikoulussa käytettävistä oppikirjoista, KADK/opetusohjelmat ja luennot 1919–1920, R-598/16, KA; Kadettikoulun ohjesäännöt, KADK/Ohjesäännöt, palvelusohjeet ja määräykset sekä luettelot, R-598/25, KA; Kirjallisuus ja opetusvälineluelletot vuonna 1933, KADK/Opinto-ohjelmat 1925–1936, T-22083/Dc:1, KA ja Kadettikoulun kirjallisuuden hankintakirja 1931–1944, T-27085/Ab: 25, KA. L. H. Tingssten oli palvellut Ruotsin armeijassa kenraalimajurina. Tingstenin taktiikan oppikirja käsitti kolme osaa: I osa Johdanto, II osa Muodollinen taktiikka (formell taktik) ja III osa Sovellettu taktiikkaa (tillämpad taktik).

⁹⁵⁶ SKK:n kirjallisuusluettelo 1927, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 834/X/1927, 15.11.1927, PLM-32/F: 29, KA; SKK:n pääsyttutkinto vuonna 1929, YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 1403/X/1928, 27.11.1928, PLM-32/F: 33, KA; SKK:n pääsyttutkinto 1932, YE/Os. 4, ak N:o 222/X/1932, 12.2.1932, PLM-31/F: 84, KA.

Ohjesääntöjä merkittävämpi kirjallinen lähde olivat erityisesti 1920-luvulla Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien luennoista tehdyt monistheet. Luentomateriaalissa oli varsin runsaasti viittauksia tai lainauksia ruotsalaisista ja saksalaisista ohjesäännöistä. Ruotsin sotakorkeakoulusta lähetettiin runsaasti ohjesääntöjä Suomeen aina 1930-luvun lopulle asti. Vastavuoroisuus periaatteen mukaisesti myös Ruotsin sotakorkeakoululla oltiin kiinnostuneita suomalaisista ohjesäännöistä.⁹⁵⁷

Yleisesikunta, puolustushaarat ja aselajitarkastajien toimistot halusivat saada jatkuvasti haltuunsa omaa alansa koskevia ulkomaisia ohjesääntöjä ja sotilaskirjallisuutta. Ohjesääntöjä ja kirjallisuutta käytettiin tausta-aineistona tai lähteinä laadittaessa omia ohjesääntöjä tai muuta ohjeistusta. Joitakin erityisaihealueita, kuten esimerkiksi talvitaisteluja ja -koulutusta koskevat ohjesäännöt ja kirjallisuus kiinnostivat suomalaisia erityisen paljon koko 1920- ja 1930-luvun kattavan ajanjakson ajan. Vuosina 1937 ja 1938 suomalaiset olivat erityisen kiinnostuneita esikuntapalvelusta ja tiedustelupalvelusta käsittelevistä ohjesäännöistä. Vuonna 1938 erityisen mielenkiinnon kohteena olivat ruotsalaiset huoltoa ja kranaatinheittimistöä koskevat ohjesäännöt. Suomalaiset olivat kiinnostuneita myös erityisaloja koskevista ohjesäännöistä.⁹⁵⁸

Sotakoulujen opetusmateriaalin lisäksi ohjesääntöjä tarvittiin joukko-osastoissa. Yleisesikunta hankki ja jakoi vuosittain sotilaskirjallisuutta joukko-osastojen, esikuntien ja laitosten käyttöön. Esimerkiksi vuoden 1929 aikana Yleisesikunnan varoin hankittiin ja jaettiin kaikille joukko-osastoille yhteensä 21 kirjanmuotoista ja seitsemän monistettua ohjesääntöä. Muutama joukko-osastoille jaetuista kirjoista ja ohjesäännöistä oli luokiteltu salaisiksi. Puolustusministeriö jakoi kirjallisuutta myös suoraan omassa johdossaan oleville osastoille ja laitoksille. Kyseessä oli tällöin lähinnä kunkin omaa alaa koskevasta kirjallisuudesta. Lisäksi varuskuntien kirjastoihin hankittiin kirjallisuutta ja sotilaslehtiä. Vesa Tynkkynen korostaa väitöskirjassaan, että suomenkielisen kirjallisuuden lisäksi hankittiin lähinnä saksalaisia teoksia. Ruotsinkielisiä teoksia oli vain hyvin vähän. Ruotsinkielisistäkin teoksista pääosa lienee ollut Suomessa laadittuja.⁹⁵⁹

---

⁹⁵⁷ Katso esimerkiksi majuri Paavo Talvelan muistiinpanovihko (Bratt) ja muistiinpanovihko Taktiikka IV, Sotakorkeakoulun muistiinpanoja 1924–1926, kenraali Paavo Talvelan arkisto (tutkimuslupa), Pk 1542/11, KA sekä Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 278, 30.10.1937, SArk-1621/12, KA.

⁹⁵⁸ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 3076/1939, 14.3.1939 ja ak N:o 3232/39, 20.3.1939, SArk-1621/13, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 46/1939, 28.4.1939, SArk-1621/13, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 276/1937, 21.10.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 11595/1938, 31.10.1938, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 9878/1938, 17.10.1938 ja ak N:o U 4652/1938, 25.4.1938, SArk-1621/13, KA sekä Raunio (pro gradu 1989), s.73. Hyvä esimerkki kiinnostuksen kohteena olevista erityisaloja koskevista ohjesäännöistä ovat sotilaspappien sodanaikaista toimintaa koskevat ohjesäännöt, YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 1118/38, 9.3.1938, SArk-1621/13, KA.

⁹⁵⁹ Luettelo Yleisesikunnan toimisto X:n joukko-osastoille toimittamasta sotilaskirjallisuudesta, Puolustusministeriön sota-asiaosaston ak N:o 222/29/Sot.1, liite, PLM-31/F: 61, KA ja Tynkkynen (1996), s. 30. Jaetussa kirjallisuushuettelossa oli yksi Suomessa laadittu ruotsinkielinen ohjesääntö (*Reglemente för inre tjänstgöring*) ja kaksi salaista. Molemmat salaisiksi luokitellut koskivat talvisodankäyntiä ja -koulutusta (*Talvisotakäsikirja* ja K. A. Tapolan *Talviaktiikka*); Puolustusministeriön osastoille ja ministeriön johdossa oleville laitoksille lähetetyt kirjat, Puolustusministeriön ak K.D. N:o 683/29, Sot.1, 3.4.1929, PLM-31/F: 61, KA.

Henkilökohtaisten kytkösten ja kontaktien merkitys ruotsalaisten ohjesääntöjen hankkimisessa ja hyödyntämisessä oli suuri. Ruotsissa suoritettujen opintojen tai virkamatkojen aikana syntyivät ensinnäkin kontaktit ruotsalaisiin upseereihin, joiden kautta siirtyi ja vaihtui tietoja myös sopivista ohjesäännöistä. Toiseksi vierailujen ja erityisesti opintojen aikana suomalaisille muodostui selkeä kuva saatavilla olevasta ohjesääntö- ja sotilaskirjallisuustarjonnasta sekä niiden mahdollisesta hyödyistä. Varsin usein juuri henkilökohtaiset kontaktit, vierailut ja Ruotsissa suoritettut opinnot toimivat syötteenä ruotsalaisia ohjesääntöjä koskeville pyynnöille.⁹⁶⁰

Yleisesikunta korosti vuonna 1925 lähetetyssä asiakirjassa sotilasasiamiehille, miten välttämätöntä on verrata ohjesäännöllisiä asioita vastaaviin asioihin ulkomailla. Suomen sotilasasiamiehillä olikin pysyvä tehtävä hankkia ohjesääntöjä ulkomailta. Ohjesääntöjä vaihdettiin säännöllisesti Suomen ja Ruotsin välillä 1920-luvun alusta 1930-luvun loppuun asti. Hyvistä suhteista ja hyvästä yhteistyöstä huolimatta kaikkia Ruotsista pyydettyjä ohjesääntöjä ei kuitenkaan luovutettu suomalaisille. Kieltävän vastauksen taustalla oli useimmiten salattavuusasiat. Joidenkin salaisten tai luottamuksellisiksi määritettyjen ohjesääntöjen luovuttamisen yhteydessä haluttiin korostaa niiden erityisyyttä ja vaadittiin ohjesääntöjen pitämistä luottamuksellisina myös Suomessa.⁹⁶¹

Hyvä esimerkki aikalaisarviosta ruotsalaisten ohjesääntöjen merkityksestä vaikutuskanavana on Ruotsin sotilasasiamiehen, majuri Adlercreutzin huhtikuussa 1935 kirjoittama raportti. Adlercreutz osallistui Suomen Sotakorkeakoulun talvisotaharjoitukseen maaliskuussa 1935. Harjoituksen yhteydessä Adlercreutz kävi keskusteluja Sotakorkeakoulun opettajien kanssa suomalaisten ohjesääntöjen taustoista. Adlercreutzin lähettämän raportin lopussa on esitetty keskeiset havainnot suomalaisten ohjesääntöjen taustoista ja syntyprosessista. Raportin mukaan suomalaisia ohjesääntöjä ei laadittu tietyn ulkomaisen taktisen doktriinin perusteella tai vaikutuksen alaisena. Toiseksi ohjesäännöt valmistuivat eri aikoina ja niiden laatimiseen oli osallistunut useita kirjoittajia, jotka olivat saaneet vaikutteita joko opiskelemalla ulkomailla tai perehtymällä ulkomaisiin ohjesääntöihin.⁹⁶²

Adlercreutzin raportin mukaan ulkomaisia ohjesääntöjä käytettiin lähinnä suomalaisten ohjesääntöjen kirjoittamisen tukena ja taustamateriaalina. Esimerkiksi kenttäohjesäännöissä ja jalkaväen ohjesäännöissä olevat hyökkäystä koskevat kohdat

---

⁹⁶⁰ Katso esimerkiksi everstiluutnantti Stewenin ruotsalaisia ohjesääntöjä koskevat kirjatilaukset sotilasasiamiehelle vuonna 1936, Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 203/1936, 26.8.1936, SArk-1621/11, KA. Stewen opiskeli Ruotsin sotakorkeakoulun vanhemmalla vuosikurssilla lukuvuonna 1935–1936 ja toimi tämän jälkeen opettajana Suomen Sotakorkeakoulussa.

⁹⁶¹ Katso esimerkiksi Yleisesikunnan Ulkomaatoimiston tehtävä sotilasasiamiehille ulkomailla, YE/Os.2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 643/IV/25, 27.10.1925, SArk-1399/15, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 84/1936, 9.3.1936, SArk-1621/11, KA. Esimerkiksi vuonna 1939 osan everstiluutnantti Lagukselle toimitetusta huollon ohjesäännöistä ruotsalaiset luovuttivat käyttöön vain sillä ehdolla, että niitä käsitellään luottamuksellisina (förtrolig), Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 68/1939, 10.6.1939, SArk-1621/13, KA, tai Ruotsin maavoimien komentotoimiston vaatimus pitää ruotsalaista ohjesääntöä *Fältjäns handbok* salaisena, Suomen sotilasasiamiehen ak 30.1.1939, YE/Saapuneet asiakirjat/P K N:o 6/39, Sal., SArk-1621/4, KA.

⁹⁶² Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 40/1935, 26.4.1935, GS/UA, Serie EIa/Vol 30, KrA. Katso myös Tynkynen (2009), s. 71, 75.

olivat kirjoittaneet everstiluutnantti Ekman ja eversti Talvela. Hyökkäystä koskeviin kohtiin oli saatu vaikutteita Saksasta. Puolustusta koskevat kohdat oli kirjoittanut kenraalimajuri Östermanin ja everstiluutnantti Vaala, jotka olivat ainakin osin saaneet vaikutteita ranskalaisista ohjesäännöistä. Viivytyksen osalta määräykset ja periaatteet olivat taas yhteneviä saksalaisen terminologian kanssa. Myös ruotsalaisista ohjeista ja periaatteista todettiin olleen hyötyä, erityisesti ryhmityksiä koskevien kohtien kirjoittamisessa.⁹⁶³

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että suomalaisia ohjesääntöjä kirjoitettaessa käytettiin ruotsalaisia ohjesääntöjä pääosin neljällä tavalla. Erityisesti 1920-luvun alussa tekstiä ja sisältöä lainattiin suoraan vastaavista ruotsalaisista ohjesäännöistä. Myöhemmin ruotsalaisia ohjesääntöjä käytettiin suomalaisten ohjesääntöjen lähdeaineistona tai esimerkkimateriaalina rakennetta, sisältöä tai asioiden käsittelytapaa koskevissa kysymyksissä. Kolmas tapa käyttää ruotsalaisia ohjesääntöjä oli hyödyntää niiden sisältöä ja ajatuksia vain tausta-aineistona. Neljäs tapa hyödyntää ruotsalaisia ohjesääntöjä oli käyttää niitä apuna, kun suomenkielellä laadittuja ohjesääntöjä käännettiin ruotsin kielelle.⁹⁶⁴

Ohjesääntöjen osalta on kuitenkin todettava, että pelkästään niiden perusteella ei voida todentaa ruotsalaisvaikutuksen vaikuttavuutta ja merkitystä suomalaisen sotataidon kehitykseen. Välillisesti ruotsalaisilla ohjesäännöillä oli oma roolinsa ja merkityksensä yhtenä vaikutuskanavana ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen muun muassa opetusmateriaalina ja suomalaisten ohjesääntöjen tausta-aineistona.

---

⁹⁶³ Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 40/1935, 26.4.1935, GS/UA, Serie E Ia/Vol 30, KrA. Katso myös Tynkynen (2009), s. 71, 75.

⁹⁶⁴ Katso esimerkiksi AKE/Sota-asiainosasto, ak N:o 60/II/51, 20.1.1938, T-17647/6, KA.

YHDESSÄ KOHTI TULEVAA SOTAA 1935–1939

5.1. Ulkopoliittiset suunnanmuutokset yhdistävät Suomea ja Ruotsia

Kansainvälisen tilanteen kiristyminen Euroopassa ja erityisesti Kansainliiton osoittama heikkous ja kykenemättömyys toimeenpanna peruskirjansa mukaisia sanktiovelvoitteita saivat Pohjoismaat ja Suomen etsimään läheisempää turvaa toisistaan vuodesta 1934 alkaen. Euroopan turvallisuustilanteen muutokset ja erityisesti Saksan vaikutusvallan kasvu pakotti Suomen arvioimaan uudeleen ulkopoliittista linjaansa ja sen perusteita. Uudeksi suunnaksi valittiin Pohjoismaat ja erityisesti Ruotsi. Suomen eduskunta antoi 8.12.1935 yksimielisesti julklauseman, että Suomi pyrkii poliittisesti lähestymään Pohjoismaita. Suomen suuntautuminen Pohjoismaihin ei kuitenkaan ollut itsestäänselvyys, vaan se edellytti monitahtoista kampanjointia sekä kotimaassa että myös Ruotsissa. Monipuolisen kampanjoinnin jälkeen pohjoismainen suuntaus alkoi saada laajempaa kannatusta molemmissa maissa.⁹⁶⁵

Osoituksena uudesta ulkopoliittisesta linjasta Suomi liittyi Ruotsin, Norjan, Tanskan, Alankomaiden, Belgian ja Luxemburgin jo aiemmin solmimaan ns. Oslon sopimukseen 1933. Vaikka sopimus oli lähinnä taloudellinen, sillä oli myös jonkin verran poliittista merkitystä. Ensimmäinen merkittävä merkki Suomen Kansainliittoon liittyvän poliittisen linjauksen muutoksesta oli, kun Suomi antoi yhdessä Skandinavian maiden, Hollannin, Sveitsin ja Espanjan kanssa niin sanotun seitsemän liittoutumattoman vallan julistuksen 1. päivänä heinäkuuta 1936. Julistuksen mukaan kukin edellä esitetyistä valtioista varasi itselleen tapauskohtaisen harkintaoikeuden Kansainliiton peruskirjan 16. artiklan määräysten soveltamiseen.⁹⁶⁶

Seuraava merkittävä muutos Suomen Kansainliiton sanktiovelvoitteita koskevaan tulkintaan tehtiin toukokuussa 1938, kun Suomi yhdessä Ruotsin ja Norjan kanssa ilmoitti pidättävänsä itsellään oikeuden kussakin tapauksessa vapaasti päättää, missä määrin se noudattaisi Kansainliiton pakotemääräyksiä. Tärkeimmät syyt Suomen tekemään merkittävään muutokseen olivat pyrkimys pysyä samalla poliittisella linjalla muiden Pohjoismaiden kanssa ja pelko siitä, että Neuvostoliitto voisi käyttää hyväkseen pakoteartiklan kauttakulkuoikeutta.⁹⁶⁷ Yhteispohjoismainen tulkinta pakoteartiklan velvoittavuudesta merkitsi poliittisesti sitä, että Suomen joutuessa hyökkäyksen kohteeksi Ruotsista ei olisi odotettavissa apua kaikista ennalta tehdyistä suunnitelmista huolimatta.

⁹⁶⁵ Selén (1980), s. 243–252; Meinander (2012), s. 125–127; Kronlund (toim.) (1988), s. 419 ja katsaus sotilaspoliittisen aseman kehitykseen vuoden 1936 aikana, YE/Os. 2 ak N:o 55/IV/Henk, 26.2.1937; SArk-1621/4, KA.

⁹⁶⁶ Selén (1974), s. 153–155; Meinander (2012), s. 125–127; Vahtola (2003), s. 319; Turtola (1984), s. 196–197 ja Tingga (1944), s. 312–317.

⁹⁶⁷ Turtola (1984), s. 201, 206–208 ja Selén (1974), s. 266.

Yhteistyömahdollisuudet Ruotsin kanssa parantuivat merkittävästi keväällä 1934, kun Ruotsi muutti ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaansa ja luopui aseidenriisuntaan keskittyvästä politiikastaan. Vuonna 1938 allekirjoitettiin yhteinen puolueettomuusjulistus. Suomi pyrki aikaansaamaan sotilaallisen puolustusliiton Ruotsin kanssa, mutta Ruotsi halusi pitää kiinni puolueettomuudestaan. Suurimmat syyt kielteiseen suhtautumiseen sotilaalliseen puolustusliittoon Suomen kanssa olivat Ruotsin pitkät perinteet puolueettomuuspolitiikassa sekä pelko Saksan ja Neuvostoliiton vastareaktioista.⁹⁶⁸

Neuvostoliitto suhtautui koko 1930-luvun loppupuolen epäluuloisesti Suomeen ja suomalaisten aloitteisiin turvallisuutensa parantamiseksi. Neuvostoliitto piti huonona kaikkia Suomen pyrkimyksiä parantaa omaa turvallisuustilannetta. Erityisesti Suomen vähäinenkin aktiivinen toiminta Saksan suuntaan herätti Neuvostoliitossa negatiivisia reaktioita. Neuvostoliiton vastustava suhtautuminen Suomen pyrkimyksiin parantaa turvallisuuttaan esimerkiksi Ahvenanmaan osalta vaikutti negatiivisesti Ruotsin ja sen hallituksen haluan ja uskallukseen sitoutua virallisesti Suomen tukemiseen ja tiiviimpään sotilaalliseen yhteistyön maiden kesken. Myös Saksa suhtautui kielteisesti Pohjoismaiden väliseen yhteistyöhön ja yhteisymmärrykseen ja halusi luoda kiilan maiden välille.⁹⁶⁹

Vuosina 1937–1939 Suomen ja Ruotsin sotilasviranomaisten välisissä keskusteluissa oli esillä kolme sellaista merkittävää ja konkreettista pohjoismaista yhteistyötä edellyttävää puolustuskysymystä, jotka herättivät Suomen poliittisessa ja sotilaallisessa johdossa toiveita alueellisten puolustusjärjestelyjen mahdollisesta kehittymisestä. Keväällä 1937 käynnistettiin keskustelut kalottialueen suojelemisesta Suomen, Ruotsin ja Norjan sotilasviranomaisten kesken. Tukholmassa järjestetyissä keskusteluissa aiheina olivat kalottialueen kulkuyhteydet, yhteisen ilmailun järjestäminen sekä ilmailuvantaa koskevien hälytysjärjestelmien koordinointi.⁹⁷⁰

Toinen sotilaallisen yhteistyön kannalta merkittävämpi kysymys oli Ahvenanmaan puolustus ja sen järjestelyt. Ahvenanmaan puolustukseen liittyviä kysymyksiä oli valmisteltu Suomen ja Ruotsin sotilasviranomaisten kesken jo aiemmin, ja se oli ollut esillä esimerkiksi jo Yleisesikunnan päällikön, everstiluutnantti Walleniuksen vuonna 1929 Tukholmaan tehdyn vierailun yhteydessä. Ahvenanmaan kysymys nousi poliittiseksi ja julkiseksi keskusteluaiheeksi molemmissa maissa 1930-luvun puolivälistä alkaen. Yhtenä merkittävänä syynä Ahvenanmaa kysymyksen aktivoitumiseen oli Ruotsin pelko Saksaa kohtaan ja siihen liittyen Suomen mahdollinen lähestyminen Saksaan. Ahvenanmaan linnoittamista koskevia neuvotteluja vaikeutti Suomen ja Ruotsin erilaiset turvallisuuspoliittiset tavoitteet. Suomalaisten päätavoitteena oli

---

⁹⁶⁸ Lönnroth (1959), s. 128–129; Tingsten (1944), s. 330–340; Vahtola (2003), s. 319; Kronlund (toim.) (1988), s. 420 ja katsaus sotilaspoliittisen aseman kehitykseen vuoden 1936 aikana, YE/Os. 2 ak N:o 55/IV/Henk, 26.2.1937; SArk-1621/4, KA.

⁹⁶⁹ Vahtola (2003), s. 319; Gustavsson (2012), s. 343; Tingsten (1944), s. 339–340 ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 33/1937, 10.11.1937, SArk-1621/4, KA.

⁹⁷⁰ Pajunen (2017), s. 144–145; Turtola (1984), s. 208 ja Tingsten (1944), s. 324.

estää Neuvostoliiton hyökkäys Ahvenanmaalle, kun taas ruotsalaisten pääkohteena oli estää saksalaisten mairinnousu saarille.⁹⁷¹

Ahvenanmaan puolustusta koskevien neuvottelujen tuloksena syntyi ensin elokuussa 1938 yhteinen tiedonanto ja sen jälkeen kummankin maan hallitusten tammi-kuussa 1939 allekirjoittama Tukholman sopimus (Stockholmsplanen). Lopullinen sopimus tehtiin pitkälti Ruotsin esittämien vaatimusten pohjalta. Sopimukseen päästiin pitkälti siitä syystä, että Suomen hallitus suostui hyväksymään ruotsalaisten vaatimukset kaikkein oleellisimpien kohtien osalta. Suomalaisten joustavuuden suurin syy oli huoli ja pelko siitä, että sopimuksen kariutuminen olisi voinut vaarantaa suunnitellut materiaalitoimitukset Ruotsista Suomeen. Yksi syy suomalaisten joustamiseen oli myös toive siitä, että sopimus voisi myöhemmin johtaa jopa puolustusliittoon Suomen ja Ruotsin välillä. Huomionarvoisinta sopimuksessa oli se, että sopimus, vaikkei se ollut Suomen kannalta paras mahdollinen, oli poliittisesti merkittävä, sillä ensimmäisen kerran sataan vuoteen Ruotsin hallitus sitoutui sotilaspoliittiseen sopimukseen.⁹⁷²

Kolmas suomalaisten keskuudessa puolustusyhteistyötoiveita herättänyt asia oli Ruotsin yleisesikunnassa käynnissä ollut suunnittelu uudesta yleisestä puolustus-suunnitelmasta (allmän försvarsplan). Uuden puolustussuunnitelman suunnittelutyö oli käynnistynyt vuoden 1930 puolustuskomission mietinnön valmistumisen jälkeen, ja se valmistui vuonna 1937. Suunnitelma sisälsi myös Suomeen liittyviä osia. Ruotsin ylimmän poliittisen johdon taholla osoitetusta varovaisuudesta huolimatta Ruotsin puolustusvoimien johto ja puolustuseseikunta halusivat pitää kiinni suunnitelman taustalla olevista strategisista perusteista ja arvioista sekä jatkaa puolustussuunnitelman kehittämistä ja siihen liittyviä valmisteluja. Suomen osalta valmistelut koskivat ruotsalaisten joukkojen kuljettamista Suomeen ja siihen liittyviä yksityiskohtaista tietojen vaihtoa.⁹⁷³

Vuoden 1935 perushankintaohjelmaa toteutettaessa havaittiin, että Suomen taloudellinen puolustusvalmius ei ollut ajan tasalla. Tämän seurauksesta puolustusministeriöön perustettiin vuonna 1936 sotatalousosasto, jonka johtajaksi määrättiin eversti Grandell. Sotatalousosaston tehtävänä oli Suomen taloudellisen ja teollisen puolustusvalmiuden kehittäminen. Uusi perushankintaohjelma valmistui vuoden 1937 alussa. Ohjelma ei kuitenkaan juurikaan lisännyt määrärahoja hankintojen toteuttamiseen eikä vastannut todellista tarvetta. Toukokuussa 1937 asetettiin uusi komitea selvittämään hankintaohjelmia ja niiden rahoittamista. Komitean alkuperäinen hankintaesitys oli noin 2,9 miljardia markkaa, mutta hallitus supisti esitystä 200

---

⁹⁷¹ K. M. Walleniuksen muistiinpanot Tukholman-matkalta 8.–10.5.1929, T-21644/1, KA; Ruotsin sotilasasiameiehen ak N:o 29/1929, 1.2.1929, GS/UA, Serie EIa/Vol 22, KrA ja Ruotsin sotilasasiameiehen yksityiskirje N:o 9/1938, 12.1.1938 ja N:o 60/1938, 18.3.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 2, KrA. Katso myös Turtola (1984), s. 109, 120 ja 208; Gustavsson (2012), s. 144–146, 149–150, 226–230; Tingsten (1944), s. 341–353; Cronenberg (2015), s. 41–44; Lönnroth (1959), s. 131; Tingsten (1944), s. 346–353; Gustavsson (2012) ja Meinander (2012), s. 139–140.

⁹⁷² Carlsson (1968b), s. 111; Tingsten (1944), s. 349–353; Gustavsson (2012), s. 163–167; Meinander (2012), s. 140; Turtola (1984), s. 208 ja Hentilä (2006), s. 174.

⁹⁷³ Meinander (2012), s. 140–141; Turtola (1984), s. 208–209, 215 sekä Cronenberg (2015), s. 31–40, 45.

miljoonalla. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen lähes yksimielisesti. Yksimielisyys oli poikkeuksellista. Yksimielisyyden suurimpana syynä oli kansainvälisen tilanteen kiristyminen.⁹⁷⁴

Mannerheimin johtama puolustusneuvosto oli 1930-luvun jälkimmäisen puoliskon aikana tehdyistä hankintaohjelmista huolimatta jatkuvasti huolissaan Suomen puolustusvalmiudesta. Puolustusneuvosto esitti helmikuussa 1939 hankintaohjelman nopeuttamista 500 miljoonan lisämäärärahan avulla. Esitys hyväksyttiin vain osittain, ja eduskunta myönsi luvan 350 miljoonan lainan ottamiseen perushankintojen lisäämistä varten. Puolustusvoimien tarvitsemien perushankintojen lisääminen sai kuitenkin laajempaa poliittista kannatus alkuvuoden ja kevään 1939 aikana. Sen seurauksesta eduskunta korotti puolustusmäärärahoja niin, että ne muodostivat lähes puolet valtion kokonaismenoista. Materiaalitalanteen osalta ei kuitenkaan päästy tavoitteeseen, sillä lähtötaso oli ollut erittäin heikko, hankintavalmiuksissa oli puutteita ja kasvava sodanuhka vaikeutti hankintoja.⁹⁷⁵

Sotilaallisen avun lisäksi Suomi pyrki saamaan sotamateriaalin hankinnoissa apua ulkomailta. Lähin yhteistyökumppani myös materiaalikysymyksissä oli Ruotsi, jonka kanssa suomalaiset olivat yrittäneet solmia sotatalous- ja hankintasopimuksia jo 1920-luvulta alkaen. Ruotsi oli kuitenkin pitkään hyvin varovainen sotamateriaalikysymyksessä. Pitkällisten neuvottelujen jälkeen Ruotsi ilmoitti elokuussa 1939 olevansa valmis luovuttamaan sotatarviketuotantonsa ylijäämän vastavuoroisuusperiaatteella Suomelle tai jollekin muulle Pohjoismaalle, mikäli osapuolet mahdollisen sodan syttyessä pysyisivät puolueettomina. Talvisodan sytyttyä Ruotsin oma materiaalitilanne ei ollut laadullisesti ja määrällisesti myöskään kovin hyvä, mutta siitä huolimatta ruotsalaiset luovuttivat ja myivät varsin huomattavan määrän sotatarvikkeita suomalaisille. Valtion tekemien sotavarustehankintojen lisäksi myös yksityiset henkilöt, ehkä huomattavimpana Ragnar Nordström hankkivat sotatarvikkeita Ruotsista.⁹⁷⁶

Turvallisuustilanne Euroopassa muuttui merkittävästi Saksan hyökättyä Puolaan syyskuun alussa 1939 sekä Neuvostoliiton aloitettua alueluovutuksia ja tukikoh tia koskevat neuvottelut Baltian maiden ja Suomen kanssa. Talvisodan sytyttyä Suomi toivoi saavansa sotilaallista apua Ruotsista. Ruotsin hallitus kuitenkin kieltäytyi lähettämästä joukkojaan Suomeen ja Ahvenanmaalle. Ruotsin sotilaallinen johto jatkoi hallituksen informointia ja painostamista Suomen sotilaallisesta auttamisesta koko syksyn 1939 ja vielä alkuvuodesta 1940.⁹⁷⁷

⁹⁷⁴ Selén (1980), s. 125–131; Juottonen (1997), s. 242–243; Nummela (2015), s. 38–39; Arimo III osa (1987), s. 171–181 ja Grandellin ansioluettelo (N:o 72820), KA.

⁹⁷⁵ Meinander (2012), s. 143; Juottonen (1997), s. 242–243; Arimo III osa (1987), s. 179–180; Tervasmäki–Vuorenmaa–Juutilainen (1978), s. 164–192 ja Airio, Pentti: *Ragnar Nordström ja talvisota*, Jyväskylä 2008, s. 21–23.

⁹⁷⁶ Selén (1974), s. 132–135, 237, 265; Arimo III osa (1987), s. 540; Tirronen, Eino–Huhtaniemi, Pekka: *Sotatalous*, teoksessa *Talvisodan historia, 4. osa*, Porvoo 1981, s. 264–267 ja 289–291; Hentilä (2006), s. 175; Cronenberg (2015), s. 53–62 ja Airio (2008), s. 41–46.

⁹⁷⁷ Turtola (1984), s. 217 ja 223; Cronenberg (2015), s. 75–81; Andolf, Göran: Olof Thörnell, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 126–128 ja Andolf (1996b), s. 212–215.

5.2. Ulkomaankomennukset naapurimaahan vuosina 1935–1939

Suomen sotilasasiamiehenä Tukholmassa oli vuodesta 1933 alkaen majuri Ehrnrooth⁹⁷⁸. Hän toimi sotilasasiamiehenä hieman yli neljä vuotta heinäkuusta 1933 elokuuhun 1937 asti. Ehrnrooth siirtyi sotilasasiamiestehtävän jälkeen Suomen Ratsukoulun johtajaksi. Ehrnroothin jälkeen Suomen sotilasasiamieheksi Tukholmaan lähetettiin eversti Väinö Henrik Palojärvi.⁹⁷⁹

Palojärvi määrettiin sotilasasiamiehen tehtävään 13.8.1937. Hän otti tehtävät vastaan 4.10.1937 ja ehti toimia sotilasasiamiehenä vähän yli kolme vuotta 16.12.1940 asti.⁹⁸⁰ Palojärven valinnassa sotilasasiamiehen tehtävään näkyy Ruotsin ja Suomen sotilaallisen yhteistyön tärkeys ja kasvava merkitys. Sotilasasiamiehellä haluttiin olevan aiempaa enemmän sotilasarvoon ja kokemukseen perustuvaa arvovaltaa ja tästä syystä Ehrnroothin tilalle uudeksi sotilasasiamieheksi valittiin kokenut ja useissa vaativissa tehtävissä toiminut everstin arvossa ollut upseeri. Tässä suhteessa valintaprosessi ja valituksi tullut henkilö poikkesivat huomattavasti ensimmäisen Tukholmaan lähetetyn sotilasasiamiehen valinnasta.

Vuodesta 1933 alkaen Ruotsin sotilasasiamiehenä Helsingissä toimi majuri Adlercreutz. Hän oli sotilasasiamiehenä varsin lyhyen aikaa huhtikuusta 1933 joulukuuhun 1935 asti. Lyhyestä sotilasasiamiesajasta huolimatta Adlercreutzilla oli tärkeä rooli Suomen ja Ruotsin yleisesikuntien välisessä yhteistyössä ja tietojen vaihdossa, erityisesti sanktiojoukkoja ja Ahvenanmaan puolustusta koskevista kysymyksistä. Adlercreutz jatkoi asiamiestehtävänsä jälkeen tärkeissä tehtävissä ensin Ruotsin yleisesikunnan ulkomaanosaston päällikkönä vuodesta 1936 lähtien ja heti sen jälkeen puolustusosaston tiedusteluosaston päällikkönä vuosina 1937–1942.⁹⁸¹

Adlercreutzin lähettäminen Suomeen sotilasasiamieheksi ja hänen aktiivinen roolinsa keskeisissä sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvissä kysymyksissä osoittavat, että ruotsalaiset pitivät tietojen vaihtoa ja yhteistyötä Suomen kanssa tärkeänä. Fredrik Erikssonin kirjoittaman artikkelin mukaan ruotsalaiset pitivät Helsinkiä Berliinin

---

⁹⁷⁸ Ehrnroothin kantakortti, KA ja Puolustusvoimiemme upseeristo ja virkamiehistö 1934, s. 57. Ehrnroothin henkilötiedot ja virkaura on esitelty tarkemmin luvun 4.3 yhteydessä.

⁹⁷⁹ Eversti Palojärvi, Väinö Henrik, synt. 13.6.1894, k. 10.6.1955, jääkäriupseeri, suoritti Saksassa kandidaatin-tutkinnon arkkitehtuurissa, suoritti Saksassa kaksivuotisen yleisesikuntaupseerikurssin 1925, osallistui myös yhden kuukauden mittaiselle esiuupseerien täydennyskurssille Ruotsin Jalkaväen ampumakoulussa 1924, Suojeluskuntain Yliesikunnan koulutusosaston päällikkö 1922–1924, Kolmannen Divisioonan v.t. esikuntapäällikkö 1925, Suojeluskuntain Yliesikunnan sotilaallisen jaoston v.a. päällikkö 1925–1926, puolustusministeriön sota-asiaosaston v.t. osastopäällikkö 1926–1927, Suojeluskuntain Yliesikunnan esikuntapäällikkö 1927–1928, Suomen Valkoisen Kaartin komentaja 1933–1935, Yliesikunnan komento-osaston päällikkö 1935–1937, Suomen sotilasasiamies Tukholmassa 1937–1940, puolustusvoimain pääesikunnan komento-osaston päällikkö vuodesta 1940 alkaen, jääkäriluutnantti 1918, jääkärikapteeni 1918, jääkärimajuri 1920, jääkärieverstiluutnantti 1925, Yliesikuntaeverstiluutnantti 1926, yleisesikuntaeversti 1928, kenraalimajuri 1942.

⁹⁸⁰ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak 1242/IV, 18.8.1937, SArk-1621/12, KA ja Palojärven ansioluettelo (N:o 23818), KA.

⁹⁸¹ Tjänsteförteckning från Generalstabskåren 1939 (Adlercreutz), KrA. Adlercreutzin henkilötiedot ja virkaura on esitelty jo aikaisemmin luvun 4.3 yhteydessä.

jälkeen toiseksi tärkeimpänä sotilasasiamiehen sijoituspaikkana Itämeren alueella. Erikssonin mukaan myös tiedusteluyhteistyö toimi maiden välillä hyvin.⁹⁸²

Adlercreutzin jälkeen Ruotsin sotilasasiamieheksi Helsinkiin valittiin majuri Anders Egon Tengberg⁹⁸³. Tengberg toimi sotilasasiamiehenä hieman alle kaksi vuotta joulukuusta 1935 toukokuun loppuun 1937. Tengbergin seuraajaksi valittiin majuri, myöhemmin everstiluutnantti Curt Sixten Reinhold Kempff. Kempff oli sotilasasiamiehenä Helsingissä noin kolme vuotta vuoteen 1940 asti.⁹⁸⁴ Vaikuttaa siltä, että Adlercreutzin jälkeen sotilasasiamieheksi valittu Tengberg oli väliaikainen ratkaisu Ruotsin puolustusvoimien uudistuksen toimeenpanosta johtuvan ylimenokaudeksi ajaksi.

Suomen ja Ruotsin sotilasasiamiesten tehtävät ja rooli tiedonvaihtokanavana säilyivät pääosin ennallaan vuoden 1939 syksyyn asti. Syksyllä 1939 Suomen sotilasasiamiehen tehtävät laajenivat enenevässä määrin koskemaan myös Ruotsista tehtäviä materiaali- ja kalustohankintoja. Sotilasasiamiehen hankintoja koskeviin tehtäviin sisältyi muun muassa hankintasopimukset ja niiden allekirjoittaminen, hankintasopimuksia koskevien pienempien muutosten hyväksyminen, vientilisenssien hankkimisen avustaminen ja ennakkomaksujen maksaminen. Sotilasasiamiehen tehtävät painottuivat vuoden 1939 lopulla pääosin Suomen ja Ruotsin välisten materiaaliky-symysten hoitamiseen. Hankinta-asoiden hoitaminen työllisti sotilasasiamiestä siinä määrin, että muiden tehtävien hoitamiseen ei enää ollut kunnolla aikaa.⁹⁸⁵

Lokakuusta 1939 lähtien sotilasasiamiehillä yhtenä tärkeänä tehtävänä oli myös tilannekuvan välittäminen yleistilanteen kehittymisestä Suomessa. Tätä varten Suomen sotilasasiamiehelle lähetettiin säännöllisesti tilannetiedotuksia, jotka sisälsivät muun muassa tietoja valmiuden kohottamisesta, liikekannallepanon vaiheesta, keskityskuljetusten suoritusvaiheesta, joukkojen mielialoista, materiaalitalanteesta ja sota-toimien kehittymisestä. Ruotsin Helsingissä ollut sotilasasiamies, everstiluutnantti

---

⁹⁸² Eriksson, Fredrik (2012), s. 186,188.

⁹⁸³ Majuri Tengberg, Anders Egon, (1889–1949), jalkaväkiupseeri, upseerintutkinto 1910, Ruotsin Sotakorkeakoulu 1921–1923, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1926–1928, sotilasasiamiehenä Suomessa ensin viransijaisena 4.11.1935 ja varsinaisena sotilasasiamiehenä 19.12.1935–31.5.1937. Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1940, KrA ja Eriksson, Fredrik (2012), s. 185–186.

⁹⁸⁴ Everstiluutnantti Kempff, Curt Sixten Reinhold, (1891–1970), tykistöupseeri, upseerintutkinto 1912, Ruotsin sotakorkeakoulu 1919–1921, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1922–1925, sotailaitosopin opettaja Ruotsin Sotakorkeakoulussa 1932–1936, yleisesikunnan ulkomaanosaston päällikkö 1934–1936, sotilasasiamies Helsingissä 1.4.1937 alkaen, komennuksella Suomessa kesäkuussa 1929 kenraalimajuri B. I. Bousteditin adjutanttina. Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA ja Eriksson, Fredrik (2012), s. 186–187.

⁹⁸⁵ Katso esimerkiksi PLM ak N:o 1746/39.S., 25.11.1939, SARk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 11365/39, 12.10.1939, SARk-1621/13, KA; PLM ak N:o 277/39. Väl. Sal., 7.12.1939, SARk-1621/4,KA; YE/Ulkomaatoimisto ak N:o 1805/U.1, 13.9.1939, SARk-1621/13, KA ja yhteenveto sotilasasiamiehen välityksellä 8.10.–18.11.1939 tapahtuneista materiaalihakinnnoista, Suomen sotilasasiamiehen salaista kirjeistöä, hankinnat 1939, T-19932/21, KA. Materiaalihankinnat sisälsivät muun muassa erilaisia aseita tykeistä kivääreihin, ammuksia, patruunoita, räjähdysaineita, vaateuskangasta ja autotarvikkeita. Hankinnat tehtiin pääosin ostamalla niitä Ruotsin armeijalta, Ruotsin maa-, meri- ja ilmavoimien hallinnolta (förvaltning). Erityisen paljon ostettiin materiaalia Boforsilta. Ostamisen lisäksi jonkin verran materiaalia saatiin myös lainaksi. Esimerkiksi Ruotsin maavoimien hallinnolta (arméförvaltning) saatiin 23.10.1939 12 kappaletta 7 cm:n kenttäkanuunaa etuvaunuinen ja ammuksia 5 000 kappaletta. Katso myös Airio (2008), liite 2, s. 88.

Kempff piti myös omaa sotapäiväkirjaa sotatoimista Suomessa ja raportoi lokakuusta lähtien säännöllisesti Ruotsiin muun muassa suomalaisten valmiuden kohottamisesta ja myöhemmin myös sotatoimista eri rintamanosilla.⁹⁸⁶

Suomen sotilasasiamiehen tehtävien lisääntymisen ja muuttumisen takia syntyneen työkuorman helpottamiseksi ja paremman tietojenvaihdon varmistamiseksi Tukholmaan lähetettiin lisää henkilöitä. Kapteeni Karl Leo Wikman⁹⁸⁷ oli erilliskomennuksella Ruotsissa 1.1.–30.4.1938. Komennuksen virallinen syy oli koulutuksen ja palveluksen seuraaminen ruotsalaisissa joukko-osastoissa. Wikmanin tehtävänä oli myös kerätä ja laatia suomalais-ruotsalaista sotilassanastoa ruotsinkielisiä joukko-osastoja varten. Wikmanin varsinaisena tehtävänä oli kuitenkin toimia sotilasasiamiehen epävirallisena sihteerinä ja lähettiupseerina.⁹⁸⁸

Seuraavana Tukholmaan lähetettiin kapteeni Bertil Valter Nordlund⁹⁸⁹, joka määrittiin Tukholmaan syyskuussa 1939 aluksi neljän viikon ajaksi hoitamaan sotilasasiamiehen juoksevia asioita ja muita sellaisia välttämättömiä tehtäviä, joita varsinainen sotilasasiamies ei hänelle annettujen erikoistehtävien vuoksi ehtinyt hoitaa. Nordlundin Tukholmassa oloaikaa pidennettiin myöhemmin niin, että hän oli sotilasasiamiehen apulaisena vuoden 1940 tammikuun alkuun asti. Tammikuun alusta 1940 sotilasasiamiehen apulaiseksi ja samalla merisota-asiamieheksi Tukholmaan lähetettiin kapteeniluutnantti Arthur Hakon Säteri Grönholm.⁹⁹⁰

Sotilasasiamiesten apulaisten lisäksi Suomi lähetti Tukholmaan myös yhden ilmavalvontayhteysupseerin lokakuussa 1939. Ilmavalvontayhteysupseeriksi lähetettiin

---

⁹⁸⁶ Katso esimerkiksi tilannetiedoitukset Suomen ulkomailla oleville sotilasasiamiehille numerot 1–9, 20.10.1939–4.12.1939, T-19932/21, KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportit 9.10.1939 alkaen, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 5, KrA.

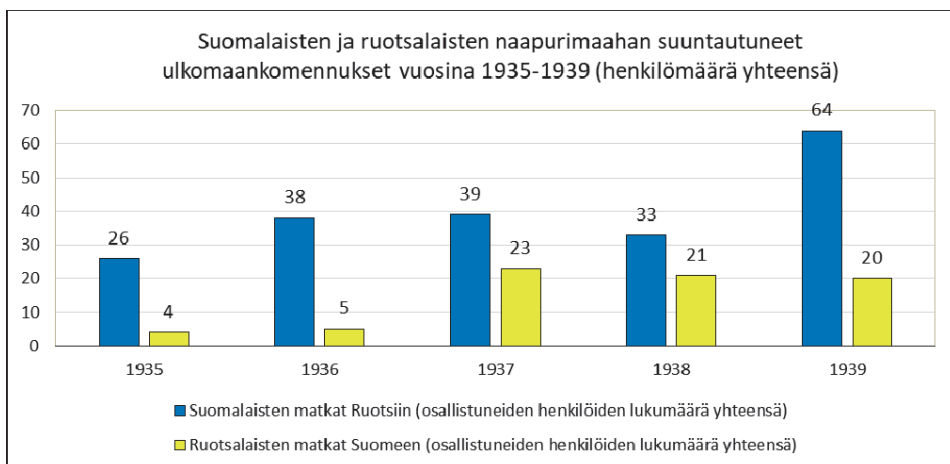
⁹⁸⁷ Wikman, Karl Leo, synt. 6.7.1905, Kadettikoulu 1923–1925, Taistelukoulu 1930, siirretty Yleisesikunnan ulkomaatoimistoon 1938, toimi Päämajan ulkomaatoimistossa talvisodassa ja siirrettiin sotilasasiamiehen apulaiseksi Berliiniin heinäkuussa 1942, vänrikki 1925, luutnantti 1927, kapteeni 1934, majuri 1941. Wikmanin ansioluettelo (N:o 32981), KA.

⁹⁸⁸ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak 1748/IV, 20.12.1937, SArk-1621/5, KA; YE/Os. 4 ak N:o 2222/K, 15.12.1937, SArk-1621/5, KA; LKE ak N:o 137/1938, 1.2.1938, SArk-1621/5, KA; YE/Ulkomaatoimisto ak U 3293/38, 19.3.1938, SArk-1621/5, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 149/1936, 30.5.1936, SArk-1621/11, KA. Wikman oli ollut lyhyellä komennuksella Ruotsissa jo heinäkuussa 1936 seuraamassa palvelusta ja valmistelemassa yhdessä Ruotsin Helsingissä olevan sotilasasiamiehen apulaisen Bertil Brobergin kanssa ruotsalais-suomalaista sotilassanakirjaa. Sotilassanakirja ilmestyi vuonna 1939.

⁹⁸⁹ Nordlund, Bertil Valter, synt. 1.9.1907, Kadettikoulu 1925–1927, useissa tehtävissä Yleisesikunnan eri toimistoissa 1935 alkaen muun muassa oman toimen ohella Yleisesikunnan päällikön adjutanttina, Suomen sotilasasiamiehen apulaisena Tukholmassa 12.9.1939–3.1.1940, ulkomaalaisista vapaaehtoisista muodostetun ”Sisu”-pataljoonan komentaja 8.1.1940–10.5.1940, tasavallan presidentin nuorempi adjutanti 1945–1948, Suomen sotilasasiamies Tukholmassa 1948–1952, vänrikki 1927, luutnantti 1929, kapteeni 1935, majuri 1941, everstiluutnantti 1946. Nordlundin ansioluettelo (N:o 18530), KA.

⁹⁹⁰ Katso esimerkiksi PLM ak K1. 9783/2735, 13.9.1939, SArk-1621/13, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 106/1939, 18.9.1939, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto ak N:o 2291/U.1, 8.11.1939, SArk-1621/13, KA; Päämajan Esikuntakäskey N:o 12, PM ak N:o 286/Adj. 40, T-19932/21, KA; Biträdande militärattaché för marinärende, Echs nr 2753, 27.12.1939, Tjänstemeddelanden rörande sjöförsvaret (T.S.) 1939, KrA ja Grönholmin ansioluettelo (N:o 6483), KA. Grönholm oli käynyt kesällä 1931 sukellusvenekurssin Ruotsissa ja toimi sotilasasiamiehen apulaisena ja merisota-asiamiehenä Ruotsissa 13.12.1939–30.9.1941. Grönholmin tehtävän alkamisajankohdasta on eri lähteissä ristiriitaista tietoa.

reservin luutnantti Karvonen. Karvosen Tukholmasta lähettämät raportit sisälsivät yksityiskohtaisia tietoja muun muassa ilmatoimintaa koskevasta kaukoviestinnästä Suomen ja Ruotsin välillä ja siihen liittyvistä haasteista sekä Ruotsin ilmavalvonnan ja -puolustuksen järjestelyistä. Karvosen raporteissa annettiin ilmapuolustusasioiden lisäksi tietoa myös ruotsalaisten yleisestä suhtautumisesta Suomen auttamiseen.⁹⁹¹

Kaavio 7. *Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan suuntautuneet ulkomaankomennukset vuosina 1935–1939.*

Vuosien 1935–1939 välisenä aikana yhteensä 200 suomalaista kävi ulkomaakomennuksella Ruotsissa. Ruotsista kävi samana aikana yhteensä 73 henkilöä komennuksella Suomessa. Vuosina 1935–1938 suomalaisia kävi ulkomaakomennuksella Ruotsissa vuosittain keskimäärin 34 henkilöä. Mikäli keskiarvoon otetaan mukaan myös vuoden 1939 poikkeuksellisen suuri komennusten määrä, niin keskiarvo nousee lähes 40 henkilöön. Ruotsiin suuntautuneiden komennusten määrä on selvästi suurempi verrattuna aiempiin ajanjaksoihin, jolloin komennuksilla kävi vuosittain keskimäärin alle 30 henkilöä. Ruotsiin suuntautuneiden komennusmatkojen määrän lisääntymisestä huolimatta Ruotsi menetti asemansa tärkeimpänä opintokomennusten kohdemaana Saksalle.⁹⁹²

Poikkeuksellisen paljon komennuksia tehtiin Ruotsiin vuonna 1939, jolloin komennuksella kävi yhteensä 64 henkilöä. Määrän lisääntymisen lisäksi komennusmatkojen luonteessa ja tarkoituksessa tapahtui merkittävä muutos. Aiempia vuosia korostuneemmin komennukset liittyivät sotilaallisen valmiuden kehittämiseen. Eri-tyisesti materiaalihankintoihin, sotamateriaalin tuotantoon ja varautumiseen sekä

⁹⁹¹ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 134/1939, 23.10.1939, SArk-1621/13, KA; ilmapuolustusyhdyssupseerin ilmoitukset N:o 1 ja 2, 23.10.1939, SArk-1621/13, KA ja Pajunen (2017), s. 233–234. Pajusen mukaan Tukholman lisäksi myös Bodenin ilmavalvontakeskukseen lähetettiin suomalainen ilmavalvontayhteysupseeri.

⁹⁹² Katso esimerkiksi Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret 1935 – 1939, KrA; Tjänstemeddelanden rörande sjöförsvaret 1937–1940, KrA; Suomen ja Ruotsin sotilasasiamiehen raportit vuosilta 1935–1939; Kronlund (toim.) (1988), taulukko 77, s. 522 ja suomalaisten upseerien sotakorkeakoulutus ulkomailla sekä ulkomaiset opintomatkat, s. 18–21 (20), Sotahistorian laitoksen tutkimustietokanta 129/Kä205-Kä306, MPKK.

sotatalouteen liittyvät komennusmatkat lisääntyivät. Myös operatiivista suunnittelua ja sotilaallista yhteistyötä koskevat komennukset kasvoivat huomattavasti aiempiin ajanjaksoihin verrattuna. Tärkeimmät syyt komennusten luonteen ja määrien muuttumiseen olivat kansainvälisen tilanteen kiristyminen Euroopassa sekä Ruotsin ja Suomen lisääntynyt tarve tiivistää sotilaallista yhteistyötä.

Mielenkiintoinen havainto on, että ruotsalaiset tekivät vuosina 1935 ja 1936 poikkeuksellisen vähän virallisia komennuksia Suomeen, sillä vain neljä henkilöä kävi noin vuosina vierailulla Suomessa. Tärkein syy komennuksien vähäiseen määrään lienee ollut vuoden 1930 puolustuskomission mietinnön julkaiseminen ja sen perusteella käynnistynyt merkittävä ja työteliäs Ruotsin puolustusvoimien uudistaminen.

Vuodesta 1937 alkaen ruotsalaisten Suomeen suuntautuneiden komennusten määrä kasvoi huomattavasti. Komennuksille osallistuneiden henkilöiden määrä oli selvästi suurempi kuin kahden edellisen ajanjakson aikana. Tärkeimpinä syinä ruotsalaisten komennusten määrän kasvuun oli puolustusvoimien uudistustyön valmistuminen sekä kansainvälisen tilanteen kiristyminen ja siitä johtuva tarve tiivistää sotilaallista yhteistyötä entisestään muun muassa Ahvenanmaan puolustukseen liittyvissä kysymyksissä. Komennusten määrän kasvu näkyi erityisesti ylemmän johdon tekemien vierailujen lisääntymisenä.

5.2.1. Ahvenanmaan puolustuskysymys ja ylimmän johdon vierailut ruotsalaisten tekemien komennusmatkojen keskiössä

5.2.1.1. Operatiiviseen suunnitteluun liittyvät komennukset

Ruotsalaisten vuosina 1935–1939 Suomeen suuntautuneet komennukset voidaan jakaa komennuksen luonteen sekä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikuttavuuden perusteella kolmeen ryhmään. Vaikuttavuudeltaan merkittävimmän ryhmän muodostavat operatiiviseen suunnitteluun liittyvät matkat. Toinen ryhmä on ylimmän johdon matkat, joita vuosina 1935–1939 tehtiin huomattavasti enemmän kuin 1930-luvun alkupuolella. Määrältään suurimman ryhmän kuitenkin muodostaa ruotsalaisten upseerien suomalaisiin joukko-osastoihin ja harjoituksiin tekemät vierailut.

Vuosina 1935–1939 operatiiviseen suunnitteluun liittyviä komennusmatkoja tehtiin yhteensä kymmenen ja niihin osallistui yhteensä neljätoista eri henkilöä. Muutamia upseeri, esimerkiksi everstiluutnantti, majuri Björk ja komentajakapteeni Thorén kävivät Suomessa operatiivisissa asioissa useamman kerran. Henkilömäärä on lähes yhtä suuri kuin vuosina 1930–1935 operatiivisista syistä Suomessa käyneiden henkilöiden määrä.

Ruotsalaisten operatiiviseen suunnitteluun ja tietojen vaihtoon liittyvien komennusten pääasiallinen syy oli ollut 1930-luvun puoliväliin asti ruotsalaisten sanktiojoukkojen käyttö ja siihen liittyvä tietojen hankinta ja vaihto. Vuosina 1935–1939 operatiiviseen suunnitteluun liittyvien komennusten syy muuttui ja ne koskivat lähinnä Ahvenanmaan puolustusta ja sen suunnittelua. Ahvenanmaata koskeva yhteistyö oli erityisen aktiivista vuosina 1937–1939. Suomen ja Ruotsin yleisesikuntien

välillä oli käyty jo vuosina 1933 ja 1934 konkreettisia keskusteluja Ahvenanmaasta. Asia oli ollut esillä muun muassa eversti Svenssonin ja eversti Grandellin Tukholmaan huhtikuussa 1934 tehdyn komennuksen yhteydessä. Tiiviimmät keskustelut Ahvenanmaan kysymyksestä jatkuivat sotilaiden kesken uudelleen toukokuusta 1936 alkaen. Ahvenanmaan puolustuskysymyksen uudelleen aktualisoituminen synnytti myös tarpeita komennuksille naapurimaahan.⁹⁹³ Ahvenanmaan kysymystä ja Ahvenanmaan puolustukseen liittyvää yhteistyötä ja tuloksia on käsitelty tarkemmin luvussa 5.3.

Ahvenanmaan puolustuskysymyksen lisäksi toinen tärkeä komennuksien syy oli salainen tietojen hankinta ja vaihto Neuvostoliiton Itämeren laivastosta. Kapteeni, lokakuusta 1938 lähtien komentajakapteeni Ragnar Vilhelm Adalgot Thorén⁹⁹⁴ kävi ensimmäisen kerran Suomessa elo–syyskuussa 1936 kaksi kuukautta kestäneellä komennuksella. Thorénin komennuksen tarkoituksena oli tietojen hankkiminen ja vaihtaminen Itämeren laivaston kalustosta, toiminnasta, toimintaedellytyksistä ja rannikkolinnakkeista. Komennus oli kolmiosainen ja Thorén kävi sen aikana kahdessa eri vaiheessa konkreettisesti tiedustelemassa ja kuvaamassa Itämeren laivaston toimintaa Suomenlahden itäosissa. Tiedustelumatkojen välissä Thorén oli perehtymässä Itämeren laivastoa koskeviin tietoihin Suomen Yleisesikunnassa ja Merivoimien Esikunnassa. Thorén laati komennuksesta laajan useita erillisraportteja sisältävän ja erittäin salaiseksi luokitellun matkaraportin. Raportin liitteenä oli myös runsaasti valokuvia sekä Itämeren laivaston aluksista että rannikkolinnakkeista.⁹⁹⁵

Thorén oli komennuksen aikana läheisessä yhteistyössä erityisesti Yleisesikunnan tilastotoimiston päällikön, everstiluutnantti Erkki Elias Puomin ja merivoimien tiedustelulaitoksella palvelleella kapteeniluutnantti Lars Wiking Åströmin kanssa. Thorén tapasi komennuksensa aikana myös useita muita tilastotoimiston ja merivoimien edustajia. Thorénin ja suomalaisten tietojenvaihto ja yhteistyö sujui aineiston korkeasta salattavuusasteesta huolimatta erittäin hyvin. Thorén sai esimerkiksi käyttöönsä kaikki Suomen Yleisesikunnan tilastotoimiston kokoaman kuva- ja havaintomateriaalin sekä agenttitoiminnan avulla saatuja tietoja Itämeren laivaston toiminnasta, organisaatiosta, materiaalista, henkilökunnasta, koulutuksesta ja harjoituksista. Thorén kävi vuosina 1937–1939 vielä kolme kertaa komennuksella Suomessa Itämeren laivastoon ja Suomen tiedustelutoimintaan liittyvien kysymysten

⁹⁹³ Promemoria angående vissa diskussioner mellan officerare ur svenska och finska generalstaberna i mars 1934, 27.2.1934, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA ja Gustavsson (2012), s. 141–147.

⁹⁹⁴ Kapteeni (komentajakapteeni) Thorén, Ragnar Vilhelm Adalgot, synt. 23.7.1895. Thorén oli radio- ja kuvaustiedustelun asiantuntija. Thorén oli suorittanut eri tason radiokursseja Englannissa ja valokuvausopintoja Ruotsin teknillisessä korkeakoulussa sekä palvellut useilla Ruotsin merivoimien radiotiedustelualuksilla. Thorén palveli Suomeen tekemien komennusten aikana Ruotsin meriesikunnan kuvaosaston päällikkönä. Thorén erosi lyhyeksi aikaa Ruotsin puolustusvoimista ja palveli komentajan arvossa Suomen puolustusvoimissa 11.7.1941–31.12.1941. Thorén toimi myöhemmin vuosina 1942–1945 merisotilasiamiehenä Suomessa. Tjänstekort N:o 197, CM/Persadm, Serie D1/Vol 2, KrA ja Kungliga Sjökrigsskolan 1867–1942, s. 289, KrA. Katso myös McKay, C. G. and Beckman, Bengt: *Swedish signal intelligence 1900–1945*, Cornwall 2003, s. 67, 72, 95, 116.

⁹⁹⁵ Kapteeni Thorénin matkaraportti 12.3.1937, FS/UnA, Serie E III: 6/Vol 1, KrA ja valokuvakansio SE/KRA/BG/K 04: 064: 10, mapp bilaga till E 3: 6: 1, KrA.

takia. Ruotsin sotilasasiamies tuo yksityiskirjeessään esiin, että Thorénin komennukset olivat kaikin puolin onnistuneita ja tuloksellisia.⁹⁹⁶

Vuonna 1937 ruotsalaiset tekivät Suomeen kaksi operatiivisiin asioihin liittyvää matkaa. Kapteeni Nils Per Robert Swedlund⁹⁹⁷ yleisesikunnan keskusosastolta ja kapteeni Sten Hjalmar Sandgren kävivät Suomessa heinäkuussa 1937. Matkan tarkoituksena oli valmistautua yhteistoimintaan suomalaisten kanssa mahdollisessa sotatilanteessa sekä tietojen vaihto ja päivittäminen muun muassa joukkojen kokoonpanoista, taktiikasta, operatiivisista tavoitteista ja toimintaperiaatteista. Swedlund ja Sandgren tapasivat komennuksen aikana varsin monipuolisesti Suomen Yleisesikunnan, Armeijakunnan Esikunnan, ilmavoimien sekä rannikonpuolustuksesta vastaavan esikunnan ja johdon edustajia. Swedlundin ja Sandgrenin matkan taustalla vaikutti ruotsalaisten kasvanut huoli Neuvostoliittoa kohtaan ja pelko siitä, että Ruotsi tulisi vedetyksi mukaan Suomen ja Neuvostoliiton välillä mahdollisesti syttyvään sotaan.⁹⁹⁸

Ruotsin yleisesikunnasta oli ennen matkaa annettu Swedlundille ja Sandgrenille selkeät tehtävät, jotka heidän oli ainakin selvittettävä komennuksensa aikana. Swedlund kirjoitti matkan jälkeen varsin kattavan selvityksen saamiensa tehtävien ja tietojen sekä komennuksen aikana tekemiensä havaintojen perusteella. Selvitys sisälsi yhteensä neljä eri muistiota, jotka käsitelivät suomalaisten linnoitusjärjestelmää ja linnoitteita Karjalan kannaksella, raja-alueen tie- ja maasto-oloja Laatokan pohjoispuolella, venäläisalueiden evakuointijärjestelyjä Karjalan kannaksella ja Laatokan pohjoispuolella sekä havaintoja vierailusta suomalaisten rannikkotykistöpperistossa Valamossa. Swedlundin raportin perusteella ruotsalaiset olivat vuonna 1937 edelleen kiinnostuneita myös Suomen itärajasta.⁹⁹⁹

---

⁹⁹⁶ Katso esimerkiksi Thorénin matkaraportit 11.9.1937, FS/UnA, Serie E III: 6/Vol 1, KrA, 31.1.1938, FS/UnA, Serie E III: 6/Vol 2, KrA, 24.2.1939, FS/UnA, Serie E III: 6/Vol 5, KrA ja 5.11.1939, FS/UnA, Serie E III: 6/Vol 2, KrA; YE/Ulkomaosasto/Tilastotoimisto, ak N:o 1532/V, 18.10.1938, SArk-1621/4, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 806/1938, 14.10.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 45/1938, 15.11.1937, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 1, KrA.

⁹⁹⁷ Kapteeni (myöhemmin kenraali) Swedlund, Nils Per Robert, (1898–1965), jalkaväkipuuseeri, upseerintutkinto 1919, Ruotsin sotakorkeakoulu 1927–1929, palveli vuodesta 1932 lähtien useissa eri koulutukseen, harjoituksiin ja operatiivisiin asioihin liittyvissä tehtävissä Ruotsin yleisesikunnassa, muun muassa koulutusosastolla ja Rappen alaisuudessa keskusosastolla, kuului useiden isompien harjoitusten ja sotapelien suunnittelu- ja johtoryhmään 1930-luvulla, taktiikan apulaisopettaja Ruotsin Sotakorkeakoulussa 1937, yksi keskeisimpiä ruotsalaisten 1930-luvun ohjesääntöjen kirjoittajia, toimi muun muassa merkittävänä asiantuntijana Ruotsin vuoden 1938 Kenttäohjesäännön laatineessa toimikunnassa. Swedlund on kirjoittanut useita taktikkaa ja ohjesääntöjä käsitteleviä artikkeleja ruotsalaisiin sotilasaikakauslehtiin. Swedlund oli merkittävässä roolissa talvisotaan osallistuneen ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon kokoamisessa, organisoimisessa ja varustamisessa. Swedlund palveli myöhemmin muun muassa Ruotsin puolustus-esikunnan esikuntapäällikkönä ja puolustusvoimien ylipäällikkönä. Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA ja Zetterberg, Kent: Nils Swedlund, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 483–488.

⁹⁹⁸ Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 48/1937, 3.6.1937, GS/UA, Serie EIa/Vol 35, KrA; Zetterberg (1996), s. 484–485; Svenska arméns rulla 1936–1937, s. 101, KrA ja Swedlundin ansioluettelo, Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA ja Sandgrenin ansioluettelo, Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1937, KrA.

⁹⁹⁹ Kapteeni Swedlundin selvitys 13.9.1937, FS/UnA, Serie EIII: 6/Vol 1, KrA.

Huhtikuussa 1937 järjestettiin Helsingissä Pohjoismaiden ulkoministerikokous, jossa Ahvenanmaan kysymys nostettiin esiin. Samaan aikaan ulkoministerikokouksen kanssa järjestettiin Helsingissä myös sotilaiden kesken Ahvenanmaan puolustusta koskeva neuvottelu. Suomesta neuvotteluun osallistui eversti Svensson. Ruotsalaisten edustajina neuvottelussa olivat yleisesikunnan ulkomaanosaston päällikkö, everstiluutnantti Adlercreutz sekä majuri Ehrensvärd ja kapteeni Björk yleisesikunnan keskusosastolta.

Neuvottelun yhteydessä keskusteltiin pääasiallisesti suomalaisten ja ruotsalaisten joukkojen ryhmitymisen ja toiminnan koordinoimiseen liittyvistä kysymyksistä tilanteessa, jossa Itämeren alueeseen kohdistuu sodan uhka. Sotilaallisten kysymysten lisäksi neuvottelussa keskusteltiin myös Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimusta koskevista muutostarpeista sekä Suomessa käynnissä olevan kieliriidan mahdollisista vaikutuksista yleiseen mielipiteeseen Ruotsissa ja yhteistyöedellytyksiin. Huomionarvoista on, että Ehrensvärdin rooli ja merkitys oli jo alusta alkaen erittäin suuri Ahvenanmaan puolustukseen ja sen suunnitteluun liittyvissä kysymyksissä.¹⁰⁰⁰

Vuonna 1938 ruotsalaiset tekivät yhteensä neljä operatiivisiin asioihin liittyvää matkaa Suomen. Ensimmäinen komennus tehtiin heinäkuussa 1938. Komennuksen tarkoituksena olivat sotilastekniset keskustelut Ahvenanmaan puolustuskysymyksistä. Ruotsista komennuksella ja keskusteluihin osallistuivat Ruotsin puolustuseseikunnan maaoperaatio-osaston (arméoperativa avdelning) päällikkö, everstiluutnantti Ehrensvärd, puolustuseseikunnan ilmapuolustusosaston päällikkö, majuri Sundell, kapteeni Glaës Bertel Winell puolustuseseikunnan tiedusteluosastolta ja kapteeni Olof Henning Lorentz Hammargren puolustuseseikunnan merioperaatio-osastolta. Suomesta keskusteluihin osallistuivat operatiivisen osaston päällikkö, eversti Aksel Fredrik Airo, operatiivisen osaston merivoimatoimiston päällikkö, everstiluutnantti Niilo Nikolai Sario ja kapteeniluutnantti Oiva Uljas Lennes merivoimatoimistosta. Aloite keskusteluista oli tullut suomalaisilta.¹⁰⁰¹

Ehrensvärd kävi vuonna 1938 vielä toisen kerran virallisella komennuksella Helsingissä. Helsingissä järjestettiin ministerikokous 3.–6.11.1938, jonka pääaiheena oli Ahvenanmaan puolustus. Suomesta kokoukseen osallistui ylintä poliittista ja sotilasjohtoa. Hallituksesta kokoukseen osallistuivat pääministeri Aimo Kaarlo Cajander, ulkoministeri Rudolf Holsti, valtiovarainministeri Väinö Alfred Tanner ja puolus-

---

¹⁰⁰⁰ Gustavsson (2012), s. 148; Svenska arméns rulla 1937–1938, s. 47–48, KrA ja Nordberg, Erik: Carl August Ehrensvärd, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 344–346. Majuri Björk, Nils Axel Hjalmar, (1898–1989), jalkaväkipuseeri, upseerintutkinto 1918, Ruotsin sotakorkeakoulu 1925–1927, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1928–1930, palvelus yleisesikunnan kulkulaitososastolla 1931–1932 ja keskusosastolla 1932–1937, palvelus Ruotsin puolustuseseikunnan maaoperaatio-osastolla vuodesta 1937 lähtien. Adlercreutzin, Ehrensvärdin ja Björkin ansioluettelot (tjänsteförteckningar), Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA.

¹⁰⁰¹ Promemoria angående militärteknisk konsultation i Helsingfors den 4.–8. juli 1938 rörande Ålandsfrågan, s. 1, SArk-1621/4, KA; Gustavsson (2012), s. 155–158; Svenska arméns rulla 1937–1938, s. 47–48, KrA; Elfvingen, Eero: *Laaajasta jobtoesikunnasta Mannerheimin yleisesikunnaksi, Yleisesikunnan organisaatio vuosina 1925–1939*, Helsinki 2000, s. 191 sekä Sarios ansioluettelo (N:o 20752) ja Lennesen ansioluettelo (N:o 38673), KA. Ehrensvärdin lisäksi myös Sundell oli ollut komennuksella Suomessa aiemminkin, vuonna 1931 ja vuonna 1935. Sundellin ansioluettelo, Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA.

tusministeri Juhana Niukkanen. Puolustusvoimista kokoukseen osallistuivat kenraaliluutnantti Österman, kenraalimajuri Grandell ja eversti Airo. Ruotsista kokoukseen osallistui ulkoministeri R. Sandlerin johdolla kuusi henkilöä, joista yksi oli juuri Ehrens-värd. Kolmas vuonna 1938 tehty matka oli komentajakapteeni Thorénin jälleen tiedustelutietojen vaihtoon ja hankintaan liittyvä komennus Suomeen loka-marraskuussa 1938.¹⁰⁰²

Kuva 11. Kreivi Carl August Ehrens-värd (1892–1974) osallistui vuonna 1918 ensin ruotsalaisten joukkojen mukana Ahvenanmaan operaatioon ja sen jälkeen toimi komppanianpäällikkönä ja pataljoonankomentajana Saariston Vapaajoukoissa. Ehrens-värd palveli pitkään ensin Ruotsin yleisesikunnan keskusosastolla ja sen jälkeen Ruotsin puolustus-esikunnan maaoperaatio-osastolla. Ehrens-värd toimi ruotsalaisista vapaaehtoisista muodostetun joukon esikuntapäällikkönä talvisodassa. Hän teki useita virkamatkoja Suomeen ja oli 1920- ja 1930-luvulla yksi merkittävimmistä henkilöistä Suomen ja Ruotsin sotilaallisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen taustalla. Kuva Bildarkiv/ Armémuseum.

Ennen varsinaisia komennusmatkoja kolme ruotsalaista upseeria teki kesäkuussa 1938 yhdessä suomalaisten kanssa kaksi päivää kestäneen salaisen maastontiedustelun Ahvenanmaan saarille. Ruotsista maastontiedusteluun osallistuivat Ehrens-värdin lisäksi kapteeni Winell ja kapteeni Stig Nils Wilhelm Berggren. Suomesta yhteiseen maastontiedusteluun osallistuivat Airo ja Sario sekä insinöörimajuri Antero Albert Jokinen. Huomionarvoista on, että maastontiedustelu tehtiin siviilivaatteissa.¹⁰⁰³

Helsingissä heinäkuussa 1938 käytyjen sotilasteknisten keskustelujen yhteydessä oli varsin yksityiskohtaisesti käsitelty suomalaisten ja ruotsalaisten joukkojen ryh-mitykseen ja toimintaan liittyviä koordinoitavuuksia. Keskustelujen jälkeen oli

¹⁰⁰² Anteckningar rörande fortsatt meningsbyte i Ålandsfrågan. Helsingfors den 3.–6. november 1938. Pöytäkirja on merkitty erittäin salaiseksi ja se sisältää yhteensä 47 sivua. Pöytäkirjaan on merkitty kaikki osallistujat ja osallistujien kaikki puheenvuorot, SArk-1621/4, KA; Gustavsson (2012), s. 159–162; YE/Ulkomaaosasto/Tilastotoimisto, ak N:o 1532/V, 18.10.1938, SArk-1621/4, KA; Ruotsin sotilasasiainmiehen ak N:o 806/1938, 14.10.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA.

¹⁰⁰³ Everstiluutnantti C. A. Ehrens-värdin laatima salainen raportti Ahvenanmaalle saarille tekemästään maastontiedustelusta, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA; Gustavsson (2012), s. 154–155; Stjernfelt (1991), s. 65 ja Svenska arméns rulla 1937–1938, s. 47–48, KrA. On mahdollista, että Ehrens-värd kävi Suomessa vielä neljännekin kerran vuonna 1938.

kummankin maan Ahvenanmaata koskevien suunnitelmien osia saatu sovitettua yhteen, mutta ei kuitenkaan kaikkia osia. Yhteisen suunnitelman aikaan saaminen edellytti yhteistyön jatkamista. Myös Ruotsin ja Suomen välillä tammikuussa 1939 allekirjoitettu Tukholman sopimus edellytti pysyvän sotilasvaltuuskunnan perustamista sopimuksen toimeenpanoa varten.¹⁰⁰⁴

Suomesta sotilasvaltuuskuntaan kuuluivat jälleen Yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkö, eversti Airo ja merivoimatoimiston päällikkö, eversti Sario sekä heidän lisäksi maavoimatoimiston päällikkö, everstiluutnantti Valo Konstantin Nihtilä, ilmavoimatoimiston päällikkö, majuri Gunnar Appelgren ja kapteeniluutnantti Lennes merivoimatoimistosta. Ruotsin puolustuseseikunnasta valtuuskuntaan kuuluivat maaoperaatio-osaston uusi päällikkö, majuri Björk, komentajakapteeni Ernst Hjalmar Ericsson merioperaatio-osastolta, kapteeni Gösta Karl Herman Hård ilmaoperaatio-osastolta ja kapteeni Nils Erik Bouveng maaoperaatio-osastolta. Huomionarvoista on, että Ahvenanmaan puolustuskysymyksissä keskeisessä roolissa ollut everstiluutnantti Ehrensvärd ei kuulunut enää valtuuskuntaan. Ehrensvärдин tehtävä puolustuseseikunnassa oli päättynyt joulukuussa 1938 ja hän oli siirtynyt joukko-osastopalvelukseen.¹⁰⁰⁵

Vuonna 1939 ruotsalaiset tekivät yhden operatiiviseen suunnitteluun liittyvän komennusmatkan Suomeen. Komennus liittyi tammikuussa 1939 solmitun Tukholman sopimuksen toimeenpanosta vastuussa olevan sotilasvaltuuskunnan kokoukseen. Valtuuskunnan ensimmäinen kokous järjestettiin Helsingissä 27.2.–3.3.1939 ja siihen osallistuivat kaikki valtuuskunnan edellä esitetyt ruotsalaiset jäsenet.¹⁰⁰⁶

5.2.1.2. Ylimmän johdon matkat Suomeen

Vuosina 1935–1939 yhteensä kahdeksan Ruotsin ylempään johtoon luokiteltavaa upseeria¹⁰⁰⁷ kävi komennuksella Suomessa. Ylimmän tason vierailujen määrän kasvu oli huomattava edelliseen ajanjaksoon verrattuna, sillä vuosina 1930–1935 ylimmän tason vierailuja oli ollut vain kaksi. Ylimmän tason vierailujen määrä oli ollut korkealla tasolla myös vuosina 1924–1930. Ylimmän tason sotilasjohdon tekemien vierailujen sarja ajoittui kuitenkin vasta vuosille 1938 ja 1939. Tärkein syy vierailumäärän merkittävään lisääntymiseen olivat halu ja tarpeet tiivistää sotilaallista yhteistyötä ja henkilökohtaista tietojenvaihtoa.

Vuosina 1935–1939 Suomeen tehtiin myös yksi ylimmän tason valtiovierailu, kun Ruotsin kuningas, Gustav V kävi virallisella valtiovierailulla Suomessa keväällä 1936. Ruotsin sotilasasiamiehen mukaan kuninkaan vierailu ja erityisesti Ruotsin vuoden 1936 puolustus päätös otettiin Suomessa myönteisesti vastaan. Kuninkaan

¹⁰⁰⁴ Promemoria angående militärteknisk konsultation i Helsingfors den 4.–8. juli 1938 rörande Ålandsfrågan, s. 1, SArk-1621/4, KA ja Gustavsson (2012), s. 263–264.

¹⁰⁰⁵ Gustavsson(2012), s. 263–264; Svenska arméns rulla 1939, s. 6, KrA; Elfvinggren (2000), s. 187–193 ja Ehrensvärдин ansioluettelo (rullkort), KrA.

¹⁰⁰⁶ Gustavsson (2012), s. 263.

¹⁰⁰⁷ Ylempään johtoon on tässä tapauksessa laskettu kuuluvaksi puolustusministeri, kenraalit ja virkatehtävän luonteen perusteella myös osa eversteistä.

vierailulla todettiin olevan positiivista vaikutusta yhteistyölle ja vahvistavan maiden välisiä suhteita.¹⁰⁰⁸

Merkittävin vuonna 1938 toteutunut ylimmän tason komennus Suomeen oli Ruotsin puolustuseseikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Olof Gerhard Thörnelli¹⁰⁰⁹ kahdeksan päivää kestänyt vierailu Suomeen 11.–18.9.1938. Thörnelliin mukana komennukselle osallistui kapteeni Nils Oscar Söderberg¹⁰¹⁰. Thörnelli tapasi komennuksensa aikana Suomen ylimmän sotilasjohdon edustajia, muun muassa puolustusministeri Niukkasen, sotamarsalkka Mannerheimin ja kenraaleista Östermanin, Oeschin, Malmbergin ja Öhquistin. Lisäksi Thörnelli tapasi useita eri puolustushaarojen ja joukko-osastojen edustajia. Vierailuohjelma oli varsin kattava ja monipuolinen, sillä siihen sisältyi muun muassa vierailu Yleisesikunnassa, Suojeluskuntain Päälystökoululla, Suomenlinnassa, Santahaminassa, panssarilaiva Ilmarisella, Viipurissa, Armeijakunnan Esikunnassa sekä Ratsuväkiprikaatissa ja muissa maavoimien joukko-osastoissa. Thörnelli tapasi kohteissa käyntien yhteydessä myös Ilmavoimien ja Merivoimien komentajat.¹⁰¹¹

Suomen sotaväen päällikölle, kenraaliluutnantti Östermanille lähettämän yksityiskirjeen perusteella Thörnelli lieene ollut varsin tyytyväinen vierailuunsa Suomessa. Thörnelli tuo kirjeessään esiin erityisesti kaksi asiaa. Ensinnäkin vierailu oli ammatillisesti hyödyllinen ja toiseksi suomalaisten ja ruotsalaisten välillä vallitsee hyvä toverihenki (kamratskap), mikä on läheisen yhteistyön kannalta tärkeää.¹⁰¹² Thörnelliin kirje on tyypillinen kohtelias kiitoskirje, joten sisältöön lähteenä tulee suhtautua varsin kriittisesti.

Virallisen ohjelman ohessa Thörnelliin matkan aikana käytiin keskusteluja myös Suomen ja Ruotsin sotilaallisesta yhteistyöstä sekä siihen liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä, muun muassa Ahvenanmaan puolustuksesta ja sanktiojoukkojen käytöstä. Tärkein yhteinen kiinnostuksen kohde Thörnelliin vierailun aikoihin oli nimennomaan Ahvenanmaan puolustus ja siihen liittyvät kysymykset. Aktiivinen vaihe Ahvenanmaan kysymyksen ratkaisemiseksi oli alkanut vuoden 1936 lopulla. Ahvenanmaan puolustuskysymykseen liittyvät keskustelut ja kirjeenvaihto oli erityisen

---

¹⁰⁰⁸ Ruotsin sotilasasiainmiehen yleiskatsaus kesäkuussa 1936, ak N:o 90/1936, 4.7.1936, GS/UA, Serie EIa/Vol 33, KrA ja Kronlund (toim.) (1988), s. 524.

¹⁰⁰⁹ Kenraaliluutnantti Thörnelli, Olof Gerhard, (1877–1977), upseerintutkinto 1897, jalkaväkipiupseeri, Ruotsin sotakorkeakoulu 1904–1906, yleisesikunnan keskusosaston päällikkö 1918–1924, huollon tarkastaja 1931–1933, jalkaväen tarkastaja 1933–1936, puolustuseseikunnan päällikkö 1.7.1937 alkaen, komennus Suomeen 11.–18.9.1938. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1940, KrA.

¹⁰¹⁰ Kapteeni Söderberg, Nils Oscar, (1875–1946), oli suorittanut Ruotsin sotakorkeakoulun vuosina 1931–1932 ja hän palveli Thörnelliin vierailun aikana puolustuseseikunnassa. Söderberg oli käynyt jo kerran aikaisemmin 9.–16.6.1938 komennuksella Suomessa. Söderbergin ansioluettelo, Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA ja Svenska arméns rulla 1939, s. 67, KrA.

¹⁰¹¹ PLM/Komentotoimisto, ak N:o K1. 9135/38, 30.8.1938, SArk-1621/13, KA ja Kronlund (toim.) (1988), s. 524.

¹⁰¹² Thörnelliin kirje Östermanille 17.9.1938, kenraaliluutnantti Hugo Östermanin kokoelma (tutkimuslupa), Pk-1272/4, KA. Katso myös Kronlund (toim.) (1988), s. 524.

aktiivista Thörnelliin ja muiden Ruotsin puolustuseseikunnan edustajien sekä Suomen Yleisesikunnan edustajien välillä juuri vuosina 1937 ja 1938.¹⁰¹³

Kuva 12. Ruotsin puolustuseseikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Thörnelli (1877–1977) kävi vierailu Suomessa syyskuussa 1938. Thörnelli tapasi komennuksensa aikana Suomen ylimmän sotilasjohton edustajia. Vierailuohjelma oli varsin kattava ja monipuolinen. Virallisen ohjelman ohessa Thörnelliin matkan aikana käytiin keskusteluja myös Suomen ja Ruotsin sotilaallisesta yhteistyöstä sekä siihen liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä. Kuva Sotamuseo.

Thörnelliin vierailun suunnitteluun liittyy yksi mielenkiintoinen yksityiskohta. Suomalaiset olisivat halunneet, että puolustuseseikunnan merioperaatio-osaston päällikkö, komentajakapteeni Helge Hjalmar Immanuel Strömbäck¹⁰¹⁴ olisi myös osallistunut Thörnelliin vierailuun. Aloitteen Strömbäckin osallistumisesta Thörnelliin delegaatioon tekivät nimenomaan suomalaiset. Strömbäck oli yksi johtavia ruotsalaisia Ahvenanmaan kysymyksen asiantuntijoita ja hän oli myös virkatehtäviensä puolesta tekemisissä Ahvenanmaan puolustukseen liittyvissä kysymyksissä. Strömbäck oli kirjoittanut kirjan *Sverige och Östersjön* ja hän oli ollut myös vastuussa 11.6.1936 päivätyn Ahvenanmaan sopimuksen muuttamista koskevan muistion laatimisesta. Muistiossa tarkastellaan Ahvenanmaan sopimuksen muuttamiseen liittyviä kysymyksiä Ruotsin puolustuksen näkökulmasta perusteluineen. Suomalaisen aktiivinen kiinnostus

¹⁰¹³ Katso esimerkiksi kirjeenvaihto ja muistiot Ahvenanmaan puolustusta koskevista koordinaatioasiakirjoista, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, KrA; Andolf (1996a), s. 125–126; Gustavsson (2012), s. 146–150 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 524.

¹⁰¹⁴ Komentajakapteeni Strömbäck, Helge Hjalmar Immanuel, (1889–1960), Ruotsin merisotakorkeakoulu 1921–1924, Meriesikunnan kulkulaitososanston päällikkö 1934–1936 ja Puolustuseseikunnan merioperaatio-osaston päällikkö 1937–1939. Strömbäckin tjänstgöringskort, CM/Persadm, Serie D1/Vol 1, KrA; Kungliga Sjökrigsskolan 1867–1942, s. 243–244, KrA ja Gäfvert, Björn: Helge Strömbäck, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 302–303.

Strömbäckin saamisesta mukaan Thörnelliin vierailuun osoittaa, että komennuksen aikana haluttiin käydä syvällisempiä keskusteluja juuri Ahvenanmaan kysymyksestä.¹⁰¹⁵

Thörnelliin vierailu oli tärkeä tapahtuma ensinnäkin henkilökohtaisten suhteiden kannalta, mutta myös Suomen ja Ruotsin sotilaallisen yhteistyön kannalta. Thörnelli oli aloittanut heinäkuussa 1937 perustetun puolustusosikunnan päällikkönä. Puolustusosikunnan tärkein tehtävä oli operatiivinen suunnittelu ja puolustusosikunnan päällikkönä Thörnelli oli aivan keskeisessä tehtävässä Ruotsissa vuonna 1937 käynnistyneen uuden yleisen puolustus suunnittelun laatimisessa. Yksi tärkeimmistä perusteista nimittää juuri hänet tähän tehtävään oli se, että hänellä oli aiemman virkauransa pohjalta runsaasti kokemusta nimenomaan operatiivisesta suunnittelusta. Thörnelliillä oli tärkeä henkilökohtainen panos ja merkitys myös siihen, että Ruotsi ryhtyi aktiivisesti ajamaan Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaisemista yhteistyössä suomalaisten kanssa.¹⁰¹⁶

Myös Ruotsin ilmavoimien komentaja, kenraaliluutnantti Torsten Friis¹⁰¹⁷ kävi tutustumassa Suomen ilmavoimien toimintaan heinäkuussa 1938 yhdessä kapteeni Lage Gustaf Harald Thunbergin kanssa. Friisin vierailuohjelma sisälsi virallisten tapaamisien lisäksi myös käyntejä muun muassa Etelä-Suomeen sijoitetuissa lentoyoukoissa, teollisuuslaitoksissa, Valtion lentokonetehaassa ja Ilmailuvarikolla. Friis tutustui myös Ilmatorjuntarykmentin leiriin Muurolassa.¹⁰¹⁸ Ruotsin ja Suomen ilmavoimien välinen yhteistyö lisääntyi huomattavasti 1930-luvun puolivälin jälkeen ja Friisin vierailua voidaan pitää selkeänä osoituksena molempien maiden ilmavoimien lisääntyneestä halusta tiivistää yhteistyötä.

Vaikuttavuudeltaan toinen tärkeä ylemmän tason komennus vuonna 1938 oli Ruotsin armeijan huoltojoukkojen tarkastajan, kenraalimajuri Axel Bredbergin¹⁰¹⁹ vierailu Suomeen elokuussa 1938 yhdessä majuri Karl Gottfrid Björckin kanssa. Bredbergin ja Björckin vierailuohjelma oli monipuolinen ja siihen kuului muun mu-

---

¹⁰¹⁵ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1665/IV, 23.11.1937, SArk-1621/5, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 189/Uts. henk., 21.4.1938, SArk-1621/4, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 76/1936, 12.6.1936, GS/UA, Serie EIa/Vol 34, KrA; Svenska arméns rulla 1937–1938, s. 47, KrA sekä ministeri R. Erichin yksityiskirje Thörnelliille 18.12.1936, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, KrA. Katso myös Tingsten (1944), s. 342 ja Stjernfelt (1991), s. 56–57.

¹⁰¹⁶ Katso esimerkiksi Andolf (1996a), s. 124–127; Stjernfelt (1991), s. 65–66; Gustavsson (2012), s. 149–150 sekä Turtola (1984), s. 211–212 ja s. 220–222.

¹⁰¹⁷ Kenraaliluutnantti Friis, Torsten, (1882–1967), Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulu 1905–1908, opettajana Ruotsin sotakorkeakoulussa 1918–1919 ja Tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa 1919–1921, yleisesikunnan teknillisen osaston päällikkö 1922–1927, kenttälennätinjoukkojen päällikkö 1928–1932, maapuolustuksen komentotoimiston päällikkö 1932–1934, Ruotsin ilmavoimien komentaja 1934–1942, Svenska män och kvinnor, Biografisk uppslagsbok, band 2, Stockholm 1944, s. 619.

¹⁰¹⁸ Flygvapnets kommandoexpedition (FKE), ak N:o 191/1938, 30.6.1938, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 291/U1. sal., 1.6.1938, SArk-1621/4, KA ja IlmavE/Toim. I, ak N:o 87/I/6, 1.6.1938, SArk-1621/4, KA.

¹⁰¹⁹ Kenraalimajuri Bredberg, Axel, (1884–1960), upseerintutkinto 1904, Ruotsin Sotakorkeakoulu 1908–1910, kokelas Ruotsin yleisesikunnassa 1910–1912, opettajana Ruotsin Sotakorkeakoulussa 1917–1923 ja 1927–1931, Ruotsin yleisesikunnan järjestelyosaston päällikkö 1924–1927, huollon tarkastaja 1933 alkaen. Tjänsteförteckningar från Generalitetet 1939, KrA.

assa tutustuminen huoltojoukkojen kokoonpanoihin, koulutukseen ja sen järjestelyihin, eri huoltolajeihin, niiden kalustoon ja taistelukoulutukseen. Ohjelmaan sisältyi jälleen myös tutustuminen Karjalan kannakseen. Bredberg tapasi vierailun yhteydessä myös Armeijakunnan Esikunnan ja 2. Divisioonan Esikunnan johtoa. Bredbergin matka oli huoltoon liittyvän yhteistyön ja tiiviimmän tietojen vaihdon kannalta tärkeä, sillä Bredberg esitti vierailunsa yhteydessä toiveen yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisäämisestä.¹⁰²⁰

Bredbergin esittämä toive ja aloite johtivat konkreettisiin tuloksiin, sillä esimerkiksi Huoltorykmentin komentaja, everstiluutnantti Ernst Ruben Lagus pääsi vastavuoroisesti osallistumaan heti seuraavan vuoden kesäkuussa kenttähuoltoharjoituksiin Ruotsissa. Lagus tutustui noin kahden viikon ajan Ruotsin armeijan rauhan-aikaiseen huoltolaitosten ja -muodostelmien järjestelyyn ja koulutukseen. Bredberg tarjosi matkansa yhteydessä myös yhdelle nuoremmalle Huoltorykmentissä palvelevalle upseerille mahdollisuuden tutustua perinpohjaisesti, alustavasti jopa puolen vuoden ajan, palvelukseen jossakin ruotsalaisessa huoltojoukossa.¹⁰²¹

Bredbergin vierailu sekä sen seurauksesta tapahtunut tiedon lisääntyminen sekä yhteistyön tiivistyminen ja aktivoituminen näkyi myös muissa huoltoon liittyvissä asioissa. Esimerkiksi suomalaiset pyysivät Bredbergin vierailun jälkeen Suomen sotilasiasiamiestä hankkimaan kaikki Ruotsin huoltojoukkojen ohjesäännöt. Ruotsin sotilasiamies lähettiikin pyydetty ohjesäännöt Suomeen. Ruotsista saatuja ohjesääntöjä käytettiin muun muassa Huoltorykmentissä laadittavana olevan huoltomuodostelmapalvelusta käsittelevän ohjesäännön taustamateriaalina.¹⁰²²

Vuonna 1938 tehtiin edellisten lisäksi vielä kaksi ylemmän tason matkaa Suomeen. Ruotsin taloudellisen puolustusvalmiuden valtionkomitean puheenjohtajaa, kenraaliluutnantti Gustaf Richard Joachim Åkerman¹⁰²³ kävi opintomatkalla Suomessa syksyllä 1938 ja Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston (Lantförsvarets kommandoexpedition) päällikkö, eversti Carl Henry Tottie vieraili Suomessa elokuussa 1938.¹⁰²⁴

---

¹⁰²⁰ Katso esimerkiksi PLM ak N:o K1. 3858/38, 19.4.1938, T-17647/6, KA; AKE/Sota-asiaainosasto, ak N:o 1213/II/44, 10.12.1938, T-17647/6, KA; 2. DE, ak N:o 5033/II/33, 5.12.1938, T-17647/6, KA; Kenraalimajuri Bredbergin matkaraportti, FS/UnA, Serie EIII: 6/Vol 4, KrA ja Svenska arméns rulla 1936–1937, s. 400, KrA.

¹⁰²¹ PLM ak K1. 5862/1939, 24.5.1939, SArk-1621/13, KA ja Laguksen ansioluettelo (N:o 7502), KA.

¹⁰²² YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 10673/38, 10.10.1938, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 9878/38, 17.10.1938, SArk-1621/13, KA ja YE/Ulkomaatoimisto, ak U 11054/38, 17.10.1938, SArk-1621/13, KA.

¹⁰²³ Kenraaliluutnantti Åkerman, Gustaf Richard Joachim, synt. 31.10.1868, Ruotsin sotakorkeakoulu 1892–1894, siirtyi reserviin kenraalimajurin arvossa 1920, ylennys kenraaliluutnantiksi 1929 ns. Åkermanin vaikuttajahenkilö muun muassa Ruotsin puolustuskysymystä selvittäneen vuoden 1929 ns. Åkermanin komitean puheenjohtaja ja Ruotsin taloudellisen puolustusvalmiuden valtionkomitean (Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap), Svenska män och kvinnor, biografisk uppslagsbok, Band 8, Stockholm 1955, s. 505–506, Krigsarkivets bibliotek.

¹⁰²⁴ Ruotsin sotilasiamiehen ak N:o 679/1938, 1.9.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA ja YE/Ulkomaatoimisto ak N:o U 8558/1938 (1217/U1), 10.8.1938, SArk-1621/13, KA. Eversti Tottie, Carl Henry, (1888–1952), jalkaväkipuuseeri, upseerintutkinto 1909, Ruotsin sotakorkeakoulu 1916–1918, palvelus

Vuonna 1939 Suomeen tehtiin kolme korkean tason vierailua. Ensimmäinen vuonna 1939 tehty ylimmän tason komennus oli Ruotsin pioneerijoukkojen tarkastajan (Inspektören för ingengörtrupperna), kenraalimajuri Sven Ephrain Alinin¹⁰²⁵ vierailu Suomeen maaliskuussa 1939. Merkittävin vierailija oli Ruotsin puolustusministeri Per Edvin Sköld, joka kävi Suomessa 9.8.–13.8.1939. Sköldin mukana vierailuun osallistuivat Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikkö, eversti Per Henry Teodor Kellgren ja adjutanti, kapteeni Carl Bennedich. Sköldin matkan pää-tarkoitus oli elokuussa Suomessa järjestetyn suuren sotaharjoituksen seuraaminen. Vierailun yhteydessä Sköld tapasi myös Suomen poliittista ja sotilasjohtoa.¹⁰²⁶

Myös Itäisen armeijaosaston (IV Arméfördelning) komentaja, kenraalimajuri Erik Testrup ja tanskalainen Själlandin Divisioonan komentaja, kenraalimajuri William Wain Prior olivat Suomessa 7.8.–14.8.1939 seuraamassa sotaharjoitusta. Sköld, Testrup ja Prior tapasivat komennuksen aikana Suomen ylintä sotilaallista johtoa, muun muassa puolustusministeri Niukkanen, Mannerheimin, Östermanin, Öhquistin, Oeschin, Malmbergin ja Waldenin.¹⁰²⁷

Komennuksen aikana käytyjen keskustelujen lisäksi vierailu antoi ruotsalaisille upseereille mahdollisuuden tehdä havaintoja harjoituksesta ja suomalaisten toiminnasta. Ylimmän tason vierailijoista Testrupilla oli parhaat edellytykset arvioida sekä vierailua että suomalaisten joukkojen toimintaa aiempien läheisten kontaktien ja suomalaisten kanssa tehdyn yhteistyön pohjalta. Testrup oli ensinnäkin ollut Ruotsin sotakorkeakoulun johtajana Öhquistin ja Tuompon opiskeluaikana. Testrupin ja Öhquistin välille syntyi opiskelun aikana hyvät henkilökohtaiset suhteet ja he olivat Öhquistin opintojen päättymisen jälkeen muun muassa kirjeenvaihdossa keskenään. Toiseksi Testrup oli Ruotsin maapuolustuksen komentotoimiston päällikkönä käynyt Suomessa jo aiemmin, kesä–heinäkuussa 1930, perehtymässä koulutusasioihin yhdessä eversti Cederschiöldin kanssa.¹⁰²⁸

Ruotsin yleisesikunnassa 1930–1937, Ruotsin maapuolustuksen komento-osaston päällikkö vuodesta 1937 alkaen. Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA.

¹⁰²⁵ Kenraalimajuri Alin, Sven Ephrain, (1881–1966), pioneeriupseeri, upseerintutkinto 1901, Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulu 1902–1906, palvelus Ruotsin linnoituslaitoksessa (fortifikation) eri tehtävissä 1920 alkaen, opettajana Tykistö- ja pioneerikorkeakoulussa 1920–1924, Linnoituslaitoksen esikunnan päällikkö 1934–1937, pioneerijoukkojen tarkastaja vuodesta 1937 alkaen. Alin kävi Suomessa 2.–12.3.1939. Alinin matkaraportti 31.5.1939, FS/UnA, Serie E III: 6/Vol 4, KrA ja Tjänsteförteckningar från Generalitet 1940, KrA.

¹⁰²⁶ Suomen sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle 4.7.1939, YE:n saapuneet asiakirjat P.K. N:o 38/1939, sal., SArk-1621/4, KA; Kellgrenin ansioluettelo, Tjänsteförteckningar från Generalstabskåren 1940, KrA; Kronlund (toim.) (1988), s. 524 ja Niukkanen, Juho: *Tahisodan puolustusministeri kertoo*, Porvoo 1951, s. 46–50.

¹⁰²⁷ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle 4.7.1939, YE:n saapuneet asiakirjat P.K. N:o 38/1939, sal., SArk-1621/4, KA; Suomen sotilasasiamiehen kirje Yleisesikunnan päällikölle 4.7.1939, YE:n saapuneet asiakirjat P.K. N:o 38/1939, sal., SArk-1621/4, KA; YE/Ulkomaatoimisto ak N:o U 1421/1939, 22.7.1939, SArk-1621/13, KA; Testrupin valokuvat vierailusta kenttäpalvelusharjoituksessa Karjalan kannaksella elokuussa 1939, Erik Testrups arkiv/Vol 8, KrA ja Testrupin muistiinpanot, Erik Testrups arkiv/Vol 10, KrA.

¹⁰²⁸ Katso esimerkiksi Öhquistin kirjeenvaihto 1912–1950, Kenraaliluutnantti Harald Öhquistin kokoelma, Pk 1205/4, KA ja muistiinpanokalenterit 1924 ja 1925, Kenraaliluutnantti Harald Öhquistin kokoelma, Pk 1205/17, KA sekä YE/Os.2/Ulkomaatoimisto N:o 77/IV, 18.6.1930, SArk-1621/5, KA.

Testrup oli vierailun aikana tekemiensä muistiinpanojen ja Suomen lehdistölle antaman haastattelun perusteella varsin tyytyväinen vierailuunsa. Testrup antoi vierailun päätteeksi suomalaisen lehdistön edustajille järjestetyssä haastattelussa varsin hyvän arvion harjoituksesta ja suomalaisten joukkojen toiminnasta. Testrup toi esiin muun muassa, että harjoitus oli hyvin organisoitu ja opettavainen, Suomen armeija on korkealla tasolla ja maanpuolustustahto on korkea.¹⁰²⁹

Testrup teki vierailun aikana myös muistiinpanoja tekemistään havainnoista. Käsin tehdyistä muistiinpanoista löytyy jonkin verran myös kriittisiä havaintoja suomalaisten toiminnasta. Testrup on kirjoittanut muistiinpanoihinsa muun muassa seuraavia yksittäisiä kriittisiä havaintoja: joukkojen johtosuhteissa ja tehtävissä oli välillä epäselvyyksiä, ryhmityksestä puuttui painopiste, tykistön ja jalkaväen raskaiden aseiden käytössä oli puutteita, huollon järjestelyissä oli välillä ongelmia ja yhdessä vaiheessa hyökkäys suunnattiin avoimen maaston läpi peitteisen maaston sijaan.¹⁰³⁰

5.2.1.3. Vierailut suomalaisissa joukko-osastoissa ja harjoituksissa

Vuosina 1935–1939 yhteensä 43 ruotsalaista kävi opinto- tai tutustumismatkalla Suomessa. Pääosa matkoista oli perinteisiä vierailuja ja tutustumiskäyntejä joukko-osastoihin tai harjoituksiin. Ruotsin pääaselajeja edustavat upseerit muodostivat selkeästi isoimman henkilöryhmän Suomeen suuntautuneiden virallisten komennusten joukossa. Jalkaväkiupseerit tekivät eniten vierailuja suomalaisiin joukko-osastoihin. Määrällisesti toiseksi eniten matkoja tekivät tykistöupseerit. Muuten vierailut jakaantuivat varsin tasaisesti eri aselajien ja puolustushaarojen kesken. Vaikka matkat olivat yksittäisten henkilöiden ja yhteistyön kannalta hyödyllisiä, ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikuttavuuden näkökulmasta matkojen merkitys lienee jälleen ollut varsin pieni.¹⁰³¹

Ilmavoimien edustajat tekivät vuosina 1935–1939 yhteensä kolme virallista vierailua Suomeen. Luutnantti Björn Gustaf Eriksson Bjuggren vieraili Suomessa kesäkuussa 1937 kymmenen päivän ajan tutustuen muun muassa Utissa järjestettyihin syöksypommituskokeiluihin. Ruotsin ilmavoimien esikunnan esikuntapäällikkö, everstiluutnantti Bengt Gustafsson Nordenskiöld kävi Suomessa maaliskuussa 1937 seuraamassa kaksi viikkoa Blenheim-koneiden pommituskoulutusta. Kolmas Suomessa komennuksella ollut Ruotsin ilmavoimien upseeri oli kapteeni Sven Oscar Hugo Svenow, joka kävi touko–kesäkuussa 1938 perehtymässä Suomen ilmavoimien toimintaan.

Suomalaiset olivat vastavuoroisesti kiinnostuneita Ruotsin ilmavoimista ja sen toiminnasta. Kummankin maan ilmavoimia kiinnostivat erityisesti pommituskokei-

¹⁰²⁹ Testrupin kiitoskirje Suomen sotilasasiamiehelle 16.7.1939, SArk-1621/13, KA; Käännös Karjala lehdessä 15.8.1939 olleesta artikkelista ja Testrupin muistiinpanot, s. 3–14, Erik Testrups arkiv/Vol 10, KrA.

¹⁰³⁰ Testrupin kiitoskirje Suomen sotilasasiamiehelle 16.7.1939, SArk-1621/13, KA; Käännös Karjala lehdessä 15.8.1939 olleesta artikkelista ja Testrupin muistiinpanot, s. 3–14, Erik Testrups arkiv/Vol 10, KrA.

¹⁰³¹ Kooste ruotsalaisten Suomeen tekemistä virallisista ulkomaakomennuksista. Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret (T.L.) 1935–1939 ja Tjänstemeddelanden rörande sjöförsvaret (T.S.) 1937–1940, Krigsarkivets bibliotek.

lut. Tietoja haluttiin myös aseistuksesta ja muista teknisistä asioista. Suomalaiset pyysivät aktiivisesti Suomen sotilasasiamiehen välityksellä tietoja Ruotsista pommikokeilujen lisäksi muun muassa iskusytyttimistä ja lentokoneiden konekivääreistä.¹⁰³²

Myös ruotsalaisten sotakoulujen edustajia kävi komennuksella Suomessa tutustumassa suomalaisten sotakoulujen opetukseen ja toimintaan. Ruotsin sotakorkeakoulun taktikanopettaja, majuri Karl Gunnar Berggren kävi tutustumassa Suomen sotakorkeakoulun toimintaan kesäkuussa 1937. Berggren oli ansioitunut erityisesti taktiikan alalla. Hän oli muun muassa kirjoittanut 1920-luvun lopulla kriittisiä arvioita ja kommentteja Ruotsin puolustusvoimien suorituskyvystä ja hän oli vastuussa Ruotsin sotakorkeakoulun taktiikan luentomateriaalin laatimisesta 1930-luvun puolivälissä. Majuri Paul Richard Axelsson kävi loka–marraskuussa 1937 tutustumassa Taistelukouluun ja suomalaisen jalkaväen toimintaan. Ruotsin Tykistön ampumakoulun johtaja, everstiluutnantti Knut Gyllenstjerna kävi heinäkuussa 1938 seuraamassa kolme viikkoa kenttätykistön ampumakoulutusta Perkjärvellä.¹⁰³³

Ruotsin armeijan huoltojoukkojen tarkastajan, kenraalimajuri Bredbergin lisäksi myös muita huoltoalalla palvelleita ruotsalaisia upseereja kävi Suomessa. Majuri Nils Olof Einar Edström kävi Suomessa vuonna 1935 ja kapteeni Stig Axel Leijonhufvud kävi toukokuussa 1938 tutustumassa huoltopalvelukseen. Ruotsin armeijan ampumaradoista vastaava upseeri, majuri Anders Fredrik Daevel kävi huhtikuussa 1938 tutustumassa suomalaisiin ampumaratoihin ja niillä käytettyihin suoja- ja varmuuslaitteisiin. Daevelin isäntänä toimi kapteeni Ericsson Taistelukoululta. Ericsson oli itse käynyt kesäkuussa 1935 Ruotsissa perehtymässä ja hakemassa malleja ampumarata-asioissa.¹⁰³⁴

Vuoden 1939 alkupuolella useita ruotsalaisia upseereja kävi tutustumassa suomalaisiin joukko-osastoihin, sotakouluihin ja harjoituksiin. Ruotsalaisupseerit saivat myös luvan osallistua Armeijakunnan talvisotaharjoitukseen 7.–9.3.1939. Esimerkiksi everstiluutnantti Frans Sven August Ryman kävi 8.2.–11.3.1939 tutustumassa Pohjan Rykmentissä jalkaväen koulutukseen ja taistelukoulutukseen talvioloissa. Ryman osallistui myös 2. Divisioonan sotaharjoitukseen Kankaanpäässä ja Armeijakunnan talviharjoitukseen. Ryman oli erityisen kiinnostunut talvisotaharjoituksen erotuomari-toiminnasta. Kapteeni Gösta Uno Helmer Runmark tutustui Viestirykmentissä

---

¹⁰³² Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 27/1937, sal, 5.6.1937, SArk-1621/4, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 6/1937 sal, 9.2.1937, SArk-1621/4, KA; FKE ak N:o AU 28/1937, 23.12.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Ulkomaosasto/Ulkomaatoimisto, ak N:o 55/Utsto. sal, 10.2.1938, SArk-1621/4, KA; kapteeni Svenowin matkakertomus, FS/UnA, Serie EIII: 6/Vol 3, KrA; Svenska arméns rulla 1936–1937, s. 614–615, KrA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 22/1937 sal, 19.5.1937 ja N:o 26/1937 sal, 2.6.1937, SArk-1621/4, KA sekä YE/Os. 2/Tsto IV, ak N:o 89/IV/Sal, 30.3.1937, SArk-1621/4, KA. Katso myös Lehto (diplomityö 2015), s. 66–67.

¹⁰³³ Katso esimerkiksi Go 1442, 11.6.1939, T.L. 1937, s. 91, KrA ja Berggrenin ansioluettelo Tjänsteförteckningar från Infanteriet 1940, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 43/1937, 15.11.1937, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 1, KrA ja majuri Axelssonin matkaraportti, FS/UnA, Serie EIII: 6/Vol 3, KrA; PLM ak N:o K1. 6121/38/30.5.1938, T-17647/6, KA. Berggrenin kriittistä kirjoitusta Ruotsin 1920-luvun sotataidon tilasta on hyödynnetty tässäkin tutkimuksessa esimerkkinä aikalaisarviosta.

¹⁰³⁴ PLM ak N:o K1. 5262/38, 9.5.1938, T-17647/6, KA; Svenska arméns rulla 1934–1935, s. 392, 411, KrA; PLM ak N:o K1. 2628/38, 7.4.1938, T-17647/6, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 150/1935, 6.6.1935, SArk-1621/10, KA.

esikunnan viestijärjestelyihin, koulutukseen, järjestelyihin, varustuksiin ja käyttöön talvisotaharjoituksissa. Everstiluutnantti Harald Oskar Haegermark kävi seuraamassa 13.–24.3.1939 Suomen Sotakorkeakoulun talvikenttäharjoitusta ja kapteeni Nils Gustaf Bergman kävi 12.4.–6.5.1939 tutustumassa Kenttätukikörykmentti 3:ssa ja Rannikkotukikörykmentti 1:ssä ilmakuvakarttojen käyttöön ammunnan perusteena ja rannikkopuolustuksen järjestelyn periaatteisiin.¹⁰³⁵

Joukko-osastoihin ja harjoituksiin tehtyihin matkoihin liittyi hyvin usein vasta- vuoroisuutta. Esimerkiksi Suomen Yleisesikunta pyysi heinäkuussa 1939 Suomen sotilasiamiestä, eversti Palojarveä tiedustelemaan Ruotsin sotilasviranomaisilta, onko mahdollista lähettää Suomesta 5–10 upseeria ja 2 aliupseeria seuraamaan syys- kuussa järjestettävää sotaharjoitusta. Samalla pyydettiin tiedustelemaan, olisiko mah- dollista jo ennen harjoituksia osallistua myös joukko-osastopalvelukseen joissakin ruotsalaisissa joukko-osastoissa ja osallistua näiden joukko-osastojen kanssa sotahar- joituksiin. Yleisesikunta ilmoitti pyynnön yhteydessä, että elokuussa Suomessa järjes- tettäviin sotaharjoituksiin osallistuu seitsemän ruotsalaista upseeria. Näistä seitse- mästä upseerista neljä tutustuu samalla myös palvelukseen suomalaisissa joukko- osastoissa ja he osallistuvat harjoituksiin kyseisten joukkojen mukana. Matkakerto- musten perusteella ainakin muutamia ruotsalaisia upseereja kävi edellä esitetyllä ko- mennuksella Suomessa tutustumassa palvelukseen eri joukko-osastoissa ja he pääsi- vät osallistumaan myös syyskuussa järjestettyyn harjoitukseen.¹⁰³⁶

Yksittäisten henkilöiden tai muutaman henkilön delegaatioiden lisäksi Suo- meen tehtiin myös isompien ruotsalaisryhmien vierailuja. Suomessa esimerkiksi jär- jestettiin 3.4.1938 vapaussodan 20-vuotisjuhlat, joihin osallistui noin 50 henkilöä. Juhlaan oli kutsuttu rajoitettu määrä ruotsalaisia ja kutsun saivat vain korkeimmissa tehtävissä toimineet komentajat, esikuntapäälliköt ja Päämajassa toimineet osasto- päälliköt sekä muutama edustaja Ruotsalaisesta prikaatista.¹⁰³⁷

Merivoimien osalta merkittävin komennus oli ruotsalaisten heinäkuussa 1937 tekemä iso laivastovierailu Suomeen. Viisi päivää kestäneen vierailun aikana ruotsa- laiset kävivät Helsingissä, Hangossa ja Tammisaaressa. Kyseessä oli suurin itsenäi- seen Suomeen tehty laivastovierailu. Laivastovierailuun osallistui yhteensä 22 alusta, muun muassa kolme panssarilaivaa, lentokoneristeilijä, sukellusveneitä ja lentokonei- ta. Laivasto-osaston vahvuus oli yhteensä 170 upseeria, 83 kadettia, 405 aliupseeria ja 2136 miehistöön kuulunutta henkilöä.¹⁰³⁸

¹⁰³⁵ Katso esimerkiksi PLM ak K1./13510/1938, 19.1.1939, T-17648/11, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak U 3545/39, 27.3.1939, SArk-1621/13, KA ja AKE, ak N:o 376/II/50, 31.3.1939, SArk-1621/13, KA.

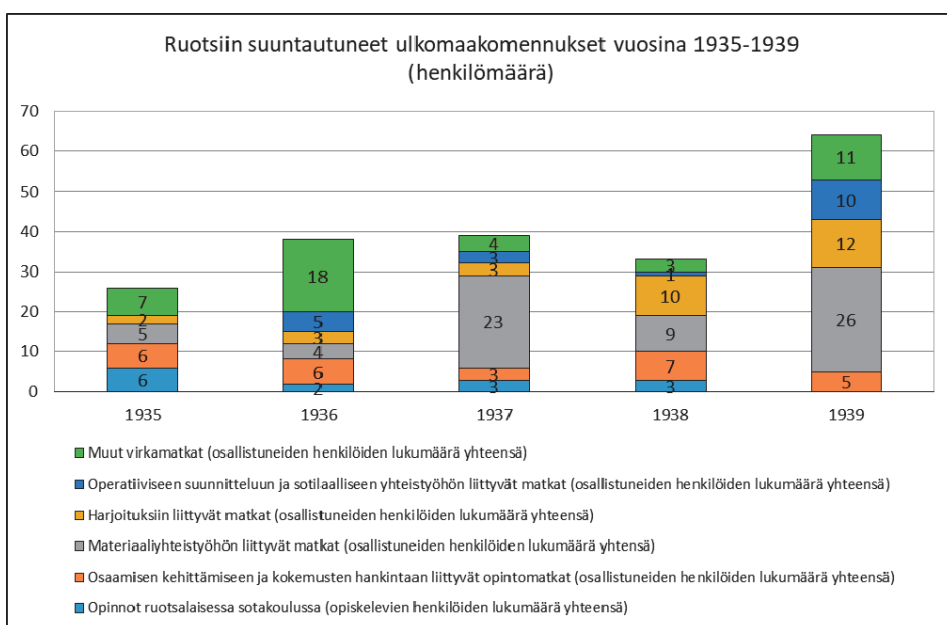
¹⁰³⁶ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 8110/1939, 22.7.1939, SArk-1621/13, KA ja sisällysluettelo vuosina 1937–1940 laadituista matkaraporteista, FS/UnA, rese- och studierapporter, Serie EIII: 6/Vol 5, KrA.

¹⁰³⁷ Ruotsin sotilasiamiehen yksityiskirjeet N:o 39/1938, 21.2.1938 ja N:o 48/1938, 3.3.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA sekä Suomen sotilasiamiehen kirje ulkomaatoimiston päällikölle 28.4.1938, SArk-1621/13, KA. Juhlaan osallistuneita ei ole otettu huomioon ulkomaakomennuksia koskevassa tilastoinnissa ja kaaviossa tilaisuuden luonteen takia.

¹⁰³⁸ Ruotsin sotilasiamiehen ak N:o 653/1938, 22.8.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA; Besök av kust- flottan i finska hamnar sommaren 1938, Go nr 516/ Tjänstemeddelande rörande sjöförsvaret (T.S.), KrA ja Kronlund (toim.) (1988), s. 524. Laivastovierailu on laskettu vain yhtenä komennuksena tilastoon ja sen pohjalta tehtyyn koostekaavioon.

5.2.2. Sotilaallinen varautuminen ja Ahvenanmaan puolustus suomalaisten komennusmatkojen painopisteessä

Vuosina 1935–1939 yhteensä 200 suomalaista kävi ulkomaakomennuksella Ruotsissa. Tärkeimmät suomalaisten Ruotsiin suuntautuneet komennukset liittyivät materiaalsen puolustusvalmiuden ja varautumisen kehittämiseen, Ahvenanmaan puolustamiseen sekä yhteiseen valmistautumiseen mahdollisen sodan varalle. Näiden lisäksi komennuksia tehtiin myös tavanomaisimpien syiden; opintojen, harjoituksiin tutustumisen sekä joukko-osastoihin ja laitoksiin suuntautuneiden tutustumismatkojen vuoksi. Suomalaisen sotataidon kehittymisen näkökulmasta vuosina 1935–1939 tehdyt komennukset kohdistuivat selvästi aiempia ajanjaksoja enemmän potentiaaliseen käyttöön ja valmistautumiseen potentiaalisen käytön mahdollisessa sotatilanteessa.

Kaavio 8. Puolustuslaitoksen ja Suojeluskuntajärjestön palveluksessa olleiden suomalaisten Ruotsiin vuosina 1935–1939 suuntautuneiden ulkomaankomennusten jakaantuminen matkan tarkoituksen perusteella.

5.2.2.1. Opinnot

Ruotsin eri sotakouluissa tai pidemmällä kursseilla opiskeli vuosina 1935–1939 yhteensä kahdeksan eri henkilöä. Opintoihin liittyviä komennuksia oli yhteensä 14, sillä opinnot ajoittuivat pääosin ainakin kahdelle eri vuodelle. Vuosina 1935–1939 opintojen takia Ruotsiin tehdyt komennukset muodostivat seitsemän prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Vuodesta 1924 lähtien oli vuosittain ollut 5–7 upseeria pidempiaikaisesti opiskelemissa Ruotsissa.

Vuodesta 1936 alkaen Ruotsissa opintoja suoritettavien henkilöiden määrässä tapahtui huomattava väheneminen. Syynä määrän jyrkkään vähenemiseen oli suomalaisten oman koulutusjärjestelmän kehittyminen sille tasolle, että samanlaista tarvetta hakea opetusta ulkomailta ei enää ollut kuin aiempina vuosina. Tärkein syy oli Suomen omassa sotakorkeakoulussa annettu opetus. Merivoimien upseerien korkeampaa sotatieteellistä opetusta haettiin Ruotsin merisotakorkeakoulusta vuoteen 1935 asti. Tarve poistui, kun Suomen Sotakorkeakouluun perustettiin merisotaosasto, jossa opetus aloitettiin lokakuussa 1935. Myös ilmavoimien upseerien ylempi sotatieteellinen opetus saatiin käyntiin syksyllä 1937, kun Sotakorkeakoulussa käynnistettiin ensimmäinen ilmasotaosaston yleisesikuntaupseerikurssi.¹⁰³⁹

Lukumäärän ja prosenttiosuuden pienenemisen lisäksi myös Ruotsissa vuosien 1935–1938 suoritettujen opintojen merkitys ja vaikuttavuus jäi myös huomattavasti vähäisemmäksi kuin aiempina ajanjaksoina. Ainoan poikkeuksen muodostaa majuri Stewenin opinnot Ruotsin sotakorkeakoulussa. Arvioitaessa Ruotsiin opintojen takia tehtyjen komennusten merkittävyyttä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen vaikutuskanavana trendi on selvästi laskeva.

Kapt. Valtanen, V. V.	1934–1935	Ruotsin merisotakorkeakoulu
Kapt. Lundenius, J. L.	1934–1935	Ruotsin merisotakorkeakoulu
Kapt.luutn. Enkiö, S. L.	1934–1935	Ruotsin merisotakorkeakoulu
Kenr.maj. Malmberg, K. L. T.	1934–1935	Kaksiosainen opintokomennus
Maj. Stewen, M. K.	1935–1936	Ruotsin sotakorkeakoulu (2. vsk)
Kapt. Harlahti, O. A.	1935–1938	Ruotsin tykistö- ja pioneerikorkeakoulu
Maisteri Dahlström, J. E.	1937–1938	Ruotsin ratsastuskoulu
Luutn. Rönqvist, L.	1937–1938	Ruotsin ratsastuskoulu

Taulukko 23. *Ruotsissa vuosina 1935–1939 pidempiaikaisilla kursseilla opiskelleet suomalaiset.*

Vuonna 1935 Ruotsissa opiskeli pidempikestoisilla kursseilla yhteensä kuusi henkilöä. Tuolloin Ruotsissa opintojen takia olleiden henkilöiden, Malmbergin, Valtasen, Lundeniuksen, Enkiön ja Harlahden opintoja ja niiden merkitystä vaikutuskanavana on käsitelty yksityiskohtaisemmin luvussa 4.3.2.

Majuri Martin Kasimir Stewen¹⁰⁴⁰ opiskeli Ruotsin sotakorkeakoulussa luvulla vuonna 1935–1936. Stewen osallistui jo useimpien muiden aiempien korkeakoulussa opiskelleiden tavoin vain vanhemman vuosikurssin opintoihin. Stewenille pyydettiin Ruotsin sotakorkeakoulua koskevan opinto-oikeuden lisäksi myös lupaa saada etukä-

¹⁰³⁹ Tynkkynen (2009), s. 91–93.

¹⁰⁴⁰ Majuri Stewen, Martin Kasimir, synt. 18.2.1896, Kadettikoulu kuuntelu-upseerina 1921–1922, Suomen sotakorkeakoulu (Y. 6) 1929–1931, kurssin priimus, palvelus Yleisesikunnan koulutustoimistossa 1934–1936, Sotakorkeakoulun taktiikanopettajana vuodesta 1936 alkaen, vääpeli 1918, vänrikki 1919, luutnantti 1920, kapteeni 1923, majuri 1928, yleisesikuntaupseerin arvonimi 1932, everstiluutnantti 1936 ja eversti 1940. Stewenin ansioluettelo (N:o 46150), ja päällystökortti, KA ja Puolustusvoimiemme upseeristo 1934, s. 471.

teen opintomateriaalia, esimerkiksi ohjesääntöjä sekä lupaa saada ennen opintojen alkua seurata Tukholmassa sijaitsevilla joukko-osastoissa pidettäviä harjoituksia.¹⁰⁴¹

Ruotsin sotakorkeakoulussa suoritettavien opintojen lisäksi Stewenille oli annettu lisätehtävä tutustua erityisesti koulun opetusmenetelmiin. Stewenille tarjoutui komennuksensa aikana laajemminkin mahdollisuus perehtyä ruotsalaisten käyttämiin opetusmenetelmiin, sillä hän pääsi opintojen yhteydessä seuraamaan myös muiden ruotsalaisten sotakoulujen opetusta ja koulutusta. Stewen kävi vuonna 1936 muun muassa Jalkaväen ampumakoulussa ja Tykistön ampumakoulussa tutustumassa koulutuksen ja sen järjestelyihin. Jalkaväen ampumakoulussa Stewen pääsi seuraamaan kahden eri esiupeereille tarkoitetun kurssin harjoituksia. Stewen oli erityisen kiinnostunut ruotsalaisten harjoituksia koskevista ohjeista. Stewen oli päässyt opintojen ja vierailujen yhteydessä tutustumaan myös koulutusta ja harjoituksia käsitteleviin ohjeisiin ja ohjesääntöihin. Stewen pyysi Suomen sotilasasiamiehen välityksellä lupaa saada haltuunsa opintojensa aikana tietoonsa saamia uusimpia ruotsalaisia harjoituksia koskevia ohjesääntöjä. Stewenille lähetettiinkin kolme ohjesääntöä. Yhtä ei voitu lähettää, sillä se oli osin salainen.¹⁰⁴²

Stewenillä oli varsin hyvät edellytykset saamansa lisätehtävän hoitamiseen, sillä hänellä oli varsin pitkä kokemus nimenomaan koulutustoimistoista. Stewen palveli ennen Ruotsiin menoa Suomen Yleisesikunnan koulutustoimistossa sekä toimistoupseerina että myös virkaatekevänä toimistopäällikkönä. Stewen oli ollut lukuvuonna 1934–1935 taktiikan apuopettajana Suomen sotakorkeakoulussa.

Stewen sai heti Ruotsissa suoritettujen opintojen jälkeen mahdollisuuden hyödyntää ja soveltaa saamiaan kokemuksia ja oppeja, sillä hänet määrättiin Suomen sotakorkeakouluun taktiikanopettajaksi syyskuussa 1936, jossa tehtävässä hän toimi talvisotaan asti. Sotakorkeakoulun johtajan, kenraalimajuri Hanellin Ruotsin sotilasasiamiehelle antaman ilmoituksen mukaan Suomen sotakorkeakoulussa oli otettu käyttöön Ruotsin sotakorkeakoulusta saadut opit. Hanell korostaa, että hyödyllisiä ja käyttökelpoisia oppeja oli saatu erityisesti Stewenin välityksellä.¹⁰⁴³

Stewen kirjoitti vuonna 1937 Sotilasajakauslehteen pitkän kaksiosaisen artikkelin Ruotsin sotakorkeakoulusta. Artikkelissa esitellään Ruotsin sotakorkeakoulun organisaatiota, oppilasvalintoja, opetusohjelmaa, eri oppiaineiden sisältöjä, opetus-

---

¹⁰⁴¹ YE/Os. 4 ak N:o 2051/X, 2.9.1935, SArk-1621/10, KA; LKE ak N:o 2162/1935, 13.9.1935, SArk-1621/10, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1281/IV/1935, 23.9.1935, SArk-1621/10, KA.

Stewenin opinnot alkoivat 14.10.1935 ja hän sai päästötodistuksen 10.9.1936.

¹⁰⁴² Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 181/1936, 29.6.1936, SArk-1621/11, KA; LKE ak N:o 1337/1936, 26.6.1936, SArk-1621/11, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 203/1936, 26.8.1936, SArk-1621/11, KA ja Stewenin ansioluettelo (N:o 46150), KA. Stewen pääsi seuraamaan sekä majureille ja everstiluutnanteille tarkoitettua kurssin että kapteeneille ja ratsumestareille tarkoitettua kurssin harjoituksia. Stewenin tekemistä havainnoista ja saamistaan kokemuksista lienee ollut hyötyä myös käytännössä, sillä hän toimi itse muun muassa Tuusulassa järjestettyjen kapteenikurssien taktiikan opettajana. Stewenille lähetettiin seuraavat ohjesäännöt: Fältövninginstruktion, Fälttjänstövninginstruktion ja Provisoriska bestämmelser för samverkan mellan arméstridskrafter och flygstridskrafter. Ainoa ohjesääntö, jota Stewenille ei voitu luovuttaa, oli Fälttjänsthandbok vuodelta 1936.

¹⁰⁴³ Stewenin ansioluettelo (N:o 46150), KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 120/1938, 1.6.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA.

menetelmiä, harjoituksia ja opettajien osaamista. Artikkelissa tuodaan esiin myös Suomen ja Ruotsin sotakorkeakoulujen välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Stewen toteaa, että kummankin sotakorkeakoulun organisaatiot ovat suurin piirtein samanlaiset. Artikkelin mukaan syynä samanlaisuuteen oli, että Suomen sotakorkeakoulu perustettiin Ruotsista saadun mallin mukaan. Artikkelin lopussa olevassa loppulausunnossa Stewen korostaa, että Ruotsin sotakorkeakoulun opettajat, opetuksen järjestelyt ja toteutus, koulun henki sekä koulun piirissä tehtävä erittäin määrätietoinen ja ajan vaatimuksia vastaava työskentely ovat erittäin korkealla tasolla. Stewenin mukaan Ruotsin sotakorkeakoulussa ja sen toiminnassa on paljon sellaista uutta, hyödyllistä ja mielenkiintoista, joista on hyötyä suomalaisille, myös jo Suomessa Sotakorkeakoulun suorittaneille upseereille.¹⁰⁴⁴

Vuonna 1937 kaksi suomalaista henkilöä aloitti yhden lukuvuoden kestävät opinnot Strömsholmin ratsastuskoulussa Ruotsissa. Toinen suomalaisista opinnot aloittaneista oli siviili ja toinen upseeri. Edellisen kerran suomalaisia oli opiskellut Ratsastuskoulussa 1920-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, jolloin kolme suomalaista ratsuväen upseeria oli ollut siellä opinnoissa. Maisteri Johan Erik Dahlström ja luutnantti Lars Rönngqvist opiskelivat koulussa lukuvuoden 1937–1938. Vaikka Dahlström oli siviili, eikä komennusta tästä syystä voitu hoitaa sotilastaholta, sotaväen päällikkö, kenraaliluutnantti Österman piti komennusta suotavana.¹⁰⁴⁵

Opiskelijoiden lähettämiseen uudelleen opiskelemaan Ruotsin ratsastuskouluun vaikutti Suomen sotilasasiamiehen, majuri Ehrnroothin kouluun lokakuussa 1935 tekemän vierailun yhteydessä saamat positiiviset havainnot koulun opetuksesta. Koulun opetusaineita ja opetustapoja oli muutettu siitä, kun suomalaiset olivat viimeksi opiskelleet Ratsastuskoulussa. Ehrnroothin mukaan Suomen ratsuväki voisi saada hyödyllistä oppia ja hyviä käytänteitä koulusta. Ehrnrooth suosittelikin raportissaan yhden upseerin lähettämistä kouluun lukuvuodeksi 1936–1937.¹⁰⁴⁶

Opiskelijoiden lähettäminen Ruotsin ratsastuskouluun oli sinänsä mielenkiintoista, sillä Suomessa oli toiminnassa oma puolustusvoimien Ratsukoulu, jonka johtajaksi majuri Ehrnrooth siirtyi luovutettuaan sotilasasiamiehen tehtävät eversti Palojärvelle. Käytettyjen lähteiden perusteella ei ole voitu arvioida sitä, mitä hyötyä Dahlströmin ja Rönngqvistin opinnoilla oli suomalaiselle ratsuväelle ja Ratsukoululle. Kummankin henkilökohtaisen kehittymisen lisäksi opinnoilla ei liene kuitenkaan ollut laajempaa sotataidollista merkitystä ja vaikuttavuutta.

---

¹⁰⁴⁴ Ev.luutn. M. K. Stewen: Näkökohtia Ruotsin sotakorkeakoulutuksesta, s. 275–289, SAL 5/1937 ja s. 335–345, SAL 6/1937.

¹⁰⁴⁵ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 799/Iv, 15.5.1937, SArk-1621/12, KA: Suomen sotilasasiamiehen ak LKE:n päällikölle, ak N:o 206/1937, 18.8.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1478/1937, 12.10.1937, SArk-1621/12, KA ja LKE ak N:o 284/1937, 12.11.1937, SArk-1621/12, KA.

¹⁰⁴⁶ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 253/1935, 19.10.1935, SArk-1621/10, KA.

5.2.2.2. Osaamisen kehittäminen ja kokemusten hakeminen

Vuosina 1935–1939 Suomesta tehtiin yhteensä 27 osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvää komennusmatkaa Ruotsiin, mikä oli noin 13 prosenttia Ruotsiin suuntautuneiden komennusten kokonaismäärästä. Henkilömäärä oli huomattavasti pienempi kuin kahden edellisen ajanjakson aikana. Trendi on selvästi laskeva kuten Ruotsiin suuntautuneiden opintokomennustenkin trendi. Tärkein syy määrän huomattavaan vähenemiseen lieenee ollut suomalaisten omien toimintatapojen kehittyminen ja järjestelyjen vakiintuminen, jolloin suomalaisilla ei enää ollut samanlaista tarvetta kokemusten ja osaamisen hankintaan Ruotsista kuin aiemmin.

Vuosina 1935–1939 toteutuneet osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät komennukset voidaan määrän ja vaikuttavuuden perusteella jakaa neljään pääryhmään: 1) ilmavoimien komennukset, 2) tutustuminen ruotsalaisiin sotakouluihin tai kurssitoimintaan, 3) merivoimien komennukset sekä 4) muut osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät komennukset.

Ilmavoimien kiinnostus Ruotsista saataville opeille, kokemuksille ja tiedoille lisääntyi vuodesta 1935 lähtien. Suomalaisia kiinnostivat erityisesti pommituskokeilut ja koulutukseen liittyvät kysymykset. Huomionarvoista on, että ilmavoimien edustajien komennukset Ruotsiin kattoivat monipuolisesti erilaisia toimintoja. Esimerkiksi everstiluutnantti Lars Mikael Schalin Ilmavoimien Esikunnasta kävi tammikuussa 1935 tutustumassa noin yhden viikon ajan Boforsin järjestämään rautateiden räjäyttämiskokeiluun. Lisäksi yhdelle suomalaiselle ilmavoimien upseerille annettiin lupa vieraillla marras–joulukuussa 1935 3. Ilmaosastossa (3. flygkår) tutustumassa palveluskäytössä oleviin lento- ja ajoneuvoradioasemiin, maaradioasemiin ja varastoihin sekä Ruotsin ilmavoimien yksiköiden radio-organisaatioihin ja ilma-aseen julkisiin radioviestintäperusteisiin.¹⁰⁴⁷

Vuonna 1936 kolme ilmavoimien edustajaa kävi komennuksella Ruotsissa. Rakennusmestari K. Ketonen kävi tutustumassa ruotsalaisten asiantuntijoiden opastamana Bromman lentokenttään ja eri välilaskupaikkoihin Tukholman ja Malmön välisellä lentoreitillä. Ketosen matkan tarkoituksena oli perehtyä kenttien rakennustapaan, kunnossapitoon, jäänestoon ja suojatiloihin. Suomalaiset olivat esittäneet pyynnön päästä samasta syystä myös Tanskaan ja Norjaan. Ilmavoimien Esikunnan esikuntapäällikkö, everstiluutnantti Jouna Olavi Almberg¹⁰⁴⁸ ja insinöörieverstiluutnantti Reino Taavi Rissanen kävivät toukokuussa 1936 ilmailunäyttelyssä Tukholmassa.¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴⁷ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 105/IV, 21.1.1935, SArk-1621/10, KA ja Sjöförsvarets Kommandoexpedition (SKE) ak N:o 1245/1935, 26.10.1935, SArk-1621/10, KA. Schalinin komennus oli ainakin osittain salainen ja yksityisluonteinen, minkä takia komennuksesta ei tarvinnut tehdä virallista esitystä tai ilmoitusta.

¹⁰⁴⁸ Almberg vaihtoi myöhemmin sukunimensä Alamereksi.

¹⁰⁴⁹ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 189/1936, 22.6.1936, SArk-1621/11, KA; Luftförsvarets kommandoexpedition (FKE), ak N:o 191/1936, 30.7.1936, SArk-1621/11, KA ja YE/Os. 2/Toimisto IV, 4, ak N:o 572/IV, 12.5.1936, SArk-1621/11, KA.

Kapteeni Ragnar Thure Magnusson kävi kaksi kertaa komennuksella Ruotsissa. Ensin hän oli syyskuussa 1937 1. Lentolaivueessa (1. flygflottilj) vajaa kaksi viikkoa seuraamassa laivueen palvelusta ja koulutusta. Hän pääsi komennuksen aikana seuraamaan myös laivueessa järjestettyä kevytpommituskurssin (lätta bombkurs) koulutusta. Magnussonin komennus oli vastavierailu ruotsalaisten maaliskuussa 1937 tekemään vierailuun. Toisen kerran Magnusson kävi Ruotsissa heinäkuussa 1938. Jälkimmäinen komennus oli jatkoa ensimmäiselle komennukselle, sillä hän oli yhden kuukauden ajan seuraamassa Ruotsin ilmavoimien kevyen pommikurssin jatkokoulutusta.¹⁰⁵⁰

Edellisten lisäksi myös kolme muuta henkilöä kävi ilmapuolustuksellisissa asioissa lyhyellä komennuksella Ruotsissa. Lääkintäeverstiluutnantti Yngve Torsten Roschier vieraili Ruotsin Ilmavoimien psykofysiologisessa laitoksessa joulukuussa 1937. Insinööri J. Serlachius kävi tutustumassa Ruotsin ilmavoimien hallinnon (Flygförvaltning) eri tehtaiden toimintaan lokakuussa 1938. Ilmatorjuntarykmentti 2:n komentaja, everstiluutnantti Karl Henrik Alexander Schreck oli helmikuussa 1939 kymmenen päivän ajan Ruotsissa tutustumassa Ruotsin ilmapuolustuksen organisaation komentosuhteisiin, ilmapuolustusmateriaaliin ja palvelukseen joukoissa. Schreckin tarkoituksena oli myös vierailla Ruotsin puolustuseseikunnassa, rannikotykistön esikunnassa, Karlsborgin Ilmatorjuntarykmentissä ja Boforsin tehtailla. Siihen, missä määrin muut komennuksen tavoitteet toteutuivat, ei lähdeaineiston perusteella pysty vastaamaan.¹⁰⁵¹

Henkilö/henkilöt	Kohde	Vuosi	Kesto	Taustaorganisaatio
Kapt. Ericsson, R. A.	Jalkaväen ampumakoulu	1935	8 vrk	Puolustuslaitos
Maj. Stewen, M. K.	Tykistön ampumakoulu ja jalkaväen ampumakoulu	1936	3+6 vrk	Puolustuslaitos
Maj. Forsberg, V. J.	Jalkaväen ampumakoulu	1936	1kk	Suojeluskuntajärjestö
Ev. luutn. Somerto, T. A.	Lentosotakoulu	1937	14 vrk	Puolustuslaitos
Maj. Arto, G. E.	Ruotsin sotakorkeakoulu	1937	11 vrk	Puolustuslaitos
Ev.luutn. Julenius, K. K.	Tykistö- ja pioneerikorkeakoulu	1938	10 vrk	Puolustuslaitos
Ev.luutn. Julenius, K. K.	Tykistön ampumakoulun talvikurssi	1939	10 vrk	Puolustuslaitos
Ev. Hanell, E. F.	Ruotsin sotakorkeakoulu	1939	4 vrk	Puolustuslaitos
Kenr.maj. Svanström, V.	Tykistön ampumakoulun harjoitusjakso	1939	15 vrk	Puolustuslaitos

Taulukko 24. *Ruotsin sotakouluihin suuntautuneet komennukset vuosina 1935–1939.*

¹⁰⁵⁰ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 1264/IV, 27.8.1937, SArk-1621/12, KA; FKE ak N:o 232/1937, 7.9.1937, SArk-1621/12, KA ja PLM ak N:o K1. 286/1938 Sal, 28.5.1938, SArk-1621/4, KA.

¹⁰⁵¹ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 12826/1938, 30.11.1938, SArk-1621/13, KA; PLM ak IlmaVE 7539/VIII/MTA, 31.9.1938, SArk-1621/13, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak 11,2,1939, YE/Saap ak P.K. N:o 10/39. sal., SArk-1621/4, KA ja PLM ak N:o K1. 1762/1939, 13.2.1939, SArk-1621/4, KA.

Suomalaiset olivat hyvin kiinnostuneita saamaan tietoja Ruotsissa vuoden 1936 puolustuspäätöksen jälkeen käynnistetyistä ilmavoimien koulutuksen uudelleen järjestelyistä. Ruotsissa oli muun muassa suunniteltu perustaa Ilmasotakorkeakoulu antamaan ilmavoimien upseereille heidän tarvitsemaansa ylempää sotataidollista opetusta. Suomessa oli myös käynnistetty ilmavoimien ylemmän tason koulutuksen suunnittelu, ja suunnittelutyön tueksi tarvittiin vertailuaineistoa ulkomailta. Suomalaiset pyysivät esimerkiksi jo vuonna 1936 tietoja Ruotsissa suunnitteilla olevan koulun ohjelmasta, kurssien pituudesta, oppiaineista, tuntisuunnitelmista, oppilasmääräistä ja oppilaiden valinnasta.¹⁰⁵²

Suomessa ilmavoimien upseerien ylempi sotataidollinen opetus käynnistettiin Suomen Sotakorkeakouluun perustetussa ilmasotaosastolla syksyllä 1937. Ensimmäisenä ilmataktiikan opettajana toimi majuri Eino Malakias Bremer. Ilmasotaosaston opetuksen käynnistämiseksi Ilmavoimien Esikunta halusi lähettää Bremerin komennukselle Englantiin ja Ruotsiin hakemaan oppeja ja kokemuksia vastaavien jo olemassa olevien tai käynnistyvien koulujen koulutusohjelmista ja opetusmenetelmistä. Ilmataktiikan opettajan katsottiin tarvitsevan tietoja ilmavoimien käyttöperiaatteista ja vallitsevista ilmataktisista mielipiteistä. Bremerin osalta komennusmatka Ruotsiin ei kuitenkaan toteutunut.¹⁰⁵³

Suomen Ilmailukoulun johtaja, everstiluutnantti Toivo Aleksanteri Somerto kävi marraskuussa 1937 seuraamassa koulutusta Ruotsin Lentosotakoulussa (Flygrigsskolan). Komennuksen tarkoituksena oli kerätä kokemuksia koulun koulutus- ja opetusmenetelmistä. Myös kaikki Suomen sotilasasiamiehet saivat tammikuussa 1938 tehtävän selvittää eri maiden lentävän henkilöstön keskimääräisiä lentotuntimääriä ja reserviin kuuluvan lentävän henkilöstön koulutusta koulutustasovertailun ja oman henkilöstön koulutuksen suunnittelun perustaksi. Ruotsista tuli helmikuun alussa varsin kattava vastaus suomalaisten kysymyksiin.¹⁰⁵⁴

Suomen sotakorkeakoulun edustajat tekivät kaksi komennusmatkaa Ruotsin sotakorkeakouluun. Sotakorkeakoululla opettajana toiminut majuri Guy Elie Arto kävi marraskuussa 1937 seuraamassa yhdentoista päivän ajan sotakorkeakoulun opetusta. Arton komennuksen päätarkoitus oli hakea vertailuaineistoa Ruotsin sotakorkeakoulun sotilasmaantieteen ja strategian opetuksesta, joita Ruotsin sotakorkeakoulussa opetettiin nimellä ”Sveriges strategiska förhållanden”. Arto kirjoitti komennuksesta myös raportin, jossa hän toteaa, että komennuksen aikana käydyistä keskusteluista eri henkilöiden kanssa oli hyötyä Suomen sotakorkeakoulun opetuksen kehittämässä.

---

¹⁰⁵² YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1382/IV, 4.11.1936, SArk-1621/11, KA.

¹⁰⁵³ SKK/Os I, ak N:o 498, 27.10.1936, T-17647/6, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 282/1936, 14.11.1936, T-17647/6, KA. Katso myös Pajunen (2017), s. 77–78.

¹⁰⁵⁴ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 274/1937, 15.10.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1618/IV, 12.11.1937, SArk-1621/12, KA; FKE ak N:o 393/1937, 9.11.1937, SArk-1621/12, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 277/1937, 15.11.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 469/1938, 18.1.1938, SArk-1621/13, KA; FKE ak N:o A 17/1938, 7.2.1938, SArk-1621/13, KA ja vakinaisen väen upseeriluettelo 1.1.1938, Helsinki 1938, s. 10.

Myös Suomen sotakorkeakoulun johtaja, kenraalimajuri Hanell¹⁰⁵⁵ kävi toukokuussa 1939 neljän päivän mittaisella komennusmatkalla Ruotsin sotakorkeakoulussa. Hanellin matkan tarkoituksena oli opetuksen seuraaminen sekä perehtyminen Ruotsin sotakorkeakoulun järjestelyihin ja opetusmenetelmiin.¹⁰⁵⁶

Hanell oli saanut alun perin kutsun osallistua Ruotsin sotakorkeakoulun harjoitukseen kesällä 1938, mutta Hanell ei pystynyt tuolloin osallistumaan. Hanellin matkan peruuntumiseen liittyvässä yksityiskirjeessä Ruotsin puolustusesikunnan tiedusteluosaston päällikölle, everstiluutnantti Adlercreutzille Ruotsin sotilasasiamies, everstiluutnantti Kempff kirjoittaa, että Hanellin ilmoituksen mukaan Suomen sotakorkeakoulussa on huolellisesti ja perusteellisesti arvioitu Ruotsin sotakorkeakoulusta saatuja oppeja ja ne on otettu käyttöön. Kirjeessä korostetaan erityisesti Stewenin ja Arton osuutta ja merkitystä oppien välittämisessä ja käyttöön otossa.¹⁰⁵⁷

Everstiluutnantti Kaarlo Kosti Julenius kävi kaksi kertaa Ruotsissa tutustumassa tykistöopetusta antavaan sotakouluun. Julenius toimi komennusten aikana Tykistön tarkastajan toimiston päällikkönä. Ensimmäinen kymmenen päivää kestänyt komennusmatka oli marras–joulukuussa 1938. Hän oli tuolloin tutustumassa Tykistön ja pioneerikorkeakoulun opetukseen. Toisen kerran hän kävi Ruotsissa helmikuussa 1939. Toisen komennuksen tarkoituksena oli Tykistön ampumakoulun (Artilleriets skjutskola) talvikurssin seuraaminen. Myös Tykistön tarkastaja, kenraalimajuri Väinö Vilhelm Svanström kävi heinä–elokuussa 1939 Ruotsissa perehtymässä kahden viikon ajan Tykistön ampumakoulun käytännön harjoitusjaksoon.¹⁰⁵⁸

Merivoimat oli vuosina 1930–1935 hakenut aktiivisesti oppeja ja kokemuksia Ruotsista. Aktiivisuuden syynä oli ollut pääosin uusien laivojen rakentaminen, varustaminen ja käyttöön otto. Merivoimien edustajien tekemien osaamiseen ja kokemusten hankintaan liittyvien komennusten määrä väheni 1930-luvun lopulla, sillä vuosina 1935–1939 vain neljä henkilöä kävi lyhyellä opintomatkalla Ruotsissa.

Merimittaustoimiston päällikkö, kapteeniluutnantti Urho Eemil Suomela ja toimistoupseeri, kapteeniluutnantti Torfinn Fabritius olivat maalisi–huhtikuussa 1935 noin kaksi viikkoa opintotarkoituksessa vierailulla Ruotsissa. Matkan kohteena oli

---

¹⁰⁵⁵ Kenraalimajuri Hanell, Edvard Fritjof, (1894–1947), Ranskan sotakorkeakoulu 1926–1928, Sotakorkeakoulun johtaja vuodesta 1933 alkaen. Hanell oli yhteensä kolme kertaa komennuksella Ruotsissa, lokakuussa 1923, elokuussa 1934 ja syyskuussa 1939. Hanellin ansioluettelo (N:o 24935), KA.

¹⁰⁵⁶ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1556/IV, 30.10.1937, SArk-1621/12, KA; LKE päällikön kirja Suomen sotilasasiamiehelle 5.11.1937, SArk-1621/12, KA; matkaraportti majuri G. E. Arton komennusmatkasta Ruotsin sotakorkeakouluun 7.–21.11.1937, 31.1.1938, T-21397/11, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 333/U1. Sal., 15.5.1939, SArk-1621/4, KA ja PLM ak K1. 1519/39/26 H, 23.5.1939, SArk-1621/4, KA.

¹⁰⁵⁷ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 120/1938, 1.6.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA.

¹⁰⁵⁸ LKE:n päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 25.10.1938, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o 1187/57 Koul., 8.11.1938, T-17647/6, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 10968/1938, 10.11.1938, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 13274/1939, 21.1.1939, SArk-1621/13, KA; PLM ak 122/8 Koul., 1.2.1939, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o 611/30. Koul., 24.5.1939, T-17648/11, KA sekä Juleniuksen ansioluettelo (N:o 23986) ja Svanströmin (1884–1966) ansioluettelo (N:o 8078), KA. Svanström kävi myös vuosina 1936, 1937 ja 1938 komennusmatkalla Ruotsissa materiaaliyhteistyön takia. Kahden jälkimmäisen komennuksen kohteena olivat Boforsin tykkitehtaat ja siellä järjestetyt Suomen tykistöä kiinnostaneet kokeilut.

Karlskronan telakka, Ruotsin merikarttalaitos ja kaksi tehdasta. Suomelan ja Fabrituksen komennusmatkalla oli kaksi tavoitetta. Ensimmäiseksi matkan tarkoituksena oli perehtyä merimittaukseen, karttojen tekoon sekä navigointiin liittyviin kysymyksiin. Toisena tavoitteena oli tutustua Merikarttalaitoksen järjestelyihin ja työmenetelmiin, merenkulkuvälinevarastojen järjestelyihin sekä merenkulkuvälineitä valmistaviin tehtaisiin.¹⁰⁵⁹

Kapteeni Lauri Johannes Sauramo kävi heinäkuussa 1938 Tukholmassa ja Karlskronassa tutustumassa kahden viikon ajan Ruotsin rannikkotykistöön ja sen järjestelyihin. Sauramo oli toiminut vuosina 1935–1937 Sotakorkeakoulun rannikkosotataidon opettajana. Vuonna 1938 Sauramo kirjoitti 65-sivuisen kirjan *Ahvenanmaan linnoittaminen ja vuoden 1921 sopimus*, jossa hän arvioi muun muassa Ahvenanmaan sotilaallista merkitystä Suomelle ja Ruotsille sekä vihollisen mahdollisuuksia maihinnousuoperaation suorittamiseen Ahvenanmaalle. Kirja antaa varsin hyvän aikalaisnäkemyksen Ahvenanmaan kysymyksestä sekä Ahvenanmaan sotilaallisesta ja sotilaspoliittisesta merkityksestä. Juuso Säämäsen mukaan Sauramon näkemykset Ahvenanmaalle tehtävästä maihinnousuoperaatiosta olivat sangen moderneja. Missä määrin Sauramon näkemysten taustalla oli ruotsalaisten kanssa käydyt keskustelut, ei tutkimuksessa käytettyjen lähteiden perusteella pysty vastaamaan.¹⁰⁶⁰

Komentajakapteeni Oiva Tapio Koivisto kävi helmi–maaliskuussa 1939 noin kuuden viikon mittaisella komennuksella Tukholmassa. Komennuksen tavoitteena oli tutustua laivastoyhtymän esikunnan työskentelymuotoihin sekä talvieskaaderin järjestelyyn, koulutukseen ja talvitoiminnasta saatuihin kokemuksiin. Koivisto palveli komennuksen aikana Rannikkolaivastossa, ja komennuksen taustalla oli Suomen Rannikkolaivaston osien sijoittaminen Turkuun ja tarpeet pidentää muutamien laivastoyksiköiden kulkukausi ympäri vuoden jatkuvaksi. Laivastoyhtymän esikunta-työskentelystä saatavia kokemuksia oli tarkoitus käyttää Suomen Sotakorkeakoulun esikuntapalveluksen opetuksessa. Koiviston komennus näyttää liittyneen oleellisesti myös Ahvenanmaan puolustukseen ja siihen liittyviin suunnitelmiin.¹⁰⁶¹

Muut osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan luokitellut komennukset olivat kapteeni Karl Leo Wikmanin vuosina 1936 ja 1938 tekemät kaksi matkaa sekä kapteeni Into Armas Lehtisen marraskuussa 1938 tekemä matka. Wikmanin komennuksilla oli kolme tarkoitusta. Ensimmäisenä tavoitteena oli tutustua ruotsalaisen jalkaväkijoukko-osaston koulutukseen ja palvelukseen. Toisena tavoitteena oli laatia suomalais-ruotsalaista sotilassanakirjaa yhteistyössä ruotsalaisen luutnantin

¹⁰⁵⁹ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 90/1935, 20.3.1935, SArk-1621/10, KA ja SKE ak N:o 236/1935, 22.3.1935, SArk-1621/10, KA.

¹⁰⁶⁰ SKE:n päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 10.5.1938, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o 582/29. Koul., 30.5.1938, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 1374/1938, 30.7.1938, SArk-1621/13, KA; Sauramon ansioluettelo (N:o 24328) ja Säämänen, Juuso: *Suurmaihinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan. Suomen meripuolustuksen maibinnousutorjuntakryyn kehittyminen jatkosodan päättymisestä 1960–luvulle* (diss.), Tampere 2017, s. 31–32.

¹⁰⁶¹ SKE ak N:o 83/1939, 10.2.1939, SArk-1621/4, KA; PLM ak N:o 394/20. Koul., 31.3.1939, SArk-1621/4, KA; MeriVE/Os. 1, ak N:o 4953/III, 8.10.1938, T-17647/6, KA ja Koiviston ansioluettelo (N:o 36016), KA.

Bertil Brobergin kanssa. Kolmas tavoite liittyi Wikmanin erityistehtävään toimia Suomen sotilasiamiehen sihteerinä ja lähettiupseerina.¹⁰⁶²

Jalkaväen tarkastajan toimistossa palvellut kapteeni Lehtinen¹⁰⁶³ oli marraskuussa 1938 kaksi viikkoa komennuksella ruotsalaisessa hyökkäysvaunupataljoonassa. Lehtisen komennuksen tarkoituksena oli perehtyä hyökkäysvaunujen torjunta-aseiden taktilliseen käyttöön ja niitä koskevaan koulutukseen. Lehtinen kävi toisen kerran Ruotsissa hyökkäysvaunun torjunta-aseita koskevalla komennuksella huhtikuussa 1939 yhdessä jalkaväen tarkastajan, kenraalimajuri Axel Erik Heinrichsin ja majuri Arvo Ensio Salorannan kanssa.¹⁰⁶⁴

Suomessa oli 1930-luvun alussa aloitettu aktiivinen panssarintorjunnan kehittäminen. Vuonna 1934 järjestettiin Karjalan kannaksella laajat panssarivaunujen käyttömahdollisuuksia testaavat kokeilut. Kokeilujen perusteella Suomessa valittiin vuonna 1935 panssarintorjunnan pääaseeksi 37 mm:n kanuuna ja apuaseeksi 13 mm:n kivääri. Teknisten ja materiaalistien kysymysten lisäksi Suomessa pohdittiin jonkin verran myös taktisia kysymyksiä. Ensimmäiset panssarintorjuntaa käsittelevät ohjeet annettiin vuonna 1933. Vuodesta 1933 alkaen panssarintorjuntakysymyksiä käsiteltiin myös Sotilasikakauslehdessä. 1930-luvun ohjesäännöt eivät kuitenkaan sisältäneet panssarintorjuntaa käsitteleviä kokonaisuuksia. Ensimmäiset käskyt panssarintorjuntakoulutuksen aloittamisesta annettiin vuonna 1933, mutta henkilökunnan ja reserviläispäällystön koulutus pääsi kunnolla käyntiin vasta vuoden 1938 alusta. Varsinainen myös miehistöä koskeva panssarintorjuntatykkikoulutus alkoi kuitenkin vasta lokakuussa 1939. Lehtisen rooli ja merkitys Panssarintorjuntatykkikeskuksen johtajana oli koulutuksen käynnistämisen ja toteutuksen kannalta keskeinen.¹⁰⁶⁵

Lehtisen komennuksen lisäksi suomalaiset halusivat muutakin hyökkäysvaunujen torjunta-aseisiin ja niiden käyttöön liittyvää materiaalia Ruotsista. Ruotsista saatiin esimerkiksi ohjesääntö *Soldatinstruktion – Tunga vapen*, joka sisälsi muun muassa

---

¹⁰⁶² Katso esimerkiksi Suomen sotilasiamiehen ak N:o 149/1936, 30.5.1936, SArk-1621/11, KA; LKE ak N:o 1398/1936, 30.6.1936, SArk-1621/11, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak 1748/IV, 20.12.1937, SArk-1621/5, KA; YE/Os. 4 ak N:o 2222/K, 15.12.1937, SArk-1621/5, KA; LKE ak N:o 137/1938, 1.2.1938, SArk-1621/5, KA ja YE/Ulkomaatoimisto ak U 3293/38, 19.3.1938, SArk-1621/5, KA.

¹⁰⁶³ Kapteeni Lehtinen, Into Armas, (1902–1941), Kadettikoulu 1926–1928, Kenttätykistön ampumakoulu 1930, Suomen Sotakorkeakoulu (STO 4) 1933–1936, jalkaväen tarkastajan toimiston toimistoupseeri 1937 alkaen, määrättiin perustamaan Panssarintorjuntatykkikoulutuskeskuksen ja toimimaan sen päällikkönä 16.10.1939 alkaen. Kaatui Panssarijääkäripataljoonan komentajana Loimolassa 26.7.1941. Lehtisen ansioluettelo (N:o 613 ja N:o 27083), KA.

¹⁰⁶⁴ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 10968/1938, 10.11.1938, SArk-1621/13, KA; LKE:n päällikön kirje Suomen sotilasiamiehelle 25.10.1938, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o 1188/Koul. 58., 8.11.1938, T-17647/6, KA sekä YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 4153/1939, 15.4.1939 ja ak N:o U 4059/1939, 18.4.1939, SArk-1621/13, KA.

¹⁰⁶⁵ Tynkkynen (1996), s. 80–83; Pekkola, Juha: *Panssarintorjuntajärjestelmän kehittyminen itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä*, diplomityö 1923/1995, MPKK, s. 47–49, 94–95, 104–106; Lintunen, Aleksi: *Panssaribäilytys – hyökkäysvaunukokeiluosaston ajokokeet Karjalan kannaksella 1935*, pro gradu 2015, MPKK, s. 56–59, 72–76; Lehtisen ansioluettelo (N:o 613 ja N:o 27083), KA ja Hannu Liimatta: *Into Armas Lehtinen talvisodan panssarintorjuntakoulutuksen rakentaja*, s. 38–39, Kylkirauta 4/2015. Pekkola nimeää diplomityössään keskeisiksi panssarintorjunnan kehittäjiksi V. K. Nihtilän, M. V. Terän ja Y. A. Järvisen, mutta ei mainitse tutkimuksessaan lainkaan Lehtistä.

37 mm panssarintorjuntatykin teknisiä asioita. Suomalaiset pyysivät sotilasasiamiestä hankkimaan myös aseiden taktillista käyttöä koskevat ohjeet. Ruotsista saadun vastauksen mukaan Ruotsissakaan ei ollut kunnollisia taktillisia ohjeita ja ainoat ohjeet oli löydettävissä vuoden 1938 Kenttäohjesäännöstä (Fältreglemente för Armén).¹⁰⁶⁶

5.2.2.3. Materiaaliyhteistyö

Vuosina 1935–1939 yhteensä 67 suomalaista henkilöä kävi materiaaliyhteistyöhön luokiteltavalla komennuksella Ruotsissa, mikä on noin 34 prosenttia kyseisenä ajanjaksona tehtyjen komennusten kokonaismäärästä. Verrattuna vuosina 1930–1935 tehtyihin materiaaliyhteistyöhön luokiteltujen matkoihin komennuksilla olleiden henkilöiden määrä lisääntyi, mutta prosenttiosuus säilyi lähes samana. Osa kasvusta johtui siitä, että yhdelle vuonna 1937 tehdylle komennukselle osallistui yli kymmenen henkilöä. Materiaaliyhteistyöhön liittyvät matkat olivatkin määrällisesti suurin komennusten syy vuosina 1935–1939.

Materiaaliyhteistyöhön luokiteltujen komennusten määrä kasvoi erityisesti kahdella alalla. Suomen ja Ruotsin ilmavoimien materiaaliyhteistyö lisääntyi huomattavasti aiempiin vuosiin verrattuna. Toinen komennusten määrässä näkynyt huomattava kasvu koski viesti- ja radiokalustoa. Myös jo edellisen ajanjakson aikana käynnissä ollut aktiivinen yhteistyö Boforsin kanssa jatkui vuosina 1935–1939. Merivoimat oli tehnyt edellisen ajanjakson aikana eniten materiaaliyhteistyöhön liittyviä komennuksia Ruotsiin. Vuosina 1935–1939 merivoimien edustajien komennusten määrä väheni selvästi.

Komennuksille osallistuneiden henkilöiden lukumäärä vaihteli vuosittain huomattavasti. Selvästi aktiivisin vuosi oli 1939, jolloin yhteensä 26 henkilöä kävi komennuksella Ruotsissa. Toiseksi aktiivisin vuosi oli 1937, jona aikana yhteensä 23 henkilöä kävi Ruotsissa. Vuoden 1937 komennusten suureen lukumäärään vaikutti erityisesti yhden poikkeuksellisen suuren ryhmän yhteinen komennus Ruotsiin heivosten hankintatarkoituksessa. Vuoden 1939 erittäin suuren komennusten määrän taustalla vaikutti kansainvälisen tilanteen kiristyminen ja sodan uhan kasvu sekä tarve kiihdyttää materiaalihankintoja. Yhteistyön ja tiedonvaihdon lisääntymisen taustalla oli varautuminen ja valmistautuminen sotatilannetta varten sekä Ruotsista saatava materiaalituki ja apu.

Vuosina 1935–1939 toteutuneet materiaaliyhteistyöhön liittyvät komennukset voidaan volyymin ja vaikuttavuuden perusteella jakaa viiteen pääryhmään: 1) ilmavoimien tekemät komennukset, 2) viesti- ja radiokalustoon liittyvät komennukset, 3) yhteistyö Boforsin kanssa 4) merivoimien tekemät komennukset sekä 5) muut komennukset.

Suomen ja Ruotsin ilmavoimien lisääntynyt yhteistyö näkyi osaamisen ja kokemusten vaihdon lisäksi myös materiaalihankintoihin liittyvissä kysymyksissä. Ilma-

---

¹⁰⁶⁶ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 11054/1938, 17.10.1938, SArk-1621/13, KA ja Suomen sotilasasiamiehen lähettämä vastaus Yleisesikunnalle 13.10.1938, SArk-1621/13, KA.

voimien komentaja, kenraalimajuri Jarl Frithiof Lundqvist kävi yhdessä everstiluutnantti Ouna Olavi Alameren ja insinöörieverstiluutnantti Reino Taavi Rissasen kanssa Ruotsissa hankinta-asioissa kesä–heinäkuussa 1937. Ruotsi ei kuitenkaan ollut ainoa maa, jonka kanssa Suomen ilmavoimien edustajat tekivät yhteistyötä, sillä Lundqvist kävi hankinta-asioissa myös Englannissa, Hollannissa ja Tanskassa.¹⁰⁶⁷

Ilmavoimien edustajat tekivät erityisen runsaasti materiaaliasioihin liittyviä komennusmatkoja vuonna 1939. Aktiivisuuden taustalla on selvästi kansainvälisen tilanteen kiristyminen ja sodan uhan kasvu. Kapteeni Eemeli Viljo Periäinen ja ase-tekniikko R. Karjalainen kävivät huhtikuussa 1939 noin viikon kestäneellä komennuksella Tukholmassa. Komennuksen tarkoituksena oli ruotsalaiselta yksityisyritykseltä ostettujen syöksypommittajätähtämien vastaanotto. Syyskuussa 1939 ilmavoimien edustajat tekivät kaksi hankintoihin liittyvää komennusta Ruotsiin. Insinöörimajuri Toivo Kuusinen kävi kymmenen päivän mittaisella komennuksella Ruotsissa. Kuusisen komennuksen tarkoituksena olivat neuvottelut Ruotsin ilmavoimien hallinnon (flygförvaltningen) edustajien kanssa Suomen ilmavoimille tulevista toimituksista sekä käynnit lentoteollisuuslaitoksissa. Myös ilmavoimien varikon ostopäällikkö, insinööriiluutnantti Otto Lehtinen ja Valtion lentokonetehtaan ostopäällikkö, insinööri T. U. Raade kävivät lyhyellä komennuksella Ruotsissa neuvottelemassa Suomen ilmavoimille tulevista toimituksista.¹⁰⁶⁸

Ruotsalaiset tukivat Suomen ilmavoimia materiaaliasioissa monella tavalla. Suomalaiset olivat ostaneet Italiasta 25 kappaletta Fiat G 25 tyyppisiä hävittäjälentokoneita. Koneen osat, aseistus ja muu varustus oli kuljetettu osina Saksan ja Tanskan kautta Malmöhön, jossa ne koottiin ruotsalaisten tiloissa ja ruotsalaisten ammattimekaanikkojen toimenpitein. Kapteeni Ernst Gustaf Waldemar Ehrnrooth, insinöörimajuri Rafael Hallamaa, lentomekaanikko V. Niemi ja vänrikki M. Marvila lähetettiin komennukselle Ruotsiin ottamaan vastaan Italiasta ostetut hävittäjäkoneet ja lentämään ne kokoonpanon ja koelentojen jälkeen Tukholman kautta Turkuun.¹⁰⁶⁹

Suomalaiset halusivat hankkia Ruotsista tietoja myös erityyppisistä lentokoneista muun muassa hävittäjäkoneista ja syöksypommituskoneista. Suomalaisille oli tarjottu hankittavaksi erilaisia konetyyppejä, ja suomalaiset halusivat saada yksityiskohtaisia tietoja ruotsalaisten vastaavia koneita koskevista hankintaperusteista ja tiedoista sekä koneiden varusteista. Kiinnostuksen syynä olivat suomalaisten tavoitteet yhdenmukaistaa lentokalustoa mahdollisimman paljon vastaavan ruotsalaisen kaluston kanssa. Kapteeni Ragnar Elis Laine ja luutnantti Aimo Olavi Pietarinen kävivät juuri tästä syystä marras–joulukuussa 1939 kymmenen päivää tutustumassa Ruotsin ilmavoi-

¹⁰⁶⁷ YE/Os. 4/ak N:o 653/X/1937, 29.4.1937, SArk-1621/12, KA.

¹⁰⁶⁸ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 4416/1939, 21.4.1939, SArk-1621/13, KA; Flygförsvarets kommando-expedition (FKE) ak N:o 232/1939, 28.8.1939, SArk-1621/4, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 606/U/Sal., 29.8.1939, SArk-1621/4, KA ja FKE kirje Suomen sotilasasiamiehelle 31.8.1939, SArk-1621/4, KA.

¹⁰⁶⁹ PLM ak N:o IlmaVE 181/VII/50, 27.10.1939, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 12266/1939, 3.11.1939, SArk-1621/13, KA ja Kronlund (toim.) (1988), s. 448–449.

miin ja erityisesti Ruotsista saatavilla oleviin tietoihin hankittavasta lentokalustosta.¹⁰⁷⁰

Suomalaisten viestijoukkojen kalusto oli 1930-luvun puolivälissä puutteellista ja vanhentunutta. Vuonna 1935 puolustusministeriö asetti toimikunnan selvittämään radio-, kenttäpuhelin- ja lennätinkaluston sotavarustuksen tyypejä ja tarvetta. Suunnittelulle haettiin vertailupohjaa ja perusteita ulkomailta, erityisesti Saksasta ja Ruotsista. Suomalaiset halusivat muutenkin läheiseen yhteistyöhön ruotsalaisten kanssa. Sen seurauksena suomalaiset tekivät vuosina 1935–1939 useita komennuksia Ruotsiin viesti- ja radiokalustokysymyksiin liittyvissä asioissa. Suomalaisten sotamateriaalihankintojen päämääränä oli yhtenäistää kalustoa ja toimintatapoja ruotsalaisten kanssa. Päämäärä ilmeni viestialan ja ilmavoimien lisäksi myös muiden aselajien hankinnoissa.¹⁰⁷¹

Suomalaiset olivat vuodesta 1936 alkaen kiinnostuneita erityisesti ruotsalaisten radiokalustosta. Viestialan edustajien Ruotsiin tekemien komennusten tärkeimpinä konkreettisina tavoitteina oli muun muassa hankkia yhtenäinen radiokalusto, testaukseen ja hankintoihin liittyvä yhteistyö sekä nopeat kalustotäydennykset ja hankinnat sodan aikaa silmällä pitäen. Ruotsiin suuntautuneiden komennusten kokonaismäärää ei voida käytettyjen lähteiden perusteella varmuudella todentaa, sillä matkojen luonne oli salainen eikä niistä tehty virallisia matkadokumentteja. Muutamista matkoista on vain varmistamattomia viitteitä. Kiinnostus viesti- ja radiokalustokysymyksiin sekä yhteistyöhön oli kuitenkin selvästi suurempaa kuin aiempien ajanjaksojen aikana.¹⁰⁷²

Puolustusministeriön elektronisen laboratorion johtaja, everstiluutnantti Bertel Abraham Pertamo ja majuri Mauno Samuel Liesi¹⁰⁷³ Teknillisten joukkojen tarkastajan esikunnasta tekivät huhtikuussa 1936 kolmen viikon mittaisen matkan Ruotsiin. Pertamo ja Liesi kävivät komennuksen yhteydessä useassa paikassa ja kaikissa puolustushaaroissa. Matkan tarkoituksena oli tutustua radiokalustoon ja -materiaaliin sekä Ruotsin armeijan käytössä olevaan kenttäpuhelin- ja -välineisiin. Pertamon ja Liesin matkan yhtenä tarkoituksena oli myös selvittää, voitaisiinko näitä välineitä sotatilanteessa täydentää tai hankkia nopeasti Ruotsista. Majuri Liesi lienee käynyt yhdessä everstiluutnantti Arthur Reinhold Saarman kanssa myös vuonna 1937 viestiasioihin liittyvällä salaisella komennuksella Tukholmassa.¹⁰⁷⁴

---

¹⁰⁷⁰ PLM ak N:o 2731/VIII/LSK, 21.11.1939, SArk-1621/13, KA ja Flygförsvarets kommandoexpedition (FKE), ak N:o 403/1939, 29.11.1939, SArk-1621/13, KA.

¹⁰⁷¹ Kronlund (toim.) (1988), s. 443–44 ja Arimo, III osa (1987), s. 178

¹⁰⁷² YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 2583/1938, 3.3.1938, SArk-1621/13, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 56/1938, 16.3.1938, SArk-1621/13, KA ja YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 65/IV/Sal., 21.3.1936, T-19932/21, KA.

¹⁰⁷³ Majuri Liesi, Mauno Samuel, synt. 1.8.1896, jääkäriupseeri, osallistui jääkärinä oloaikana kolmelle tiedonantokurssille, useita viestialan tehtäviä muun muassa viestipalveluksen opettajana Kadettikoulussa, Taistelukoulussa ja viestiupseerikursseilla, Teknillisen tarkastajan toimistossa toimistoupseeri 1938–1939, Päämajan viestitoimiston päällikkö 1939–1940. Liesin ansioluettelo (N:o 19984), KA.

¹⁰⁷⁴ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen asiakirja N:o 11/1936. Sal., 23.3.1936, SArk-1621/11, KA; SKE ak N:o 354/1936, 7.4.1936, SArk-1621/11, KA ja LKE ak N:o 693/1936, 15.4.1936, SArk-1621/11, KA. Liesin ja Saarman vuoden 1937 komennuksesta ei tehty virallista esitystä, vaan sotilasasiames sai

Vuonna 1939 suomalaiset tekivät kaksi viesti- ja radiokysymykseen liittyvää komennusta Ruotsiin. Everstiluutnantti Saarmaa, majuri Liesi ja insinööri G. Salla-vuori kävivät maaliskuussa 1939 lyhyellä komennuksella Tukholmassa hankinta-asioissa. Komennuksen tarkoituksena oli neuvotella Ruotsin armeijan käytössä olevan radioaseman ostomahdollisuuksista ja siihen liittyvistä käytännön järjestelyistä sekä kokeilla muutaman päivän ajan asemia. Toinen komennus oli syyskuussa 1939 ja siihen osallistui kaksi armeijan edustajaa ja kaksi suomalaisen radiolaitteita valmistavan yrityksen edustajaa. Toinen armeijan edustajista oli jälleen majuri Liesi. Matkan tarkoituksena oli laatia yhdessä ruotsalaisen, Suomessakin käyneen radioasiantuntijan, insinööri Staffnerin kanssa uuden radioaseman (10 W Br) teknillisiä vastaantotovaatimuksia sekä tutkia tätä radioasemaa Ruotsin armeijan radiopajassa.¹⁰⁷⁵

Näyttää siltä, että suomalaiset ja ruotsalaiset tekivät koko 1930-luvun jälkimmäisen puoliskon ajan läheistä ja ainakin osin salaista yhteistyötä radioasemien hankinta-asioissa. Yhteistyöhön osallistui ilmeisesti hyvin pieni asiantuntijoiden ryhmä eikä hankinta-asioihin ja tietojenvaihtoon liittyvistä komennusmatkoista tehty virallisia esityksiä tai muita dokumentteja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Materiaaliyhteistyö Boforsin kanssa oli ollut monipuolista ja säännöllistä jo vuosina 1930–1935. Läheinen ja tiivis yhteistyö jatkui myös vuosina 1935–1939. Läheisen yhteistyön huipennuksena voidaan pitää suomalaisten ja Boforsin välillä tammikuussa 1937 allekirjoitettua yhteistyösopimusta. Bofors oli tärkein ruotsalainen yritys, jolta suomalaiset hankkivat sotamateriaalia. Boforsilta hankittiin esimerkiksi loka–marraskuussa 1939 runsaasti monenlaista sotamateriaalia muun muassa ilmatorjuntatykkejä, tykkien varaosia ja varaputkia, erilaisia ammuksia ja kranaatteja, räjähdysainetta, räjähdyspanoksia ja terästä. Huomionarvoista on, että Boforsin asiantuntijoita hyödynnettiin myös suomalaisen ase- ja taisteluvälinetuotannon suunnittelussa. Esimerkiksi kaksi Boforsin siviiliasiantuntijaa, Karl Thyco Karlsson ja E. Wijkander osallistuivat aktiivisesti Valtion tykkitehtaan perustamiseen tehtaan suunnittelu- ja järjestelyvaiheessa.¹⁰⁷⁶

Suomalaiset tekivät useita komennusmatkoja Boforsin tuotantolaitoksiin. Esimerkiksi everstiluutnantti Julenius ja majuri Enckell kävivät neljä viikkoa kestäneellä komennuksella Boforsin tehtailla tammi–helmikuussa 1935. Komennuksen tarkoituksena oli tutustuminen tykistön kalustoon sekä niihin liittyviin teknillisiin ja taktillisiin kysymyksiin. Kenraaliluutnantti Nenonen kävi yhdessä kapteeni Terän kanssa joulukuussa 1937 Boforsin tehtailla. Suomessa oltiin Ruotsin tavoin kiinnostuneita raa'an trotyylin käytöstä miinoissa ja lentopommeissa puhtaan trotyylin sijasta, ja

---

matkasta tiedon Yleisesikunnasta 2.6.1937 lähetetyn sähkösanoman välityksellä. Saarmaa (ennen Stenholm) oli yksi keskeisimmistä suomalaisten viestijoukkojen kehittäjistä ja toimi muun muassa 1.1.1938 perustetun Vies-tirykmentin ensimmäisenä komentajana. Kronlund (toim.) (1988), s. 444.

¹⁰⁷⁵ PLM ak N:o 225/1939. SV, 16.3.1939, SArk-1621/13, KA: PLM ak N:o 599/1939. Tekn. sal., 9.9.1939, SArk-1621/13, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 110/1939, 23.9.1939, SArk-1621/13, KA.

¹⁰⁷⁶ Katso esimerkiksi Juottonen (1997), s. 191–192 ja kooste Suomen sotilasasiamiehen välityksellä toteutuneista materiaalihankinnoista, Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 102/1939. Sal., 20.11.1939, T-19932/21, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 610/U. 1. Henk., 15.11.1938, SArk-1621/4, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 136/1939, 22.12.1939 ja N:o 137/1939, 23.12.1939, SArk-1621/4, KA.

Nenosen ja Terän komennus liittyi raa'an trotyylin käyttöä koskeviin kokeiluihin. Myös kenraalimajuri Grandell kävi vuonna 1938 lyhyellä kolme päivää kestäneellä komennuksella Boforsin tehtailla.¹⁰⁷⁷

Jalkaväen tarkastaja, kenraalimajuri Heinrichs kävi huhtikuussa 1939 tutustumassa Boforsin tehtaisiin ja erityisesti 20 mm:n hyökkäysvaunutorjunta-aseisiin. Heinrichsin mukana komennuksella oli majuri Saloranta ja kapteeni Lehtinen. Komennuksen tarkoituksena oli tutustuminen Boforsin aseisiin sekä neuvottelut tehtaan edustajien kanssa. Heinrichs kävi Boforsilla käynnin jälkeen tapaamassa myös Ruotsin sotilasjohtoa muun muassa jalkaväen tarkastajaa ja puolustuseseikunnan päällikköä. Heinrichs ja muut seurueeseen kuuluvat jatkoivat Tukholmasta matkaa Kööpenhaminaan tutustuakseen Madsenin tehtaisiin.¹⁰⁷⁸

Suomessa oli 1930-luvun kuluessa päädytty johtopäätökseen, jonka mukaan panssaroitujen joukkojen käyttö oli mahdollista erityisesti Karjalan kannaksella. Panssarivaunujen torjuntaa ei kuitenkaan nähty taktisena haasteena, vaan enemmänkin aseiden kehittämis- ja hankintateknisenä kysymyksenä. Koska Suomessa ei ollut riittävää omaa osaamista ja valmiuksia panssarintorjuntatykin suunnitteluun ja valmistamiseen, suomalaiset joutuivat turvautumaan ulkomaisiin aseitehtaisiin ja armeijoihin. Vaikka saksalainen 37 mm:n tykki oli osoittautunut Boforsin tykkiä paremmaksi ja saksalaisia tykkejä olisi voitu toimittaa Suomeen lyhyessä ajassa, Suomessa päädyttiin kuitenkin hankkimaan tykit Ruotsista. Hankintojen kohdentamiseen Ruotsiin vaikutti merkittävästi Boforsin kanssa allekirjoitettu yhteistyösopimus sekä suomalaisten pyrkimys kaluston ja materiaalin yhtenäisyyteen ruotsalaisten kanssa. Yhteistyön jatkuvuuden varmistamiseksi oli myös poliittisesti tarkoituksenmukaista kohdentaa hankinnat Ruotsiin ja Boforsille.¹⁰⁷⁹

Merivoimien Esikunnan rakennusosaston päällikkö, insinöörikomentajakapteeni Jaakko Juhani Rahola kävi kesäkuussa 1937 tutustumismatkalla Karlskronan

---

¹⁰⁷⁷ YE/Os. 4, ak N:o 184/X, 24.1.1935, PLM-31/F: 110, KA; PLM ak N:o 502/1935. Sot.1, 28.1.1935, PLM-31/F: 110, KA; Puolustusministeriön asesuunnittelutoimikunnan ak N:o 5468/AT/418, 12.8.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Os. 2/Toimisto IV, ak N:o 1223/1937, 14.8.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 7224/1938, 22.6.1938, SArk-1621/13, KA ja Juleniuksen ansioluettelo (N:o 23986), KA. Kenraaliluutnantti Nenonen oli vuonna 1937 kaksi kertaa komennuksella Ruotsissa. Ensimmäinen komennus oli maaliskuussa 1937. Nenonen oli valittu Ruotsin Kungliga Krigsvetenskapsakademien ulkomaiseksi jäseneksi vuonna 1936 ja Nenonen osallistui maaliskuussa kokouksen sekä piti siellä esitelmän. YE/Os. 4/Toimisto X, ak N:o 481/X, 27.2.1937, SArk-1621/12, KA ja KrigVAT 1937.

¹⁰⁷⁸ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 4153/1939, 15.4.1939, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 4059/1939, 18.4.1939, SArk-1621/13, KA ja Heinrichsin ansioluettelo (N:o 7292), KA. Suomalaiset tilasivat vuonna 1938 Boforsin tehtailta ensimmäisen erän 37 mm:n panssarintorjuntakanuunoita, joita oli talvisodan syttyessä saatu maahan 48 kappaletta. Suomeen tilattiin lokakuussa 1939 ja tammikuussa 1940 vielä lisää Boforsin panssarintorjuntatykkejä ja niiden ampumatarvikkeita. Suomessa oli talvisodassa käytössä jonkin verran myös Tanskasta hankittuja Madsenin 20 mm:n konetykkejä, joita käytettiin rintamajoukoissa panssarintorjuntatykkien korvikeasina. Palokangas, Markku: *Jalkaväen raskaat aseet ja ryhmyäset*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2, Tutkimuksia nro 2, EU 2016, s. 42, 53–54.

¹⁰⁷⁹ Tynkkynen (1996), s. 35; Pekkola (diplomityö N:o 1923/1995), s. 67–69, 87; Palokangas (2016), s. 55–56; Kronlund (toim.) (1988), s. 438–439 ja Selén (1974), s. 134–135. Ruotsista vuonna 1938 tehdyn Boforsin panssarintorjuntatykkitaluksen yhteydessä hankittiin myös oikeudet kotimaista lisenssivalmistusta varten. Suomessa valmistetut Bofors-tykit poikkesivat eräissä osaratkaisuihin ruotsalaisista alkuperäismalleista.

laivastotelakalla ja Göteborg-luokan hävittäjällä. Raholan matkan tarkoituksena oli tutustua opintotarkoituksessa Karlskronan telakkaan ja siellä rakenteilla oleviin miinanraivaajiin ja -laskijoihin. Raholan komennuksen taustalla oli Merivoimien Esikunnassa laadittu uusi laivanrakennusohjelma. Ohjelma edellytti, että Suomeen hankitaan myös jonkin verran miinanlaskijoita. Ennen lopullista rakennussuunnitelmaa Suomi halusi lähettää muutamia upseereja Pohjoismaihin tutustumaan aluksiin ja niiden rakentamiseen.¹⁰⁸⁰

Jo ennen Raholan komennusta merivoimien komentaja, kenraalimajuri Valve kävi huhtikuussa 1937 vain yhden päivän kestäväällä komennuksella Tukholmassa. Alun perin myös Raholan piti osallistua tutustumismatkalle samaan aikaan Valveen kanssa. Matkan alkuperäisenä tarkoituksena oli tutustuminen laivastokalustoon ja yhteydenpito Ruotsin sotilasviranomaisiin. Matka kuitenkin supistui Valveen toivomuksesta vain muutamiiin tapaamisiin. Myös useita muita merivoimien edustajia kävi erityyppisten materiaali-, rakennus- tai hankintakysymysten takia komennuksella Ruotsissa.¹⁰⁸¹

Suomalaisten ja ruotsalaisten tekemän virallisen sotakalustokysymyksiä koskevan yhteistyösopimuksen perusteella Suomeen kutsuttiin myös ruotsalaisia asiantuntijoita. Esimerkiksi ruotsalainen insinööri Bonell kävi Suomessa vuonna 1937 seuraamassa Valtion ruutitehtaan tuotantoa ja työtapoja. Toinen esimerkki on ruotsalaisten asiantuntijoiden kutsuminen seuraamaan 20 mm puoliautomaattisen hyökkäysvaunun torjunta-aseen koeammuntoja Viipuriin elokuussa 1938. Materiaaliyhteistyö käsitti varsinaisten hankintojen lisäksi myös erilaisia tuotantovälineitä ja yksittäisiä tuotteita koskevia piirustuksia sekä tuotannon järjestelyjä. Varsin usein tietojen ja piirustusten vaihto oli myös kaksisuuntaista. Esimerkiksi suomalaiset pyysivät ampuatarvikkeita koskevia piirustuksia Ruotsista ja lähettivät vastavuoroisesti suomalaisten patruunoiden piirustuksia Ruotsiin.¹⁰⁸²

---

¹⁰⁸⁰ Kronlund (toim.) (1988), s. 446; Arimo (1987), III osa, s. 177–181; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 818/IV, 20.5.1937, SArk-1621/12, KA; SKE ak N:o 711/1937, 5.6.1937, SArk-1621/12, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 85/1937, 5.4.1937, SArk-1621/12, KA.

¹⁰⁸¹ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 100/1937, 13.4.1937, SArk-1621/12, KA; Suomen sotilasasiamiehen saama sähkösanoma 7.4.1937, SArk-1621/12, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 85/1937, 5.4.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 511/IV, 3.4.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 5998/1938, 27.5.1938, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o 686/36. Koul., 3.6.1939, SArk-1621/13, KA; MeriVE/Os. 5/ak N:o 1583/Ase1. Sal., 16.12.1939, SArk-1621/4, KA ja Valveen ansioluettelo (N:o 7677), KA.

¹⁰⁸² Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 143/IV, sal., 26.5.1937, SArk-1621/4, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 286/1937, 17.11.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 535/U. 1. sal., 25.7.1939, SArk-1621/4, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 307/U. 1. Sal., 9.6.1938, SArk-1621/4, KA.

5.2.2.4. Harjoitusten seuraamiseen, operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön liittyvät komennukset

Ruotsalaisten järjestämässä harjoituksissa kävi vuosina 1935–1939 yhteensä 30 henkilöä, mikä oli 15 prosenttia komennuksella olleiden henkilöiden kokonaismäärästä. Lukumäärässä ei ole otettu huomioon Suomen sotilasasiamiesten, Ehrnroothin ja Palojärven osuutta eikä heidän tekemiään henkilökohtaisia vierailuja sotilasasiamiehenä. Määrä on huomattavasti suurempi kuin aiempina ajanjaksoina, sillä vuosina 1924–1930 harjoituksissa kävi yhteensä yhdeksän henkilöä ja vuosina 1930–1935 yhteensä 10 henkilöä.

Suomalaiset kävivät tutustumassa ruotsalaisten harjoituksiin poikkeuksellisen runsaslukuisesti vuosina 1938 ja 1939. Vuonna 1938 komennusten pääsyy oli tutustuminen Ruotsissa järjestettyyn suureen ilmapuolustus- ja väestönsuojeluharjoitukseen. Vuosi 1937 oli ollut merkittävä murrosvaihe Ruotsin ilma- ja väestönsuojelun kehittymisen kannalta. Ruotsissa tuli 1.7.1937 voimaan uusi ilmasuojelulaki. Laissa määritettiin ne viranomaiset, joiden tuli organisoida ilmasuojelu. Laissa määritettiin myös ilmasuojelua koskevat peruslinjaukset muun muassa kuntien, yritysten ja yksittäisten kansalaisten vastuista. Lisäksi Ruotsiin perustettiin ilmasuojelun tarkastusvirasto ja ilmasuojelutarkastajan virka. Ilmasuojelu oli muutenkin paljon huomiota saanut aihe Ruotsissa. Esimerkiksi vuosina 1936–1939 ruotsalaisissa sotilasaikakauslehdissä julkaistiin runsaasti ilmapuolustusta ja väestönsuojelua käsitteleviä kirjoituksia sekä järjestettiin isoja ilmasuojeluharjoituksia. Erityisen iso harjoitus järjestettiin Tukholmassa syyskuussa 1938.¹⁰⁸³

Vuonna 1939 yhteensä 12 henkilöä oli seuraamassa Ruotsissa järjestettäviä harjoituksia. Ruotsin tärkein ja suurin harjoitus oli syyskuussa 1939 järjestetty armeijan syysotaharjoitus, johon Suomesta osallistui yhteensä seitsemän suomalaista. Komennus oli kahdesta syystä poikkeuksellinen. Ensinnäkin komennukselle osallistuneiden suomalaisten henkilöiden lukumäärä oli harvinaisen suuri. Toiseksi komennukselle osallistui laaja otos eri puolustushaaroja ja organisaatiotasoja edustavia, eri sotilasarvoissa olevia henkilöitä.¹⁰⁸⁴

¹⁰⁸³ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen raportti Ruotsin väestönsuojelun organisoimisesta ja järjestelyistä vuoden 1938 alkaessa, Suomen sotilasasiamiehen asiakirja N:o 41/1938, 22.2.1938, SArk-1621/13, KA; Vårt Försvar N:ot 1/1937, 1/1938, 2/1939, 3/1939 ja 4/1939; Artikkelit ”Vårt framtida luftförsvar, flyg, luftvärn och luftskydd”, s. 89–122, Specialhäften 1, NMT 1936; Wijnblad: Luftvärnsövningen i Svealand, s. 306–313, NMT 1938; Artikkelit ”Luftförsvarsstriden”, s. 286–310, KrigVAT 1937 sekä useita artikkeleja ilmapuolustuksesta ja ilmasuojelusta, KrigVAT 1938.

¹⁰⁸⁴ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 580/U/Sal., 21.8.1939, SArk-1621/4, KA ja Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE:n päällikölle 22.8.1939, SArk-1621/4, KA. Komennukseen osallistui yksi henkilö puolustusministeriöstä, kolme henkilöä jalkaväestä sekä yksi edustaja ilmavoimista, merivoimista ja ratsuväestä. Henkilöt edustivat samalla myös eri organisaatiotasoja joukko-osastosta, sotilasläänin, Armeijakunnan Esikunnan ja puolustusministeriön tasalle asti.

Henkilö/Henkilöt	Vuosi	Kohde	HUOM.
Kenr.lutn. Österman, H. V. Maj. Valkama, Y. A. Maj Ehrnrooth, L. A. C.	1935	Ruotsin armeijan syysotaharjoitus	Komennusta on käsitelty tarkemmin luvussa 4.3.2.4.
Lutn. Gripenberg, C. G.	1936	Ruotsin armeijan syysotaharjoitus	Panssariautojoukkojen kokeilu
Ev. Koskimies, E. R.	1936	Ruotsin armeijan syysotaharjoitus	
Kapt. Paasikivi, J. V.	1936	Ilmapuolustus- ja ilmatorjuntaharjoitus	
Ev. Airo, A. F. Ev. Palojärvi, V. H. Maj. Ehrnrooth, L. C. A.	1937	Ruotsin armeijan kenttäpalvelusharjoitus	
Kapt. Susi, S. V.	1937	Talviharjoitus	
Ev. Helminen, F. E. Maj. Paasikivi, J. V.	1938	Ilmapuolustusharjoitus	Tukholma
Maj. Tikka, Y. A. Maj. Laukkanen, T. E. Dipl.ins. Virtala, V. Ratsumest. Juntto, M. A. Lutn. Klockars, R.-E.	1938	Ilmapuolustus- ja väestönsuojeluharjoitus	Tukholma
Ins. Lindbom, R. Ins. Aldén, V.	1938	Ilmapuolustus- ja väestönsuojeluharjoitus	Tukholma
Ev.lutn. Lagus, E. R.	1938	Ruotsin armeijan talviharjoitus	
Kapt. Hiiskero, T. S.	1939	Talviharjoitus	
Ev.lutn. Jonkka, U. H. Ev. lutn. Lagus, E. R.	1939	Ruotsin armeijan huoltoharjoitukset	Kolmeosainen komennus
Ev. Siilasvuo, H. F. Ev.lutn. Villamo, O. E.	1939	Ylä-Norlannin joukkojen kenttäpalvelusharjoitus	
Ev. Mäkinen, E. N. Ev. Hannuksela, H. E. Ev. Takkula, K. Y. I. Maj. Kesämaa, N. V. Kapt. Gabrielsson, B. E. N. Vääp. Tommila, Y. A. R. Vääp. Raetpalo, O.	1939	Ruotsin armeijan syysotaharjoitukset	

Taulukko 25. *Suomalaisten komennukset ruotsalaisten järjestämiin harjoituksiin vuosina 1935–1939.*

Ruotsissa järjestettiin syys–lokakuussa 1936 iso armeijan kenttäpalvelusharjoitus (fälttjänstövning). Harjoitukseen osallistui aselajijoukkojen lisäksi myös ilmavoimien yksiköitä. Harjoituksen aiheina olivat hyökkäys ja puolustus. Harjoitukseen osallistuneet joukot oli jo osittain organisoitu 1930-luvun alkupuolen kokeiluharjoituksista

saatujen tulosten pohjalta. Harjoituksessa testattiin myös rautatiekuljetuksia ja niihin liittyviä toimintoja. Harjoituksen yhteydessä järjestettiin myös varsin iso ilmapuolustus- ja ilmasuojeluharjoitus, jossa testattiin ilmasuojelutoimenpiteitä ilmauhkaa vastaan laajalla alueella.¹⁰⁸⁵

Vuonna 1936 kolme suomalaista kävi komennuksella Ruotsissa tutustumassa harjoituksiin. Kymenlaakson Sotilasläänin komentaja, eversti Eino Rafael Koskimies oli syys–lokakuussa 1936 seuraamassa vajaan viikon ajan edellä esitettyä Ruotsin armeijan syysharjoitusta Gävlessä. Luutnantti Gripenberg oli myös syyskuussa 1936 seuraamassa saman kenttäpalvelusharjoituksen yhteydessä toteutettua panssariautojoukkojen kokeiluharjoitusta. Gripenbergin komennus oli jatkoa vuonna 1934 alkaneeseen panssariautoja koskevien tietojen ja kokeilutulosten vaihtoa. Gripenberg oli käynyt ensimmäisen kerran Ruotsissa jo toukokuussa 1934 yhdessä everstiluutnantti Stackelbergin kanssa tutustumassa panssariautoihin ja ratsuväen toimintaan.¹⁰⁸⁶

Kuva 13. Ruotsissa oli käynnistetty vuosina 1925 ja 1926 oman panssariauton kehittäminen. Kokeilujen jälkeen lyötiin lukkoon lopullinen käyttöön otettava panssariautomalli (pansarbil fm/29). Kuvan panssariautomalli on varustettu 37 mm:n tykillä ja kahdella 6,5 mm:n konekiväärillä. Kuva Bildarkiv/ Armémuseum.

Kapteeni Paasikivi oli syyskuussa 1936 kahden päivän ajan seuraamassa ilmapuolustus- ja ilmatorjuntaharjoitusta yhdessä ruotsalaisessa joukko-osastossa. Paasikivi oli tuolloin lomalla Ruotsissa, ja aloite päästä seuraamaan tätä harjoitusta tuli häneltä itseltään. Merkittävimmät ilmapuolustus- ja väestönsuojeluharjoitukset järjestettiin

¹⁰⁸⁵ Arméfälttjänstövningen 1936, GS/Komma, Serie FI/Vol 39, KrA.

¹⁰⁸⁶ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 222/1936, 14.9.1936, SArk-1621/11, KA; LKE:n päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 12.9.1936, SArk-1621/11, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 234/1936, 23.9.1936, SArk-1621/11, KA ja LKE ak N:o 996/1934, 26.5.1934, SArk-1621/9, KA.

Tukholman alueella syyskuussa 1938. Kyseessä oli iso neljä päivää kestänyt harjoitus. Suomesta harjoitusta oli seuraamassa kolme eri ryhmää. Ilmatorjuntajoukkojen komentaja, eversti Frans Edvard Helminen ja Erillisen Ilmatorjuntapatteriston komentaja, majuri Paasikivi seurasivat usean muun ulkomaalaisen kanssa nimenomaan ilmapuolustusharjoitusta. Paasikivi oli jälleen lomalla Tukholmassa ja seurasi harjoitusta omalla kustannuksellaan.¹⁰⁸⁷

Kuva 14. *Suomalaiset hakivat aktiivisesti 1930-luvun alusta alkaen oppeja ja kokemuksia ruotsalaisten ilmapuolustus- ja väestönsuojelujärjestelyistä. Kuva Bildarkiv/ Armémuseum.*

Kaksi muuta harjoitusta seuraamassa ollutta ryhmää olivat kiinnostuneita enemmän väestönsuojeluasioista. Ensimmäisessä viisi henkilöä käsittäneessä ryhmässä oli edustajia puolustusministeriöstä, Valtion väestönsuojelukeskuksesta sekä Suomen Kaasunsuojelujärjestöstä. Toisen kaksi henkilöä käsittäneen ryhmän edustajat olivat Helsingin kaupungista ja he olivat lähinnä kiinnostuneita väestönsuojelulaitteista. Oleellinen havainto on, että Ruotsin viranomaiset auttoivat ja tukivat suomalaisia monissa ilmasuojeluun ja väestönsuojeluun liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi Ruotsin väestönsuojelupäällikkö jopa luovutti ainoan kappaleensa ilmasuojeluviraston organisaatiota käsittelevästä muistiosta lainaksi suomalaisille. Suomeen lähetettiin syksyllä 1939 myös 13 erilaista väestönsuojelua käsittelevää ohjesääntöä tai niiden luonnosta.¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸⁷ Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 229/1936, 21.9.1936, SArk-1621/11, KA ja LKE ak N:o 2304/1936, 22.9.1936, SArk-1621/11, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 8512/1938, 23.8.1938, SArk-1621/13, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 149/1938, SArk-1621/13, KA; Helmisen ansioluettelo (N:o 19569), KA ja YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 9079/1938, 27.8.1939, SArk-1621/13, KA.

¹⁰⁸⁸ PLM ak N:o 128/Kss, 2.9.1938, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 9029/1938, SArk-1621/13, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 140/1939, 28.10.1939, SArk-1621/13, KA ja Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 111/1939, 28.9.1939, SArk-1621/13, KA.

Paasikiven aktiiviseen haluun ja mahdollisuuksiin päästä seuraamaan ruotsalaisten järjestämiä ilmapuolustusharjoituksia näyttää vaikuttaneen Paasikiven Ruotsissa suoritetun opintojen aikana syntyneet henkilökohtaiset suhteet. Paasikiven Ruotsista saatuja kokemuksia mitä ilmeisimmin myös hyödynnettiin Suomessa. Esimerkiksi Paasikiven laatima ohjesääntö *Keyen liikkuvan ilmatorjuntapatterin erikoiskoulutusohjesääntö* julkaistiin vuonna 1939. Paasikivi laati ohjesäännön omalla ajalla ilmatorjuntajoukkojen tarkastajan, eversti Helmisen antaman käskyn perusteella. Ruotsista saatuja kokemuksia ja aineistoa on todennäköisesti käytetty ohjesäännön taustaineistona.¹⁰⁸⁹

Myös Suomessa kiinnitettiin huomiota ilma- ja väestönsuojeluharjoitusten tarpeellisuuteen. Kehittäminen ja harjoitustoiminta olivat erityisen aktiivista vuosina 1937 ja 1938. Armeijakunnan talvisotaharjoituksen yhteydessä maaliskuussa 1937 järjestettiin iso ilmatorjunta- ja väestönsuojeluharjoitus. Savossa järjestettiin maaliskuuhuhtikuussa 1938 pohjoismaiden laajin ja koko maakunnan laajuinen väestönsuojeluharjoitus. Vuoden 1938 aikana järjestettiin myös useita muita paikallisen tason väestönsuojelu- ja ilmavalvontaharjoituksia. Aktiivisen harjoitustoiminnan taustalla vaikutti valtioneuvoston määräys kehittää väestönsuojelua. Omista harjoituksista saatujen kokemusten lisäksi ilmasuojelu- ja väestönsuojelutoimintaa kehitettäessä hyödynnettiin ulkomailta ja erityisesti Ruotsista saatuja kokemuksia ja materiaalia.¹⁰⁹⁰

Yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkö, eversti Airo kävi Ruotsissa syyskuussa 1937 viiden päivän ajan seuraamassa Ruotsin armeijan kenttäpalvelusharjoitusta (*arméfälttjänstövningen*). Samaan aikaan harjoitusta oli seuraamassa molemmat tehtäviä vaihtamassa olleet sotilasasiamiehet, eversti Palojärvi ja majuri Ehrnrooth. Vuoden 1937 harjoituksen operatiivisena lähtökohtatilanteena oli rannikon puolustus ja erityisteemana moottoroinnin hyödyntäminen. Harjoituksessa testattiin ensimmäistä kertaa laajemmassa mittakaavassa jalkaväkijoukkojen moottorikuljetuksia kenttäoloissa. Harjoituksessa kerättiin kokemuksia erilaisten kulkuneuvojen, henkilöautojen, kuorma-autojen ja linja-autojen, käytöstä ja hyödynnettävyydestä.¹⁰⁹¹

Airo oli komennuksen jälkeen ilmoittanut Ruotsin sotilasasiamiehelle, everstiluutnantti Kempffille olleensa tyytyväinen vierailuunsa Ruotsiin. Airo oli tuonut esiin erityisesti kaksi asiaa, operointimaaston samankaltaisuuden ja henkilökohtaisen yhteyden saamisen everstiluutnantti Ehrenswardin kanssa. Airon ja Ehrenswardin välille syntynyt yhteys oli siinä mielessä tärkeää, että molemmat olivat kaksi aivan keskeisintä henkilöä kesällä 1938 alkaneissa Ahvenanmaan puolustusta koskevissa neuvotteluissa ja suunnittelussa.¹⁰⁹²

¹⁰⁸⁹ IlmaVE/Toimisto XII, ak N:o 309/XII/9a, 23.5.1939, T-17648/11, KA.

¹⁰⁹⁰ Pajunen (2017), s. 141–142; Lehto (diplomityö 2015), s. 19–21 ja Tervasmäki, Viljo: Maanpuolustussuunnitelmat, teoksessa *Talvisodan historia, 1. osa*, Porvoo 1978, s. 59–61.

¹⁰⁹¹ Katso esimerkiksi YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1242/IV, 18.8.1937, SArk-1621/12, KA; LKE ak N:o 237/1937, 13.9.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1345/IV, 13.9.1937, SArk-1621/12, KA; LKE ak N:o 230/1937, 6.9.1937, SArk-1621/12, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto, ak N:o 1318/IV, 10.9.1937, SArk-1621/12, KA; LKE ak N:o 187/1937, 2.8.1937, SArk-1621/12, KA; Artikkelit ”Arméfälttjänstövningen 1937”, s. 380–392, NMT 1937.

¹⁰⁹² Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 38/1937, 1.10.1937, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 1, KrA.

Jo 1920-luvun puolivälissä alkanut huoltoa ja intendentuorialaa koskeva yhteistyö aktivoitui uudelleen Ruotsin armeijan huoltojoukkojen tarkastajan, kenraalimajuri Bredbergin Suomen-vierailun yhteydessä vuonna 1938. Bredberg esitti vierailunsa aikana toiveen yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisäämisestä huoltoon liittyvissä kysymyksissä. Bredbergin tekemän aloitteen ja aktivoituneen yhteistyön pohjalta puolustusministeriön muonitustoimiston päällikkö, everstiluutnantti Jonkka ja Huoltorykmentin komentaja, everstiluutnantti Lagus kävivät kolmeosaisella komennuksella Ruotsissa kesäkuussa 1939. Jonkka oli käynyt Ruotsissa jo vuonna 1924 pitkällä komennuksella intendentuuriasioissa.¹⁰⁹³

Molemmat tutustuivat komennuksen aluksi yhdessä neljä päivää Gävlen ympäristössä järjestettyyn huollon kenttäharjoitukseen (fältövning). Tämän jälkeen Jonkka kävi tutustumassa neljä päivää intendentuorialan kenttäharjoitukseen. Lagus oli samaan aikaan tutustumassa Götan huoltojoukkojen harjoitukseen Skövdessä. Suomalaiset pyysivät jo ennen matkaa saada Laguksen käyttöön uusia ruotsalaisia huoltoa käsitteleviä ohjesääntöjä. Pyydetty ohjesäännöt toimitettiin Lagukselle komennuksen yhteydessä. Osa ohjesäännöistä oli luottamuksellisia, ja ne annettiin suomalaisille vain sillä ehdolla, että ne pidettäisiin Suomessakin luottamuksellisina. Lagus kirjoitti komennuksen jälkeen huollon järjestelyjä käsittelevän artikkelin Sotilasajakauslehden vuoden 1939 tammikuun numeroon. Artikkelin otsikko oli ”Puolustustaistelun huollosta”, ja siinä käsiteltiin puolustustaistelun vaikutuksia huoltotoimintaan sekä eri huoltolajien järjestelyjä puolustustaistelussa. Artikkelin kirjoittamiseen ja siinä esitettyihin asioihin on ilmeisesti ainakin osin vaikuttanut myös Ruotsista saadut kokemukset ja materiaali.¹⁰⁹⁴

Suomessa oltiin 1930-luvun lopulla edelleen kiinnostuneita myös Ruotsissa järjestetyistä talviharjoituksista ja talvikoulutuksesta. Kapteeni Susi oli helmimaaliskuussa 1937 seuraamassa Pohjois-Ruotsissa Uumajaan sijoitettujen joukkojen talviharjoitusta. Ruotsissa vuonna 1937 järjestetty talviharjoitus oli ensimmäinen merkittävä isompi talviharjoitus vuoden 1926 jälkeen. Pienempiä talviharjoituksia oli toki järjestetty välissäkin. Harjoitus oli samalla myös talvimateriaalia koskeva kokeiluharjoitus. Harjoituksessa testattiin muun muassa varusesineitä, tykistön kuljetusvälineitä, teltoja, traktoriaurauksia ja muita henkilökohtaisia varusteita. Myös Lagus kävi maaliskuussa 1938 yhdessä Suomen sotilasasiamiehen, eversti Palojärven kanssa seuraamassa yhden viikon ajan Ruotsin armeijan talviharjoitusta Östersundissa. Talviharjoituksessa jatkettiin Ruotsin armeijan vuoden 1937 syyssotaharjoituksissa aloi-

¹⁰⁹³ YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 2546/1939, 24.5.1939, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o K1. 1. 5862/1939, 24.5.1939, SArk-1621/13, KA ja LKE ak N:o 60/1939, 26.5.1939, SArk-1621/13, KA ja PLM ak N:o 2907/3269/Int.Y, 26.11.1924, SArk-1399/13, KA.

¹⁰⁹⁴ Katso esimerkiksi AKE/Sota-asiaosasto ak N:o 1213/II/44, 10.12.1938, T-17647/6, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o U 2546/1939, 24.5.1939, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o K1. 1. 5862/1939, 24.5.1939, SArk-1621/13, KA; LKE ak N:o 60/1939, 26.5.1939, SArk-1621/13, KA; Huoltorykmentti ak N:o 989/II/28, 26.5.1939, T-17648/11, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 68/1939, 10.6.1939, SArk-1621/13, KA; LKE ak N:o 14/1939, 10.6.1939, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto ak N:o U 6102/1939, 6.6.1939, SArk-1621/13, KA ja Nimimerkki L:n (Lagus) artikkeli ”Puolustustaistelun huollosta”, s. 23–31, SAL 1/1939. Suomalaiset saivat Ruotsista kolme uutta ohjesääntöä: Förslag till Trängruppreglemente, Del 1 (1938), Utkast till Trängruppreglemente, Del II (1938) ja Fälttjänsthandbok, Del I.

tettuja autokuljetuskokeiluja ja harjoituksessa testattiin autokuljetuksia talvioloissa. Harjoituksessa kokeiltiin myös uusia erotuomarijärjestelyjä, joista Lagus oli erityisen kiinnostunut. Lagus piti saamiensa kokemusten ja tekemiensä havaintojen pohjalta monipuolisen varuskuntaesitelmän Viipurissa 9.5.1939 aiheesta ”Ruotsin armeijan talvisotaharjoitus Jämtlannissa 1938”.¹⁰⁹⁵

Kapteeni Torsten Sanfrid Hiiskero 3. Divisioonan Esikunnasta kävi maaliskuussa 1939 seuraamassa vajaan viikon ajan yhden jalkaväkijoukko-osaston palvelusta Pohjois-Ruotsissa. Hiiskeron komennuksen tarkoituksena oli perehtyä myös talvikoulutusvälineisiin ja talvikoulutukseen. Kyseessä oli kokeiluharjoitus, jossa testattiin muun muassa moottoriaurauskalustoa, erilaisia talvikäyttöön tarkoitettuja puku- ja varustemalleja. Hiiskero kirjoitti komennuksesta yhteensä 30 sivua sisältävän raportin. Hiiskerolle lähetettiin komennuksen jälkeen myös talvikoulutukseen liittyvää materiaalia Suomeen.¹⁰⁹⁶

Pohjois-Pohjanmaan Sotilasläänin komentaja, eversti Hjalmar Fridolf Siilasvuo ja everstiluutnantti Oiva Johannes Willamo Rajavartiolaitoksesta kävivät syyskuussa 1939 kuuden päivän ajan seuraamassa Ylä-Norlannin joukkojen kenttäpalvelusharjoitusta. Poikkeuksellista vierailussa oli se, että Siilasvuo oli saanut kutsun tulla seuraamaan harjoitusta Ruotsin puolustusministeriltä. Suomalaiset kävivät myös seitsemän miehen vahvuisella ryhmällä seuraamassa kymmenen päivän ajan syyskuussa 1939 järjestettyä Ruotsin armeijan syysharjoitusta. Komennuksen taustalla oli suomalaisten halu lähettää 5–10 eri aselajien upseeria ja 2 aliupseeria seuraamaan harjoitusta. Komennukseen liittyi vastavuoroisesti seitsemän ruotsalaisen upseerin mahdollisuus päästä seuraamaan Suomessa syyskuussa järjestettävää sotaharjoitusta.¹⁰⁹⁷

Ruotsin vuoden 1939 syysharjoitus lienee ollut suomalaisten näkökulmasta varsin mielenkiintoinen ja hyödyllinen. Harjoitus järjestettiin armeijaosaston puitteissa ja siihen osallistui eri aselajien sekä ilmavoimien joukkoja. Harjoitus muodostui kolmesta vaiheesta. Ensimmäisen vaiheen teemoina olivat viivytävä ja torjuva puolustus sekä hyökkäys marssiryhmityksestä kohtaamistilanteessa. Toisen vaiheen teemoina olivat saarrostushyökkäys pimeällä sekä torjuva puolustus ja uudelleen ryhmittäminen taempiin aseisiin pimeällä. Kolmannen vaiheen teemoina olivat hyökkäystaistelu ja torjuva puolustus. Harjoitukseen osallistuneet ilmavoimien joukot harjoittelivat muun muassa hyökkäyksiä marssilla olevia joukkoja sekä ratapihoja ja niissä purkautuvia joukkoja vastaan. Yhtenä ilmavoimien erityisteemana oli ilmakehu.

¹⁰⁹⁵ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 25/1937, 2.2.1937, SArk-1621/12, KA; LKE:n päällikön kirje Suomen sotilasasiamiehelle 23.2.1937, SArk-1621/12, KA; Artikkel ”Vintermanövern i Norrbotten”, s. 106–113, NMT 1937; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 4/1938/Sal., 29.1.1938, SArk-1621/4, KA; PLM ak N:o 448/20 Koul., 8.4.1938, SArk-1621/4, KA; Suomen sotilasasiamiehen raportti talvisotaharjoituksesta, Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 17/1938 Sal., 22.4.1938, SArk-1621/4, KA ja Everstiluutnantti Laguksen esitelmä 9.5.1939, Kenraali Simeliuksen kokoelma Pk-1084/58–62, KA.

¹⁰⁹⁶ PLM ak N:o K1. 2269/1939, 22.2.1939, SArk-1621/4, KA; YE/Ulkomaatoimisto, ak N:o 130/U. 1: Sal., 24.2.1939, SArk-1621/4, KA; Puolustusvoimien aliupseeristo 1936, Helsinki 1936, s. 463, 604 ja Hiiskeron matkaraportti, T-21397/11, KA.

¹⁰⁹⁷ Katso esimerkiksi LKE ak N:o 86/1939, 28.7.1939, SArk-1621/13, KA; PLM ak N:o K1.1. 8337/2525/1939, 26.8.1939, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto ak N:o 580/U/Sal., 21.8.1939, SArk-1921713, KA ja Suomen sotilasasiamiehen kirje LKE:n päällikölle 22.8.1939, SArk-1621/13, KA.

Lisäksi harjoituksessa testattiin uutta erotuomariorganisaatiota ja sen toimivuutta. Harjoituksen teemoissa näyttää ollen varsin paljon yhtymäkohtia myös ruotsalaisten Suomeen suunniteltujen sanktiojoukkojen todennäköisen tilanteen ja toimintavaihtoehtojen kanssa.¹⁰⁹⁸

Vuosina 1935–1939 Suomesta tehtiin sotilaalliseen yhteistyöhön tai operatiiviseen suunnitteluun luokiteltuja komennuksia yhteensä yhdeksäntoista, mikä on yhdeksän prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Komennusten lukumäärässä ja prosenttisosuudessa tapahtui huomattavaa kasvua vuosiin 1930–1935 verrattuna. Tärkein syy komennusten lisääntymiseen oli kansainvälisen tilanteen kiristyminen ja erityisesti molempien maiden kasvanut huoli Ahvenanmaan puolustamisesta.

Vuosina 1935–1939 tehty sotilaalliseen yhteistyöhön ja operatiiviseen suunnittelun luokitellut komennukset voidaan jakaa niiden tarkoituksen perusteella kolmeen ryhmään: 1) materiaalliseen valmiuden ja tuotantokyvyn kehittämiseen liittyvät matkat, 2) Ahvenanmaan puolustamiseen liittyvät matkat sekä 3) yhteydenpitoon liittyvät matkat ja komennukset. Huomionarvoista on, että tähän ryhmään luokitellut komennukset kohdentuivat sekä potentiaalın luomiseen että potentiaalın käyttöön. Komennuksilla oli myös suuri konkreettinen merkitys ja vaikutus sotilaallisen ja poliittisen yhteistyön syvenemiseen ja laajenemiseen Suomen ja Ruotsin välillä. Toinen tärkeä havainto on, että suurin osa operatiiviseen suunnitteluun tai niitä koskeviin neuvotteluihin liittyvät komennukset tehtiin epävirallisesti ilman virallisia lupapyyntöjä ja dokumentointia.

Eversti Grandell teki vuosina 1936–1938 useita komennusmatkoja Ruotsiin puolustusvalmisteluyhteistyön kehittämiseksi. Puolustusministeriöön perustettiin vuonna 1936 sotatalousosasto, jonka päälliköksi Grandell määrättiin. Vuonna 1936 Grandell kävi komennusmatkalla Ruotsissa ainakin neljä eri kertaa ja vuonna 1937 ainakin yhden kerran. Kaikkia Grandellin puolustusvalmisteluyhteistyöhön liittyviä mahdollisia matkoja ei ole voitu varmuudella todentaa käytettyjen lähteiden puitteissa, sillä Ruotsin yleisesikunnan toiveesta matkat haluttiin järjestää epävirallisesti ”under hand”. Perusteluina esitettiin muun muassa, että virallinen ohjelma on liian sitova ja virallinen lupa voi antaa aihetta vastaaviin esityksiin myös muiden maiden taholta.¹⁰⁹⁹

Grandell teki myös yhden lyhyen komennusmatkan vuonna 1938. Vuoden 1938 komennus on kuitenkin luokiteltu ryhmään materiaaliyhteistyöhön liittyviin matkat, sillä sen kohteena olivat Boforsin tehtaat. Myös ruotsalaisia kävi materiaallisen puolustusvalmiusyhteistyön takia Suomessa. Ehkä tärkein vierailu oli Ruotsin taloudellisen puolustusvalmiuden valtionkomitean puheenjohtajan, kenraaliluutnantti Åkermanin komennusmatka Suomeen syksyllä 1938.¹¹⁰⁰

---

¹⁰⁹⁸ G. Brinck: Jämtlandsmanövern 1939, s. 336–342, NMT 1939.

¹⁰⁹⁹ YE/Ulkomaatoimisto ak N:o U 7224/1938, 22.6.1938, SArk-1621/13, KA ja Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 679/1938, 1.9.1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 3, KrA.

¹¹⁰⁰ Grandell kävi vuonna 1936 komennusmatkalla Ruotsissa ainakin tammikuussa, toukokuussa, kesäkuussa ja syyskuussa 1936 sekä vuonna 1937 helmikuussa. Katso esimerkiksi PLM ak N:o 6469/35. Sot.1., 8.1.1936, PLM-31/F: 110, KA; Grandellin matkoja koskevat sähkösanomat 2.5.1936, 12.5.1936, 17.6.1936; 10.9.1936, SArk-1621/11, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 1461/IV, 31.10.1935, SArk-1621/10, KA; YE/Os.

Grandellin komennuksilla ja henkilökohtaisella panoksella oli suuri merkitys sotamateriaalin hankintoja ja tuotantoa koskevalle yhteistyölle Ruotsin kanssa. Hän oli komennusten aikana yhteydessä ruotsalaisten puolustusvalmistelutöistä vastaavien viranomaisten ja talouselämän edustajien kanssa. Grandellin komennusmatkojen tarkoituksena oli tutustua, miten puolustusvalmistelutyöt on suoritettu Ruotsissa. Hän oli erityisesti kiinnostunut puolustusvalmistelutöiden johtamisesta, kansan ravitsemisen turvaamisesta, teollisuuden liikekannallepanosta, siviiliministeriöiden liikekannallepanosta ja niiden alaan kuuluvista puolustusvalmistelukysymyksistä.¹¹⁰¹

Grandell oli keskeisessä roolissa Suomen ja Ruotsin välisessä puolustusvalmisteluyhteistyössä, sillä hän oli vastuussa ylimmän tason järjestelyistä ja yhteistyöstä Suomen osalta. Grandellin merkitys oli muutenkin huomattava. Hän oli muun muassa valtioneuvoston 24.9.1936 asettaman Pohjoismaiden taloudellista yhteistyötä kriisitapauksessa käsittelevän komitean jäsen. Grandellin panos näkyi myös konkreettisella tasolla, sillä hän allekirjoitti henkilökohtaisesti esimerkiksi sotamateriaalia koskevia sopimuksia ruotsalaisten kanssa.¹¹⁰²

Toisena esimerkkinä Grandellin henkilökohtaisesta roolista voidaan tuoda esiin talvisodan aikainen ampumatarviketuotantoon ja ampumatarvikkeiden toimitamiseen liittyvät asiat, jotka sovittiin hänen sekä Ruotsin armeijan ja teollisuuskomission edustajien kesken. Grandellin, joka ylennettiin kenraalimajuriksi 16.5.1938, merkitystä ja tärkeyttä osoittaa myös se, että hän osallistui yhtenä Suomen delegaation kolmesta sotilasjäsenestä Ahvenanmaan kysymystä käsittelevään kokoukseen Helsingissä 3.–6.1.1938.¹¹⁰³

Ahvenanmaan puolustuskysymystä koskevat neuvottelut aktualisoituivat uudelleen toukokuusta 1936 alkaen. Yleisesikunnan ulkomaaosaston päällikkö, eversti Svensson kävi toukokuussa 1936 lyhyellä komennuksella Tukholmassa. Svenssonin matkan tarkoituksena oli tutustumiskäynti ja yhteyksien luominen sekä keskustelut Ahvenanmaan puolustuksesta. Svensson tapasi Tukholmassa eversti Rappen, majuri Ehrenswardin ja kapteeni Björkin. Nämä henkilöt olivat keskeisessä roolissa Ahvenanmaan puolustusta koskevissa keskusteluissa ja suunnittelussa. Myös Svenssonin matka tehtiin epävirallisena ilman normaalia lupamenettelyä. Svenssonin tulosta ilmoitettiin suoraan majuri Ehrenswardille. Svensson kävi Ahvenanmaan puolustukseen liittyvissä kysymyksissä vielä uudelleen Ruotsissa huhtikuussa 1937.¹¹⁰⁴

Vuosina 1938 ja 1939 Suomen ja Ruotsin yleisesikunnissa oli käynnissä intensiivinen suunnitteluvaihe Ahvenanmaan puolustuksen järjestämisestä yhteistyössä.

2/Ulkomaatoimisto ak N:o 227/IV, 11.2.1937, SArk-1621/12, KA; Suomen sotilasiasiamiehen ak N:o 43/1935/Sal., 4.11.1935/SArk-1621/3, KA ja Grandellin ansioluettelo (N:o 72820), KA.

¹¹⁰¹ Grandellin kirje majuri C. A. Ehrenswardille 3.1.1936, SArk-1621/11, KA ja Grandellin kirje Suomen sotilasiasiamiehelle 6.1.1936, SArk-1621/11, KA.

¹¹⁰² Grandellin ansioluettelo (N:o 72820), KA; Grandellin kirje puolustusministerille Tukholmasta 8.10.1939, SArk-1621/4, KA ja Suomen sotilasiasiamiehen ak N:o 19/1940. Henk., 2.3.1940, T-19932/21, KA.

¹¹⁰³ Katso esimerkiksi Grandellin ansioluettelo (N:o 72820), KA; Grandellin kirje puolustusministerille Tukholmasta 8.10.1939, SArk-1621/4, KA; Pöytäkirja Suomen ja Ruotsin poliittisen johdon kesken pidetystä kokouksesta Helsingissä 3.–6.11.1939, SArk-1621/4, KA ja Arimo, III osa (1987), s. 178–180.

¹¹⁰⁴ Suomen sotilasiasiamiehen kirje Svenssonille 14.1.1936, SArk-1621/11, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 16/IV, 17.1.1936, SArk-1621/11, KA ja Gustavsson (2012), s. 146–149 ja 189.

Ruotsalaiset ja suomalaiset tekivät noina vuosina useita Ahvenanmaan puolustusky-
symykseen liittyviä komennusmatkoja naapurimaahan. Yleisesikunnan operatiivisen
osaston päällikkö, eversti Airo kävi vuosina 1938 ja 1939 yhteensä neljä eri kertaa
Ruotsissa Ahvenanmaan puolustukseen liittyvissä neuvotteluissa. Airo kävi esimer-
kiksi maaliskuussa 1939 yhdessä merivoimatoimiston päällikön, everstiluutnantti
Sarion¹¹⁰⁵ ja teknillisen tarkastajan toimiston päällikön, everstiluutnantti Leo Alek-
sander Ekbergin¹¹⁰⁶ kanssa kahden päivän komennuksella Tukholmassa. Komen-
nusmatkan tarkoituksena oli Ahvenanmaan puolustuksen koordinaatiosuunnitelmaa
koskevat neuvottelut. Matkasta ei tälläkään kertaa tehty virallista matkaesittelyä.¹¹⁰⁷
Muita Airon Ahvenanmaan puolustukseen liittyviä komennuksia ja neuvotteluja on
käsitelty tarkemmin luvussa 5.3.

Suomalaiset tekivät ison laivastovierailun Tukholmaan 3.–7.7.1939 commodori
Eero Akseli Raholan johdolla. Vierailuun osallistui molemmat panssarilaivat ja kaksi
sukellusvenettä. Vierailuun osallistui yhteensä yli 600 henkilöä. Laivastovierailun
tarjoamaa mahdollisuutta hyödynnettiin samalla myös operatiivisia asioita koskevien
asioiden hoitamiseen. Komentajakapteeni Koivisto ja kapteeniluutnantti Willberg
kävivät laivastovierailun yhteydessä neuvottelemassa Ruotsin merivoimien esikun-
nan edustajien kanssa Ahvenanmaan koordinaatiosuunnitelmaan liittyvistä yksityis-
kohdista.¹¹⁰⁸

Majuri Sven Krister Björkman ja Suomen sotilasasiamies, eversti Palojärvi
osallistuivat joulukuussa 1937 Suomen, Ruotsin ja Norjan sotilasedustajien kesken
käytyihin kolme päivää kestäneisiin neuvotteluihin Tukholmassa. Björkman palveli
neuvottelujen aikana Yleisesikunnan operatiivisessa toimistossa. Neuvottelut koski-
vat kunkin osallistuvan maan pohjoisosien tiestöä ja sen niiden sotilaallista käyttöä.
Ruotsista neuvotteluihin osallistuivat Ruotsin puolustuseseikunnan maaoperaatio-
osastolta everstiluutnantti Ehrensvärd sekä kapteenit Björk ja Bouveng. Ruotsin
puolustuseseikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Thörnellin kirjeessä Suomen ja
Norjan yleisesikuntien päälliköille tuodaan esiin asian tärkeyttä sekä tarvetta pitää
neuvotteluja ja käsiteltäviä asioita salaisina. Thörnell korostaa kirjeessään, että neu-
vottelut tulee pitää vain pienen piirin tiedossa myös kunkin maan esikunnissa.¹¹⁰⁹

¹¹⁰⁵ Sario, Niilo Nikolai, (1895–1963), Kadettikoulu 1920, Suomen Sotakorkeakoulu (MSO 1) 1926–1929, Yleisesikunnan merivoimatoimiston päällikkö 19.1.1938 alkaen, vänrikki 1918, luutnantti 1920, kapteeni 1924, majuri 1928, yleisesikuntaupseerin arvo 1931, everstiluutnantti 1938, eversti 1942. Sarion ansioluettelo (N:o 20752), KA.

¹¹⁰⁶ Ekberg, Leo Aleksander, (1894–1966), jääkäriupseeri, Suomen Sotakorkeakoulu (Y. 2) 1926–1927, Teknillisen tarkastajan apulainen 1934, Teknillisen tarkastajan toimiston päällikkö 1938, Päämajan viestikomentaja ja viestiosaston päällikkö 2.10.1939 alkaen, jääkäriluutnantti 1918, jääkärikapteeni 1919, jääkärimajuri 1923, jääkärieverstiluutnantti 1927, yleisesikuntaupseerin arvo 1934, eversti 1940. Ekbergin ansioluettelo (N:o 19929), KA.

¹¹⁰⁷ Yleisesikunnan lähettämä sähkösanoma Suomen sotilasasiamiehelle 28.3.1939, SArk-1621/13, KA ja Gustavsson (2012), s. 157, 162–165 ja 264. Gustavsson esittää kirjassaan, että suomalaisista neuvotteluihin osallistuivat vain Airo ja Sario.

¹¹⁰⁸ YE/Ulkomaatoimisto ak N:o 478/U. 1. Sal., 28.6.1939, SArk-1621/4, KA ja YE/Ulkomaatoimisto ak N:o 484/U. 1. Sal., 1.7.1939, SArk-1621/4, KA.

¹¹⁰⁹ YE/Os. 3/Operatiivinen toimisto ak N:o 380/I/1937 Sal., SArk-1621/4, KA ja Thörnellin päivämätön kirje Suomen Yleisesikunnan päällikölle, SArk-1621/4, KA; Promemoria rörande militära synpunkter

Neuvottelujen tavoitteena oli muodostaa yhteinen tilannekuva pohjoisen alueen tieyhteyksistä sekä toimenpiteistä yhteyksien parantamiseksi. Neuvottelujen tuloksista laadittiin yksi yhteinen seitsemänsivuinen muistio. Muistion alussa tuodaan esiin pohjoisen alueen maa- ja rautateitä koskevat haasteet. Suurimpina haasteina todettiin olevan alueen vähäiset maantie- ja rautatieyhteydet sekä mahdollisen vihollisen sotatoimien vaikutukset niiden käytölle. Erityisen ongelmallisena nähtiin vihollisen ilmaoperaatiot rajallisia rautatieyhteyksiä vastaan. Tavoitteena oli lisätä yhteistyössä maantieverkostoa riskien vähentämiseksi. Muistiossa käsiteltiin myös tiedon kehittämisvaihtoehtoja eri alueilla sekä niiden mahdollisia sotilaallisia vaikutuksia.¹¹¹⁰

Myös Suomen valtiojohton ja sotilasjohton edustajia kävi vierailulla Ruotsissa. Muun muassa sotamarsalkka Mannerheim kävi lyhyellä vierailulla Tukholmassa elokuussa 1937. Tasavallan presidentti Kyösti Kallio kävi kolmepäiväisellä valtiovierailulla Ruotsissa kesäkuussa 1938. Valtiovierailu tehtiin panssarilaiva Ilmarisella. Puolustusministeri Niukkanen kävi Ruotsissa kesäkuussa 1939 Ruotsin puolustusministeri Sköldin kutsusta. Niukkasen vierailun aikana esillä olivat myös sotamateriaaliin ja Ahvenanmaan puolustukseen liittyvät kysymykset. Niukkasen matkan päätarkoituksena oli yhteydenpidon lisäksi tutustua ruotsalaiseen sotatarviketeollisuuteen. Yleisesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Oesch oli yhdessä everstiluutnantti Nihtilän ja majuri Sulo Einar Alvar Tuompon kanssa vajaan viikon mittaisella komennuksella Ruotsissa syyskuussa 1939. Matkan virallisena syynä oli asiakirjan mukaan yhteydenpito Ruotsin sotilasjohtoon.¹¹¹¹

Oeschin syyskuussa tekemästä komennusmatkasta on vain yksi virallinen asiakirja. Matkan toteutumiseen lienee syytä suhtautua epäilevästi, sillä Helge Seppälä ja Vesa Määttä eivät mainitse Oeschistä kirjoittamissaan kirjoissa tästä matkasta mitään. Määttä sen sijaan kirjoittaa, että Oesch olisi käynyt heinäkuussa 1938 Airon kanssa Tukholmassa keskustelemassa Ahvenanmaan kysymyksestä. Kenneth Gustavsson on kirjassaan tuonut kattavasti esiin myös Ahvenanmaan kysymykseen liittyviä tapaamisia ja komennuksia, mutta hänkään ei mainitse mitään Oeschin matkasta. Itämeren alueella tapahtuneet merkittävät sotilaspoliittisen tilanteen muutokset, Saksan ja Neuvostoliiton elokuussa 1939 solmima hyökkäämättömyyssopimus ja Saksan hyökkäys Puolaan syyskuun alussa 1939 ja niiden seurannaisvaikutukset esimerkiksi Ahvenanmaan puolustamiseen olisivat hyvin voineet olla syy Oeschin, Nihtilän ja

---

beträffande vissa projekterade vägar i nordligaste Finland, Norge och Sverige, SArk-1621/4, KA ja Björkmanin ansioluettelo (N:o 15862), KA.

¹¹¹⁰ Promemoria rörande militära synpunkter beträffande vissa projekterade vägar i nordligaste Finland, Norge och Sverige, SArk-1621/4, KA.

¹¹¹¹ Katso esimerkiksi sähkösanoma Suomen sotilasasiamiehelle 19.8.1937, SArk-1621/12, KA; MeriVE/Osasto1 ak N:o 278/III, 3.6.1938, SArk-1621/13, KA; SKE P.M. 11.6.1938, SArk-1621/13, KA; YE/Ulkomaatoimisto ak N:o U 8125/1939, 19.7.1939, SArk-1621/13, KA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 495/1939, 14.6.1939, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 4, KrA ja YE/Ulkomaatoimisto ak N:o U 9180/1939, 29.8.1939, SArk-1621/13, KA. Katso myös esimerkiksi Gustavsson (2012), s. 377–378; Stjernfelt (1991), s. 100 ja Niukkanen (1951), s. 46–50.

Tuompon komennukseen ja tarpeeseen käydä keskusteluja Ruotsin sotilasviranomaisten kanssa.¹¹¹²

Muita sotilaalliseen yhteistyöhön liittyviä komennuksia olivat Yleisesikunnan ulkomaaosaston päällikön, eversti Melanderin vuonna 1938 Ruotsin puolustusesikuntaan tekemä tutustumismatka järjestelyasioissa. Myös Suomen sotilasasiamiehen apulaiseksi syyskuussa 1939 määrätyn kapteeni Nordlundin ja lokakuussa 1939 ilmapuolustusyhdyshypseeriksi lähetetyn reservin luutnantti Karvosen komennukset on laskettu mukaan sotilaalliseen yhteistyöhön luokiteltuun ryhmään.¹¹¹³

Ryhmään muut virkamatkakomennukset luokiteltuihin osallistui vuosina 1935–1939 yhteensä 43 henkilöä, mikä on 22 prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Muut virkamatkakomennukset -ryhmä sisältää erilaisia komennusmatkoja muun muassa urheilu- kilpailuihin, ampumakilpailuihin, sotilasalan näyttelyihin ja juhlatapahtumiin. Joihinkin tapahtumiin osallistui myös Ruotsin sotilasjohdon edustajia, ja tapahtumien aikana tarjoutui mahdollisuus keskustella myös yhteisistä asioista. Komennusmatkoilla ei kuitenkaan ollut kokonaisuuden kannalta suurta merkitystä, joten niitä ei ole käsitelty ja analysoitu tarkemmin.

5.3. Ruotsalaisten tavoitteet vaikuttavat Ahvenanmaan puolustusta koskeviin ratkaisuihin

5.3.1. Yhteistyön edellytykset löytyvät näkemyseroista huolimatta

Ahvenanmaan merialueen ja saariryhmien puolustuskysymys oli yksi Ruotsin keskeisimmistä turvallisuuspoliittisista ja sotilaallisista kysymyksistä koko 1930-luvun ajan. Esimerkiksi Ruotsin laivaston tärkein tehtävä oli yhteistyössä ruotsalaisten maavoimien ja rannikkotykistön joukkojen sekä suomalaisten joukkojen kanssa estää saariryhmän joutuminen Neuvostoliiton haltuun. Ahvenanmaa oli sotilaallisesti merkittävä alue ruotsalaisille lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin Ruotsista lähetettävien sanktiojoukkojen siirtämiseksi Suomeen ja joukkojen jatkuvan huollon varmistamiseksi Ahvenanmaan hallussa pitäminen oli elintärkeää. Toiseksi Ahvenanmeren ja saariryhmän hallussa pitäminen oli tärkeää Tukholman saariston puolustamiseksi ja neuvostojoukkojen maihinnousun estämiseksi Tukholman eteläpuoliselle rannikolle. Saksan uhan noustua Neuvostoliitosta kohdistuvan uhkan rinnalle ja myöhemmin ohikin Ahvenanmaan puolustaminen nousi entistä merkittävämmäksi strategiseksi kysymykseksi Ruotsille.¹¹¹⁴

---

¹¹¹² Vertaa Seppälä (1998), s. 88–107; Määttä (2015), s. 140–153 ja Gustavsson (2012), s. 407–410.

¹¹¹³ PLM ak N:o 19/1. Koul., 8.1.1938, T-17647/6, KA.

¹¹¹⁴ Undersökning av de kommunikationstekniska förutsättningarna för ett överförande av sanktionsstridskrafter från Sverige till Finland, s. 1–3, GS/KommA, Serie FV/Vol 13, KrA; Gustavsson, Kenneth: *Kring Åland 1939, Politiska och militära aktiviteter i norra östersjön*, Litauen 2017, s. 25–26; Stjernfelt (1991), s. 58–59; Ericsson, Stig H:son: *Försvarsproblem kring Ålandsöarna*, Stockholm 1939, s. 121–126; Turtola (1984), s. 115, 214; Sauramo, L. J.: *Ahvenanmaan linnoittaminen ja vuoden 1921 sopimus*, Rannikkotykistön upseeriyhdistyksen julkaisu, Helsinki 1938, s. 39–46; Agrell (2002), s. 245–246 ja Andolf (1996b), s. 125–126.

Ahvenanmaan hallussapito ja puolustuskysymys oli tärkeää myös Suomelle, vaikka suomalaisten puolustuksen ja operatiivisten suunnitelmien painopiste oli itärajalla. Ahvenanmaan kysymys oli ollut esillä jo Yleisesikunnan päällikön, eversti Walleniuksen tammikuussa 1929 Tukholmaan tehdyn vierailun yhteydessä. Ahvenanmaan puolustuskysymys nousi ajankohtaiseksi puolustuspoliittiseksi kysymykseksi Suomen ulkoasiainhallinnossa keväällä 1933. Ensimmäiset konkreettiset keskustelut Ahvenanmaan puolustamiseen liittyvistä kysymyksistä alkoivatkin suomalaisten ja ruotsalaisten välillä syksyllä 1933. Huomionarvoista on, että aloite Ahvenanmaan puolustamisesta yhdessä Ruotsin kanssa tuli Suomesta.¹¹¹⁵

Ahvenanmaan puolustamiseen liittyvän haasteen ja yhteistyön taustalla oli kaksi erimielisyyttä synnyttänyttä kysymystä: (1) Ahvenanmaan demilitarisointia ja puolueettomuutta koskeva sopimus sekä näkemyserot sen muuttamisesta sekä (2) Ahvenanmaan puolustusjärjestelyt ja niissä tarvittavat yhteiset joukot. Vaikka Suomella ja Ruotsilla oli periaatteessa yhteiset intressit ja tavoitteet Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaisemiseksi, maiden lähtökohdat ja näkemykset poikkesivat merkittävästi toisistaan. Suomalaisten kanta oli, että Ahvenanmaan sopimus pitäisi purkaa tai ainakin sitä pitäisi muuttaa, jotta Ahvenanmaata kyettäisiin puolustamaan tehokkaasti. Sopimuksen purkaminen tai rajoitteiden lieventäminen edellyttivät taas neuvotte-luja sopimuksen allekirjoittajamaiden kanssa. Ruotsalaisten mielestä koko sopimusta ei voitu muuttaa ja mahdolliset muutokset voisivat johtaa kansainvälisiin selkkauksiin.¹¹¹⁶

Kolmas Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaisemista vaikeuttanut asia oli Ahvenanmaan erityisaseman turvaaviin lakeihin kirjatut säädökset ja rajoitukset muun muassa asevelvollisuudesta ja maa-alueiden osto-oikeudesta. Ahvenanmaalaiset vastustivat voimakkaasti Ahvenanmaan demilitarisointia ja puolueettomuutta määrittävän sopimuksen sekä lakiin perustuvan erityisaseman muuttamispyrkimyksiä. Yhtenä vasta-argumenttina käytettiin muun muassa pelkoa ahvenanmaalaisen suomalaistamisesta. Ahvenanmaalaisen suhtautuminen puolustuskysymykseen sekä mahdollisiin sopimusta ja erityisasemaa koskeviin muutoksiin oli oikeastaan kaksijakoinen. Vähemmistönä oleva nuorempi väestö ymmärsi Ahvenanmaan puolustamiseen tarvittavien toimenpiteiden välttämättömyyden ja myös asevelvollisuutta koskevan muutoksen tarpeellisuuden. Enemmistönä oleva vanhempi väestö sen sijaan vastusti jyrkästi kaikkia Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimusta ja erityisasemaa koskevia muutoksia.¹¹¹⁷

¹¹¹⁵ Katso esimerkiksi Suomen sotilasiamiehen ak N:o 86/1933, 12.4.1933, SArk-1621/8, KA; Ministeri R. Erichin kirje kenraaliluutnantti O. G. Thörnelliille 4.2.1937, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, Handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA; Gustavsson (2012), s. 139 ja 141; Gustavsson (2017), s. 27; Sauramo (1938), s. 24–39; Stjernfelt (1991), s. 64–65; Arimo, III osa (1987), s. 4–5 sekä Turtola (1984), s. 109, 164.

¹¹¹⁶ Ruotsin sotilasiamiehen ak N:o 49/25.11.1937, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 1, KrA; Ruotsin sotilasiamiehen ak N:o 343/1939, 9.5.1939, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 4, KrA; Värnplikens tillämpning för invånare i landskapet Åland, FS/ UtA, Serie ÖI.6/Vol 1, KrA; Ruotsin sotilasiamiehen yksityiskirje N:o 33/1938, 17.2.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA; Gustavsson (2012), s. 141–142; Turtola (1984), s. 165 ja Tingssten (1944), s. 342.

¹¹¹⁷ Gustavsson (2012), s. 141–142; Gustavsson (2017), s. 24; Turtola (1984), s. 165; Sauramo (1938), s. 59–60; Tingssten (1944), s. 342; Ruotsin sotilasiamiehen ak N:o 49/25.11.1937, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 1,

Ahvenanmaan puolustuskysymys ja -järjestelyt nousivat Suomen ja Ruotsin ulkopoliittisen johdon keskusteluaiheeksi elokuussa 1935. Kummankin maan tavoitteet ja näkökulmat poikkesivat kuitenkin edelleen merkittävästi toisistaan. Suomalaisien näkemys oli, että Suomen rannikkotykistö ja suomalais-ruotsalainen rannikkolainasto eivät yhdessäkään kykenisi torjumaan Itämeren laivaston hyökkäystä. Hyökkäyksen torjuminen edellytti ainakin raskaan rannikkotykistön sijoittamista jo rauhan aikana rakennettuihin linnoitettuihin asemiin. Ruotsin virallinen kanta Ahvenanmaan sopimuksen muuttamiseen oli kuitenkin kielteinen.¹¹¹⁸

Suomalaisille oli ruotsalaisten kanssa käytyjen keskustelujen yhteydessä tullut selväksi, että Ruotsi pysyisi tiukasti kiinni kannassaan. Suomalaisien tavoitteleva laajempi ja perusteellisempi muutos Ahvenanmaan linnoittamattomuutta ja puolueettomuutta koskevaan sopimukseen edellytti kuitenkin Ruotsin hyväksyntää. Pattitilanteen johdosta Suomessa todettiin, että joustaminen omista kokonaistavoitteista ja ruotsalaisten tavoitteiden hyväksyminen on parempi ratkaisu kuin ei mitään. Suomessa myös ajateltiin, että yhteistyön jatkaminen ruotsalaisten asettamien tavoitteiden ja reunaehtojen perusteella voisi johtaa myöhemmin seuraavaan isompaan muutokseen.¹¹¹⁹

Kysymys Ahvenanmaan puolustamisesta ja sopimuksen muuttamisesta aktualisoitui Ruotsin vuoden 1936 puolustuspäätöksen myötä. Vuosien 1937–1938 vaihteessa kysymys nousi myös laajempaan yleiseen keskusteluun. Viralliset neuvottelut Ahvenanmaan puolustuskysymyksestä alkoivat Suomen ja Ruotsin kesken huhtikuussa 1938. Aloitteen tekijänä oli jälleen Suomi. Lopulliseen yhteisymmärrykseen Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaisemisesta päästiin tammikuussa 1939, kun Suomen ja Ruotsin välillä saatiin aikaan yhteinen Ahvenanmaan sopimus eli niin sanottu Tukholman suunnitelma (Stockholmsplanen).¹¹²⁰

Tukholmassa tammikuussa 1939 allekirjoitetun sopimuksen tärkein päämäärä oli saada aikaan muutos Ahvenanmaan demilitarisointia ja puolueettomuutta koskevaan kansainväliseen sopimukseen. Allekirjoitettu sopimus sisälsi neljä keskeistä asiaa. Ensinnäkin Ahvenanmaan demilitarisoidun vyöhykkeen etelärajaa haluttiin kaventaa pohjoissuunnassa siten, että puolustuksen järjestämisen kannalta keskeiset alueet Kökar ja Lågskär jäisivät sen ulkopuolelle. Toiseksi Suomelle haluttiin antaa

---

KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 343/1939, 9.5.1939, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 4, KrA; Värnplikens tillämpning för invånare i landskapet Åland, FS/ UtA, Serie ÖI: 6/Vol 1, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 33/1938, 17.2.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 37/1935, Sal., 27.8.1935, SArk-1621/3, KA ja everstiluutnantti C. A. Ehrensvaldin Ahvenanmaan saarille tekemästään maastontiedustelusta laatiman salaisen raportin liite, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstatens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA.

¹¹¹⁸ Hemlig promemoria angående förhandlingar om tryggnad av Åland, Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24, KrA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 53/1934/Sal., 22.12.1934, SArk-1621/3, KA; Stjernfelt (1991), s. 56–58; Turtola (1984), s. 165 ja Tingssten (1944), s. 342–343.

¹¹¹⁹ YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 502/IV, 25.4.1936, SArk-1621/11, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 37/1935/Sal., 27.8.1935, SArk-1621/3, KA ja Gustavsson (2012), s. 147.

¹¹²⁰ Rapport avgiven av svenska och finska delegerade för överläggningar beträffande Ålandsöarna, s. 1, SArk-1621/4, KA; Gustavsson (2012), s. 162–165; Andolf (1996a), s. 125–126; Stjernfelt (1991), s. 65–69; Tingssten (1944), s. 342–346 ja Turtola (1997), s. 120. Tukholman-suunnitelmasta käytetään jossain lähteissä myös nimeä Ålandsplanen.

oikeus käynnistää alueelle sotilaallisia valmisteluja, muun muassa sijoittaa liikkuvan rannikkotykistön materiaalia, ilmatorjuntamateriaalia ja miinavarastoja saarille sekä järjestää alueella merivoimien harjoituksia. Kolmanneksi sovittiin, että Ruotsi voisi omien elintärkeiden intressien varmistamiseksi osallistua Suomen pyynnöstä Ahvenanmaan puolueettomuuden suojaamiseen. Neljänneksi sovittiin, että Suomen asevelvollisuuslakia alettaisiin soveltaa myös Ahvenanmaalla, taattiin Ahvenanmaan erityisasema sekä sovittiin, että kaikissa Ahvenanmaalla olevissa ja tulevaisuudessa esikunnissa ja joukoissa sekä koulutuksessa saa käyttää vain ruotsin kieltä.¹¹²¹

Suomen ja Ruotsin poliittisten päättäjien ja sotilasasiantuntijoiden neuvottelujen lopputuloksena Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaisemiseksi syntyi loppulta kaksi suunnitelmaa. Rauhanaikaisia puolustusjärjestelyjä koskevat perusteet sovittiin Tukholman sopimuksessa. Sodan ajan puolustusjärjestelyjä koskevista asioista laadittiin yhteinen operatiivinen puolustussuunnitelma, koordinaatiosuunnitelma (koordinationsplanen). Molemmat suunnitelmat laadittiin pitkälti ruotsalaisten päämäärien ja intressien pohjalta.¹¹²²

5.3.2. Rinnakkaisista suunnitelmista yhteiseen suunnitelmaan

Ruotsissa Ahvenanmaata koskeva puolustussuunnittelu oli käynnistynyt jo 1920-luvun loppupuolella. Sen sijaan Suomessa suunnittelutyö käynnistyi kunnolla vasta 1930-luvun puolivälissä, sillä suomalaisten puolustussuunnittelu oli tätä ennen keskittynyt pääosin maan itäosien puolustamiseen. Ruotsalaiset pääsivätkin sekä suunnittelussa että siinä tarvittavan tausta-aineiston hankinnassa ja selvitysten laadinnassa huomattavasti yksityiskohtaisemmalle tasolle kuin suomalaiset. Tällä oli vaikutusta myös myöhemmin 1930-luvun puolivälin jälkeen käynnistyneeseen yhteiseen suunnitteluun. Yksityiskohtaisemmin laadittu tausta-aineisto ja perusteellisemmat suunnitelmat antoivat paremmat mahdollisuudet ja etulyöntiaseman yhteisille neuvotteluille ja yhteistyölle.¹¹²³

Suomalaisten puolustussuunnittelu keskittyi 1930-luvun puoliväliin asti idästä tulevaa uhkaa vastaan. Vaikka Suomella oli Ahvenanmaata koskevan sopimuksen mukaan velvoite puolustaa saaria ja Ahvenanmeren aluetta, vasta vuonna 1934 laadituissa puolustussuunnitelmissa alettiin vakavasti pohtia alueen puolustusjärjestelyjä. Ahvenanmaan puolustussuunnitelman perusajatuksena oli, että saarille siirrettäisiin rannikkotykistöä, jota säilytettäisiin rauhan aikana Turussa. Lisäksi saarille ryhmitet-

¹¹²¹ Katso esimerkiksi Utrikespolitisk översikt 1935–1937, s. 33–39, Den svenska militära beredskapen 1937–1945, Band A I, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol A 7, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 670/1939, 8.9.1939, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 4, KrA; Gustavsson (2012), s. 10; Stjernfelt (1991), s. 68–69; Tingsten (1944), s. 349–350 ja Tervasmäki, Viljo: Tarton rauhasta talvisotaan, teoksessa *Talvisodan historia, 1. osa*, Porvoo 1978, s. 23–28. Suomen eduskunnassa hyväksyttiin 6.6.1939 muutoslaki ahvenanmaalaisten asevelvollisuudesta ja maan lunastuksesta.

¹¹²² Katso esimerkiksi Gustavsson (2017), s. 27–32; Gustavsson (2012), s. 10; Stjernfelt (1991), s. 65, 76–77 ja Ruotsin sotilasasiamiehen keskustelut Airon kanssa Ahvenanmaahan liittyvistä puolustuskysymyksistä, Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 12/1939, 21.1.1939, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 3, KrA.

¹¹²³ Gustavsson (2012), s. 169 ja Ericsson (1939), s. 123–126.

täisiin polkupyöräpataljoona sekä yksi konekiväärikomppania ja huoltokomppania.¹¹²⁴

Suomessa tehtiin 1930-luvun alussa kaksi tärkeää muutosta ja parannusta, joilla oli konkreettinen vaikutus mahdollisuuksiin puolustaa Ahvenanmaata. Tärkein parannus oli Suomen laivaston uudistaminen vuosina 1930–1933. Vasta uusien alusten hankintojen myötä merivoimille tuli todellinen kyky hoitaa sille asetetut tehtävät. Toinen tärkeä muutos koski merivartiostoa. Vuoden 1929 keväällä Suomen hallitus asetti komitean selvittämään merivartiostoinnin kehittämistä ja uudelleen organisointia. Komitean tekemän esityksen perusteella muodostettiin sotilaallisesti organisoitu rannikkovartiosto, johon kuului esikunta ja kolme vartiostoa: Pohjanlahden, Ahvenanmaan ja Suomenlahden vartiostot.¹¹²⁵

Syksyllä 1930 alettiin Merivartioston Esikunnassa suunnitella päätehtävien ohella myös sotilaallisia tehtäviä, erityisesti Ahvenanmaan alueella. Alkuvaiheessa lähtökohtana oli vain suunnitella, miten rannikkovartioston aluksia käytettäisiin ja miten ne jaettaisiin sodan syttyessä. Vuonna 1932 suunnitelmia tarkennettiin. Suunnitelman pääajatuksena oli, että kriisitilanteessa Merivartiolaitos toimisi itsenäisenä organisaationa ja asetettaisiin kokonaisuudessaan merivoimien käyttöön. Ensimmäisinä toimenpiteinä Merivartiolaitoksen Esikunta siirrettäisiin Ahvenanmaalle, jossa se muodostaisi Ahvenanmaan rannikkopuolustuslohkon esikunnan rungon. Liikekannallepanossa Ahvenanmaan lohko oli suunniteltu perustettavan merivartioston ja rannikkotykistön joukoista.¹¹²⁶

Suomalaiset tekivät vuosina 1934 ja 1936 useita Ahvenanmaan puolustusta koskevia selvityksiä ja suunnitelmia. Marraskuussa 1934 julkaistiin komentaja Eero Akseli Raholan johdolla laadittu laaja selvitys *Militärgeografiska förutsättningar för operationer söderifrån mot Åland*. Selvitys tehtiin ruotsin kielellä, mikä osoittaa, että se oli tarkoitus jakaa myös ruotsalaisille. Käytäntönä lieneekin ollut, että Ahvenanmaan puolustukseen ja sotilasmaantieteellisiin perusteisiin liittyvät selvitykset käännettiin tarvittaessa myös ruotsiksi ja annettiin Ruotsin yleisesikunnan käyttöön. Elokuussa 1935 valmistui kaksi Suomen Yleisesikunnassa laadittua yksityiskohtaista selvitystä Ahvenanmaan puolustukseen liittyvistä kysymyksistä: *Laskelma Ahvenanmaan lohkon miehityksestä, PPP 8:n ja KKK:n siirto ja Ehdotus Ahvenanmaan rauhan aikaisesta miehityksestä*. Molemmat selvitykset olivat majuri Usko Johannes Turtolan laatimia.¹¹²⁷

Ahvenanmaan puolustussuunnittelun eteenpäin viemiseksi Suomen sotakorkeakoulun merisotaosasto (MSO 2) järjesti viisipäiväisen kesäharjoituksen Ahvenanmaalla kesäkuussa 1937 majuri Saron johdolla. Harjoituksen päämääränä oli perehtyä muutamiin konkreettisiin meri- ja rannikkopuolustusta koskeviin kysymyksiin. Vaikka harjoitus toteutettiin vain aluksilta käymättä maissa, sen tuloksia hyödynnet-

¹¹²⁴ Gustavsson (2012), s. 169; Arimo, III osa (1987), s. 462 ja Nihtilän 7.9.1939 laatima muistio Suomen puolustumahdollisuuksista venäläisten hyökätessä, s. 9–11, SArk-1588/4, KA.

¹¹²⁵ Sundbäck, Esa: *Merivartiointia 75 vuotta. Merivartiolaitoksen ja merivartioston historia 1930–2005*, Kajaani 2005, s. 10–16; Gustavsson (2017), s. 36–37; Gustavsson (2012), s. 170–171 ja Kronlund (toim.) (1988), s. 473.

¹¹²⁶ Sundbäck (2005), s. 32–49; Arimo III osa (1987), s. 462 ja Gustavsson (2012), s. 171–172.

¹¹²⁷ Gustavsson (2012), s. 174–176.

tiin Ahvenanmaan puolustusjärjestelyjä koskevassa jatkosuunnittelussa. Sario kävi Ahvenanmaalla useita eri kertoja ja hänen maasto- ja asiantuntemuksensa Ahvenanmaan puolustukseen liittyvissä kysymyksissä oli tärkeää suomalaisten ja ruotsalaisten kesäkuussa 1938 tekemän yhteisen maastontiedustelun yhteydessä.¹¹²⁸

Syksyllä 1938 käynnistettiin useita yksityiskohtaisia selvityksiä. Yksi tärkeimmistä selvityksistä oli Yleisesikunnan operatiivisen osaston laatima laaja kustannuslaskelma siitä, miten paljon tarvittiin rahoitusta Ahvenanmaan rauhan ajan ja sodan ajan puolustusjärjestelyihin. Hankintaohjelma ja kustannuslaskelmat perustuivat Tukholmassa heinäkuussa 1938 järjestetyssä ministerikokouksessa sovittuihin ja päätettyihin asioihin. Eduskunta myönsi kesäkuun alussa 1939 yhteensä 426 miljoonaa markkaa Ahvenanmaan puolustuksen kehittämiseen. Kehittäminen ja kustannukset oli jaettu kolmelle vuodelle.¹¹²⁹

Ahvenanmaan puolustukseen kohdennettu hankintaohjelmaa sisälsi yhteensä kahdeksan hankintakokonaisuutta tai menokohdetta: kolme kiinteää patteria, siirrettävien patterien tykkikalusto (28 kpl), 600 miina varastointeen, kahdeksan moottoritorpedovenettä, majoituskasarit, maavoimien joukkojen sotavarustusta, muuta varustusta ja materiaalia sekä vuosittaisen huollon edellyttämät kustannukset. Ohjelmaan sisältyi kaksi isompaa kohdetta: Lågskär ja torpedoveneet.¹¹³⁰

Syksyllä 1939 jatkettiin yksityiskohtaisempien suunnitelmien laatimista, joista vain osa hyväksyttiin osan jäädessä vain luonnosasteelle. Ahvenanmaan lohkon perustaminen pohjautui alueella jo olevaan Ahvenanmaan merivartiostopiiriin, jota vahvennettaisiin Turun Suojeluskuntapiirin reserviläisillä. Ahvenanmaan puolustuksen ja joukkojen johtamisesta vastasi kenraalimajurin arvossa oleva Ahvenanmaan komentaja. Komentaja oli suoraan alistettu puolustusministerille.¹¹³¹

Joukot muodostuivat kolmesta osasta: Ahvenanmaan puolustuksen esikunnasta, Ahvenanmaan lohkokosta ja maajoukoista. Ahvenanmaan lohkokoon kuuluivat esikunta ja varsinaiset rannikon puolustuksesta vastaavat joukot: kiinteät ja siirrettävät patterit sekä moottoritorpedoveneet. Turussa perustettava Polkupyöräpataljoona 8 sekä Vaasassa perustettavat Jalkaväkirykmentti 22 ja kahdesta patterista koostuva kenttätykistöpatteristo muodostivat maajoukot. Maajoukot voitiin suunnitelmien mukaan perustaa vaihteittain ja siirtää Ahvenanmaalle jo rauhan aikana tilanteen niin edellyttäessä.¹¹³²

Ahvenanmaan saarilla ja merialueella oli tärkeä sotilaallinen ja strateginen merkitys Ruotsille ja erityisesti Ruotsin merivoimille. Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen edellyttäisi sotilaallisia toimia myös Ruotsilta. Sanktiojoukkojen keskitysten ja meri-

---

¹¹²⁸ Everstiluutnantti C. A. Ehrensvaldin Ahvenanmaan saarille tekemästään maastontiedustelusta laatiman salaisen raportin liite, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA ja Gustavsson (2012), s. 179–181. Harjoituksesta laadittiin kolmekymmentä sivua sisältävä raportti.

¹¹²⁹ Juottonen (1997), s. 228–229; Gustavsson (2012), s. 181–182, 403 ja Hartikainen (2001), s. 202.

¹¹³⁰ Juottonen (1997), s. 228–229; Gustavsson (2012), s. 181–182, 403 ja Hartikainen (2001), s. 202.

¹¹³¹ Gustavsson (2017), s. 38–42; Arimo III osa (1987), s. 465–470; Tervasmäki–Vuorenmaa–Juutilainen (1978), s. 130–131; Kronlund (toim.) (1988), s. 42, 73 ja Gustavsson (2012), s. 183–187.

¹¹³² Arimo III osa (1987), s. 465–470; Tervasmäki–Vuorenmaa–Juutilainen (1978), s. 130–131; Kronlund (toim.) (1988), s. 4273 ja Gustavsson (2012), s. 183–187.

kuljetusten suojaamiseksi joukkojen lähettäminen Ahvenanmaalle olisi tarpeellista. Ruotsin kannalta vaikein tilanne syntyisi, jos Neuvostoliitto Suomen, Viron ja Latvian vallattuaan suuntaisi tämän jälkeen hyökkäyksen Ruotsiin. Ahvenanmaa voisi muodostua keskeiseksi alueeksi Neuvostoliiton mahdollisessa hyökkäystilanteessa, erityisesti ilmavoimien tukikohtana.¹¹³³

Ahvenanmaan merkitys näkyi vuoden 1927 ja vuoden 1937 puolustussuunnitelmissa sekä niiden taustalla olleista uhkamalleista. Vuoden 1927 puolustussuunnitelmassa pidettiin tärkeänä, että Ruotsi tarvittaessa kykenisi toimimaan nopeasti Ahvenanmaan suuntaan. Ahvenanmaata koskevaan operaation oli suunniteltu käytettävän yhtä rannikkotykistöllä vahvennettua prikaatia sekä rannikkolaivaston ja ilmavoimien joukkoja. Vuoden 1937 puolustussuunnitelman lähtökohtana oli, että jouduttaessa sotatilanteeseen Ruotsilla olisi liikekannallepanon jälkeen käytössä viisi armeijaosastoa, ratsuväkiprikaati, Bodenin linnoituksen ja Gotlannin joukot sekä tarpeen niin edellyttäessä vielä yksi armeijaosasto. Erikseen perustettavan armeijakunnan muodostavista ydinjalkaväkirykmenteistä kaksi oli suunniteltu sijoitettaviksi tarpeen vaatiessa Ahvenanmaalle.¹¹³⁴

Vuoden 1937 puolustussuunnitelmaa ei kuitenkaan koskaan virallisesti vahvistettu hallituksessa eikä eduskunnassa. Suunnitelmaa kuitenkin hyödynnettiin käytännössä jatkosuunnittelun pohjana. Huomionarvoista on, että Rappe ja Ehrensward olivat pääosin vastuussa vuoden 1937 puolustussuunnitelman laatimisesta. Varsinainen uusi puolustussuunnitelma hyväksyttiin vuonna 1939. Merkittävin ero edelliseen oli, että uhkamallien määrää pudotettiin vain kahteen. Ensimmäisen uhkamallin (krigsfall I) taustalla oli sota Saksaa vastaan ja toinen uhkamalli (krigsfall II) perustui sotaan Neuvostoliittoa vastaan. Kumpaankin uhkamalliin sisältyi Ahvenanmaan puolustaminen yhteistyössä suomalaisten kanssa.¹¹³⁵

Ruotsalaisten Ahvenanmaan puolustussuunnitelmat koskivat kaikkia puolustushaaroja ja suunnitelmat sisälsivät useita erilaisia sotilaallisia toimenpiteitä. Ahvenanmaan puolustukseen suunnitelluista maavoimien joukoista ruotsalaiset suunnittelivat muodostavansa eri aselajien joukkoja sisältävän Ahvenanmaan osaston (*Ålands detachment*), johon kuului kaksi jalkaväkirykmenttiä, yksi tykistöpatteristo sekä pioneeri-, viesti-, ilmatorjunta- ja huoltojoukkoja. Johtamistoiminnan mahdollistamiseksi 2. Armeijakunnan esikunta (2. Armékårstaben) jaettaisiin kahteen osaan, joista toinen puolisko muodostaisi Ahvenanmaan osaston esikunnan ja toinen toimisi suomalaisen esikuntien yhteistoimintaosastona.¹¹³⁶

---

¹¹³³ Cronenberg (2015), s. 33–34; Ericsson (1939), s.121–126; Tingsten (1944), s. 356 ja Gustavsson (2012), s. 188–189.

¹¹³⁴ Cronenberg (2015), s. 27; Gustavsson (2017), s. 25–27; Stjernfelt (1991), s. 50–55 ja Gustavsson (2012), s. 190–191.

¹¹³⁵ Den operativa planläggningen under beredskapstiden, s. 146–148, Den svenska militära beredskapen 1937–1945, Band A I, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol A 7, KrA; Cronenberg (2015), s. 27, 33–34; Gustavsson (2012), s. 190–191; Stjernfelt (1991), s. 50–55 ja Ericsson (1939), s. 137–142.

¹¹³⁶ Cronenberg (2015), s. 31–40; Agrell (2002), s. 245–247; Gustavsson (2012), s. 190–196 ja Stjernfelt (1991), s. 55.

Vuodesta 1935 lähtien Ruotsissa alettiin laatia laivastolle kattavaa operaatio-suunnitelmaa sotatilannetta varten. Laivaston käytön painopisteenä oli Ahvenanmaa ja sen merialue. Laivastoa koskevia ohjeita ja suunnitelmia uudistettiin kesällä 1938. Tärkeimmät syyt suunnitelmien tarkistamiseen olivat muutokset Itämeren alueen sotilaspoliittisessa tilanteessa ja Ruotsin puolustuslaitoksen uudelleen organisointi. Merkittävimmät muutokset koskivat rannikkolaivaston tehtäviä. Rannikkolaivastolle määritettiin kolme päätehtävää: Ahvenanmeren sulkeminen, osaston siirtäminen Ahvenanmaalle sekä henkilöstön ja materiaalin siirtäminen Gotlantiin.¹¹³⁷

Rannikkotykistöllä ja miinoituksilla oli suuri merkitys ruotsalaisten Ahvenanmaata koskevissa puolustussuunnitelmissa. Vuonna 1933 laadittiin kattava kehittämissuunnitelma Ruotsin itärannikon rannikkopuolustusjärjestelmän kehittämisestä. Kehittämissuunnitelman ensimmäisenä toimenpiteenä oli liikkuvan rannikkotykistön (rörligt kustartilleri) hankkiminen Ahvenanmaan puolustusta varten. Vuoden 1937 lopulla valmistuivat lopulliset yksityiskohtaiset suunnitelmat Ahvenanmaan puolustukseen tarkoitettujen rannikkotykistöpatterien osalta. Suunnitelmien mukaan perustettaisiin erillinen rannikkotykistöosasto (Kustartilleridetachment), joka muodostettaisiin kahden rannikkotykistörykmentin yksiköistä. Suunnitelma perustui siirtymään kykeneviin rannikkotykistöpattereihin ja miinoituksiin Långskärin, Björkörin, Led-sundin ja Korsön alueille sekä niitä täydentävään moottoroituun patteriin Ahvenanmaan pääsaarella.¹¹³⁸

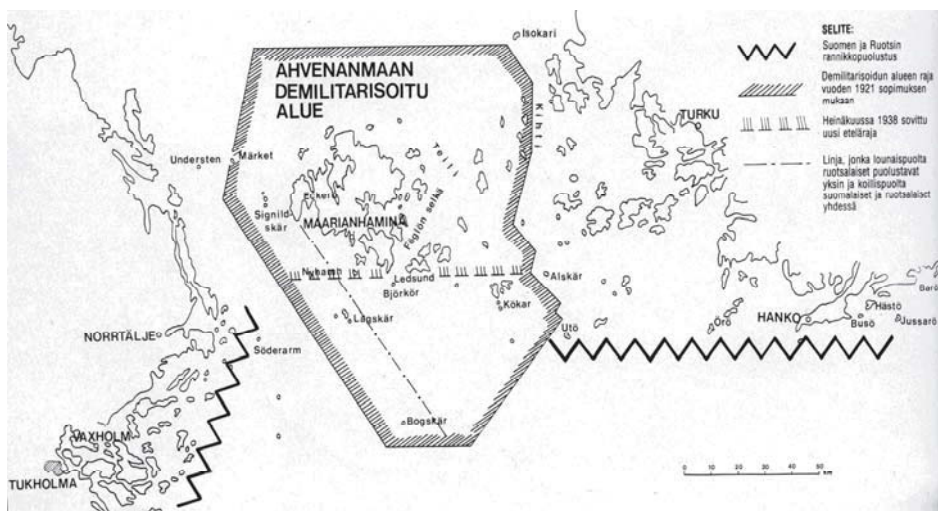
Ruotsalaisten suunnitelmissa on oleellista huomata se, että ne oli laadittu alun perin vain sodan ajan tilanteeseen. Ruotsin lähtökohtana oli olla osallistumatta Ahvenanmaan puolustusjärjestelyihin rauhan aikana. Syynä oli sitoutuminen Ahvenanmaata koskevan demilitarisointisopimuksen määräyksiin. Vasta kesällä 1938 alettiin Ruotsissa keskustella omien suunnitelmien yhteensovittamisesta suomalaisten tekemien suunnitelmien kanssa. Keskustelut ja neuvottelut johtivat lopulta keväällä 1939 hyväksytyn koordinaatiosuunnitelman syntymiseen. Ruotsissa laaditut uhkamallit, erillisselvitykset ja operatiiviset suunnitelmat kuitenkin osoittavat, miten laaja-alaisesti ja perusteellisesti ruotsalaiset olivat valmistautuneet Ahvenanmaan alueella eri vaihtoehtotilanteisiin.¹¹³⁹

---

¹¹³⁷ Gustavsson (2012), s. 190–196, 201–205; Gustavsson (2017), s. 26–27 ja Ericsson (1939), s. 123.

¹¹³⁸ Ericsson (1939), s. 123–126 ja Gustavsson (2012), s. 196–198.

¹¹³⁹ Gustavsson (2012), s. 187 ja Stjernfelt (1991), s. 75

Kuva 15. Suomalaisten ja ruotsalaisten kesken heinäkuussa 1938 käytyjen neuvottelujen tuloksena Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimuksen mukaista demilitarisoidun alueen etelärajaa haluttiin muuttaa pohjoisemmaksi siten, että puolustuksen järjestämisen kannalta keskeiset alueet Kökar ja Långskär jäisivät sen ulkopuolelle. Koordinaatiosuunnitelmassa Ahvenanmaan alue oli jaettu kolmeen, oman johtoportaan johdossa olevaan operaatioalueeseen: (A) Ahvenanmeren alue, (B) Ahvenanmaan alue ja (C) Ahvenanmaan maakunnan itärajalta Suomen mantereelle ulottuva alue. Kuva Tahrisodan historia, 1. osa (1978), s. 24.

Ruotsalaisilla oli erinomaiset taustatiedot ja perusteet yksityiskohtaiselle suunnittelulle ja yhteistyölle suomalaisten kanssa. Syvälliset taustatiedot ja perusteet sekä jo olemassa olevat yksityiskohtaiset suunnitelmat vaikuttivat muun muassa siihen, että ruotsalaisten vahva vaikutus näkyi myös yhteisissä suunnitelmissa. Toinen tärkeä syy ruotsalaisten vahvaan vaikutukseen oli se, että ruotsalaiset asettivat tiukat reunaehdot yhteistyölle. Yhteistyön lähtökohtana oli, että se tehtäisiin heidän asettamien ehtojensa mukaisesti ja puitteissa. Erityisesti yhteistyön alkuvaiheessa ruotsalaisten lähtökohta ja reunaehdot aiheuttivat erimielisyyttä ja haasteita suomalaisten ja ruotsalaisten välillä. Ahvenanmaan sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen käynnistettiin neuvottelut ja toimenpiteet yhteisen koordinaatiosuunnitelman laatimiseksi. Vaikka Ahvenanmaan puolustaminen oli virallisesti Suomen vastuulla, on oleellista havaita, että yhteinen koordinaatiosuunnitelma syntyi pääosin ruotsalaisten tavoitteiden pohjalta.¹¹⁴⁰

Ensimmäiset konkreettiset yhteiset keskustelut ja suunnittelu ruotsalaisten ja suomalaisten välillä olivat todellisuudessa alkaneet jo ennen Tukholman sopimuksen allekirjoittamista keväällä 1935. Huhtikuussa 1935 laaditussa allekirjoittamattomassa muistiossa *PM rörande Ålandsbarriären* käsiteltiin ensimmäistä kertaa konkreettisesti suunnitelmaa muodostaa Ruotsin saariston ja Ahvenanmaan välille vihollisen toi-

¹¹⁴⁰ Plan för koordination av svenska och finska försvarsanstalter i syfte att vid fall av överhängande krigsfara inom Östersjöregionen trygga den neutraliserade Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken, FS/UnA, Serie ÖII/Vol 9, KrA ja Gustavsson (2012), s. 187, 263.

minnan estävä sulkulinja (Ålandsbarriär). Sulkulinjan muodostamiseen suunniteltiin käytettävän rannikkotykistöä ja miinoituksia. Sulkulinja suunniteltiin muodostettavan kahdelle tasalle: Söderarm–Lågskär–Ledsund ja Understen–Märket–Signilskär–Eckerö.¹¹⁴¹

Keskustelut Ahvenanmaan puolustuskysymyksestä jatkuivat Tukholmassa sotilaiden kesken toukokuussa 1936. Suomalaisista kokoukseen osallistui Yleisesikunnan ulkomaanosaston päällikkö, eversti Svensson ja ruotsalaisista eversti Rappe, majuri Ehrensvärd ja kapteeni Björk. Svensson otti neuvotteluissa esille kaksi suomalaisten kannalta keskeistä asiaa. Ensimmäinen esille otettu asia koski Ahvenanmaata koskevan sopimuksen tulkintaa. Suomalaisten tulkinnan mukaan Suomen hallituksella oli oikeus kutsua ulkomaisia voimia avuksi ylläpitämään ja turvaamaan Ahvenanmaan puolueettomuus. Kysymykseen tulevat ulkomaiset voimat tulisivat nimenomaan Ruotsista.¹¹⁴²

Toinen Svenssonin esille tuoma asia koski suomalaisten Ahvenanmaan puolustussuunnitelmia. Suomalaiset olivat suunnitelleet lähettävänsä saarille noin kolmen pataljoonan vahvuiset joukot. Joukkojen tuli olla mahdollisimman nopeasti käytettävissä Ahvenanmaan puolustamiseen. Suunnitelmat eivät sisältäneet pysyviä ilmavoimien joukkoja eivätkä ilmatorjuntajoukkoja. Rannikkotykistö todettiin olevan puolustusedellytysten näkökulmasta kriittisin kysymys. Ruotsalaisten toivottiin auttavan Ahvenanmaan puolustusjärjestelyissä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa merivoimien ja ilmavoimien joukoilla sekä rannikkotykistöllä ja miinoituksin.¹¹⁴³

Seuraava sotilaiden kesken käyty neuvottelukierros alkoi jo ulkoministeri-kokouksen yhteydessä Helsingissä huhtikuussa 1937. Kokoukseen osallistuivat jälleen Svensson, Ehrensvärd ja Björk sekä myös everstiluutnantti Adlercreutz. Neuvotteluissa käsiteltiin pääasiallisesti suomalaisten ja ruotsalaisten joukkojen koordinoitukysymyksiä Ahvenanmaahan kohdistuvassa sodanuhka tilanteessa. Sotilaallisiin suunnitelmiin liittyvien kysymysten lisäksi neuvotteluissa keskusteltiin myös suomalaisten tarpeista ja esityksestä muuttaa Ahvenanmaan sopimusta.¹¹⁴⁴

Ruotsin edustajat totesivat kokouksessa, että mikäli Ruotsin hallitus tekisi päätöksen osallistua Ahvenanmaan puolustamiseen, Ruotsista voitaisiin siirtää alueelle osasto, johon kuuluu neljä jalkaväkipataljoonaa, kenttätykistöpatteristo ja muutama pitkän kantaman rannikkotykistöpatteri. Lisäksi ruotsalaisten mielestä yhteistä ruotsalais-suomalaista suunnittelua ja yhteistyötä tuli jatkaa nopeampaan tahtiin kuin tähän mennessä oli tehty. Oleellinen havainto on, että nimenomaan ruotsalaiset halusivat nopeuttaa yhteistyötä ja yhteistä suunnittelua, vaikka alkuperäinen aloite oli tullut suomalaisilta.¹¹⁴⁵

¹¹⁴¹ Gustavsson (2012), s. 145 ja Tingsten (1944), s. 346–347.

¹¹⁴² Suomen sotilasasiamiehen kirje Svenssonille 14.1.1936, SArk-1621/11, KA; YE/Os. 2/Ulkomaatoimisto ak N:o 16/IV, 17.1.1936, SArk-1621/11, KA ja Gustavsson (2012), s. 146.

¹¹⁴³ Gustavsson (2012), s. 146 ja Ericsson (1939), s. 124–125.

¹¹⁴⁴ Gustavsson (2012), s. 148–149.

¹¹⁴⁵ Gustavsson (2012), s. 148 ja Stjernfelt (1991), s. 75.

Kokouksen perusteella Ruotsin ja Suomen yleisesikuntien tuli ratkaista kolme keskeistä kysymystä: (1) Yhteisjoukkojen johtajuus ja komentajuus, (2) esikunnan kokoonpano ja (3) joukkojen tehtävät ja niitä vastaavat ensimmäiset ryhmitysalueet. Ruotsalaisten mielestä paras vaihtoehto olisi ollut nimittää ruotsalainen upseeri yhteisjoukkojen komentajaksi suoraan Suomen ylipäällikön johtoon.¹¹⁴⁶

Ruotsin sotilasasiamies raportoi maaliskuussa 1938 Ruotsiin, että Suomen Yleisesikunnassa oli tultu siihen johtopäätökseen, että Kökar–Långskärin linnoituslinja olisi liian heikko ja suomalaiset haluaisivat vapaat kädet jatkaa suunnittelua tästä näkökulmasta. Maaliskuun lopussa 1938 Suomen hallitus hyväksyi kaksi merkittävää Yleisesikunnan esittämää asiaa. Ensinnäkin Suomella on oikeus linnoittaa koko saariryhmän alueella niissä paikoissa, joissa sotilassynt sen edellyttävät. Toiseksi Suomella on oikeus tuoda asevelvollisia Ahvenanmaalle ottaen huomioon ruotsin kieltä koskevat kielivaatimukset. Ruotsin sotilasasiamies korostaa kirjeessään, että Suomen hallitus ei kuitenkaan ottanut kantaa Ahvenanmaan yhteiseen linnoittamiseen.¹¹⁴⁷

Erimielisyyksien takia suomalaiset olivat aluksi haluttomia jatkamaan perusteilisempia keskusteluja ruotsalaisten kanssa. Toukokuussa 1938 suomalaiset kuitenkin ilmoittivat olevansa valmiit käynnistämään yhteisen maastontiedustelun Ahvenanmaalla. Aloite yhteisestä maastontiedustelusta tuli tällä kertaa ruotsalaisilta.¹¹⁴⁸

Yhteinen maastontiedustelu tehtiin 10.–11. kesäkuuta 1938. Maastontiedustelun pääkohteena olivat Ahvenanmaan eteläpuolinen saaristoalue ja erityisesti muutamat keskeiset saaret. Ruotsista ja Suomesta maastontiedusteluun osallistui maavoimia, rannikkotykistöä ja linnoitusala edustava upseeri. Ruotsista maastontiedusteluun osallistuivat Ehrenswardin lisäksi kapteeni Winell ja kapteeni Stig Nils Wilhelm Berggren. Suomesta yhteiseen maastontiedusteluun osallistuivat Airo, Sario ja insinööri majuri Antero Albert Jokinen. Suomalaiset ja ruotsalaiset tapasivat maastontiedustelun yhteydessä myös Ahvenanmaan Merivartioalueen päällikön, komentajakapteeni Wilhelm Otto Kasper Wreden. Vaikka merivartiostolla oli oma tärkeä tehtävä Ahvenanmaan puolustusjärjestelyissä, Wrede ei kuitenkaan osallistunut varsinaiseen maastontiedusteluun. Maastontiedustelu ja siihen osallistuneet henkilöt haluttiin pitää tiukasti salassa ja siksi matka tehtiin siviilivaatteissa.¹¹⁴⁹

Ehrensward kirjoitti yhteisestä maastontiedustelusta ja sen tuloksista kolmesivuisen raportin. Raportti sisälsi myös valokuvia tärkeimmistä kohteista, ja sen liitteenä oli kaksisivuinen yhteenveto Airon ja Wreden kanssa käydyistä keskusteluista. Maastontiedustelu alkoi Turusta 10.6. ja se suuntautui Ahvenanmaan eteläpuoli-

¹¹⁴⁶ Gustavsson (2012), s. 148 ja Stjernfelt (1991), s. 75.

¹¹⁴⁷ Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirjeet N:o 61/1938, 21.3.1938 ja N:o 69/1938, 30.3.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA.

¹¹⁴⁸ Stjernfelt (1991), s. 65 ja Gustavsson (2012), s. 154–155.

¹¹⁴⁹ Everstiluutnantti C. A. Ehrenswardin laatima salainen raportti Ahvenanmaan saarille tekemästään maastontiedustelusta, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA; Stjernfelt (1991), s. 65 ja Gustavsson (2012), s. 154–155. Gustavsson tuo esiin kirjassaan, että maastontiedustelusta ja sen tuloksista ei ole löytynyt varsinaista raporttia. Ehrenswardin maastontiedustelusta laatima alkuperäinen raportti on löydettävissä Ruotsin Sota-arkistoon myöhemmin toimitetusta arkistovirkailijoiden hallussa olevasta ja vielä järjestämättömästä aineistosta.

seen saaristoon. Pääkohteina oli Herrön ja Lågskärin saaret, joihin oli suunniteltu linnoitettuja rannikkotykistön asemia. Maastontiedustelun tarkoituksena oli selvittää alueen ja saarien sotilaallisia käyttömahdollisuuksia. Tärkeimpinä tiedusteltavina kysymyksinä olivat maihinnousumahdollisuudet, rannikkotykistön asemien sijoittamismahdollisuudet ja joukkojen toimintaedellytykset muun muassa huollon ja majoittumisen kannalta.¹¹⁵⁰

Ainakin Ehrensvärdin kirjoittaman raportin perusteella maastontiedustelu-kohteiden valinnassa ja tuloksissa näkyy selvästi ruotsalaisten vaikutus. Maastontiedustelun päätavoitteena näyttää olleen sovittaa yhteen näiden alueiden puolustusjärjestelyt erityisesti ruotsalaisten Söderarmissa olleiden rannikkotykistön, merimiinoitteiden ja alueelle suunniteltujen merivoimien yksiköiden toiminnan kanssa.

Ehrensvärdin raportin liitteenä oleva yhteenvedo käydyistä keskusteluista on varsin mielenkiintoinen lähde, sillä se edustaa hyvin vallitsevaa aikalaiskuvaa Ahvenanmaan puolustusjärjestelyjen tilasta ja suomalaisten näkemyksistä siitä. Ehrensvärd oli maastontiedustelun yhteydessä kysynyt Airoilta, miten suomalaiset olivat suunnitelleet puolustavansa Ahvenanmaata. Ehrensvärd korostaa yhteenvedossa, että Airon vastauksesta ilmeni, ettei asiaa ollut Suomessa vielä mietitty kovinkaan perusteellisesti, mutta suomalaiset olivat tiedostaneet puutteen ja improvisointiin perustuvien puolustusjärjestelyjen heikkoudet. Airo oli myös pitänyt toivottavana, että Suomi ja Ruotsi pääsisivät yhteisymmärrykseen siitä, että molemmat maat voisivat yhteistyössä estää muiden mahdollisesti sotaa käyvien maiden merivoimia pääsemästä Pohjanlahdelle.¹¹⁵¹

Raportin mukaan Airo yhtyi myös ruotsalaisten näkemyksiin Ahvenanmaan länsipuolisen merialueen puolustusjärjestelyjen yhteensovittamisesta sekä Ehrensvärdin esitykseen työntää puolustusta niin pitkälle etelään Söderarm–Lågskär-linjan eteläpuolelle, että meriyhteydet Tukholmasta Turkuun voitaisiin varmistaa. Airo oli toki korostanut myös taaemman Ahvenanmaan pääsaaria ja Ahvenanmerta koskevan puolustuslinjan tarpeellisuutta, mutta ei ollut esittänyt siihen liittyviä tarkempia yksityiskohtia. Ehrensvärdin mukaan Airo oli myös yllättävän vähän perehtynyt Ahvenanmaan kysymyksen ulko- ja sisäpoliittisiin perusteisiin ja seurauksiin.¹¹⁵²

Airon vastaukset ja Ehrensvärdin kanssa käydyt keskustelut osoittavat, että suomalaisten Ahvenanmaan puolustukseen liittyvä suunnittelu ja pohjatyo olivat vuonna 1938 vielä alkuvaiheessa ja ruotsalaisilla oli siitä syystä selkeä ylite. Toinen selkeä johtopäätös on, että suomalainen sotilasjohto halusi läheisempää yhteistyötä ruotsalaisten kanssa Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaisemiseksi ja oli tästä

---

¹¹⁵⁰ Everstiluutnantti C. A. Ehrensvärdin laatima salainen raportti Ahvenanmaan saarille tekemästään maastontiedustelusta, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA.

¹¹⁵¹ Everstiluutnantti C. A. Ehrensvärdin Ahvenanmaan saarille tekemästään maastontiedustelusta laatiman salaisen raportin liite, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA.

¹¹⁵² Everstiluutnantti C. A. Ehrensvärdin Ahvenanmaan saarille tekemästään maastontiedustelusta laatiman salaisen raportin liite, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA.

syystä ilmeisesti halukas yhtymään ruotsalaisten näkemyksiin. Yhteinen maastontiedustelu oli kuitenkin suomalaistenkin kannalta tärkeä tapahtuma, sillä Airo sai sen aikana välitetyksi ruotsalaisille suomalaisten konkreettiset toiveet myös pohjoiseman puolustuslinjan tarpeellisuudesta.¹¹⁵³

Ehrensvärdin raportin liitteestä myös ilmenee, että suomalaiset olivat suunnitelleet hankkivansa liikkuvia rannikkotykistöpattereita käytettäväksi Ahvenanmaan pääsaarille. Suomalaisilla oli käynnissä selvitykset sopivan liikkuvalla lavetilla olevan 15 cm rannikkotykin hankkimisesta. Ruotsalaiset olivat myös hankkimassa rannikkotykistölle uutta Boforsin liikkuvaa 15 cm:n rannikkokanuunaa. Suomalaiset olivat saaneet tiedon tästä tykistä Ehrensvärdiltä ja muilta Suomessa käyneiltä ruotsalaisilta upseereilta. Suomalaiset olivat kiinnostuneita saamaan lisätietoja tykistä omia kaluston uusimishankkeita varten.¹¹⁵⁴

Suomalaiset olisivat myös halunneet lähettää Ruotsiin vuonna 1939 kaksi upseeria tutustumaan liikkuvan rannikkotykistön materiaaliin, jota oli ajateltu käyttää Ahvenanmaan puolustuksessa. Komennus oli kuitenkin hylätty Ruotsissa vedoten siihen, että sellaista materiaalia ei olisikaan. Suomalaiset pyysivät sotilasasiamiestä hankkimaan tietoja materiaalista ja toisesta Ruotsin mahdollisesti hankkimasta tykkimallista. Ruotsalaisten nihkeä suhtautuminen liikkuvaa rannikkotykistömateriaalia koskevan tiedon jakamiseen ja saatu hankintatieto toisesta tykkimallista herättivät paheksuntaa suomalaisten piirissä. Paheksunnan syynä oli, että suomalaiset ja ruotsalaiset olivat sopineet pyrkivänsä tyypikysymyksissä yhdenmukaisuuteen ja toisen tykkimallin mahdollisen hankinnan nähtiin olevan vastoin tehtyä sopimusta.¹¹⁵⁵

Kesäkuussa tehty yhteinen maastontiedustelu poiki konkreettisia tuloksia. Kesäkuun 13. päivä 1938 Ehrensvärd teki esityksen Ruotsin ulkoministeri Sandlerille Ahvenanmaata koskevan torjuntalinjan siirtämisestä pohjoisemmaksi niin, että Lågskärin ja Kökarin lisäksi myös Björkör tulisi sisältymään siihen. Muutoksen seurauksesta kyettäisiin sulkemaan kaikki merireitit Ahvenanmaalle linnoittamatta itse Ahvenanmaata. Sandler suhtautuikin Ehrensvärdin tekemään esitykseen myönteisesti, mikä johti uuden virallisen esityksen tekemisiin Ruotsin ulkoasianvaliokunnalle. Sandlerin esityksen päättävöitteena oli muuttaa Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimusta niin, että eteläisimmät saaret rajattaisiin pois sopimuksen piiristä ja Ahvenanmaan puolueettomuutta koskevan alueen etelärajaa siirrettäisiin pohjoisemmaksi. Sandlerin esitys koski vain tätä kohtaa sopimuksesta. Sopimuksen muut kohdat haluttiin edel-

---

¹¹⁵³ Ehrensvärdin raportin yhteydessä olevaan yhteenvetoon käydyistä keskusteluista ja siinä esitettyihin näkemyksiin on aiheellista suhtautua kriittisesti. Ehrensvärdin näkemykset saattavat olla yksipuolisia, erityisesti kun otetaan huomioon, että Ehrensvärdin ja Airon suhteet eivät olleet parhaat mahdolliset ja Airon huono ruotsin kielen taito ja haluttomuus puhua ruotsia saattoivat vaikuttaa keskustelujen kulkuun. Katso esimerkiksi Turtola, Martti: *Aksel Fredrik Airo, Taipumaton kenraali*, Keuruu 1997, s. 118–121.

¹¹⁵⁴ Everstiluutnantti C. A. Ehrensvärdin Ahvenanmaan saarille tekemästään maastontiedustelusta laatiman salaisen raportin liite, 13.6.1938, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA

¹¹⁵⁵ YE/Ulkomaatoimisto ak N:o 415/U. 1. Sal., 10.8.1938, SArk-1621/4, KA ja YE/Ulkomaatoimisto ak 521/1939/Sal., 15.7.1939, SArk-1621/4, KA.

leen säilyttää muuttumattomina. Sandlerin esitys sai kuitenkin Ruotsin ulkoasiainvaliokunnassa viileän vastaanoton ja jätettiin toistaiseksi pöydälle.¹¹⁵⁶

Sotilaallinen yhteistyö tiivistyi kaikesta huolimatta kesäkuussa 1938, kun Suomen Yleisesikunta teki esityksen Ruotsin puolustuseseikunnalla käynnistää yhdessä neuvottelut konkreettisen esityksen laatimisesta Ahvenanmaan puolustamisjärjestelyistä. Ruotsalaiset suhtautuivat suomalaisten esitykseen ensin epäröiden ulkoasiainvaliokunnan nihkeän suhtautumisen takia, mutta ilmoittivat 27. heinäkuuta 1938 olevansa kiinnostuneita Ahvenanmaan puolustusjärjestelyjä koskevista sotilasteknisistä neuvotteluista. Ruotsalaiset asettivat neuvottelujen käynnistämiseksi kuitenkin kaksi reunaehto. Ensimmäinen ehto oli, että neuvottelut pidetään salaisina. Toisena ehtona oli, että neuvottelujen tulokset eivät sido kummankaan maan hallituksia.¹¹⁵⁷

Positiivisen vastauksen jälkeen Ruotsissa aloitettiin perusteelliset valmistelut neuvotteluja varten. Everstiluutnantti Ehrensward sai tehtäväkseen laatia laajan selvityksen Ahvenanmaan puolustusjärjestelyjä koskevista perusteista (*Synpunkter*). Selvityksen perustana oli ulkoministeri Sandlerin tekemä esitys. Laadittavassa selvityksessä piti tuoda esiin, miten Ahvenanmaan puolustusjärjestelyjen vastuut jaettaisiin sotatilanteessa Suomen ja Ruotsin kesken. Selvityksessä tuli ottaa kantaa järjestelyihin ja vastuujakoon kahdessa vaihtoehtoisessa tilanteessa. Toinen vaihtoehto koski tilannetta, jossa Ahvenanmaan sopimukseen ei ollut ehditty tai kyetty tekemään muutoksia. Toisen vaihtoehdon pohjana oli, että halutut muutokset oli ehditty tehdä.¹¹⁵⁸

Neuvottelut käytiin Helsingissä 4.–8. heinäkuuta 1938. Suomalaisten edustajina neuvotteluissa olivat Airo ja Sario sekä kapteeniluutnantti Lennes merivoimatoimistosta. Ruotsalaisten edustajat olivat Ehrensward, Sundell, Winell ja kapteeni Hammargren.¹¹⁵⁹

Neuvottelujen asialistalla oli kolme pääkysymystä. Ensimmäinen kysymys koski Suomen ja Ruotsin hallituksella annettavia suosituksia siitä, millaista sotilaallista yhteistyötä suositellaan tehtävän Ahvenanmaan puolueettomuuden turvaamiseksi olemassa olevan Ahvenanmaan sopimuksen puitteissa. Toinen kysymys koski, millaisilla sotilaallisilla järjestelyillä voitaisiin lisätä Ahvenanmaan puolueettomuuden turvaamista nykyisen sopimusalueen puitteissa ottaen huomioon mahdolliset rajoitusalueen etelärajaa koskevat muutokset tai mahdolliset muut sopimushelpotukset. Kolmas kysymys oli, millaista yhteistyötä Suomen ja Ruotsin puolustusviranomaisen kesken olisi tehtävä, jotta kyettäisiin estämään muiden maiden alusten pääsy Pohjanlahdelle sotatilanteessa, kun Suomi ja Ruotsi ovat vielä puolueettomia.¹¹⁶⁰

Ruotsalaisten lähtökohtana neuvotteluissa oli, että suomalaiset hyväksyvät Ehrenswardin laatimassa selvityksessä esitetyt päälinjaukset. Neuvottelujen ilmapäiri

¹¹⁵⁶ Cronenberg (2015), s. 41–42 ja Gustavsson (2012), s. 154–155.

¹¹⁵⁷ Ruotsin sotilasasiemiehen ak N:o 594/1938, 27.7.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA ja Gustavsson (2012), s. 155.

¹¹⁵⁸ Gustavsson (2012), s. 155–156.

¹¹⁵⁹ Promemoria angående militärteknisk konsultation i Helsingfors den 4.–8. juli 1938 rörande Ålandsfrågan, SArk-1621/4, KA:Gustavsson (2012), s. 155–158 ja Stjernfelt (1991), s. 67.

¹¹⁶⁰ Promemoria angående militärteknisk konsultation i Helsingfors den 4.–8. juli 1938 rörande Ålandsfrågan, SArk-1621/4, KA.

osoittautui kuitenkin varsin viileäksi. Kenneth Gustavsson esittää kirjassaan Ehrensvärдин neuvotteluista tekemien muistiinpanojen pohjalta, että Airo oli suhtautunut yhteistyöhön ja yhteistyötarpeisiin nihkeästi. Airon mukaan saarien puolustamiseen riittäisi kolmesta neljään jalkaväkipataljoonaa eikä ruotsalaisten tarvitsisi kantaa huolta asiasta. Airon nihkeän suhtautumisen taustalla oli Gustavssonin mukaan Ruotsin vuoden 1918 Ahvenanmaa-politiikka. Ehrensvärd oli Aiorolle esittämässään vastakommenteissaan tuonut esiin nihkeän suhtautumisen mahdolliset kielteiset seuraukset mahdollisuuksiin ratkaista Ahvenanmaan puolustuskysymys ja kehittää muutoinkin hyviä suhteita ja yhteistyötä.¹¹⁶¹

Suomalaisten ja ruotsalaisten eriävistä näkemyksistä huolimatta neuvotteluista saatiin aikaan yhteinen muistio *Promemoria angående militärteknisk konsultation*. Muistiossa otettiin kantaa neuvottelujen pääkysymyksiin. Jatkotyöskentelyn pohjaksi otettiin vaihtoehto, jossa Ahvenanmaan sopimukseen oli ehditty tehdä tarvittavat muutokset. Muistio toimi perustana tulevalle yksityiskohtaisemmalle suunnittelulle. Ruotsalaisten vaikutus neuvottelujen lopputulokseen oli jälleen ratkaiseva, sillä muistio noudatteli pitkälti Sandlerin ja Ehrensvärдин antamia perusteita ja tavoitteita.¹¹⁶²

Ahvenanmaan puolustuskysymyksen käsittely jatkui kummankin maan hallituksen ja ministerien kesken laaditun muistion pohjalta. Ruotsin ulkoasiainvaliokunta otti tällä kertaa positiivisen kannan Sandlerin esittämiin linjauksiin. Seuraava hallituksen välinen kokous järjestettiin Tukholmassa heinäkuussa 1938. Kokouksessa ulkoministerit Sandler ja Holsti allekirjoittivat yhteisen raportin *Rapport angiven av svenska och finska delegerade för överläggningar beträffande Ålandsöarna*. Raportti sisälsi neljä pääkohtaa.¹¹⁶³

Ensimmäiseksi esitettiin Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimuksessa määrätyn demilitarisoidun vyöhykkeen etelärajan siirtämistä pohjoisemmaksi siten, että raja kulkisi Lemlandin saaren (Herrö) eteläkärjen tasalta länteen ja itään. Muutoksen tavoitteena oli mahdollistaa suomalaisille pysyvien puolustuslaitteiden rakentaminen Lågskäriin, Björköriin ja Kökariin. Toinen esitys koski Ahvenanmaan demilitarisointia koskevien määräysten tilapäistä lieventämistä kymmenen vuoden ajaksi. Lieventämisen tavoitteena oli mahdollistaa joidenkin sotilaallisten toimenpiteiden toteuttaminen alueella. Tällaisia toimenpiteitä olivat muun muassa liikkuvan rannikkokytistön ja ilmatorjunnan materiaalin sijoittaminen saarille, miinojen varastointi, tarvittavan sotamateriaalin säilyttäminen Ahvenanmaalla olevien joukkojen muodostamista ja kahden kuukauden toimintaa varten sekä sotilaskoulutuksen järjestäminen ahvenanmaalaisille. Kolmanneksi esitettiin, että edellä esitettyjä muutoksia koordinoidaan molempien maiden sotilasviranomaisten kesken. Neljänneksi kummankin maan hallituksen edellytettiin ottavan muutokset esille Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimuksen allekirjoittajamaiden ja Neuvostoliiton kanssa. Lisäksi edellytettiin, että esitykses-

---

¹¹⁶¹ Gustavsson (2012), s. 156–157 ja Turtola (1997), s. 118–121.

¹¹⁶² Gustavsson (2012), s. 157.

¹¹⁶³ Hemlig rapport avgiven av svenska och finska delegerade för överläggningar beträffande Ålandsöarna, SArk-1621/4, KA ja Gustavsson (2012), s. 158–159.

sä olevista muutoksista tuli saada myös ahvenanmaalaisten näkemys, erityisesti ahvenanmaalaisten osallistumisesta sotilaallisiin harjoituksiin ja sotilaskoulutukseen.¹¹⁶⁴

Raportin sisällöstä on korostettava kolmea asiaa. Suomalaisille sallittiin jalkaväki-, rannikko- ja ilmatorjuntatykkien tuominen saarille, mutta kenttätykkien tuominen saarille ei ollut sallittu. Myöhemmin ruotsalaisten kanssa syntyi ristiriita myös uusimman liikkuvan rannikkotykkistön kanssa. Toiseksi Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimuksen lieventämiseen liittyvät sotilaalliset toimenpiteet eivät olleet vain Suomen päätettävissä, vaan ne olivat koordinoitava molempien maiden sotilasviranomaisten kesken. Käytännössä tämä tarkoitti, että suomalaiset tarvitsivat toimenpiteilleen aina ruotsalaisten hyväksynnän. Syynä lienee ollut ruotsalaisten pelko ja epäluulo siitä, että Ahvenanmaan puolustuksen liian voimakas vahventaminen voisi jossain tilanteissa muodostaa uhkan Ruotsille ja estää siihen liittyvät vastatoimenpiteet. Kolmanneksi ruotsalaiset halusivat turvata ruotsin kielen aseman, sillä raportissa määritettiin, että Ahvenanmaalle sai sijoittaa vain ruotsinkielisiä joukkoja ja ruotsin kielen käyttö oli pakollista kaikissa Ahvenanmaalla toimivissa esikunnissa, joukoissa ja koulutuksessa.

Raportti kuitenkin osoitti, että Suomen ja Ruotsin ulkopoliittinen johto oli löytänyt yhteisen turvallisuus- ja ulkopoliittisen näkemyksen Ahvenanmaan puolustuskysymykseen. Raportti noudatteli pitkälti sotilasasiantuntijoiden Helsingissä heinäkuun alussa 1938 järjestetyn kokouksen yhteydessä laadittua muistiota. Raportti sisälsi kuitenkin muutamia uusia näkökulmia. Merkittävin uusi lisäys oli, että Ruotsilla ei olisi kriisitilanteessa automaattista velvoitetta osallistua Ahvenanmaan puolueettomuuden turvaamiseen, vaan vasta Suomen pyydettyä sitä. Suomen esittämän pyynnön jälkeenkin Ruotsilla oli oikeus vastata pyyntöön kieltävästi tai myöntävästi.¹¹⁶⁵

Yhteisestä raportista ja näkemyksistä huolimatta sotilaalliset jatkoneuvottelut eivät lähteneet kitkattomasti käyntiin. Suomen Yleisesikunnassa epäiltiin, että ruotsalaisten joukkojen tultua avuksi Ahvenanmaalle oli pelko, että ne eivät lähtisikään saarilta enää vapaaehtoisesti pois. Myös puolustusministeri Niukkanen oli aluksi samanlainen epäilevä kanta. Vasta Ehrenswardin matkustettua Helsinkiin keskustelemaan kysymyksestä Niukkanen kanssa hänen mielipiteensä muuttui. Sen seurauksena Suomen ulkoministeriö lähetti elokuussa 1938 virallisen nootin Ruotsiin, jossa tuotiin positiivisella tavalla esiin Ruotsin mahdollinen osallistuminen Ahvenanmaan puolustamiseen ja valmiudet käynnistää sen suunnittelu. Kummassakin maassa oli vielä tämän jälkeenkin piirejä, jotka suhtautuivat epäluuloisesti naapurimaan aikeisiin Ahvenanmaan kysymyksessä.¹¹⁶⁶

---

¹¹⁶⁴ Hemlig rapport avgiven av svenska och finska delegerade för överläggningar beträffande Ålandsöarna, SArk-1621/4, KA.

¹¹⁶⁵ Gustavsson (2012), s. 158–159.

¹¹⁶⁶ Stjernfelt (1991), s. 67 ja Gustavsson (2012), s. 159. Gustavsson esittää, että Ehrensward kävi Suomessa myös vuonna 1938 heinäkuun ja marraskuun välillä yhden kerran. Tutkimuksessa käytettyjen lähteiden perusteella matkasta ei ole kuitenkaan löytynyt muita viitteitä, eikä sitä ole tästä syystä otettu huomioon ulkomaankomennuksia koskevassa kaaviossa. Oletettavasti Ehrensward kävi Suomessa vuonna 1938 ainakin kolme kertaa.

Ahvenanmaan puolustuskysymystä käsiteltiin seuraavan kerran virallisella tasolla Helsingissä marraskuussa 1938 järjestetyssä ministerikokouksessa. Ministerikokouksessa ei löydetty taaskaan täyttä yksimielisyyttä Ahvenanmaan sopimuksen muuttamisen laajuudesta. Kokouksen konkreettisin tulos oli suomalais-ruotsalais-ahvenanmaalaisen toimikunnan asettaminen selvittämään ahvenanmaalaisen asevelvollisuutta koskevaa kysymystä. Toimikunnan puheenjohtajaksi asetettiin kenraaliluutnantti Österman ja jäseneksi muun muassa everstiluutnantti Ehrensvärd. Toimikunta julkaisi raporttinsa joulukuussa 1938. Mielenkiintoinen havainto on, että ruotsalaisten voimakas vaikutus näkyi tässäkin asiassa, sillä Suomen kansalaisia koskevan kysymyksen ratkaisemiseen tähtäävän toimikunnan jäseneksi määrättiin myös ruotsalainen upseeri.¹¹⁶⁷

Saavutetusta yleisestä yksimielisyydestä huolimatta tietyistä sotilaallisista kysymyksistä oli edelleen erimielisyyttä. Ruotsalaiset vaativat alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen pienentää Ahvenanmaahan kohdistuvan yllätyshyökkäyksen torjuntaan varautuvan joukon vahvuutta. Alun perin oli sovittu, että Suomi saisi pitää yhteensä 1 000 ruotsinkielistä miestä valmiudessa alueella. Ruotsalaiset halusivat ilman selkeää syytä pienentää vahvuutta vaihteittain korkeintaan 375 mieheen. Näiden lisäksi Ahvenanmaan puolustukseen osallistuisivat ahvenanmaalaiset asevelvolliset sitä mukaa kun heidän koulutuksensa edistyisi. Ruotsalaisten esittämät muutokset herättivät suomalaisissa ristiriitaisia tuntemuksia.¹¹⁶⁸

Ruotsalaisten esittämien rajoitusten taustalla oli pelko siitä, että Suomi liittoutuisi Saksan kanssa ja Ahvenanmaa muodostaisi siinä tapauksessa uhkan Ruotsille. Ruotsi todennäköisesti halusi vähentää vahvuutta saarilla pienentääkseen uhkaa ja saadaakseen mahdollisuudet vastatoimenpiteisiin. Ruotsalaiset näyttävät etsineen ja seuranneen hyvin aktiivisesti erilaisia merkkejä suomalaisten ja saksalaisten mahdollisesta yhteistyöstä. Ruotsin sotilasasiamies, everstiluutnantti Kempff raportoi tammi-kuussa 1938 huolestuneena saksalaisten epävirallisista käynneistä Ahvenanmaalla muun muassa hirvijahdin takia ja kenraalimajuri Östermanin tulevasta vierailusta Saksaan. Kempff kirjoitti Tukholmaan lähetetyissä katsauksissa myös lehdistössä olleista, osin jopa sensaatiohakuista kirjoituksista saksalaisten intresseistä Ahvenanmaata kohtaan.¹¹⁶⁹

Jo heinäkuussa 1938 Helsingissä käytyjen neuvottelujen yhteydessä suomalaiset ja ruotsalaiset olivat käyneet keskusteluja tarpeista koordinoida kummankin maan maa-, meri- ja ilmavoimien joukkojen toimintaa Ahvenanmaan puolustamiseksi. Koordinointia varten perustettiin neuvottelukunta, joka kokoontui ensimmäisen

---

¹¹⁶⁷ Anteckningar rörande fortsatt meningsbyte i Ålandsfrågan, Helsingfors den 3.–6. november 1938, SARk-1621/4, KA ja Gustavsson (2012), s. 162–164.

¹¹⁶⁸ Gustavsson (2012), s. 164.

¹¹⁶⁹ Katso esimerkiksi Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 4/1938, 12.1.1938 ja N:o 9/12.1.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen ak N:o 6/1938, FS/UnA, Serie EI: 6/Vol 2/KrA. Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 48/3.3.1938, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 2, KrA; Stjernfelt (1991), s. 70–71 ja Cronenberg (2015), s. 41–42. Österman kävi Saksassa 19.3–4.4.1938. Suomalaiset suhtautuivat ruotsalaisten huolestumiseen vakavasti, sillä esimerkiksi Österman selitti erikseen Ruotsin sotilasasiamiehelle matkansa tarkoitusta ja että matkasta oli sovittu jo kaksi vuotta aiemmin.

kerran Helsingissä 27.2.–3.3.1939. Suomen Yleisesikunnasta neuvotteluihin osallistui Airo, Sario, maavoimatoimiston päällikkö, everstiluutnantti Nihtilä, ilmavoimatoimiston päällikkö, majuri Appelgren ja kapteeniluutnantti Lennes merivoimatoimistosta. Ruotsin puolustuseseikunnasta valtuuskuntaan kuuluivat maaoperaatio-osaston uusi päällikkö, majuri Björk, komentajakapteeni Ernst Hjalmar Ericsson merioperaatio-osastolta, kapteeni Hård ilmaoperaatio-osastolta ja kapteeni Bouveng maaoperaatio-osastolta. Ahvenanmaan puolustuskysymyksissä keskeisessä roolissa ollut everstiluutnantti Ehrensvärd ei enää osallistunut neuvotteluihin.¹¹⁷⁰

Helsingissä käytyjen neuvottelujen tavoitteena oli laatia ehdotus koordinaatio-suunnitelmasta. Neuvottelujen pohjana käytettiin ruotsalaisten ennen neuvotteluja laatimaa, eri sotilaallisia toimintoja koskevaa yhteensä 11 kohtaa sisältänyttä luonnosta. Luonnoksessa käsiteltiin varsin kattavasti eri puolustushaaroja ja muita keskeisiä sotilaallisia toimintoja. Neuvotteluissa päästiin yhteisymmärrykseen pääosasta asioista. Erimielisyydet koskivat lähinnä vain ilmavalvonnan järjestelyihin ja komentajille annettaviin ohjeisiin liittyviä kysymyksiä.¹¹⁷¹

Seuraava neuvottelu järjestettiin Tukholmassa 29.–30. maaliskuuta 1939. Suomalaisista neuvotteluihin osallistuivat Airo ja Sario¹¹⁷². Ruotsalaisista neuvotteluihin osallistuivat jälleen Björk, Ericsson, Hård ja Bouveng. Ilmavalvontaa ja viestijärjestelyjä koskevien kysymyksien käsittelyyn osallistui myös muutama muu ruotsalainen upseeri. Neuvottelut olivat tulokselliset, sillä niiden yhteydessä saavutettiin yhteisymmärrys käsitellyistä asioista. Tukholmassa käytyjen neuvottelujen jälkeen voitiin jättää yhteinen ehdotus kummankin maan hallituksen hyväksyttäväksi.¹¹⁷³

Suomen ja Ruotsin hallitukset hyväksyivät Tukholmassa syntyneen esityksen nopeassa aikataulussa. Ruotsin puolustuseseikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Thörnell allekirjoitti Suomen ja Ruotsin puolustuslaitosten välisen koordinaatio-suunnitelman Ahvenanmaan puolustusjärjestelyistä 15. huhtikuuta 1939 ja lähetti sen henkilökohtaisen kirjeen saattamana Suomen Yleisesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Oeschin allekirjoitettavaksi. Oesch hyväksyi suunnitelman siinä olleista muutamista epäselvyyksistä huolimatta ja allekirjoitti sen 20. huhtikuuta 1939.¹¹⁷⁴

Kenneth Gustavssonin mukaan suunnitelmassa oli kaksi kohtaa, jotka olivat edelleen jääneet osittain epäselviksi ja sopimatta. Ensimmäinen epäselvyys koski kahden operaatioalueen, Ahvenanmeren ja Ahvenanmaan joukkojen komentajille

---

¹¹⁷⁰ Gustavsson (2012), s. 263–264.

¹¹⁷¹ Gustavsson (2012), s. 264.

¹¹⁷² Gustavsson esittää, että vain Airo ja Sario olisivat osallistuneet neuvotteluihin. Suomen sotilasasiamiehelle Yleisesikunnasta 28.3.1939 lähetyssä sähkösanomassa ilmoitettiin, että matkalle osallistui myös everstiluutnantti Ekberg. Suomen sotilasasiames (Tukholma), yleinen kirjeenvaihto 1938–1939, SArk-1621/13, KA.

¹¹⁷³ Gustavsson (2012), s. 264 ja Stjernfelt (1991), s. 67.

¹¹⁷⁴ Plan för koordination av svenska och finska försvarsanstalter i syfte att vid fall av överhängande krigsfara inom Östersjöregionen trygga den neutraliserade Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken (jatkossa suunnitelmasta käytetään viitteissä ja tekstissä nimeä koordinaatiosuunnitelma), FS/UnA, Serie ÖH/Vol 9, KrA. Sama suunnitelma löytyy myös Ruotsin Sota-arkiston arkistonhoitajien hallussa olevasta erillisestä järjestämättömästä kirjekuoresta, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA. Katso myös Gustavsson (2012), s. 265–274.

annettavia ohjeita. Toinen epäselvyys koski näiden joukkojen komentajuutta. Ruotsalaisten kanta oli, että molemmat tulevat Ruotsista. Gustavsson esittää myös kirjasaan, että molemmat komentajat olisivat ruotsalaisia. Ainakin toisessa Ruotsin Sota-arkistosta löytyvässä sopimusversiossa Ahvenanmaan operaatioalueen (B) komentajaksi on kuitenkin merkitty suomalainen upseeri ja esikuntapäälliköksi ruotsalainen upseeri.¹¹⁷⁵

Koordinaatiosuunnitelma *Plan för koordination av svenska och finska försvarsanstalter i syfte att vid fall av överhängande krigsfara inom Östersjöregionen trygga den neutraliserade Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken* sisältää yhteensä 32 sivua ja viisitoista liitettä (liitteet yhteensä 20 sivua). Suunnitelma oli luokiteltu salaiseksi ja lisämääreenä oli, että suunnitelmaa sai jakaa vain niille upseereille, jotka tarvitsivat sitä virkatehtävissä. Suunnitelman johdannossa todetaan, että suunnitelman tarkoituksena on koordinoida Suomen ja Ruotsin puolustuslaitosten toimintaa sotatilanteessa, jossa molemmat maat ovat vielä puolueettomia ja jossa molemmat hallitukset näkevät tarpeelliseksi vahventaa Ahvenanmaan puolustusta ja estää pääsy Pohjanlahdelle.¹¹⁷⁶

Koordinaatiosuunnitelmassa Ahvenanmaan alue oli jaettu kolmeen, oman johdotoortaan johdossa olevaan operaatioalueeseen: (A) Ahvenanmeren alue, (B) Ahvenanmaan alue ja (C) Ahvenanmaan maakunnan itärajalta Suomen mantereelle ulottuva alue. Suunnitelmassa annetaan yksityiskohtaisia perusteita kahdelle ensin mainitulle operaatioalueelle ja niillä toimiville joukoille. Pysyvästi Ahvenanmaan puolustukseen osallistuvien joukkojen lisäksi alueella oli suunniteltu käytettävän tilapäisesti myös muita ruotsalaisia ja suomalaisia joukkoja. Joukkojen päätehtävänä oli puolustaa Ahvenanmaata ja estää pääsy Pohjanlahdelle.¹¹⁷⁷

Ahvenanmeren operaatioalueella (A) oli suunniteltu käytettäväksi pääosin ruotsalaisia joukkoja. Tehtävänä oli estää vieraiden valtioiden sotavoimien pääsy Pohjanlahdelle ja Ahvenanmaan länsirannikolle Eckeröstä Sarjewaani¹¹⁷⁸ ulottuvalla alueella. Operaatioalueella toimivat ruotsalaiset ja suomalaiset sotajoukot olivat suoraan ruotsalaisen Ahvenanmerellä toimivan osaston komentajan johdossa. Ahvenanmaan maakunnan itärajan ja Suomen mantereen välisen operaatioalueella (C) Suomen tehtävänä oli estää vieraiden valtioiden sotilasvoimien pääsy Pohjanlahdelle ja Ahvenanmaalle. Käytännössä tätä operaatioaluetta ei käsitelty lainkaan koordinaatiosuunnitelmassa, sillä tehtävä koski ainoastaan Suomen puolustuslaitosta ja suomalaisia joukkoja.¹¹⁷⁹

Ahvenanmaan operaatioalueella (B) oli suunniteltu käytettävän sekä suomalaisia että ruotsalaisia joukkoja. Tehtävänä oli yhdessä estää vieraiden valtioiden sotavoimien pääsy Pohjanlahdelle sekä turvata Ahvenanmaan sopimuksessa määritetty puolueettomuusalue maihinnousuyrityksiä ja mahdollisia muita puolueettomuutta loukkaavia toimenpiteitä vastaan. Operaatioalueen pysyvät suomalaiset ja ruotsalaiset

¹¹⁷⁵ Gustavsson (2012), s. 265–274 sekä Koordinaatiosuunnitelma, s. 2–9 ja liite 9.

¹¹⁷⁶ Koordinaatiosuunnitelma, s. 1 ja Stjernfelt (1991), s. 76–86.

¹¹⁷⁷ Koordinaatiosuunnitelma, s. 1.

¹¹⁷⁸ Sarjewa sijaitsee 28 km Långskäristä etelään.

¹¹⁷⁹ Koordinaatiosuunnitelma, s. 2. ja Gustavsson (2012), s. 266.

joukot olivat suomalaisen alueesta vastaavan komentajan johdossa. Esikunta oli tarkoitus muodostaa yhdessä. Esikunnan kokonaisvahvuus oli 89 henkilöä, joista suomalaisia olisi 43 ja ruotsalaisia 46. Esikunnan toimistoissa oli myös sekamiehitys kuitenkin niin, että suomalaisten johtovastuulla oli komento-, operatiivinen ja toinen huoltotoimistoista sekä ruotsalaisten johtovastuulla tiedustelutoimisto ja toinen huoltotoimistoista.¹¹⁸⁰

Tärkeimmät operaatioalueella käytettäväksi suunnitellut suomalaiset joukot olivat Jalkaväkirykmentti 22, Kenttätykistörykmentti 8:n III Patteristo, viisi rannikotykistöpatteria ja Polkupyöräpataljoona 8, joista jälkimmäistä oli tarkoitus käyttää reservinä sekä lisäksi muita suomalaisia huolto- ja tukijoukkoja. Tärkeimmät ruotsalaiset joukot olivat Jalkaväkirykmentti 1 ja 14, Tykistörykmentti 5:n yksi patteristo sekä lisäksi ilmatorjunta-, viesti- ja huoltojoukkoja. Huomionarvoista on, että koordinaatiosuunnitelmassa määritetyt ruotsalaiset joukot olivat samat kuin vuoden 1937 puolustussuunnitelmassa esitetyt Ahvenanmaan osastoon (Ålandsdetachment) kuuluneet joukot. Suunnitelmassa on varsin tarkasti määritetty myös joukkojen ensimmäinen ryhmitys ja tehtävät.¹¹⁸¹

Suunnitelmassa annetaan lisäksi myös yksityiskohtaisia ohjeita yhteistoiminnasta, meriyhteyksien suojaamisesta, ilmavoimien toiminnasta ja yhteistoiminnasta Suomen ja Ruotsin ilmavoimien kesken, ilmapuolustuksesta ja ilmasuojelusta sekä niitä koskevasta yhteistoiminnasta, joukkojenkuljetuksista, viestijärjestelyistä ja toiminnasta, huollon järjestelyistä ja miinoittamisesta. Suunnitelmassa on myös varsin tarkat ohjeet Ahvenanmeren ja Ahvenanmaan operaatioalueen komentajille. Komentajia koskevat ohjeet on tosin esitetty vain luonnoksina (utkast).¹¹⁸²

Suomalaisten suunnitelmissa Ahvenanmaan operaatioalueen komentajaksi oli määrätty Suomen Sotakorkeakoulun johtaja, kenraalimajuri Hanell. Hanell oli varsin tyytymätön muutamiin koordinaatiosuunnitelmassa esitettyihin järjestelyihin, erityisesti esikunnan sekamiehitykseen. Hanell lähetti lokakuussa 1939 henkilökohtaisen kirjelmän marsalkka Mannerheimille, jossa hän tuo esiin suunnitelmaan liittyviä epäkohtia perusteluineen ja esityksen epäkohtien poistamiseksi. Ensinnäkin Hanellin mielestä ruotsalaisten ja suomalaisten joukkojen käyttö niin pienellä alueella olisi voinut aiheuttaa mitä todennäköisimmin kitkaa ja konflikteja joukkojen välillä, mikä olisi huono asia Suomen ja Ruotsin välisen yhteistyön kannalta. Hanell esittää parannusesityksenä, että suomalaiset ja ruotsalaiset joukot toimisivat erillään toisistaan omilla alueilla ja vain äärimmäisissä tilanteissa käytettäisiin toisen kansallisuuden joukkoja tai reservejä toisen alueella.¹¹⁸³

Hanell näki erityisen vaikeana työskentelyn ruotsalaisen esikuntapäällikön kanssa, vaikka kokemukset ruotsalaisten esikuntapäälliköiden toiminnasta vapaussodassa olivat olleet hyviä. Hanellin mielestä tilanne oli nyt kokonaan erilainen. Lisäksi

¹¹⁸⁰ Koordinaatiosuunnitelma, s. 2–9 ja liite 9.

¹¹⁸¹ Koordinaatiosuunnitelma, s. 2–9; Gustavsson (2012), s. 268–270 ja Cronenberg (2015), s. 27.

¹¹⁸² Koordinaatiosuunnitelma, s. 2–30 sekä liitteet 1, 4 ja 9.

¹¹⁸³ Kenraalimajuri Hanellin kirjelmä Yleisesikunnan päällikölle 23.10.1939, ak N:o 32/III/L 58/1939, SARK-1588/4, KA ja Arimo, III osa (1987) s. 461–462.

Hanellin mielestä esikunta ja siihen kuuluvat toimistot, joissa on edustajia kummas-takin maasta, ei pysty työskentelemään kitkattomasti. Hanellin esitys oli, että kaikki-en esikunnan henkilöiden pitäisi tulla Suomesta ja kaikki ruotsalaiset joukot tulisi olla hänen alaisuudessaan toimivan ruotsalaisen komentajan ja esikunnan johdossa. Tie-donkulun ja yhteistyön varmistamiseksi Hanellin esikuntaan tulisi sijoittaa ruotsalai-nen yhteysupseeri, jonka pitäisi olla läsnä kaikissa tilanneselostuksissa ja päätöksen-tekotilaisuuksissa. Mannerheim tutustui Hanellin esitykseen 24.10.1939 ja päätti, että suunnitelmaa ei muuteta, koska se perustui allekirjoitettuun sopimukseen.¹¹⁸⁴

Kenneth Gustavssonin tulkinnan mukaan koordinaatiosuunnitelmassa näkyy selvästi ruotsalaisten dominoiva ote ja ruotsalaisilla on ollut huomattava vaikutus lopputulokseen. Suunnitelmaan sisältyi merkittäviä reunaehtoja, jotka oli pääosin asetettu ruotsalaisten tavoitteiden ja päämäärien pohjalta. Erityisesti kaksi asiaa tukee Gustavssonin tulkintaa. Ensinnäkin koordinaatiosuunnitelman ruotsalaisia joukkoja koskevat osat ovat yhteneviä Ruotsin merivoimien vuosina 1936–1938 tekemien suunnitelmien ja ruotsalaisten vuoden 1937 puolustussuunnitelman Ahvenanmaata koskevien suunnitelmien kanssa. Toiseksi Ruotsin Sota-arkistossa olevaan toiseen koordinaatiosuunnitelman versioon on käsin tehty runsaasti korjauksia ja muutoksia nimenomaan ruotsalaisia joukkoja koskeviin osiin, mikä osoittaa, että suunnitelman lopullinen versio on työstetty pääosin ruotsalaisten voimin.¹¹⁸⁵

Ahvenanmaan puolustuksen koordinaatiosuunnitelma oli monella tavalla mer-kittävä suunnitelma. Suunnitelman myötä saatiin sovitetuksi yhteen Suomessa ja Ruotsissa viisitoista vuotta käynnissä olleet suunnitelmat Ahvenanmaan puolustami-sesta. Suunnitelma oli myös konkreettinen lopputulos sotilaallisen yhteistyön tiivistymisestä ja suhteiden positiivisesta kehittymisestä Ruotsin ja Suomen välillä. Ruot-salaiset suhtautuivat suunnitelmaan vakavasti, sillä runsas viikko suunnitelman alle-kirjoittamisen jälkeen 25.–27. huhtikuuta 1939 Ruotsissa järjestettiin iso, kaikkia puolustushaaroja koskenut esikunta- ja johtamisharjoitus (stabstjänstövning), jonka pääkohteena oli Ahvenanmaa.¹¹⁸⁶

Harjoituksen tarkoituksena oli testata isommassa mittakaavassa Ahvenanmaan sopimuksen sotilaallista soveltamista eli käytännössä koordinaatiosuunnitelman tai sen osien toimeenpanoa. Harjoitus oli ainakin Bertil Stjernfeltin mukaan hyödyllinen ja siitä saatiin runsaasti kehittämisajatuksia. Koordinaatiosuunnitelma ja sen tärkeys näkyi myös Ruotsin vuoden 1939 syysharjoituksessa, sillä harjoituksessa testattiin eräitä suunnitelman osia, muun muassa Ahvenanmaan taisteluosaston toimintaa ja sen kuljetus-, lastaus- ja purkujärjestelyjä. Molemmat vuonna 1939 Ruotsissa järjeste-tyt harjoitukset osoittavat, että ruotsalaiset suhtautuivat vakavasti Ahvenanmaan puolustukseen ja ruotsalaiset olivat ilmeisesti myös valmiit toteuttamaan oman osan-sa koordinaatiosuunnitelmasta.¹¹⁸⁷

¹¹⁸⁴ Kenraalimajuri Hanellin kirjelmä Yleisesikunnan päällikölle 23.10.1939, ak N:o 32/III/L 58/1939, SArk-1588/4, KA ja Arimo, III osa (1987) s. 461–462.

¹¹⁸⁵ Gustavsson (2012), s. 274–276 ja Koordinaatiosuunnitelma.

¹¹⁸⁶ Stjernfelt (1991), s. 87–91 ja 96 sekä Gustavsson (2012), s. 265 ja s. 280.

¹¹⁸⁷ Stjernfelt (1991), s. 87–91, 96 ja Gustavsson (2012), s. 265, 280.

Ahvenanmaan puolustuskysymys ja siihen liittyvä suunnittelu on hyvä ja konkreettinen esimerkki ruotsalaisvaikutuksen välittymisestä ja ilmenemisestä sotapotentiaalin luomisessa ja sen käytön suunnittelussa. Ruotsalaisten vaikutus ja merkitys näkyi useissa keskeisissä Ahvenanmaan puolustamiseen liittyvissä kysymyksissä. Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaisuihin on löydettävissä myös strategisen ja taktisen tason vaikutuksia.¹¹⁸⁸

Ensinnäkin ruotsalaiset vaikuttivat merkittävästi siihen, millaisia joukkoja suomalaiset saivat käyttää Ahvenanmaan puolustukseen. Ruotsalaisten pelko Ahvenanmaan alueen käyttämisestä Pohjanlahdelle suuntautuvan meriliikenteen sulkemiseen tai Ruotsiin suuntautuvien hyökkäysten lähtö- tai tukialueena rajoitti huomattavasti suomalaisten toiminnanvapautta. Vaikka ruotsalaisten pelko kohdistui pääosin Neuvostoliiton ja Saksan suunnalta tulevaan uhkaan, niin rajoitukset koskivat myös suomalaisten joukkojen määrää ja laatua.

Toiseksi koordinaatiosuunnitelmaan kuuluvien suunnitelmien sisältö oli pääosin laadittu ruotsalaisten tavoitteiden ja perusteiden pohjalta. Tähän vaikutti ruotsalaisten sotilaallisten tavoitteiden lisäksi myös suomalaisia paremmat perusteet ja lähtökohdat Ahvenanmaata koskevien suunnitelmien laatimiseen.

Ruotsalaisilla oli Ahvenanmaan-kysymykseen ja -sopimukseen liittyvissä neuvotteluissa kaksi strategisen tason päätavoitetta. Tavoitteiden taustalla vaikuttivat suurelta osin Ruotsin kansalliset intressit, sillä Ahvenanmaalla oli merkittävä rooli Ruotsin uhka-arvioissa ja sen seurauksena myös eri puolustus suunnitelmissa. Toiseksi Ruotsi halusi olla aktiivisesti mukana valmisteltaessa Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimusta koskevia muutoksia. Sopimusmuutoksia koskevissa keskusteluissa ja neuvotteluissa ruotsalaisilla oli kaksi Suomen kannalta ristiriitaista tavoitetta. Osallistumalla muutosta koskeviin neuvotteluihin ruotsalaiset pääsivät vaikuttamaan siihen, että muutokset pysyivät rajallisina. Samalla ruotsalaiset pystyivät estämään ja hidastamaan sitä, ettei Suomi lähtenyt yksin hakemaan muutoksia Ahvenanmaan vuoden 1921 sopimukseen.¹¹⁸⁹

Ruotsalaisten voimakkaasti ajamat strategiset tavoitteet johtivat siihen, että suomalaiset joutuivat selkeästi tinkimään omista tavoitteistaan. Tärkeimpänä syynä oli pelko siitä, ettei muutoin saavutettaisi minkäänlaista yhteisymmärrystä ja sopimusta. Suomalaisten ja ruotsalaisten tavoitteiden erilaisuus ja epäluottamus johtivat useaan kertaan neuvottelujen keskeytymiseen. Lopputulos oli kuitenkin kaiken kaikkiaan parempi kuin se, että minkäänlaista sopimusta ei olisi syntynyt.

5.4. Sodan syttyminen Euroopassa muuttaa tilanteen ja suunnitelmia

Suomalaiset ja ruotsalaiset sotilasviranomaiset olivat koko 1930-luvun tehneet runsaasti töitä yhteisten suunnitelmien aikaan saamiseksi. Suunnitelmat ja niihin liittyvät taustatyöt koskivat sanktiojoukkojen käyttöä ja Ahvenanmaan puolustamista. Suun-

---

¹¹⁸⁸ Vertaa esimerkiksi Malmberg (1924), s. 34–37 ja Olkkonen (1928), s. 10–11.

¹¹⁸⁹ Gustavsson (2012), s. 167.

nittelussa oli päästy varsin yksityiskohtaisiin tuloksiin. Kumpaakaan suunnitelmaa ei kuitenkaan toimeenpantu, vaikka sodan syttyminen Euroopassa syyskuussa 1939 ja erityisesti talvisota olisivat olleet perusteltuja syitä suunnitelmien toteuttamiseen. Tilanteen muuttuminen ja erityisesti Ruotsin hallituksen päätökset pakottivat suomalaiset ja ruotsalaiset tekemään uusia ratkaisuja ja suunnitelmia.

Saksan hyökättyä Puolaan 1. syyskuuta 1939 Suomi ja Ruotsi julistautuivat puolueettomiksi. Molemmat maat uudistivat julistuksensa Ison-Britannian ja Ranskan julistettua sodan Saksalle 4. syyskuuta 1939. Kansainvälisen tilanteen radikaali muutos vei samalla pohjan pois Ahvenanmaan sopimukselta ja se unohdettiin vähin äänin. Syyskuun 5. päivänä 1939 käynnistettiin ensimmäiset toimenpiteet valvonnan tehostamiseksi Ahvenanmaan alueella.¹¹⁹⁰

Lokakuun 5. päivänä 1939, samana päivänä kun Suomi kutsuttiin neuvotteluihin Moskovaan, Suomen hallitus kysyi Ruotsilta, oliko se halukas siirtämään sotilasjoukkoja Ahvenanmaalle koordinaatiosuunnitelman mukaisesti. Muutaman päivän kuluttua Tukholmasta tuli kieltävä vastaus. Ruotsalaiset ilmoittivat, että Suomi ei voinut odottaa saavansa ruotsalaisia joukkoja Ahvenanmaan puolueettomuuden puolustamiseen. Ruotsalaiset tosin ulottivat meri- ja ilmatiedustelua Pohjois-Itämeren ja Ahvenanmeren alueelle, mutta toimenpiteet eivät olleet kytköksissä yhteiseen suunnitelmaan.¹¹⁹¹

Neuvostojoukkojen hyökättyä Suomeen Kansainliiton neuvosto totesi 14. joulukuuta 1939 Neuvostoliiton hyökkääjäksi ja erotti sen jäsenyydestään. Viro, Latvia, Liettua, Norja, Tanska ja Ruotsi pidättäytyivät äänestyksestä. Kansainliitto esitti jäsenvaltioilleen vetoituksen antaa Suomelle materiaalista apua. Suomen kannalta oli tärkeää, että Ruotsi julistautui talvisodan alettua sotaa käymättömäksi maaksi. Ruotsi ei halunnut antaa puolueettomuusjulistusta, koska hallitus halusi tukea Suomea antamalla lainaa ja sotatarvikkeita puolustuslaitoksen varastoista.¹¹⁹²

Talvisodan alettua Ruotsin armeija ryhmitettiin pääpiirtein vuoden 1937 puolustussuunnitelman uhkamallin III mukaisesti Norlannin pohjoisosaan Suomen vastaiselle rajalle. Sanktiojoukkoja ja Ahvenanmaata koskevia suunnitelmia ei toimeenpantu Ahvenanmeren miinoitusta lukuun ottamatta. Ruotsi avusti Suomea materiaalityökaluilla ja sallimalla vapaaehtoisten tulon Suomeen. Ruotsissa oli sekä poliittisen johdon että sotilasjohdon sisällä ristiriitaisia näkemyksiä Suomen sotilaallisesta auttamisesta. Ruotsin puolustuseseikunnassa laadittiin vielä maaliskuussa 1940 suunnitelmia interventiosta Suomeen. Erityisesti puolustuseseikunnan virkaatekevä päällikkö, kenraalimajuri Rappe ajoi voimakkaasti joukkojen lähettämistä Suomeen.¹¹⁹³

¹¹⁹⁰ Tervasmäki (1978), s. 35–40; Gustavsson (2012), s. 408 ja Sundbäck (2005), s. 75–76.

¹¹⁹¹ Gustavsson (2017), s. 141–147; Gustavsson (2012), s. 408 ja Stjernfelt (1991), s. 97–98.

¹¹⁹² Wahlbäck (2002), s. 84–85; Meinander (2012), s. 163; Cronenberg (2015), s. 77; Turtola (1984), s. 214–215 ja Talvitie (2002), s. 59–60.

¹¹⁹³ Agrell (2002), s. 246–247; Meinander (2002), s. 277–284; Andolf (1996b), s. 212–216 ja Cronenberg (2015), s. 101.

Talvisodan syttyminen synnytti Ruotsissa ristiriitaisen tilanteen. Ruotsin sosiaalidemokraattinen hallitus pääministeri Hanssonin johdolla omaksui puolueettomuuslinjan, mikä herätti keskustelua ja kritiikkiä sekä Ruotsissa että Suomessa. Hallituksen piiristä vain ulkoministeri Sandler vaati aktiivisesti Suomen avustamista. Myös monet muut tahot muun muassa osa Ruotsin sotilasjohdosta vaativat, että Ruotsin pitäisi osallistua aktiivisesti Suomen auttamiseen. Ristiriitainen tilanne johti ulkoministeri Sandlerin eroon ja uuden kokoomushallituksen nimittämiseen 13. joulukuuta 1939. Uudeksi ulkoministeriksi valittiin Christian Günther. Kokoomushallituksen muodostamisen tavoitteena oli estää Suomen tukemista aktiivisesti ajavia saamasta vahvaa asemaa Ruotsin valtiopäivillä. Hansson jatkoi uuden hallituksen pääministerinä. Hansson jatkoi koko sodan ajan ajamaansa linjaa ja piti kiinni alkuperäisestä tavoitteestaan pitää Ruotsi kaikin keinoin sodan ulkopuolella.¹¹⁹⁴

Ruotsalaisten kieltäydyttyä lokakuussa 1939 lähettämästä joukkoja Ahvenanmaalle suomalaiset valmistautuivat puolustamaan aluetta yksin ja lisäsivät lokakuussa 1939 valmiutta joukkojen siirtämiseksi Ahvenanmaalle. Suomalaiset ja myös Ruotsin sotilasasiamies, everstiluutnantti Kempff pitivät Ruotsin puolustusesikunnan tietoisena suomalaisten Ahvenanmaata koskevista valmisteluista ja suunnitelmista.¹¹⁹⁵

Talvisodan alettua suomalaiset toimeenpanivat Ahvenanmaata koskevan puolustussuunnitelman supistettuna. Merireitit miinoitettiin 1. joulukuuta 1939. Joulukuun 2. päivänä vahvennettu Polkupyöräpataljoona 8 ja rannikkotykistön joukot kuljetettiin Ahvenanmaalle. Ahvenanmaalle ryhmitetyn joukon kokonaisvahvuus oli noin 2 000 miestä. Suomi ilmoitti suoritetuista toimenpiteistä Kansainliitolle todeten toimenpiteiden olevan yksi osa Suomen velvollisuuksista turvata Ahvenanmaan puolueettomuus. Talvisodan sytyttyä Suomi kysyi 1.12.1939 uudelleen Ruotsilta, osallistuvatko ruotsalaiset joukot Ahvenanmaan puolustukseen ja puolueettomuuden turvaamiseen yhdessä laaditun suunnitelman mukaisesti. Tälläkin kerralla ruotsalaisten vastaus oli kielteinen.¹¹⁹⁶

Ruotsissa kohotettiin puolustusvalmiutta (*förstärkt försvarsberedskap*) kahdessa eri vaiheessa. Ensimmäisen kerran valmiutta kohotettiin Saksan hyökättyä Puolaan syyskuun alussa 1939 ja toisen kerran talvisodan sytyttyä joulukuun alussa. Ensimmäinen valmiuden kohottaminen astui voimaan 3. syyskuuta. Laivastossa, rannikkotykistössä, ilmavoimissa ja ilmatorjuntajoukoissa toimeenpantiin lähes täydellinen liikekannallepano. Sen sijaan maavoimissa mobilisoitiin vain neljä jalkaväkirykmenttiä täydellisesti ja muut yhtymät vain vaillinaisesti. Palvelukseen kutsuttiin yhteensä 70 000 miestä ja myös nostoväen muodostelmia kutsuttiin palveluksen, niin

---

¹¹⁹⁴ Meinander (2002), s. 277–284; Gustavsson (2012), s. 408–409; Stjernfelt (1991), s. 105 ja Cronenberg (2015), s. 77.

¹¹⁹⁵ Katso esimerkiksi kenraalimajuri Grandellin kirje Thörnelliin 9.10.1939, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA ja Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 245/1939, 10.10.1939, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 3, KrA.

¹¹⁹⁶ Kenraalimajuri Grandellin kirje Thörnelliin 9.10.1939, Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv, handlingar rörande Åland 1921–1939, KrA; Ruotsin sotilasasiamiehen yksityiskirje N:o 245/1939, 10.10.1939, FS/UnA, Serie EII: 6/Vol 3, KrA; Gustavsson (2012), s. 408 ja Stjernfelt (1991), s. 105.

että kokonaisvahvuudeksi tuli noin 100 000 miestä. Syyskuun kuluessa kuitenkin kotiutettiin osa palvelukseen kutsutusta nostoväestä.¹¹⁹⁷

Merivoimissa saavutettiin hyvä valmius jo heti parin ensimmäisen päivän aikana. Ilmavoimien valmiuden kohottaminen sen sijaan osoittautui huomattavasti haasteellisemmaksi ja toimintaa jouduttiin improvisoimaan. Ilmavoimien suorituskykyä heikensivät myös hävittäjä- ja tiedustelukoneiden puute sekä johtamisvaikeudet puutteellisen radiokaluston takia. Maavoimien valmiuden kohottaminen jäi tässä vaiheessa vielä varsin vaatimattomaksi. Erityistä huomiota kiinnitettiin Ruotsin länsirannikon puolustukseen. Skånen alueelle ryhmitettiin yksi jalkaväkirykmentti ja kaksi tykistöpatteristoa. Ruotsin länsirannikolle ryhmitettiin kaksi pataljoonaa ja yksi komppania. Gotlannissa olevia joukkoja ja Bodenin linnoitusta vahvennettiin. Tukholman sotilasalueella perustettiin kaksi jalkaväkirykmenttiä valmistautumaan mahdollista Ahvenanmaalle siirtämistä varten.¹¹⁹⁸

Syyskuun alussa 1939 kenraaliluutnantti Thörnell jatkoi edelleen muodollisesti puolustuseseikunnan päällikkönä, mutta hän sai samalla hallitukselta tehtävän hoitaa myös ylipäällikölle (överbefälhavare) kuuluvia tehtäviä. Thörnellin tehtävien hoitamista helpottamaan hallitus määräsi kenraalimajuri Rappen johtamaan puolustuseseikunnan toimintaa tehtävänimikkeellä puolustuseseikunnan virkaatekevä päällikkö (ställföreträdande chef för försvarsstaben).¹¹⁹⁹

Ruotsissa kohotettiin toisen kerran valmiutta 2.12.1939, jolloin perustettiin pohjoiseen suunnitellun 2. Armeijakunnan esikunta (Kårstaben), IV Armeijaosasto (IV Arméfördelning) sekä Jalkaväkirykmentti 20 ja II Ratsuväkipataljoona V Armeijaosastosta. Viidennen armeijaosaston loppuosat saivat tehtävän valmistautua perustamiseen. Lopullinen päätös niiden perustamisesta tehtiin 22. joulukuuta. Armeijakunnan joukot ryhmitettiin Ylä-Norlannin alueelle niin, että IV Armeijaosasto ryhmitettiin puolustukseen Tornionjoen länsipuolelle Ylä-Tornion ja Haaparannan väliin. Myöhemmin perustettu V Armeijaosasto ryhmitettiin reserviksi IV Armeijaosaston taakse Luulajan pohjoispuolelle.¹²⁰⁰

Puolustuseseikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Thörnell nimitettiin virallisesikin ylipäälliköksi 8. joulukuuta 1939 ja ylennettiin kenraaliksi tammikuun ensimmäisenä päivänä 1940. Puolustuseseikunnan virkaatekevänä päällikkönä jatkoi kenraalimajuri Rappe. Toisen armeijakunnan komentajana toimi eläkkeellä ollut entinen yleisesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Nygren. Armeijakunnan esikuntapäällikkönä toimi jo vapaussodan aikana valkoisen armeijan päämajassa toiminut kenraalimajuri Douglas. Arvid Cronenbergin mukaan Nygren hoiti komentajantehtävänsä

---

¹¹⁹⁷ Suomen sotilasasiamiehen ak 1.9.1939, YE/Saapuneet P.K. N:o 47/1939 Sal. ja ak 29.9.1939, YE/Saapuneet P.K. N:o 51/1939 Sal., SArk-1621/4, KA.

¹¹⁹⁸ Suomen sotilasasiamiehen ak 1.9.1939, YE/Saapuneet P.K. N:o 47/1939 Sal., SArk-1621/4, KA ja Cronenberg (2015), s. 64–67.

¹¹⁹⁹ Högsta ledningen under beredskapstiden, s. 132–135, Den svenska militära beredskapen 1937–1945, Band A I, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol A 7, KrA; Cronenberg (2015), s. 65–66; Andolf (1996a), s. 126–128 ja Andolf (1996b), s. 212–216.

¹²⁰⁰ Cronenberg (2015), s. 76–81 ja karttapäirros ryhmityksestä s. 82 sekä Ericson (1996), s. 188.

matalalla profililla ja Douglas johti armeijakunnan toimia hyvin aktiivisesti ja käytännössä lähes oman mielensä mukaan.¹²⁰¹

Talvisodan sytyttyä Suomi alkoi saada apua ja tukea useasta eri maasta. Merkittävien avunantajia oli kuitenkin Ruotsi. Suurin osa ruotsalaisten avusta tuli Ruotsin valtiolta. Ruotsi tuki Suomea esimerkiksi antamalla yhteensä 490 miljoonaa kruunua. Tukea voidaan pitää todella huomattavana, sillä Ruotsin antama rahamäärä oli suurempi kuin Suomen koko vuoden 1940 vuosibudjetti, jonka loppusumma oli yhteensä 439 miljoonaa kruunua. Martti Häikiön mukaan summa oli kahdeksasosa Ruotsin omasta budjetista ja se oli myös enemmän kuin mitä ruotsalaiset käyttivät omiin sotilasmenoihinsa.¹²⁰²

Rahallisen avun lisäksi suomalaiset saivat ostaa Ruotsin asevoimilta tärkeää sotamateriaalia. Suomalaiset hankkivat materiaalia kaikkien kolmen puolustushaaran hallinnolta (förvaltning) sekä sotamateriaalia tuottavilta yrityksiltä. Osa sotamateriaalista saatiin myös lainaksi. Määrällisesti Ruotsista saatu apu ei ollut suuri, mutta sitäkin tärkeämpi, sillä materiaalia oli perillä Suomessa kuuden viikon sisällä sodan syttymisestä. On aiheellista korostaa, että ruotsalaisten oma materiaalitalanne ei ollut talvisodan syttyessä kovin hyvä ja suomalaisille luovutettu materiaali muodosti huomattavan osan ruotsalaisten omista vähäisistä resursseista. Määrällisten puutteiden lisäksi ruotsalaisilla oli myös laadullisia puutteita. Suurimpina puutteina olivat muun muassa panssarivaunut, tykistö, panssarintorjunta-aseet, ilmatorjunta-aseet ja ammukset. Puutteista huolimatta ruotsalaiset luovuttivat suomalaisille esimerkiksi kolmasosan hävittäjäkoneista ja ilmatorjunta-aseista, viidesosan tykistöstä, kaksi viidesosaa panssarintorjuntatykeistä sekä suuren määrän ammuksia.¹²⁰³

Myös yksityiset ihmiset ja eri toimijat halusivat tukea Suomea. Tuki kanavoitui erilaisten kansalaisliikkeiden tai järjestöjen, kuten esimerkiksi *Nationalsamling för Finland*, *Centrala Finlandshjälpen* ja *Finlandskomitten*, kautta. Nationalsamlingen keräsi huomattavan rahasumman Suomen auttamiseksi ja Finlandshjälpen huolehti vaatteiden keräämisestä ja sotalasten vastaanotosta. Joulukuun 4. päivänä 1939 perustettu Finlandskomitten oli ehkä tärkein Suomea tukenut toimija. Sen tavoitteena oli koota 7 500 vapaaehtoisen ruotsalaisen muodostama joukko suomalaisten avuksi. Komiteaan kuului jäseniä sekä akateemisesta että sotilaspiireistä. Komiteaan kuului yhteensä viisi sotilasjäsentä muun muassa everstiluutnantit Magnus Peder Wilhelm Dyrssen, C. A. Ehrensward ja Viking Sebastian Henricsson Tamm, jotka olivat vastuussa

---

¹²⁰¹ Högsta ledningen under beredskapstiden, s. 132–135, Den svenska militära beredskapen 1937–1945, Band A I, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol A 7, KrA; Andolf (1996a), s. 126–128; Andolf (1996b), s. 212–216; Ericson (1996), s. 188 ja Cronenberg (2015), s. 76–81.

¹²⁰² Häikiö, Martti: Yksin ja yhdessä, teoksessa Meinander, Henrik (toim.): *Historian kosto – Suomen talvisota kehityksissään*, Helsinki 2015, s. 232–233; Wahlbäck (2002), s. 84–85 ja Åselius (2015), s. 197.

¹²⁰³ Katso esimerkiksi Suomen sotilasasiameiehen ak N:o 102/1939 Sal., 20.11.1939, T-19932/21, KA; Kenraalimajuri Grandellin kirje puolustusministerille 8.10.1939, SArk-1621/4, KA; Cronenberg (2015), s. 53–62; Wahlbäck (2002), s. 84–85 sekä Åselius (2015), s. 197.

myös Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon (Svenska Frivilligkåren) organisaation suunnittelusta.¹²⁰⁴

Jo ennen talvisodan syttymistä osa ylempään upseeristopiireihin kuuluvia henkilöitä oli valmistautunut perustamaan vapaaehtoisjoukon. Talvisodan syttyttyä vapaaehtoisjoukon perustamiseen liittyvät toimenpiteet haluttiin käynnistää, mutta Ruotsin hallitus kielsi aluksi sen. Paine hallitusta kohtaan kasvoi kuitenkin niin suureksi, että joulukuun puolivälissä se joutui antamaan luvan perustaa vapaaehtoisjoukko. Suuri määrä vapaaehtoisiksi haluavia palveli Ruotsissa toteutetun liikekannallepanon takia jo Ruotsin sotaväessä. Joulukuun puolivälissä jouduttiin 5 200 vapaaehtoisena Suomen avuksi haluavalle ruotsalaiselle sotilaalle antamaan ero tai kotiuttamaan. Vapaaehtoisesti Suomeen haluavien määrä nousi hieman myöhemmin 8 000:een ja lopullisesti jopa 12 000 henkilöön. Vapaaehtoisten määrää, erityisesti upseerien ja alipuseerien osalta jouduttiin kuitenkin rajoittamaan, jotta Ruotsin oma sotilaallinen valmius ei olisi kärsinyt liikaa. Rajoittamismääräykset koskivat erityisesti Ylä-Norlannin alueelle ryhmitettyyn 2. Armeijakuntaan kuuluvia joukkoja.¹²⁰⁵

Vapaaehtoisten vastaanottamiseksi perustettiin Päämajan vapaaehtoistoimisto, jonka päälliköksi määrättiin entinen Yleisesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Enckell. Ruotsalaisista ja norjalaisista vapaaehtoisista muodostettiin oma joukko, Ruotsalainen vapaaehtoisjoukko (Svenska Frivilligkåren), jonka vahvuus oli 7 600 miestä. Joukon kokoonpano muodostui esikunnasta, kolmesta vahvennetusta pataljoonasta, lentolaivueesta sekä erillisyksiköistä.¹²⁰⁶

Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon (Gruppen Svenska Frivilligkåren) komentajana toimi kenraaliluutnantti Linder ja esikuntapäällikkönä everstiluutnantti Ehrensvärd. Maaliskuun alussa 1940 vapaaehtoisjoukon esikunta organisoitiin uudestaan, jolloin siitä erotettiin erikseen johtoporras taistelujen johtamista varten (Stridsgruppen Svenska Frivilligkåren). Kenraaliluutnantti Linder jatkoi edelleen koko vapaaehtoisjoukon komentajana ja sen uudeksi esikuntapäälliköksi määrättiin everstiluutnantti Richard Oscar Roger Åkerman. Taistelujen johtamista varten perustetun johtoportaan komentajana toimi eversti Arthur Georg Nordenswan ja everstiluutnantti Ehrensvärd siirtyi sen esikuntapäälliköksi. Varsinaisen taistelevan voiman muodosti-

---

¹²⁰⁴ Meinander (2012), s. 163–164; Schmidt-Laussitz, Nicolas von – Schmidt-Laussitz, Klaus-Jürgen von: *För Finlands frihet: Svenska frivilligkåren 1939–1940*, Luleå 2008, s. 34–36, 40–41; Mörtberg (diplomityö N:o 781/1962), s. 11 ja Ljung, Ove: Viking Tamm, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996, s. 381.

¹²⁰⁵ Cronenberg (2015), s. 95–96; Airio (2008), s. 36–37 ja Mörtberg (diplomityö N:o 781/1962), s. 10–11 ja 24–25.

¹²⁰⁶ Schmidt-Laussitz (2008), s. 37–39; Rulla över Svenska Frivilligkårens officerare och fältväblar 13.4.1940, Krigsarkivets bibliotek ja Järvelä–Vuorenmaa (1981), s. 44 ja 50

vat kolme vahvennettua pataljoonaa¹²⁰⁷ (I–III Gruppen), 19. Lentolaivue (Flygfottiljen) sekä yhteensä 16 erillisyyksikköä.¹²⁰⁸

Helmikuussa 1940 suomalaisten tilanteen ollessa huono Karjalan kannaksella Ruotsalaisesta vapaaehtoisjoukosta oli saatu taistelukykyisiksi lentolaivueen ja ilmatorjuntajoukkojen lisäksi kaksi vahvennettua pataljoonaa (I ja II Gruppen) ja muutamia erillisyyksiköitä. Valmiina olevat joukot ottivat rintamavastuun Pohjois-Suomessa 27.2.1940. Ensimmäisenä ruotsalaisista vapaaehtoisista varsinaiseen taistelutoimintaan osallistui 19. Lentolaivue. Laivue teki hyökkäyksen 12. tammikuuta 1940 Märkjärvellä olevaa vihollista vastaan.¹²⁰⁹

Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukkoa suunniteltiin käytettävän vaihtoehtoisesti myös Karjalan kannaksella, mutta ylipäällikkö, marsalkka Mannerheim päätti käyttää sitä Pohjois-Suomessa. Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon ottaessa helmikuussa 1940 rintamavastuun voitiin pohjoisesta irrottaa viisi suomalaista, jo taistelukokemusta omaavaa pataljoonaa ja vajaa patteristo vahventamaan Karjalan kannaksen kriittistä tilannetta. Vapaaehtoisjoukon taisteluvalmiina olevien joukkojen ryhmittäminen Pohjois-Suomeen ja rintamavastuun otto palveli myös ruotsalaisten omia sotilaallisia tarpeita, sillä joukko toimi samalla Ylä-Norlantiin ryhmitetyn 2. Armeijakunnan eteentyönnettynä ”suojajoukkona”.¹²¹⁰

Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon merkittävissä tehtävissä palveli useita upseereja, joilla oli entuudestaan hyvät suhteet Suomeen ja suomalaisiin. Kenraaliluutnantti Linder, everstiluutnantti Ehrensvärd ja kaikki kolme taisteluryhmän johtajaa, everstiluutnantit Dyrssen, Tamm ja Ekström olivat olleet jo vapaussodan aikana valkoisen armeijan palveluksessa ja käyneet sen jälkeen myöhemminkin Suomessa. Myös muutama muu Vapaaehtoisjoukon riveissä tärkeässä tehtävässä palvellut upseeri oli ollut jo aiemmin komennuksella Suomessa ja tehnyt yhteistyötä suomalaisten kanssa. Tällaisia henkilöitä olivat muun muassa 19. Lentolaivueen esikuntapäällikkö, kapteeni Bjuggren ja II Vahvennetun pataljoonan 1. Komppanian päällikkö, kapteeni Bouveng.¹²¹¹

Kaikki ruotsalaiset vapaaehtoiset eivät palvelleet vain Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon riveissä, vaan useita ruotsalaisia upseereita hakeutui suoraan myös Suomen puolustusvoimien palvelukseen. Ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon ulkopuolella palveli yhteensä noin 420 miestä. Ruotsalaisia hakeutui erityisesti merivoimiin ja

¹²⁰⁷ Ruotsalaisilla joukoilla oli hyvä itsenäinen taistelukyky. Vahvennetuista pataljoonista voitaisiin nykytermein käyttää nimeä taisteluosasto, sillä siihen kuului orgaanisesti komentajan ja pienen esikunnan lisäksi kolme kiväärikomppaniaa, jääkärikomppania, raskas komppania, esikuntakomppania, yksi kenttätykistöpatteri sekä pioneeri-, viesti- ja huoltojoukkue.

¹²⁰⁸ Katso esimerkiksi Ehdotus ulkomaalaisia vapaaehtoisia koskevien asioiden hoitamista koskevat perusteet 26.2.1940, T- 19932/21, KA; Schmidt-Laussitz (2008), s. 123; Rulla över Svenska Frivilligkårens officerare och fältväblar 13.4.1940; Mörtberg (diplomityö N:o 781/1962), s. 6–7, 15–16 ja liite 7; P.M. beträffande uppställande av en svensk frikår i Finland, 11.12.1939, Kenraalimajuri Väinö Palojärven kokoelma, Pk-912/11, KA; Järvelä, Tapio–Vuorenmaa, Anssi: Ulkomaiset vapaaehtoiset, teoksessa *Talvisodan historia, 4. osa*, Porvoo 1981, s. 51–52; Norberg (1996), s. 344 ja Ljung (1996), s. 381–382.

¹²⁰⁹ Mörtberg (diplomityö N:o 781/1962), s. 27–28, liite 9 ja liite 12; Häikiö (2015), s. 232–233; Ljung (1996), s. 381–384 sekä Järvelä–Vuorenmaa (1981), s. 51–52.

¹²¹⁰ Schmidt-Laussitz (2008), s.39, 77–78 ja Ljung (1996), s. 381–384.

¹²¹¹ Schmidt-Laussitz (2008), s. 40 ja Rulla över Svenska Frivilligkårens officerare och fältväblar 13.4.1940.

rannikkotykistöön. Yksittäisten upseerien lisäksi Suomessa palveli myös kokonaisia osastoja muun muassa ilmatorjunnassa, rannikkotykistössä ja kenttätäkistössä.¹²¹²

Lopuksi voidaan todeta, että talvisodassa ympyrä tavallaan sulkeutui. Huomattava määrä ruotsalaisia vapaaehtoisia tuli talvisodassa taistelemaan Suomeen aivan kuten vapaussodassa. Muutama jo vapaussodassa Suomessa vapaaehtoisena olleista henkilöistä osallistui talvisodassa jälleen aktiivisesti Suomen auttamiseen ja tukemiseen. Ruotsalaisvaikutus konkretisoitui talvisodassa muutoinkin käytännön toiminnassa, sillä Ruotsin sotakorkeakoulussa saadut opit joutuivat testatuiksi talvisodassa kenttäarmeijan avaintehtävissä. Pääosa Ruotsin sotakorkeakoulussa opintonsa suorittaneista suomalaisista upseereista toimi talvisodassa ylimpien yhtymien rintamakomentajan tehtävissä. Lisäksi moni Suomen Sotakorkeakoulussa ruotsalaisten opettajien opetuksessa ollutta upseeria toimi talvisodan aikana keskeisissä ja tärkeissä johto- ja komentajatehtävissä.

---

¹²¹² MerivE/Järjestelyosasto, ak N:o 677/J1 sal., 27.12.1939, SArk-1621/4, KA; Suomen sotilasasiamiehen ak N:o 174/1939, 22.11.1939 ja N:o 203/1939, 26.12.1939, SArk-1621/13, KA sekä Järvelä–Vuorenmaa (1981), s. 51.

SOTAPOTENTIAALIN LUOMISESTA KÄYTÖN SUUNNITTELUUN

Ruotsalaisten vaikutusta suomalaiseen sotataitoon ja sen kehitykseen on tutkittu jonkin verran jo aiemmin. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella on tarpeellista muuttaa tai syventää joitakin aiempien tutkimusten tuottamia tuloksia ja tulkintoja. Aiemmissä tutkimuksissa on muun muassa tuotu esiin, että Sotakorkeakoulun opetuksen järjestelyihin ja opetuksen sisältöön oli haettu malleja Ranskasta ja Ruotsista. Tutkimuksen yksi tärkeimmistä tuloksista on, että Ruotsista saadut mallit ja perusteet vaikuttivat huomattavasti Ranskasta saatuja vaikutteita enemmän. Ruotsista saadut mallit ja perusteet vaikuttivat myös monien muiden suomalaisten sotakoulujen opetuksen järjestelyihin ja sisältöön.

Toinen merkittävä havainto on, että ruotsalaisen sotataidon keskeiset periaatteet; olosuhteiden ja maaston hyödyntäminen, liikkuvan sodankäynnin korostaminen, hyökkäystaistelun tärkeys sekä puolustustaistelu vihollisen pysäyttämiseksi ennen sen lyömistä pääjoukkojen vastahyökkäyksellä, siirtyivät suoraan suomalaiseen sotataitoon Sotakorkeakoulun ruotsalaisten opettajien ja heidän seuraajiensa välittämänä. Myös opintoja Ruotsin sotakouluissa voidaan pitää tärkeänä vaikutuskanavana ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta.

Yksi tämän tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia on, että ruotsalaisvaikutuksen välittymisen taustalla vaikuttivat kummankin maan kansalliset intressit ja tarpeet sotilaallisesta yhteistyöstä. Pohjanlahden yli tapahtuneeseen vuorovaikutukseen vaikutti merkittävästi ensinnäkin ruotsalaisten halu työntää vaikutusta Suomeen ja suomalaiseen sotataitoon. Ruotsalaisten aktiivisuus ja tarpeet näkyivät erityisesti sotapotentiaalin käytön suunnitteluun liittyvissä kysymyksissä. Ruotsalaiset sotilaat olivat Ruotsin puolueettomuuteen perustuvasta ulko- ja turvallisuuspolitiikasta huolimatta hyvin aktiivisia Karjalan kannasta ja Ahvenanmaan puolustusta koskevissa yhteistyökysymyksissä. Operatiiviseen suunnitteluun liittyvien komennusmatkojen lukumäärän perusteella ruotsalaiset olivat jopa suomalaisia aktiivisempia.

Suomalaisilla oli oman puolustuslaitoksen ja sotataidon luomiseksi voimakas halu ja tarve hakea vaikutteita Ruotsista ja muista maista. Suomalaisten tarpeet liittyivät 1920-luvulla ennen kaikkea sotapotentiaalin luomiseen ja myöhemmin 1930-luvulla lisääntyneessä määrin myös valmistautumiseen potentiaalin käyttöön yhdessä ruotsalaisten kanssa. Tärkeimpänä syynä läheiseen yhteistyöhön Ruotsin kanssa oli sotilaallisten resurssien yhdistäminen sekä suomalaisten puolustuskyvyn ja edellytysten parantaminen Neuvostoliiton suunnasta tulevaa uhkaa vastaan.

Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja sen ilmenemisen osoittamiseksi oleellinen kysymys on, millaista oli ruotsalainen sotataito 1920- ja 1930-luvulla ja mihin se perustui. Vastausten hakemisen haasteena on ollut ruotsalaista sotataitoa ja sen ke-

hittymistä käsittelevän tutkimuksen vähyys. Tässä tutkimuksessa ruotsalaista sotataitoa koskeva osuus on jouduttu tekemään varsin pelkistettynä sivututkimuksena ja sitä koskeviin tutkimustuloksiin lienee tarpeen suhtautua varauksellisesti. Tässä tutkimuksessa luotu yleiskuva ruotsalaisesta sotataidosta ja sen kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä lienee kuitenkin riittävä tutkimustehtävän toteuttamiseksi sekä suomalaisen ja ruotsalaisen sotataidon välisten yhtäläisyyksien osoittamiseksi.

Ruotsalaisen sotataidon 1920- ja 1930-luvulla tapahtuneen kehityksen taustalla vaikutti keskeisesti kaksi eri tekijää; vuoden 1920 ja vuoden 1930 puolustuskomission töiden tuloksena syntyneet puolustuspäätökset sekä järjestelmällinen tiedonhankinta ja kokeilutoiminta. Ruotsalaiset keräsivät ja kokosivat järjestelmällisesti ja laaja-alaisesti ensimmäisen maailmansodan sotakokemuksia ja oppeja monista eri maista, erityisesti Ranskasta ja Saksasta. Ruotsalaiset tekivät vuosina 1919–1924 useita pidempiaikaisia opinto- ja ulkomaanmatkoja eri maihin.

Ruotsalainen 1920-luvun sotataito ja sen teoreettinen perusta pohjautuivat ja tukeutuivat ranskalaisiin ja saksalaisiin ohjesääntöihin, sotilaskirjallisuuteen ja asiantuntijoihin sekä laajemminkin useasta ensimmäiseen maailmansotaan osallistuneesta maasta kerättyihin kokemuksiin ja oppeihin.

Järjestelmällisen tiedonhankinnan lisäksi toinen oleellinen piirre ruotsalaisten toiminnassa oli se, että oppeja ja kokemuksia ei otettu käyttöön sellaisinaan, vaan ulkomailta saatua aineistoa ja tuloksia analysoitiin ruotsalaisista lähtökohdista. Ruotsalaisten keskeisenä johtopäätöksenä oli, että erityisolojen vuoksi Keski-Euroopasta saatuja kokemuksia ei voitu sellaisinaan soveltaa Ruotsissa.

Ruotsalaisten sodankäynti perustui sekä puolustukseen että hyökkäykseen. Parhaana taistelumuotona alivoimaiselle nähtiin omia olosuhteita hyödyntävä hyökkäys-puolustusyhdistelmä. Sotataidon periaatteiden toteuttamisen näkökulmasta ongelmaksi muodostui voimakas puolustuslaitoksen alasajo 1920-luvun puolivälin jälkeen.

Pääosa ruotsalaisten ensimmäisen maailmasodan kokemuksista tehdyistä johtopäätöksistä olivat yhteneviä suomalaisten tekemien johtopäätösten kanssa. Ruotsalaisesta sotataidosta onkin löydettävissä paljon yhtäläisyyksiä 1920- ja 1930-luvun suomalaisessa sotataidossa ja taktiikassa vallinneiden periaatteiden ja toimintatapojen kanssa.

Ruotsissa jalkaväkeä pidettiin tärkeimpänä aselajina. Tykistö oli jalkaväen ohella toinen tärkeä aselaji. Suomalaisten näkemys jalkaväen merkityksestä oli yhtenevä ruotsalaisten käsitysten kanssa ja myös Suomessa tärkeimpinä aselajeina pidettiin jalkaväkeä ja tykistöä. Ruotsissa nähtiin myös ratsuväellä olevan selkeä asema ja useita erilaisia tehtäviä nimenomaan liikkuvissa operaatioissa. Suomessa ratsuväen roolia ja merkitystä ei pidetty yhtä tärkeänä kuin Ruotsissa.

Kokoonpanojen osalta ruotsalaisten operatiivisten joukkojen (*arméfördelning*) suurin heikkous oli niiden raskaus, mikä merkittävästi vähensi niiden liikkuvuutta. Ruotsalaisen jalkaväen tulivoima perustui suureen miesmäärään. Lisäksi tykistön määrä oli huomattavan pieni suhteessa jalkaväkijoukkoihin.

Ruotsalaisten sotataito oli teoreettisesti ja osaamisen näkökulmasta myös eurooppalaisella mittarilla mitattuna korkeatasoista. Ruotsalaisten upseerien tasokas koulutusjärjestelmä ja monipuolinen harjoitusjärjestelmä tuottivat korkeatasoista teoreettista osaamista. Ruotsalaisten suurimpana puutteena oli käytännön harjaantumisen ja sodassa hankitun kokemuksen puute, mistä asiasta Ruotsissa opiskelleet tai ruotsalaisten opettajien johdolla opiskelleet suomalaiset upseerit perustellusti esittivät kritiikkiä.

Vuoden 1925 puolustuspäätös johti merkittäviin rauhan ja sodan ajan puolustuslaitosta koskeviin vähennyksiin. Supistuksilla oli huomattava heikentävä vaikutus Ruotsin sotilaalliseen puolustuskykyyn. Puolustuspäätöksellä oli vaikutusta myös operatiivisiin suunnitelmiin, sillä joukkojen supistaminen ei mahdollistanut joukkojen ryhmittämistä kaikille uhanalaisille alueille. Ruotsalaisten vuoden 1925 puolustuspäätöksen perusteella tehdyt organisaatiomuutokset ja joukkojen supistaminen herättivätkin paljon kritiikkiä. Ruotsin puolustuslaitoksen voimakkaan alasajon seurauksesta teoreettisen osaamisen ja käytännön suorituskyvyn välille syntyi 1920-luvun puolivälin jälkeen merkittävä ristiriita.

Vuoden 1936 puolustuspäätöksen seurauksesta Ruotsin puolustuskykyä alettiin vahvistaa. Puolustuspäätöksen taustalla vaikuttivat vuoden 1930 puolustuskomission tekemä perusteellinen työ sekä kansainvälisen turvallisuustilanteen heikkeneminen. Joukkojen laatua parannettiin tehostamalla koulutusta, lisäämällä kaaderihenkilöstön määrää sekä materiaalihankinnoilla. Merkittävimpiä kehittämistoimenpiteitä olivat muun muassa johdon keskittäminen uuden johtoportaan, puolustuseseikunnan (försvarsstaben) johtoon, puolustushaaraesikuntien perustaminen ja harjoitusaikojen kasvattaminen. Sodan ajan organisaatiota muutettiin niin, että armeijaosastojen määrää lisättiin.

Ruotsalaiset käynnistivät 1930-luvun alussa erittäin perusteellisen ja ennakkoluellottoman työn joukkojen suorituskyvyn parantamiseksi. Ruotsissa järjestettiin vuosina 1931–1935 useita kokeiluja aselajien ja kokoonpanojen kehittämiseksi. Kokeilut kattoivat useita eri tasoja yksittäisestä sotilaasta yhtymätasolle asti. Ruotsin aselajien suorituskyvyn kehittämisen lähtökohtana oli parantaa joukkojen mahdollisuuksia taistella nimenomaan neuvostojoukkoja vastaan sekä muuttaa erityisesti yhtymien puolustuksellista luonnetta hyökkäyksellisemmäksi. Merkittävimpiä uudistuksia hyökkäyskyvyn saavuttamiseksi olivat tykistön tulivoiman lisääminen ja kranaatinheittimistön määrän kolminkertaistaminen. Jalkaväki säilyi edelleen pääaselajina ja sillä nähtiin olevan ratkaiseva merkitys taistelujen lopputulokseen. Jalkaväen liikkuvuuden lisäämiseksi perinteisen jalkaväen rinnalle oli perustettu myös polkupyörin ja autoin liikkuvia jalkaväkiyksiköitä.

Ruotsissa sotatoimet jaettiin 1930-luvun lopulla hyökkäysoperaatioon (anfallsoperation) ja puolustusoperaatioon (försvarsoperation). Ruotsissa korostettiin hyökkäysoperaatioita, sillä vain niiden nähtiin johtavan ratkaisevaan menestykseen ja lopputulokseen. Puolustusoperaation tavoitteena oli tuottaa viholliselle tappioita voimasuhteiden tasoittamiseksi ja olosuhteiden luomiseksi hyökkäysoperaatiolle.

Ruotsalaisten omien aikalaisarvioiden mukaan Ruotsin armeijan suorituskyky 1930-luvun lopulla ei kaikista kehittämistoimenpiteistä huolimatta ollut kaikilta osiltaan hyvä. Puutteita oli muun muassa materiaalissa ja osaamisessa. Armeijan aktiivipalveluksessa oleva henkilöstö oli laadullisesti varsin hyvää, mutta aktiivipalveluksessa olevan henkilöstön määrä oli vähäinen. Reserviläisten koulutustason osalta ruotsalaisten suurimpia haasteita oli asevelvollisten lyhyt palvelusaika moniin muihin maihin verrattuna. Ruotsin armeijan aseistus ja varustus oli epähomogeenista ja uudistusten hitauden johdosta osin vanhentunutta nopean sotateknisen kehityksen seurauksena.

Ruotsin vuoden 1936 puolustuspäätöksen pohjalta tehty puolustuslaitoksen muutokset koskivat myös puolustussuunnitelmia. Vuoden 1927 puolustussuunnitelman pohjana oli ollut kaksi vaihtoehtoista uhkamallia, sota Venäjää vastaan tai sota länsivaltaa vastaan. Venäjän uhkaa vastaan laadituissa vaihtoehdoissa joukkoja oli tarkoitus käyttää Ruotsin maaperällä ja niihin liittyi joissakin tilanteissa myös Ahvenanmaan miehittäminen. Vuoden 1927 puolustussuunnitelmassa oli myös yhtenä omana erillissuunnitelmana ruotsalaisten sanktiojoukkojen lähettäminen Suomeen, mutta sitä ei koskaan hyväksytty virallisesti. Oleellista kuitenkin on, että Ruotsin hallituksen kielteisestä asenteesta huolimatta Ruotsin yleisesikunnassa ja Meriesikunnassa jatkettiin sanktiotoininnan suunnittelua yhteistyössä suomalaisten kanssa.

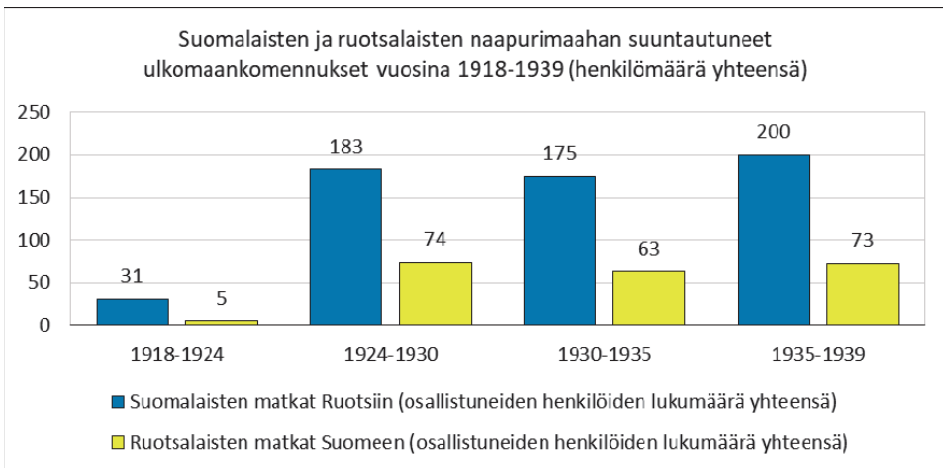
Uusi operatiivinen suunnittelu alkoi vuonna 1934. Uusi puolustussuunnitelma oli kytketty yhteen vuoden 1937 organisaatiouudistusten voimaan tuloon, ja sen oli tarkoitus tulla voimaan samaan aikaan tammikuun alussa 1937. Suunnitelmaa ei kuitenkaan koskaan virallistettu ja se jäi voimaan väliaikaisena. Suunnitelma sisälsi eri toimintavaihtoehtoja, jotka oli laadittu neljän eri uhkamallin ja viiden mahdollisen taistelualueen pohjalta. Suunnitelmiin sisältyi myös ruotsalaisten sanktiojoukkojen käyttö Suomessa ja erillisen osaston lähettäminen Ahvenanmaalle. Päävastuussa uudesta puolustussuunnitelmasta suunnittelusta olivat keskusosaston päällikkö, everstiluutnantti Axel Rappe ja operatiivisen toimiston päällikkö, majuri Carl August Ehrensward. Huomionarvoista on, että Ehrenswardin rooli ja merkitys oli erittäin suuri myös Ahvenanmaan puolustukseen ja sen suunnitteluun liittyvissä kysymyksissä.

Suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan tekemät ulkomaanmatkat ja -komennukset on ollut yksi tämän tutkimuksen keskeisistä tutkimuskohteista ja teemoista. Vuosina 1918–1922 virallisia ulkomaankomennuksia naapurimaahan ei juurikaan tehty maiden välisten huonojen suhteiden ja naapurimaan puolustuslaitosta koskevien kielteisten näkemysten takia.

Ahvenanmaan kriisin ratkettua Suomessa alettiin vähitellen kuitenkin hakea mahdollisuuksia sotilaallisen yhteistyön kehittämiseen Ruotsin kanssa. Suhteiden parannuttua ja näkemysten lisääntyessä yhteistyön tarpeellisuudesta suomalaisten virallisten ulkomaankomennusten määrä kasvoi huomattavasti 1920-luvun puolivälissä. Vuosina 1918–1924 yhteensä 31 suomalaista oli ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Vuonna 1924 Ruotsiin suuntautuneiden komennusten määrä nousi yhteensä 25 henkilöön. Selkeästi suurin osa matkoista koski osaamisen kehittämistä ja kokemusten hankintaa. Ruotsista vuosina 1918–1924 yhteensä viisi henkilöä oli vi-

rallisella komennuksella Suomessa. Komennuksista neljä ajoittui vuoteen 1924.

Vuosina 1918–1924 ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta merkittävin vaikutuskanava oli ruotsalaisten vapaaehtoisten osallistuminen vapaussotaan. Vaikka vapaussodan aikana saatiin runsaasti myönteisiä havaintoja ja kokemuksia ruotsalaisten osaamisesta, niin suomalaisten näkemykset ja käsitykset Ruotsin armeijan tilasta ja osaamisesta vaihtelivat melkoisesti. Vuotta 1924 voidaan pitää tärkeänä käännepis-teenä suhtautumisessa naapurimaan puolustuslaitokseen, sillä tuolloin alkanut laaja-
mittaisempi kokemusten ja osaamisen hankinta alkoi muuttaa suomalaisten näke-
myksiä Ruotsista saatavien oppien ja kokemusten hyödyllisyydestä.

Kaavio 9. Kooste suomalaisten ja ruotsalaisten naapurimaahan vuosina 1918–1939 suuntautuneista ulkomaankomennuksista.

Vuosina 1924–1930 yhteensä 183 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Ulkomaankomennuksella olleiden henkilöiden lukumäärän perusteella Ruotsista tuli vuodesta 1924 alkaen tärkein kohdema. Ruotsista vastaavasti kävi vuosina 1924–1930 yhteensä 74 henkilöä komennuksella Suomessa. Yhtenä tärkeänä syynä ruotsalaisten tekemien komennusten ja erityisesti korkean tason vierailujen määrän lisääntymiseen oli ruotsalaisten sotilaiden ja sotilasjohdon piirissä herännyt suurempi mielenkiinto puolustusyhteistyöstä. Ruotsin upseeriston keskuudessa oli 1920-luvun puolivälissä voimistunut ajatus siitä, että Ruotsin oli sodan syttyessä kaikin voimin tuettava Suomea.

Verrattaessa komennusten määriä ja komennusten tarkoitusta tietojen vaihdon ja osaamisen hakemisen suunta oli selvästi Ruotsista Suomeen päin. Mielenkiintoinen piirre on, että riippumatta matkan virallisesta tarkoituksesta ruotsalaiset upseerit olivat hyvin usein kiinnostuneita Karjalan kannaksesta. Kiinnostuksen taustalla oli Ruotsin sotilasjohdon ja upseeriston muuttuneet ja vahvistuneet näkemykset siitä, että paras tapa torjua Neuvostoliiton uhka oli puolustautua yhteisvoimin suomalais-ten kanssa jo Karjalan kannaksella.

Ruotsalaisten vuosina 1924–1930 Suomeen suuntautuneet komennukset voidaan jakaa niiden luonteen sekä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikuttavuuden perusteella neljään ryhmään. Ehdottomasti merkittävimmän ryhmän muodostivat Suomeen opettajiksi lähetetyt upseerit. Vaikka ryhmään kuuluvien henkilöiden määrä oli pieni, henkilöiden vaikuttavuus oli erittäin suuri.

Ruotsalalaisten opettajien merkitys ja vaikuttavuus olivat yksi tärkeimmistä vaikutuskanavista ruotsalaisvaikutuksen välittymisessä suomalaiseen sotataitoon. Ruotsalaisten upseerien henkilökohtaisen vaikutuksen lisäksi heiltä oppinsa saaneet suomalaiset opettajat vaikuttivat keskeisesti suomalaisen sotataidon opetukseen ja kehittämiseen Sotakorkeakoulussa aina 1930-luvun alkuun asti. Huomionarvoista on, että ruotsalaiset opettajat toimivat alkuvaiheessa kaikkien ylimpien Sotakorkeakoululla järjestettyjen kurssien opettajina. Ruotsalaisten opettajien opetuksessa oli vuosina 1924–1927 yhteensä noin 140 upseeria, joista varsin moni toimi myöhemmin keskeisissä ja tärkeissä tehtävissä.

Suomalaisten sotakoulujen opetuksen järjestelyistä, käytetyistä opetusmenetelmistä ja opintojen sisällöistä on löydettävissä hyvin paljon Ruotsista saatuja vaikutteita ja malleja. Kadettikoulun ja Sotakorkeakoulun opetusohjelmat, opetuksen sisältö ja eri oppiaineiden tuntimäärät, opetusmenetelmät ja opetusmateriaali olivat yhtenevät Ruotsin vastaavan koulun kanssa. Myös monien muiden suomalaisten sotakoulujen, muun muassa Taistelukoulun, Suojeluskuntain Päälystökoulun ja Merisotakoulun opetukseen oli haettu vaikutteita ja oppeja Ruotsista.

Suomalaisen sotataidon kehittämisen ja kehittymisen kannalta merkittävin sotakoulu oli Sotakorkeakoulu. Sotakorkeakoulussa opiskeli ja toimi opettajana huomattava osa niistä henkilöistä, joiden rooli oli suomalaisen sotataidon kehittymisen kannalta keskeinen. Lisäksi Sotakorkeakoulun opettajien rooli ja merkitys oli huomattava myös suomalaisten ohjesääntöjen kirjoittajina.

Ruotsalaisvaikutus näkyi Sotakorkeakoulun opetuksessa kahdella tavalla. Ensimmäkin opetuksen järjestelyt, opetusohjelmat ja opetusmenetelmät on laadittu Ruotsista saatujen mallien ja perusteiden mukaisesti. Toiseksi opetuksen sisältö ja erityisesti opetuksessa esille tuodut sotataidolliset perusteet pohjautuivat ruotsalaiseen sotataitoon ja Ruotsin sotakorkeakoulussa käytettyyn opetusmateriaaliin, ohjesääntöihin, sotilaskirjallisuuteen ja luentoihin.

Toisen tärkeän Suomessa käyneen ryhmän muodostavat Ruotsin puolustuslaitoksen ja -hallinnon ylimpään johtoon kuuluneet henkilöt. Ryhmään kuuluneilla henkilöillä oli tärkeä asema ja merkitys taustavaikuttajina. Matkojen virallisena tarkoituksena oli tutustumisen Suomen puolustuslaitokseen ja sen toimintaan sekä henkilökohtaisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen. Ylemmän johdon vierailuihin liittyi usein myös keskusteluja ja tietojen vaihtoa myös salaisista operatiivisista kysymyksistä.

Kolmannen Suomessa käyneiden ryhmän muodostavat operatiivisissa asioissa Suomessa käyneet henkilöt. Erityisesti 1920-luvun loppua lähestyttäessä Suomeen suuntautuneiden komennusten yhtenä ja kasvavana syynä olivat yleisesikuntien ja muutamien avainhenkilöiden välinen yhteistyö ja operatiiviset asiat.

Neljännän Suomessa komennusmatkoilla käyneen ryhmän muodostavat lyhyillä opinto- ja tutustumismatkoilla käyneet henkilöt. Tähän ryhmään luokiteltujen ruotsalaisten tekemien matkojen virallisena tarkoituksena oli perinteinen tietojen ja kokemusten hankinta sekä tutustuminen suomalaisten joukko-osastojen koulutukseen ja joukkojen toimintaan. Matkoihin liittyi varsin usein vastavuoroisuus.

Vuosina 1930–1935 naapurimaahan suuntautuneiden komennusten kokonaismäärä laski jonkin verran edelliseen ajanjaksoon verrattuna, sillä yhteensä 175 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Ruotsi säilyi kuitenkin edelleen selvästi suomalaisten ulkomaankomennusten tärkeimpänä kohdemaana. Ruotsin jälkeen eniten ulkomaankomennuksia tehtiin Ranskaan ja Englantiin. Myös ruotsalaisten Suomeen tekemien komennusten määrä laski hieman, sillä Ruotsista kävi samana aikana yhteensä 63 henkilöä komennuksella Suomessa.

Ruotsalaisten vuosina 1930–1935 Suomeen suuntautuneet komennukset voidaan jakaa komennuksen luonteen sekä ruotsalaisvaikutuksen välittymisen ja vaikutavuuden perusteella kolmeen ryhmään. Vaikuttavuudeltaan merkittävimmän ryhmän muodostavat ruotsalaisten mahdollista sanktioapua ja siihen liittyvien joukkojen käyttöä koskevat salaiset tietojenvaihto- ja hankintamatkat. Toinen ryhmä on ylimmän johdon matkat, joita vuosina 1930–1935 tehtiin kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin 1920-luvun lopulla. Määrältään suurimman ryhmän muodostaa ruotsalaisten upseerien suomalaisiin joukko-osastoihin tekemät vierailut.

Suomalaisten ja ruotsalaisten tiivistyvän, sotapotentialin käytön suunnitteluun liittyvän yhteistyön tärkein syy oli konkreettiset tarpeet sotilaallisen suorituskyvyn yhdistämisestä Neuvostoliiton mahdollista hyökkäystä vastaan. Operatiivisiin asioihin ja sanktiojoukkojen käyttöön liittyvä yhteistyö oli erityisen aktiivista vuosina 1930 ja 1931. Yleisesikunnan lisäksi myös Ruotsin meriesikunta oli kiinnostunut Suomesta. Ruotsin meriesikunta oli erityisesti kiinnostunut kauppamerenkulun ja ruotsalaisten sanktiojoukkojen kuljetusten suojaamisesta.

Yhteistyön tiivistymisen taustalla oli Ruotsin vuoden 1930 puolustuskomission perustaminen ja sen toiminnan käynnistyminen. Komitean toiminta ja siihen liittyvän sanktioavun suunnittelu edellyttivät yksityiskohtaisten ja ajantasaisten tietojen vaihtoa Suomen ja Ruotsin välillä. Tietojen vaihto ja yhteistyö suomalaisten ja ruotsalaisten välillä oli hyvin aktiivista sisältäen runsaasti yksityiskohtaista ja myös erittäin salaista tietoa. Kansainliiton sanktiovelvoitteet ja siihen liittyvä sanktiojoukkoja koskeva suunnittelu on nähtävä samalla myös merkittävänä ruotsalaisten sotilaspiirien sisäpoliittisena vaikutuskeinona korjata vuoden 1925 puolustuspäätöksen seurauksesta tehty puolustuslaitoksen supistaminen sekä käynnistää puolustusvoimien uudelleenorganisointi ja suorituskyvyn palauttaminen.

Vuosina 1935–1939 yhteensä 200 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Ruotsista kävi samana aikana yhteensä 73 henkilöä komennuksella Suomessa. Ruotsiin suuntautuneiden komennusten määrä on selvästi suurempi verrattuna aiempiin ajanjaksoihin. Ruotsiin suuntautuneiden komennusmatkojen määrän lisääntymisestä huolimatta Ruotsi menetti asemansa tärkeimpänä opintokomennusten kohdemaana Saksalle. Kansainvälisen tilanteen muutoksen ja erityisesti Itämeren

alueen turvallisuustilanteen heikkenemisen takia Suomi oli tärkeä sotilaallinen yhteistyökumppani ruotsalaisille ja päinvastoin.

Poikkeuksellisen paljon komennuksia tehtiin Ruotsiin vuonna 1939, jolloin komennuksella kävi yhteensä 64 henkilöä. Määrän lisääntymisen lisäksi komennusmatkojen luonteessa ja tarkoituksessa tapahtui merkittävä muutos. Aiempia vuosia korostuneemmin komennukset liittyivät sotilaallisen valmiuden kehittämiseen. Erityisesti materiaalihankintoihin, sotamateriaalin tuotantoon ja varautumiseen sekä sotatalouteen liittyvät komennusmatkat lisääntyivät. Myös operatiivista suunnittelua ja sotilaallista yhteistyötä koskevat komennukset kasvoivat huomattavasti aiempiin ajanjaksoihin verrattuna. Tärkeimmät syyt komennusten luonteen ja määrien muuttumiseen olivat kansainvälisen tilanteen kiristyminen Euroopassa ja siitä seurannut Ruotsin ja Suomen suurempi tarve tiivistää sotilaallista yhteistyötä.

Ruotsalaiset tekivät vuosina 1935 ja 1936 poikkeuksellisen vähän virallisia komennuksia Suomeen, sillä vain neljä henkilöä kävi kyseisinä vuosina vierailulla Suomessa. Tärkein syy komennuksien vähäiseen määrään lienee ollut vuoden 1930 puolustuskomission mietinnön julkaiseminen ja sen perusteella käynnistynyt merkittävä ja työteliäs Ruotsin puolustusvoimien uudistaminen.

Vuodesta 1937 alkaen ruotsalaisten Suomeen suuntautuneiden komennusten määrä kasvoi huomattavasti. Komennuksille osallistuneiden henkilöiden määrä oli selvästi suurempi kuin kahden edellisen ajanjakson aikana. Tärkeimpinä syinä ruotsalaisten komennusten määrän kasvuun oli puolustusvoimien uudistustyön valmistuminen sekä kansainvälisen tilanteen kiristyminen ja siitä johtuva tarve tiivistää sotilaallista yhteistyötä entisestään muun muassa Ahvenanmaan puolustukseen liittyvissä kysymyksissä. Komennusten määrän kasvu näkyi erityisesti ylemmän johdon tekemien vierailujen lisääntymisenä.

Ruotsalaisten operatiiviseen suunnitteluun ja tietojenvaihtoon liittyvien komennusten pääasiallinen syy oli ollut 1930-luvun puoliväliin asti ruotsalaisten sanktiojoukkojen käyttö ja siihen liittyvä tietojen hankinta ja vaihto. Vuosina 1935–1939 operatiiviseen suunnitteluun liittyvien komennusten syy muuttui ja ne koskivat lähinnä Ahvenanmaan puolustusta ja sen suunnittelua. Ahvenanmaata koskeva yhteistyö oli erityisen aktiivista vuosina 1937–1939. Ahvenanmaan puolustuskysymyksen lisäksi toinen tärkeä komennuksien syy oli salainen tietojen hankinta ja vaihto Neuvostoliiton Itämeren-laivastosta.

Ulkomaankomennusten määrän ja tarkoituksen perusteella näyttää siltä, että ruotsalaiset halusivat aktiivisesti tehdä läheisempää sotilaallista yhteistyötä suomalaisten kanssa. Ruotsalaiset olivat erityisen aktiivisesti kiinnostuneita niistä kysymyksistä, jotka liittyivät operatiiviseen suunnitteluun ja valmistautumiseen sotapotentialin käyttöön. Tässä tutkimuksessa käytettyjen lähteiden perusteella näyttää siltä, että ruotsalaisten tärkein syy tehdä läheistä sotilaallista yhteistyötä suomalaisten kanssa oli 1920-luvun puolivälissä syntynyt näkemys siitä, että Neuvostoliiton uhka oli tarkoituksenmukaisinta torjua yhteistyössä suomalaisten kanssa Suomen maaperällä. Ruotsalaisten aktiivisuus ja halu tehdä läheistä yhteistyötä suomalaisten kanssa ilme-

nivät erityisesti kiinnostuksena Karjalan kannaksesta sekä sanktiojoukkoja ja Ahvenanmaan puolustusta koskevana suunnitteluna.

Ruotsalaisten aktiivisen kiinnostuksen taustalla vaikutti Neuvostoliiton arvioiminen suurimmaksi uhkaksi. Neuvostoliiton arvioitiin muodostavan suurimman uhkan kaikissa puolustussuunnitelmien taustalla olleissa uhka-arvioissa aina vuoden 1939 kevääseen asti, jolloin suurimmaksi uhkaksi nousi Saksa. Neuvostoliitto säilyi tämän jälkeenkin toisena vaihtoehtoisena uhkana.

Ruotsalaisten aktiiviseen haluun torjua Neuvostoliitosta kohdistuvaa uhkaa yhdessä suomalaisten kanssa vaikutti kaksi merkittävää syytä. Ensimmäinen huomattava syy oli Ruotsin oman puolustuslaitoksen alasajo vuoden 1925 puolustuspäätöksen seurauksena. Ruotsalaisissa sotilaspiireissä nähtiin, että heikentyneen sotilaallisen suorituskyvyn takia resurssit oli tarkoituksenmukaista yhdistää suomalaisten resurssien kanssa. Toisena tärkeänä taustatekijänä voidaan pitää ruotsalaisen sotataidon ensimmäisen maailmasodan jälkeen pääperiaatteeksi valittu strateginen offensiivi eli taistelujen käyminen hyökkäysvoittoisesti. Ruotsin omaksumasta puolueettomuudesta huolimatta sotilaspiireissä valmistauduttiin offensiiviseen toimintaan jopa Ruotsin alueen ulkopuolella. Ajatus idästä kohdistuvan uhkan torjumiseksi Suomen maaperällä ei sinänsä ollut uutta, sillä näinhän asia oli ollut jo silloin kun Suomi vielä kuului osana Ruotsin kuningaskuntaan.

Operatiiviset syyt olivat todellisuudessa tärkeä vaikuttava tekijä myös muiden syiden taustalla. Esimerkiksi ruotsalaisten opettajien lähettämisen, suomalaisille tarjottujen opiskelumahdollisuuksien ja materiaaliyhteistyöhön liittyvien komennusten taustalla vaikutti merkittävästi myös ruotsalaisten halu vahventaa suomalaisten puolustuskykyä ja -valmiuksia. Mitä paremmin Suomi omilla resursseillaan pystyisi torjumaan idästä tulevan uhkan, sitä parempi tilanne olisi myös Ruotsin kannalta.

Sotilaallisten syiden lisäksi ruotsalaisilla oli muitakin tärkeitä syitä olla yhteistyössä suomalaisten kanssa. Yksi tärkeä ulko- ja turvallisuuspoliittinen syy oli irrottaa Suomi reunavaltiopolitiikasta ja halu sitoa Suomi länteen. Tämä edellytti myös konkreettisia poliittisia ja sotilaallisia toimenpiteitä Ruotsilta. Yksi tärkeä syy oli myös kauppapolitiittiset tavoitteet. Esimerkiksi ruotsalaisten opettajien lähettämisen yhtenä tavoitteena oli tuoda ruotsalaisten osaamista tunnetuksi ja sen kautta avata mahdollisia kaupallisia kontakteja. Toinen konkreettisempi esimerkki kaupallisista tavoitteista oli suomalaisille avattu mahdollisuus osallistua salaisille sukellusvenekursseille. Ruotsalaiset ajattelivat, että tätä kautta ruotsalaisille yrityksille tarjoutuisi mahdollisuus päästä osalliseksi suomalaisten sukellusvene- ja laivanrakennushankkeista. Merkittävään kaupallisiin tavoitteisiin liittyvä esimerkki kuitenkin oli monipuolinen ja runsas yhteistyö suomalaisten ja Boforsin kanssa.

Edellä esitettyjen ”kovien” syiden lisäksi on toki aiheellista korostaa myös ruotsalaisten sotilaiden ja yhteiskunnan vilpitön halu auttaa suomalaisia. Paras esimerkki on vapaussotaan ja talvisotaan osallistuneet ruotsalaiset vapaaehtoiset sekä Suomen Ruotsista näiden sotien aikaan saama apu.

Hallituksen joukoissa palveli yhteensä noin 1 000 ruotsalaista vapaaehtoista, joista osa toimi erittäin merkittävässä komentaja-, johto-, esikunta- ja asiantuntijateh-

tävissä. Ensimmäiset ruotsalaisvaikutteet välittyivät suomalaiseen sotataitoon vapaaehtoisten välityksellä. Erityisesti ruotsalaisten yleisesikuntaupseerien rooli ja merkitys olivat aivan keskeisiä valkoisen armeijan eritasoisten johtoportaiden ja joukkojen operaatioiden johtamisessa, suunnittelussa ja toimeenpanossa. Ruotsalaisten upseerien ja asiantuntijoiden panos näkyi myös monissa joukkojen organisointiin, toimintamallien luomiseen ja koulutuksen järjestelyihin liittyvissä kysymyksissä. Upseerien ja asiantuntijoiden lisäksi myös muilla, alemmista sotilasarvoista lähtöisin olevilla ruotsalaisilla oli merkitystä joukkojen ja tiettyjen erikoisalojen kouluttamisessa.

Vaikka ruotsalaisia vapaaehtoisia palveli runsaasti erityyppisissä tehtävissä organisaation eri tasoilla, ruotsalaisten upseerien rooli ja merkitys olivat aivan keskeisiä valkoisen armeijan Päämajan toiminnassa. Ruotsalaisten merkitys ja vaikutus olivat ratkaisevia juuri sodan alkuvaiheessa. Jääkärien ottaessa merkittävimmän roolin valkoisen armeijan joukkojen eri johtotehtävissä ja saksalaisten osallistuttua sotatoimiin ruotsalaisten vaikutus ja merkitys vähenivät määrällisesti katsottuna. Laadullisesti ruotsalaisten vaikutus säilyi kuitenkin merkittävänä sodan loppuun asti, sillä sekä Mannerheimin esikunnassa että ylempien johtoportaiden esikunnissa operatiivinen johto oli käytännössä ruotsalaisten vastuulla. Lisäksi useissa tärkeissä ylimmissä päällystötehtävissä toimi ruotsalaisia.

Avaintehtävissä toimineet ruotsalaiset upseerit ja asiantuntijat olivat tärkeitä vaikutuskanavia vaikutuksen välittymisessä. Ruotsalaisten vaikutus ja sen tulokset näkyivät monissa asioissa sotapotentiaalin luomisesta sen käyttöön. Tärkeimpiä tuloksia, joissa ruotsalaisvaikutus näkyi, olivat esikuntien organisointi ja niiden toimintatapojen luominen, joukkojen perustaminen ja kouluttaminen, eräiden keskeisten aselajien toimintatapojen muodostaminen ja kouluttaminen sekä operatiivisten suunnitelmien syntyminen. Välitön vaikutus jäi kuitenkin hyvin lyhyeksi saksalaissuuntauksen ja maiden välisten suhteiden huonontumisen takia.

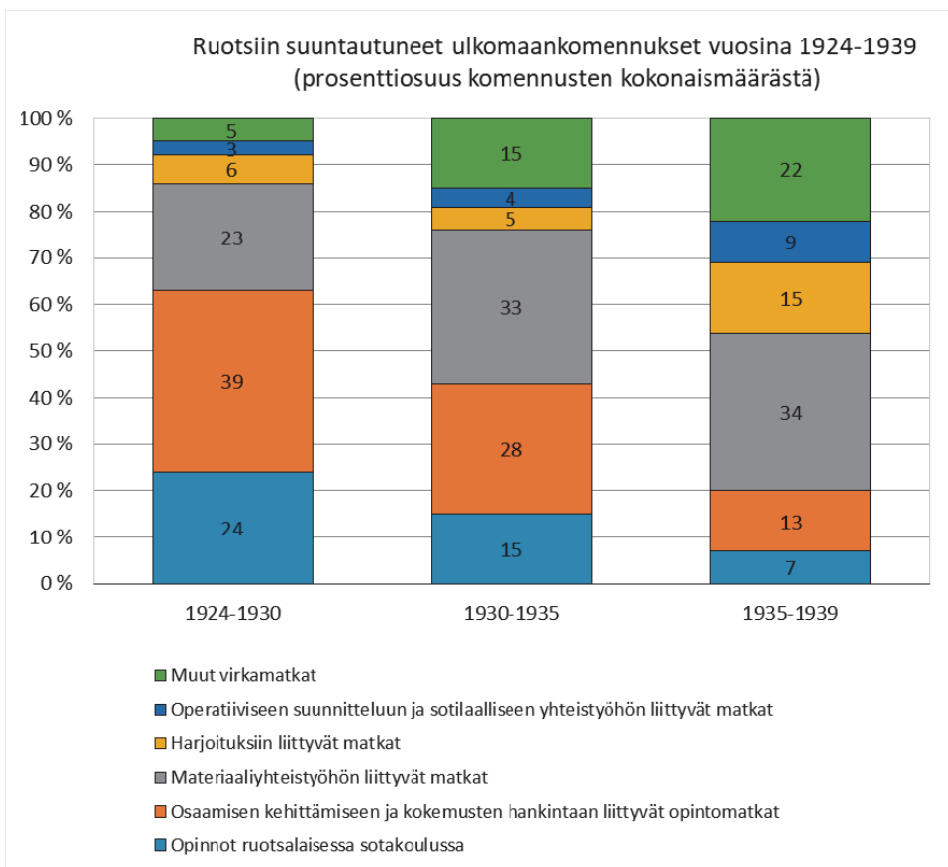
Yksi tärkeimpiä pysyviä tuloksia ruotsalaisten vapaaehtoisten osallistumisesta vapaussotaan oli sodan aikana syntyneet henkilökohtaiset suhteet. Vapaussodan aikana syntyneillä henkilökohtaisilla sosiaalisilla suhteilla ja verkostoilla oli huomattava merkitys myöhempään sotilaallisen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen.

Analysoitaessa suomalaisten Ruotsiin tekemiä ulkomaankomennuksia ja -matkoja niiden tarkoituksen perusteella, eri aikakausien välillä on löydettävissä selkeitä eroja. Alkuvaiheessa vuosina 1924–1930 ulkomaankomennukset kohdentuivat pääosin sotapotentiaalin luomiseen. Siihen vaikutti suomalaisten suuri tarve hakea Ruotsista opetusta, oppeja sekä kokemuksia oman henkilökohtaisen osaamisen lisäksi myös puolustuslaitoksen sekä sen toimintojen luomiseksi ja kehittämiseksi. Suomalaiset olivat kiinnostuneita saamaan konkreettisia oppeja ja kokemuksia puolustuslaitoksen alkuvaiheen kehittämistä varten erityisesti niiltä aloilta, joissa omaa osaamista tai valmiita toimintatapoja ei ollut.

Yksi tutkimuksen keskeinen havainto on, että ruotsalaiset suhtautuivat suomalaisten tietopyyntöihin ja suomalaisille luovutettuihin tietoihin pääosin myönteisesti. Suomalaisilla näytti olleen erityisasema, sillä suomalaiset saivat ruotsalaisilta sellaisia tietoja, joita ei annettu muille ulkomaalaisille sekä pääsivät sellaisiin harjoituksiin ja

opintoihin, joihin muiden ulkomaisten edustajilla ei ollut mahdollisuuksia päästä tai osallistua.

Ulkomaankomennusten syyt ja niiden keskinäinen painottuminen muuttuivat 1930-luvun aikana vaihteittain niin, että sotapotentialin luomiseen liittyvien matkojen tarve selvästi väheni ja potentialin käytön suunnitteluun liittyvien matkojen prosentuaalinen osuus vastaavasti kasvoi. Muutoksen taustalla vaikutti ensinnäkin suomalaisten omien järjestelmien kehittyminen ja vakiintuminen sekä kansainvälisen tilanteen kiristymisestä johtunut sodan uhkan kasvu.

Kaavio 10. Kooste Ruotsiin vuosina 1924–1939 suuntautuneiden ulkomaankomennusten jakaantumisesta matkan tarkoituksen perusteella.

Vuosina 1924–1930 yhteensä 183 suomalaista kävi ulkomaankomennuksella Ruotsissa. Määrällisesti suurin syy Ruotsiin suuntautuneisiin komennuksiin oli osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät opintomatkat, joiden osuus kokonaismäärästä oli 39 prosenttia. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat **opinnot ruotsalaisissa sotakouluissa**. Opinnot muodostivat yhteensä 24 prosenttia kokonaismäärästä.

Suomalaisen sotataidon kehittymisen näkökulmasta yksi vaikuttavuudeltaan merkittävimmistä vaikutuskanavista oli nimenomaan opinnot Ruotsin sotakorkea-

koulussa ja Merisotakorkeakoulussa. Ruotsissa suoritetuilla opinnoilla oli erittäin suuri merkitys ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen suomalaiseen sotataitoon. Ruotsissa opiskelleet henkilöt perehtyivät opintojen aikana muun muassa upseerien opetukseen ja sen järjestykseen sekä ruotsalaisen sotataidon keskeisiin periaatteisiin ja toimintatapoihin. Suomeen palattuaan he hyödynsivät ja sovelsivat saamiaan oppeja ja kokemuksia omissa työtehtävissään. Vaikuttavuuden näkökulmasta Ruotsin ylimmissä sotakouluissa opiskelleet suomalaiset upseerit olivat Suomessa toimineiden ruotsalaisten opettajien lisäksi toinen merkittävimmistä vaikutuskanavista.

Ruotsin sotakorkeakoulussa saatujen oppien ja kokemusten välittyminen ja vaikuttavuus näkyivät lähinnä kahdella tasolla. Ensinnäkin saadut opit ja vaikutus näkyivät henkilökohtaisella tasolla. Opit ja vaikutus ilmenivät Ruotsissa opiskelleiden sotataidollisessa ajattelussa ja toimintatavoissa hoitaa työtehtäviä. Esimerkiksi kaikki Ruotsin sotakorkeakoulussa opiskelleet suomalaiset pitivät opiskelua erittäin merkittävänä jaksona oman sotataidollisen osaamisensa kehittymisen kannalta.

Toiseksi vaikutus näkyi laajemminkin Suomen puolustuslaitoksessa. Ruotsista saatujen oppien ja vaikutuksen ilmeneminen laajemmalla tasolla johtui siitä, että Ruotsissa opiskelleiden henkilökohtaiset tehtävät opintojen jälkeen tarjosivat mahdollisuuden toimia vaikutuskanavana sekä hankitun osaamisen välittäjänä.

Kaikki kolme Ruotsin sotakorkeakoulussa 1920-luvulla opiskellutta upseeria toimi merkittävässä ja vaikutusvaltaisissa tehtävissä 1920-luvun lopulla ja 1930-luvulla. Erityisesti kenraaliluutnantti Harald Öhquistin ja kenraaliluutnantti Hugo Östermanin henkilökohtainen rooli ja merkitys oli huomattava Ruotsista saatujen oppien soveltajana ja ruotsalaisvaikutuksen välittäjänä. Myös Ruotsin merisotakorkeakoulussa opiskelleet olivat keskeisessä roolissa merivoimia koskevan ruotsalaisvaikutuksen välittäjinä. Ruotsalaisvaikutus näkyi erityisesti merivoimien piirissä järjestetyssä opetuksessa.

Vuosina 1930–1935 opinnot Ruotsin eri sotakouluissa tai pidemmillä kursseilla muodostivat määrällisesti enää 15 prosenttia Ruotsissa komennuksella olleiden kokonaismäärästä. Selvästi eniten opinnoissa oli merivoimien edustajia. Vuodesta 1924 lähtien 5–7 upseeria oli vuosittain pidempiaikaisesti opiskelemassa Ruotsissa. Vuodet 1932–1934 muodostavat tässä suhteessa selvän poikkeuksen. Tärkein syy pie-
neen lukumäärään noina vuosina oli ulkomaankomennusten vähentäminen aluejärjestelmään siirtymisen aiheuttaman työmäärän takia.

Ruotsin sotakorkeakoulussa, Merisotakorkeakoulussa ja muissa kouluissa vuosina 1930–1935 opiskelleiden upseerien rooli vaikutuskanavina ja ruotsalaisvaikutuksen välittäjinä jäivät vaikuttavuudeltaan selvästi vähäisemmäksi kuin 1920-luvun loppupuolella opiskelleiden rooli ja vaikuttavuus. Tähän on lähinnä kaksi syytä.

Ensinnäkin 1930-luvulle tultaessa suomalaisten omat järjestelyt ja toimintatavat oli saatu muodostetuksi eikä vaikutteiden ja mallien hakemiselle ja hyödyntämiselle ollut enää samanlaista tarvetta kuin 1920-luvulla.

Toiseksi 1930-luvulla Ruotsissa opiskelleet eivät kenraalimajuri Lauri Malmbergia lukuun ottamatta ehtineet nousta ennen talvisotaa yhtä merkittäviin tehtäviin kuin Öhquist ja Österman, jotta he olisivat voineet vaikuttaa kokonaisvaltaisemmin

ja laajemmin suomalaisen sotataidon kehittämiseen ja toteuttamiseen. Ruotsissa suoritetuilla opinnoilla lieene kuitenkin ollut suuri merkitys kunkin henkilökohtaiseen kehittymiseen ja sotataidollisen osaamisen syvenemiseen samalla tavalla kuin 1920-luvulla Ruotsissa opiskelleiden osalta.

Vuosina 1935–1939 opintojen suorittaminen ruotsalaisissa sotakouluissa väheni edelleen ollen enää vain seitsemän prosenttia kokonaismäärästä. Opintojen merkitys ja vaikuttavuus myös vaikutuskanavana laski. Syynä määrän jyrkkään vähenemiseen oli suomalaisten oman koulutusjärjestelmän kehittyminen sille tasolle, että samanlaista tarvetta hakea opetusta ulkomailta ei enää ollut kuin aiempina vuosina. Tärkein syy oli Suomen omassa sotakorkeakoulussa annettu opetus, joka kattoi 1930-luvun lopulla kaikkien puolustushaarojen ylimmän sotatieteellisen opetuksen tarpeet.

Vuosina 1924–1930 myös tutustumismatkat ruotsalaisiin sotakouluihin tai perehtyminen Ruotsissa järjestettäviin kursseihin oli yksi tärkeä vaikutuskanava koulutukseen ja sen järjestelyihin liittyvien oppien ja kokemusten keräämisessä. Matkoilta saatuja havaintoja ja kokemuksia hyödynnettiin muun muassa Taistelukoulun ja Suojeluskuntain päällystökoulun opetuksessa ja kursseilla. Taistelukoulun ja Suojeluskuntain päällystökoulun opetuksen järjestelyjä ja sisältöä käsittelevissä aiemmissa tutkimuksissa ja kirjallisuudessa Ruotsista saadut vaikutteet pääosin ohitetaan. Tutkimustulosten perusteella vaikuttaa kuitenkin vahvasti siltä, että myös Ruotsista ja erityisesti Rosersbergissä sijaitsevasta Jalkaväen ampumakoulusta (Infanteriskjutskolan S.S.) saadut opit ja kokemukset ovat vaikuttaneet edellä mainittujen koulujen opetuksen järjestelyihin ja opetukseen Saksasta saatujen vaikutteiden lisäksi.

Vuosina 1930–1935 **osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät komennukset** olivat toiseksi suurin komennusten syy ja ne muodostivat 28 prosenttia Ruotsiin suuntautuneiden komennusten kokonaismäärästä. Oleellista on kuitenkin huomata, että komennuksille osallistuneiden henkilöiden määrä vaihteli vuosittain huomattavasti. Määrällisesti eniten osaamiseen, kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyviä komennuksia tehtiin vuosina 1930 ja 1931. Komennusten määrien ja tavoitteiden näkökulmasta vuodet 1930 ja 1931 olivat selkeä jatkumo vuonna 1924 alkaneeseen kiinnostukseen saada konkreettisia oppeja ja kokemuksia oman puolustuslaitoksen kehittämistä varten niiltä aloilta, joissa omaa osaamista tai valmiita toimintatapoja ei ollut.

Vuosina 1932, 1933 ja 1935 osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyviä matkoja tehtiin selvästi vähemmän kuin aiempina vuosina. Vuonna 1934 määrä kasvoi tilapäisesti lähes 1920-luvun lopun ja 1930-luvun ensimmäisten vuosien tasolle. Määrän huomattavaan laskuun on ilmeisesti useita syitä. Yksi syy oli rahapula. Yhtenä syynä lieene ollut suomalaisten omien toimintatapojen kehittyminen ja järjestelyjen vakiintuminen. Määrän vähenemiseen vaikutti myös kummassakin maassa käynnissä olleet isot puolustuslaitosta koskevat muutokset ja niihin liittyvän työmäärän kasvu.

Aiempien vuosien tapaan Suojeluskuntajärjestön ja Taistelukoulun edustajat olivat kiinnostuneita Jalkaväen ampumakoulun koulutuksesta ja toiminnasta. Jalka-

väen ampumakouluun suuntautuneiden komennusten määrä oli kuitenkin huomattavasti pienempi kuin vuosina 1924–1930. Määrän vähenemisestä huolimatta komennuksilla oli vaikuttavuutta. Yhtenä tärkeänä syynä aktiiviseen kiinnostukseen oli aluejärjestelmään siirtyminen ja siitä syntynyt tarve hakea vaikutteita ja kokemuksia Ruotsista. Aluejärjestelmään siirtyminen lisäsi Suojeluskuntain päällystökoulun koulutustehtäviä ja koulutettavien määriä erityisesti erikoisajelajien osalta. Toisena tärkeänä mielenkiinnon kohteena olivat kenttä- ja taisteluammunnat sekä niiden järjestyihin liittyvät kysymykset. Vuosina 1930–1935 suomalaiset olivat laajemminkin kiinnostuneita ruotsalaisten koulutusmenetelmistä, -tapahtumista ja -järjestelyistä sekä niiden taustalla olevista perusteista.

Vuosina 1935–1939 osaamisen kehittämiseen ja kokemusten hankintaan liittyvät komennusmatkat muodostivat enää vain 13 prosenttia Ruotsiin suuntautuneiden komennusten kokonaismäärästä. Henkilömäärä oli huomattavasti pienempi kuin kahden edellisen ajanjakson aikana. Kuten Ruotsiin suuntautuneiden opintokomennustenkin osalta trendi on selvästi laskeva. Vuosina 1935–1939 komennusten määrä myös ruotsalaisiin sotakouluihin oli hieman pienempi kuin vuosina 1930–1935. Merkittävin muutos oli Suojeluskuntajärjestön edustajien selvästi aiempia vuosia pienempi määrä.

Vuosina 1924–1930 **materiaaliyhteistyöhön liittyvät komennukset** muodostivat 23 prosenttia kokonaismäärästä ollen kolmanneksi suurin ryhmä osaamisen kehittämisen ja opintojen jälkeen. Komennukset liittyivät pääosin suomalaisten oman sotamateriaalin tuotantoon ja siinä tarvittavan osaamisen hankintaan.

Vuosina 1930–1935 materiaaliyhteistyöhön luokiteltavat komennukset muodostivat 33 prosenttia tuona ajanjaksona tehtyjen komennusten kokonaismäärästä. Komennusten määrä kasvoi huomattavasti verrattuna vuosina 1924–1930 tehtyihin komennuksiin. Huomionarvoista on, että materiaaliyhteistyöhön liittyvät matkat olivatkin määrällisesti suurin komennusten syy vuosina 1930–1935. Materiaaliyhteistyöhön luokiteltujen komennusten määrän kasvun taustalla oli kaksi merkittävää uudistusta Suomen puolustuslaitoksessa, merivoimien laivanrakennusohjelma ja siirtyminen aluejärjestelmään.

Myös vuosina 1935–1939 materiaaliyhteistyö, hankinnat ja puolustusvalmistelyyhteistyö nousivat merkittäväksi kysymykseksi ja Ruotsiin suuntautuneiden komennusten syyksi. Materiaaliyhteistyöhön luokitellut komennukset muodostivat 34 prosenttia tarkasteltavana ajanjaksona tehtyjen komennusten kokonaismäärästä. Verrattuna vuosina 1930–1935 tehtyihin materiaaliyhteistyöhön luokiteltuihin matkoihin komennuksilla olleiden henkilöiden määrä lisääntyi, mutta prosenttiosuus säilyi lähes samana ollen 33 prosenttia kokonaismäärästä. Materiaaliyhteistyöhön liittyvät matkat olivat määrällisesti suurin komennusten syy myös vuosina 1935–1939.

Materiaaliyhteistyö keskittyi selvästi aiempaa enemmän sotamateriaalin tuotantokyvyn ja hankintamahdollisuuksien parantamiseen sekä materiaallisen valmiuden kehittämiseen sotatilannetta varten. Materiaaliyhteistyön luonteen muuttuminen ja lisääntyminen näkyi esimerkiksi Suomen sotilasasiamiehen tehtävien muuttumisena ja työmäärän kasvuna. Erityisesti kenraalimajuri Leonard Grandellin henkilökohtai-

nen rooli ja merkitys olivat keskeisiä ruotsalaisten kanssa tehtävän materiaaliyhteistyön kannalta.

Materiaaliyhteistyöhön luokiteltujen komennusten määrä kasvoi erityisesti kahdella alalla. Suomen ja Ruotsin ilmavoimien materiaaliyhteistyö lisääntyi huomattavasti aiempiin vuosiin verrattuna. Toinen komennusten määrässä näkynyt huomattava kasvu koski viesti- ja radiokalustoa. Myös jo edellisen ajanjakson aikana käynnissä ollut aktiivinen yhteistyö Boforsin kanssa jatkui vuosina 1935–1939. Merivoimat oli tehnyt edellisen ajanjakson aikana eniten materiaaliyhteistyöhön liittyviä komennuksia Ruotsiin. Vuosina 1935–1939 merivoimien edustajien komennusten määrä väheni selvästi.

Harjoituksiin liittyvät komennukset muodostivat vuosina 1924–1930 kuusi ja vuosina 1930–1935 viisi prosenttia komennuksella olleiden henkilöiden kokonaismäärästä. Mielenkiintoinen havainto on, että vuonna 1932 yhtään suomalaista ei ollut seuraamassa harjoituksia Ruotsissa, vaikka esimerkiksi vuoden 1932 kenttäpalvelusharjoituksissa (*fälttjänstövning*) kokeiltiin laaja-alaisesti eri aselajien ja isompien yhtymien uusia kokoonpanoja sekä niiden variaatioita. Syynä oli, että ruotsalaiset eivät halunneet päästää ulkomaalaisia, ei edes suomalaisia, seuraamaan harjoituksia.

Osallistuminen Ruotsissa järjestettäviin harjoituksiin tai mahdollisuus niiden seuraamiseen vaikutti Suomen ja Ruotsin väliseen sotilaalliseen yhteistyöhön ja ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen lähinnä kolmella tavalla. Ensinnäkin harjoitusten aikana saadut havainnot joukoista ja niiden koulutustasosta, henkilökunnan osaamisesta sekä harjoitusten järjestämiseen ja järjestelyihin liittyvistä kysymyksistä vaikuttivat positiivisesti arvioihin naapurimaan sotilaallisesta osaamisesta. Positiiviset arviot ja näkemykset Ruotsin puolustuslaitoksen osaamisen tasosta johtivat läheisempään ja syvällisempään oppien ja kokemusten hakemiseen.

Toiseksi harjoituksissa testattiin ja kokeiltiin uusia kokoonpanoja, välineitä ja toimintatapoja sekä operatiivisia suunnitelmia tai niiden osia. Harjoituksen aikana tehtyjä havaintoja sekä niiden aikana ja jälkeen käyttöön saatuja raportteja, kertomuksia ja harjoitusperusteita hyödynnettiin suomalaisten omien harjoitusten ja toimintatapojen suunnittelussa ja toimeenpanossa.

Kolmas merkittävä asia oli henkilökohtaisten suhteiden syntyminen ja mahdollisuus keskusteluihin naapurimaan kollegoiden kanssa. Kontaktien syntyminen ja keskustelut vaikuttivat keskinäisen arvostuksen ja luottamuksen lisääntymiseen sekä kiinnostuksen heräämiseen naapurimaan osaamisesta ja heidän keräämistään opeista ja kokemuksista.

Ruotsalaisten järjestämissä harjoituksissa kävi vuosina 1935–1939 yhteensä 30 henkilöä, mikä oli 15 prosenttia komennuksella olleiden henkilöiden kokonaismäärästä. Määrä on huomattavasti suurempi kuin aiempina ajanjaksoina. Suomalaiset kävivät tutustumassa ruotsalaisten harjoituksiin poikkeuksellisen runsaslukuisesti vuosina 1938 ja 1939. Vuonna 1938 komennusten merkittävin syy oli tutustuminen Ruotsissa järjestettyyn suureen ilmapuolustus- ja väestönsuojeluharjoitukseen.

Vuonna 1939 yhteensä 12 henkilöä oli seuraamassa Ruotsissa järjestettäviä harjoituksia. Ruotsin tärkein ja suurin harjoitus oli syyskuussa 1939 järjestetty armeijan

syysharjoitus, johon Suomesta osallistui yhteensä seitsemän suomalaista. Komennus oli kahdesta syystä poikkeuksellinen. Ensinnäkin komennukselle osallistuneiden suomalaisten henkilöiden lukumäärä oli harvinaisen suuri. Toiseksi komennukselle osallistui laaja otos eri puolustushaaroja ja organisaatiosoja edustavia, eri sotilasarvoissa olevia henkilöitä. Arvioitaessa harjoituksiin suuntautuneiden komennusten vaikutusta merkittävin hyöty oli oppien saaminen harjoitusten suunnittelusta ja järjestämisestä sekä harjoitusten yhteydessä järjestettyjen kokeilujen tulosten käyttöön saanti oman kehitystyön tueksi ja taustaksi.

Vuosina 1924–1930 Suomesta tehtiin yllättävän vähän ylimmän tason **sotilaalliseen yhteistyöhön liittyviä tai operatiiviseen suunnitteluun keskittyviä komennuksia** Ruotsiin, sillä tähän ryhmään luokitellut matkat muodostivat vain kolme prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Sotilaalliseen yhteistyöhön ja operatiiviseen suunnitteluun liittyvien matkojen kokonaismäärä on todennäköisesti ollut todellisuudessa suurempi, sillä tähän ryhmään luokiteltuja matkoja tehtiin ilman virallisia esittelyjä, ja matkojen salaisen luonteen takia niistä ei ole jäänyt dokumentteja.

Mielenkiintoinen havainto on, että suomalaisten tekemien komennusten lukumäärä on huomattavasti pienempi verrattuna ruotsalaisten vastaavasta syystä Suomeen suuntautuneiden komennusten määrään. Ruotsalaiset näyttävät olleen selvästi aktiivisempi osapuoli, ja operatiivisissa asioissa kiinnostuksen suunta näytti olleen Ruotsista Suomeen päin.

Huomionarvoista on, että tähän ryhmään luokitellut komennukset kohdentuivat sekä sotapotentialin luomiseen että valmistautumiseen potentiaalin käyttöön. Virkamatkoilla oli myös suuri konkreettinen merkitys ja vaikutus sotilaallisen ja poliittisen yhteistyön syvenemiseen ja laajenemiseen Suomen ja Ruotsin välillä. Erityisesti on korostettava eversti Kurt Martti Walleniuksen roolia ja merkitystä. Walleniuksen toimiessa Yleisesikunnan päällikkönä Suomen ja Ruotsin yleiskuntien välillä käynnistyi läheisempi sotilaallinen yhteistyö Ruotsin hallituksen kielteisestä suhtautumisesta huolimatta. Yhteinen tarve ja halu johtivat 1930-luvulla tiiviimpään yhteistyöhön ja tietojen vaihtoon sekä operatiivisten suunnitelmien laatimiseen yhdessä.

Vuosina 1930–1935 Suomesta tehtiin edelleen yllättävän vähän ylimmän tason sotilaalliseen yhteistyöhön tai operatiiviseen suunnitteluun keskittyviä komennuksia Ruotsiin. Sotilaalliseen yhteistyöhön ja operatiiviseen suunnitteluun luokitellut matkat muodostivat neljä prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Pienestä lukumäärästä huolimatta komennusten merkitys oli kuitenkin huomattava.

Suomen sotilasjohto oli erittäin kiinnostunut läheisestä sotilaallisesta yhteistyöstä ruotsalaisten kanssa. Mahdollisessa sotatilanteessa Neuvostoliittoa vastaan Suomen ei nähty selviävän yksin, ja siitä syystä Ruotsin tarjoama mahdollinen sotilaallinen ja materiaallinen tuki oli erityisen tärkeää. Yhteistyön ja tuen varmistamiseksi suomalaiset olivat valmiit antamaan Ruotsin yleisesikunnan edustajille hyvin yksityiskohtaisia salaisia tietoja. Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta oleellinen havainto on, ruotsalaisilla näyttää olleen merkittävästi suomalaisia suurempi halu ja vaikutus siihen, miten yhteistyötä tehtiin, mistä asioista tietoja vaihdettiin ja mihin lopputuloksiin niiden myötä päädyttiin.

Toinen mielenkiintoinen havainto on se, että suomalaisten operatiiviseen suunnitteluun ja sotilaalliseen yhteistyöhön luokiteltujen komennusten määrä oli myös vuosina 1930–1935 puolet pienempi kuin ruotsalaisten vastaavasta syystä Suomeen suuntautuneiden komennusten määrä. Ruotsalaiset olivat erityisesti sanktiojoukkojen käytön suunnitteluun liittyvien komennusten osalta selvästi aktiivisempia.

Ruotsalaisten aktiivisuuden sekä yksityiskohtaisia salaisia tietoja koskevan tietojenvaihdon perusteella voi tehdä sen johtopäätöksen, että ainakin ruotsalaiset sotilaat suunnittelivat toisissaan lähettävänsä joukkoja Suomen avuksi mahdollisessa sotatilanteessa. Toinen tärkeä johtopäätös on, että ruotsalaisten yksityiskohtaiset suunnitelmat sanktiojoukkojen lähettämisestä Suomeen olivat myös suomalaisten sotilasviranomaisten tiedossa. Tästä herää mielenkiintoinen ja osittain ristiriitainenkin jatkokysymys, missä määrin tieto ruotsalaisten avusta vaikutti suomalaisten operatiivisiin suunnitelmiin ennen talvisotaa ja ratkaisuihin esimerkiksi talvisodan loppuvaiheessa.

Vuosina 1935–1939 sotilaalliseen yhteistyöhön tai operatiiviseen suunnitteluun luokiteltujen komennusten osuus oli yhdeksän prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Komennusten lukumäärässä ja prosenttisosuudessa tapahtui huomattavaa kasvua vuosiin 1930–1935 verrattuna. Tärkein syy komennusten lisääntymiseen oli kansainvälisen tilanteen kiristyminen ja erityisesti molempien maiden kasvanut huoli Ahvenanmaan puolustamisesta.

Vuosina 1935–1939 korostui ilmavoimien lisääntynyt moniin eri asioihin liittynyt yhteistyö. Myös viestiasioihin liittyvän yhteistyön lisääntyminen näkyi selvänä kasvuna komennusten määrissä. Huoltoa koskeva yhteistyö ja tietojen vaihto lisääntyi uudelleen 1920-luvun aktiivisen vaiheen jälkeen. Ahvenanmaan puolustus nousi keskeiseksi poliittista ja sotilaallista johtoa kiinnostavaksi kysymykseksi.

Ryhmään muut virkamatkat luokiteltujen komennusten prosenttiosuus kasvoi vuodesta 1924 alkaen tasaisesti niin, että ne muodostivat vuosina 1935–1939 jo 22 prosenttia komennusten kokonaismäärästä. Muut virkamatkat -ryhmä sisältää erilaisia komennusmatkoja muun muassa osallistumisen urheilukilpailuihin, ampu-makilpailuihin, sotilasalan näyttelyihin ja juhlatapahtumiin tai tutkimuksen tekemistä ruotsalaisissa arkistoissa. Vaikka joihinkin tapahtumiin osallistui myös Ruotsin sotilasjohdon edustajia ja tapahtumien aikana tarjoutui mahdollisuus keskustella myös yhteisistä asioista, komennusmatkoilla ei kuitenkaan ollut sotataidollista merkitystä.

Ahvenanmaa ja sitä koskeva puolustuskysymys on konkreettinen esimerkiksi Suomen ja Ruotsin välisen sotilaallisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen kehittymisestä 1920- ja 1930-luvulla. Lähes sotatilaan johtaneen Ahvenanmaan kriisin jälkeen yhteistyö alkoi vähitellen tiivistyä. Kumpikin maa laati aluksi omat suunnitelmansa Ahvenanmaan puolustamisesta erillään toisistaan. Yhteistyön vähyyteen oli useita syitä, muun muassa maiden välinen yleinen ilmapiiri, luottamuspula maiden välillä, poikkeavat näkökannat Ahvenanmaata koskevasta demilitarisointisopimuksesta ja sen muuttamisesta sekä suomalaisten puolustussuunnittelun keskittyminen maan itäosiin.

Ruotsi aktivoitui jo 1920-luvun lopulla suunnittelemaan konkreettisesti Ahvenanmaan puolustamista. Ruotsalaiset pääsivät suunnitelmien yksityiskohtaisuudessa varsin pitkälle. Suomalaiset aktivoituivat yksityiskohtaisempaan suunnitteluun vasta 1930-luvun puolivälissä. Yhteistyö tiivistyi tärkeimpien yhteistyötä haittaavien tekijöiden poistussa tai lieventyessä sekä erityisesti kansainvälisen tilanteen ja Itämeren turvallisuustilanteen kiristyessä 1930-luvun puolivälistä alkaen. Yhteistyön tiivistymisen johti lopulta keväällä 1939 yhteisen koordinaatiosuunnitelman syntymiseen.

Ruotsalaisten vaikutus sotataitoon ja erityisesti sotapotentiaaliin käyttöön liittyvissä operatiivisissa suunnitelmissa näkyy konkreettisesti juuri Ahvenanmaata koskevista sopimuksista ja Ahvenanmaan puolustusta koskevassa koordinaatiosuunnitelmassa. Ruotsalaisten vaikutus ja merkitys näkyi useissa keskeisissä Ahvenanmaan puolustamiseen liittyvissä ratkaisuissa.

Ensinnäkin ruotsalaiset vaikuttivat merkittävästi siihen, millaisia joukkoja suomalaiset saivat käyttää Ahvenanmaan puolustukseen. Toiseksi koordinaatiosuunnitelmaan kuuluvien suunnitelmien sisältö oli pääosin laadittu ruotsalaisten tavoitteiden ja perusteiden pohjalta. Ruotsalaisten tavoitteet ja perusteellisemmin tehdyt suunnitelmat ja taustavalmistelut vaikuttivat merkittävästi Ahvenanmaata koskevien sopimusten ja suunnitelmien lopulliseen sisältöön. Suomalaisten oli tyydyttävä hyväksymään ruotsalaisten näkemysten ja suunnitelmien pohjalta laaditut sopimukset ja yhteiset suunnitelmat. Vaikutus oli kaikilta osin huomattavasti suurempi Ruotsista Suomeen kuin päinvastoin.

Ahvenanmaan puolustukseen liittyvillä neuvotteluilla ja yhteistyöllä oli todellisuudessa myös laajempaa vaikutusta kuin lopputuloksena syntyneet sopimukset ja suunnitelmat. Ahvenanmaan puolustuskysymyksen ratkaiseminen ja syntyneet sopimukset voidaankin nähdä kaksisuuntaisena prosessina, jossa yhteistyö oli samalla sekä parantuneiden suhteiden ja yhteistyön lopputulos että suhteita ja yhteistyötä kehittänyt ja parantanut tekijä tai väline.

Suomalaisia ohjesääntöjä kirjoitettaessa ruotsalaisia ohjesääntöjä käytettiin pääosin neljällä tavalla. Erityisesti 1920-luvun alussa tekstiä ja sisältöä lainattiin suoraan vastaavista ruotsalaisista ohjesäännöistä. Myöhemmin ruotsalaisia ohjesääntöjä käytettiin suomalaisten ohjesääntöjen lähdeaineistona tai esimerkkimateriaalina rakennetta, sisältöä tai asioiden käsittelytapaa koskevista kysymyksissä. Kolmas tapa käyttää ruotsalaisia ohjesääntöjä oli hyödyntää niiden sisältöä ja ajatuksia vain taustaineistona. Neljäs tapa hyödyntää ruotsalaisia ohjesääntöjä oli käyttää niitä apuna, kun suomen kielellä laadittuja ohjesääntöjä käännettiin ruotsin kielelle.

Suomalaiset 1920-luvun alkupuolen kenttäohjesäännöt sisälsivät suoria lainauksia ruotsalaisista vastaavista kenttäohjesäännöistä. Myöhemmin 1930-luvulle tultaessa suomalaiset hakivat edelleen vaikutteita Ruotsista, mutta ohjesääntöjen kirjoittaminen oli itsenäisempää ja lopputulokset poikkesivat ruotsalaisista verrokeista. Suomalaisista 1930-luvun ohjesäännöistä on kuitenkin löydettävissä runsaasti yhtäläisyyksiä ruotsalaisten vastaavien ohjesääntöjen kanssa. Toisaalta ohjesäännöistä löytyy myös merkittäviä eroja.

Ruotsalaiset vaikutteet välittyivät suomalaisiin ohjesääntöihin ja sotataidon kehitykseen sekä suoraan että välillisesti. Merkittävin suora vaikutuskanava oli Sotakorkeakoulun ruotsalaiset opettajat. Ruotsalaisten opettajien antama opetus oli pohjana monen suomalaisen upseerien ylemmän tason sotataidollisen ajattelun kehittämiseen ja sen myötä he välillisesti vaikuttivat myös suomalaisten ohjesääntöjen sisältöön. Ruotsalaisten opettajien välillinen vaikutus ohjesääntötyöhön konkretisoitui erityisesti heidän suomalaisten seuraajiensa kautta, sillä monilla seuraajilla oli tärkeä rooli ja panos suomalaisten ohjesääntöjen kirjoitustöissä. Suomalaisiin ohjesääntöihin saatiin vaikutteita ja malleja myös Ruotsissa saadun opetuksen ja ruotsalaisten ohjesääntöjen kautta. Taustalla vaikutti erityisesti samanlaiset olosuhteet ja tarpeet sopeuttaa sotataito niihin.

Ohjesääntöjen osalta on kuitenkin todettava, että pelkästään niiden perusteella ei voida todentaa ruotsalaisvaikutuksen vaikuttavuutta ja merkitystä suomalaisen sotataidon kehitykseen. Haasteena on ohjesäännöissä esitettyjen keskeisten käsitteiden, periaatteiden ja toimintatapojen yleiseurooppalaisuus. Ruotsalaisten ohjesääntöjen suoraa tai välillistä vaikutusta suomalaisiin ohjesääntöihin on vaikea arvioida ja todentaa, sillä kummankin maan ohjesääntöjen taustalla oli Keski-Euroopasta, lähinnä Ranskasta ja Saksasta saadut samansuuntaiset vaikutteet. Välillisesti ruotsalaisilla ohjesäännöillä oli oma roolinsa ja merkityksensä yhtenä vaikutuskanavana ruotsalaisvaikutuksen välittymiseen muun muassa opetusmateriaalina ja suomalaisten ohjesääntöjen tausta-aineistona.

Talvisodankäyntiin ja -koulutukseen liittyviä asioita pidettiin kummassakin maassa erittäin salaisina, mutta siitä huolimatta yhteistyö, kokemusten ja osaamisen vaihto oli kiinteää ja jatkuvaa. Poiketen monista muista Suomen ja Ruotsin välisestä tiedon ja osaamisen vaihdosta nimenomaan talvisodankäyntiin liittyvissä kysymyksissä yhteistyö ja tiedonvaihto olivat vastavuoroista ja kaksisuuntaista, sillä ruotsalaiset olivat hyvin kiinnostuneita myös Suomessa tehtyjen kokeilujen tuloksista. Talvisodankäyntiin liittyvää tietoa vaihdettiin aktiivisesti ja tasapuolisesti kumpaankin suuntaan. Tärkeimpinä vaikutuskanavina olivat yksittäisten ihmisten hankkimien tai välittämien tietojen lisäksi muun muassa osallistuminen talvisodankäyntiin liittyviin harjoituksiin tai koulutukseen, materiaalin, varusteiden ja välineiden sekä kokeilutulosten tai muun kirjallisen materiaalin vaihtaminen.

Ruotsalaisten aktiiviseen tietojenvaihtoon ja yhteistyöhön suomalaisten kanssa erittäin salaisina pidettyihin talvisodankäyntiin liittyviin kysymyksiin oli lähinnä kaksi syytä. Ensinnäkin ruotsalaiset näkivät Suomen eräänlaisena puskurivyöhykkeenä idästä tulevan uhkan torjunnassa. Toinen tärkeä syy oli ruotsalaisten kiinnostus suomalaisten talvikokeiluista ja niiden tuloksista. Samanlaisten olosuhteiden takia suomalaisten kokeilutuloksissa ja kokemuksilla nähtiin olevan käyttöä ja hyötyä myös ruotsalaisille. Tietojen ja osaamisen vaihtamisessa ruotsalaiset halusivat jo yhteistyön alusta alkaen toimia vastavuoroisuusperiaatteella.

Talvisodankäyntiin liittyvää yhteistyötä ja tietojenvaihtoa tehtiin kolmella osa-alueella. Yhteistyön ja tiedonvaihdon kohteina olivat välineistö ja sen kehittäminen, talvisodankäyntiin soveltuva taktiikka, taistelutekniikka ja toimintatavat sekä talvi-

koulutus. Tietojenvaihto johti myös konkreettisiin tuloksiin kaikilla edellä esitetyillä yhteistyön alueilla, mikä näkyi samanlaisina välineinä, varusteina, toimintatapoina tai koulutuksen järjestelyinä.

Talvitaisteluvälineiden ja -varusteiden kokeilu alkoivat oma-aloitteisesti Suomessa 1920-luvun alussa. Talvisodankäyntiin liittyvä virallinen yhteistyö Suomen ja Ruotsin välillä alkoi tammikuussa 1924. Säännöllinen talvisodankäyntiin liittyvä tietojenvaihto ja komennukset Suomen ja Ruotsin välillä jatkuivat vuoteen 1939 asti.

Talvisodankäyntiin liittyvien kysymysten näkökulmasta 1930-luvun alku oli tietojenvaihdon osalta erityisen aktiivista aikaa. Tietoja ja varusteita koskevan vaihdon lisäksi suomalaiset olivat hyvin kiinnostuneita saamaan kokemuksia nimenomaan talvikoulutuksen järjestelyistä ja talvikoulutuksessa käytettävistä opetusmetodeista. Suomessa järjestettiin helmikuussa 1931 Ruotsista saatujen oppien ja kokemusten pohjalta kahden viikon mittainen talvikoulutuskurssi upseereille. Suomalaisten järjestämän talvikoulutuskurssin ohjelma noudatti pitkälti Ruotsista saatuja malleja ja esimerkkejä sekä sisällön että opetusmenetelmien osalta.

Myös suomalaisten ja ruotsalaisten talvisodankäyntiä ja -koulutusta koskevien ohjesääntöjen välillä on löydettävissä runsaasti yhtäläisyyksiä. Yhtäläisyyksistä huolimatta on vaikea arvioida ja todentaa, missä määrin suomalaisten ja ruotsalaisten talvisodankäyntiin liittyvien ohjesääntöjen ja kirjallisuuden taustalla on käytetty samoja, tietojenvaihdon yhteydessä saatuja kokemuksia ja perusteita ja missä määrin samanlaisiin tuloksiin ja periaatteisiin on päädytty itsenäisen kokeilutoiminnan kautta. Todennäköisesti ohjesääntöjen ja kirjallisuuden taustalla ovat vaikuttaneet molemmat tekijät.

Ruotsalaisvaikutuksen välittämiseen tai välittymiseen osallistui useita eri henkilöitä tai ryhmiä. Yksittäisten henkilöiden arvottaminen vaikuttavuuden näkökulmasta on varsin haasteellista, erityisesti jos vaikutuksen taustalla on ryhmä ihmisiä. Tällaisia yksilöistä muodostuvia merkittäviä vaikuttajaryhmiä olivat esimerkiksi Sotakorkeakoulun ruotsalaiset opettajat, sotilasasiamiehet ja vapaussotaan osallistuneet ylimmissä tehtävissä toimineet ruotsalaiset upseerit.

Ruotsalaisvaikutuksen välittymisen kannalta merkittävimmät ruotsalaiset upseerit näyttävät olleen Carl August Ehrensvärd, Erik Emil Harald Malmberg, Axel Oscar Rappe, Erik Testrup ja Gustaf Mauritz Törngren. Ehrensvärdin ja Rappen panos ilmeni erityisesti Ruotsin puolustus suunnitelmien ja Suomea koskevien operatiivisten suunnitelmien taustalla. Malmberg ja Testrup vaikuttivat opetuksen kautta. Törngren oli keskeisessä roolissa suunniteltaessa valkoisen armeijan operaatioita. Suomalaisista merkittävimpään rooliin on nostettava Leonard August Mathias Grandell ja Harald Öhquist. Grandellin vaikutus ilmeni huollon ja materiaallisen valmiuden kehittämisessä. Ruotsissa opintonsa suorittaneista ylimmän tason upseereista Öhquist näyttää omaksuneen selkeimmin Ruotsista saadut vaikutteet ja hän pääsi välittämään niitä suomalaiseen sotataitoon virkatehtäviensä kautta.

Suomalaisesta sotataidosta on löydettävissä varsin runsaasti joko suoraan Ruotsista tai sen välityksellä saatuja vaikutteita. Suomalaiset hakivat oppeja ja kokemuksia Ruotsista varsin laaja-alaisesti ja monipuolisesti. Erityisesti merivoimat oli

aktiivinen. Ruotsista saadut tiedot, opit ja kokemukset vaikuttivat moniin asioihin ja useilla tasoilla, alkaen yksittäisistä välineistä tai toimintatavoista aina isompiin ja laajempiin kokonaisuuksiin asti.

LÄHDELUETTELO

1. ARKISTO- JA ALKUPERÄISLÄHTEET

1.1. Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

1.1.1. Puolustusministeriö (PLM)

Sota-asiaainosasto

PLM 31/F:39, Henkilökohtaista kirjeistöä 1934.

PLM 31/F:44, Henkilökohtaista kirjeistöä 1935.

PLM 31/F:61, Yleistä kirjeistöä 1929.

PLM 31/F:68, Yleinen kirjeenvaihto 1930.

PLM 31/F:75, Yleistä kirjeistöä 1931.

PLM 31/F:84, Yleistä kirjeistöä 1932.

PLM 31/F:93, Yleistä kirjeistöä 1933.

PLM 31/F:101, Yleistä kirjeistöä 1934.

PLM 31/F:110, Yleistä kirjeistöä 1935.

PLM 32/Ba2, Yhteenveto upseerien ulkomaankomennuksista 1918–1926.

PLM 32/Ba3, Erossa olevat ja kuolleet upseerit, jotka ovat aikoinaan saaneet jatkokoulutusta ulkomailla.

PLM 32/F:29, Yleinen kirjeenvaihto 1927.

PLM 32/F:33, Yleistä kirjeistöä 1928.

PLM-32/Hg:11, Ulkomaalaisia opettajia ja asiantuntijoita koskevia asiakirjoja.

Laivanrakennustoimisto

PLM-26/Dc1, Komennustodistusten taltiot 1928–1934.

Koulutusosasto

T 17647/6, Yleinen kirjeenvaihto 1938.

T 17648/11, Yleistä kirjeistöä 1939.

1.1.2. Yleisesikunta (YE) 1925–1937

Järjestely- ja liikekannallepano-osasto (Osasto 1)

T 4888/31, Osastopäällikön henkilökohtaiset asiat ja huoltokomentajan asiakirjat 1927–1931.

Järjestely- ja liikekannallepano-osaston (Osasto 1) järjestelytoimisto (Toimisto VIII)

T 22104/43, Sotaharjoitusasiakirjat 1925–1937.

T 22104/44, Sotaharjoitusasiakirjat 1928.

T 22104/45, Sotaharjoitusasiakirjat 1922–1928.

T 22104/46, Sotaharjoitusasiakirjat 1923–1927 (talvikokeilut).

T 22104/50, Kertomukset, ohjeet, selostukset ja muut asiakirjat 1923–1951.

T 22104/54, Uudelleenjärjestelyasiakirjat 1931–1952.

T 22104/55, Uudelleenjärjestelyasiakirjat 1930–1950.

T 22104/96, Muistiot, suunnitelmat ja lausunnot 1925–1951.

Tilastollisen ja ulkomaaosaston (Osasto 2) ulkomaatoimisto (Toimisto IV)

T 21397/11, Matkakertomukset, selostukset, raportit 1928–1939.

SArk 1407/11, Lähetettyjä yleisiä kirjelmiä 1928.

SArk 2139/1, Ulkomaakomennukset vuosina 1934–1936.

Operatiivisen osaston (Osasto 3) operatiivinen toimisto (Toimisto I)

R 82/5, Valtioneuvoston asettaman sotakorkeakoulun perustamista suunnittelevan komitean mietintö 31.5.1923.

1.1.3. Yleisesikunta (YE) 1937–1939

Operatiivisen osaston maavoimatoimisto (Op.1)

T 11080/2, Sotapeliä koskevat asiakirjat 1939.

SArk 1588/4, Salainen kirjeenvaihto 1939.

1.1.4. Päämaja (PM) 1939–1940

Ulkomaaosaston ulkomaatoimisto (ULK.1)

T 19932/21, Diaarit, kirjeenvaihto 1939–1940.

1.1.5. Sotaväen päällikkö

T 21644/1, Yleinen kirjeenvaihto ja muistiot 1926–1945.

1.1.6. Suomen sotilasasiamies (Tukholma) 1923–1939

SArk 1399/12, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto 1923–1929.

SArk 1399/13, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto 1923–1924.

SArk 1399/14, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto 1925–1926.

SArk 1399/15, Yleistä kirjeistöä 1925.

SArk 1408/15, Yleinen kirjeenvaihto 1929.

SArk 1621/3, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto 1930–1936.

SArk 1621/4, Salainen kirjeenvaihto 1936–1939.

SArk 1621/5, Yleinen ja henkilökohtainen kirjeenvaihto 1930–1939.

SArk 1621/6, Yleinen kirjeenvaihto 1931.

SArk 1621/7, Yleinen kirjeenvaihto 1932.

SArk 1621/8, Yleinen kirjeenvaihto 1933.

SArk 1621/9, Yleinen kirjeenvaihto 1934.

SArk 1621/10, Yleinen kirjeenvaihto 1935.

SArk 1621/11, Yleinen kirjeenvaihto 1936.

SArk 1621/12, Yleinen kirjeenvaihto 1937–1938.

SArk 1621/13, Yleinen kirjeenvaihto 1938–1939.

1.1.7. Sotakorkeakoulu (SKK)

- T 4888/31, Sotakorkeakoulukomitean asiakirjat.
- T 21369/Db 2, Vuosikertomukset ja kolutusta koskevat asiakirjat 1925–1937.
- T 21369/Dg 5, Luennot ja harjoitukset 1924–1926.
- T 21369/Dg 7, Luennot ja harjoitukset 1924–1926.
- T 21369/Dg 8, Luennot ja harjoitukset 1924–1926.
- T 21369/Dg 9, Luennot ja harjoitukset 1924–1926.
- T 21369/Dg 21, Luennot ja harjoitukset 1927–1929.
- T 25819/Bb:3, Sotakorkeakoulun oppilas-, opettaja- ja henkilöluettelot 1923–1972.
- T 27088/Hi:5, Sotakorkeakoulu vuosina 1924–1934.
- R 597/3, Yleinen ja henkilökohtainen kirjeenvaihto 1924–1926.
- R 597/19, Opetusta koskevaa sekalaista aineistoa 1926–1929.
- R 597/25, Sotakoulujen tarkastajan asiakirjat 1924–1931.
- R 597/26, Sotakoulujen tarkastajan asiakirjat 1923–1931.

1.1.8. Kadettikoulu (KADK)

- T 22083/Dc:1, Opinto-ohjelmat 1925–1936.
- T 22083/De:1, Toimintakertomukset 1925–1930.
- T 27085/Ab:25, Kadettikoulun kirjallisuuden hankintakirja 1931–1944.
- R 598/16, Opetusohjelmat ja luennot, käskyvihkot 1919–1920.
- R 598/25, Ohjesäännöt, palvelusohjeet ja määräykset, luettelot, juhlat ja muut asiakirjat 1919–1923.

1.1.9. Yksityisarkistot (Pikkukokoelmat)

Pk 912/11, Kenraalimajuri Väinö Palojärven kokoelma.

Pk 1039/11, Kenraali Aarne Sihvon kokoelma.

Pk1084/58–62, Kenraali Simeliuksen kokoelma.

Pk 1205/4, 16 ja 17, Kenraaliluutnantti Harald Öhquistin kokoelma.

Pk 1228/2 ja 4, Kenraaliluutnantti Hannes Ignatiuksen kokoelma (tutkimuslupa).

Pk 1272/4, Kenraaliluutnantti Hugo Östermanin kokoelma (tutkimuslupa).

Pk 1297/12, Eversti J. O. Hannulan kokoelma.

Pk 1542/7, 10 ja 11, Kenraali Paavo Talvelan arkisto (tutkimuslupa).

1.1.10. Nimikirjanotteet, ansioluettelot, päällystökortit ja henkilöarvioinnit

Airo, Aksel Fredrik, N:o 30483.

v. Behr, Carl Brynolf, N:o 36392.

Björkman, Sven Krister, N:o 15862.

Ehrnrooth, Lars Carl Albert, numeroimaton kantanakortti.

Ekberg, Leo Aleksander, N:o 19929.

Enkiö (ennen Enqvist), Sulo Lahja, N:o 33459.

Grandell, Leonard August Mathias, N:o 72820.

Gröndahl, Holger, N:o 4729.

Grönholm, Arthur Hakon Säteri, N:o 6483.

Hanell, Edvard Fritjof, N:o 24935.

Harlahti, Olavi Antero, N:o 30704.

Heinrichs, Axel Erik, N:o 7292.

Heiskanen, Juho Henrik, N:o 25026.

Helminen, Frans Edvard, N:o 19569.

Hägglund, Johan Woldemar, N:o 33457.

Julenius, Kaarlo Kosti, N:o 23986.

Kainulainen, Taavi, N:o 20742.

Koivisto, Oiva Tapio, N:o 36016.

von Kraemer, Carl-Gustaf Robert, N:o 9195.

Lagus, Ernst Ruben, N:o 7502.

Lehtinen, Into Armas, N:o 613 ja N:o 27083.

Lennes, Oiva Uljas, N:o 38673.

Liesi, Mauno Samuel, N:o 19984.

Lundenius, Jarl Leopold, N:o 7672.

Magnusson, Ragnar Thure, N:o 4310.

Melander, Lars Rafael, N:o 35109.

Mäkinen, Einar Nikolai, N:o 36390.

Nordlund, Bertil Walter, N:o 18530.
 Paalu (Palkén), Paavo Johannes, N:o 23981.
 Paasikivi, Johan Vilhelm, N:o 4116.
 Palojärvi, Väinö Henrik, N:o 23818.
 Rahola, Eero Akseli, N:o 32981.
 Rosenbröijer, Edvin Bertel., N:o 28129.
 Rothe, Carl Alfred Wilhelm, N:o 28142.
 Rytkönen, Ilmari Elis, N:o 24610.
 Sario, Niilo Nikolai, N:o 20752.
 Sauramo, Lauri Johannes, N:o 24328.
 Stewen, Martin Kasimir, N:o 46150.
 Sundman, Svante August, N:o 21687.
 Svanström, Väinö Vilhelm, N:o 8078.
 Svensson, Antero Johannes, N:o 28808.
 Söderholm, Hugo Gottfrid, N:o 23444.
 Talvela, Paavo Juho, N:o 52325.
 Tapola, Kustaa Anders, N:o 20739.
 Tuompo, Viljo Einar. N:o 1291.
 Valtanen, Viljo Volter, N:o 29133.
 Valve, Väinö Lahja Richard, N:o 7677.
 Wikman, Karl Leo, N:o 32981.
 Willberg, Bror Kaarlo, N:o 7822.
 Wirta (Virta), Arvo Aleksander, N:o 27010.
 Öhquist, Harald N:o 1585.
 Österman, Hugo, N:o 8082.

1.2. Krigsarkivet, Stockholm (KrA)

1.2.1. Generalstaben (GS) vuoteen 1937 asti

Chefsexpeditionen (ChE)

Serie F, Handlingar ordnande efter ämne/I/Handlingar angående övningar och krigsspel.

Serie F/Underserie b, Hemliga handlingar/handlingar ordnande efter ämne/I/Handlingar angående övningar och krigsspel.

Kommunikationsavdelningen (KommA)

Serie FI, Fälttjänstövningar.

– Vol 39/1936, Arméfälttjänstövningen 1936

Serie FII, Kommunikationsavdelningens 1873–1937 hemliga arkiv, fälttjänstövningar.

– Vol 38/1935, Arméfältövningen 1935

Serie FV, Främmande länder

– Vol 13/1933, Finland

Utrikesavdelningen (UA)

Serie EIA/Vol 1– 5/1918–1937, hemliga arkiv 1908–1937, Finland/ Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande från militärattachén i Helsingfors.

- Vol 1/1918, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande och handbrev
- Vol 4/1920, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 6/1921, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 7/1921, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 8/1922, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 11/1923, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 12/1923, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 13/1923, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande och handbrev
- Vol 14/1924, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 15/1924, Handbrev
- Vol 16/1925, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 17/1925, Handbrev
- Vol 18/1926, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 19/1926, Handbrev
- Vol 20/1927, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande och handbrev
- Vol 22/1929, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande och handbrev
- Vol 23/1930, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande och handbrev
- Vol 25/1932, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande och handbrev
- Vol 26/1933, Inkomna skrivelser, rapporter och meddelande
- Vol 27/1933, Handbrev
- Vol 28/1934, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande
- Vol 29/1934, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande
- Vol 30/1935, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande
- Vol 32/1935, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande
- Vol 33/1936, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande
- Vol 34/1936, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande
- Vol 35/1.1.– 30.6.1937, Inkomna skrivelser, rapporter, meddelande

1.2.2. Försvarsstaben (FS) vuodesta 1937 lähtien

Underrättelseavdelningen (UnA)

Serie EI:6/Vol 1–5/1937–1939, inkomna skrivelser och militärattachérapporter.

- Vol 1/1937, Inkomna skrivelser och militärattachérapporter
- Vol 2/1938, Inkomna skrivelser och militärattachérapporter
- Vol 3/1938, Inkomna skrivelser och militärattachérapporter
- Vol 4/1939, Inkomna skrivelser och militärattachérapporter
- Vol 5/1939, Inkomna skrivelser och militärattachérapporter

Serie EII:6/Vol 1–3/1937–1939, Inkomna skrivelser/handbrev.

- Vol 1/1937, Handbrev
- Vol 2/1938, Handbrev
- Vol 3/1939, Handbrev

Serie EIII:6/Vol 1–5/1937–1939, inkomna skrivelser/rese- och studierapporter.

- Vol 1/1937, Rese- och studierapporter, Finland
- Vol 2/1937, Rese- och studierapporter, Finland
- Vol 3/1938, Rese- och studierapporter, Finland
- Vol 4/1938, Rese- och studierapporter, Finland
- Vol 5/1938, Rese- och studierapporter, Finland

Utrikesavdelningen (UtA)

Serie ÖI:6, Militära översikter, utredningar och sammanställningar.

- Vol 1/1920–1937 (Personal, utbildning)
- Vol 2/1920–1937 (Material, teknik, forskning)
- Vol 4/1920–1937 (Organisation)

Serie ÖI:6, Utrikesavdelningens hemliga handlingar/militära översikter, utredningar och sammanställningar 1937–1949.

- Vol 18/1917–1937, Taktik

Serie ÖII, Militära översikter, utredningar och sammanställningar.

- Vol 8/1915–1950, Handlingar rörande Åland
- Vol 9/1939, Handlingar rörande Åland

Tilläggsleverans till Försvarsstabens arkiv. Handlingar rörande Åland 1921–1939. Under ordnande. Förvaras hos Krigsarkivarien.

1.2.3. Arméstaben (AS) vuodesta 1937 lähtien

Administrativa avdelningen (AA)

Serie DIII, rullkort över militärpersoner entledigad TOM 1969.

- Begynnelsebokstav A-K, volym 1

1.2.4. Kungliga Krigshögskolan (KHS)

Serie BIV, Avdelning I, Expeditionen.

- Vol 1/1924–1925, Uppgifter till skrifningar
- Vol 2/1925–1926, Examens- och tillämpningsskrivningar

Serie FIIIa, Avdelning I, Expeditionen, handlingar ordnande efter ämne.

- Vol 1/1923, fältövningar

Serie F III c, Avdelning I, Expeditionen, handlingar ordnande efter ämne.

- Vol 1/1926, övningar och krigsspel

Serie FIIIe, Avdelning I, Expeditionen, övningar och krigsspel.

- Vol 1/1926, Vinterkrigsspel och fälttjänstövningar 1926

Serie F24, Undervisning.

- Vol 5/1923–1925, föreläsningar, taktik I
- Vol 6/1923–1925, föreläsningar, taktik II
- Vol 7/1923–1924, föreläsningar, taktik III
- Vol 8/1923–1924, föreläsningar, taktik IV
- Vol 9/1925–1926, föreläsningar, taktik I
- Vol 10/1925–1926, föreläsningar, taktik II
- Vol 11/1925–1926, föreläsningar, taktik III
- Vol 23/1935–1936, föreläsningar, taktik I
- Vol 24/1935–1936, föreläsningar, taktik II
- Vol 26/1935–1936, föreläsningar, taktik IV

Serie F8, Undervisning.

- Vol 5/Yngre kurser 1921–1930, föreläsningar i krigshistoria I
- Vol 6/Yngre kurser 1921–1930, föreläsningar i krigshistoria II

Serie F, Undervisning.

- Arkivförteckning, Finska språket, år 1934–1946

1.2.5. Chefen för marinen (CM)

Sektion 3, Personaladministrativa avdelningen (Persadm).

- Serie D1/Vol 1, FI tjänstgöringskort/tjänstekort CA 1920–1983
- Serie D1/Vol 2, FI tjänstgöringskort/tjänstekort CA 1920–1983

1.2.6. Enskilda arkiv

Archibald Douglas arkiv/Vol 1.

Carlos Adlercreutz arkiv/Vol 24.

C. G. V. Hammarskjölds arkiv/Vol 3, 5 ja vol 8.

Ernst Linders arkiv/Vol 2.

Erik Testrups arkiv/Vol 8, 10 ja 11.

Gösta Törngrens arkiv/Vol 4.

Helge Jungs arkiv/Serie F/II/Vol 5 ja 6.

K.A. Bratts arkiv/Vol 2 ja 3.

Svenska Brigaden/Serie E fotografier/Vol 31.

1.2.7. Tjänsteförteckningar

Adlercreutz, Axel Fredrik Carlos.

Alin, Sven Ephrain.

Berggren, Karl Gunnar.

Björk, Nils Axel Hjalmar.

Björnstjerna, Carl Johan Magnus.

Boustedt, Bo Ivar.

Bratt, Karl-Axel.

Bredberg, Axel.

Cederschiöld, Hugo Montgomery.

Douglas, Wilhelm Archibald.

Ehrensward, Carl August.

von Heijne, Knut August Lennart.

Holm, Carl Torsten.

Hultkrantz, Aksel Fredrik.

Jung, Helge Viktor.

Jönnick, Nils Einar.

Kellgren, Per Henry Teodor.

Kempff, Curt Sixten Reinhold.

Kleen, Carl William.

af Klercker, Achates Ernst Wilhelm.

Lagerlöf, Henrik Leonard.

de Laval, Erik Patrik Honoré.

Lilliehöök, Gösta.

Ljungberg, Ernst Carl Robert.

Malmberg, Erik Emil Harald.

Mellquist, Lars Erik Gustaf.

Nyqvist, Gustaf Alarik.
 Petersén, Carl Jakob Karsten.
 Peyron, Henry Georg Rudolf.
 Rappe, Ax el Oscar.
 Ribbing, Olof.
 Rydeberg, Carl Olof Frey.
 Sahlin, Yngve.
 Sandgren, Sten Hjalmar.
 Sundell, Olof Edvard.
 Swedlund, Nils Per Robert.
 Söderberg, Nils Oscar.
 Tarras-Wahlberg, Stig Bossen.
 Tengberg, Anders Egon.
 Testrup, Erik, Mathias, Hjalmar, Gustafsson.
 Thörnell, Olof Gerhard.
 Tottie, Carl Henry.
 Törngren, Gustaf Mauritz.
 Wadner, Gustaf Martin.
 Wrede, Carl Henrik.

1.2.8. Rullkort

Ehrensverd, Carl August.

1.2.9. Tjänstgöringskort/Tjänstekort

Strömbäck, Helge Hjalmar Immanuel.
 Thorén, Ragnar Vilhelm Adalgot.

1.3. Armémuseum, Stockholm (AM)

Bildarkiv.

1. 4. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen tutkimustietokanta

Kansio 129, tunniste Kä205-Kä306.

1.5. Arkistoidut opinnäytteet, diplomityöt ja tutkielmat

Hollanti, Juha: *Ajatuksia alivoimaisen taktiikasta. Suomalaisen taktisen ajattelun muutos upseereiden julkisen kirjoittelun perusteella vapaussodasta alueelliseen maanpuolustusjärjestelmän kehittämiseen*, diplomityö 2015, MPKK.

Lehto, Iisko: *Vuoden 1937 harjoituskokonaisuus. Maanpuolustuksen testaus?*, diplomityö 2015, MPKK.

Mustonen, A.: *Operaatiotaidon ja taktiikan opetus Sotakorkeakoulussa vuodesta 1924 alkaen*, diplomityö 1201/1975, SKK.

Mörtberg, T.: *Utländsk frivilligverksamhet i Finlands krig 1939–45*, diplomityö 781/1962, SKK.

Pekkola, Juha: *Panssarintorjuntajärjestelmän kehittyminen itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä*, diplomityö 1923/1995, MPKK.

Ratinen, Juha: *Kaaderiperustamisesta aluejärjestelmään – suomalaisen liikekannallepanojärjestelmän kehittyminen vuosina 1918–1935*, diplomityö 2015, MPKK.

Sjöblom, Max: *Sotahistorian opetuksen kehitys puolustusvoimien vakinaisen väen upseerikoulutuksessa – sotahistorian opetuksen kehittyminen 1920-luvulta 1950-luvulle*, diplomityö 1933/1995, MPKK.

Toivonen, Hannu: *Maavoimien sotabarjoitukset 1920- ja 1930-luvuilla*, diplomityö 1536/1983, SKK.

Liimatainen, Joni: *Talvitaistelukokeilut Suomessa ennen talvisotaa*, pro gradu 2015, MPKK.

Lintunen, Aleksi: *Panssarihälytys – hyökkäysvaunukokeilusaston ajokokeet Karjalan kannaksella 1935*, pro gradu 2015, MPKK.

Raunio, Ari: *Suomalainen taktiikka suuntaa etsimässä – taktiikan kehittämisen vaikeudet 1920-luvulla*, poliittisen historian pro gradu -tutkielma 1989, HY.

2. HAASTATTELUT JA TIEDONANNOT

Ericsson Wolken, Lars: s. 1957, Ruotsin sotakorkeakoulun (Försvärshögskolan) professori vuodesta 2008 alkaen. Kirjoittanut useita teoksia Ruotsin historiasta ja sotahistoriasta Tiedonanto 9.2.2015. Muistiinpanot tutkijan hallussa.

Kesseli, Pasi: s. 1958, FT, eversti evp, sotilasprofessori, tykistöupseeri. Palvellut muun muassa kouluttajana Reserviupseerikoulun kenttätykistö-patterissa, tykistöopettajana Taistelukoulussa sekä sotahistorian opettajana, Sotahistorian laitoksen johtajana, professorina ja sotilasprofessorina Maanpuolustuskorkeakoululla. Kirjoittanut muun muassa kirjan tykistötaktiikan kehityksestä Suomessa itsenäisyyden aikana. Tiedonanto 13.6.2016. Muistiinpanot tutkijan hallussa.

Ratinen, Juha: s. 1971, Yleisesikuntamajuri. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen tutkimusryhmän johtaja. Laatii väitöskirjaa suomalaisen liikekannallepanojärjestelmän kehittymisestä vuosina 1918–1945. Palvellut muun muassa Maasotakoululla ja Maavoimien Esikunnassa useissa eri huollon tehtä-

vissä. Tiedonanto sotahistorian tohtoriseminaarissa 18.12.2017. Muistiinpanot tutkijan hallussa.

Zetterberg, Kent: s. 1946, Ruotsin sotakorkeakoulun (Förvarshögskolan) entinen sotahistorian professori. Tutkinut erityisesti ruotsalaisten turvallisuuspolitiikkaa, strategiaa ja sotahistoriaa. Tiedonanto 16.2.2017. Sähköpostikirjeenvaihto tutkijan hallussa.

Åselius, Gunnar: s. 1965, Ruotsin sotakorkeakoulun (Förvarshögskolan) sotahistorian professori. Ruotsalainen historioitsija, joka on tutkinut erityisesti Venäjän ja Neuvostoliiton merivoimia. Tiedonanto 15.2.2017. Sähköpostikirjeenvaihto tutkijan hallussa.

3. PAINETUT LÄHTEET

3.1. Mietinnöt ja kokoelmat (säilytyspaikka on merkitty sulkuihin)

Betänkande och förslag rörande revision av Sveriges försvarsväsende (Förvarsbeslut 1925), Del 1–3, Stockholm 1923 (Anna Lindh Bibliotek, Stockholm).

1925 års försvarsordning, Stockholm 1925 (Anna Lindh Bibliotek, Stockholm).

Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende, angivet av 1930 års försvarskommission, Del I–VI, Stockholm 1935 (Anna Lindh Bibliotek, Stockholm).

Samling av författningar, kungliga brev, generalorder m.m. rörande lantförsvaret, utgivna under år 1919, bihang till Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens tidskrift, Stockholm 1920 (Krigsarkivets referensbibliotek, Stockholm).

Samling av författningar, kungliga brev, generalorder m.m. rörande lantförsvaret, utgivna under år 1920, bihang till Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens tidskrift, Stockholm 1921 (Krigsarkivets referensbibliotek, Stockholm).

Samling av författningar, kungliga brev, generalorder m.m. rörande lantförsvaret, utgivna under år 1921, bihang till Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens tidskrift, Stockholm 1922 (Krigsarkivets referensbibliotek, Stockholm).

Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret (T.L.) 1922–1939, Utgivna genom Lantförsvarets kommandoexpedition, Stockholm 1923–1939 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Tjänstemeddelanden rörande sjöförsvaret (T.S.) 1937–1940, Utgivna genom Sjöförsvarets kommandoexpedition, Stockholm 1938–1941 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Svenska försvarsväsendets rulla 1928, Stockholm 1928 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Svenska försvarsväsendets rulla 1937–1938, Stockholm 1937 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Svenska försvarsväsendets rulla 1934–1935, Stockholm 1934 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Svenska försvarsväsendets rulla 1936–1937, Stockholm 1936 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Svenska försvarsväsendets rulla 1937–1938, Stockholm 1937 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Svenska försvarsväsendets rulla 1939, Stockholm 1939 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Rulla över Svenska Frivilligkårens officerare och fältnöbler 13.4.1940 med deras ställning och adress 1.6.1953, Stockholm 1953 (Krigsarkivets bibliotek, Stockholm).

Katalog över innehållet i Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift under åren 1897–1964, Linköping 1965 (Anna Lindh bibliotek, Stockholm).

Wikmanin ja Brobergin suomalais-ruotsalais-suomalainen sotilassanakirja, Lahti 1939 (tutkijan hallussa).

Erfarenheter beträffande härorganisationernas utveckling under och efter världskriget, Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar (KrigVAH) år 1924, Bihäfte 2, Stockholm 1925 (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto).

Puolustusrevisionin mietintö 1926, osat I–II, allekirjoitettu 11.1.1926 (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston käsikirjasto).

3.2. Ohjesäännöt, oppaat ja koulutusohjeet

3.2.1. Suomalaiset

Kenttäpalvelusohjesääntö, 1920.

Kenttäohjesääntö I, 1927.

Kenttäohjesääntö II, 1929.

Kenttäohjesääntö (Yleinen osa), 1931.

Kenttäohjesääntö III, 1934.

Kenttäohjesääntö II2, 1937.

Jalkaväen harjoitusohjesääntö, 1924.

Jalkaväen harjoitusohjesääntö I, 1925.

Jalkaväen harjoitusohjesääntö I, 1932.

Jalkaväen ohjesääntö II,1, 1932.

Jalkaväen ohjesääntö II, 2, 1932.

Jalkaväen harjoitusohjesääntö I, Lisäys, 1935.

Jalkaväen ohjesääntö I Lisäys 2, 1938.

Ratsuväen harjoitusohjesääntö I, 1928.

Kenttätyöohjesäännön ensimmäinen osa, 1931.

Talvisotakäsikirja, 1928.

3.2.2. Ruotsalaiset

Fälttjänstreglemente, 1917.

Förslag till Fälttjänstreglemente, Del I, 1928.

Förslag till Fälttjänstreglemente, Del II (Striden), 1928.

Förslag till Fälttjänstreglemente, Del III, 1930.

Fältreglemente för Armén, 1937.

Fältreglemente för Armén, 1938.

Studier i högre truppföring, 1922.

Utkast till Reglemente för den högre truppföringen under strid (Utkast R. H. T.), 1923.

Förslag till Exercisreglemente för Infanteriet, Del II, 1924.

Exercisreglemente för Infanteriet (E.R.I.), Del I, II, III, V och VI samt Bilaga 1 och 2, 1927.

Exercisreglemente för Infanteriet (E.R.I.), Del VI, 1927.

Exercisreglemente för Infanteriet (E.R.I.ksp), Del IV 1. Kulsprutekompaniet, 1927.

Förslag till Exercisreglemente för Infanteriet (FÖRSLAG E.R.I.grk), Del IV 2. Granatkastarplutonen, 1931.

Förslag till Exercisreglemente för Infanteriet (Förslag E.R.I. pi), Del IV 3. Pi-onjärplutonen, 1931.

Förslag till Tillägg och Ändringar i Exercisreglementet. för Infanteriet (FÖRSLAG TILLÄGG ERI. ksp), Del IV 1 Kulsprutekompaniet, 1933.

Särtryck ur Exercisreglementet för Infanteriet (TILLÄGG ERI), Del III: C och D, utdrag ur under utarbetande varande del IV och del V, 1936.

Exercisreglemente för Cykelförband vid Infanteriet, 1936.

Förslag till Exercisreglemente för Kavalleriet, Del I, II, III, IV, V, VII, VIII, 1925.

Exercisreglemente för Kavalleriet, Del I, II, III, IV, V, VI, VIII, 1930.

Förslag till Exercisreglemente för Kavalleriet, Del IV4 (FÖRSLAG E.R.K. grk), 1933.

Exercisreglemente för Kavalleriet, Del IV3, 1934.

Exercisreglemente för Kavalleriet, Del V, 1936.

Utdrag ur Förslag till Exercisreglemente för Artilleriet (FÖRSLAG E.R.A.), 1920.

Instruktion för Intendenturtjänsten i krig vid lägre truppförband, 1933.

Ingengörtruppernas fältarbeten, Del IV (Förlägningsarbeten), 1927.

Tillägg till Exercisreglemente för Infanteriet för utbildning och uppträdande på skidor, 1918, 1922 och 1924.

Handledning för tjänsten i fält under vinterförhållanden, 1934.

Synpunkter rörande uppträdande i vintertid, 1941.

Infanteriet/Soldatinstruktionen/1918 upplaga, Stockholm 1918.

Infanteriet/Underbefälsinstruktion/1918 års upplaga, Stockholm 1918.

Reglemente och övriga bestämmelser för Kungliga Krigshögskolan, 1926 års upplaga.

3.2.3. Muut maat

Instruction provisoire sur l'emploi tactique des grandes unités (G.U.), 1922. (Ranska)

Führung und Gefecht der verbundenen Waffen (F.u.G. I ja II), 1923. (Saksa)

3.3. Kirjallisuus, väitöskirjat ja muut julkaistut tutkimukset

Ahto, Sampo: *Taistelukoulu 1927–1977*, Joensuu 1977.

Airio, Pentti: *Ragnar Nordström ja talvisota*, Jyväskylä 2008.

Arimo, R.: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939, osa I*, Helsinki 1986.

Arimo, R.: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939, osa II*, Helsinki 1986.

Arimo, R.: *Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939, osa III*, Helsinki 1987.

Boëthius, Axel: *Svenska brigaden*, Stockholm 1920.

Cronenberg, Arvid: *Kriget kommer! Den hemliga svenska krigsplanläggningen under vinterkriget 1939–1940*, Liettua 2015.

Douglas, W. A.: *Kriget i Finland 1918 till 10-årsminnet*, Stockholm 1928.

Ekstrand, Sivard: *Karlberg, Kungliga Krigsakademiens och Kungliga Krigsskolans historia 1792–1936*, Stockholm 1937.

Elfvengren, Eero: *Suomen yleisesikunnan organisaation synty ja vakiintuminen vuosina 1918–1925*, Helsinki 1997.

Elfvengren, Eero: *Laajasta johtoesikunnasta Mannerheimin yleisesikunnaksi, Yleisesikunnan organisaatio vuosina 1925–1939*, Helsinki 2000.

Ericson, Lars: *Svensk militär makt, strategi och operationer i svensk militärhistoria under 1500 år*, Stockholm 2003.

Ericsson, Stig H:son: *Försvarsproblem kring Ålandsöarna*, Stockholm 1939.

Fevrell, F. T.: *Lärobok i krigsbyddnadskonst för Kungliga Krigsskolan*, Stockholm 1927.

Gummerus, Herman: *Sverige och Finland 1917–1918, fakta och erinringar med anledning av svenska utrikesdepartementets blå bok 1936*, Helsingfors 1936.

Gustavsson, Kenneth: *Ålandsöarna – en säkerhetsrisk? Spelet om den demilitariserade zonen 1919–1939*, Litauen 2012.

Gustavsson, Kenneth: *Kring Åland 1939, Politiska och militära aktiviteter i norra östersjön*, Litauen 2017.

Grandell, Leonard: *Joukkojen huolto sodassa*, Lappeenranta 1934.

Hartikainen, Pertti: *Hugo Viktor Österman, Sotaväen päällikkö – rakentaja ja puolustaja*, Tampere 2001.

Heikkilä, Tarja: *Tilastollinen tutkimus*, Porvoo 2014.

Hellner, Johannes: *Memorandum rörande Sveriges politik i förhållande till Finland under tiden från Finlands självständighetsförklaring till det finska inbördeskrigets slut*, (Blå bok), Stockholm 1936.

Hersalo N. V.: *Suojeluskuntain historia, Osa II*, Vaasa 1962.

Holmberg, Björn: *Arméns förband, skolor och staber*, Luleå 1993.

Johanson Jan-Erik – Mattila, Mikko – Uusikylä, Petri: *Jobdatus verkostoanalyysiin, Kuluttajatutkimuskeskuksen menetelmäraportteja ja käsikirjoituksia 3/1995*.

Juottonen, Jorma: *Millainen materiaallinen puolustuskyky? Riihimäki 1997*.

Jägerskiöld, Stig: *Gustaf Mannerheim, 1918*, Helsingfors 1967.

Kaijser, G.: *Lärobok i Krigsbyggnadskonst*, Stockholm 1917.

Kalela, Jorma: *Historiantutkimus ja historia*, Tampere 2002.

Kemppi, Jarkko: *Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924*, Helsinki 2006.

Kennedy, Paul: *The Rise and Fall of the Great Powers, Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London 1988.

Kesseli, Pasi: *Tykistö taistelee tulellaan. Tykistötaktiikan kehitys Suomessa itsenäisyytemme aikana*, Keuruu 2017.

Kinnunen, Erkki: *Kriisiajan teollisuushallinto Suomessa vuosina 1930–1955*, Mikkeli 1967.

Knorr, Klaus: *The War Potential of Nations*, New Jersey 1956.

Konow, Jan von: *Helge Jung, opinionsbildare, försvarets nydanare, överbefälhavare*, Karlskrona 1999.

Kronlund, Jarl (toim.): *Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, puolustusvoimien rauhan ajan historia*, Porvoo 1988.

Kungliga Krigshögskolan 1878–1928, En minnesskrift, Stockholm 1928.

Kungliga Sjökrigsskolan 1867–1942, Eskilstuna 1942.

Laaksonen, Lasse: *Mistä sotakenraalit tulivat? Tie Mannerheimin johtoon 1918–1939*, Keuruu 2011.

Lackman, Matti: *Suomen vai Saksan puolesta?* Keuruu 2000.

Lauerma, Matti: *Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, vaiheet ja vaikutus*, Porvoo 1966.

Lindskog, Gösta: *Infanteriskjutskolan 1855–1961*, Stockholm 1961.

Lipponen, Rauno (toim.): *Itsenäisen Suomen kenraalikunta 1918–1996*, Porvoo 1997.

Lönnroth, Erik: *Den svenska utrikespolitikens historia, Del V 1919–1939*, Stockholm 1959.

Malmberg, Harald: *Svenska försvarsproblem efter världskriget, Lantförsvaret*, Stockholm 1924.

Martola, A.E.: *Sodassa ja rauhassa, muistelmia*, Keuruu 1973.

Mckay, C. G. and Beckman, Bengt: *Swedish signal intelligence 1900–1945*, Cornwall 2003.

Meinander, Henrik: *Tasavallan tiellä: Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle*, Porvoo 2012.

Määttä, Vesa: *K. L. Oesch ylivoimaa vastassa*, Juva 2015.

Niukkanen, Juho: *Talvisodan puolustusministeri kertoo*, Porvoo 1951.

Nummela, Ilkka: *Inter arma silent revisores rationum, Toisen maailmasodan aiheuttama taloudellinen rasitus Suomessa 1939–1952*, Jyväskylä 1993.

Olkkonen, Hannes: *Taktiikan perusteet*, Helsinki 1928.

Pajunen, Jussi: *Ilmatähystyspalveluksesta alueelliseen ilmapuolustukseen – Suomen ilmapuolustuksen kehittäminen 1930–1942*, Tampere 2017.

Palokangas, Markku: *Jalkaväen raskaat aseet ja ryhmäaseet*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2, Tutkimuksia nro 2, EU 2016.

Palokangas, Marko: *Räjähtävää tyhjyyttä, sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*, Vaasa 2014.

Paulaharju, Jyri: *Tykistökoulu 1918–1983*, Kuopio 1982.

Peyron, Henry: *Finska högkvarteret 1918. Några minnen och iattagelser*, Helsingfors 1965.

Purhonen, Raimo: *Suomen insinööriupseerit. Historiikki. Henkilömatrikkeli 1918–2004*, Helsinki ja Uusikaupunki 2004.

Raikkala, Hannes: *Suojeluskuntain historia, Osa III*, Vaasa 1964.

Raunio, Ari: *Sotatoimet, Suomen sotien 1939–45 kulku kartoin*, Porvoo 2004.

Rentola, Kimmo: *Stalin ja Suomen kohtalo*, Keuruu 2016.

Renvall, Pentti: *Nykyajan historian tutkimus*, Porvoo 1965.

Sahlin, Yngve: *Infanteritekniska vintererfarenheter*, Sundsvall 1925.

Schmidt-Laussitz, Nicolas von – Schmidt-Laussitz, Klaus-Jürgen von: *För Finlands frihet: Svenska frivilligkåren 1939–1940*, Luleå 2008.

Selén, Kari: *Genevestä Tukholmaan, Suomen turvallisuuspolitiikan painopisteen siirtyminen Kansainliitosta pohjoismaiseen yhteistyöhön 1931–1936*, Suomen Historiallisen Seuran historiallisia tutkimuksia 94, Helsinki 1974.

Selén, Kari: *C. G. E. Mannerheim ja hänen puolustusneuvostonsa 1931–1939*, Keuruu 1980.

Seppälä, Helge: *Sotakorkeakoulu 1924–1974*, Joensuu 1974.

Seppälä, Helge: *Karl Lennart Oesch Suomen pelastaja*, Jyväskylä 1998.

Sihvo, Aarne: *Muistelmani II*, Keuruu 1956.

Sinerma, Martti: *Lauri Malmberg ja suojeluskunnat*, Keuruu 1995.

Sotakorkeakoulusta Maanpuolustuskorkeakouluksi, Seitsemän vuosikymmentä 1924–1995, Jyväskylä 1994.

Stjernfelt, Bertil: *Ålandshav och öar – brygga eller barriär? Svensk-finsk försvarsfråga 1915–1945*, Karlskrona 1991.

Sundbäck, Esa: *Merivartiointia 75 vuotta. Merivartiolaitoksen ja merivartioston historia 1930–2005*, Kajaani 2005.

Suomen vapaussota, osa IV, Jyväskylä 1931.

Suomen vapaussota, osa V, Jyväskylä 1925.

Suomen vapaussota, osa VI, Jyväskylä 1927.

Suomen vapaussota, osa VIII, Jyväskylä 1927.

Säämänen, Juuso: *Suurmaihinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan. Suomen meripuolustuksen maibinnousutorjuntakyvyn kehittyminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle*, Tampere 2017.

Söderberg, Ulf: *Personalredovisningarna för militärpersonal aktiv på 1900-talet*, Borås 1983.

Söderlund, Ernst: *Uusimman ajan valtio- ja yhteiskuntahistoria* (suomennos), Juva 1985.

Talvisodan historia, 1. osa, Porvoo 1978.

Talvisodan historia, 2. osa, Porvoo 1978.

Talvisodan historia, 4. osa, Porvoo 1981.

Tapola, K. A.: *Talvitaktiikka*, Helsinki 1929.

Tapola, Päivi: *Ajan paino, Jalkaväenkenraali K. A. Tapolan elämä*, Jyväskylä 2004.

Tapola, Päivi – Karjalainen, Mikko: *Mannerheimin haastaja kenraali Harald Öhquist*, Keuruu 2013.

Tingsten, Herbert: *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*, Stockholm 1944.

Tingsten, L.: *Taktikens grunder I–III*, Stockholm 1907.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Vantaa 2013.

Turtola, Martti: *Tornionjoelta Rajajoelle, Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940*, Porvoo 1984.

Turtola, Martti: *Aksel Fredrik Airo, Taipumaton kenraali*, Keuruu 1997.

Turtola, Martti: *Jääkärikenraali Einar Vihma, Ihantalan taistelun ratkaisija*, Keuruu 2005.

Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*, Joutsa 1996.

Wadner, G. M. (toim.): *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig år 1918*, Stockholm 1928.

Wadner, Zeeh, Ehrensvärd: *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig*, Stockholm 1938.

Wahlbäck, Krister: *Finlandsfrågan i svensk politik 1937–1940*, Stockholm 1964.

Vahtola, Jouko: *Suomen historia, Jääkaudesta Euroopan unioniin*, Keuruu 2003.

Öhquist, Harald: *Talvisota minun näkökulmastani*, Porvoo 1951.

Österman, Hugo: *Neljännesvuosisata elämästäni*, Porvoo 1966.

3.4. Artikkelit (lähdekirja tai -lehti on merkitty kursivilla)

3.4.1. Kirjallisuusartikkelit

Agrell, Wilhelm: *Finis Finlandiae*, Suomi Ruotsin sotasuunnitelmissa kylmän sodan aikana, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002.

Ahto, Sampo: Sotataito, *Strategian käsikirja*, Helsinki 1983.

Ahto, Sampo: Sotaretkillä, teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993.

Andolf, Göran: Olof Thörnell, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996.

Andolf, Göran: Axel Rappe d.y., teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996.

Carlsson, Sten: Internationalism och nedrustning 1920–1926, *Den svenska historien*, band 10, Stockholm 1968.

Carlsson, Sten: Folkhems politik, *Den svenska historien*, band 10, Stockholm 1968.

Ericson, Lars: Archibald Douglas, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996.

Eriksson, Kai: Yhteiskuntatieteellinen verkostoajattelu, teoksessa Eriksson, Kai (toim.): *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*, Tallinna 2015.

Gäfvert, Björn: Helge Strömbäck, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996.

Göransson, Göran: Arméofficersutbildning 1920–1980, teoksessa Nordberg, Erik (toim.): *Karlberg, Slott och Skola, utbildning till officer 1792–1992*, Västervik 1992.

Hentilä, Seppo: Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917–1944, teoksessa Osmo Jussila, Seppo Hentilä, Jukka Nevakivi: *Suomen poliittinen historia 1809–2006*, Helsinki 2006.

Hoppu, Tuomas: Suomi ja Ensimmäinen maailmansota, teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*, Porvoo 2010.

Hoppu, Tuomas: Taistelevat osapuolet ja johtajat, teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*, Porvoo 2010.

Hoppu, Tuomas: Tampereen valtausoperaatio, teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*, Porvoo 2010.

Häikiö, Martti: Yksin ja yhdessä, teoksessa Meinander, Henrik (toim.): *Historian kesto – Suomen talvisota kehyksissään*, Helsinki 2015.

Johanson, Jan-Erik: Heikot suhteet ja uppoutuneisuus, teoksessa Eriksson, Kai (toim.): *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*, Tallinna 2015.

Jouko, Petteri: Mustavalkoisten kuvien miehet. Ranskalaisen strategian ja taktiikan kehityspiirteitä, teoksessa Tynkkynen Vesa (toim.): *Tuleva sota. Ennustamisen sietämätön vaikeus*, Keuruu 2017.

Järvelä, Tapio–Vuorenmaa, Anssi: Ulkomaiset vapaaehtoiset, teoksessa *Talvisodan historia, 4. osa*, Porvoo 1981.

Kesseli, Pasi: Operaatiotaito ja taktiikka tieteenalana, teoksessa Huttunen, Mika ja Metteri, Jussi (toim.): *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*, Helsinki 2008.

Kesseli, Pasi: Mihin sotahistorian tutkimuksen painopiste tulisi tulevaisuudessa suunnata? teoksessa *Suomalaisen sotahistorian tutkimuksen nykytila*, Helsinki 2008.

Kilkki, Pertti: Upseerikoulutus itsenäisessä Suomessa, teoksessa Kuosa, Tauno - Viljanen, T. V.–Kilkki, Pertti: *Suomalainen upseerikoulutus 200 vuotta 1779–1979*, Joensuu 1978.

Ljung, Ove: Viking Tamm, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996.

Manninen, Ohto: Sodanjohto ja strategia, teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993.

Manninen, Ohto: Taistelevat osapuolet, teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993.

Manninen, Ohto: Rauhantahtoa ja väkivaltaa, teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. osa Taistelu vallasta*, Helsinki 1993.

Meinander, Henrik: Liittoutumattomuus? Siitä oppineetkin kiistelevät, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002.

Metteri, Jussi: Laadullinen tutkimus, teoksessa Huttunen, Mika ja Metteri, Jussi (toim.): *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*, Helsinki 2008.

Nordberg, Erik: Carl August Ehrensvärd, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996.

Nummela, Ilkka: Hauptitseilla ja haulikolla – sotataloudellisen ajattelun muuttuminen, teoksessa Meinander, Henrik (toim.): *Historian kosto – Suomen talvisota kehyksissään*, Helsinki 2015.

Raunio Ari: Yleisesikuntaupseerit Suomen sodissa 1939–45, teoksessa *Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä*, Juva 2009.

Ruuskanen, Petri: Sosiaalinen pääoma, teoksessa Eriksson, Kai (toim.): *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*, Tallinna 2015.

Salokangas, Raimo: Itsenäinen tasavalta, teoksessa *Suomen historian Pikakujätkäläinen*, Porvoo 2003.

Talvitie, Heikki: Ruotsin vuoden 1812 politiikka, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002.

Tervasmäki, Viljo: Tarton rauhasta talvisotaan, teoksessa *Talvisodan historia, 1. osa*, Porvoo 1978.

Tervasmäki, Viljo: Maanpuolustussuunnitelmat, teoksessa *Talvisodan historia, 1. osa*, Porvoo 1978.

Tervasmäki, Viljo–Vuorenmaa, Anssi–Juutilainen, Antti: Ylimääräiset harjoitukset–liikekannallepano, joukkojen keskittäminen ja sotavalmius, teoksessa *Talvisodan historia, 1. osa*, Porvoo 1978.

Tirronen, Eino–Huhtaniemi, Pekka: Sotatalous, teoksessa *Talvisodan historia, 4. osa*, Porvoo 1981.

Tynkkynen Vesa: Sotakorkeakoulu ja suomalainen sotataito 1920- ja 1930-luvuilla, teoksessa *Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä*, Juva 2009.

Tynkkynen, Vesa: Daavid vastaan Goljat. Suomalaiset näkemykset tulevasta sodasta ja talvisodan todellisuus, teoksessa Tynkkynen Vesa (toim.): *Tuleva sota. Ennustamisen sietämätön vaikeus*, Keuruu 2017.

Wahlbäck, Krister: Ruotsin luontainen haluttomuus ottaa riskejä, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002.

Ylikangas, Heikki: Ruotsalaiset vapaaehtoiset Suomen sisällissodassa 1918, teoksessa Nuorteva, Jussi – Happonen, Päivi – Strömberg, John (toim.) *Suomen tie itsenäisyyteen*, Pro Finland, näkökulma: Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti, Porvoo 2016.

Zeeh, Erik: Nedrustning – upprustning – tillbakagång 1925–1948, teoksessa *Svenska Armén genom tiderna*, Malmö 1949.

Zetterberg, Kent: Nils Swedlund, teoksessa Artéus, Gunnar (toim.): *Svenska officersprofiler under 1900-talet*, Karlskrona 1996.

Zetterberg, Kent: Helge Jung, teoksessa Wennerholm, Bertil ja Zetterberg, Kent (toim.), *Militära ledare under kalla kriget*, Forskningsprojekt Försvaret och det kalla kriget, publikation nr 41, Riika 2014.

Åberg, Alf: Svensk krigföring genom tiderna, *Svenska Armen genom tiderna*, Malmö 1949.

Åselius, Gunnar: Vihamielinen Suomi, ”vihamielisesti puolueeton” Ruotsi. Neuvostoliiton merivoimien arviointeja maailmansotien välillä, teoksessa Suominen, Tapani (toim.): *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa, Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, Jyväskylä 2002.

Åselius, Gunnar: Tukholmalainen perspektiivi, teoksessa Meinander, Henrik (toim.): *Historian kesto. Suomen talvisota kehäksissään*, Helsinki 2015.

3.4.2. Lehti- ja aikakauskirja-artikkelit

Kylkirauta

Liimatta, Hannu: Into Armas Lehtinen talvisodan panssarintorjuntakoulutuksen rakentaja, *Kylkirauta* 4/2015.

Sotilasaikakauslehti (SAL)

Martola, A.E.: Ranskan Sotakorkeakoulu, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 1922.

Bratt, K.-A.: Synpunkter på Infanteriets uppträdande i finsk terräng, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 4/1925.

- Wainio, V.: Talvimajoituksesta, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 1926.
- Ekman, T.: Tykistö talven aikana, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 2/1928 ja 3/1928.
- Linder, Ernst, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 5/1928.
- Olkkonen, H.: Arvio ja analyysi Suomen vapaussota -teoksesta, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 4/1929.
- Berggren, Gunnar: En nordisk anfallstaktik, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 5/1931.
- Wiljanen, T.: Kompassikysymyksen ratkaisemiseksi, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 8/1931.
- Mäkelä, T.: Selostus kenttävarustustoimikunnan mietinnön pääkohdista, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 3/1933.
- Kraemer, B: Ruotsin armeijan uudesti järjestelyjä ja taisteluyksikköjen kokoonpanoa koskevia mietteitä, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 5/1933.
- Blick, A.: Viivytysoperaatio, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 4/1934.
- Kirjoitus kenraalimajuri L. Lilliehöökkin viivytystä käsittelevästä artikkelista ja siitä tehdyistä johtopäätöksistä, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 12/1934.
- Ruotsin puolustuskomission mietinnön pääsisältö, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 9/1935.
- Sauramo, I.: Ruotsin puolustuskomission mietinnön merivoimia koskeva osa, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 7/1936.
- Susi, S. V.: Ruotsin jalkaväkirykmentin kokoonpano, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 12/1936.
- Halsti, W.: Keski-eurooppalaisesta ja suomalaisesta taktiikasta ja organisaatiosta, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 5/1937.
- Stewen, M. K.: Näkökohtia Ruotsin sotakorkeakoulutuksesta, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 5/1937 ja 6/1937.
- Nurmio, H.: Vapaussodan päämajan perustamisvaihe, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 1/1938.
- Puolustustaistelun huollosta, *Sotilasaikakauslehti (SAL)* 1/1939.

Tiede ja Ase

Stewen, M. K.: Jalkaväkipataljoonan konekiväärikomppanian organisaatio ja taktillinen käyttö, *Tiede ja Ase* 1/1933.

Terä, Martti: Kenttäarmeijamme jalkaväkiaseistus, *Tiede ja Ase* 1/1933.

Järvinen, Y..A.: Jalkaväen raskas aseistus, sen tarve ja sijoitus organisaatiossamme, *Tiede ja Ase* 5/1937.

Sauramo, L. J.: Ahvenanmaan sotilaallinen ja sotilaspoliittinen merkitys, *Tiede ja Ase* 5/1937.

Lauerma, Matti: Sotahistorian tutkimuksen problematiikkaa ja metodiikkaa, *Tiede ja Ase* 35, 1977.

Raunio, Ari: Sotataidollinen viitekehys ennen talvisotaa, *Tiede ja Ase* 50, 1992.

Viitasalo, Mikko: Sotatieteet ja niiden kehittyminen Suomessa 21. vuosisadalla, *Tiede ja Ase* 60, 2002.

Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift (KrigVAHT)

Erfarenheter beträffande härorganisationernas utveckling under och efter världskriget, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar (KrigVAH)* 1924, Bihäfte 2, Stockholm 1925.

Till frågan angående Förslag E. R. I. och dess tillämpning, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Tidskrift (KrigVAT)*, 1925.

Salwén, E. R.: Det nya infanteriexercisreglementet, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Tidskrift (KrigVAT)* 1927.

Lillichöök, L.: Uppehållande försvarsstrid, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Tidskrift (KrigVAT)* 1934.

Luftförsvarsstriden, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Tidskrift (KrigVAT)* 1937.

Swedlund, N.: Översikt över det nya fältreglementets innehåll och terminologi, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift (KrigVAHT)*, Bihäfte 2/1937.

Malmberg, Erik Emil Harald, Muistokirjoitus, *Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift (KrigVAHT)* 1948.

Ny Militär Tidskrift (NMT)

Reglementen och utbildningstiden, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1/1927.

Rappe, Axel: Operationerna i Karelen april 1918, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1928.

Berggren, Gunnar: Synpunkter rörande en svensk taktik, *Ny Militär Tidskrift (NMT)*, 1929.

Försvarskommissionen, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 22/1930.

Bataljonsförsöken, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 17/1931.

Sahlin, Y. ja Adlercreutz, C.: Infanteriets fältutrustning, En översikt över försöksverksamheten, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 2/1932 ja 3/1932.

Slagenheten, några synpunkter inför årets större fältövningar, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 11–12/1932.

Arméorganisation, allmänna synpunkter, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1933.

Höstens fälttjänstövningar med försöksorganiserade bataljoner, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1933.

Swedlund, N. F. R.: Höstens fältövningar med försöksorganiserade bataljoner, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1933.

Arméfälttjänstövningen, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1935.

Arméorganisation, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1936.

Försvarsväsendets ledning, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1936.

Vuosien 1925 ja 1937 puolustus päätöksiä koskeva vertailutaulukko, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1936.

Vårt framtida luftförsvar, flyg, luftvärn och luftskydd, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1936, *Specialhäften* 1.

Arméfälttjänstövningen 1937, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1937.

1931 större fälttjänstövningar, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1937.

Wijnblad: Luftvärnsövningen i Svealand, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1938.

Brinck, G.: Jämtlandsmanövern 1939, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1939.

Vintermanövern i Norrbotten, *Ny Militär Tidskrift (NMT)* 1939.

Svensk Militär Tidskrift (SMT)

Åland, *Svensk Militär Tidskrift (SMT)*, Häft 2/1918.

Nya franska och tyska fälttjänsterelementen, *Svensk Militär Tidskrift (SMT)*, 1922.

Operationerna kring Tammerfors 1918, *Svensk Militär Tidskrift (SMT)* 1926.

Militärhistorisk tidskrift

Ahlbäck, Anders: Rapport från det militära samarbetets vardag – finska militärattachéers syn på Sverige och svensk-finsk militär samverkan, 1924–1939, *Militärhistorisk tidskrift 2011–2012*.

Personhistorisk Tidskrift

Eriksson, Fredrik: Att bedöma framtiden, Svenska militärattachéer i Östersjöområdet 1920–1939, *Personhistorisk Tidskrift* N:o 2/2012.

Vårt försvar

Sahlin, Y.: Mot infanteriets nydaning, *Vårt försvar* 2/1932.

Fortsatta kavalleriförsök, *Vårt försvar* 3/1933.

Kavallerifrågor, *Vårt försvar* 4/1933.

Nordström, A. C. G.: Infanteriets organisationsförsök 1931–1933, *Vårt försvar* 4/1933.

3.4.3. Lehdet ja aikakauskirjat

Kungliga Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift (Krig-VAHT), vuosikerrat 1920–1940.

Ny Militär Tidskrift (NMT), vuosikerrat 1927–1940.

Suomen Sotilasaikakausi (SAL), vuosikerrat 1923–1939.

Svensk Militär Tidskrift (SMT), vuosikerrat 1918–1927.

Tiede ja Ase, numerot 1–6, 1933–1939.

Vårt Försvar, Allmänna Försvarsföreningens Tidskrift, vuosikerrat 1923–1940.

4. MUUT JULKAISTUT LÄHTEET, SANAKIRJAT JA INTERNETLÄHTEET

Bratt, Karl-Axel, Vem Är Det? Svensk biografisk handbok 1939, Stockholm 1939 (Krigsarkivet, Stockholm).

Boustedt, Bo Ivar, Svenska män och kvinnor, Del A–B, Stockholm 1942 (Krigsarkivet, Stockholm).

Den svenska militära beredskapen 1937–1945, Band A I, Beredskapsverket/Avdelning 1/Vol A 7 (Krigsarkivet, Stockholm)

Douglas, Wilhelm Archibald, Svenska män och kvinnor, Biografiskt uppslagsbok, band 2, Stockholm 1944 (Krigsarkivet, Stockholm).

Friis, Torsten, Svenska män och kvinnor, Biografiskt uppslagsbok, band 2, Stockholm 1944 (Krigsarkivet, Stockholm).

Grafström, Erike, Frans, Michaël, Svenska män och kvinnor, Biografisk uppslagsbok, Band 3, Stockholm 1946 (Krigsarkivet, Stockholm).

Hammar skjöld, Carl Gustaf Valdemar, Svenskt Biografiskt Lexikon, Band 18, Stockholm 1969–1971 (Krigsarkivet, Stockholm).

Hjalmarson, Harald Ossian, Svenska män och kvinnor, Biografisk uppslagsbok, Band 3, Stockholm 1946 (Krigsarkivet, Stockholm).

Lilliehöök, Gösta, Svenska män och kvinnor, Biografiskt uppslagsbok, band 4, Stockholm 1944 (Krigsarkivet, Stockholm).

Linder, Ernst, Svenskt Biografiskt Lexikon, Band 23, Stockholm 1980–1981 (Krigsarkivet, Stockholm).

Lybeck, Otto Emil, Svenskt Biografiskt Lexikon, Band 24, Stockholm 1982–1984 (Krigsarkivet, Stockholm).

Malmberg, Erik Emil Harald, Vem Är Det? Svensk biografisk handbok 1939, Stockholm 1939 (Krigsarkivet, Stockholm).

Nordisk Familjebok, Konversionlexikon och Realencyklopedi, Band 2, Stockholm 1904 (Krigsarkivet, Stockholm).

Nordisk Familjebok, Konversationslexikon och realencyklopedi, Band 14, Stockholm 1911 (Krigsarkivet, Stockholm).

Nordisk Familjebok, Konversationslexikon och realencyklopedi, Band 19, Stockholm 1908 (Krigsarkivet, Stockholm).

Puolustusvoimiemme aliupseeristo 1936, Helsinki 1936 (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto, Helsinki).

Puolustusvoimiemme upseeristo 1929, Helsinki 1929 (Kansallisarkisto, Helsinki).

Puolustusvoimiemme upseeristo ja virkamiehistö 1934, Helsinki 1933 (Kansallisarkisto, Helsinki).

Ranska ja aseistustensuupistus, Uusi Suomi, sunnuntai 6.6.1926, N:o 127, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1705335?page=13&term=sotapotentialiaali>.

Rappe, Axel Oscar, Svenskt biografiskt lexikon, band 29, Stockholm 1995–1997 (Krigsarkivet, Stockholm).

Ribbing, Olof, Vem Är Det? Svensk biografisk handbok 1939, Stockholm 1939 (Krigsarkivet, Stockholm).

Ruotsin Sota-arkiston kirjastoluettelo, http://webbsok.mikromarc.se/Mikromarc3/web/_search.aspx?ST=Form&Unit=6487&dhb=riksarkivet.

Sauramo, L. J.: *Abvenanmaan linnoittaminen ja vuoden 1921 sopimus*, Rannikkotykistön upseeriyhdistyksen julkaisu, Helsinki 1938.

Sotahistorian laitoksen tutkimus 2014–2018, hyväksytty 6.11.2013, (Tutkijan hallussa).

Treaty of Peace with Germany (Treaty of Versailles), 28.6.1919, osa IV, <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf>.

Vakinaisen väen upseeriluettelo palvelusvuosijärjestyksessä 1.1.1938, Helsinki 1938 (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto, Helsinki).

Åkerman, Gustaf Richard Joachim, Svenska män och kvinnor, Biografisk uppslagsbok, Band 8, Stockholm 1955 (Krigsarkivet, Stockholm).

HENKILÖHAKEMISTO

A

Adlercreutz, Axel Fredrik Carlos.....	23, 111, 120, 188, 202–203, 221, 229, 263, 265–266, 287, 293, 294, 300, 318, 347
Aho, Santeri.....	134–135, 242
Ahlroth (Arajuuri), Johan Viktor.....	273
Airo, Aksel Fredrik.....	28, 300–302, 328, 331, 336, 348–352, 355
Alameri (Almberg), Jouna Olavi.....	315, 322
Aldén, V.....	328
Alin, Sven Ephrain.....	307
Améen, John Gustaf Gerhard.....	20, 136
Anthos, Ahti Ilmari.....	37, 244
Antoni, Fride Rudolf Edward.....	55, 58
Appelgren, Gunnar.....	302, 355
Arimo, Reino.....	267
Arnberger, F.....	55, 59
Arnicke, Eric Joseph Friedrich.....	137
Arto, Guy Elie.....	316–317
Asplund, Fritz Emil Volter.....	253
Ausfeld, Eduard.....	63
Autti, Pietari Aleksanteri.....	172
Axelsson, Paul Richard.....	309

B

Bennedich, Carl.....	307
Berggren, Karl Gunnar.....	104–106, 161, 309
Berggren, Stig Nils Wilhelm.....	301, 348
Bergman, Nils Gustaf.....	310
Bergström.....	63
v. Behr, Carl Brynolf.....	130–131, 145, 235, 236
v. Behr, Gösta Alfred.....	255
Bille, Karl Wilhelm.....	55, 59
Bjuggren, Björn Gustaf Eriksson.....	308, 365
Björck, Karl Gottfrid.....	305
Björk, Nils Axel Hjalmar.....	161, 203, 297, 300, 302, 335–336, 347, 355
Björkman, Carl.....	38
Björkman, Sven Krister.....	336
Björnstjerna, Carl Johan Magnus.....	117, 119, 224, 257
Boheman, Erik.....	118
Bonell.....	326

von Bonsdorff, Hjalmar	38
Boustedt, Bo Ivar	117, 146, 188, 223, 225, 227, 266
Bouveng, Nils Erik	302, 336, 355, 365
v. Brandenstein, Otto	77
Bratt, Karl-Axel	23, 113, 161–166, 169
Bredberg, Axel	305–306, 309, 332
Breitholtz, Kaarlo Arvid Veneri	141, 178, 184, 193, 252
Bremer, Eino Malakias	317
Broberg, Bertil	320
Brusin, Sulo Arvo	137
Brückner, Wilhelm	138
Burmeister, Georg Heinrich Max	137
Bäckman, Holger	256, 258
Bäckman, Kurt Erik	134

C

Cajander, Aimo Kaarlo	300
Cederschiöld, Hugo Montgomery	120–121, 211, 231, 307
de Champs, Charles Léon	238
de Champs, Henri Leopold	115, 119, 146
Chanson, Kuno Valdemar	44
Collan, Karl Johan Mikael	61, 65
Collin, Carl Lennart	44
Cronenberg, Arvid	25, 219, 362

D

Daevel, Anders Fredrik	309
Dahlström, Johan Erik	312, 314
Douglas, Wilhelm Archibald	27, 52–53, 55–57, 59, 78, 80–81, 362–363
Dyrssen, Magnus Peder Wilhelm	363, 365

E

Edström, Nils Olof Einar	309
Ehrenborg, Gustaf Theodor Casper	246
Ehrensverd, Carl August	64, 81, 115–116, 119, 147, 202–203, 207, 225–226, 228, 257, 259, 265, 300–302, 331, 335–336, 344, 347–355, 363–365, 370, 386
Ehrensverd, Gösta Carl Albert	118, 147, 166, 224–225, 257
Ehrnrooth, Adolf Erik	134
Ehrnrooth, Ernst Gustaf Waldemar	322
Ehrnrooth, Lars Carl Albert	189, 221, 255–256, 258, 293, 314, 328, 331

Ekberg, Leo Aleksander.....	336
Ekman, Carl Gustaf.....	262
Ekman, Torvald Erik.....	191, 288
Ekstrand, Sven Yngve.....	113, 132, 149, 166–167
Ekström Birger Magnus.....	246
Ekström, Martin Eugen.....	68, 365
Elovaara, Torsten Erik.....	255
Enckell, Oscar Paul.....	31, 104, 159, 364
Enckell, Armas Pekka.....	254, 324
Enhöring, Ivar August Ferdinand.....	69–70
Enkiö (Enqvist), Sulo Lahja.....	236–238, 243, 312
Ericson Wolke, Lars.....	24
Ericsson, Ernst Hjalmar.....	302, 355
Ericsson, Raymond August.....	244–246, 309, 316
Eriksson, Fredrik.....	293–294
v. Essen, Hans Olof.....	134

F

Fabritius, Torfinn.....	318–319
Falkman, Patrik Ludvig Leopold.....	120
Fevrell, Emil Fredrik Theodor.....	115, 193, 284
Forsberg, Väinö Ilmari.....	316
Forssell, Juho Viljo Reinhold.....	244, 247
Friis, Torsten.....	305
Frisell, Hjalmar.....	75

G

Gabrielsson, Birger Eugen Napoleon.....	328
v. Gerich, Paul.....	59
v. der Goltz, Rüdiger.....	77
Grafström, Erik, Frans, Michaël.....	62–65, 78
Grandell, Leonard August Mathias.....	135–136, 202–203, 263–266, 273, 278–279, 291, 298, 301, 325, 334–335, 380, 386
Granroth, Edvin Johannes.....	244, 250
Gripenberg, Cläes Göran.....	251, 328–329
Gröndahl, Holger.....	130–131, 235–236
Grönholm, Arthur Hakon Säteri.....	242–243, 295
Gummerus, Herman.....	38
Gustaf Adolf.....	229–230
Gustaf V.....	107, 302
Gustafsson, Gustaf Werner.....	135

Gustavsson, Kenneth.....	27, 337, 352, 355–356, 358
Gyllenstierna, Knut.....	309
Günther, Christian.....	361

H

Haapakoski, Eero Ilmari.....	137
Hackzell, Gustaf.....	254
Haegermark, Harald Oskar.....	310
Hagelberg, Emil Alfons.....	171
Hakola (Hagman), Ragnar Alfons	243
Hallamaa, Rafael.....	322
Hallenberg, H.....	144, 181
Hamilton, Adolf.....	69–71
Hammargren, Olof Henning Lorentz.....	300, 351
Hammarskjöld, Carl Gustaf Valdemar.....	35, 112, 115–117, 119, 146, 181
Hanell, Edvard Fritjof.....	46–47, 104, 144, 170, 244, 247, 256, 258, 313, 316, 318, 357–358
Hannuksela, Hannu Esa.....	328
Hannula, Edvard.....	192
Hansson, Per Albin.....	131, 361
Harlahti, Olavi Antero.....	238, 240–241, 312
Hasselrot, Pehr Richert.....	173
Hederstierna, Carl.....	34
Hedman, Torsten.....	188
v. Heijne, Knut August Lennart.....	55, 58, 65, 72
Heikinheimo, Aarne Silvio.....	170, 184–185, 188, 274
Heimolainen, Bernhard.....	137, 244
Heinrichs, Axel Erik.....	320, 325
Heinrichs, Olof.....	140, 253
Heiro, Niilo Kullervo.....	274
Heiskanen, Juho Henrik.....	124, 129, 170, 234–235
Heitto, Karl Oskar.....	137
Hellner, Johannes.....	38
Helminen, Frans Edvard.....	328, 330–331
Henriksson, Niilo Kullervo.....	130–132, 145, 235–236
Hiiskero, Torsten Sanfrid.....	328, 333
Hildén, Tauno Uljas.....	137
Hjalmarson, Harald Ossian.....	62–64, 66, 75–76, 78
Holm, Carl Torsten.....	157, 285
Holmberg, Karl Ragnar Reinhold	134–135, 242
Holsti, Rudolf.....	300
Hongisto, Yrjö Emil.....	188

Hornborg, Eirik.....	108
Hult, Ivar.....	61–62, 65–66
Hultkranz, Herman Alfred Natael.....	55
Hultkrantz, Axel Fredrik.....	114, 136
Hygerth, Allan.....	74
Hård, Gösta Karl Herman.....	302, 355
Hägglund, Johan Woldemar.....	61–62, 65, 130, 137, 234–235
Häikiö, Martti.....	363
Hälvä, Leo Reino.....	283
Hämäläinen, Antti.....	254
Hämäläinen, R.....	254
Högberg Folke.....	161
Höyssä, Arvi.....	46, 133

I

Ignatius, Johannes (Hannes) Ferdinand.....	23–24, 54–55, 60
Ikonen, Kauko.....	238

J

Janse, Pehr David Albert.....	230
Jernström, Torsten Erik.....	123–124
Jokinen, Antero Albert.....	301, 348
Jonkka, Urho Henrik.....	140, 328, 332
Julenius, Kaarlo Kosti.....	189, 254, 274, 316, 318, 324
Jung, Helge Viktor.....	23, 112, 120, 161, 227
Juntto, Matti Arvo.....	328
Jönnick, Nils Einar.....	113–114

K

Kahva, Huugo Reino.....	179
Kainulainen, Taavi.....	130–132, 149
Kaijser, Gunnar.....	285
Kallio, Kyösti.....	337
Karikoski, Väinö Adolf Mathias.....	116, 118–119, 144, 146–147, 203, 224–226, 261–262
Karjalainen, R.....	322
Karlsson, Karl Thyco.....	324
Karvonen.....	296, 338
Kaustell, V.....	254
Kellgren, Per Henry Teodor.....	307
Kekoni, Kaarle Heikki.....	43

Kempff, Curt Sixten Reinhold.....	117, 129, 189, 294–295, 318, 331, 354, 361
Kemppi, Jarkko.....	24, 26, 124, 149, 158, 168
Keränen, J.....	193
Kesseli, Pasi.....	3
Kesämaa, Niilo Valdemar.....	328
Ketonen, K.....	315
Kjällin.....	55
Kjöllerfeldt, M.....	73
Kleen, Carl William.....	119, 224
af Klercker, Achates Ernst Wilhelm.....	85
Klockars, Ralf-Erik.....	328
Koivisto, Oiva Tapio.....	319, 336
Koskimies (Forsman), Eino Rafael.....	328–329
v. Kraemer, Carl-Gustaf Robert.....	144, 203, 226, 260–261, 263
Kring, Knut Georg Hilding.....	232
Kuokkanen, Kalle Heikki.....	134–135, 145, 235, 238–239
Kuusinen, Toivo.....	322
Kämppi.....	116

L

Laaksonen, Lasse.....	124, 167–168
Laatikainen, Taavetti.....	137, 140
Lagerlöf, Henrik Leonard.....	41–43, 78–79
Lagus, Ernst Ruben.....	189, 306, 328, 332–333
Lahti, Aimo Johannes.....	254
Laine, Ragnar Elis.....	322
Landergren, Sture Gustaf Gram.....	74
Laukkanen, Tauno Ensio.....	328
de Laval, Erik Patrik Honoré.....	226
Lauerma, Matti.....	3
Lauri, Kaarlo Heikki.....	283
Lehtinen, Into Armas.....	319–320, 325
Lehtinen, Otto.....	322
Leijonhufvud, Stig Axel.....	309
Lennes, Oiva Uljas.....	300, 302, 351, 355
Liesi, Mauno Samuel.....	323–324
Lieto, Arvo Alfred.....	243–244
Lilliehöök, Gösta.....	117, 119, 174, 180, 182–183, 238
Lindberg, Elis Gustaf Ludvig.....	231, 242
Lindbom, R.....	328
Lindén, Väinö Felix.....	273
Linder, Ernst.....	27, 56, 61–64, 67, 72, 78, 81, 259, 364–365

Lindfors, Yrjö Vihtori.....	274
Lindh, Torsten August Viktor.....	151
Lindholm, H.....	254
Ljungberg, Ernst Carl Robert.....	228–229
Lundenius, Jarl Leopold.....	236–238, 312
Lundqvist, Jarl Frithiof.....	322
Lybeck, Otto Emil.....	118, 146, 257, 262
Lychnell, Torgy.....	55, 59
Låftman, Herman Richard.....	119
Löfström, Ernst.....	61–63, 66, 145

M

Magnusson, Ragnar Thure.....	316
Malmberg, Erik Emil Harald.....	4, 113, 146, 161–164, 166, 168–169, 171, 193, 386
Malmberg, Helge Karl Rudolf.....	61–63, 65
Malmberg, Kaarlo Lauri Torvald.....	70, 160, 238–240, 303, 307, 312, 378
Mannerheim, Carl Gustaf Emil.....	40, 48–49, 53, 55, 57, 65, 78–79, 228, 235, 292, 303, 307, 337, 358, 365
Mantsas.....	253
Martola, Ilmari Armas–Eino.....	151, 153, 168, 262
Marvila, M.....	322
Melander, Lars Rafael.....	248–249, 254, 338
Mellquist, Lars Erik Gustaf.....	119, 161, 224
Mothander, C.....	73
Mustelin, ...	142–143
Mäkinen, Einar Nikolai.....	168–170, 328
Määttä, Vesa.....	337

N

Nenonen, Viljo Petter.....	40, 46, 68, 71, 133, 249, 254, 324–325
Niemi, V.....	322
Nihtilä, Valo Konstantin.....	128, 302, 337–338
Niukkanen, Juhana (Juho).....	300, 303, 307, 337, 353
Nordenskiöld, Bengt Gustafsson.....	308
Nordenswan, Arthur Georg.....	364
Nordenswan, Oscar Bjarne Hugo.....	169
Nordgren, Hans Holger.....	253
Nordlund, Bertil Valter.....	295, 338
Nordström, Ragnar.....	292
Nummela, Ilkka.....	6
Nurmio, Heikki Eliel.....	125, 137, 139, 140, 149, 151

Nygren, Oscar Eugène.....	202, 229–230, 265, 362
Nyqvist, Gustaf Alarik.....	110–111, 117, 147, 162, 221, 224
Nyman, Harald Mikael.....	140
Nyström, Bruno Alfons.....	243

O

Oesch, Karl Lennart.....	137, 147, 166, 202, 225–226, 229, 244, 256–258, 261–263, 273, 303, 337–338, 355
Oinonen, Väinö Johannes.....	189
Olenius, Oiva Oskar.....	145, 161
Olkkonen, Matti Johannes (Hannes).....	5, 137–138

P

Paalu (Palkén), Paavo Johannes.....	168–170, 273
Paasikivi, Johan Vilhelm (Wilhelm).....	133, 328–331
Pajari, Aaro Olavi.....	141, 144, 178, 181–182, 191, 193, 244
Pajunen, Jussi.....	5–6
Pallieri, Vittorio.....	169
Palme, Jean Oscar Albrecht.....	70
Palojärvi, Väinö Henrik.....	137, 293, 310, 314, 328, 331–332, 336
Palokangas, Marko.....	3
Paulaharju, Jyri.....	71
Periäinen, A.....	255
Periäinen, Eemeli Viljo.....	322
Pertamo, Bertel Abraham.....	323
Petersén, Carl Jakob Karsten.....	55, 59, 62, 66, 78
Peyron, Henry Georg Rudolf.....	53, 55–56, 78, 80–81, 120
Pietarinen, Aimo Olavi.....	322
Poppius, Uolevi.....	136
Prior, William Wain.....	307
Procopé, Hjalmar.....	146
Puomi, Erkki Elias.....	298
Pylkkänen, Kosti Edvard.....	274

Q

Qvist, August.....	273
--------------------	-----

R

Raappana, Erkki Johannes	178, 185, 193
Raade, T. U.	322
Raetpalo, Olavi	328
Rahola, Eero Akseli	118, 224, 336, 342
Rahola, Jaakko Juhani	325–326
Rantzau,	62
Rappe, Axel Oscar	61–63, 65–66, 78, 81, 120, 188, 202–203, 207, 220, 263–264, 335, 344, 347, 360, 362, 370, 386
Ratinen, Juha	5–6
Raunio, Ari	24, 276
Relander, Lauri Kristian	32, 107
Renvall, Pentti	10
Reuterswärd, Carl Pehr Pontus	120
Ribbing, Olof	113, 161–165, 168–169, 247, 285
Rihtniemi, Elja	141
Rissanen, Reino Taavi	315, 322
Roos, Harald Vilhelm	244, 256–258, 273
Roos, Yrjö Ilmari	137, 144
Roschier, Yngve Torsten	316
Rosenbröijer, Edvin Bertel	109–110, 186, 221, 254–256
Rothe, Carl Alfred Wilhelm (Kay)	43, 109–110, 141, 144, 166, 173–177, 180–181, 184, 221
Runmark, Gösta Uno Helmer	309
Rydeberg, Carl Olof Frey	42–43, 47, 110, 115–116, 159–161, 180
Ryman, Frans Sven August	309
Ryti, Risto	40
Rytkönen, Ilmari Elis	134, 244, 247
Rönnqvist, Lars	312, 314

S

Saarmaa (Stenholm), Arthur Reinhold	251, 323–324
Sahlin, Yngve	188, 192–193
Sahlgren, Niilo Olavi	251
Sallavuori, G.	324
Saloranta, Arvo Ensio	320, 325
Salmio, Into Erkki	141, 184–185, 252
Sandgren, Sten Hjalmar	299
Sandler, Rickard Johannes	107, 301, 350–352
Sario, Niilo Nikolai	131, 300–302, 336, 343, 348, 351, 355
Sauramo, Lauri Johannes	319
Saurio, Matti	249, 254
Savonius (Savonjousi), Kai Lorenzo Immanuel	141, 248

Schalin, Lars Mikael.....	315
Schreck, Karl Henrik Alexander.....	316
Schwanck, Einar Vilhelm.....	253
Seber, Carl.....	74
Segerstråle, Georg Torsten Magnus.....	44
Selander, Nils Einar Fredrik.....	118, 166
Selander, Sven-Hjalmar.....	43
Seppälä, Helge.....	337
Serlachius, J.....	316
Sigell (Hersalo), Niilo Viktor.....	137–138, 281
Sihvo, Aarne.....	61–63, 139, 144, 147, 151, 165, 167, 169, 254, 261
Siilasvuo (Strömberg), Hjalmar Fridolf.....	328, 333
Simonsson, Hans Viktor.....	231, 238, 242
Sinerma, Martti.....	239
Sippus, Herman Alfred.....	137
Sittkoff, Georg.....	141
Sivén (Susitaival), Paavo Oskar Edvard.....	136, 172
Skrivfars, Gunnar Severin.....	137
Sköld, Per Edvin.....	307, 337
Slöör, Karl Åke.....	178, 193
Snellman, Aarne.....	248–249, 256, 258
Solin, Knut Isak.....	135
Somerto, Toivo Aleksanteri.....	316–317
Spåre, Maximilian.....	61, 65
Stackelberg, Berndt Reinhold Hjalmar.....	251, 256, 258, 274, 283, 329
Stackelberg, Berndt Reinhold Magnus.....	256
Staffner.....	324
Stark, Lauri.....	137
v. Stedingk, Gustaf Magnus.....	257
Stenbeck, Johan Erland René.....	232
Stenius, Claës Richard.....	58
Stewen, Martin Kasimir.....	234, 312–314, 316
Stjernfelt, Bertil.....	358
Strömbäck, Helge Hjalmar Immanuel.....	304
Ståhlberg, Kaarlo Juho.....	107, 197, 261
Ståhlström, Johan Viktor.....	255
Sundblom, August Julius.....	38
Sundell, Olof Edvard.....	232, 300, 351
Sundman, Svante August.....	130–132, 144, 243, 274
Sundman, Viktor Alonzo.....	246–247
Sundstén, Toivo Aleksanteri.....	274
Suomela, Urho Eemil.....	318–319
Susi, Sulo Vilho.....	189, 328, 332
Svanström, Väinö Vilhelm.....	316, 318
Swedlund, Nils Per Robert.....	299
Svenow, Sven Oscar Hugo.....	308
Svensén, Erik Alf Gillis.....	232
Svensson, Antero Johannes.....	168–170, 202–203, 263–266, 298, 300, 335, 347
Svinhufvud, Pehr Evind.....	197

Säämänen, Juuso.....	319
Söderberg, Nils Oscar.....	303
Söderbom, Johan Helge Fritiof.....	114
Söderholm, Hugo Gottfrid.....	236, 243
Söderman, Karl Arne.....	254

T

Takkula, Karl Yrjö Ilmari.....	129, 328
Talvela, Paavo Juho.....	23, 156–157, 165, 169–170, 288
Tamm, Viking Sebastian Henricsson.....	363, 365
Tanner, Väinö Alfred.....	300
Tapola, Kustaa Anders.....	167–170, 192–194, 273
Tannlund, Carl Hjalmar.....	55, 59
Tarras-Wahlberg, Stig Bossen.....	228
Teittinen, Wilhelm.....	185
Tengberg, Anders Egon.....	294
Terä, Martti Vihtori.....	250, 324–325
Testrup, Erik Mathias Hjalmar Gustafsson.....	120–121, 125, 150, 193–194, 231, 307–308, 386
Theslöf, Carl Gustaf (Gösta).....	54, 59
Thorén, Ragnar Vilhelm Adalgot.....	297–299, 301
Thunberg, Lage Gustaf Harald.....	305
Thörnell, Olof Gerhard.....	303–305, 336–337, 355, 362
Tiiainen, Matti Emil Ilmari.....	191
Tikka, Yrjö Aleksanteri.....	328
Tingsten, Lars Herman.....	285
Tiseliu, Daniel Henrik.....	118
Toll, Gustaf.....	73
Tommila, Yrjö Armas Rolf.....	328
Tottie, Carl Henry.....	306
Turtola, Martti.....	24, 26, 119, 147, 202, 220, 226–229, 261, 266–267
Turtola, Usko Johannes (Jussi).....	342
Tuompo, Sulo Eino Alvar.....	185, 337–338
Tuompo, Viljo Einar.....	116, 121, 123–125, 129, 145, 173, 177, 254, 261, 273, 307
Tunzelman von Adlerflug, Alexander.....	61, 63, 65
Turunen, Hugo Henrik.....	137
Tynkkynen, Vesa.....	2, 24–25, 138, 168, 217, 276, 282, 286
Tähtinen, Urho Akseli.....	250, 274
Törngren, Gustaf Mauritz.....	52–53, 55–57, 62, 66, 78, 81, 386

U

Utter, Ernst Vilhelm Otto.....	249
--------------------------------	-----

V

Vaala, Kaarlo Oskar Eino	273, 288
Vainio, Risto Kalervo	255
Vainio (Wainio), Väinö Heikki	141, 144, 181–182, 185, 191
Valkama, Yrjö Armas	256, 258, 328
Valtanen (Waltanen), Viljo Volter	236–237, 312
Valve, Väinö Lahja Richard	167, 170, 326
Vennerström, Ivar	238
Viitasalo, Mikko	2
Virgin, Eric	119
Virgin, Gunnar Otto Edvard	115–116
Virta (Wirta), Arvo Aleksander	130–132, 144, 243
Virtala, V.	328
Vrang, Carl Vilhelm Birger	161
Vuolasvirta, Lauri Emil	250
Vuori, Väinö Aleksander	255
Väinönheimo, Gerhard Yrjö	169

W

Wadner, Gustaf Martin	27
Walden, Karl Rudolf	307
Walldén, Joel Svante	273
Wallenius, Kurt Martti	116, 118, 144–147, 197, 222, 261, 290, 339, 382
Warén, Paavo Gustaf	255
Wasström	144
Wellman, Johan Oskar Reinhold	46
Wetzer, Paul Martin	54, 61–64, 66–67, 70, 72, 75
Wichman (Vihma), Einar August	137
Wijkander, E.	324
Wikman, Karl Leo	295, 319–320
Wilkama (Wilkman), Karl Fredrik	62–64, 72, 145
Willamo, Oiva Johannes	328, 333
Willberg, Bror Kaarlo	236–237, 336
Winell, Claës Bertel	300–301, 348, 351
Wolter	55
Wrede, Carl Henrik	225–226, 228
Wrede, Wilhelm Otto Kasper	348
Wäänänen	46

Z

Zetterberg, Kent.....	25
Zilliacus, Per Wilhelm.....	144, 225–226, 261

Å

Åkerman, Gustaf Richard Joachim.....	306, 334
Åkerman, Richard Oscar Roger.....	364
Åselius, Gunnar.....	25
Åström, Lars Wiking.....	298

Ö

Öhquist, Harald.....	23, 121, 123–129, 141, 144–145, 167, 171, 173–174, 176–177, 179, 273, 303, 307, 378, 386
Östberg, Knut Mauritz.....	228
Österman, Hugo Viktor.....	124, 126, 128–129, 170, 179, 202, 256, 258–260, 273, 275, 288, 301, 303, 307, 314, 328, 354, 378

Maanpuolustuskorkeakoulu

PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3014-4 (nid.)

ISBN 978-951-25-3015-1 (PDF)

ISSN 2342-9992 (painettu)

ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

100

Puolustusvoimat

Försvarsmakten • The Finnish Defence Forces